

Turun yliopisto
University of Turku

SUOJELEVAT SANAT
PUU-KÄPYLÄN KAAVOITUSKIISTA ESIMERKKINÄ
VAIKUTTAVASTA KULTTUURIYMPÄRISTÖN
ASiantuntijaviestinnästä

Aura Kivilaakso

Turun yliopisto
University of Turku

SUOJELEVAT SANAT

Puu-Käpylän kaavoituskiista esimerkkinä vaikuttavasta
kulttuuriympäristön asiantuntijaviestinnästä

Aura Kivilaakso

Turun yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen tohtoriohjelma (Juno)

Työn ohjaajat

professori Anna Sivula, Turun yliopisto

professori Pia Olsson, Helsingin yliopisto

professori emerita Outi Tuomi-Nikula, Turun yliopisto

Tarkastajat

professori Kirsi Saarikangas, Helsingin yliopisto

professori Esa Väliverronen, Helsingin yliopisto

Vastaväittäjä

dosentti Tiina-Riitta Lappi, Helsingin yliopisto

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kansikuva: Kullervonkatu 22 (Arabiankatu 22), 1950. Kuvaaja: Eino Heinonen, Helsingin kaupunginmuseo.

ISBN 978-951-29-6788-9 (PRINT)

ISBN 978-951-29-6789-6 (PDF)

ISSN 0082-6995 (PRINT)

ISSN 2343-3205 (PDF)

Juvenes Print, Turku, Finland 2017

TIIVISTELMÄ

TURUN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

KIVILAAKSO, AURA: Suojelevat sanat. Puu-Käpylän kaavoituskiista esimerkkinä vaikuttavasta kulttuuriympäristön asiantuntijaviestinnästä

Väitöskirja, 285 s., 4 liitesivua

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen tohtoriohjelma (Juno)

Toukokuu 2017

Tutkimus käsittelee median tapaa puhua kulttuuriympäristön arvoista ja kehittämisestä. Kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen (*Critical Heritage Studies*) traditioon kuuluva tutkimus lähestyy aihetta kulttuuriperinnön diskursiivisen luonteen ja valta-asetelmien valossa. Tutkimus osoittaa, miten kulttuuriympäristön asiantuntijoiden kannattaa kehittää viestintäänsä vahvistaakseen suuren yleisön kulttuuriympäristötietoisuutta. Se on myös substanssiasiantuntijuuden merkityksen tunnustava avaus kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen kentälle.

Tapausesimerkkinä toimii modernistisen kaupunkisuunnittelun ihanteita heijastanut Helsingin Puu-Käpylästä vuosina 1960–1971 käyty kaavoituskiista. Puutarhakaupunki kaavoitettiin uudisrakentamiselle, mutta vuonna 1960 julkisuuteen tuotu asemakaavaehdotus käynnisti julkisen keskustelun, johon osallistui muun muassa asukkaita, poliitikkoja ja kulttuuriympäristön asiantuntijoita. Kyseessä oli maan ensimmäinen rakennussuojelukiista, jonka seurauksena jo laadittu uusi asemakaava jäi toteuttamatta ja kokonainen asuinalue suojeltiin.

Tutkimusaineistona on 154 lehtileikettä *Helsingin Sanomista*, *Hufvudstadsbladetista*, *Kansan Uutisista*, *Käpylä-lehdestä* ja *Uudesta Suomesta* sekä kaksi Puu-Käpylästä 1960-luvulla tehtyä dokumenttielokuvaa. Viranomaistahojen argumentoinnin verrokkiaineistona toimivat hallinnollisesta rakennussuojelusta tehdyt tutkimukset, voimassa oleva ja vanha rakennussuojelulainsäädäntö, rakennusperinnön arvottamisessa käytetyt mallit ja kolme asiantuntijahaastattelua. Metodina on kriittinen diskurssianalyysi.

Kulttuuriympäristön asiantuntijoita tarvitaan kaupunkisuunnittelun poliittisella kentällä, mutta asiantuntijoiden viestintätaidoissa on parantamisen varaa. Yleistajuinen ja avoimeen asiantuntijuuteen keskittyvä kulttuuriympäristön ammattilainen voi saada asialleen enemmän vaikuttavuutta kuin ulosannissaan omaan ammatillisuuteensa ja käsitteiden perusteluun keskittyvä kollegansa. Siksi asiantuntijoiden tulisi kyetä puhumaan kolmella erilaisella kielellä aina kohdeyleisön mukaan: oman käsitteisiin pohjaavan asiantuntijakielen lisäksi suuren yleisön tavoittavalla yleistajuisella viestinnällä sekä tiiviillä ja ratkaisukeskeisellä päättäjien kielellä.

Asiasanat: kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö, kaupunkisuunnittelu, Puu-Käpylä, asiantuntijuus, tiedeviestintä

ABSTRACT

UNIVERSITY OF TURKU

Faculty of Humanities

The Degree Programme in Cultural Production and Landscape Studies

Cultural Heritage Studies

KIVILAAKSO, AURA: Protective Words: The Wooden Käpylä Planning Dispute as an Example of Influential Expert Communications Concerning Cultural Environment

Doctoral dissertation, 285 pages, 4 pages of appendices

Doctoral Programme in History, Culture and Arts Studies (Juno)

May 2017

The study examines the way in which the media discusses values related to cultural environment and to its development. The study, which fits within the tradition of Critical Heritage Studies, approaches the subject in light of the discursive nature of cultural heritage and of power relations. The purpose of the study is to show how cultural environment experts should develop their communications in order to strengthen the cultural environmental awareness of the general public. The study is also a move towards recognising the significance of substantive cultural heritage expertise in the research field of critical heritage studies.

The case study used is the urban planning dispute of Wooden Käpylä that took place in Helsinki in 1960-1971. The dispute reflected the ideals of modernist urban planning. The garden city was planned for redevelopment, but the proposal for a town plan that was made public in 1960 set off a public debate involving, amongst others, residents, politicians, and cultural environment experts. This was Finland's first dispute over urban planning, outcome of which was that the town plan proposal was left unimplemented, and the entire residential district became a protected area.

The research material consists of 154 newspaper articles from *Helsingin Sanomat*, *Hufvudstadsbladet*, *Kansan Uutiset*, *Käpylä-lehti*, and *Uusi Suomi*, and two documentary films that were made in the 1960s about the Wooden Käpylä. As the comparison material, the study uses previous research on administrative building protection, regulations on the building protection, models that have been used to make value judgements about built heritage, and three expert interviews. The method used is critical discourse analysis.

Cultural environment experts are needed in the political field of urban planning, but there is room for improvement in the communication skills of these experts. A cultural environment professional who presents his or her expertise openly and in a way that is intelligible to all can have more influence concerning the matters at hand than a colleague whose delivery is based on his or her own professionalism and conceptual reasoning. It is for this reason that experts should be able to speak in three different "languages": the language of the person's own expertise; the popular language needed for communications with the general public; and the condensed and solution-centred language of decision-makers.

Keywords: cultural heritage, cultural environment, urban planning, Wooden Käpylä, expertise, science communication

KIITOKSET

Kun vuonna 2010 aloin suunnitella jatko-opintoja, mietin, mikä tutkimusaihe olisi edelleen muutaman vuoden kuluttua ajankohtainen. Totesin, ettei rakennusperinnön ja -suojelun julkisuuskuva ollut riittävästi tutkittua tietoa ja pidin median toimintatapojen ymmärtämistä tärkeänä kulttuuriympäristön asiantuntijoiden viestinnän vahvistamiseksi. Minulla kävi tutkimusaiheen valinnassa onni. Yli kuusivuotisen tutkimusprosessin aikana mediamaailma on kehittynyt ja tieteellisen tiedon merkitykseen on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota. Tarve tiede- ja asiantuntijaviestinnän vahvistamiselle on puhuttanut erityisesti luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden aloilla, muttei arvoihin ja valintoihin pureutuva kulttuuriperinnön tutkimuskaan ole tästä ilmapiiristä irrallaan. Näin jälkikäteen ajatellen koen, että muutos on tuottanut aiheelleni sekä relevanssia että erinomaista lähdekirjallisuutta.

Kiitoksista ensimmäiset esitän ohjaajilleni Anna Sivulalle, Pia Olssonille ja Outi Tuomi-Nikulalle. Olen arvostanut näiden vuosien aikana sekä kannustustanne että tutkimustani koskeneita kehitysehdotuksianne. Lämpimät kiitokset myös tutkimukseni esitarkastajille Kirsi Saarikankaalle ja Esa Väliwerroselle. Lausunnoissa antamienne perusteltujen huomioiden pohjalta saatoin hioa käsikirjoituksen lopulliseen muotoonsa.

Haastattelin tutkimusta varten kolmea asiantuntijaa. Keskustelut olivat innostavia ja toivat tutkimukseeni tarpeellisia tarkennuksia. Kiitos Bengt Lundsten, Merja Härö ja Pekka Kärki. Kaikki kolme haastattelua luetteloiin haastateltujen suostumuksella Helsingin kaupunginmuseon kokoelmiin, mistä kiitos museolle ja sen työntekijöille. Kiitos myös Helsingin kaupunginarkistolle, Kansalliskirjastolle ja Päivälehdän arkistolle aineistoista ja loistavasta asiakaspalvelusta.

Tutkimusta edesauttoivat kokopäiväiset tutkimusjaksot mahdollistanut rahoitus ja kunnolliset työolosuhteet. Taloudellisesta tuesta nöyrä kiitos Suomen Kulttuurirahastolle, Seurasaarisäätiölle, Turun yliopistolle, Suomen tiedetoimittajain liitolle ja AEK Koulutussäätiölle. Teette upeaa työtä tieteen sekä tieteellisen tiedon leviämisen puolesta.

Väitöskirjan teko oli lopulta yksinäinen projekti, ja siksi olen kokenut kaikki aiheeseen liittyvät kohtaamiset kullannarvoisina. Kiitän kaikkia teitä eri alojen asiantuntijoita, joiden kanssa olen erilaisissa tilanteissa – konferensseissa, yhdistystoiminnan puitteissa, koulutustilaisuuksissa ja opintomatkoilla – tutkimukses-

tani jutustellut ja jotka pääsääntöisesti olette osoittaneet vilpitöntä kiinnostusta aihettani kohtaan. Näillä satunnaisilla kohtaamisilla on ollut tärkeä merkitys sykliselle tutkimusmotivaatiolleni. Kiitos myös kulttuuriperinnön tutkimuksen jatkotutkijaseminaariryhmälle antoisista keskusteluista ja vertaistuesta.

Lopuksi kiitos koko perheelleni ja rakkaille ystäväilleni siitä, että olette. Erityiskiitos äidille ja isälle lapsenhoito- ja roudausavusta sekä Einolle sujuvasta arjesta, läsnäolosta ja omasta tilasta. Ja Tatu: on suurin iloni olla noin määrätietoisen, ymmärtävän ja huumorintajuisen lapsen äiti. Jatketaanhan samaan malliin.

Helsingissä aprillipäivänä 1.4.2017

Aura Kivilaakso

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
KIITOKSET	5
MEDIATEKSTIT SUOJELUN VAIKUTTIMINA	10
Johdanto	10
Tutkimuksen tausta ja tavoite.....	10
Tutkimuksen rakenne	16
Keskeiset käsitteet	17
Kulttuuriperintö	17
Diskurssit ja rakennusperinnön arvottaminen	20
Julkisuuskuva ja yleistajuisuus	23
Tutkimus tieteen virrassa.....	35
Aineistosta tulkinnaksi	27
Näkökulma.....	27
Kulttuuriperinnön tutkimus	27
Tiedon sosiaalinen rakentuminen.....	28
Aineisto ja metodi	30
Aineisto	30
Aikalaismedia	33
Rakentavasti kriittinen diskurssianalyysi	35
Reflektio ja tutkimusetiikka	40
Tutkimuksen kehys	43
Tarina puisesta puutarhakaupungista.....	43
Kaavoituskiista.....	47
Puu-Käpylä rakennussuojelun historiassa.....	57
KIRJOITETTU TODELLISUUS	60
Suojelukeskustelu lehtien palstoilla	60
Medianäkyvyys	60
Puheenvuoroista mielipidekirjoituksiin – aineiston tekstilajit.....	62
Kuvien kertomaa	66
Äänet sanojen takana	70
Osalliset ja äänenkäyttäjät	70
Median demokraattisen roolin toteutuminen.....	79

Kaavoituskiista tekstinä.....	84
Voimakkaat sanat, toistuvat kielikuvat	84
Tekstienvälisyys.....	92
Argumentointitavat.....	98
Tulkinnat tekevät tarinan	106
Kerronnan muodot.....	106
Metaforat ja metonymiat	109
KESKUSTELUNAVAUKSIA JA TOISINTOJA.....	115
Asian ytimessä	115
Historia voimavarana	116
Rakennusten puutteet ja huonokuntoisuus.....	121
Viihtyisä kaupunki.....	124
"Erinomainen asujaimisto"	130
Kiistanalaiset korjauskustannukset.....	138
Yhteiskunnallinen merkittävyys	141
Vallan paradoksit	144
Mitä kiista oikeastaan koski?.....	152
Kaupunkitila poliittisena pelikenttänä	152
Jatkuvuus yhteisenä päämääränä.....	157
Puuttuvan ja piilevän jäljillä.....	160
Autenttisuus	161
Todistusvoimaisuus	163
Materiakeskeisyys	166
Yksityisomaisuus yhteisenä hyvänä ja pääomana	169
Kulttuuriperintö kirjoituksissa.....	174
KULTTUURIPERINTÖ ON KAIKKIEN ASIA	179
Aika kulttuuriperinnön perustana.....	179
Historiataju, identiteetti ja imago	189
Kulttuuriperintö ja nostalgia	182
Muisti kulttuuriperinnön siirtäjänä.....	186
Kulttuuriympäristön asiantuntijuus	191
Suojelu kulttuuriperintöprosessina	191
Monimuotoinen asiantuntijuus	195
Asiantuntijat Puu-Käpylän keskustelussa.....	197
Taistelevat diskurssit.....	107
Tiedonpolitiikka ja asiantuntijavalta.....	202
Tärkeät asiantuntijat.....	205
Kulttuuriperintö ja kestävyys	206
Ammattilaisen paikka?	211

Yhteinen sävel.....	216
Yleistajuisuus ja viranomaiskieli	216
Suojelun objektit ja subjektit	216
Ankeuttavat arvojärjestelmät	220
Pitääkö puuttuvista teemoista vaieta?.....	224
Asiantuntija arvaamattomassa mediamaailmassa.....	226
Ihanteena kolmikielinen asiantuntija	231
Kiinnostava ja ymmärrettävä asiantuntija.....	233
Asiantuntija päätöksentekijöiden tukena.....	237
 DISKURSIIVINEN KULTTUURIPERINTÖ.....	 242
Tutkimuksen tulokset	242
Kaavoituskiista aikansa kuvana.....	242
Vastakkainasettelusta yhteisymmärryksen tavoitteluun.....	247
Tutkimuksen jälki	253
 LÄHTEET	 255
LIITE	286

MEDIATEKSTIT SUOJELUN VAIKUTTIMINA

Johdanto

Tutkimuksen tausta ja tavoite

Parin viime vuosikymmenen aikana Suomeenkin vakiintuneen kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen (*Critical Heritage Studies*) alalla on lähdetty siitä, että kulttuurisesti kestävä kehitys kumpuaa vahvasta paikallisidentiteetistä. Sen muotoutumisessa tärkeässä asemassa ovat paikkaan liittyvät tarinat ja itse paikka vasta tarinoiden ilmentäjänä.¹ Tutkijana ja kulttuuriperintöalan asiantuntijana olen tästä samaa mieltä. Vain jatkuva käyttö, hoito ja huolenpito säilyttävät ympäristöä, ja jotta ihmiset olisivat valmiita hoitamaan ympäristöään, täytyy heitä kuunnella, kannustaa ja tukea autoritäärisen määräämisen sijaan. Kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen alalla suosioon on noussut Laurajane Smithin kehittämä näkemys länsimaisesta auktorisoidun perinnön diskurssista (*Authorized Heritage Discourse* eli *AHD*). Erityisesti arkeologisen kulttuuriperinnön problematiikkaan pureutuvan näkökulman ydinajatus on, että kulttuuriperintöhallinto käyttää valtaa ja ylläpitää erilaisia luokkaeroja määritellesään mikä on säilyttämisen arvoista kulttuuriperintöä. Smith siis kritisoi institutionalisoitunutta kulttuuriperintökäsitystä sen ihmisen unohtavasta luonteesta.² Kulttuuriperinnön määrittelyyn erilaisten kulttuuriympäristöä koskevien listausten avulla liittyy vallankäyttöä myös rakennusperinnöstä puhuttaessa, vaikka työn lähtökohta olisikin yhteistä hyvää ylläpitävä ja ihmislähtöinen. Asia ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Auktorisoidun perinnön diskurssin voimakkaan vastakkain asetteleva luonne ei tunnista asiantuntijan näkökulman merkitystä, millä puolestaan voi olla kulttuuriperinnön asemaa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, kuten kaupunkisuunnittelussa, heikentäviä vaikutuksia.

¹ Esim. Karhunen 2014.

² Esim. Smith 2006, 1–7; Karhunen 2014, 33; Enqvist 2016, 13, 205, 385. Smith on sittemmin tarkentanut jyrkkää ajatteluaan. Hän on painottanut tunteiden ja arkijärjen merkitystä kulttuuriperintöön liittyvissä prosesseissa todeten, että kulttuuriperinnön hallinnoijat, kuten museot, usein unohtavat tämän tason omassa työssään. Myöhemmissä artikkeleissaan Smith on kuitenkin todennut, että tunteet tulisi huomioida samaten kriittisessä kulttuuriperinnön tutkimuksessa. Lisäksi hän toivoo kriittiseltä kulttuuriperinnön tutkimukselta vahvempaa teoreettista otetta. (Smith & Waterton 2013; Smith & Campbell 2015.)

Esa Väliiverroksen mukaan asiantuntijoita eli omaan erityisalaansa syvällisesti perehtyneitä, koulutettuja ihmisiä ei enää arvosteta suuren yleisön keskuudessa samoin kuin aikaisemmin. Tämä johtuu kolmen samanaikaisen murroksen yhteisvaikutuksesta: ihmisten muuttuneesta suhtautumisesta yhteiskunnallisia instituutioita kohtaan, viestinnän ja mediamaailman muutoksesta sekä muun muassa kulutuskuulttuurissa ilmenevästä kulttuurin yksilöllistymisestä.³ Asiantuntijuuden arvostuksen heikkenemisellä on monenlaisia seurauksia, kuten kokemuspohjalta muodostetun tiedon vahvistuminen poliittisissa keskusteluissa. Arthur Lupian mukaan eri alojen asiantuntijat kantavatkin huolta siitä, miten perusteellisesti päätöksenteossa on huomioitu tutkimukseen ja asiantuntemukseen perustuva tieto. Tässä suhteessa eri alojen asiantuntijoita yhdistää yksi piirre: he haluavat tarjota tietoa, jotta poliittiset päätökset olisivat parempia ja edistäisivät kaikkien ihmisten etua.⁴ Pidän tätä myös kulttuuriympäristötyön ytimenä. Asiantuntijoiden ja kansalaisten vastakkainasettelu tuntuu kuitenkin toisinaan vievän työltä pohjan, mistä syystä eri toimijoiden välistä keskustelukulttuuria pitäisi kehittää. Pelkän asiantuntijoilta kansalaisille suuntautuvan tiedonsiirron sijaan pitäisi asiantuntijoiden omaa ajattelua ja toimintatapoja kehittää siten, että kansalaiset eivät ainoastaan osallistu, vaan myös luovat edellytyksiä osallistua rakennettuun ympäristöön kiinnittyvän kulttuuriperintönsä määrittelyyn vuorovaikutteisesti ja yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Apua kommunikoinnin kehittämiseen löytyy tiedeviestinnän kentältä, jossa asiantuntijuuteen ja tieteellisen tiedon hyödyntämiseen liittyviä ongelmia on puitu jo kauan.⁵

Kulttuuriympäristön kestäväää käyttöä ja arvojen säilymistä edistävä viranomaistoiminta on yksi museotoimen tehtävistä.⁶ Museot tuovat esiin ja perustelevat ympäristöön liittyviä arvoja sekä tallentavat ja tuottavat ympäristöön liittyvää tietoa. Osa kulttuuriympäristötyötä on rakennussuojeluun liittyvä asiantuntijatoiminta.⁷ Kulttuuriympäristötyön tarkoituksena on pidentää rakennuskannan luonnollista elinkaarta, edistää ympäristön terveellisyyttä ja viihtyvyyttä, tukea rakennetun ympäristön monimuotoisuutta ja luoda edellytyksiä ajallisesti kerroksisen, kulttuurisesti rikkaan elinympäristön toteuttamiselle yhdyskuntarakennetta kehitettäessä. Esimerkiksi rakennussuojelutoiminnan

³ Ks. Väliverronen 2016, 19–22, 45–47.

⁴ Lupia 2016, 20–21.

⁵ Esim. Väliverronen 2016, 177–179, 193–196.

⁶ Suomen museolaissa (2005/877) säädetään, että ”Museotoiminnan tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa väestön ymmärrystä kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään.” Ks. *Museolaki* 11.11.2005/877. Ks. myös *Ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi* 2017, 33–36, 39–40.

⁷ Pihlman 2007, 215–216; *Ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi* 2017, 34.

lähtökohtana on ajatus ympäristön kehittämisestä olemassa olevaa ympäristöä eheyttäen ja täydentäen.⁸

Kulttuuriympäristötyön tarkoitus sekä rakennusperinnön arvojen määrittelyyn eli arvottamiseen liittyvät, jatkuvasti keskusteluttavat teoriat ja käytännöt lienevät selvät alan ammattilaisille.⁹ Rakennussuojelutoiminnan tarkoitus voi kuitenkin olla suuren yleisön silmissä hämärä, jos ajatellaan, että suojelulla pyritään säilyttämään muuttumaton kuva rakennusperinnöstä tässä ajassa elävien ihmisten kustannuksella. Kulttuuriympäristönäkökulma tuntuukin jäävän usein esimerkiksi yksityis- ja kuntataloudellisten intressien jalkoihin. Kulttuuriympäristön arvoperustan ja suojelutoiminnan tarkoituksen ymmärryksen vahvistaminen suuren yleisön ja päättäjien keskuudessa sekä vuorovaikutteisen keskusteluilmapiirin rakentaminen olisi siten tärkeää.

Viime vuosina on puhuttu paljon asiantuntijoiden mielityksestä tehdä työtään norsunluutorneista käsin. Esimerkiksi Kristiina Ahmas kirjoittaa tästä joutajuutta museoissa käsittelevässä väitöskirjatutkimuksessaan.¹⁰ Tunnistan saman omaa asiantuntijaidentiteettiä korostavan ilmapiirin kulttuuriympäristön ammattilaisten keskuudesta: asiantuntijat eivät aina osaa tuoda tärkeää työtään esiin, jos he viestin perille saamisen sijaan keskittyvät käsitteiden perusteluun ja argumenttien luetteluun *ammattikunnan keskuudessa hyväksyttävällä tavalla*. Tämä on yksi syy, miksi kulttuuriympäristö häviää niin helposti monissa suunnittelu- ja korjaushankkeissa muille arvoille. Erkki Karvosen, Terttu Kortelaisen ja Jarmo Saartin mukaan yhteiskunnallisen vallan keskeisiä muotoja ovat kyky ”määritellä, arvioida ja arvottaa ihmisyhteisön yhteistä todellisuutta: vallan muut muodot kumpuavat määrittelyvallan perustalta”.¹¹ Mikäli kulttuuriympäristön asiantuntijoiden viestintää voisi kehittää vaikuttavampaan ja kuuntelevampaan suuntaan, yhteiskunnan arvostus kulttuuriympäristöä kohtaan voisi kasvaa. Tässä suhteessa media ja asiantuntija voivat hyötyä toisistaan. Toimittajat saattavat asiantuntijoiden tiedon julkisuuteen, ja asiantuntijat antavat medialle kiinnostavia jutunaiheita. Julkisuus on osa asiantuntijana työskentelemistä, sillä asiantuntijan velvollisuus on tuottaa tietoa ja saattaa se tiettäväksi.¹²

Perinteisen asiantuntijakäsityksen mukaan asiantuntijalla voidaan tarkoittaa monia asioita: akateemista tutkijaa, virkamiesasiantuntijaa tai esimerkiksi kolmannella sektorilla toimivia asiantuntijoita. Näitä kaikkia yhdistää se, että he ovat oman erityisalansa huippuja, joiden velvollisuus on käydä dialogia muun

⁸ *Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000. Opas 12 Asemakaavamerkinnot ja -määräykset 2003*, 110–111; *Rakennusperintöstrategia – Valtioneuvoston päätös 13.6.2001*, 3; *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 3; Kivilaakso 2010, 4.

⁹ Kulttuuriympäristöön liittyviä viranomaistehtäviä hoitaneena luen itseni tässä tutkimuksessa kulttuuriympäristön asiantuntijaksi.

¹⁰ Ks. Ahmas 2014.

¹¹ Karvonen, Kortelainen & Saarti 2014, 73.

¹² Ks. Järvi & Vainikainen 2010, 54, 59.

yhteiskunnan kanssa. Julkisuus on voimakas mielipidevaikuttaja, jota ei voi valita tai hallita. Eri asioiden ja ilmiöiden näkymiseen julkisuudessa voi kuitenkin vaikuttaa. Siksi asiantuntijoilta vaaditaan nykyään myös viestintätaitoja.¹³ Tässä tutkimuksessa puhun kulttuuriympäristön asiantuntijoista tarkoittaen heillä ensisijaisesti niitä henkilöitä, jotka ovat rakennusperinnön ja -suojelun ammattilaisia. Liitän tähän joukkoon museoissa ja valtion organisaatioissa työskentelevät kulttuuriympäristöviranomaiset, mutta myös vapaat tutkijat ja konsultit, jotka tekevät uraansa kulttuuriympäristön parissa.

Rakennetun ympäristön kehittämiseen ja kulttuuriperinnön määrittelyyn liittyy erilaisten intressien yhteen sovittamista. Arvorelativistisen näkemyksen mukaan arvot ovat kulttuurisia – ihmisillä ja ihmisryhmillä, kulttuureilla ja tieteenaloillakin on erilaiset tavat määrittellä arvoja, jotka muodostavat yhteisön luonteenomainen käsityksen hyvästä ja oikeasta.¹⁴ Asiaa eri lähtökohdista arvottavat ryhmät on tunnistettavissa myös rakennussuojelusta ja kaupunkisuunnittelusta käytävistä keskusteluista. Eri asiantuntijatahojen arvot voivat poiketa toisistaan, ja niin myös rakennusten käyttäjien arvoasetelmat voivat olla keskenään erilaisia. Kulttuuriympäristön tilaan ja tulevaisuuteen vaikuttaa kuitenkin laajempi arvopohja eli suuren yleisön asenteet. Mikäli olemassa olevasta ympäristöstä halutaan ottaa kaikki hyöty irti ja sen tiettyjä osia säilyttää, on ympäristön arvoja tuotava esiin julkisuudessa. Vaikka hallinnollisella suojelutyöllä on paikansa kansalaisten tukena, turvana ja ohjenuorana, ei työn tavoite täyty, jos kansa on hallintoa vastaan. Jotta suurempaan ihmisjoukkoon, jota tässä tutkimuksessa kutsun suureksi yleisöksi, voi vaikuttaa, tulee tieto saattaa julkisuuden näyttämölle kohdeyleisön huomioivin esittämistavoin, yleisön ymmärtämässä muodossa. Tämä koskee sekä tiedon sisältöjä että esittämistapaa.¹⁵

Tarkastelen tässä tutkimuksessa rakennusperinnön ja -suojelun julkisuuskuva eli sitä, miten media puhuu kulttuuriympäristön arvoista ja kehittämisestä. Tutkimukseni keskittyy modernin rakennussuojelun symboliksi Suomessa muotoutuneeseen Helsingin Puu-Käpylän asemakaavoitusta käsitelleeseen keskusteluun 1960-luvulla. Tapaus heijasti ajan modernistisen kaupunkisuunnittelun ihanteita, sillä 1920-luvulla rakennettu puutarhakaupunki kaavoitettiin tuolloin pitkälti taloudellisista syistä uudisrakentamiselle.¹⁶ Vuonna 1960 julkisuuteen

¹³ Järvi & Vainikainen 2010, 13, 17.

¹⁴ Tuominen 2001, 182–183; Tuominen 1992, 36.

¹⁵ Pietilä 2013, 78.

¹⁶ Kaavoituskiiستان kulttuuriympäristön asiantuntijan roolissa vaikuttaneen Merja Härön (os. Kuosmanen) mukaan uudisrakentamisen mahdollistavan uuden asemakaavan hyväksymiseen painosti erityisesti rakennusliike Haka, joka olisi rakennuttanut tehokkaampia kivirakenteisia kerrostaloja Helsingin Kansanasunnot Oy:n puutalojen tilalle Käpylässä. Helsingin kaupunginmuseon arkisto (HKM): *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

tuotu, arkkitehtuurikilpailun voittanut asemakaavasunnitelma herätti kuitenkin julkisesti käydyin, kiistan mittakaavan saavuttaneen keskustelun, johon osallistui aktiivisesti kulttuuriympäristön asiantuntijoita, asukkaita ja poliitikkoja.¹⁷ Ajan kuluessa pari valtakunnallista sanomalehteä asettui puutalojen säilyttämistä vaatineiden ihmisten äänenkannattajiksi. Kyseessä oli maan ensimmäinen rakennussuojelukiista, jonka seurauksena jo laadittu uusi asemakaava jäi toteuttamatta ja kokonainen asuinalue suojeltiin.¹⁸ Puu-Käpylää voi pitää yhtenä rakennussuojelun historian virstanpylväänä Suomessa,¹⁹ sillä alue oli ensimmäinen kansanliikkeen seurauksena suojeltu asuinalue maassamme.²⁰ Analysoin tutkimuksessa Puu-Käpylästä vuosina 1960–1971 julkaistuja sanomalehtikirjoituksia ja niiden vaikutusta suojelupäätökseen. Aikarajaus lähtee vuodesta 1960, jolloin alueen asemakaavaa koskenut arkkitehtuurikilpailu ratkesi, ja päättyy vuoteen 1971, jolloin alueen suojelukaava sai lainvoiman.

Vaikka Puu-Käpylän kaavoituskiista tapahtui puoli vuosisataa sitten hyvin erilaisessa mediamaailmassa kuin missä tänä päivänä elämme, käytän tapausta positiivisena esimerkkinä siitä, miten asiantuntijoiden ja tavallisten kansalaisten äänet yhtyivät julkisella areenalla omista perspektiiveistään yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.²¹ Tutkimuksen kantavana teemana on rakennetun ympäristön suojelua edeltävä kulttuuriperintöprosessi erilaisine osallisuuksineen. Kysymyksenasettelu on kaksiosainen. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on: Mitkä kulttuuriperinnön määreet nousevat keskeisimmiksi rakennetun ympäristön arvoista ja piirteisistä julkisuudessa keskusteltaessa? Tämä tarkastelu nostaa aineistosta esiin erilaisia toimijoita, näiden rooleja ja keskinäisiä suhteita, jolloin keskeiseksi näkökohdaksi asettuu asiantuntijoiden ja asukkaiden välinen vuorovaikutus. Toinen tutkimuskysymykseni onkin: Miten tämän päivän kulttuuriympäristön asiantuntijoiden

¹⁷ Ks. Kivilaakso 2013; Kivilaakso 2012; Ilonen 2009; Lento 2006; Kolbe 2000; Lundsten 1993; Mäkinen 1970.

¹⁸ Rauske 2008, 111; Kolbe 2000, 21; Lundsten 1993, 80. Pirkko Sotamaa esittää vuonna 1977 hyväksytyssä pro gradu -tutkielmassaan, että Puu-Käpylässä sovellettiin niin kutsuttua vastasuunnittelua jo olemassa olleiden uudistussuunnitelmien ja kotialueen säilymisintressien ristipaineessa. Vastasuunnittelu tarkoittaa kansalaisten oma-aloitteellisuuden pohjalta demokratian nimissä laadittua suunnitelmaa, joka pyritään saamaan esitettäväksi ja julkisesti käsiteltäväksi jonkin toisen suunnitelman rinnalla. Ks. Sotamaa 1977, 17.

¹⁹ Rakennussuojeluaate tai omaan kotialueeseen liittyvä muutosvastaisuus eivät sinänsä olleet 1960-luvun tuotteita. Asukkaiden ja keskusvallan välistä keskustelua asemakaavoituksesta oli käyty Suomessa jo aiemmin, esimerkiksi palaneiden puukaupunkien kaupunkirakenteen muutoksen ja tonttijaon uudelleenjärjestelyn yhteydessä. Puu-Käpylän suojelukiistan yhteydessä aate sai kuitenkin vakaan jalansijan suomalaisessa yhteiskunnassa. Asukkaiden ja keskusvallan välisestä vuorovaikutuksesta, ks. Tuomi 1995, 9.

²⁰ Rauske 2008, 111; Kolbe 2000, 21; Lundsten 1993, 80.

²¹ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016, Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

tulisi kehittää kommunikointiaan suuren yleisön kannalta saavutettavampaan suuntaan? Soveltavassa osuudessa pohdin asiantuntijan paikkaa rakennettuun ympäristöön liittyvässä kulttuuriperintöprosessissa, asiantuntijan roolia ihmisten päivittäistä elinympäristöä käsittelevällä kentällä sekä sitä, millainen asiantuntijuus on kulttuuriympäristön säilymisen – mukaan lukien olemassa olevaa ympäristöä kunnioittavan muutoksen – kannalta vaikuttavinta. Määräysvallan sijaan nostan tutkimuksessani keskeisempään asemaan määrittelyvallan, joka kumpuaa Foucault'n tiedon ja vallan kytköksiä painottavasta ajattelusta.²²

Tarkastelen rakennusperinnön julkisuuskuva ja arvojen perustelua tästä päivästä käsin ja nykyaikaisen kulttuuriympäristötyön tarpeita ajatellen. Tutkimuksessa analysoimani esimerkki sijoittuu kuitenkin 1960-luvulle. Eri aikatasojen yhdistäminen on tässä tutkimuksessa ensisijaisesti mahdollisuus, sillä Puu-Käpylän tapaus on tunnettu, sen seuraukset tiedetään ja aika tapauksen ja tutkimusajan välissä antaa analyysille perspektiiviä. Pidän Puu-Käpylän keskustelua myös tapahtuma-aikaansa nähden edistyksellisenä ja uutta luovana, sillä se on esimerkki kansalaisvaikuttamisen seurauksena tapahtuvasta rakennussuojelusta sekä nuoremman rakennusperinnön ja asuinalueiden suojelusta – Puu-Käpylä oli tutkimusajalla vasta noin 40-vuotias.²³ Vaikka Puu-Käpylän suojelukiistaan liittyy oma erilaisissa yhteyksissä toistettu kehyskertomuksensa²⁴, mediassa käydyin keskustelun sisältämiä diskursseja ja siinä rakennusperintöön liitettyjä arvoja ei aiemmin ole tarkemmin analysoitu. Puu-Käpylän esimerkki on julkisen keskustelun näkökulmasta osin myös ajaton, vaikkakin rakennusperinnön arvottamisessa käsitellyt arvot elävät aina ajassa.²⁵ Kysymys on ennen kaikkea kommunikointitavoista ja perusteluissa tehdyistä painotuksista.

Tässä tutkimuksessa on vahva viestinnällinen painotus. Siksi korostan, ettei tarkoitukseni ole nostaa kulttuuriympäristön asiantuntijatyötä jalustalle tai esittää, että asiantuntijoiden hallussa olisi jonkinlainen universaali totuus kulttuuriperinnön arvoista.²⁶ Myös kulttuuriperinnön parissa toimivien viranomaisten ja tutkijoiden työn kriittiselle arvioinnille on jatkuvaa tarvetta, koska kulttuuriperintötyö liikkuu muuttuvien, aikasidonnaisten arvojen ympärillä. Tämän tutkimuksen tarkoitus on kuitenkin toinen. Kulttuuriperinnön suojeluun kohdistuviin asenteisiin vaikuttavat kiteytetysti yleinen mielipide (diskurssit), lait ja säännök-

²² Ks. Foucault 2007.

²³ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016.

²⁴ Anna Sivulan mukaan kehyskertomus tarkoittaa yhteisöjen jakamia, aineelliselle ja aineettomalle menneisyyden jäljelle merkityksen antavia kertomuksia. Kehyskertomuksessa keskeistä on siis historian jakaminen yhteisesti tunnustetulla tavalla. Ks. Sivula 2015, 64; Sivula 2016, 11.

²⁵ Esim. Tuominen 2001; Mattinen 2014.

²⁶ Tutkimus ei siis edusta 1900-luvun alussa suosittua loogisen positivismin traditiota, joka korostaa tieteen kielen merkitystä unohtaen tieteen jatkuvan kriittisen uudelleenarvioinnin tarpeen. Ks. Tuominen 1992, 41.

set sekä yksilöiden toiminta.²⁷ Keskityn tutkimuksessani asiantuntijakielen ja niin sanotun yleiskielen välisiin rajapintoihin samalla konkreettisia kehittämisehdotuksia kulttuuriympäristön asiantuntijatyöhön etsien.

Tutkimuksen rakenne

Tutkimukseni rakentuu viiden pääluvun varaan. Ensimmäisessä pääluvussa esittelen tutkimuskysymykset, niiden kannalta keskeiset käsitteet sekä tutkimusaineiston, näkökulman ja metodologian. Lisäksi paikannan itseni suhteessa tutkimukseen, sillä aihe on minulle omakohtainen. Puu-Käpylä tunnetaan laajalti arkkitehtuurista kiinnostuneiden keskuudessa, ja sen historiasta on kirjoitettu paljon. Esittelen siksi ensimmäisen pääluvun viimeisessä alaluvussa hyvin tiivistetyn kuvauksen Puu-Käpylän historiasta, aineellisesta ympäristöstä sekä kaavoituskiistan kontekstiin sitovasta rakennussuojelun historiasta Suomessa. Kuvaukset toimivat kehyskertomuksena sille, millaisessa tilassa tässä tutkimuksessa liikun ja millainen on Käpylän puutarhakaupunki historiallisena, aineellisena ja suojeltuna ympäristönä.

Toinen päälukuni pureutuu tekstin analyysiin. Poimin aineistossa toistuneita lausumia ja kielikuvia tarkastellen niiden merkitystä omassa kontekstissään: miten sanavalinnoilla on pyritty tietoisesti tai tiedostamatta vaikuttamaan lukijoiden käsityksiin Puu-Käpylän tilanteesta. Luku tuo esiin, miten näkyvästi Puu-Käpylästä on sanomalehdissä uutisoitu, millaisia tekstejä aiheesta on julkaistu ja ketkä käyttivät ääntään sanomalehdissä kiistan aikana. Käsittelen luvussa myös kirjoituksista välittyviä argumentointitapoja ja kerronnan muotoja. Luvun empirian tarkoituksena on taustoittaa seuraavia analyysilukuja ja osoittaa lukijalle, millaisiin asioihin olen kiinnittänyt huomiota aineistoa syvemmin tulkitessani.

Puu-Käpylän kaavoitukseen liittynyt keskustelu sisälsi sekä uusia keskustelun-avauksia että sitä enemmän vanhan, jo sanotun toistoa. Paneudun kolmannessa pääluvussa tekstin kuluttamiseen ja tuottamiseen liittyneisiin keskustelun diskurssi- ja sosiokulttuurisiin käytäntöihin verraten niiden sisältöä asiantuntijoiden eri aikoina käyttämiin rakennusperinnön arvottamiskriteereihin. Diskurssien tunnistaminen ja niiden toistuvuuden jäsentely kertovat siitä, millaisia sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisia normeja – ihmisten asenteisiin vaikuttavia teemoja – Puu-Käpylän suojelua edeltäneeseen keskusteluun liittyi. Etenen tunnistamalla ja nimeämällä teksteistä toistuneet diskurssit ja tarkastelen niiden suhteita toisiinsa. Rinnalla analysoin diskurssien suhdetta ajalla vallinneeseen kulttuuriin ja yhteiskunnalliseen asetelmaan sekä sitä, miten julkisen alueen tapahtumat välittyvät

²⁷ Stüre 2008, 94; Feilden & Jokilehto 1998, 61.

yksityiselle alueelle, ihmisten koteihin ja subjektiiviseen kokemusmaailmaan.²⁸ Lisäksi käsittelen valikoidusti aineistosta puuttuvia teemoja muun tutkimuksen sekä rakennusperinnön arvottamiskäytäntöjen pohjalta. Luvun lopussa problematisoin kulttuuriperinnön käsitettä käsittelemieni diskurssien valossa.

Neljäs pääluku konkretisoi analyysini osaksi rakennussuojelutyötä eli kulttuuriympäristön parissa ammattinaan toimivien viranomaisten ja tutkijoiden arkea. Tuon luvussa esiin näkemykseni siitä, miksi rakennussuojelutyötä tehdään ja mikä on rakennussuojeluviranomaisen paikka kaupunkisuunnittelun kentällä ja kulttuuriperinnön määrittelyyn liittyvissä prosesseissa. Tarkastelen tutkimustuloksia myös tiedeviestinnän kentältä lainattujen, aiheeseeni sopivien näkökoh- tien valossa. Pysin tarjoamaan konkreettisia kehittämisehdotuksia asiantuntijoille arvioiden sitä, miten rakennusperinnöstä puhutaan aineistossa sekä suhteuttaen analyysini osaksi tämän päivän rakennussuojelutyötä. Viidennessä pääluvussa tuon esiin keskeisimmät tutkimustulokseni, johdan niistä loppupäätelmäni ja pohdin sitä, millaisiin kysymyksiin tämän tutkimuksen näkökulmasta akateemi- sessä tutkimuksessa olisi aihetta paneutua jatkossa.

Keskeiset käsitteet

Kulttuuriperintö

Kulttuuriperinnön käsite on hyvin laaja ja monisyinen. Arkikielessä käsitettä käytetään huolettomasti sen merkitystä tarkemmin ajattelematta. Sitä saatetaan käyttää virheellisesti esimerkiksi historia-sanana synonyyminä. Kulttuuriperin- nön määrittely tapahtuu kuitenkin nykyhetkessä, ja menneisyys on vain osa sen olemusta – kulttuuriperintö liittyy menneisyyden rinnalla vahvasti myös kieleen, kulttuuriin, identiteetteihin ja paikallisuuteen.²⁹ Käsitteen abstraktin luonteen ta- kia sen alle saatetaan toisinaan yrittää asettaa kaikki mahdolliset kulttuurituotteet ja taideluomat – kansanperinteet ja tapakulttuuri, rakennettu ympäristö, merkki- henkilöiden juhlapäivät ja paljon muuta. Joskus termi rinnastetaan harhaanjohta- vasti myös menneisyydestä vaikutteita ottaneisiin nykytuotteisiin eli rekonstruk- tioihin.³⁰ Siksi käsite onkin syytä määritellä aina erikseen, kun sitä käytetään tutkimuksissa tai myös arkista jutustelua virallisemmissä yhteyksissä.

Institutionalisoituneen määritelmän mukaan kulttuuriperintöä pidetään ny- kyään luovana ilmaisuna, jolla tarkoitetaan todisteita ihmisen olemassaolosta menneisyydessä, nykyhetkessä ja tulevaisuudessa. Aineelliseksi kulttuuriperin-

²⁸ Ks. Fairclough 2002, 93–99.

²⁹ Timothy & Boyd 2003, 4.

³⁰ Esim. Suonpää 2013, 59–60; Tunbridge & Ashworth 1996, 1–3; Timothy & Boyd 2003, 3–4.

nöksi luokitellaan kaikki käsin kosketeltava ja konkreettinen, kuten esineet, taide-
teokset, muistomerkit ja rakennukset, kun taas aineetonta kulttuuriperintöä ovat
esimerkiksi kirjallisuus, tietotaito, uskonnot, opit, musiikki, tanssi ja tapakulttuu-
ri.³¹ Tämä luokittelu juontaa juurensa suurten kansainvälisten organisaatioiden,
kuten Unescon (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)
ja ICOMOSin (*International Council on Monuments and Sites*) määrittelemään
kulttuuriperintökäsitykseen. Kulttuuriperintö-sanaa on käytetty useissa kansain-
välisissä julistuksissa, suosituksissa ja ohjeistuksissa,³² ja 1900-luvun puolivälin
jälkeen käsitteellä viitattiin lähestulkoon pelkästään historiallisiin monument-
teihin. Unesco toi 1960-luvun loppupuolella määrittelyihin mukaan yhteisen
kulttuuriomaisuuden käsitteen, jolla viitattiin sekä kiinteisiin kohteisiin että siir-
rettäviin, ihmiskunnan historiasta kertoviin esineisiin. ICOMOSin ja Unescon
terminologiaa yhdistettiin vuonna 1972 tehdyssä maailmanperintösopimukses-
sa. Tuolloin kulttuuriperinnöksi määriteltiin puutarhat, maisema ja ympäristöt,
myöhemmin mukaan hyväksyttiin myös aineeton kulttuuriperintö. Vaikka kult-
tuuriperintöä on määritelty kansainvälisessä kontekstissa jo vuosikymmeniä, ei
käsite silti ole edelleenkaan yhtenäinen.³³

Akateemisella kentällä kulttuuriperintöön liittyvä keskustelu virisi varsinais-
esti 1980-luvun puolivälissä Englannissa, jossa sen sävy oli monin tavoin po-
liittinen. Tutkijoita alkoi kiinnostaa esimerkiksi kansainvälisten kulttuuriperintöä
koskevien sopimusten vaikutus kulttuuriperinnöstä muotoutuviin käsityksiin.³⁴
Kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen alalla kansainvälisiä sopimuksia onkin
kritisoitu niiden autoritäärisestä otteesta ja rakennusperinnön kohdalla materia-
keskeisyydestä. Esimerkiksi kulttuuriperinnön suojelemiselle suuntaviivat anta-
neen, vuonna 1931 laaditun historiallisten monumenttien restaurointia käsitte-
levän Ateenan julistuksen tärkeimpinä arvotekijöinä ovat kohteen autenttisuus

³¹ Aslan & Ardemagni 2006, 7.

³² Unescolla on viisi kulttuuriperintöä koskevaa yleissopimusta: yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelusta aseellisen selkkauksen sattuessa eli Haagin sopimus (1954), yleissopimus kulttuuriomaisuuden laittoman tuonnin ja viennin sekä omistusvaihdosten ehkäisemisestä (1970), yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta (1972), vuonna 1970 solmittua sopimusta täydentämään tehty Unidroit'n yleissopimus varastetuista ja laittomasti maasta viedyistä kulttuuriesineistä (1995) sekä yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta (2003). Unescolla on myös kansalliseen käyttöön tarkoitettuja kulttuuriperintöön liittyviä suosituksia. Euroopan neuvoston toimesta on solmittu sopimukset, jotka käsittelevät rakennusperintöä (Granada 1985), arkeologista perintöä (Malta 1992), maisemaa (Firenze 2000) sekä kulttuuriperinnön arvoa yhteiskunnalle (Faro 2005). Sopimuksia on tehty myös esimerkiksi Pohjoismaiden kesken. Ks. Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 16; Vilkkuna 2002, 279–280; *Kulttuuripolitiikan strategia 2020*, 40; *Rikkaampi tulevaisuus*, 32–37.

³³ Ahmad 2006, 292.

³⁴ Lumley 2005, 15; Harrison 2013, 67.

käsitteen materiaalia korostavassa merkityksessä sekä rakennustaiteellinen arvo ja historiallinen todistusvoimaisuus.³⁵

Tänä päivänä kulttuuriperinnön tutkimuksen piirissä ajatellaan, että kaikkeen kulttuuriperintöön liittyy aina aineeton ulottuvuutensa, ja äärimmillään ilmaistuna kaikki kulttuuriperintö nähdään aineettomana.³⁶ Lähtökohtana on ajatus, että kulttuurille ja kulttuuriperinnölle ominaista on ulkopuolisten vaikutteiden integroiminen osaksi olevaa perinnettä, muuntuminen ja ajassa eläminen. Katriina Siivosen mukaan kulttuuriperintö tarkoittaa ”jaettua tietoisuutta omasta kulttuurisesta erityisyydestä suhteessa toisenlaisena pidettyyn kulttuuriseen erityisyyteen”.³⁷ Kulttuuriperintö voi näin ollen olla paitsi julkista ja yhteisesti tunnustettua, myös yksityistä, esimerkiksi perheen tai suvun kesken jaettua.³⁸

Lähden tässä tutkimuksessa siitä, että kulttuuriperintö sisältää aina valintoja. Tarkoitan käsitteellä sellaisia aineellisia tai aineettomia traditioita, joista on tullut kulttuuriperintöä ihmisten tekemän arvojen määrittelyn ja keskustelun myötä.³⁹ Kulttuuriperintö on siis tutkimuksessani aina jonkin pitkä- tai lyhytkestoisen kulttuuriperintöprosessin tuote.⁴⁰ David Harvey kutsuu kulttuuriperintöä eettiseksi tulkinnaksi (*ethical construction*), millä hän viittaa juuri kulttuuriperintöön liittyviin valintoihin. Kulttuuriperinnön määrittely tapahtuu aina useiden seikkojen samanaikaisessa vaikutuksessa, eikä kulttuuriperintöprosessi useinkaan ole samanlainen, vaan ennemmin ainutlaatuinen.⁴¹ Anna Sivulan mukaan kulttuuriperintöprosessiin liittyy kulttuuriperinnön yhteisönä jakavan ihmisryhmän eli kulttuuriperintöyhteisön tekemä monumentalisoiva, historioiva ja omaksuva identiteettityö. Monumentalisoivalla identiteettityöllä Sivula tarkoittaa muun muassa merkittävien menneisyyden jälkien valitsemista, arvottamista ja suojelemista. Muutosvastarintaan, mistä myös Puu-Käpylän tapauksessa oli kyse, liittyy kuitenkin vahvasti myös omaksuva identiteettityö, jolla yhteisö vahvistaa suhdettaan menneisyyden jälkeen tai symboliin. Historioiva identiteettityö tarkoittaa

³⁵ Karhunen 2014, 32. Ks. myös Smith 2006; Vahtikari 2013. On kuitenkin huomattava, että julistus syntyi aikana, jolloin kulttuuriperinnön turvaamiseen liittyvälle kansainväliselle yhteistyölle oli erityistä tarvetta, sillä aika ajoin ilmapiiri uhkasi erilaisten, globaalistikin merkittävien monumenttien ja muistomerkkien olemassaoloa. Ateenan julistuksen suosituksat sisäistettiin laajemmin vuonna 1954, kun Egyptin hallitus alkoi suunnitella Niilinlaaksossa sijaitsevia antiikin rakennelmia uhanneen Assuanin padon rakentamista. Tänä poliittisesti epävakana aikana syntyi myös Unescon yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelusta aseellisen selkkauksen sattuessa eli Haagin sopimus (1954). Ks. Harrison 2013, 57–58.

³⁶ Smith 2006, 3.

³⁷ Siivonen 2013, 318; Anttonen 2009, 1–2.

³⁸ Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 15–16; Smith 2006, 1–2.

³⁹ Kirshenblatt-Gimblett 1995, 369.

⁴⁰ Ks. Smith 2006, 44–48; Björkholm 2011, 124–131; Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 20; Kivilaakso 2013, 216; Lillbroända-Annala 2014, 19–36.

⁴¹ Harvey 2001, 335–336.

puolestaan yksittäisen toimijan tapaa hahmottaa itsensä osana yhteisön menneisyyttä, nykyhetkeä ja tulevaisuutta. Kulttuuriperintö rakentuu näin ollen osallisuuskokemuksista, jaetusta historiasta sekä omaksi koetun menneisyyden aineellisista tai aineettomista jäljistä.⁴² Puu-Käpylän kaavoituskeskustelusta on tunnistettavissa kaikki nämä kulttuuriperintöprosessin alueet. Keskustelussa erilaiset rakennetun ympäristön arvoja korostavat ja niiden säilyttämistä vaatineet argumentit voidaan nähdä kulttuuriperintöprosessin aineksina. Puu-Käpylästä käydyn keskustelun myötä alueen arkkitehtuuri muuttui ihmisten mielikuvissa aiempaa monimerkityksisemmäksi, suojelun arvoiseksi kulttuuriperinnöksi, johon identifioitua

Tutkimusaiheen keskeisiin termeihin kuuluu myös *kulttuuriympäristö*, joka institutionalisoituneen määritelmän mukaan tarkoittaa ”ihmisen toiminnasta sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyttä ympäristöä”. Kulttuuriympäristön muodostavat kulttuurimaisema, rakennettu kulttuuriympäristö eli rakennusperintö sekä muinaisjäänökset.⁴³ Kulttuuriympäristö voi sisältää epämiellyttäviä elementtejä, eikä sillä tarkoiteta ainoastaan positiivisia mielleyhtymiä sisältäviä ympäristöjä.⁴⁴ Kulttuuriympäristö on siis yleistermi ihmisen tuottamalle ympäristölle. Ymmärrän termin juuri näin myös tässä tutkimuksessa muistaen, että materiaaliseen kulttuurinympäristöön liittyvät tiiviisti samaten ympäristön aineettomat merkitykset. Kulttuuriympäristö sisältääkin aina poliittisen, taloudellisen ja symbolisen ulottuvuuden.⁴⁵ Myös käsite *rakennusperintö* viittaa tutkimuksessani sanan virallisissa yhteyksissä käytettyyn määritelmään. Tarkoitin sillä rakennuksia, rakennelmia ja rakennettuja alueita sekä maankäytön ja rakentamisen historiaa ja tapaa, jolla rakennettu ympäristö on syntynyt.⁴⁶

Diskurssit ja rakennusperinnön arvottaminen

Peter Aronsson on kuvannut historian tuottamista ja välittymistä kolmitasoiseksi prosessiksi. Hänen mukaansa historia voi välittyä yksilöltä yksilölle, rajatulta ryhmältä, kuten instituutiolta toiseen rajattuun ryhmään kuuluvalle osallistujalle tai enemmistöltä laajemmalle kansalaisryhmälle. Laajimmalla tasolla historia välittyy Aronssonin mukaan diskursseina, jotka elävät julkisessa puheessa ja esimer-

⁴² Sivula 2015, 66–67. Ks. myös Smith 2006, 3.

⁴³ *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 9.

⁴⁴ *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 8. Vrt. Eurooppalainen maisemayleissopimus, joka koskee ”yhtä lailla huomattavina pidettäviä maisemia kuin arkiympäristöjä ja huonolaatuisiakin maisemia”. Ks. *Eurooppalainen maisemayleissopimus*, 1. Luku 2. artikla.

⁴⁵ Mattinen 2006, 124.

⁴⁶ Rakennusperintö tarkoittaa kulttuuriperintöhallinnon kieleen vakiintuneen määritelmän mukaan samaa kuin rakennettu kulttuuriympäristö. Ks. *Eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan sanasto* 2011, 40.

kiksi mediassa.⁴⁷ Diskurssien tasolla tapahtuva tiedonsiirto voi vaikuttaa suuren yleisön ja jopa yhteiskunnan arvoperustaan. Tästä syystä kaavoituskeskustelun tarkasteleminen sen sisältämien diskurssien valossa on hyvä keino lähestyä kysymystä siitä, mitä rakennusperinnön ulottuvuuksia julkisessa puheessa suositetaan ja miten niistä puhutaan.

Teun A. van Dijk puhuu diskurssien yhteydessä kognitiivisesta pragmatiikasta, jolla hän viittaa diskurssien kaksinaiseen luonteeseen yhtäältä kielellisenä ja toisaalta kontekstuaalisena toimintana. Diskurssiin sisältyvät siis kielellisten tapahtumien lisäksi toiminnallinen, kognitiivinen sekä merkityksiin ja sosiaalisiin rakenteisiin liittyvät ulottuvuutensa. Tästä johtuen diskursseilla on sekä tietoa yhdistäviä että sitä hallinnoivia tehtäviä, ja se, miten tehokkaasti diskurssit näitä tehtäviä toteuttavat, riippuu puhujan retoriikasta, lähdevalinnoista, hänen edustamastaan perspektiivistä sekä puheen fokuksesta.⁴⁸ Diskurssit ovat siten kaksisuuntaisia. Ne heijastavat yhteiskunnan käsitysmaailmaa, mutta toisaalta myös muokkaavat sitä. Diskurssit ovatkin tästä syystä oiva väylä tarkastella sitä, miten jossain tietyssä foorumissa käyty keskustelu, kuten Puu-Käpylän kaavoituksen näkyminen mediassa, ilmentää arvostuksia ja vaikuttaa tietyn tapahtumaketjun kehittymiseen. Lähestyn diskursseja tutkimuksessani kielellisiä tapahtumia laajempina ilmiöiden tilallisina jäsentymisinä, joihin sisältyy aina omanlaisensa sanomisen ja näkemisen käytännöt.⁴⁹

Kirsi Saarikankaan mukaan materiaallinen tila ja sen merkitykset eivät ole hahmotettavissa tilaan liitettävien diskurssien kautta, sillä esimerkiksi asumisen konventiot muotoutuvat myös tilajäsentelyn, tilaan liittyvien käytäntöjen sekä ideologisten näkökohtien kautta.⁵⁰ Haluankin siksi korostaa, etten tässä tutkimuksessa tutki hahmotettavissa olevaa materiaalista tilaa ja sen merkityksiä, vaan päinvastoin sanomalehtien luomaa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoitua maailmaa, jota voi kutsua Puu-Käpylästä ja sen merkityksistä muodostuneeksi julkisuuskuvaksi. Huomionarvoista silti on, että kolmannessa pääluvussa käsittelemäni diskurssit muodostuvat myös tilallisista ja ideologisista aineksista. Kaupunkisuunnittelua koskevissa diskursseissa näkyvätkin niin yhteiskunnassa tapahtuvat sosiaaliset, taloudelliset kuin kulttuuriset muutokset. Vastaavasti diskurssit itsessään tuottavat näitä muutoksia.⁵¹ Tutkimukseni käsittelee ensisijaisesti mediassa tapahtunutta julkista rakennusperinnön arvottamista sekä kaavoituskeskustelun argumentointitapoja. Olen näin ollen nimennyt aineistosta keskeisimpinä nousevat, Puu-Käpylän säilyttämiseen ja uudelleenrakentamiseen

⁴⁷ Aronsson 2012, 99.

⁴⁸ Ponterotto 2003, 284; van Dijk 1977, 211–232.

⁴⁹ Sihvonen 2004, 340–341; Foucault 2007, 23–85; Potter 1996, 105, 120–121.

⁵⁰ Saarikangas 2002, 19.

⁵¹ Nevalainen 2004a, 14. Ks. myös Foucault 2007.

liittyvät puheenaiheet diskursseiksi, joiden kautta rakennusperinnön arvoja ja kaupunkisuunnittelun rationaalisuutta keskustelussa peilattiin.

Kun tutkimuksen lähtökohtana on analysoida sitä, miten kulttuuriympäristön asiantuntijoiden ja suuren yleisön tavat puhua kulttuuriperinnöstä lähentyvät toisiaan, tarjoavat diskurssit loistavan vertailukohdan asiantuntijoiden rakennusperinnön arvottamisessa käyttämille kriteereille. Diskurssit ja arvottamisen kriteerit eivät kuitenkaan ole keskenään verrannollisia. Yhtymäkohta julkisen keskustelun ja asiantuntijoiden tekemän arvottamisen välillä on siinä, että esimerkiksi Puu-Käpylän tapauksessa näillä molemmilla esitettiin perusteluja puutalojen olemassaolon legitimoimiseksi. Diskurssit ja asiantuntijoiden arvottamisessa käyttämät perustelut ovat kuitenkin luonteeltaan erilaisia.

Asiantuntijatason arvottaminen, jota käytetään myös kulttuuriympäristön suojelun pohjatietona, perustuu ammattiyhteisön yhteisesti sopimiin kriteereihin, joiden määrittelystä on olemassa lukuisia erilaisia malleja.⁵² Se perustuu näin ollen normatiivisiin standardeihin, joiden vaikutuksen alaisena asiantuntijat tekevät valintoja havaitsemiensa vaihtoehtoisten toimintatapojen joukosta.⁵³ Rakennetun ympäristön arvot voidaan jakaa erilaisiin aineellisen ympäristön sisältämiin arvoluokkiin, jotka voivat sisältää myös aineettomia ulottuvuuksia – arkkitehtuuri sisältää aina niin taloudellista, sosiaalista, kulttuurista kuin ympäristöön liittyvää pääomaa.⁵⁴ Sekä arvot että arvottamisen ohjeet kuitenkin vaihtelevat ajassa ja paikassa. Arvottaminen liikkuukin aina sekä rakennusten syntyajassa että hetkessä, jolloin arvojen määrittelyä tehdään.⁵⁵ Siksi se tehdään aina riittävään historiatietoon ja vertailuaineistoon perustuen.⁵⁶ Tässä tutkimuksessa käsittelemäni diskurssit ovatkin arvottamisessa käytettyjä kriteerejä laajempia, ja ne kertovat ennemmin mediakeskustelussa vallinneista teemoista kuin varsinaisista rakennusperinnön arvoista. Esimerkiksi yhdeksi diskurssiksi nostamani kysymys puutalojen korjauskustannuksista ei kerro rakennusten aineelliseen tai aineettomaan olemukseen sitoutuneista arvoista, vaan siitä rahallisesta summasta, jonka omistaja kohteeseen sijoittaa. Vaikken näekään julkisen keskustelun sisältämiä diskursseja ja virallisia arvottamisen kriteerejä keskenään verrannollisina, niiden kautta on hyvä hahmotella asiantuntijoiden ajattelun sekä rakennusperinnön ja

⁵² Arvottamisen kriteerejä on määritelty esimerkiksi erilaisissa inventointiohjeissa ja laeissa. Ks. esim. Tuominen 1992; Unnerbäck 2002; *Laki rakennusperinnön suojelemisesta* 2010/498.

⁵³ Tuominen 1992, 36.

⁵⁴ Nyström 2006, 26–27. Louise Nyström tarkoittaa jaottelussaan kulttuurisella pääomalla lähinnä luovaa toimintaa, kuten taidetta, kirjallisuutta ja musiikkia. Tässä työssä tarkoitan kulttuurilla kuitenkin myös muuta kuin ns. korkeakulttuuria; tulkitsen kulttuurisen pääoman enemmän paikallisuudeksi ja yhteisöllisyydeksi, yhteiseksi, mutta moniääniseksi ajattelutavaksi.

⁵⁵ Mattinen 2014, 145; Nikula 2004, 8.

⁵⁶ Merisalo 2001, 14.

-suojelun julkisuuskuvan rajapintoja. Tarkastelu valottaa sitä, millaiset rakennusperinnön piirteet *vaikuttavat* yleiseen mielipiteeseen vedottaessa.

Julkisuuskuva ja yleistajuisuus

Uutisten seuraamiselle ominaista on niiden massakäyttö: ne jaetaan kollektiivisesti. Mediatutkimuksen näkökulmasta tulkinnan myötä uutisten katsojat tai lukijat muuttuvat massasta aktiiviseksi yleisöksi, joka ymmärtää uutiset omista, ei uutisten tuottajien lähtökohdista. Tästä seuraava askel on yleisön muuttuminen vuorovaikutteiseksi julkisoksi: ihmisjoukoksi, joka keskittyy johonkin tiettyyn mediassa käsiteltävään kysymykseen ja osallistuu omana toimijaryhmänään aiheesta käytävään keskusteluun.⁵⁷ Kun yhteinen ja yhdenmukaiseksi mielletty näkemys alkaa rakoilla, asiasta tulee julkinen ja keskustelunalainen.⁵⁸ Ja kun media alkaa omaehtoisesti kaivaa tietoa uutisiinsa, saa aihe mediajulkisuutta.⁵⁹ Mediajulkisuus ei ole minkään tietyn tahon, kuten kulttuuriympäristön asiantuntijoiden ympäristöstä piirtämää julkisuutta, vaan suurta yleisöä palvelevan median omaehtoista viestintää. Mediajulkisuus on siis julkiseksi tulemistä ja joutumista – julkisessa tilassa tapahtuvaa keskustelua, joka tarjoaa paikan käyttää ääntä niin kansalaisille kuin esimerkiksi tieteentekijöille, päättäjille ja virkamiesasiantuntijoille.⁶⁰

Kun käytän tutkimuksessa sanaa *julkisuuskuva*, tarkoitan sillä tutkimuksellisin keinoin muodostettua kokonaiskuvaa Puu-Käpylän kiistan näkymisestä joukkoviestimissä. Tämä määritelmä on yksi mediakuva-käsitteen kolmesta eri merkityksestä. Mediakuva-käsitteellä viitataan viestinnän tutkimuksessa myös median visuaalisiin ilmaisuihin, kuten lehtikuviin, elokuvaan ja internetin sisältämiin kuvastoihin sekä joukkoviestimien esimerkiksi tietyn henkilön, aatteen, tuotteen tai yrityksen ympärille luomaan ”sädekehään”.⁶¹ Mediakuva-käsitteen moninaisesta luonteesta johtuen suosin tutkimuksessa sanaa julkisuuskuva, sillä pidän sitä yksiselitteisempänä. Tarkoitan sillä moniäänistä, paloista muodostuvaa ja elävää julkisuudessa käydyn keskustelun kokonaiskuvaa, en kollektiivisesti ymmärrettyä, jaettua ajattelutapaa, mihin esimerkiksi yleisen ja julkisen mielipiteen kiistellyt käsitteet usein viittaavat.⁶² Puu-Käpylän kaavoitusprosessi on selkeästi rajattu esimerkkitapaukseni rakennusperinnön ja -suojelun monimuotoista julkisuuskuvaa hahmottaessani sekä sen viestintäkäytäntöjä nykypäivän kulttuuriympäristötyöhön verratessani.

⁵⁷ Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012, 130–131, 190.

⁵⁸ Nevanlinna 2004, 25.

⁵⁹ Juholin & Kuutti 2006, 15.

⁶⁰ Bourdieu 1996, 46.

⁶¹ Kuutti 2012, 112.

⁶² Ks. Nevanlinna 2004, 25; Lippmann 2012, 339–350; Habermas 2004, 143–161, 339–348.

Tutkimukseni tarkoitus on tarkastella sitä, millaista asiantuntijaviestintää kulttuuriympäristön suojelun kannalta suotuisassa Puu-Käpylän mediakeskustelussa käytettiin ja mihin suuntaan tämän päivän kulttuuriympäristön asiantuntijoiden viestintää kannattaisi kehittää. Siksi on tässä yhteydessä aiheellista todeta, että tutkimuksen hypoteesissa Puu-Käpylän tilanteen julkisuuskuvan muotoutumiseen liittyy myös asiantuntijoiden tapa *yleistajuistaa* ja *popularisoida* oman erityisalansa tarjoamaa asiantuntijatietoa. Korostan tässä, että popularisointi eroaa populismista, joka tarkoittaa kuulijan suosiota kalastelevaa, pelkistettyä ja vastakain asettelevaa tapaa puhua aiheista. Populismille ominaista on sen tapa vedota ”kuulijan itsekkyteen mieluummin kuin tämän yhteisvastuuseen”.⁶³

Siinä missä viestinnän tutkijat viittaavat tiedon popularisoinnilla tavallisesti ymmärrettävään, tavalliselle kansalaiselle aukeavaan tapaan puhua kulloinkin kyseessä olevasta aiheesta, yleistajuistaminen on monisysteemistä. Yleistajuistamisessa on huomioitu, ettei asiantuntijuus kumpua pelkästä tiedeyhteisöstä, vaan myös suuren yleisön joukosta voi löytyä asiaa syvästi tuntevia yksilöitä. Yleistajuistamisen perustana on siis ”onnistunut vuorovaikutus muiden kuin kyseisellä tieteenalalla toimivien kanssa”, eikä se näin ollen perustu pelkkään asiantuntijalta kuulijalle kaadettuun, ymmärrettävään muotoon puetun tiedon johtamiseen kuulijoille. Tieteen ja asiantuntijatiedon yleistajuistamisessa keskeisessä roolissa on usein media, jonka avulla aiheet voi tuoda julkisuuteen. Yleistajuistaminen on kuitenkin myös muiden kuin toimittajien tehtävä – keskeiseen rooliin nousee media-ammattilaisten ja substanssiasiantuntijoiden välinen yhteistyö.⁶⁴

Tieteen ja asiantuntijatiedon yleistajuistaminen on askel, joka täytyy ottaa, mikäli tiedon toivotaan olevan vaikuttavaa yhteiskunnallisella tasolla. Tiedon yleistajuistaminen palveleekin tieteen julkisuusperiaatetta. Akateemisen tutkimuksen, johon tässä tutkimuksessa rinnastan myös viranomaisina toimivien kulttuuriympäristön asiantuntijoiden jakaman tiedon, pitäisi olla kaikkien saatavilla ja hyödynnettävissä. Tämä päämäärä jää kuitenkin saavuttamatta, jos saatavilla olevan tiedon ymmärtämiseen tarvitaan asianmukainen tieteellinen koulutus tai esimerkiksi omaan aiheeseeni liittyen pitkä kulttuuriympäristöalan työkokemus.⁶⁵ Korostan, etten tarkoita tieteen ja asiantuntijatiedon yleistajuistamisella sitä, että tiedosta pitäisi *aina* puhua yleistajuisesti tai popularisoiden. Olen esimerkiksi kirjoittanut tämän väitöskirjatutkimuksen akateemiselle yhteisölle ja kulttuuriympäristön asiantuntijoille, mistä syystä sen sisältämä tieto ei luultavasti avaudu kaikilta osin jokaiselle ihmiselle. En siis tarkoita, että kulttuuriympäristön asiantuntijoiden pitäisi muuttaa koko ammattikieltään tässä tutkimuksessa esitetyn

⁶³ Korhonen 2012, 8.

⁶⁴ Strellman & Vaattovaara 2013, 10.

⁶⁵ Ks. Väliverronen 2016, 12–15.

tavoin. Erilaiset yhteiset käsitteet ovat asiantuntijoiden työkaluja, joilla voi kommunikoida kollegojen kesken ja joilla voi kehittää kyseistä erityisalaa, eikä tiettyjä käsitteitä yksinkertaisesti voi korvata arkikielellä.⁶⁶ Yleistajuistaminen onkin tapa kommunikoida asiantuntijatietaa vaativista aiheista ymmärrettävällä kielellä sellaisten ihmisten kanssa, joilla ei ole puhuttavaan aiheeseen liittyvää ammattitaitoa tai ennakkotietoja.

Tutkimus tieteen virrassa

Rakennettu ympäristö, sen havainnointi, kokeminen ja merkityksellistäminen ovat olleet 2000-luvulla verrattain suosittuja tutkimusaiheita monilla tieteenaloilla. Aihetta on tutkittu esimerkiksi asukaskokemusten, gentrifikaation ja kulttuuriperinnön määrittelyn näkökulmista.⁶⁷ Tässä tutkimuksessa lähestyn aihetta erityisesti rakennusperinnön arvottamisen näkökulmasta, kulttuuriperinnön, kaupunkikehityksen ja rakennussuojelun julkisuuskuvaavaa sekä sen sisältämää dialektiikkaa tarkastellen. Tarkoitukseni on tuottaa tutkimustuloksia, joiden avulla kulttuuriympäristön asiantuntijat voivat kehittää suurelle yleisölle suuntaamaansa viestintää saavutettavammaksi.

Rinnastan tutkimukseni tässä yhtäältä kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen piirissä tehtyihin, rakennettua ympäristöä kulttuuriperinnön määrittelyn näkökulmasta tarkasteleviin tutkimuksiin sekä toisaalta kaupunkisuunnitteluun liittyviä mediakeskusteluja analysoiviin tutkimuksiin. Vaikka löydän monia aiheitani läheltä koskettavia tutkimuksia, varsinaisesti sitä, miten media ylläpitää ja muokkaa ihmisten ja ihmisryhmien rakennussuojeluun liittyviä käsityksiä, on tutkittu vain vähän. Siksi olen keskittynyt analyysissäni nimenomaisesti median välittämään kuvaan rakennusperinnöstä ja sen suojelemisesta. Aihe on asiantuntijoiden jokapäiväisessä työssä usein esillä, ja monilla lienee siitä omista lähtökohdista muodostettuja käsityksiä. Olen kuitenkin kaivannut teemasta myös selkeää, aiheeseen paneutuvaa ja sen teoreettiseen kehykseen sitovaa akateemista tutkimusta konkreettisine kehitysehdotuksineen. Pyrinkin tarjoamaan tutkimuksellani toisenlaisen, mutta läheisen tarkastelutavan kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen alalla suosituille tavallisen kansalaisen sekä kulttuuriperintöhallinnon vastakkain asetteleville tutkimuksille. Tutkimukseni kantavana ajatuksena on

⁶⁶ Mainittakoon, että myös asiantuntijakielestä on hyvä karsia pois turhat sivistyssanat ja sellainen jargonia, jonka tarkoitus on ainoastaan oman erityisalan suojeleminen ulkopuolisilta. Käsitteitä tulisi siis käyttää ainoastaan tarkoituksellisessa määrin myös asiantuntijakielessä. Ks. Väliverronen 2016, 13.

⁶⁷ Esim. Karhunen 2014; Vahtikari 2013; Lillbroända-Annala 2010; Wells 2009; El Harouny 2008; Staffans 2004; Uuskallio 2001.

näin ollen rajapintojen ja yhtymäkohtien tarkastelu – yhteisymmärryksen etsiminen – vastakkainasettelun sijaan.

Rakennettua ympäristöä tutkii moni tieteenala. Jokaisella tieteenalalla on kuitenkin omat lähtökohtansa ja tapansa tutkia aihetta. Klas Ramberg on kirjoittanut etnologin roolista arkkitehtuurintutkimuksen kentällä. Hän kirjoittaa, että siinä missä arkkitehdit lähestyvät rakennettua ympäristöä filosofisista ja tietoteoreettisista näkökulmista, etnologi lähestyy aihetta enemmän arkkitehtuuriin liittyvän ilmiön rakenteiden (*beståndsdelar*), suhteiden (*relationer*) ja merkitysten (*värden*) kautta.⁶⁸ Tämä, rakennettuun ympäristöön liittyvän ilmiöpohjan tunnistaminen, on ollut aina kansatieteilijän perustutkimoni tieteenalan valinnasta lähtien omaakin kiinnostuksen kohteeni ja pohja, johon haluan tutkijana nojata. Ilmiöitä tarkasteleva tematiikka on nykyään vakiintunut osaksi myös rakennusperintöä arvottavien viranomaisten toimintaa.⁶⁹

Rinnastan tutkimukseni erityisesti muutamaa kaupunkisuunnitteluun ja kaupunkitilan käyttöön liittyviin tutkimuksiin, joita sanomalehtiaineistojen pohjalta on tehty. Viestinnän professori Seija Ridell on tutkinut joukkoviestinten roolia erilaisissa tilanteissa, muun muassa Tampereen Koskenniskan sillan rakentamisesta painetussa mediassa käydyssä kiistassa.⁷⁰ Jaana Nevalaisen väitöskirja käsittelee puolestaan Joensuun keskusta-alueen kaupunkisuunnitteluun ja kehittämiseen liittyviä kirjoituksia joensuulaisessa paikallislehdistössä kriittisen yhteiskuntamaantieteen näkökulmasta.⁷¹ Sanomalehtiaineiston pohjalta on tehty myös joitakin kaupunkisuunnittelua käsitteleviä pro gradu -tutkielmia.⁷² Humanistisella puolella sanomalehtiaineistoa on käyttänyt kaupunkisuunnitteluun liittyvässä tutkimuksessaan esimerkiksi Silja Laine, jonka kulttuurihistorian väitöskirja käsittelee Helsingin kaupunkikuvan kehittämisestä 1920-luvulla käytyä julkista keskustelua, sekä Pauline von Bonsdorff, joka määritteli tutkimuksessaan arkkitehtuurikirjoitusten asemaa arkkitehtuurin kentällä ja kartoitti suomalaisten arkkitehtien arkkitehtuuriajattelua ammattilehtien välityksellä.⁷³ Kaupunkikansatieteellisestä näkökulmasta sanomalehtileikeaineistoa on käyttänyt muun muassa Lennart Zintchenko tutkimuksessaan sanomalehtien välittämästä kuvasta ruotsalaisten kaupunkien muutoksista vuosien 1880 ja 1990 välillä.⁷⁴ Myös Sanna Lillbroända-Annala on hyödyntänyt sanomalehtiaineistoa Kokkolan ja Tammisaaren

⁶⁸ Ramberg 2012, 42–43.

⁶⁹ Ks. esim. Söderqvist 2008; Kivilaakso 2011.

⁷⁰ Ridell 2005; Ridell 2009.

⁷¹ Nevalainen 2004b.

⁷² Esim. Ella Tanskasen aluetieteen pro gradu -tutkielma käsittelee sanomalehtiä vuorovaikutteisen kaupunkisuunnittelun osallisena ja osallistajana. Ks. Tanskanen 2010.

⁷³ Laine 2011; Bonsdorff 1991.

⁷⁴ Zintchenko 2003.

historiallisten puutaloalueiden kulttuuriperintöprosesseja gentrifikaation näkökulmasta käsittelevässä väitöskirjatutkimuksessaan.⁷⁵

Väitöskirjatutkimuksen lähtökohtana tulee aina olla uuden tiedon tuottaminen. Omassa lähestymistavassani operoin kaupunkisuunnittelun, kulttuuriperinnön ja tiedeviestinnän välimaastossa. Toivon näin rakennusperinnön ja -suojelun julkisuuskuvaa, kulttuuriperinnön määrittelyä ja arvottamista sekä asiantuntijaviestintää käsittelevällä tutkimuksellani tarjoavani uuden avauksen kulttuuriympäristön tutkimuksen kentälle. Olen kiinnittänyt tutkimuksessani erityistä huomiota tutkimustulosten pragmaattisuuteen – toivon siis, että työstäni on myös konkreettista hyötyä kulttuuriperinnön parissa tehtävälle asiantuntijatyölle.

Aineistosta tulkinnaksi

Näkökulma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Tutkimukseni kuuluu monitieteiseen kulttuuriperinnön tutkimuksen oppialaan. Anna Sivula jakaa kulttuuriperinnön tutkimuksen kahteen erilaiseen tutkimusperinteeseen: kriittiseen ja analyttiseen. Kulttuuriperinnön aika- ja paikkasidonaisuutta sekä kulttuuriperintöön liittyvien valintojen yhteiskunnallisia tavoitteita painottavan kriittisen tradition rinnalla elävä analyttinen tutkimussuuntaus keskittyy ”ymmärtämään ja selittämään kulttuuriperintöprosesseja niiden historiallisessa kontekstissa”. Sivula toteaa, että käytännössä jokainen kulttuuriperinnön tutkija soveltaa kuitenkin aineksia näistä molemmista traditioista.⁷⁶ Siten kaikki akateeminen kulttuuriperinnön tutkimus onkin jollain tasolla kriittistä.

Paikannan oman tutkimukseni ensisijaisesti kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen traditioon, sillä lähtökohtanani on tarkastella kulttuuriperinnön diskursiivista luonnetta sekä analysoida ja tulkita kulttuuriperintöasiantuntijuutta ja kulttuuriperintöön liittyviä valta-asetelmia.⁷⁷ Haluan kuitenkin tehdä tässä eron auktorisoidun perinnön diskurssia noudattavaan, vastakkainasetteluun perustuvaan kulttuuriperinnön tutkimuksen koulukuntaan.⁷⁸ Pysin omalla ajattelullani lähestymään kulttuuriperintöön liittyviä valta-asetelmia etsien sekä eroja että

⁷⁵ Lillbroända-Annala 2010.

⁷⁶ Sivula 2016, 1–2.

⁷⁷ Harrison 2013, 227–231. Ks. myös Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 19; Sivula 2013, 163; Karhunen 2014, 33.

⁷⁸ Ks. Smith 2006.

yhtymäkohtia kulttuuriperintöprosessiin osallistuneiden tahojen painotuksista. Kriittisyys tarkoittaakin kulttuuriperinnön tutkimuksessa erityisesti sitä, ettei kulttuuriperinnön käsitettä ymmärretä siinä valmiina.⁷⁹

Toisekseen kriittisyys on tapa lähestyä aineistoa ongelmanratkaisukeskeisesti – kriittinen analyysi voi tuottaa epäkohtiin paneutuvien arvioiden rinnalla myös positiivisia huomioita.

Lähestymistapani on tässä tutkimuksessa metodologiselta ja teoreettiselta olemukseltaan monitieteinen. Lähtökohtanani on kulttuuriperinnön käsitteen ympärillä liikkuva tutkimus, jota tehdessä olen huomionut tutkimuksen yhteiskunnallisen kytköksen ja tutkimustulosten hyödynnettävyyden.⁸⁰ Monitieteisyys ja -alaisuus lisää kulttuuriympäristön ympärillä käytävän keskustelun refleksiivisyyttä, mikä on kestävä toiminnan perusta. Klas Rambergin mukaan näin ajattelee myös Bruno Latour, joka tarkoittaa tieteen refleksiivisyydellä sitä, että eri alojen tutkijat osallistuvat tietyn aiheen ympärillä käytävään laajaan keskusteluun osin tieteenalojen välisiä raja-aitoja häivyttäen.⁸¹ Eri tieteenaloja yhdistävän tutkimuksen etuja painotetaan myös tämän päivän suomalaisessa tiedepolitiikassa.⁸² Mielestäni sekä perinteisille että soveltaville tutkimuksellisille näkökulmille on tarvetta. Itse pyrin tuomaan uuden, kulttuuriperinnön käsitteeseen nojaavan ja mediatekstejä analysoivan, aineistolähtöisen, mutta samalla erilaisia teoreettisia jäsennyksiä hyödyntävän, moniäänisen näkökulman rakennustutkimuksen kentällä verrattain paljon käsiteltyyn tutkimusaiheeseen – rakennusperinnön arvottamiseen. Näin haluan osaltani vastata käytännön kulttuuriympäristötyön tekijöiden tiedontarpeisiin.

Tiedon sosiaalinen rakentuminen

Tutkimuksen kantavana tietoteoreettisena lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi⁸³, jonka perustana on ajatus, että ihmiset pyrkivät aina kuvaamaan, selittämään ja pukemaan sanoiksi itseään ympäröivää maailmaa ja että todellisuus on ihmisten diskursseillaan luomaa.⁸⁴ Sosiaalisen konstruktionismin mukaisessa tar-

⁷⁹ Esimerkiksi Riitta Nikulan mukaan kriittisen humanistisen tutkimuksen kysymyksenasettelu lähtee kyseenalaistamisesta, ja tutkimuksessa syvennyttään niin asioiden lähtökohtiin, olemuksiin kuin vaikutuksiin. Nikula 1991, 7.

⁸⁰ Ks. Väliaverron 2016, 96–97.

⁸¹ Bruno Latouriin viitaten, Ramberg 2012, 43.

⁸² Häyrynen 2010, 43.

⁸³ Konstruktionismi voi olla tietoteoreettista tai ontologista, ts. essentialismiin perustuvaa. Ks. Kjørup 2009, 323. Tässä tutkimuksessa lähestyn aihettani sosiaalista konstruktionismia tietoteoreettisena lähtökohtana relatiivisesti hyödyntäen, en käsitteen ontologisessa merkityksessä.

⁸⁴ Berger & Luckmann 2002, 11; Gergen 2003, 2–5, 15.

kastelutavassa tutkimuskohteena on tavallisesti kieli, joka ymmärretään suhteelliseksi, käyttäjistään riippuvaiseksi, tilannesidonnaiseksi, seurauksia tuottavaksi ja sosiaalisen elämän kannalta merkitykselliseksi.⁸⁵ Tässä tutkimuksessa kieli on analyysissä jatkuvasti läsnä, joskin lähtökohtanani on tarkastella tiedon kollektiivista jäsentämistä ja yhteisten symbolien antamista Puu-Käpylän uudelleenrakentamis- ja suojelukeskustelussa. En pyri esittämään Puu-Käpylän suojelua tai sitä edeltänyttä keskustelua historiallisena tapahtumana, vaan keskityn konstruktivistisen ajattelun tapaan analysoimaan sitä, *miten* aiheesta puhuttiin julkisesti.⁸⁶

Kuten monia tietoteorioita tai metodeita, myös sosiaalista konstruktionismia voi soveltaa joko väljemmin tai tiukemmin. Lähestyn tässä tutkimuksessa aineistoa relatiivisesta näkökulmasta. Tutkin suojelukeskustelua ja jopa samoja lauserakenteita useiden 'todellisuudesta' kerrottujen versioiden kautta, mihin vaikuttavat niin historialliset kuin kulttuuriset konventiot. En lähesty kieltä varsinaisesti todellisuuden representoijana, vaan pikemmin lehtikirjoituksia todellisuuden eriselitystapoina ja versioina – sosiaalisesti rakentuneina ja relatiivisina todellisuuksina. Olennaista on, etten ymmärrä lehtikirjoituksia yhtenä objektiivisena totuutena, vaan tarkastelen samaa asiaa eri näkökulmista, suhteellisesti.⁸⁷ Vältän työssäni siis "eksaktin" ja "kontekstuaalisen" tiedon vastakkainasettelua, sillä lähtökohtanani on, että konstruktio itsessään perustuu kuvitelmaan ja että eri ilmiöiden välille luotavat yhteydet ovat kuvitteellisia.⁸⁸ Sosiaalinen konstruktionismi edistää omalla tavallaan kriittistä ajattelua, sillä siihen perustuvan analyysin kautta voidaan osoittaa, millaisia monimutkaisiakin rakenteita voi muodostua ilman asian tietoista ohjaamista.⁸⁹ Esimerkiksi Puu-Käpylän tapauksessa lehtikirjoituksesta muotoutui laajempi käsitteellinen maailmansa, jonka sosiaalisessa kanssakäymisessä muotoutuneita rakenteita tuskin kukaan pystyi ennalta ennustamaan.

Vivien Burr löytää neljä pääkohtaa, jotka yhdistävät lähes kaikkia sosiaaliselle konstruktionismille työnsä pohjaavia tutkijoita: 1) kriittisyys itsestäänselvyyksiä kohtaan, 2) käsitysten historiallis-kulttuurisuus eli relatiivisuus, 3) tiedon syntyminen sosiaalisissa prosesseissa sekä 4) tiedon ja sosiaalisen toiminnan yhteenkuuluminen.⁹⁰ Nämä neljä pääkohtaa ovat lähtöolettamuksina tässäkin tutkimuksessa. Hypoteesinani on, että julkinen sanomalehtikirjoittelu muodosti oman käsitteellisen maailmansa Puu-Käpylän uudelleenrakentamis- ja suojeluasiasta,

⁸⁵ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Berger & Luckmann 2002, 207.

⁸⁶ Ks. Mäntyselä 2004, 15.

⁸⁷ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Burr 1995, 81; Berger & Luckmann 2002, 11–13.

⁸⁸ Holstein & Gubrium 2003, 203.

⁸⁹ Schneider 2008, 748.

⁹⁰ Burr 2003, 2–5.

mikä ei aina välttämättä vastannut todellisuutta ja siten osin vaikutti asian käsittelyn etenemiseen ja asemakaavoituksella aikaansaatuun lopputulokseen. Tämä painetun median käsitteellinen maailma oli kollektiivisesti jaettua tietoa, joka muodostui sosiaalisissa prosesseissa informanttien, toimittajien ja lukijoiden vuorovaikutuksessa. Koska teen tutkimusta viitisenkymmentä vuotta käydyn keskustelun jälkeen, on mahdollista tarkastella myös mediassa esiintyneiden käsitysten suhdetta aikaan, paikkaan ja sosiaaliseen kontekstiinsa.

Määritellessäni tutkimuksen teoreettiseksi viitekehyykseksi sosiaalisen konstruktionismin, haluan korostaa, että käsillä oleva tutkimus edustaa ennen muuta kulttuurintutkimuksen traditiota. Kati Mikkolan mukaan tutkittaessa rajattua, mutta samalla laajasti yhteiskunnallista näkyvyyttä nauttinutta ilmiötä aihetta ei tulisi teoretisoida liiaksi. Yhteisön jäsenille todellista voi olla myös tieto, joka ei sovi määrättyyn teoreettiseen malliin. Siksi tärkeää on ymmärtää aineisto myös jokapäiväisenä arkitietona.⁹¹ Tässä tutkimuksessa tämä arkitieto tarkoittaa subjektiivisista lähtökohdista tuotettujen diskursiivisten todellisuuksien kokonaisuutta. Lähtökohtanani on siis välttää liian karkeaa rajanvetoa subjektiivisen ja diskursiivisen näkökulman välille.⁹² Hahmotan arkitodellisuuden tässä näin ollen eri äänien muodostamana kokonaisuutena, joka sisältää erilaisia muuttuvia suhteita ja painopisteitä.

Aineisto ja metodi

Aineisto

Kulttuuriperinnön tavoin ovat myös mediatekstit⁹³ muotoutuneet valintojen tuloksena. Ne eivät ainoastaan heijasta todellisuutta, vaan ne tuottavat omia muunnelmiaan todellisesta asioiden tilasta. Nämä muunnelmat ovat riippuvaisia tekstin tuottajien yhteiskunnallisesta asemasta, eduista ja päämääristä.⁹⁴ Mediatekstit ovatkin hyvä väylä tarkastella esimerkiksi kulttuuriympäristöön liittyviä käsityksiä laajemmasta näkökulmasta. Koska haluan keskittyä tutkimuksessani suoje- lu- ja kaavoituskeskustelun julkisuuskuvaan, olen rajannut tutkimusaineiston aikalaismediaan ja siinä erityisesti uutisointiin keskittyneisiin sanomalehtiin sekä

⁹¹ Mikkola 2006, 171.

⁹² Esimerkiksi ruotsalaisetnologit Urban Ericsson on kirjoittanut maahanmuuttajiin liittyviä mediatekstejä käsittelevässä tutkimuksessaan, ettei diskursiivisen ja subjektiivisen näkökulman välillä välttämättä aina ole jyrkkää dikotomiaa. Ks. Ericsson 2007, 18–19.

⁹³ Mediatekstillä tarkoitan kaikkia painetun median, television ja radion välityksellä tarjottuja kerronnallisia viestejä. Mediatekstit voivat siten sisältää niin kirjoitusta, ääntä, kuvaa kuin näiden yhdistelmiä.

⁹⁴ Fairclough 2002, 136. Ks. myös Karvonen 1999, 314. Representaation käsitteestä esim. Välvirronen 1998, 19.

yhteen ilmaisjakelulehteen. Olen halunnut lähestyä analyysissäni suuren yleisön näkökulmaa, mistä syystä käytän esimerkiksi *Arkkitehti*-lehteä ainoastaan varsinaista tutkimusaineiston analyysiä tukevana aineistona.

Tutkimusaineistoon kuuluu kaikkiaan 154 lehtikirjoitusta viidestä eri lehdestä. Kirjoituksista 42 on julkaistu *Käpylä-lehdessä*, 46 *Helsingin Sanomissa*, 24 *Hufvudstadsbladetissa*, 29 *Uudessa Suomessa* ja 13 *Kansan Uutisissa*. (Liite.) Lehtien suhde ja niille antamani painoarvo tutkimuksessa on epätasa-arvoinen, sillä *Helsingin Sanomien* sekä kaupunginosalehteä edustavan *Käpylä-lehden* osalta käytöissäni ovat olleet likimain kaikki lehdissä vuosina 1960–1971 julkaistut, Puu-Käpylän tilannetta käsitelleet kirjoitukset. Olen koonnut nämä kirjoitukset käyden systemaattisesti läpi Kansalliskirjaston Fennica-kokoelmassa säilytettävät *Käpylä-lehdet* sekä *Helsingin Sanomien* kohdalla etsinyt kirjoituksia hakusanojen avulla Päivälehdien arkiston sähköisestä tietokannasta. *Hufvudstadsbladetista*, *Uudesta Suomesta* ja *Kansan Uutisista* analysoimani kirjoitukset ovat sen sijaan löytyneet Helsingin kaupunginarkiston lehtileikekokoelmasta asiasanalla ”Puu-Käpylä”. Aineiston muodostumiseen on näin ollen vaikuttanut arkistotyöntekijä, joka lehtileikkeet kokoelmiin on aikanaan liittänyt.⁹⁵ Vaikka aineistoon sisältyy sitoutuneita lehtiä, en käsittele Puu-Käpylän kysymystä tässä yhteydessä puoluepoliittisena kysymyksenä, sillä poliitikkojen mielipide vaihteli tapauksessa yksittäisten päättäjien välillä, ei niinkään puolueittain. Tämä on tyyppillistä kaupunkisuunnittelua koskeville kysymyksille yleisemminkin.⁹⁶

Paikallisen kaupunginosayhdistyksen vapaaehtoisvoimin toimittama ja julkaiseva *Käpylä-lehti* ilmestyi 1960- ja 1970-luvulla neljästi vuodesta, mikä mahdollisti paikallisten keskuudessa aktiivisen kirjoittelun myös Puu-Käpylän tilasta ja tulevaisuudesta. Käpylän puutaloalueen uudelleenrakentamiskysymys olikin yksi lehteä julkaisevan *Käpylä-Seuran* keskeisiä teemoja.⁹⁷ Vuonna 1889 perustettu *Helsingin Sanomat* oli puolestaan saavuttanut 1960-luvun alkuun mennessä Pohjoismaiden suurimman päivittäin julkaistavan sanomalehden aseman, ja 1970-luvulla sen levikki kattoi viidenneksen Suomen lehdistön kokonaispainoksesta. Alkujaan nuorsuomalaisten äänenkannattajana toiminut lehti oli 1960-luvulle tultaessa ollut jo pitkään poliittisesti sitoutumaton, ”riippumaton sanomalehti”.⁹⁸ Myös ruotsinkielinen, vuodesta 1964 julkaistu *Hufvudstadsbladet* lukeutuu Suo-

⁹⁵ Olen rajannut lehtileikekokoelmasta löytyvät yksittäiset leikkeet analyysini ulkopuolelle ja keskityn tässä niihin lehtiin, joista arkistokokoelmaan on liitetty lehtileikkeitä aktiivisemmin. Kokoelmassa on mm. yksittäisiä *Yhteishyvässä* ja *Suomen Kuvalehdessä* julkaisuja leikkeitä.

⁹⁶ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016; Haila 2002, 101, 107.

⁹⁷ Mäkinen 1970, 195–196.

⁹⁸ Hankimo, Kolari & Lehtovirta (toim.) 2012, 5–6, 26–28, 38; Gustafsson & Kemppainen 2002, 123. Pertti Suhosen mukaan *Helsingin Sanomat* ei kuitenkaan suhtautunut puolueisiin 1960-luvulla tasavertaisesti. Ks. Suhonen 2015, 126, 139.

men suurimpiin päivälehtiin. Poliittisesti sitoutumaton ja levikiltään valtakunnallinen *Hufvudstadsbladet* on maan suurin ruotsinkielinen sanomalehti. Sen valtakunnallinen asema oli vahva myös lehden alkuaikoina 1960- ja 1970-luvulla.⁹⁹ Poliittisesti sitoutuneempaa aineistoa tutkimuksessani edustaa *Uusi Suomi*, joka toimi 1970-luvun loppupuoliskolle saakka kokoomuksen äänenkannattajana.¹⁰⁰ Se oli 1960-luvulla vahvahoiko valtakunnallinen päivälehti ja *Helsingin Sanomien* suurin kilpailija.¹⁰¹ *Kansan Uutiset* on sen sijaan toiminut perustamisestaan eli vuodesta 1957 lähtien kansandemokraattisen ja sosialistisen aatteen levittäjänä.¹⁰²

Media vaikuttaa ihmisten maailmankuvaan ja tapaan, jolla he merkityskellistävät asioita. Se vaikuttaa aatteiden ja ajatusten rinnalla myös ihmisten ja yhteisöjen arvoihin, identiteetteihin sekä sosiaalisiin suhteisiin.¹⁰³ Tätä median piirrettä vahvistaa entisestään uutisoivan tahon, kuten lehdistön asema. Vielä 2000-luvullakin uusien medioiden tulosta huolimatta lehdistöä on kutsuttu keskeiseksi ”julkisen puhunnan ja tiedon tuottamisen areenaksi”.¹⁰⁴ Painetun median asema oli tätäkin vahvempi 1960-luvulla, jolloin sanomalehdet olivat tavoitettavuudessa mitattuna keskeisimpiä medioita.¹⁰⁵ Sanomalehtiaineiston ehkä suurin tutkimuksellinen mahdollisuus on, että vaikka painettu media tarjoaa väylän tarkastella aiheita yksilöllisten näkemysten valossa, pohjautuvat tiedotusvälineiden muodostamat mielikuvat usein silti vallitseviin ajatusmalleihin asioiden tilasta. Ilmiö vaikuttaa myös toisin päin. Medialla on kyky vaikuttaa kollektiivisiin kokemuksiin ja mielipiteisiin. Esimerkiksi arkkitehtien ammattiryhmän oman *Arkkitehti*-lehden on sanottu vaikuttavan jopa syntyvän arkkitehtuuriajattelun kuvan ääriivoihin.¹⁰⁶ Lehdellä on siis valtaa, sillä se määrittelee millainen rakentaminen on ”hyvää” ja maunmukaista arkkitehtuuria ja levittää tätä arkkitehtuurikäsitystä aktiivisesti ammattilaisten keskuudessa.¹⁰⁷ Samankaltaista valtaa voi hahmottaa myös uutis- ja ajankohtaisasioista viestivistä lehdistä.

Varta vasten kerätyt lehtikirjoituksia sisältävät kokoelmat, kuten tässä tutkimuksessa käytetty Helsingin kaupunginarkiston lehtileikekokoelma, omaa tut-

⁹⁹ *Historik*, Hufvudstadsbladet.

¹⁰⁰ Tutkimusajalla lehden asema sanomalehtimarkkinoilla oli horjumassa, ja 1970-luvun loppupuolella se kamppaili jo olemassaolostaan. Ks. Vesikansa 1995, 12–26, 40; Vesikansa 2008. *Uusi Suomi* lakkasi ilmestymästä painettuna vuonna 1991. Nykyinen internetissä julkaistava *Uusi Suomi* -verkkolehti jatkaa vanhan lehden perinnettä ai-noastaan nimensä osalta.

¹⁰¹ Vesikansa 2008; Suhonen 2015, 125.

¹⁰² Salminen 1988, 234–241; Rautio 2007, 224–227.

¹⁰³ Fairclough 2002, 53–60.

¹⁰⁴ Nevalainen 2004b, 37–38.

¹⁰⁵ Wiio & Nordenstreng 2001, 15.

¹⁰⁶ Bonsdorff 1991, 9.

¹⁰⁷ Jokelainen 2004, 173; Herneoja 2007, 32.

kimusaineistona omat erityispiirteensä. Lennart Zintchenkon mukaan lehtikirjoitusten arkistoinen vastaa museologista tapaa muodostaa käsityksiä, sillä leikekokoelmia kartuttamalla tallennetaan nykyhetkeä tulevia tutkimustarpeita silmällä pitäen.¹⁰⁸ Helsingin kaupunginarkiston lehtileikekokoelman voidaankin ajatella edustavan juuri tällaista valikoitua, *säilytettävän arvoiseksi* tiedoksi määritelyä aineistoa, joskin verrattaessa muuhun tämän tutkimuksen sanomalehtiaineistoon, lehtileikkeiden tallentamisessa on Puu-Käpylän osalta noudatettu jonkinasteista systematiikkaa. Olennaista on, että lehtileikearkistoon on tallennettu paljon juuri valitsemiini lehtiin kirjoitettuja tekstejä. Aineistoon on siis heijastunut lehtileikkeiden tallentajan lukutottumukset.

Media-aineistoa täydentää kolme tekemääni, Helsingin kaupunginmuseon kokoelmiin tallennettua asiantuntijahaastattelua.¹⁰⁹ Valitsin haastateltaviksi Puu-Käpylän kaavoituskiistaan aktiivisesti osallistuneen ja Helsingin Kansanasunnot Oy:n saneeraukset suunnitelleen arkkitehti Bengt Lundstenin, Pohjoismaisen puukaupunkiprojektin Puu-Käpylää koskeneen julkaisun kirjoittajan, arkkitehti Merja Härön (os. Kuosmanen) sekä Museoviraston entisen Rakennushistorian osaston osastopäällikön Pekka Kärjen. Tein haastattelut tarkoituksella vasta media-aineiston analysoituani, jotta saatoin esittää haastateltaville aineiston analyysiä täydentäviä ja hämäräksi jääneitä kohtia selventäviä kysymyksiä. Puolistrukturoitujen haastattelujen kysymykset käsittelivät Puu-Käpylän kiistan ja sitä koskeneen mediakeskustelun lisäksi kulttuuriympäristön asiantuntijuutta ja asiantuntijaviestintää yleisemmin. Viittaan tekstissäni myös kahteen televisiossa esitettyyn Puu-Käpylää käsittelevään kriittiseen lyhytelokuvaan¹¹⁰, jotka värittävät sanomalehtien julkisuudessa välittämää kuvaa alueesta. Radiossa esitetyjä viittauksia Puu-Käpylän tilanteeseen en tähän tutkimukseen ole ottanut mukaan.

Aikalaismedia

Suomen ja Pohjoismaiden mediarakenne poikkesi 1960-luvulla muusta Euroopasta kahdessa suhteessa: lehdistön ja etenkin päivälehtien asema oli tiedotusvälineenä hallitsevassa asemassa, ja Suomessa oli vahva luparahoitteinen, epäkaupallinen yleisradio.¹¹¹ 1960-luku oli myös median käytön moninaistumisen aikaa. Suomalaisen elintason kohoaminen lisäsi radiovastaanottimien määrää kotitalouksissa, ja televisioiden merkitys suomalaiskodeissa kasvoi oleellisesti vuosikymmenen

¹⁰⁸ Zintchenko 2003, 46.

¹⁰⁹ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*.

¹¹⁰ Yle, Elävä arkisto: *Käpylä – Hymykuoppa Helsingin poskessa*, 10.4.1963; *Puretaanko Puu-Käpylä?*, 27.12.1966.

¹¹¹ Gustafsson & Kempainen 2002, 119–120.

kuluessa.¹¹² Päivälehtien asema pysyi kuitenkin vankkana koko 1900-luvun ajan, eivätkä ne pääasiallisesti kilpailleet esimerkiksi aikakauslehtien kanssa.¹¹³ Median rooli oli 1960-luvulla vielä perinteinen, sillä sen toiminta perustui yhdelle tuotelle, jota monistettiin ja välitettiin muuntumattomana suurelle yleisölle. Media-maailma onkin muuttunut tästä oleellisesti, sillä perinteisten joukkoviestimien rinnalle ovat tulleet niin kutsutut uusmediat. Nykyviestinnälle ominaisia piirteitä ovat vuorovaikutteisuus, personointi, paikasta riippumattomuus, multimediaalisuus ja monikanavaisuus. Median käyttäjä ei siis ole enää pelkkä vastaanottaja tai kuluttaja, vaan yhtäältä osallistuu median tuotantoon ja toisaalta kustomoi valinnoillaan juuri itselleen räätälöityjä sisältöjä.¹¹⁴

Median muutokset ovat vaikuttaneet luonnollisesti myös journalistin ammatin kehitykseen. Journalismin vapaus on viestinnän tutkimuksessa ymmärretty ainakin 1900-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä lähtien toimittajien subjektiiviseksi vapaudeksi kollektiivisen vapauden sijaan. Kärjistetyksi ilmaistuna siis esimerkiksi päätoimittaja ei voi sanella, mitä yksittäinen toimittaja juttuunsa kirjoittaa, vaan jokaisella toimittajalla on subjektiivinen sananvapaus. Tällainen journalistinen vapaus ei kuitenkaan ollut voimissaan vielä 1960-luvulla, jolloin toimittajien työtä kuvaa paremmin lehtitalojen sisäiset valtasuhteet. Toimittajan työ painottui aineistojen siirtelyyn ja muokkaukseen, ja 1960-luvun sanomalehtimaailmaa onkin kuvattu ”liukuhihnatyöksi”.¹¹⁵ Nämä ajan toimitustyötä kuvaavat piirteet näkyvät hyvin aineistossani, sillä lehtikirjoituksissa ei näy toimittajien nimiä. Uutisen tai uutisartikkelin kirjoittaja on siis edustanut journalistina lehtitaloa, ei itseään.

Nykyään ajatellaan, että journalismin tehtävä ei aina ole lähestyä aiheita objektiivisesti, vaan tärkeämpää on tiedon luotettavuus. Tutkimusajalla toimittajat kuitenkin vanhoivat objektiivisuuden nimiin, sillä sen katsottiin kertovan journalismin professionaalisuudesta. 1960-luvulla vallinneen modernin journalismin piirteisiin kuului palvella yleistä etua. Tähän ammatti-ideologiaan kuuluivat objektiivisuuden lisäksi itsenäisyys suhteessa valtaapitäviin, nopeus ja ammattietiikka, mutta myös ajatus journalismista julkisena palveluna eli toimiminen ”vallankäytön vahtikoirana”. Mediatutkimuksessa on puhuttu tässä yhteydessä kansallisesta konsensuksesta, jolla tarkoitetaan sitä, mistä näkökulmista on legitiimiä puhua julkisella areenalla – kulttuurisesta ja poliittisesta ilmapiiristä, jossa journalismia tehdään. Nykyään kuitenkin tiedostetaan, että toimittajan suodattimen läpi käymät mediatekstit ovat subjektiivisia, eikä objektiivisuus ole siksi edes mahdollista. Puolueettomuuteen voi pyrkiä haastatteleamalla asiasta eri tavoin ajattelevia informanteja, mutta keskeistä on mainita lähde, jota tekstissä siteerataan. Nykyään median tehtäväksi mielletään-

¹¹² Erämetsä 1994, 21–22.

¹¹³ Gustafsson & Kempainen 2002, 121.

¹¹⁴ Heinonen 2002, 169–173.

¹¹⁵ Luostarinen 2014, 15–16, 33–34. Ks. myös Hemánus 1975.

kin sekä julkisen että yksityisen vallan toimien seuraaminen. Vallitsevan liberalistisen ajattelun mukaan journalismin pitäisi edistää yleisesti hyväksytyjä yhteiskunnallisia arvoja, joskaan näiden arvojen määrittely ei ole yksiselitteistä.¹¹⁶

Median rooli on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana, mutta se ei olennaisesti vaikuta tämän tutkimuksen olemukseen. Vaikka olen käyttänyt aineistona mediatekstejä, ei kyseessä kuitenkaan ole varsinainen mediatutkimus, vaan kulttuuriperinnön tutkimuksen lähtökohdista toteutettu analyysi media-aineiston sisällöistä. Tarkastelen lehtikirjoituksia siis kulttuurintutkijan katseella, rakennettuun ympäristöön julkisessa keskustelussa liitettyjä merkityksiä ja arvojen määrittelyyn liittyviä valta-asetelmia analysoiden.

Rakentavasti kriittinen diskurssianalyysi

Kansatieteilijänä koen kulttuurianalyttisen ajattelutavan olevan jotakuinkin sisäänrakennettu osa tutkijanidentiteettiä.¹¹⁷ Olenkin valinnut tämän tutkimuksen metodologiseksi orientaatiokseni kulttuurianalyysiä lähenevän kriittisen diskurssianalyysin. Kuten kulttuurianalyysiä, on myös diskurssianalyysiä pidetty välillä enemmän lähestymistapana kuin tutkimusmenetelmänä. Menetelmien läheisestä yhteydestä on kirjoittanut muun muassa Anders Horsbøl (2004), joka pitää niiden yhteisenä piirteenä ensisijaisesti molempien soveltuvuutta yhteisöjen tai ryhmien sosiaalisten käytäntöjen ja niiden merkityksien analyysiin. Horsbølin mukaan diskurssianalyysi asettuu erityisesti Norman Fairclough'n kriittisestä diskurssianalyysistä saamassa muodossaan laajempaan kulttuurianalyysin ja sosiologian kehukseen.¹¹⁸ Diskurssianalyysille ominaista on se, että sen ”teoreettinen koti” löytyy sosiaalisesta konstruktionismista. Se siis paneutuu siihen, miten aineistossa rakennetaan yhteistä sosiaalista todellisuutta ja millaisia kulttuurisia merkityksiä se sisältää.¹¹⁹ Metodilla on läheinen yhteys myös esimerkiksi semiotiikkaan ja retoriikkaan.¹²⁰ Näistä jälkimmäinen yhteys tuleekin hyvin näkyviin tutkimukseni mediateksteissä käytettyä argumentointia käsittelevässä luvussa.

¹¹⁶ Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012, 18–23; Rentola 2010, 52–53; Väliaverron 2009, 28–30.

¹¹⁷ Tässä valossa tutkimuksen tietoteoreettiseksi selkärangaksi voisi määritellä myös hermeneutiikan, joka painottaa ilmiöiden tulkitsemista ja ymmärtämistä sekä tutkijan tapaa lähestyä aihettaan omakohtaiselta pohjalta, työstäen sitä osin ennakkotietojensa ja -olettamustensa ohjaamana. Hans-Georg Gadamerin mukaan hermeneutiikka onkin ”enemmän kuin pelkkä tieteiden metodi tai tietyn tiederyhmän erityisominaisuus. Ennen muuta se tarkoittaa ihmiselle luonnollista kykyä.” Ks. Gadamer 2005, 129; Nyman 2011, 46.

¹¹⁸ Horsbøl 2004, 171–172. Ks. myös Granholm 2004.

¹¹⁹ Jokinen 2002a, 39; Jokinen & Juhila 2002, 54.

¹²⁰ Jokinen 2002a, 46–47.

Diskurssianalyysin tutkijoiden joukosta voi erottaa useita koulukuntia, jotka soveltavat menetelmää hieman eri lähtökohdista.¹²¹ Näistä kriittinen diskurssianalyysi alkoi vakiinnuttaa asemaansa yhtenä diskurssianalyysin suuntauksena 1990-luvun alussa Amsterdamissa järjestetyn tutkijatapaamisen jälkeen. Metodien keskeisimpiä kehittäjiä ovat Teun A. van Dijk ja Norman Fairclough.¹²² Metodissa olennaista on tutkia diskursiivisten käytäntöjen, yhteisön ja kulttuurin riippuvuussuhteita sosiaalisella ja yhteiskunnallisella tasolla – kielenkäytön roolia osana sosiaalista elämää sekä sen kytköksiä yhteiskuntaan ja kulttuuriin.¹²³ Kriittisessä diskurssianalyysissä tarkastellaan tekstin sisältämiä valtarakenteita eli sitä, miten tietyt toimijat pääsevät teksteissä tai puheessa esiin ja miten toiset syrjäytetään. Sen avulla voi osoittaa, miten diskurssit ja niiden taakse kätkeytyvät osin näkyvät valtasuhteet rakentavat ja ylläpitävät hegemoniaa.¹²⁴ Juuri tämä tekee kriittisestä diskurssianalyysistä kriittistä – se paljastaa valtajärjestelmiä ja hierarkioita arkikielessä muutoin kokonaisuutena ymmärretyn yhteisön sisällä. Kriittisellä diskurssianalyysillä on myös kantaa ottava, yhteiskuntakriittinen luonne, eikä se ole koskaan poliittisesti neutraalia.¹²⁵

Verrattaessa kriittistä diskurssianalyysiä diskurssien tutkimukseen laajemmin, on lähestymistavan erityispiirre vapaus suhteessa tieteenalaan ja sen paradigmaan. Kriittisen diskurssianalyysin kautta ei pyritä minkään tietyn teorian orjalaiseen noudattamiseen, vaan lähtökohdiana on teorioiden, metodien ja empirian valitseminen sen mukaan, miten ne parhaiten palvelevat tutkimuksen yhteiskunnallista päämäärää.¹²⁶ Tutkimussuuntaan ei sovi ajatus tutkijasta ulkopuolisena tarkkailijana. Tarkoituksena on, että tutkimuksessa selitetään perusteellisesti sekä tiedeyhteisölle että laajalle yleisölle kaikki tutkimukselliset näkökohdat, niihin vaikuttavat näkökulmat sekä tutkimuksen periaatteet ja tavoitteet. Kriittisellä diskurssianalyysillä tulee siten olla selittävä, eksplikatiivinen, yhteiskuntapoliittinen asenne.¹²⁷ Kriittinen diskurssianalyysi pyrkii korostamaan tutkimuksen selittävää olemusta myös osana kulttuuria. Siinä tiedettä ei nähdä kulttuurista irrallisena ulottuvuutena, vaan osana vallitsevia sosiaalisia rakenteita. Tämän ajattelutavan ydin on, ettei tiedettä voi tehdä muusta yhteiskunnasta irrotettuna, vaan että tutkimustuloksiin ja erityisesti kulttuurintutkimuksen tuloksiin vaikuttaa aina se, missä sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä tiedettä tehdään.¹²⁸ Tiede ei

¹²¹ Horsbøl 2004, 186.

¹²² Wodak & Meyer 2009, 3; Väliaverron 1998, 28.

¹²³ Winther Jørgensen & Phillips 2000, 66; Turunen 2011, 71; Väliaverron 1998, 28.

¹²⁴ Pynnönen 2013, 28–29.

¹²⁵ Winther Jørgensen & Phillips 2000, 67–70. Ks. myös Pynnönen 2013, 28–29.

¹²⁶ van Dijk 1993, 252.

¹²⁷ Weltherell 2010, 383–384; van Dijk 1993, 252; Winther Jørgensen & Phillips 2000, 70.

¹²⁸ van Dijk 2001, 352.

näin ollen ole pohjimmiltaan koskaan arvoista riippumatonta, vaan sen kehittymiseen vaikuttaa vallitseva sosiaalinen todellisuus.¹²⁹

Diskurssien tutkimuksessa pyritään usein kielen mikro- ja makrotasojen yhdistämiseen. Päämääränä on kielen mikrotasojen liittäminen laajempaan yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen kontekstiin sekä siltojen rakentaminen eri ulottuvuuksien välille. Tästä syystä diskurssien tutkimisen voi nähdä aina monitieteisenä toimintana. Kyse on kielen ja toiminnan välisestä yhteydestä, jonka ymmärtämiseksi tutkijan tulee tuntea kielen ja yhteiskunnallisen asetelman lisäksi myös esimerkiksi aiheen historiallinen ja sosiaalinen selkäranka.¹³⁰ Kaikessa diskurssien tutkimuksessa lähtökohtana on, että kieli ymmärretään sosiaalisena toimintana ja että sen käyttö muodostuu ehdoista ja seurauksista. Diskurssien kautta voidaan siis tarkastella kielen kollektiivisia vaikutusmekanismeja. Yksi diskurssitutkimuksen keskeisistä teemoista on kieli voiman ja vallankäytön välineenä.¹³¹ Kielen valta ja voima perustuu sen kykyyn välittää kuvaa maailmasta samalla sitä rakentaen. Tämä näkyy esimerkiksi uutisten olemuksessa: toimittajan kielestä konstruoimat uutiset välittävät tietoa valikoidusti tietyistä perspektiivistä muovaten samalla uutisen vastaanottajien maailmankuvaa. Kieli puhuu paitsi aiheesta, myös aiheen ympärillä vallitsevasta sosiaalisesta ja kulttuurisesta asetelmasta.¹³² Se tuottaa merkityksiä, jotka kuitenkin muuttuvat tilanteen ja käyttäjän mukaan.¹³³ Esimerkiksi sanalla ”rakennus” on useita merkityksiä. Käyttäjästään riippuen se voi viitata yhtä lailla arkkitehtoniseen kokonaistaideteokseen, huoltoa vaativaan rakennelmaan tai kotiin monine emotionaalisine merkityksineen.

Myös kriittisessä diskurssianalyysissä tutkimus käsittelee aina kieltä, sen käyttöä ja vaikuttavuutta.¹³⁴ Norman Fairclough’n mukaan lähtökohtana on diskurssien ja niihin liittyvien sosiaalisten prosessien relaatioiden monitieteinen tarkastelu.¹³⁵ Toisekseen Fairclough korostaa, ettei kriittinen diskurssianalyysi koskaan ole diskurssien yleistä kommentointia, vaan se sisältää aina jonkinasteisen systemaattisen tekstin analyysin. Se ei myöskään ole ainoastaan kuvailevaa, vaan myös normatiivista, sillä se ottaa kantaa diskurssien tuottamiin ”sosiaalisiin epäkohtiin” pyrkien lieventämään niitä.¹³⁶ Teun A. van Dijk ja Norman Fairclough’n mukaan jokaisella viestintätilanteella on kolme ulottuvuutta: se on 1) tekstiä eli kielellistä ja visuaalista toimintaa, 2) diskurssikäytäntö eli tekstin tuottamista ja kuluttamis-

¹²⁹ Weltherell 2010, 381.

¹³⁰ Pietikäinen & Mäntynen 2009, 20–21.

¹³¹ Esim. van Dijk 2001, 363; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 52–53.

¹³² Pietikäinen & Mäntynen 2009, 52–53.

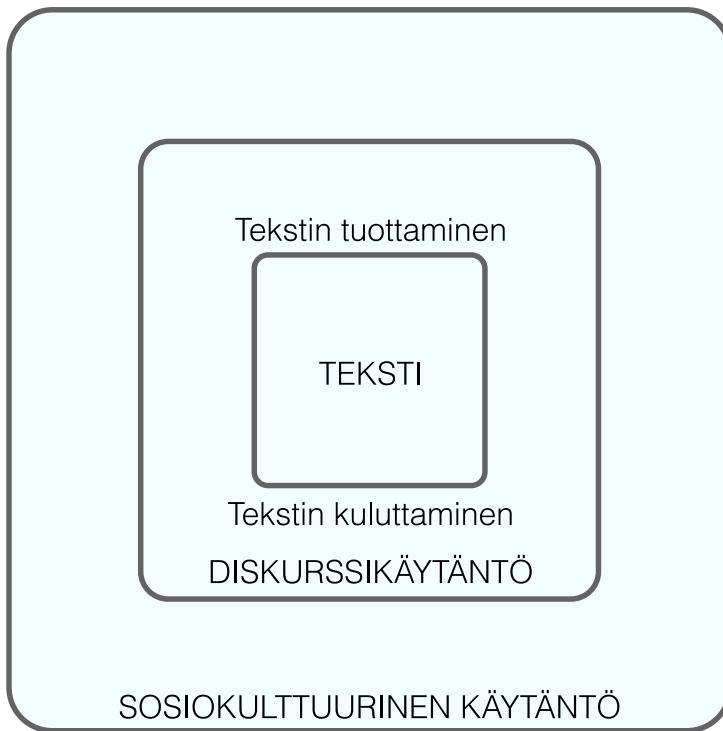
¹³³ Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12.

¹³⁴ van Dijk 1993, 279; Fairclough 2002, 79.

¹³⁵ Fairclough 2004, 3, 14; Fairclough 2009, 10.

¹³⁶ Fairclough 2009, 10–11.

ta sekä 3) sosiokulttuurinen käytäntö – diskurssi on toisin sanoen aina yhteiskunnasta ja kulttuurista riippuvainen. Tekstillä he tarkoittavat viestinnässä käytettyä sanastoa ja kielikuvia, kun taas diskurssikäytäntö kertoo siitä, miten lähdeaineistoa on käytetty. Viestiin on saatettu poimia tiettyjä diskursseja, joita korostetaan mahdollisesti yksipuolisestikin. Sosiokulttuurisen käytännön Fairclough tiivistää kolmeen näkökulmaan: taloudelliseen, poliittiseen (valta ja ideologia) ja kulttuuriseen (arvot ja ideologiat). Sosiokulttuurinen käytäntö kertookin siitä, miten julkisen alueen tapahtumat välittyvät yksityiselle alueelle, ihmisten koteihin ja subjektiiviseen kokemusmaailmaan. Kriittisen diskurssianalyysin ydin on näiden kolmen tekijän keskinäisten suhteiden erittely. Tekstin ominaisuuksia tulkittaessa, eli aineiston analyysivaiheessa, on siis kiinnitettävä huomiota paitsi itse tekstiin, myös tekstin tuottamisesta ja kuluttamisesta muodostuviin diskurssikäytäntöihin, jotka toimivat linkkinä varsinaisen tekstin ja sosiokulttuurisen käytännön välillä.¹³⁷

Viestintätilanteen kriittisen diskurssianalyysin viitekehys Norman Fairclough'n mukaan. Kaavio: Fairclough 2002, 82.

¹³⁷ Fairclough 2002, 44–47, 74–86, 93–99; Fairclough 1992, 73; Winther Jørgensen & Phillips 2000, 74–75.

Tässä tutkimuksessa soveltamani kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on keskustelun sisältämien diskurssien erittely ja niiden vaikutusten tarkasteleminen suhteessa kirjoitusten sosiokulttuurisiin käytäntöihin, joskin perehdyn myös tekstin kielellisiin ominaisuuksiin. Diskurssikäytäntöjen osalta keskityn syvällisemmin siihen, millaisia tekstejä Puu-Käpylän tapauksesta on ylipäättään ollut tarjolla ja millaisia käytäntöjä teksteihin on liittynyt – toisin sanoen mikä on ollut konventionaalista kirjoittelua. Nostan esiin myös intertekstuaalisuuden eli tekstien keskinäiset relaatiot. Diskurssianalyysin pohjalta tehtävä tutkimus jaetaan kahteen vaiheeseen: ensin tekstin erittelyyn ja kuvailuun ja vasta sitten analyysiin ja kritiikkiin.¹³⁸ Vaikka olen myös tässä tutkimuksessa huomionut tämän päälukujeni sisältöjen määrittelyssä, on tutkimukseni ollut myös avoin, metodin ja oppialan ylittävän keskustelun kautta muotoutunut prosessi. Olen pyrkinyt välttämään analyysissäni metodin orjallista noudattamista, sillä kulttuuriperintöä yhdestä perspektiivistä tarkastelevan kapean katsantotavan sijaan haluan tässä tutkimuksessa tuottaa pragmaattista tietoa, joka tunnistaa erilaiset kulttuuriperintöprosessiin osallistuvat tahot ja tiedostaa näiden merkityksen. Siksi hyödynnän analyysissäni monia teoreettisia jäsennyksiä, joilla valotan kulttuuriperinnön moniulotteista eli sekä inhimillistä että poliittista olemusta. Sidon näin tutkimustulokseni osaksi laajempaa rakennussuojelun empirian ja teorian kenttää sekä kulttuuriperintöön ja sen vaalimiseen liittyviä heritologisia keskusteluja.

Puhun tutkimuksessa paikoin yleistävään sävyyn aineistosta löytyvistä diskursseista ja sanavalinnoista. Nämä maininnat ovat seuraus analyysissä käyttämästäni työskentelytavasta. Olen koostanut aineistosta omaan käyttööni kattavat muistiinpanot ja Excel-taulukon, jonka avulla olen saattanut tehdä suuntaa-antavaa vertailua esimerkiksi diskurssien määristä, lehtileikkeiden kanta-aottavuudesta ja argumentoinnin tavoista. Koska tutkimus on kuitenkin laadullinen, vältän analyysiluvuissa tarkkojen lukujen esittämistä. Aineiston luonteesta johtuen näin tarkka diskurssien ja esimerkiksi kanta-aottavuuden määrittely olisi ollut miltei mahdotonta, sillä kirjoitukset sisältävät rivien välistä tunnistettavaa asenteellisuutta sekä kaksisuuntaista, asiaa monista näkökulmista tarkastelevaa pohdintaa.

Otsikoin tämän luvun muotoon *Rakentavasti kriittinen diskurssianalyysi*, sillä vaikka käsittelen kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen traditiota edustavassa tutkimuksessani kulttuuriperinnön diskursiivista luonnetta ja myös valta-asetelmia, pyrin analyysissäni tietoisesti huomioon ottavaan ja rakentavaan lähestymistapaan vastakkainasettelun sijaan. Tutkimuskysymyksissä kantava ajatukseni onkin ollut löytää yhteisiä nimittäjiä eri tahojen, erityisesti asukkaiden ja kulttuuriympäristön asiantuntijoiden välisestä argumentoinnista. Kyseenalaistan näin rakennussuojeluviranomaisen ja 'tavallisen ihmisen' näkökulman vastakkain

¹³⁸ Fairclough 2004, 16.

asettelevan lähestymistavan ja korostan rakentavan keskustelun merkitystä. Toisaalta lähtökohtanani on ollut etsiä ehdotuksia siihen, miten rakennusperinnön arvoista ja rakennussuojelusta kannattaa viestiä, jotta suuri yleisö ymmärtäisi entistä paremmin ympäristön erilaisia arvoja sekä kulttuuriympäristötyön tarkoituksen. Siksi tiivistän kriittisen diskurssianalyysini annin tutkimuksen lopussa konkreettisiksi asiantuntijaviestintää koskeviksi ehdotuksiksi.

Reflektio ja tutkimusetiikka

Outi Fingerroos on määritellyt tutkimuksen refleksiivisen paikantamisen kentän muodostuvan kulttuuritutkimuksessa neljästä tasosta. Paikantamisella Fingerroos tarkoittaa tutkimuksen tekemisen prosessia ja sen subjektiivisuuden hahmottamista, kun taas reflektio tekee tämän aselman näkyväksi. Refleksiivinen paikantaminen muodostuu Fingerroosin mukaan itsereflektiosta, jossa määritellään ja kirjoitetaan auki tutkijan henkilökohtaiset sitoumukset. Metodologiassa reflektiossa määritellään tutkimuksen menetelmät, teoriat ja käsitteet, kun taas epistemologinen reflektio käsittää tutkimuksessa käytetyn tietoteorian ja tiedonintressin sekä kulttuuri-käsitteen määrittelemisen. Viimeisenä refleksiivisen paikantamisen kenttänä Fingerroos pitää tutkimuksen ulkoisten, poliittisten ja vallankäyttöön liittyvien sitoumusten ja vaikutteiden auki kirjoittamista.¹³⁹

<p>Itsereflektio</p> <p>Tutkijan henkilökohtaisten sitoumusten määrittelemisen ja auki kirjoittaminen.</p>	<p>Metodologinen reflektio</p> <p>Menetelmien, teorioiden ja käsitteiden määrittelemisen ja auki kirjoittaminen.</p>
<p>Epistemologinen reflektio</p> <p>Tietoteorian ja tiedonintressin sekä kulttuuri-käsitteen määrittelemisen ja auki kirjoittaminen.</p>	<p>Tutkimuksen sitoumusten reflektio</p> <p>Tutkimuksen ulkoisten, poliittisten ja vallankäyttöön liittyvien sitoumusten ja vaikutusten määrittelemisen ja auki kirjoittaminen.</p>

Tutkimuksen paikantamisen kenttä Outi Fingerroosin mukaan. Lähde: Fingerroos 2003.

Aineistoa, tutkimusmetodia ja tiedon sosiaalista rakentumista käsittelevät luvut toimivat tutkimukseni metodologisena ja pääosin myös epistemologisena reflektiona. Määrittelen tässä yhteydessä oman paikkani tutkimuksessa, tutkimuksen

¹³⁹ Fingerroos 2003. Outi Fingerroos on käyttänyt oman ajattelunsa pohjana mm. Maria Vasenkarin aiempia refleksiivisyyden määritelmiä. Ks. Vasenkari 1996.

sitoumusten reflektion sekä kulttuurianalyttisen tapani hahmottaa kulttuurin käsite. Pidän erityisesti itsereflektiota ja sitoumusten reflektiota tarpeellisina, sillä koen kirjoittavani tutkimusta ensikädessä kulttuuriperintöalan asiantuntijana, joka kokee, ettei 2010-luvun kulttuurisessa ilmapiirissä aina ymmärretä kulttuuriympäristötyön tarkoitusta, vaan se pikemminkin nähdään kehitystä hidastavana, staattisena toimintana. Ajatteluni asettuu luontevasti tiedeviestinnän alalla tehtyyn huomioon asiantuntijuutta kohtaan vallitsevasta arvostuksen alennustilasta.¹⁴⁰ Refleksiivinen tarkastelu ja tapani kirjoittaa itseni tekstiin läsnä olevaksi ovat tästä syystä tekemiäni tutkimuseettisyyttä lisääviä valintoja.

Olen taustakoulutukseltani rakennuskonservaattori (AMK) ja kansatieteilijä. Olen vuosien ajan hoitanut erilaisia määräaikaishuoneita museoalalla ja kulttuuriympäristön suojelun tehtävissä, joten rakennussuojelun niin sanottu virallinen kuva on minulle työni kautta tuttu ja omakohtainen. Tästä johtuen suhtaudun tutkimuksessa lähtökohtaisen positiivisesti kulttuuriympäristötyöhön. Myös Puu-Käpylän tapaus on tullut tutuksi yhtenä rakennussuojelun historian virstanpylväänä. Sen sijaan siitä, miten rakennussuojeluun liittyvistä asioista viestitään ja miten niistä puhutaan julkisuudessa, tuntuu olevan alan ammattilaisilla ainoastaan viitteellistä tietoa. Olenkin pitänyt rakennusperinnön ja -suojelun julkisuuskuvaa tähän asti verrattain tuntemattomana alueena, tai ainakaan en näe, että mediaan liittyvää tutkimustietoa olisi päämäärätietoisesti hyödynnetty käytännön rakennussuojelutyön kehittämässä. Pysin tutkimuksellani paikkaamaan tätä ammattikuntani tietovajetta. Vaikutukseni analyysiin on siten ilmeinen, mutta valjastan sen tässä vahvuudekseni.

Kulttuurintutkija on aina sidoksissa omaan positioonsa ja siinä vaikuttaviin diskursseihin. Omalla kohdallani nämä diskurssit ovat erityisen vahvoja johtuen henkilökohtaisista kytköksistäni: tutkimustani ohjaavat rakennusperinnön arvottamisen virallisella kentällä, kuten lainsäädännössä ja muussa asiantuntijatyössä, vakiintuneet suojelun kriteerit. Kulttuurintutkijan diskurssiriippuvuudessa voi kuitenkin olla myös vahvuuksia – tutkimusta ohjaavat diskurssit eivät ainoastaan rajoita, vaan ne myös avaavat tutkimuksen perspektiiviin vaikuttavia mahdollisuuksia.¹⁴¹ Siksi en ole pyrkinyt häivyttämään taustaani tutkimuksesta, vaan päinvastoin, käytän sitä analyysissä hyväkseni. Kulttuuriperintöhallinnon käsitteistön ja ajattelun tuntemuksesta on ollut etua erityisesti aineistosta puuttuvien teemojen valinnassa sekä asiantuntija- ja yleiskielen erojen ja yhtymäkohtien pohdinnassa. Tutkimusongelman muotoilu, tutkimuskysymykseni ja erityisesti neljännen pääluvun asiantuntijuutta käsittelevä soveltava analyysi kumpuavat henkilökohtaisista kytköksistäni ja tahdostani perustella kulttuuriperintöhallinnon olemas-

¹⁴⁰ Ks. Väliaverron 2016, 49.

¹⁴¹ Sääsilahti 1997, 91–92.

saoloa muutoin asiantuntijuuden merkityksen unohtaneella ja sitä kritisoineella kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen kentällä. Vaikka tiedostan, että myös kulttuuriympäristön suojele itsessään on arvovalinta, en kyseenalaista sitä tässä tutkimuksessa.

Diskurssianalyyseissä tutkija toimii vuorovaikutuksessa aineistonsa kanssa ja vaikuttaa siksi tutkimuksen ja tutkimustulosten muotoutumiseen. Tutkijaa on siten mahdotonta häivyttää tutkimuksestaan taka-alalle. Oman tutkijanpositionsa voi kuitenkin valita. Kirsi Juhilan mukaan diskurssianalyyseissä tutkija voi toimia aihetta etukäteen tuntemattomana, toimijoiden määrittämässä raameissa pysyttelevänä *analytiikkona* tai analyysin ja aineiston vuorovaikutuksellista suhdetta tarkastelevana *tulkitsijana*. Sijoitan itseni jonnekin Juhilan tarkoittamien *asianajajan* ja *keskustelijan* välimaastoon. Asianajaja pyrkii tutkimuksellaan johonkin tiettyyn päämäärään ja tavoittelee muutosta. Juhilan mukaan asianajajana tutkija ”ei ainoastaan tutki, miten kielelliset toimijat sosiaalisen todellisuuden rakentavat, vaan pohtii myös kysymystä, miten nuo todellisuudet voisi rakentaa toisin”. Keskustelijan roolissa tutkija taas pyrkii osallistumaan johonkin julkiseen keskusteluun käyttäen diskurssianalyyssiin perustuvia tutkimustuloksiaan osallistumisensa pohjana.¹⁴²

Tutkimukseni läpileikkaavana näkökulmana on kansatieteelliselle tutkimukselle tyypillinen kulttuurianalyysi, jonka lähtökohtana on tehdä näkyväksi arkitodellisuuden ilmiöitä.¹⁴³ Kulttuurianalyysin ydin on aineiston tulkittamisessa ja analyysin keskusteleavuudessa, ei niinkään tarkkojen metodien käyttämisessä tai eksaktien lopputulosten löytämisessä.¹⁴⁴ Siksi kutsun kulttuurianalyyssiä myös tässä yhteydessä ennemmin kulttuuri-käsitettäni määrittäväksi ajattelutavaksi kuin metodiksi. Kulttuurianalyttisessä ajattelussa kulttuuria ei voi kuvailla, tulkita tai ymmärtää empiirisesti täydellisesti määriteltynä kokonaisuutena suhteessa muihin kulttuureihin tai kulttuurin osa-alueisiin, sillä kulttuurille ominaista on sen tapa imeä itseensä ulkopuolisia vaikutteita ja muuttua jatkuvasti.¹⁴⁵ Kulttuurianalyyseissä tutkijan rooli on tuoda kaikkien ulottuville toisenlainen näkökulma tuttuihin kulttuuri-ilmiöihin, jotka voivat usein olla myös itsestäänselvyytenä pidettyä tietoa. Siksi etnologiatieteissä kulttuurin tutkimusta kutsutaan kriittiseksi kulttuurin tutkimukseksi.¹⁴⁶ Se kyseenalaistaa totutun.

Norman Fairclough on ohjeistanut miettimään tutkimustyön yhteydessä tutkimuseettisiä kysymyksiä, kuten: Voiko tutkimuksen tuloksia käyttää sosiaalisten

¹⁴² Juhila 2002, 201–227.

¹⁴³ Ehn & Löfgren 2001, 10.

¹⁴⁴ Ehn & Löfgren 2001, 145.

¹⁴⁵ Gullestrup 2006, 66. Ks. myös Anttonen 2009.

¹⁴⁶ Ehn & Löfgren 2009, 36, 45.

kohtaamisten välineinä? Millaisiin tilanteisiin tutkimustulokset tarjoavat aineksia, ja kenen hyödyksi ne asettuvat? Fairclough'n mukaan tutkimustuloksia voi käyttää tietoisesti hyväksi erilaisissa kommunikaatiotilanteissa, mikäli diskurssit nimetään ja puetaan ymmärrettävään muotoon.¹⁴⁷ Lähtökohtanani on, että tämän tutkimuksen tuloksia voitaisiin hyödyntää eri tahojen välisessä vuorovaikutuksessa ja että ne vahvistaisivat siltoja rakennussuojelukeskusteluihin osallistuvien tahojen välillä ja auttaisivat eri tahoja ymmärtämään toisiaan entistä paremmin. Koska kyseessä on akateeminen väitöskirja, on selvää, että tulokset jäävät saavuttamattomiksi, ellei niitä myöhemmin edelleen hyödynnetä, toisteta ja oteta esiin uusissa yhteyksissä. Toivonkin, että tutkimus tarjoaa aineksia, joiden avulla tutkijat, asiantuntijat, eri alojen virkamiehet ja suuri yleisö voivat löytää yhteisiä nimittäjiä samasta aiheesta käydyille keskusteluille. Tutkimuseettisyyden olen huomionnut myös pyrkimällä analyysissäni avoimuuteen. Olen esimerkiksi tarjonnut tätä tutkimusta varten tekemäni asiantuntijahaastattelut Helsingin kaupunginmuseon kokoelmiin, jotta ne ovat jatkossa julkisia ja muiden tutkijoiden hyödynnettävissä.

Tutkimuksen kehys

Tarina puisesta puutarhakaupungista

Käpylän puutarhakaupunki rakennettiin helpottamaan Helsingissä 1900-luvun alulta vaivannutta asuntopulaa. Vuosisadan alussa ei vielä tunnettu samanlaista valtiollista tai kunnallista rakentamista, millä asuntokysymyksiä on myöhemmin ratkottu. Kun yksityinen rakentaminen oli 1910-luvun kuluessa lähes tyrehtynyt kireän yhteiskunnallisen tilanteen johdosta, oli viranomaisten kuitenkin puututtava tilanteeseen.¹⁴⁸ Valtio ja kunnat ryhtyivät jakamaan edullisia lainoja asuntorakentamisen tueksi. Lainat suunnattiin erityisesti kuntien rakennushankkeille, mutta myös muille hankkeille, joiden tavoitteena ei ollut tuottaa taloudellista voittoa. Tällä rahoitusjärjestelmällä tuettiin erityisesti puurakentamista.¹⁴⁹ Julkisen tuen avulla rakennetut asuntoyhtiöt helpottivat erityisesti työväen asuntopulaa teollistuvissa kaupungeissa. Myös Puu-Käpylä edusti tätä uudenaikaista kunnallisen työväenasuntoyhtiön tuotosta 1920-luvun Suomessa.¹⁵⁰

Vuonna 1917 Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta teki kaupunginvaltuustolle esityksen, jossa se vetosi eurooppalaisiin esikuviin asuntopulan ratkaisemi-

¹⁴⁷ Fairclough 1992; Winther Jørgensen & Phillips 2000, 72, 81–92.

¹⁴⁸ Ahmavaara 1965, 50–51.

¹⁴⁹ Standertskjöld 2006, 106.

¹⁵⁰ Kärki 2001, 81.

seksi. Asuntopula oli vielä tässä vaiheessa tarkoitus ratkaista suurilla, eri puolille kaupunkia sijoitettavilla vuokratkasarmeilla,¹⁵¹ mikä olisi sopinut ajan ihanteeseen eri yhteiskuntaluokkien sijoittamisesta eri alueille.¹⁵² Itsenäistymisen jälkeinen poliittisesti kireä ilmapiiri kuitenkin hidasti suunniteltujen rakennushankkeiden etenemistä. Kansalais sodan päätyttyä sosiaalilautakunta käynnisti vuonna 1919 uudelleen työväen asuntoasiaa edistävän hankkeen. Lautakunnan sihteerinä toimi arkkitehti Akseli Toivonen, joka on myöhemmin tullut tunnetuksi lempinimellä ”Käpylän keisari”. Toivonen oli intohimoinen puutarhakaupunkiaatteen sekä puurakentamisen kannattaja ja ryhtyi Helsingin kaupungin sosiaalilautakunnan nimissä ajamaan puutarhakaupunginosan rakentamista Käpylään, sillä pientalorakentaminen oli koettu toimivana ratkaisuna esimerkiksi Helsingin Vallilassa.¹⁵³

Kun puutarhakaupunkia viimein päästiin rakentamaan, rakennettiin se silloisen Helsingin laidalle, junamatkan päähän varsinaisesta kaupunkikeskuksesta.¹⁵⁴ Suunnittelualan pinta-ala oli yhteensä noin 23 hehtaarin suuruinen, mistä kaupunki vuokrasi maita vuonna 1919 perustetulle Helsingin Kansanasunnot Oy:lle sekä Käpy- ja Käpylä-nimisille osuuskunnille.¹⁵⁵ Alueen raivaaminen Helsingin esikaupungiksi alkoi 1920-luvulla, ja Puu-Käpylä rakentui vuosien 1920 ja 1925 välillä kahdessa vaiheessa.¹⁵⁶ Talot tehtiin puusta, sillä puurakentamisen taitavaa työväkeä oli ajalla parhaiten tarjolla.¹⁵⁷ Oli tavallista, että uusien asuma-alueiden rakentaminen perustui Suomessa tuolloin muutamien vaikutusvaltaisten henkilöiden visioihin,¹⁵⁸ kuten Puu-Käpylän tapauksessa Akseli Toivosesta lähteneeseen päämäärätietoisuuteen. Työväestölle tarkoitettut pientaloalueet toteutettiin 1920-luvulla jo enimmäkseen kaavoittamalla, ja rakentamisen laatua ja yhtenäisyyttä ohjattiin esimerkiksi tyyppiirustusten avulla.¹⁵⁹

Puu-Käpylässä asemakaavan laati arkkitehti Birger Brunila arkkitehti Otto-I. Meurmanin vuonna 1918 laatiman Käpylän jakosuunnitelman pohjalta.¹⁶⁰ Koska kaupunki halusi alueesta yhtenäisen, annettiin rakennusten suunnittelutehtävä kokonaisuudessaan yhdelle arkkitehdille. Kaavaan ei oltu määritelty tontti- ja rakennusrajoja, ja suojelun myötä kuuluisiksi nousseet puurakenteiset pientalot suunnitellut, tuolloin vasta 26-vuotias arkkitehti Martti Välikangas pääsi suunnit-

¹⁵¹ Mäkinen 1970, 11; Vainio 1995, 6–7; Nurmi 2010, 58; Härö 1981, 21.

¹⁵² Tuomi 2005, 16; Tuomi 1995, 10; Hursti 1987, 9.

¹⁵³ Vainio 1995, 7–8; Lento 2006, 190–191; Wainio & Lehtonen 1987, 9; Lampi 2007, 34; Härö 1981, 35.

¹⁵⁴ Ahmavaara 1965, 50; Tuomela (toim.) 1987, 11.

¹⁵⁵ Ilonen 2009, 134–135. Ks. myös Nurmi 2010, 58–59.

¹⁵⁶ Nikula 1993, 125; Standertskjöld 2006, 107–108.

¹⁵⁷ Arpalhti et al. 1989, 277.

¹⁵⁸ Lento 2004, 42.

¹⁵⁹ Lampi 2007, 32.

¹⁶⁰ Lundsten 1993, 75; Ilonen 2009, 134; Nikula 1993, 125; Rådberg 1994, 47.

telemaan alueelle myös rakennusten ryhmittelyyn. Lopputuloksena syntyi vaihteleva ja elävä, mutta silti yhtenäinen asuinalue – maamme ensimmäinen¹⁶¹ aluerakentamiskohde.¹⁶² Rakennusten maanläheisen, keltamullasta, punamullasta sekä sinisestä ja vihertävästä öljymaalista koostuvan väriytyksen suunnitteli taiteilija Bruno Tuukkanen.¹⁶³ Asuinalueen ydin olivat kortteleihin sijoitetut puutarhat, joiden hoitamisesta alkuaikoina kilpailtiinkin. Puutarhojen istutussuunnitelmat laati Helsingin kaupungin puutarhakonsulentti, puutarha-arkkitehti Elisabeth Koch, joka myös opasti asukkaita oikeaoppiseen puutarhanhoitoon.¹⁶⁴

Piha Puu-Käpylässä. Kuva: Volker von Bonin, Museovirasto.

¹⁶¹ Meurman 1981, 26.

¹⁶² Ilonen 2009, 135; Nikula 1993, 125; Nikula 1981, 68. Välikangasta avusti suunnittelu-työssä arkkitehti Arvo Muroma. Ks. Lundsten 1993, 75.

¹⁶³ Arpalähti et al. 1989, 277; Paavilainen 1981, 30.

¹⁶⁴ Ilonen 2009, 135; Lento 2004, 39; Lundsten 1993, 76–77.

Tyypillinen työvään asuntoratkaisu käsitti 1920-luvulla tavallisesti hellahuoneen¹⁶⁵ tai huone- ja keittiöyhdistelmän, ja asunnot olivat nykymittapuun mukaan erittäin ahtaita. Tällaisia työväestölle tarkoitettuja, jo aiemmin Suomeen rakennettuja puutaloalueita olivat esimerkiksi Turun Port Arthur ja Tampereen Amuri.¹⁶⁶ Puu-Käpylässä alueen 165 asuinrakennuksesta suurin osa oli kaksikerroksisia, ja katukuvan eheys perustui erityisesti julkisivujen pystyrimalaudoitettujen julkisivujen ja klassillisten yksityiskohtien harmoniaan. Rakennustyyppinä oli alun perin kaksi, joissa molemmissa tyypeissä oli neljä pienehköä asuntoa kakluuneineen ja puuliesineen. Yhteiskäytössä olivat rakennusten alle sijoitetut puu- ja talouskellarit sekä kortteleihin rakennetut saunat, kuivausullakot, leivintuvat ja pesutuvat. Alueen puurakennukset olivat valmistumisaikanaan rakennustekniikaltaan uudenaikaisia. Talonpoikaisvaikutteiset talot koottiin niin sanotulla pelkkahirsijärjestelmällä standardiosista, Akseli Toivosen kehittämällä menetelmällä. Kaksikerroksiset talot koottiin 1,2 metriä pitkistä hirsistä ja pontatuista pystytolpista ennalta tehdyistä rakennusosista määrättyjen mittojen mukaan. Menetelmä onkin yhdistetty myöhemmin yleistyneeseen elementtirakentamiseen.¹⁶⁷

Puu-Käpylä oli 1920-luvun alussa viimeisimpiä kokonaan puusta rakennettuja kaupunginosia, sillä 1930-luvulle tultaessa funktionalismin ihanteet vähitellen syrjäyttivät kaupunkien puurakentamisperinteen.¹⁶⁸ Sen arkkitehtuurista on tunnistettu useita suunnitteluun vaikuttaneita ihanteita. Ennen muuta kaupunginosa on liitetty englantilaiseen, kaupunkisuunnittelija Ebenezer Howardin 1900-luvun vaihteessa kehittämään puutarhakaupunki-ideologiaan, jonka Birger Brunila toi Suomeen jo 1800-luvun lopulla. Howardin mukaan puutarhakaupungilla tarkoitetaan kaupungin ja maaseudun välimuotoa; verrattain tiheästi rakennettua, matalista asuinrakennuksista muodostuvaa aluetta, jonka erityispiirteitä ovat myös puutarhat, perinteinen katuverkosto sekä aukeat.¹⁶⁹ Vaikutteita on kuitenkin saatu myös muualta. Puu-Käpylässä yhdistyvät niin ikään suomalainen puukaupunki-

¹⁶⁵ Hellahuoneella tarkoitetaan yksihuoneista, hellallista asuntoa. Hellahuone oli 1900-luvun alussa yleisin kaupungeissa asuvien työläisten asuntotyyppi Suomessa. Ks. Helamaa 2004, 38.

¹⁶⁶ Lampi 2007, 26.

¹⁶⁷ Ilonen 2009, 135; Standertskjöld 2006, 107–108; Lento 2004, 39; Nikula 1993, 125; Lundsten 1993, 75; Arpalhti et al. 1989, 277; Meurman 1981, 26; Paavilainen 1981, 28.

¹⁶⁸ Suikkari 2002, 12.

¹⁶⁹ Ks. esim. Lento 2004, 35; Rådberg 1994, 9–10; Meurman 1981, 24–26; Meurman 1947, 59–63.

perinne¹⁷⁰ sekä Saksan ja Ruotsin asuntosuunnittelusta omaksutut vaikutteet.¹⁷¹ Lisäksi alueen kuuluisat puutalot suunnitellut Martti Välikangas ihaili italialaista arkkitehtuuria ja teki maahan 1920-luvulla myös opintomatkoja. Italiasta, erityisesti keskiaikaisesta Gubbion vuoristokaupungista, omaksutut piirteet voikin tunnistaa myös Puu-Käpylän klassisistisista taloista.¹⁷² Osa aikalaisista kritisoi aluetta, kun paljaaseen ympäristöön sijoitetut loivakattoiset, maanläheisiin sävyihin puettut talot lankkuaitoineen koettiin ”laatikkomaisina”, jopa rumina. Miljöö kuitenkin pehmeni alueen puuston kasvettua.¹⁷³ Muun muassa Otto-I. Meurman onkin sittemmin kutsunut Käpylää maamme parhaaksi esimerkiksi puutarhakaupunginosasta.¹⁷⁴

Kaavoituskiista

Puu-Käpylän uudelleenrakentamissuunnitelmat saivat alkunsa vuonna 1960 ratkaistun, Helsingin kaupungin ja suurinta osaa Puu-Käpylän maa-alasta hallitsevan Helsingin Kansanasunnot Oy:n toimeenpaneman suunnittelukilpailun myötä.¹⁷⁵ Tarkoituksena oli laatia asemakaava Käpylän puutaloalueen uudelleenrakentamista varten.¹⁷⁶ Suunnittelukilpailu vastasi hyvin 1950- ja 1960-luvun kaupunkisuunnittelun ihanteita, sillä tapana oli vanhojen kaupunkialueiden uudisrakentaminen joko jatkuvien poikkeuslupien avulla tai vastaavasti laatimalla

¹⁷⁰ Pekka Lahden mukaan puukaupunkiperinteestä on tunnistettavissa kolme päälinjaa: keskiaikainen puukaupunki, pohjoismainen puukaupunki ja englantilainen puutarhakaupunki, joka tarkoitti suurkaupunkien läheisyyteen rakennettuja, tiiviisti teollistumiseen ja kaupungistumiseen liittyviä puutarhakaupunkeja. Näiden lisäksi on tunnistettavissa myös muunnelmia, kuten Munkkiniemi-Haaga tai Puu-Käpylä, johon on liitetty piirteitä sekä englantilaisesta että pohjoismaisesta puukaupunkiperinteestä. Ks. Lahti 2002, 8–69.

¹⁷¹ Rauske 2008, 45; Nikula 1993, 68. Arvi Ilonen on löytänyt asemakaavasta vaikutteita myös suomalaisista empirekaavoista. Tällä hän viittaa pihoihin, jotka muodostuvat kaavakokonaisuuden olennaiseksi osaksi. Ks. Ilonen 2009, 134.

¹⁷² Keinänen 1993, 22–23; Rådberg 1994, 48; Arpalahti et al. 1989, 276–277; Salokorpi 1979, 14.

¹⁷³ Ilonen 2009, 135; Rådberg 1994, 48; Mäkinen 1970, 153; Paavilainen 1981, 31.

¹⁷⁴ Meurman 1981, 24–26.

¹⁷⁵ Kilpailu järjestettiin Helsingin Kansanasunnot Oy:n marraskuussa 1958 kaupunginhallitukselle tekemän aloitteen johdosta. Se päättyi syyskuussa ja ratkaistiin joulukuussa 1960. Helsingin kaupunginarkisto (HKA): *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 72 : 1959*, 340; *Puu-Käpyläkomitean mietintö 1969*, 1; Arkkitehtuurimuseo (MFA): *Käpylän ns. puutaloalueen aatekilpailun ohjelma 1960*.

¹⁷⁶ HKA: *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 82 : 1969*, 101; MFA: *Käpylän ns. puutaloalueen aatekilpailun ohjelma 1960*, 3. Samoihin aikoihin järjestettiin vastaavanlainen arkkitehtuurikilpailu Tampereen Amurin suunnittelusta. Amurin puutalokorttelit lopulta purettiin. El Harouny 2008, 254.

alueelle uusi asemakaava, jota usein nimitettiin ”saneerauskaavaksi”.¹⁷⁷ Näiden tarkoituksena oli epäterveellisenä koetun vanhan ja huonokuntoisen purkaminen ja korvaaminen uudella, ”modernismin aatteiden mukaisella kaupunkirakenteella”.¹⁷⁸ Käpylän puutalovaltaista aluetta koskeva saneeraussuunnitelma, joka mahdollistaisi alueen asteittaisen uudelleenrakentamisen, mainittiin myös vuoden 1960 Helsingin yleiskaavaehdotuksessa. Siinä arvioitiin, että koillisen kantakaupungin (kaupunginosat 21–27, Käpylä on kaupunginosa 25) väestömäärä kasvaisi lähivuosina noin 15 000 henkilöllä.¹⁷⁹ Suunnittelukilpailuun jätettiin yhteensä 19 ehdotusta, joista ensimmäisen palkinnon voittaneen ehdotuksen, ”Asunto”, olivat laatineet arkkitehdit Erik Kråkström ja Ahti Korhonen avustajineen.¹⁸⁰ Alueen asemakaavan laatiminen annettiin palkintolautakunnan suosituksen perusteella Ahti Korhosen tehtäväksi. Lisäksi Helsingin Kansanasunnot Oy tilasi Korhoselta rakennusten luonnospiirustukset hallitsemaansa aluetta varten.¹⁸¹ Tilanne oli risiiriäinen, sillä kilpailussa lähtökohtana oli alueen yhtenäisen ja puutarhamaisen luonteen säilyttäminen. Silti siinä etsittiin ratkaisua, jossa vanhat puutalot voisi korvata uusilla. Kråkströmin ja Korhosen kilpailuehdotusta keuhuttiin siitä, että siinä on tavoitettu alueen puutarhamaisen luonteen olennaisimmat piirteet.¹⁸²

Voimassa olleen asemakaavan uusimista pidettiin väistämättömänä, sillä se oli vanhentunut ja puutteellinen muun muassa rakennusrajojen ja -korkeuksien määrittelyn osalta. Kysymys muotoutui näin tärkeäksi myös kaupungille, joka ehdotti aluetta rakennettavaksi uudelleen yhtenäisen suunnitelman mukaisesti, sillä se katsoi tämän ”ainoaksi mahdolliseksi [menettelytavaksi] nykyisen miljöökokonaisuuden jatkuvuuden säilyttämiseksi”.¹⁸³ Kilpailuehdotuksen pohjalta työstetty asemakaavaehdotus valmistui vuonna 1965.¹⁸⁴ Vahvistuessaan se olisi mahdollistanut vanhojen kaksikerroksisten puutalojen korvaamisen vanhoihin kortteleihin

¹⁷⁷ Helander & Sundman 1972, 51–52. Esimerkiksi Helsingin ydinkeskustaan rakennettiin 1960-luvulla enemmän uusia liikerakennuksia kuin minään muuna vuosikymmenenä sodan jälkeen. Ruotsissa purettiin 1960–1970-luvulla jopa 40 % kaupunkirakennuksista. Purkamisten motiivit olivat molemmissa maissa pitkälti kaupallisia. Ks. Kivilaakso 2014, 7; Johansson 1997, 11, 18.

¹⁷⁸ Riipinen 1995, 12.

¹⁷⁹ *Helsingin yleiskaavaehdotus* 1960, 43.

¹⁸⁰ Palkintolautakuntaan kuuluivat: Helsingin kaupungin edustajina kiinteistötoiminta johtanut apulaiskaupunginjohtaja J. A. Kivistö (pj) ja asemakaavapäällikkö Väinö Tuukkanen, Helsingin Kansanasunnot Oy:n edustajana arkkitehti Birger Brunila sekä SAFA:n valitsemina arkkitehteina Erkki Luoma ja Reima Pietilä. HKA: *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 74 : 1961*, 323; MFA: *Käpylän ns. puutaloalueen aatekilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja* 1960, 1–2, 11–12.

¹⁸¹ HKA: *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 82 : 1969*, 101.

¹⁸² MFA: *Käpylän ns. puutaloalueen aatekilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja* 1960, 3, 7–8.

¹⁸³ HKA: *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 82 : 1969*, 101–102.

¹⁸⁴ Kuosmanen 1972, 5.

sijoitettavilla matalilla kivikerrostaloilla.¹⁸⁵ Vaikka uudessa kaavassa ei edellytetty puutalojen purkamista, käytännössä sen hyväksyminen olisi merkinnyt Puu-Käpylän vaiheittaista tuhoutumista, sillä siinä tonttikohtainen rakennusoikeus oli suurempi kuin jo käytetty rakennusoikeus, eikä olemassa olevien rakennusten säilyttämistä edellytetty. Esimerkiksi Helsingin Kansanasunnot Oy oli jo tilannut suunnitelmat oman alueensa uudisrakennuksille.¹⁸⁶

Uudelleenrakentamissuunnitelmat herättivät kuitenkin vastareaktion, alueen säilyttämistä puoltaneen kansanliikkeen. Kaupungin toimielimiin vetosivat esimerkiksi Rakennustaiteen Seuran naistoimikunta ja Käpylän asukkaat vuonna 1965 kaupungin johdolle luovuttamine vetoamuksineen.¹⁸⁷ Myös Muinaistieteellinen toimikunta (nyk. Museovirasto) otti viranomaisena kantaa vuonna 1965 valmistuneeseen asemakaavaehdotukseen, joskaan se ei vielä 1960-luvun alku-puoliskolla proaktiivisesti reagoinut Puu-Käpylän tilanteeseen.¹⁸⁸ Keväällä 1969 kaupunki asetti kiireellisesti komitean laatimaan selvitystä Käpylän vanhojen puurakennusten kunnosta ja niiden peruskorjauskustannuksista. Komitean oli määrä tehdä asiaa koskevat esitykset kaupunginhallitukselle syyskuun puoliväliin 1969 mennessä. Kaupunki asetti samanaikaisesti myös toisen komitean selvittämään kaava-, tehokkuus-, tyyppi- ja materiaaliratkaisuja, joilla puutaloalueen maankäyttö ja tuleva rakentaminen ratkaistaisiin parhaiten ja hyväksyttävimmällä tavalla. Jälkimmäisen komitean tehtävänä oli myös selvittää, päästäisiinkö vanhat puutalot korjaamalla lopputulokseen, joka täyttäisi asuinrakentamiselta vaadittavat taloudelliset ja asumisviihtyvyyttä koskevat vaatimukset.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Mäkinen 1970, 149; Kolbe 2000, 21; Kolbe 2002, 290.

¹⁸⁶ Kuosmanen 1972, 5.

¹⁸⁷ Kolbe 2002, 290–291.

¹⁸⁸ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016.

¹⁸⁹ Ensinnä mainitun komitean puheenjohtajaksi valittiin Jorma Korvenheimo ja jäseniksi Arvo Pörhönen, Jorma Sunell, Jaakko Itälä, Carl Adolfsson, asemakaavapäällikkö Olavi Terho sekä Helsingin Kansanasunnot Oy:n hallituksen puheenjohtaja Väinö Ahde. Jälkimmäisen komitean puheenjohtajaksi valittiin Aarne Leskinen sekä muiksi jäseniksi Jorma Korvenheimo, Juho Antikainen ja Viktor Procope sekä Aarne Välikangas. Ks. HKA: *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 82 : 1969*, 170. Käpylän kiistaan kulttuuriympäristön asiantuntijan roolissa osallistuneen arkkitehti Merja Härön mukaan pääosa molempien komiteoiden jäsenistä suhtautui ”nihkeästi” puutalojen säilyttämiseen. HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

Kilpailussa määritelty asemakaavoitettavan alueen rajaus. Kuva: Käpylä-lehti 1/1960, 1.

Keväällä 1969 perustetun komitean johtopäätös oli, että alueella säilyttämisen arvoinen on miljöönsä perusluonne, joka nähtiin mahdollisena säilyttää myös rakentamalla alue uudelleen. Komitean mietintöä pidettiin lopulta kuitenkin hätäisesti laadittuna. Kun kaupunki teki marraskuussa 1969 päätöksen Puu-Käpylään asemakaavan muuttamisesta, hyväksyi se samalla kaupunginvaltuutettu Jorma Korvenheimon (kok) esittämän toivomusponnen, ”että asemakaavaa laadittaessa alueen puutarhamainen luonne ja viihtyisyys otetaan huomioon ja että rakennushistoriallisesti arvokkaat ja korjauskelpoiset rakennukset pyritään säilyttämään.”¹⁹⁰ Joulukuussa 1969 asiaa tutkimaan asetettiin uusi Puu-Käpylä-komitea, joka paneutui aiheeseen aiempaa komiteaa seikkaperäisemmin. Sen tehtävä oli jo lähtökohtaisesti tutkia vaihtoehtoa, jossa vanhat puutalot säilyvät. Komitea keskittyi mietinnössään puutalojen saneeraus- ja -mahdollisuuksien sekä korjausten rahoittamisen vertailuun 12 rakennusta käsittävän korttelikokouksen osalta.¹⁹¹

¹⁹⁰ HKA: *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta* 82 : 1969, 101-102; Museovirasto, Arkisto- ja tietopalvelut (MV): Helsinki, Käpylä. Hallinnollista aineistoa vuosilta 1967–1986 (Fia:12): *Puutarha-Käpylään komitean lausuntopyyntö Muinaistieteelliselle toimikunnalle* 15.5.1970.

¹⁹¹ Lundsten 1993, 80; HKA: *Puu-Käpyläkomitean mietintö* 1969, 15; HKA: *Helsingin kaupungin virastot ja laitokset* 6 : 1970, 305; Kuosmanen 1972, 7.

Komitea pyysi työnsä tueksi Muinaistieteellisen toimikunnan lausuntoa alueella olevien rakennusten rakennushistoriallisesta arvosta. Lausuntopyyntösä esitettiin seuraavaa: ”Mikäli alueen kaikkia rakennuksia ei voida säilyttää, olisi tärkeätä, että rakennukset voitaisiin luokitella alueittain useamman rakennuksen ryhminä, mikä helpottaisi huomattavasti korjaustoiminnan tai uudelleen rakentamisen suunnittelua.”¹⁹² Muinaistieteellinen toimikunta ei pitänyt mahdollisena luokitella rakennuksia alueittain komitean ehdottamiin useamman rakennuksen ryhmiin. Lausunnossa todettiin, että Puu-Käpylän alue on ”sellainen rakennus- ja kaupunkihistoriallinen kokonaisuus, että sitä ei voida jaotella toistaan arvokkaampiin tai vähemmän arvokkaisiin osiin. Sen sijaan alue voidaan jakaa erilaisiin arkkitehtonisiin osiin, jotka ovat muodostuneet lähinnä eri omistajien ja rakentajien mukaan.” Muinaistieteellinen toimikunta piti eri korttelien välisiä eroja lähinnä tyylillisinä, eikä nähnyt niitä merkityksellisenä alueen ”miljöökokonaisuuden” kannalta. Toimikunta totesi, että Puu-Käpylä on ”Suomen kaupunkikulttuurin hienoimpia edustajia” ja vertasi sitä muun muassa Kristiinankaupungin, Raahan ja Porvoon vanhoihin puukaupunkialueisiin. Käpylän kohdalla lausunnossa kuitenkin korostettiin, että se eroaa edellä mainituista, sillä se perustuu kokonaissuunnitelmaan. ”Puu-Käpylän ainutlaatuisuus on juuri sen kaavallises- ja arkkitehtonisessa harmoniassa”, lausunnossa todettiin. Muinaistieteellinen toimikunta esitti, että ”Puu-Käpylän asemakaava- ja saneerausohjelmaa tehtäessä erityisesti tutkittaisiin mahdollisuuksia säilyttää sellaisenaan alueen asuinrakennuksista, piha-alueista ja istutuksista muodostuvat asumiskokonaisuudet”. Toimikunta piti lisäksi tärkeänä, että korttelien ”toisistaan poikkeava luonne säilytetään”.¹⁹³ Muinaistieteellisen toimikunnan lähestymistapa aiheeseen oli arkkitehtuurihistoriallinen ja esteettinen. Puutalojen säilyttämiseen pyrkinyt aate pääsi kasvamaan, kun tätä viranomaisnäkökulmaa maustettiin julkisessa keskustelussa esiin nousseella sosiaalisella aspektilla, jota asukkaat ja yksityishenkilöinä esiintyneet asiantuntijat edistyksellisesti korostivat.¹⁹⁴

Teknillisen korkeakoulun Arkkitehtiosaston oppilasryhmä tutki professori Bengt Lundstenin johdolla Puu-Käpylän vanhojen puutalojen saneerausedellytyksiä ja -kustannuksia vuonna 1970. Tutkimuksessa verrattiin ensin Puu-Käpylää Tapiolan, Pihlajamäen ja Lehtisaaren rakennustehokkuuksiin, sillä nämä kaupunginosat ovat yhtä etäällä keskustasta kuin Puu-Käpylä. Seuraavassa vaiheessa ryhmä laati korjaussuunnitelman korttelille 811. Lopputuloksena todet-

¹⁹² MV: Helsinki, Käpylä. Hallinnollista aineistoa vuosilta 1967–1986 (Fia:12): *Puutarha-Käpylän komitean lausuntopyyntö Muinaistieteelliselle toimikunnalle 15.5.1970.*

¹⁹³ MV: Helsinki, Käpylä. Hallinnollista aineistoa vuosilta 1967–1986 (Fia:12): *Muinaistieteellisen toimikunnan rakennushistoriallisen toimiston lausunto Puu-Käpylän rakennushistoriallisesta arvosta Puutarha-Käpylän komitealle 15.6.1970.*

¹⁹⁴ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016.

tiin, että puutalojen perusteellinen saneeraus, jossa vanhoihin taloihin uusittaisiin kylpyhuoneet, keittiöt, vesijohdot ja viemärit, sähköt, ulkolaudoitus ja vesikatto tarpeellisin osin, ikkunat, ulko-ovet ja ulkomaalaus, kunnostettaisiin puutarhat ja yhdistettäisiin kaukolämpöverkkoon, tulisi maksamaan 75 % uudisrakentamisen kustannuksista. Tutkimuksen aineistoja asetettiin näytteille Suomen rakennustaitteen museossa (nyk. Arkkitehtuurimuseo) vuonna 1971 nähtyyn näyttelyyn ”Käpylän tulevaisuus?”¹⁹⁵ Näyttelyn yhdessä Timo Airaksen kanssa tehneen Merja Härön mukaan vaatimuksena oli, että näyttelyn tulee puoltaa Käpylän puutalojen säilyttämistä ja tuoda esiin kaikki heikkoudet purkamista kannattaneen puolen argumentoinnissa. Näyttely esittikin Käpylän myönteisessä valossa asuinympäristönä ja korosti puutalojen kunnostamisen mahdollisuuksia.¹⁹⁶ Puu-Käpylän suojelukaava astui voimaan vuonna 1971 ollen ensimmäinen Helsinkiin laadittu asemakaava, joka ohjasi alueen ”säilyttävään saneeraukseen” eli olemassa olevan rakennuskannan uudistamiseen korjausrakentamisen keinoin.¹⁹⁷

Kun tässä tutkimuksessa analysoin Puu-Käpylän kymmenvuotisen keskustelun sisältämiä arvoasetelmia, lähdin siitä, että keskustelulla oli keskeinen vaikutus olemassa olevien puutalojen säilyttämis- ja suojelupäätökseen. Tilanteen kehittymiseen vaikutti kuitenkin myös muu asiantuntijavaikuttaminen, sillä puutalojen säilyttämistä vaatineet asiantuntijat järjestäytyivät, kävivät edistämässä asiaansa kaikissa Helsingin kaupungin valtuustoryhmissä ja aktivoivat keskusteluun mukaan samaten Puu-Käpylän asukkaat.¹⁹⁸ Tämän aktivismin vaikutus oli ratkaisevaa, mutta silti välillistä. Käytännössä suojelupäätökseen vaikuttivat nimittäin edellä mainitut Puu-Käpylää käsitelleet tutkimukset ja selvitykset. Painavimpana argumenttina voikin toteutuneen päätöksenteon näkökulmasta pitää taloudellisia tekijöitä: puutalot todettiin korjauskelpoisiksi ja kunnostaminen myös kustannusten näkökulmasta mahdolliseksi.¹⁹⁹ Huomionarvoista silti on, että julkinen keskustelu toi esiin eri tahojen mielipiteet ja johti lopulta Puu-Käpylää tutkineiden komiteoiden perustamiseen. Pekka Kärjen muistikuvan mukaan mediakeskuste-

¹⁹⁵ MFA: Arkkitehtimäpit, *Bengt Lundsten*.

¹⁹⁶ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

¹⁹⁷ *Helsingin karttapaalvelu*; Mäkelä 2013, 97. Puu-Käpylän keskustelussa esiintynyt saneeraus-sana voidaan ymmärtää eri tavoin, mikä tekee siitä ongelmallisen. Nykyperspektiivistä termillä on negatiivinen kaiku – se viittaa ennen mutta vanhoja arvoja hävittävään toimintaan, korjaamiseen vanhaa kunnioittamatta. Vilhelm Helanderin mukaan saneeraamisella voidaan viitata jopa kokonaisten alueiden pois pyyhkimiseen ja tuhoamiseen. Toisaalta saneeraus voidaan ymmärtää rajatun, jolloin se tarkoittaa rakennuksen varustelutason parantamista ja puutteiden poistamista. Saneerauksen voi siten toteuttaa myös vanhojen rakenteiden ehdoilla olevaa mahdollisimman vähän häiritsemättä. Ks. Helander 1997, 7-8.

¹⁹⁸ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016, Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

¹⁹⁹ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

lu toi Puu-Käpylän tilanteen tavallisten ihmisten, kuten kaupunginvaltuutettujen sekä vahvasti maallikkoedustuksesta koostuvien lautakuntien, tietoisuuteen.²⁰⁰ Hahmotankin rakennusperintöön liittyvät arvokeskustelut, toisin sanoen kansalaisvaikuttamisen ja virallisen ympäristön suunnitteluun vaikuttavan työn, kahtena eri maailmana. Päätöksiä ei tehdä hyvinkään perusteltujen mediakeskustelujen pohjalta, vaan niiden tueksi tarvitaan kättä pidempää, tässä tapauksessa edellä mainitut riittävät selvitys- ja tutkimustyöt. Tämä, kaupunkisuunnittelun kova konkretia, tiedostettiin myös aikalaisten keskuudessa:

Käpylä-tutkimuksessa on siis pysytty ”maan pinnalla”: siinä ei puhuta suuria sanoja alueen arkkitehtonisesta tai kulttuurihistoriallisesta arvosta. Näihin on keskustelussa niin puu-Käpylän kuin muidenkin vanhojen kaupunkialueiden puolesta vedottu moneen kertaan.

Käpylän rakennustaiteellinen arvo 1920-luvun onnistuneena ja viihtyisänä puutarhakaupunginosana on tiedossa. Yhtä hyvin on kuitenkin tiedossa, etteivät tällaiset kulttuurihistorialliset tai viihtyisyyden näkökohdat paina paljoakaan vaa’assa silloin, kun hävittämistä voidaan puoltaa liiketaloudellisin hyötynäkökohdin.²⁰¹

Peruskorjattua²⁰² aluetta on sittemmin kutsuttu yhdeksi kaupungin tavoittelimmista asuinalueista, ja sen asukkaiksi on saneerauksen jälkeen hakeutunut hyvätuloisia ja koulutettuja kaupunkilaisia, kuten muillekin Helsingin kanta-kaupungin pientaloalueille.²⁰³ Puu-Käpylää on kutsuttu myös ainutlaatuiseksi kunnallisen rakennustoiminnan ja puutarhakaupunki-ideologian sovellukseksi maassamme, maamme merkittävimmäksi 1920-luvun työväen asuntoalueeksi sekä laajimmaksi ja monipuolisimmaksi 1920-luvun klassismin miljöökokonaisuudeksi.²⁰⁴ Verrattaessa aluetta esimerkiksi nyt jo pääosin purettuun, kaupungin kasvun seurauksena asukkaiden omin voimin ajalla 1895–1905 rakentuneeseen Puu-Pasilaan, onkin Puu-Käpylän syntyhistoria huomattavasti eheämpi ja kollektiivihistoriallisempi.²⁰⁵ Puu-Käpylää pidetään myös tuotteliaan, urallansa asun-
tosuunnitteluun ja etenkin pientasuntojen kehittämiseen keskittyneen Martti Vä-

²⁰⁰ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016.

²⁰¹ *Helsingin Sanomat* 21.2.1971, 29.

²⁰² Korjauksen suunnitteli Arkkitehtitoimisto Bengt Lundsten. Pääurakoitsijana toimi Rakennusliike Korolainen Oy. MFA: Arkkitehtimäpit, *Bengt Lundsten*.

²⁰³ Nikula 1993, 125; Rådberg 1994, 48; Hursti 1987, 9–10.

²⁰⁴ Ilonen 2009, 134; Rauske 2008, 43–44.

²⁰⁵ Puu-Käpylä eroaa niin ikään Käpylän läntisestä omakotialueesta eli Toukolan, Käpylän, Kumpulan ja Koskelan omakotialueesta, joka myöskin rakennettiin työväen asutopulaa helpottamaan, mutta aluesuunnittelun sijaan kaupungin vuokramaille tulevien asukkaiden toimesta. Ks. Hursti 1987, 5. Puu-Pasilasta ks. Pantzar & Sarantola-Weiss 1997, 14.

likankaan merkittävimpänä työnä,²⁰⁶ ja se mainitaan yhtenä puutarha-arkkitehti Elisabeth Kochin uran tunnetuimmista kohteista.²⁰⁷ Alueen historiallinen todistusvoimaisuus on säilynyt puutaloissa tehdyistä saneerauksista huolimatta, ja alue on edelleen yhtenäinen ja katukuvaltaan alkuperäisen kaltainen.²⁰⁸ Puu-Käpylä onkin luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY 2009).²⁰⁹

Eri yhteyksissä toistuvan kehyskertomuksen mukaan Puu-Käpylään pelasti asukkaiden järjestyneisyys ja kansalaisten tahto keskustella asioista vallan kielellä. Alueen säilyttämistä on selitetty myöhemmin asukkaiden ”erinomaisuudella”, elämäntavoilla ja aktiivisuudella. Tärkeää oli nimenomaan se määrätietoisuus, jolla asukkaat omaa ympäristöään hoitivat ja puolustivat tilanteessa, jossa vanhojen puutalojen purkaminen vaikutti jo miltei väistämättömältä.²¹⁰ Omassa tutkimuksessani osoitan, että Puu-Käpylään säilymiseen vaikutti tämän rinnalla erityisesti kulttuuriympäristön asiantuntijoiden aktiivisuus ja tapa puhua rakennusperinnön arvoista yleistajuisella tavalla. Ratkaiseva tekijä Puu-Käpylään kiistassa oli näin eri toimijoiden näkökulmien sekoittuminen.²¹¹ Toisaalta Puu-Käpylään tapaus ajoitui aikaan, jolloin kansan asennoituminen rakennussuojeluun, asuntopolitiikan sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja paikallisiin ympäristökysymyksiin oli ylipäättään muuttamassa muotoaan. Ajankuvaa ovat esimerkiksi vasemmistoaatteen vahvistuminen Suomessa sekä paikallisiin asioihin kantaa ottavien yhteiskunnallisten kaupunkiliikkeiden (*urban social movements*) nouseminen Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa.²¹²

Puu-Käpylä rakennussuojelun historiassa

Nykyaikaisen rakennussuojelun alkuaikana voi pitää 1960-lukua. Vilhelm Helanderin ja Mikael Sundmanin mukaan 1960-luvulla kaupunkien uudistamiseen liittyvään keskusteluun osallistui kaksi eri kaupunkisuunnittelijoiden koulukuntaa. Näistä toinen, niin kutsuttu teknokraattinen koulukunta kannatti kaupun-

²⁰⁶ Keinänen 1993, 9, 21; Arpalähti et al. 1989, 277.

²⁰⁷ Karisto 2003, 17.

²⁰⁸ Rauske 2008, 43–44.

²⁰⁹ *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt* RKY 2009.

²¹⁰ Teppo 1997, 72.

²¹¹ Ks. HKM: *Puu-Käpylään kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016, Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016. Bengt Lundsten antaa itse melko vähättelevän kuvan asiantuntijoiden kyvystä keskustella asioista ymmärrettävästi ja kansan kielellä Puu-Käpylään tapauksessa, joskin tämä taito hänen mukaansa kasvoi tilanteen kehittyessä. Lundstenin oma mielikuva silti on, että keskustelua käytiin pitkälti asiantuntijoiden kesken.

²¹² Viitamies 2016, 33, 97; Jauhiainen 2002, 132; Vahtikari 2013, 238; HKM: *Puu-Käpylään kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016.

kirakenteen uudistamista vanhaa purkamalla kiinteistöjen yksityistaloudellisen kannattavuuden maksimoimiseksi, kun taas säilyttävän saneerauksen koulukunta lähti asukkaiden olojen parantamisesta olemassa olevaa kaupunkirakennetta hyväksi käyttäen. Teknokraattinen ajattelutapa, jossa ”ongelmien syyt yritetään voittaa puuttamalla ulkoisiin olosuhteisiin”, oli vallalla erityisesti Yhdysvalloissa. Ideologia perustui siihen, että radikaalien purkamistoimien avulla voisi kohentaa kaupunkien sosiaalista rakennetta. Pian kuitenkin huomattiin, että alueen sosiaalisen rakenteen täysin muuttava saneeraaminen ei ole sosiaalisesti, muttei myöskään taloudellisesti kannattavaa – noin 60 % saneeratun alueen vanhoista asukkaista joutui muuttamaan täysin uusille alueille, ja menetetyistä asuinkannasta koitui huomattavia taloudellisia menetyksiä. Säilyttävän saneerauksen koulukunnalla lähtökohtana oli puolestaan saneerauksen yhteiskunnallis-taloudelliset kustannukset ja olemassa olevien voimavarojen hyväksikäyttö.²¹³ Otto-I. Meurman kirjoitti jo vuonna 1960 *Arkkitehti*-lehdessä, että purkamiseen perustuvasta saneerauksesta oli tullut likipitään muotisana. Hän kutsui kaupunkien rakennustoimintaa ylimitoitetuksi ja totesi, että kaupunkeihin nousee tornimaisia rakennuksia, jotka särkevät mittakaavan ja miljöön. Meurmanin mukaan myös pikkukaupungit kärsivät ”suurkaupunkikompleksista”.²¹⁴

Puu-Käpylän kaavoitusta koskenut arkkitehtuurikilpailu ratkesi rakennussuojeluaatteen vahvistumisen kannalta kriittisenä aikana. 1960-luvun alussa käytiin esimerkiksi Pohjoisesplanadilla sijaitsevan Hotelli Kämpin purkamisesta käyty kiista, joka tunnetusti päättyi hotellin purkamiseen, ja aloitettiin kaupungintalokorttelin saneeraus.²¹⁵ Samoihin aikoihin alkanut kiista Käpylän puutarhakaupungin purkamisesta ja uudelleenrakentamisesta sijoittui murrosaikaan, jonka jälkeen ympäristö- ja rakennussuojeluliikkeet vahvistuivat vastapainoksi keskusjohtoiselle kaupunkisuunnittelulle ja rakennussuojelun ja restauroinnin paradigma muuttui kohteen taiteellisia arvoja korostavasta keskustelusta laajempaan suuntaan.²¹⁶ Arkkitehtuurihistorioitsijat ovatkin pitäneet Puu-Käpylän suojelua sittemmin yhtenä 1900-luvun viimeisiä vuosikymmeniä kuvaavan, maanlaajuisen asennemuutoksen symbolina.²¹⁷ Puu-Käpylä oli ensimmäinen asuinalue, jota kunnostettiin ja kohennettiin kokonaisuutena olemassa olevaa kaupunkirakennetta mahdollisimman pitkälle säästävin keinoin. Sen kunnostustöiden aikaan säilyttävän saneerauksen ajatusmaailma alkoi saada sijaa teknokraattisen ajattelun rinnalla muuallakin Pohjoismaissa.²¹⁸ Samanlaisia suojelukiistoja käytiin Suo-

²¹³ Helander & Sundman 1972, 33–38.

²¹⁴ Meurman 1960, 81–82.

²¹⁵ Kervanto Nevanlinna 2012, 125–127, 153–159.

²¹⁶ Teppo 1997, 70; Vahtikari 2013, 238; Pihlman 2007, 215.

²¹⁷ Esim. Rauske 2008, 111.

²¹⁸ Helander & Sundman 1972, 38–39, 54, 154.

nessa myöhemmin esimerkiksi Turun Port Arthurissa ja Helsingin Puu-Vallilassa.²¹⁹ 1980-luvun alusta lähtien asukkaat ja erilaiset yhdistykset ovat osallistuneet kaupunkisuunnitteluun yhä enenevässä määrin.²²⁰ Nykypäivänä kansan riveistä kumpuava rakennussuojelu ei enää ole poikkeus, vaan vakiintunut ilmiö. Rakennusperinnön hoidon ja kulttuuriympäristöä säästävän kaavoittamisen puolesta toimii useita kansalaisjärjestöjä, ja valtio jopa tukee tätä toimintaa.²²¹

Rakennussuojelu oli laajentamassa kenttäänsä myös ammattilaisten käsityksissä, kun modernismin arkkitehtuurin aiheuttama uutuudenhuumana nähtiin kulttuurisesti kestävämmäksi.²²² Rakennusten suojelu keskittyi Suomessa rakennusmuistomerkkeihin ja monumentteihin aina 1960-luvulle asti.²²³ Siinä missä aiemmin oli rakennussuojelun nimissä etsitty materiaalisessa mielessä autenttista tai tyyliäpuhdasta, 1970-luvulta eteenpäin hyväksyttiin suojelun piiriin kuitenkin enenevässä määrin samaten historiallinen kerrostuneisuus ja ympäristön kokonaisvaltaisuus. Myös korjausrakentaminen yleistyi.²²⁴ Ajan asennemuutoksesta esimerkkinä toimii muun muassa kulttuuriympäristön asiantuntijoiden vuonna 1964 laatima, rakennussuojelua ja restaurointia käsittelevä kansainvälinen Venetsian julistus, jossa erona vuonna 1931 annettuun historiallisten monumenttien restaurointia käsittelevään Ateenan julistukseen todettiin, että huomattavien taiteellisten luomusten rinnalla tulee vaalia myös vaatimattomampia menneisyyden töitä.²²⁵

Puu-Käpylän tapaus vaikutti ja oli osa ylipäätään puukaupunkialueisiin kohdistunutta asennemuutosta. Olli-Paavo Kopsen mukaan puukaupunki-käsite syntyi 1960-luvun puolivälissä, ja hän kutsuu sitä ”historiatutkimuksen tuottamaksi” ja ”menneisyyteen projisoitavaksi” käsitteeksi. Koponen pitää käsitettä syntyäika-

²¹⁹ Puu-Käpylän kaltoin suojeltuja samankaltaisia aluekokonaisuuksia ovat Suomessa mm. Tampereen Pispala, Turun Port Arthur, Pietarsaaren vanha puutalokaupunginosa Skata (Norrmalm) sekä Reposaari. Ks. Gardberg 1980, 172. Ilmiöllä on myös globaalit yhtymäkohtansa. Modernismin kaupunkisuunnittelua kritisoitiin 1960-luvulla ympäri maailmaa. Ks. esim. Stahre 1999, 61. Puu-Käpylän kaavoituskistaa voi verrata esimerkiksi Göteborgin Kungsladugårdin kaavoituskusteluun. Ks. Gunne-mark 2012.

²²⁰ Kairamo 2006, 29–30; Johansson 1997, 109.

²²¹ *Strategiasta toimintapolitiikkaan – rakennusperinnön hoidon kulmakivet* 2005, 29.

²²² Salokorpi 1990, 58.

²²³ Porvoon vanha kaupunki oli poikkeus, sillä sen suojelua jo vuonna 1898 ajanut Louis Sparre ei keskittynyt monumentteihin vaan tavalliseen asuinympäristöön. Ks. Gardberg 1980, 170.

²²⁴ Esim. Wäre 2011, 44; Pakkala 2001, 7; Johansson 1997, 56–57; Riipinen 1995, 12; Koi-vula 1982a, 50; Helander 1980, 98, 104. Ks. myös Lilius 1964, 155.

²²⁵ *International Charters for Conservation and Restoration* 2004, 31–32, 37–38; Erwe 1986, 102; Koponen 2001, 25. Venetsian julistus pohjasi samoihin peruseräkkeisiin, jotka oli määritelty Ateenan julistuksessa vuonna 1931, mutta siinä suojelua laajennettiin koskemaan myös muita kuin ns. rakennusmuistomerkkejä.

naan onnistuneena, sillä ”sen avulla onnistuttiin kääntämään yleinen mielipide ränsistyneestä pikkukaupungista ainutlaatuiseksi idylliksi”.²²⁶ 1970-luvun alussa ainakin asiantuntijat ja tutkijat alkoivat nähdä puukaupungit korvaamattomina osina rakennetun ympäristön historiaa, ja ne saivat niin sanotun ”kulttuurisen monumentin statuksen”. Vuonna 1972 kaikki Pohjoismaat aloittivat yhteisen pohjoismaista puukaupunkia käsittelevän projektin, jonka tarkoituksena oli turvata häviämisvaarassa olleen pohjoismaisen puukaupunkiperinteen säilyminen.²²⁷ Tämä ilmapiiri alkoi vähitellen näkyä myös suomalaisessa lainsäädännössä.

Kaavoitusta sääteli 1960-luvulla vuonna 1958 voimaan astunut rakennuslaki (370/1958), joka edellytti, että kaikki taaja-asutus on kaavoitettava.²²⁸ Laki oli siirtänyt vastuun kaupunkikuvan suojelusta asemakaavoja laativille kaupungeille.²²⁹ Vuonna 1964 annettiin laki kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta, ja vuonna 1965 säädettiin erikseen annetulla asetuksella valtion omistamien rakennusten suojelusta.²³⁰ Myös rakennusperintöön kohdistuva tiedontarve tiedostettiin 1970-luvulla entistä merkittävämmäksi. Asuntohallitus julkaisi vuonna 1972 selvityksen, jossa pureuduttiin suomalaisten kaupunkien asuntokannan saneerauksien ongelmakenttään sekä ylipäättään saneeraustoiminnan teoriaan ja käsitteistöön.²³¹ Riittävän tiedon merkitys suojelun suunnittelussa nousi 1970-luvun kuluessa myös keskeiseksi kulttuuriympäristöalan toimintamalliksi, vaikkakin Suomessa oli inventoitu rakennuksia, lähinnä tietyn alue-rajauksen puitteissa, jo 1800-luvulta.²³² Valtioneuvosto asetti loppuvuodesta 1972 erityisen komitean toimittamaan selvitystä rakennusten ja rakennettujen kokonaisuuksien suojelemista varten tarvittavasta organisaatiosta, rakennuslainsäädännön kehittämisessä rakennussuojelun näkökulmasta tarvittavista periaatteista sekä suojelukohteiden ylläpidosta ja korjaamisesta koituvista kustannuksista ja niiden jakautumisesta. Komitean suosituksen seurauksena Valtioneuvosto teki rakennussuojelun kehittämistä koskevan periaatepäätöksen, ja rakennussuojelulainsäädäntö uudistui vuonna 1985.²³³

Puu-Käpylän tapaus oli edelläkävijä paitsi kansalaisvaikuttamisen ja asuinalueiden suojelun suhteen, myös kahdessa muussa mielessä. Vain noin viidennentoista vuoden ikäisen Puu-Käpylän suojelu oli Pekka Kärjen sanoin ”ihan

²²⁶ Koponen 2006, 36.

²²⁷ Ks. Koponen 2001, 25; Riipinen 1995, 12. Ks. myös Kuosmanen 1972.

²²⁸ Meurman 1960, 81–82. Ensimmäinen asemakaavalaki oli astunut voimaan vuonna 1931. Ks. Härö 2010, 26.

²²⁹ Kervanto Nevanlinna 2012, 125–126.

²³⁰ Erwe 1986, 102; Härö 2010, 26.

²³¹ Ks. Helander & Sundman 1972, 11–14.

²³² *Rakennuskulttuurin luettelointi* 1979, 1–2.

²³³ Mansikka 1987, 5; *Rakennussuojelukomitean mietintö* 1974, I-II; Härö 2010, 26.

yksiselitteisesti” ennakkotapaus 1900-luvun arkkitehtuurin suojele- ja kehittämiskysymyksissä, eikä tässä suhteessa ”mikään pärjää sille”. Puu-Käpylä oli yksi nuorimmista Pohjoismaisessa puukaupunkiprojektissa esitellyistä alueista. Näin Suomi oli osaltaan mukana nostamassa esiin uudemman rakennusperinnön arvoja myös kansainvälisesti. Puu-Käpylän tapaus onkin siten jossain määrin verrannollinen 2000-luvulla käytyihin keskusteluihin modernismin rakennusperinnön arvoista ja suojelutarpeista.²³⁴ Puu-Käpylän asuinalueella koskenut suojelukaava suojelumerkintöineen ja -määräyksineen oli myös kaavasuojelua ajatellen ura-uurtava tapaus maassamme. Niin kutsutun suojelukaavan tekniikka kehittyi varsinaisesti 1970-luvulla. Ajan asemakaavoissa rakennukset saatettiin suojella joko aktiivisesti erilaisia suojelumerkintöjä ja -määräyksiä soveltaen tai passiivisesti, jolloin rakennusten säilymistä edesautettiin uudisrakentamisen säätelyllä.²³⁵ Nämä keinot ovat käytössä kaavoituksessa yhä tänä päivänä, joskin myös kulttuuriympäristön asiantuntijat ovat alkaneet painottaa suojelun sijaan mieluummin ympäristön hallittua muutosta.²³⁶ Suojelun rinnalla kulttuuriympäristön vaalimiseen pyritäänkin vaikuttamaan myös monin muin tavoin, kuten laatimalla erityisiä kulttuuriympäristöohjelmia alueiden historiallisten ja nykyhetkessä vaikuttavien erityispiirteiden ymmärretyksi tekemiseksi.²³⁷

Rakennussuojelun ala kehittyi 1900-luvun kuluessa näin muutamien ammattilaisten uranuurtamisesta laajemmaksi, järjestäytyneeksi ja ympäristöpolitiikkaan nivoutuneeksi toiminnaksi. Myös kansainväliset kontaktit kehittyivät vakiintuneiksi instituutioiksi säännöllisine yhteistyömuotoineen.²³⁸ Suomi esimerkiksi liittyi ICCROM:in²³⁹ (*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*) jäseneksi heinäkuussa 1981.²⁴⁰ Globaalilla ken-

²³⁴ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016. Aineistostani teema nousee esiin yhdessä kirjoituksessa, jossa kuvataan kaupunginvaltuuston 26.11.1969 pitämän kokouksen keskustelua. Siinä tuotiin esiin, ettei Puu-Käpylän kohdalla voi vielä puhua rakennushistoriallisesta merkittävydestä, kun alue on niin nuori. Toisessa puheenvuorossa todettiin toisen maailmansodankin olevan jo historiaa. Kyseisen kokous päättyi uuden Puu-Käpylä-komitean perustamiseen ja valtuutettu Jorma Korvenheimon esittämän toivomusponnen hyväksymiseen, minkä mukaan kaavaa laadittaessa oli pyrittävä Puu-Käpylän ”rakennushistoriallisesti arvokkaiden sekä korjaukselpoisten” rakennusten säilyttämiseen. Ks. *Uusi Suomi* 27.11.1969, 14.

²³⁵ Koivula 1982b, 42.

²³⁶ Tämä kirjattiin esimerkiksi vuonna 2014 vahvistettuun valtakunnalliseen kulttuuriympäristöstrategiaan. Ks. *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 7.

²³⁷ Lahdenvesi-Korhonen 2009, 9.

²³⁸ Kairamo 2006, 11.

²³⁹ ICCROM on kulttuuriperinnön suojelemaan ja hoitoon erikoistunut kansainvälinen järjestö, jonka päätoimipaikka sijaitsee Roomassa. ICCROM on YK:n kasvatustieteiden ja kulttuurijärjestö UNESCO:n (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) vuonna 1956 perustama. Ks. ICCROM *International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*.

²⁴⁰ Erwe 1986, 103.

tällä ICOMOS perusti vuonna 1982 historiallisten kaupunkien komitean (*International Committee of Historic Towns, CIVIH*), jonka ensimmäisiin tehtäviin kuului vuonna 1987 Washingtonissa hyväksytty kansainvälinen julistus historiallisten kaupunkien ja kaupunkimaisten alueiden suojelusta.²⁴¹ Vaikka asiantuntijat ovat jo vuosikymmeniä tehneet kansainvälistä yhteistyötä kulttuuriperinnön vaalimisen käytäntöjen yhtenäistämiseksi, ovat sopimukset koskeneet lähinnä aineellista kulttuuriperintöä sekä sen suojelua ja hoitoa. Siitä, miten kulttuuriperintökohteiden merkityksestä tulisi viestiä niiden säilyttämistä edistävällä tavalla ei juuri ole puhuttu.²⁴²

²⁴¹ *International Charters for Conservation and Restoration* 2004, 9–11.

²⁴² Silberman 2009, 28.

KIRJOITETTU TODELLISUUS

Suojelukeskustelu lehtien palstoilla

Medianäkyvyys

Puu-Käpylän kiistanalainen ja etenemätön tilanne näkyi julkisuudessa vuosikymmenen aikana useita kertoja. Tapaus nousikin mediassa erityiseen asemaan. Valtakunnallisiin sanomalehtiin on vaikea saada aiheita läpi, eikä niissä useinkaan käsitellä aiheita yhtä syvällisesti kuin paikallismediassa. Julkaistavien juttujen sisältöön on myös vaikea vaikuttaa.²⁴³ Puu-Käpylän tilannetta käsiteltiin kuitenkin syvällisesti esimerkiksi *Helsingin Sanomissa* ja *Hufvudstadsbladetissa*, joskin nämä voidaan nähdä valtakunnallisesta asemastaan huolimatta myös paikallislehtinä. Aiheen kiinnostavuudesta kertovat lisäksi Yleisradion tuottamat Puu-Käpylä-aiheiset lyhytelokuvat ja muu näkyvyys televisiossa.²⁴⁴ Toimittajat kiinnostuivat aiheesta mahdollisesti siksi, koska osa puutalojen säilyttämisen puolesta taistelleista kulttuuriympäristön asiantuntijoista kutsui median Puu-Käpylään paikan päälle. Näin toimittajat saattoivat itse havainnoida puukaupungin arvoja omakohtaisesti asiantuntijoiden samalla kertoessa tilanteesta omasta perspektiivistään.²⁴⁵

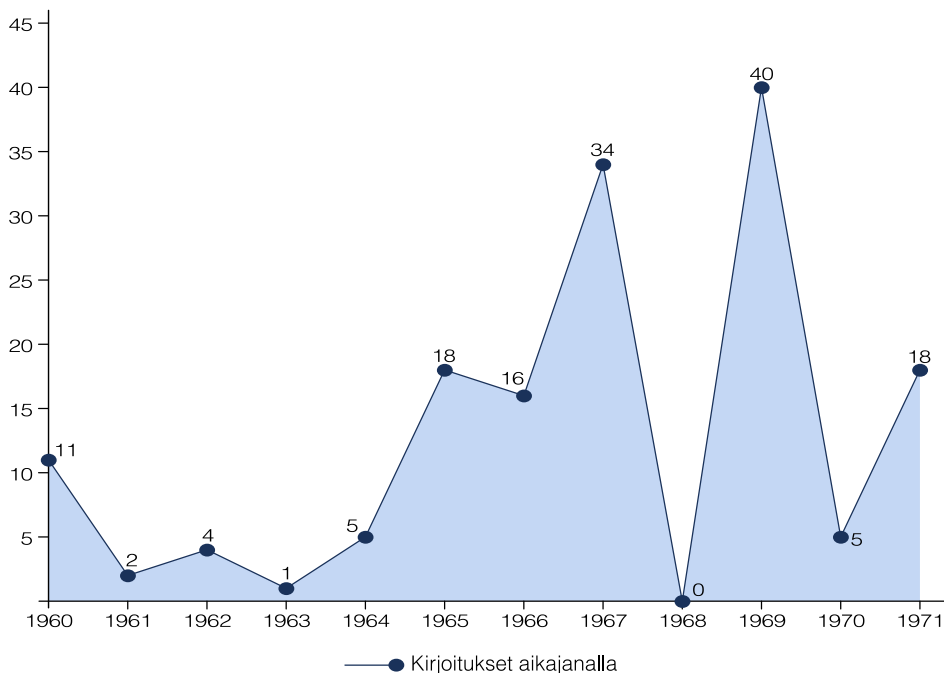
Helsingin Sanomissa julkaistiin vuosikymmenen aikana yli neljäkymmentä Puu-Käpylän tilanteeseen liittynyttä kirjoitusta. Pidän määrää sanomalehden julkaisutiheydestä huolimatta suurena, sillä kyseessä oli yksi ja sama ongelma, josta keskustelua käytiin. Helsingin kaupunginarkiston lehtileikekokoelmasta löytyy puolestaan lähes seitsemänkymmentä *Uudessa Suomessa*, *Kansan Uutisissa* ja *Hufvudstadsbladetissa* julkaistua kirjoitusta. Keskustelusta on tunnistettavissa kolme uutisille ominaista piirrettä: ajankohtaisuus (*currency*), julkaisemisen välittömyys (*immediacy*) sekä se, että jutuissa esitettävä tieto on vastikään tullutta eli äskettäistä ja siten uutta (*recency*).²⁴⁶ Piirteet nousevat silmiinpistävimmin esiin tarkasteltaessa kirjoitusten ilmestymistiheyttä ja siitä löytyviä huippuja. Kirjoituksia julkaistiin etenkin erilaisten kokoontumisten, keskustelutilaisuuksien ja lautakuntakäsittelyjen jälkeen.

²⁴³ Juholin & Kuutti 2006, 49.

²⁴⁴ *Käpylä-lehti* 2/1965, 3; Yle, Elävä arkisto: *Käpylä – Hymykuoppa Helsingin poskessa*, 10.4.1963; *Puretaanko Puu-Käpylä*, 27.12.1966.

²⁴⁵ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

²⁴⁶ Meikle 2009, 14–15; Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012, 171.

Ensimmäisen kerran lehdistön huomion herätti vuonna 1960 ratkennut asemakaavakilpailu. Seuraavat uutistulvat olivat vuonna 1965, kun suunnittelukilpailun tuloksia esiteltiin kaupunkisuunnittelulautakunnalle, kilpailun pohjalta laadittu asemakaavaehdotus valmistui ja asukkaat jättivät puutalojen korjaamisen puolesta vetoimuksen kaupungin johdolle. Keväällä 1967 kaupunkisuunnittelulautakunta puolsi Ahti Korhosen laatimaa asemakaavamuutosta, minkä jälkeen mediassa syntyi vilkas keskustelu siitä, mikä alueella on säilyttämisen arvoista – puutarhakaupungin puutarhamainen luonne vai puutalot. Esimerkiksi apulaiskaupunginjohtaja Juho Kivistö näki ”Puutarha-Käpylän” säilyttämisen ”Puu-Käpylän” säilyttämistä tärkeämpänä. Keväällä 1967 keskustelua käytiin kiihkeästi, sillä kaupunki järjesti kaavoituksesta tiedotustilaisuuden ja kaupunkisuunnittelulautakunta puolsi asemakaavaehdotusta äänin 5–4. Tämän päätöksen seurauksena asian vastustajat aktivoituivat ja kirjoittelu kiihtyi. Muita keskeisiä uutisaiheita olivat Valtion rakennustaidetoimikunnan syksyllä 1969 tekemä, opetusministeriölle ja sisäasiainministeriölle osoittama kirjelmä sekä Rakennustaitteen seuran samoihin aikoihin järjestämät keskustelutilaisuudet. Uudelleenrakentamista ajanut Juho Kivistö kuoli, ja huhtikuussa 1969 kiinteistölautakunta puolsi asemakaavan uusimista tällä kertaa edellyttäen, että puutalojen kunto selvitetään ja peruskorjauskustannukset arvioidaan. Päätöksestä juontuivat vuonna 1969 perustetut ko-

miteat, joiden työskentelyä ja raportteja lehdet taas ahkerasti siteerasivat. Kesäkuussa 1969 asetetun komitean loppuraportti valmistui syyskuussa, eikä komitea suositellut siinä puutalojen säilyttämistä taloudellisista syistä. Marraskuussa 1969 pidettiin kaupunginvaltuuston dramaattiseksi muodostunut istunto, jota Bengt Lundstenin paikalle kannustamat Puu-Käpylän asukkaat huutoinensa säestivät valtuustosalin ulkopuolella. Tämän valtuustokäsittelyn jälkeen perustettiin uusi Puu-Käpylä-komitea joulukuussa 1969.²⁴⁷

Näkyvyyteen vaikutti julkaisu- ja tiedotusväylien rinnalla myös median muu sisältö, johon Puu-Käpylää koskenut kirjoitus tai kuva sanomalehdessä sijoittui.²⁴⁸ Aineistosta muut paitsi eurotabloid-kokoinen *Käpylä-lehti* julkaistiin 1960-luvulla koossa broadsheet, mikä tarkoittaa, että yhdelle suurelle sivulle mahtui useita uutisia. Merkittävätkin kirjoitukset saattoivat näin olla visuaalisesti samanarvoisia tai jopa alisteisia muulle uutisoinnille. Kirjoitukset erottuivat ympäristöstään siksi pääasiassa huomiota herättävillä otsikoinneillaan ja mahdollisilla kuvituksilla. Esimerkiksi kaupunginvaltuuston marraskuun 1969 kokouksesta julkaistiin *Helsingin Sanomissa* pääkirjoitus otsikolla ”Torjuntavoitto”. Sen sisältö oli Puu-Käpylän tilanteen kannalta merkittävä, mutta kirjoitus itsessään sijoittui visuaalisesti sinänsä huomaamattomasti broadsheet-kokoisen sivun alareunaan.²⁴⁹ Puu-Käpylän tapaus ei siis saanut tässä suhteessa lehdissä sen suurempaa painoarvoa kuin muutkaan uutisaiheet. Näkyvyys tuli ennemmin uutisten toistuvuudesta, niissä käytetyistä sanavalinnoista ja argumentoinnista sekä muista journalistisista tehokeinoista, vaikkakin lehdet julkaisivat Puu-Käpylän tilanteesta myös muutamia näkyviä reportaaseja.

Puheenvuoroista mielipidekirjoitukseen – aineiston tekstilajit

Lehtikirjoitusten tyyppiä voi jaotella erilaisin tavoin.²⁵⁰ Jaottelen tässä aineiston sanomalehtikirjoitukset tekstilajien eli genrejen mukaisesti.²⁵¹ Tekstilaji ei tarkoita samaa kuin tekstityyppi, sillä pitemmässä tekstissä voi esiintyä vuorotellen

²⁴⁷ Puu-Käpylän tilanteen kehittymisestä, ks. Kolbe 2002, 290–294; Lundsten 1993, 78–80; HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

²⁴⁸ Median muu sisältö eli mediaympäristö. Ks. Kuutti 2006, 140.

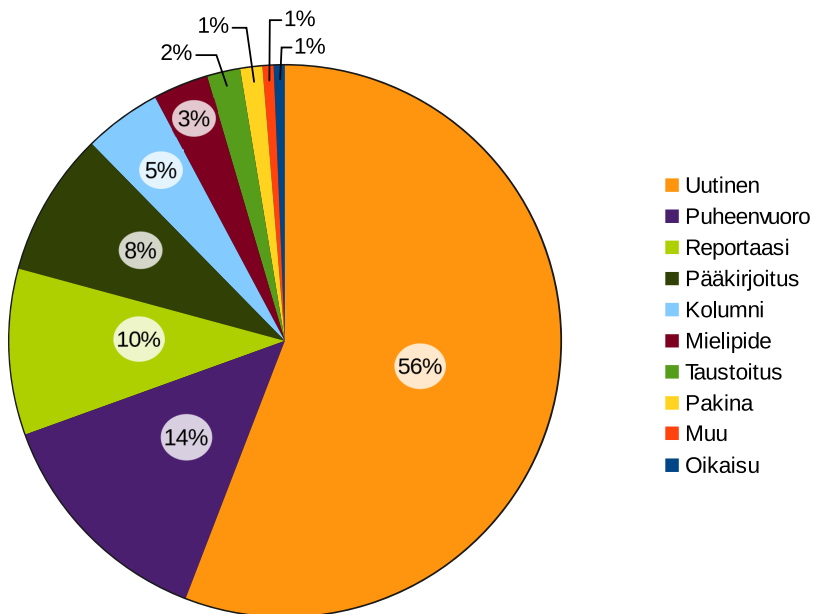
²⁴⁹ *Helsingin Sanomat* 29.11.1969, 6.

²⁵⁰ Esimerkiksi Norman Fairclough käyttää tekstien jaottelussa kehittämäänsä, genreä lähenevää käsitettä *diskurssijärjestys*. Hän tarkoittaa tällä sitä, että yksilö nojaa tiettyyn ajalliseen ja sosiokulttuuriseen asetelmaan liittyviin, yhteisesti hyväksytyihin toimintatapoihin tekstiä tuottaessaan. Diskurssijärjestyksellä on näin ollen normatiivisia vaikutuksia yksilöiden kielenkäyttöön – ne ohjaavat tekstien tuottajia ja vaikuttavat siten myös mediatekstien muotoutumiseen. Fairclough 2002, 93–99; Solin 2006, 77.

²⁵¹ Genret ovat ”vakiintuneita tapoja rakentaa sosiaalista toimintaa”. Ks. Pynnönen 2013, 13–14.

eri tekstityyppejä, kuten kuvailevaa, argumentoivaa tai ohjailevaa tekstityyppiä. Tekstilajeja ovat puolestaan esimerkiksi kertomus, kritiikki, uutinen ja puheenvuoro.²⁵² Erilaisten tekstilajien hahmottelemiseen liittyykin tutkimuksellisesti yhtenäisten käsitteiden ja teoriakehyksen puutokseen liittyviä ongelmia.²⁵³ Tekstilajeihin vaikuttavat myös tekstien keskinäiset suhteet, ja genret toisinaan myös sekoittuvat.²⁵⁴ Siksi tässä tekemäni jaottelu on viitteellinen. Tarkastelun tarkoitus on taustoittaa lukijalle, millaisista palasista aineistokokonaisuuteni rakentuu.

Tutkimusaineisto sisältää pääkirjoituksia, kolumneja, uutisia – sisältäen niin uutiskatsauksia kuin -artikkeleita – reportaaseja, puheenvuoroja, mielipidekirjoituksia, pakinoita ja taustoituksia. Lisäksi aineistossa on yksi oikaisu sekä yksi *Uudessa Suomessa* otsikon ”Puolen vuosisadan takaa” alle sijoitettu kirjoitus. Kyseisessä lehtileikkeessä toistettiin vuonna 1920 julkaistu uutinen kaupunginvaltuuston vahvistamasta päätöksestä rakentaa Käpylään ”puutarhaesikaupunki”.²⁵⁵

Kirjoitusten tekstilajit.

²⁵² Pietikäinen & Mäntynen 2009, 100–103.

²⁵³ Ridell 2006, 185.

²⁵⁴ Ks. Solin 2006, 87.

²⁵⁵ *Uusi Suomi* 7.4.1970, 10.

Keskeisimpään asemaan aineistossa nousevat uutisiksi luokittelmani kirjoitukset. Tämä ei sinänsä ole yllättävää, sillä uutisilla on keskeinen asema ihmisten mediakäytössä.²⁵⁶ Ne ovat osa ihmisten jokapäiväistä elämää ja vaikuttavat käyttäjiensä ajatteluun ja arvomaailmaan.²⁵⁷ Uutiset ovat periaatteessa puolueettomia, ja niissä käytetty ilmaisu on asiallista. Sanavalinnoilla voidaan kuitenkin vaikuttaa siihen, minkälaisia mielikuvia uutisella pyritään herättämään.²⁵⁸ Aineistoni uutisista saat- taakin tunnistaa kantaaottavuutta. Utisointi ulottui muutaman kerran nostona myös etusivulle, jonka tehtävänä on päivän tärkeimpien uutisten esiin nostami- nen.²⁵⁹ Seuraava sitaatti osoittaa, että myös Puu-Käpylän asukkaat huomasivat me- dian kiinnostuksen asuinaluettaan kohtaan:

Käpylä – etusivun kylä

Tämä meidän kotikylämme Käpylä on varmasti Helsingin mielenkiintoisin kaupunginosa, ehtymätön pääkaupungin suurten päivälehtien uutislähde. Pitkästi toistakymmentä vuotta on Puu-Käpylä ollut etusivun juttu: paljon mielipiteitä, paljon kuvia ja kohtuullisesti riitaakin.²⁶⁰

Samaten puheenvuorojen määrä aineistossa on suuri. Lehdet antoivat tilaa aiheeseen perehtyneiden henkilöiden, kuten arkkitehti Kalevi Ruokosuo²⁶¹ ja arkkitehti Pekka Laurilan²⁶², kannanotoille. Puheenvuorojen suuren määrän ai- neistossa selittää myös, että niistä yli puolet julkaistiin asukkaiden omassa *Kä- pylä-lehdessä*. Kolme näistä oli vuonna 1960 julkaistuja Puu-Käpylän historiaan liittyneitä isännöitsijöiden puheenvuoroja, joissa ei vielä niinkään otettu kantaa kaavoituskiistaan vaan tuotiin ennemmin esiin alueen merkityksellisyyttä. Kol- messa puheenvuorossa äänessä oli Helsingin Kansanasunnot Oy:n isännöitsijä Niilo Nuuttila, joka puhui pitkälti alueen uudistamisen puolesta.²⁶³ Kenties kärke- vimmit aineistosta löytyvät puheenvuorot olivat Otto-I. Meurmanin, joka kritisoi uudelleenrakentamissuunnitelmia voimakkain sanavalinnoin erityisesti *Uudessa Suomessa*.²⁶⁴

Oman kokonaisuutensa aineistossa muodostavat reportaasit, joiden tarkoituk- sena on avata lukijalle jotakin tiettyä maailmaa. Reportaaseissa toimittaja on pa-

²⁵⁶ Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012, 171.

²⁵⁷ Meikle 2009, 16–20.

²⁵⁸ Rentola 2010, 98–101.

²⁵⁹ Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012, 14.

²⁶⁰ *Käpylä-lehti* 2/1971, 2.

²⁶¹ *Helsingin Sanomat* 2.12.1969, 6.

²⁶² *Käpylä-lehti* 2/1967, 5.

²⁶³ *Käpylä-lehti* 4/1960, 8; *Käpylä-lehti* 4/1962, 5; *Käpylä-lehti* 2/1967, 4.

²⁶⁴ *Uusi Suomi* 5.2.1967, 9; *Uusi Suomi* 1.6.1967, 4; *Uusi Suomi* 22.11.1969, 3.

neutunut aiheeseen perusteellisesti uutta tietoa etsien ja tarinaan jännitystä luoden. Reportaaseissa havainnot ovat näennäisen puolueettomia, mutta ne voivat silti ohjata lukijan tulkintaa tiettyyn suuntaan, sillä ne jättävät tilaa lukijan omille oivalluksille.²⁶⁵ Aineistossa reportaaseja löytyy *Helsingin Sanomista*, *Hufvudstadsbladetista* ja *Käpylä-lehdestä*.²⁶⁶ Haluan korostaa tässäkin kohdassa *Helsingin Sanomien* ja *Hufvudstadsbladetin* paneutumista aiheeseen, sillä kaupunginosalehtenä *Käpylä-lehdeltä* perusteellisuus oli odotettavaakin.

Puheenvuorojen lisäksi olivat myös pääkirjoitukset ja kolumnit tärkeitä keskusteluun uusia näkökohtia mukaan tuoneita avauksia. Pääkirjoituksilla ja kolumneilla onkin tärkeä dialoginen rooli. Ne virittävät keskustelua ja saattavat provosoida.²⁶⁷ Etenkin pääkirjoituksilla on tapana ottaa kantaa ja pyrkiä vaikuttamaan kansan ja päätöksentekijöiden mielipiteisiin.²⁶⁸ Ne voivat rauhoittaa tai vastaavasti kiihottaa, jos kyseessä on yhteiskunnallista muutosta hakeva lehti.²⁶⁹ Kolumnit ovat puolestaan henkilökohtaisia kirjoituksia, sillä niissä kirjoittaja tulee selkeästi esiin. Ne voivat kannustaa lukijaa vertailemaan omaa mielipidettään kirjoittajan mielipiteeseen.²⁷⁰ Aineiston puheenvuoroista ja kolumneista voi tunnistaa yhtymäkohtia, sillä molemmissa rakennettiin samanlaista lukijasuhdetta. Kirjoittaja esitti niissä perusteltuja näkökohtia, mikä on saattanut lisätä lukijan arvostusta kirjoittajaa ja tämän näkemystä kohtaan. Pääkirjoituksista yli kaksi kolmannesta asettui selkeästi Puu-Käpylän olemassa olevan rakennuskannan säilyttämisen kannalle.

Vaikka Puu-Käpylän tapaus oli päivänpolttava kysymys, aineistokokonaisuuteni sisältää vain vähän mielipidekirjoituksia. Tämä johtuu siitä, että yleisöosastokirjoittelu yleistyi Suomessa vasta 1970-luvun lopulla. Esimerkiksi *Helsingin Sanomissa* mielipidekirjoituksille varattu mielipidesivu julkaistiin ensimmäisen kerran 30.11.1977. Kyseinen sivu oli sellaisessa muodossaan maan ensimmäinen.²⁷¹ Aineistossa mielipidekirjoitukset onkin sijoitettu pienille palstoille muiden mediatekstien, kuten mainosten sekaan.

Mielipidekirjoituksissa esitetään henkilökohtaisia näkemyksiä sekä usein myös arvioita. Niiden ei tarvitse perustua 'yleisiin faktoihin', vaan tulkitsija on tehnyt johtopäätöksen omista premisseistään.²⁷² Tässä suhteessa sanomalehtiai-

²⁶⁵ Rentola 2010, 115–116.

²⁶⁶ Esim. *Helsingin Sanomat* 29.9.1960, 9, 14; *Hufvudstadsbladet* 23.2.1964, 7–8; *Käpylä-lehti* 1/1967, 4–5.

²⁶⁷ Reunanen 2003, 147.

²⁶⁸ Heikkinen 1999, 276; Suhonen 2015, 125.

²⁶⁹ Rentola 2010, 92, 96.

²⁷⁰ Rentola 2010, 108–109.

²⁷¹ Bläfield 2014, 241.

²⁷² Pälli 2003, 73–78.

neistoni ei suoraan tue näkemystä siitä, että Puu-Käpylä olisi ollut ”ensimmäinen kansanliikkeen seurauksena suojeltu asuinalue maassamme” – ei ellei tähän kansanliikkeeseen lueta arkkitehtuurin asiantuntijoita. Jo pelkästään asukkaiden oma *Käpylä-lehti* sisälsi enemmän uutisia kuin varsinaisia mielipidekirjoituksiksi luokiteltavia kirjoituksia. Syytä voi etsiä ajasta, sillä 1960-luvulla kansalaisvaikuttaminen ei vielä ollut yhtä voimakasta kuin tänä päivänä.²⁷³ Sen sijaan aineisto tukee mediatutkimuksen piirissä tehtyä huomiota siitä, että journalismi asetetaan usein enemmän ”osaksi systeemiä” kuin arkielämää. Tavallinen kansalainen saattaa siis usein asettaa itsensä ulkopuoliseksi yhteiskunnallisesta vallankäytöstä, ja tämän puolestaan katsotaan lisäävän journalismin valtaa.²⁷⁴

Aineistosta löytyy kaksi selkeästi pakinaksi luokittelemaani kirjoitusta. Toinen, nimimerkillä Cindy allekirjoitettu pakina on julkaistu *Hufvudstadsbladetissa*²⁷⁵, toinen, Mikko Pitkäniemen kirjoittama *Käpylä-lehdessä*.²⁷⁶ Aiheen vakavuudesta johtuen Pitkäniemi on luokitellut kirjoituksensa ”vakavahenkiseksi pakinaksi”. Pakina itsessään on kuitenkin sävyltään hauska kirjoitus, jota väritetään muun muassa vastakkaisuuksilla, poikkeavuuksilla, yllätyksillä ja yhdistämällä yhteen sopimattomia aineksia. Pakinan huumori on usein johdattelevaa sekä purevaa tarkoittaen, että jutussa saatetaan käsitellä humoristiseen sävyyn esimerkiksi pelottavia tai ahdistavia asioita.²⁷⁷ Molemmista aineistosta löytyvistä pakinoista löytyy näitä piirteitä, joskaan tekstilajin näkökulmasta jaottelu ei ole tässä suhteessa yksiselitteinen. Esimerkiksi pakinoille tyypillistä sarkasmia löytyy myös aineistoni kolumneista. Erityisesti *Käpylä-lehti* käsittelee aihetta välillä puoliviihteellisestikin.

Kuvien kertomaa

Aineistossa ne lehtikirjoitukset, joiden yhteydessä on kuva, erottuivat Puu-Käpylän olemassa olevan miljöön eduksi. Käytetyimpiä kuvia olivat katunäkymät, jotka antoivat kuvan rauhallisesta ja jopa idyllisestä puutarhakaupungista, mutta myös asemapiirroksiset, jotka havainnollistivat kaavoituskeskustelua. Kuvien rinnalla olivat myös kuvatekstit tärkeitä lukijan mielikuvien muokkaajia. Graham Meikle onkin kutsunut niitä lehtikuvien tärkeimmäksi osaksi.²⁷⁸ Kuvatekstit ovat paratekstejä eli toimivat siltana leipätekstin ja kuvan välillä. Samalla ne täsmen-tävät otsikkoa, täydentävät, toistavat tai tiivistävät leipätekstiä.²⁷⁹ Aineistossa sekä

²⁷³ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

²⁷⁴ Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012, 180–181.

²⁷⁵ *Hufvudstadsbladet* 4.2.1965, 6.

²⁷⁶ *Käpylä-lehti* 1/1967, 6.

²⁷⁷ Rentola 2010, 134–140.

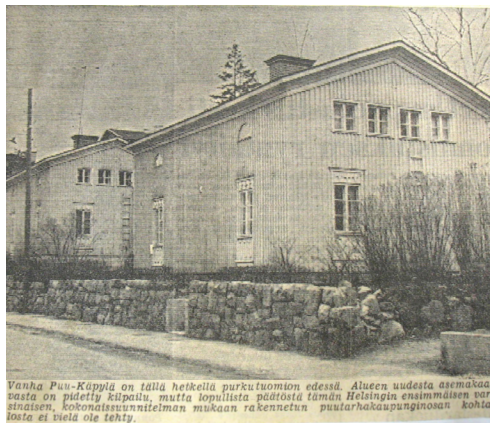
²⁷⁸ Meikle 2009, 60–61.

²⁷⁹ Heikkilä 2005, 264–265.

lehtikuvat että kuvatekstit asettuivat ennemmin puutalojen säilyttämisen kannalle kuin puhuivat niiden purkamisen puolesta. Ahkerimpia kuvien käyttäjiä olivat *Hufvudstadsbladet* ja *Uusi Suomi*, joissa julkaistujen kirjoitusten yhteydessä noin puolessa oli kuvitusta. *Käpylä-lehdessä* kuvia julkaistiin runsaasti vuosina 1960–1962 ilmestyneissä nostalgissävyytteisissä historiakuvauksissa, mutta tämän jälkeen aihetta käsitelleet jutut olivat aiheeseen syvemmälle meneviä kriittisiä pohdintoja, joissa kuvia ei aina käytetty.

"Saneringsmogen slum"?

Vanha Pui-Käpylä on tällä hetkellä purkutuomion edessä. Alueen uudesta asemakaavasta on pidetty kilpailu, mutta lopullista päätöstä tämän Helsingin ensimmäisen torstaisen, kokonaisuunnitelman mukaan rakennetun puutarhakaupunginosan kohteista ei vielä ole tehty.

Aineiston kuvat kertoivat ennemmin idyllisestä ja yhtenäisestä puutaloalueesta kuin vanhojen talojen korjaus- tai purkutarpeista. Kuvatekstit tukivat tätä tematiikkaa. Hufvudstadsbladet 23.2.1964, 8 ja Uusi Suomi 11.5.1966, 18.

Norman Fairclough'n mukaan painetun median uutisoinnista ei muotoudu yhtä henkilökohtaista kuin myös suullista viestintää käyttävissä kanavissa esitetyistä uutisoinnista.²⁸⁰ Tämä tulee erityisen hyvin esiin rakennusperintöä käsittelevistä uutisista, sillä lehtikuvat tai edes välillä poeettisestikin kirjoitetut kannanotot eivät kerro kaikkia ympäristön ominaisuuksia. Kulttuuriympäristöön liittyvä kokemus on aina subjektiivinen, ja siihen voi liittyä visuaalisten tekijöiden lisäksi muun muassa ääniä, tuoksua ja liikettä.²⁸¹ Valokuvat eivät näin ollen tavoita kaikkia rakennusperinnön arvoja, sillä kuva itsessään näyttää ainoastaan kohteen materiaalsen puolen. Toisekseen niin sanotusti ”perinteisissä” arkkitehtuurivalokuvissa ei useinkaan nähdä ihmisiä. Tällaiset kuvat ovat melko kaukana todellisuudesta, sillä ihmiset ovat olennainen osa rakennettua ympäristöä sen käyttäjinä ja kokijoina.²⁸²

²⁸⁰ Fairclough 2002, 56.

²⁸¹ Esim. Rönkkö 2015.

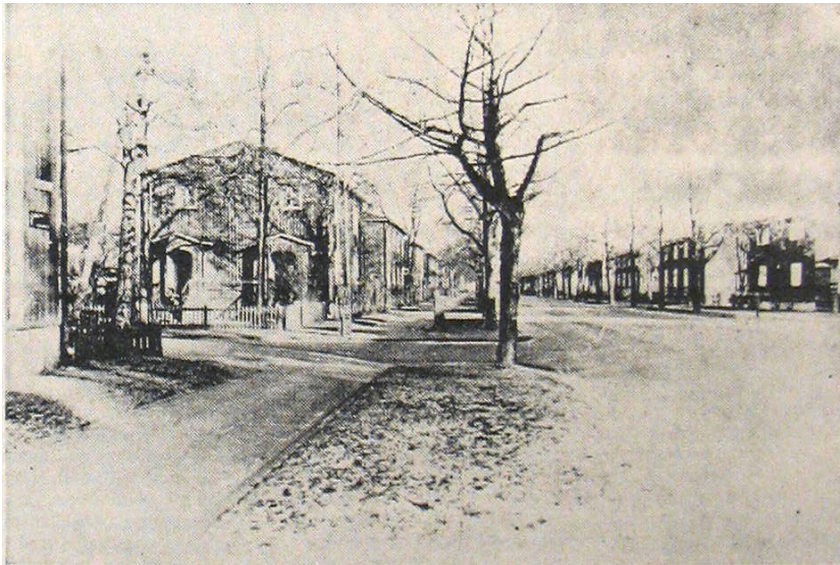
²⁸² Jokelainen 2004, 177.

Verrattaessa sanomalehtien kuvamateriaalia kahteen Puu-Käpylästä tehtyyn TV-dokumenttiin, voi todeta, että lehtikuvien ja televisio-ohjelmien visuaalinen kerronta on ollut hyvin yhteneväistä. Esimerkiksi elokuvassa *Käpylä – Hymykuoppa Helsingin poskessa* kuvassa näkyy katunäkymää Pohjolankadulta, puutarhoja, leikkiviä lapsia ja toimeliaita aikuisia. Kaiken taustalla soi duurisointuinen, hempeä kamarimusiikki. Vuonna 1963 tehdyn videon tarkoituksena on ollut korostaa Puu-Käpylän olemassa olevia arvoja, joskaan uuden asemakaavaehdotuksen uhkaa ei filmissä vielä tiedosteta. Elokuvasa esitetään, että alueelle tärkeät arvot, kuten valo, ilmavuus, vihreys ja vanha, ”ihmisiän kasvaakseen vaatinut puusto” säilytetään. Sen sijaan kolme vuotta myöhemmin tehdyn lyhytelokuvan *Puretaanko Puu-Käpylä?* sävy on jo toinen. Elokuva alkaa kuvilla keskustan kivikaupungin sisäpihoista, taustamusiikkina soi surumielinen sähkökitarasoitto. Selostaja kertoo, että puutarhakaupunki on osa kaupunkia ja että kaupungin uudistaminen tuhoaa ympäristökokonaisuuksia. Kertoja esittää kysymyksen: ”Onko nyt vuorossa Suomen ainoa puutarhakaupunki?” Dokumentti kertoo katsojalle, että rakennukset ovat purkamisuhan alaisia ja puutaloalueen tulevaisuus on vaakalaudalla. Elokuva kannustaa katsojaa ilmaisemaan asiasta oman mielipiteensä. Sen sanomasta ja alun kivikaupunki-puutarhakaupunki -vastakkainasettelusta huolimatta elokuvan kuvallinen kerronta on osittain samankaltaista kuin vuonna 1963 valmistuneessa filmissä.²⁸³

Nämä tv-dokumentit kertovat hyvin sen, millaista kuvallinen kerronta oli myös sanomalehtiaineistossa: pääasiassa elävää puutarhakaupunkikuvausta tai muutoin idyllistä katukuvaa alueelta. Vanhan ja asemakaavaehdotuksen mukaisen uuden Käpylän osalta lehdissä toistui kaksi kertaa kaavoittajien aineistosta kopioitu kuvapari, jota kritisoitiin siitä, että se esitti olemassa olevan puukaupungin epäedullisessa valossa. Kuva oli otettu syysaikaan ja Pohjolankatu näyttäytyi siinä ”alakuloisena”, kuten Jorma Korvenheimo totesi *Käpylä-lehdessä*.²⁸⁴

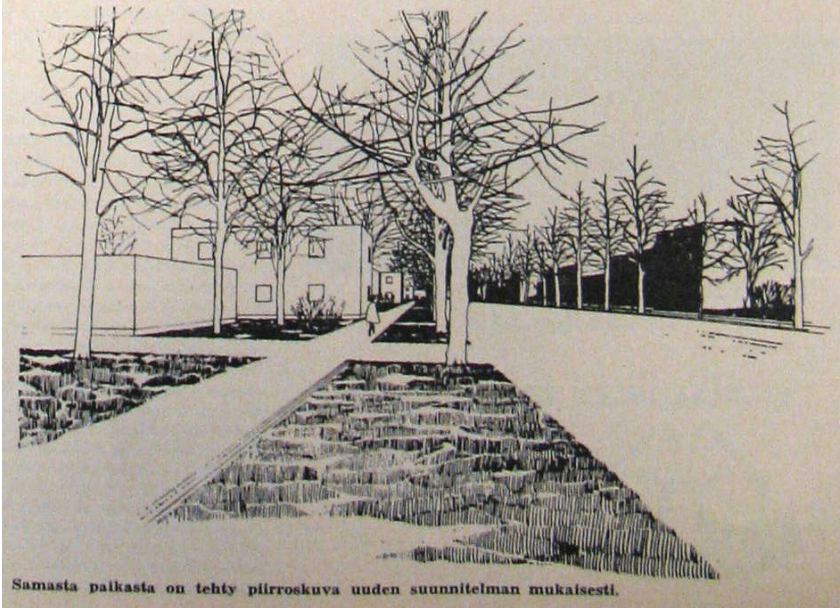
²⁸³ Yle, Elävä arkisto: *Käpylä – Hymykuoppa Helsingin poskessa*, 10.4.1963; *Puretaanko Puu-Käpylä?*, 27.12.1966.

²⁸⁴ *Käpylä-lehti* 1/1967, 3.

Puu-Käpylä esiintyy parhaiten edukseen kesällä, jolloin puitten ja pensaitten vehreys luo sopivan vastakohdan talojen voimakkaalle väreille. Syksyinen Pohjolankatu näyttää valokuvassa alakuloiselta.

...ja uuttako?

Samasta paikasta on tehty piirroskuva uuden suunnitelman mukaisesti.

Tämä kaupunkisuunnitteluviraston tekemä kuvapari julkaistiin sekä Käpylä-lehdessä 1/1967 että Uudessa Suomessa 18.2.1967. Kyseinen kuva on otettu Käpylä-lehdestä, mutta myös Uudessa Suomessa kuvateksti toteaa, että ”Syksyisen alakuloisen näköinen Pohjolankatu ei esiinny valokuvassa edukseen uuden suunnitelman mukaisesti tehtyyn piirroskuvaan verrattuna.”

Kirjoituksessaan, jonka yhteydessä kuvapari on julkaistu, Korvenheimo kehotti lukijoita tutustumaan sekä kaupunkisuunnittelulautakunnan hyväksymään suunnitelmaan että lautakunnan vähemmistöön jääneiden jäsenten eriävään mielipiteeseen ja muodostamaan näiden pohjalta oman mielipiteen asiasta. Lautakunnan jäsenenä Korvenheimo jääväsi itsensä ottamasta kantaa suunnitelmaan, mutta totesi kirjoituksensa päätteeksi lakonisesti:

Haluan vain todeta vähemmistön mielipiteestä, ettei se suinkaan pyri jäädyttämään Puu-Käpylää nykyiselleen. Se pyrkii vain saamaan suunnittelun sellaiselle pohjalle, jossa vanha ja korjauskelpoinen sekä uusi voitaisiin niin rakennustaiteellisesti, sosiaalisesti kuin taloudellisestikin sopeuttaa toisiinsa.²⁸⁵

Kokonaisuutta arvioiden sanomalehdissä julkaistu kuvamaailma oli siis toisenlaista kuin kaavoittajien aineistossa. Lehtikuvina oli puutarhakaupungin myönteisessä valossa näyttäviä katukuvia, asukaskuvia ja piirustuksia, kun taas kaupunkisuunnitteluviraston esittämää kuva-aineistoa käytettiin pääasiassa sellaisissa yhteyksissä, joissa esitettiin sanallista kritiikkiä suunnitelmia kohtaan. Lehtikirjoitusten tavoin oli myös sanomalehtien kuvallinen kerronta kantaaottavaa.

Äänet sanojen takana

Osalliset ja äänenkäyttäjät

Kaupunkisuunnittelu on aihe, josta miltei jokaisella kaupunkilaisella lienee jonkinlainen mielipide. Nykyiset kaupunkisuunnittelun teoriat painottavatkin enemmän suunnitteluprosessin keskusteleavuutta kuin sen pelkkää asiantuntijatiedon soveltamiseen perustuvaa, rationaalista luonnetta. Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian mukaan jokaisen kaupunkisuunnitteluprosessiin osallistuvan tulisi olla keskustelussa samanarvoisessa asemassa. Käytännössä näin ei kuitenkaan ole, vaan suunnittelu perustuu usein erilaisten keskenään kilpailevien tietojen valtataisteluun,²⁸⁶ mikä on tunnistettavissa myös omasta aineistostani. Eri tahojen osallistumismahdollisuuksia voivat rajoittaa kaupunkisuunnitteluun vaikuttavan hallintorakenteen hahmottamisvaikeudet ja vaikuttamismahdollisuuksien tuntemuksen puute. Ongelma voi myös olla, etteivät päättävässä asemassa olevat tahot ota huomioon yksilöllisiä ääniä, vaikka

²⁸⁵ *Käpylä-lehti* 1/1967, 3.

²⁸⁶ Esim. Häkli 2002, 110–124.

ne perustuisivat vankkaan tietämykseen.²⁸⁷ Aineistosta löytyykin esimerkki siitä, ettei kaupunkisuunnittelun todellinen tilanne ole aina kaupunkilaisten tiedossa. Puu-Käpylän saneeraamisen peruuntumiseen viitattiin virheellisesti jo vuonna 1962 *Käpylä-lehdessä* julkaistussa nostalgisävyisessä mielipidekirjoituksessa:

Mikä onni, että Käpylämme säästyi saneerauksen vimasta. [...] Rakas vanha puutarhakaupunginosamme on entistä ehompi ja voimme edelleen ylpeinä ja kiitollisina näyttää sitä niin kotimaisille kuin ulkomaisillekin vieraillemme vanhan kauniin suomalaisen puutaloarkkitehtuurin ”kukkase-
na”.²⁸⁸

Kirjoittajan erehdys on ymmärrettävä, sillä kaavoitusprosessit ovat pitkiä ja monivaiheisia. Maankäytön suunnittelussa vastuu on ollut perinteisesti hallinnolla ja asiantuntijoilla. Viime vuosikymmenten aikana keskeiseksi puheenaiheeksi onkin noussut kansalaisten osallisuus maankäytön suunnittelussa, sillä pelkkä edustuksellinen päätöksenteko ei takaa demokratian toteutumista yhteisyyteen ja tasa-arvoon perustuvan demokratiakäsityksen tarkoittamassa mielessä. Tämä taas vähentää kansalaisten kiinnostusta politiikkaan. Kun rakennuslainsäädäntö uudistettiin 1990-luvun lopulla, uuden, vuoden 2000 alussa voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennuslain (1999/132) yhtenä keskeisenä ajatuksena oli tukea vuorovaikutteista osallistumista.²⁸⁹ Tutkijat ovat kuitenkin myöhemmin kritisoineet lain onnistumista osallisuuden lisäämisessä, koska lakia sovelletaan eri tavoin eri kunnissa, ja hallinnon toteuttamana osallistaminen tavoittaa useimmiten vain osan asiaan osallisista ihmisistä ja yhteisöistä.²⁹⁰ Tutkimusajalla 1960-luvulla kansalaisten osallistuminen kaupunkisuunnitteluun oli tätäkin vähäisempää, sillä sotien jälkeisessä Suomessa kuntien rooli ympäristön kehittämisessä ja aluesuunnittelussa oli erityisen korostunut.²⁹¹ Vuosikymmenen loppupuolella keskustelu yhdyskuntasuunnittelun vuorovaikutteisudesta ja osallistumisesta kuitenkin virisi samanaikaisesti, kun erilaiset ruohonjuuritason liikkeet alkoivat yleistyä.²⁹² Esimerkiksi Helsingissä kaupunkilaiset kamppailivat vaatien Aleksanterinkadusta kävelykatua.²⁹³

²⁸⁷ Puustinen 2002, 238–239; Lapintie 2002, 158–159; Häkli 2002, 116.

²⁸⁸ *Käpylä-lehti* 1/1962, 8.

²⁸⁹ Bäcklund, Häkli & Schulman 2002, 8–12; Kettunen 2002, 18–19; Koskiaho 2002, 41, 43; Haila 2002, 92.

²⁹⁰ Koskiaho 2002, 45–51; Lapintie 2002, 158–159.

²⁹¹ Esim. Mäkinen 2011, 97.

²⁹² Horelli & Kukkonen 2002, 243.

²⁹³ Viitamies 2016, 33.

Norman Fairclough'n mukaan keskusteluun osallistuvilla tahoilla on erilaisia intressejä, ja näiden ohjaamana mediateksteihin valikoituu erilaisia representaatioita, suhteita ja identiteettejä. *Representaatio* tarkoittaa sitä, mitä viesti sisältää ja mitä siitä puuttuu. Se kertoo viestin sisältämistä tieto- ja merkitysjärjestelmistä, joiden muotoutumiseen vaikuttavat luonnollisesti viestin antajan tarkoitukset. *Identiteetit* viittaavat puolestaan tekstien tuottajille ja kuluttajille annettuihin sosiaalisiin identiteetteihin. Fairclough on käyttänyt näistä esimerkkinä toimittajat, yleisöt ja ”kolmannet osapuolet”, kuten eri alojen asiantuntijat, poliitikot ja ammattiyhdistysten edustajat. Hänen mukaansa esimerkiksi mediassa esiintyvät tieteen asiantuntijat konstruoidaan aina tietyllä tavalla. Eri identiteettien välillä on lisäksi tiettyjä *sosiaalisia relaatioita* eli suhteita, jotka voivat paljastaa esimerkiksi sen, onko kirjoittajan ja lukijan välinen suhde läheisesti puhutteleva vai etäinen.²⁹⁴ Tarkastelen seuraavassa aineistosta löytyviä äänenkäyttäjiä, niiden suhteita ja mediatekstien sisältämiä representaatioita *osallisuuden* näkökulmasta.

Humanistisessa maantieteessä osallisella on tarkoitettu henkilöä, jolle ympäristö on osa itseä, subjektiivisesti koettu paikka, kun taas sivullinen tarkkailee samaa ympäristöä etäämmältä, ulkopuolisena.²⁹⁵ Tarkoitan tässä osallisilla keskustelun osapuolia eli ihmisiä, joihin asemakaavoitus jollain tapaa vaikuttaa ja joilla tavallisesti on jokin mielipide kysymyksessä olevasta tilanteesta. Maankäyttö- ja rakennuslain 62§:ssä osallisella tarkoitetaan niitä, ”joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa, sekä viranomaisia ja yhteisöjä, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään.”²⁹⁶ Periaatteessa osallinen voi siis nykyisen lain määritelmän mukaan olla kuka tahansa, joka kokee itsensä käsiteltävään asiaan osalliseksi. Oma asiansa kuitenkin on, voiko keskusteluun osallistua kaikki itsensä osallisiksi tuntevat vai ainoastaan he, jotka kykenevät perustelemaan omaa näkökulmaansa tietyin, asianmukaisiksi ymmärretyin argumentein.²⁹⁷ Siksi osallisuus ja osallisuuden kokemus ovatkin kaksi täysin eri asiaa. Myönteiseen osallisuuden kokemukseen liittyy muun muassa se, että osallinen kokee saaneensa käsiteltävästä asiasta riittävästi tietoa. Tässä suhteessa on myös medially keskeinen rooli myönteisen osallisuuden kokemuksen muotoutumisessa.²⁹⁸ Puu-Käpylän tapaus on esimerkki siitä, miten media vahvisti osallisuuden kokemusta osallisten keskuudessa.

²⁹⁴ Fairclough 2002, 14, 23, 56–57, 76, 136; Winther Jørgensen & Phillips 2000, 73; Väli-
verronen 1998, 29–30.

²⁹⁵ Haarni & al. 1997, 17–28.

²⁹⁶ *Maankäyttö- ja rakennuslaki* 5.2.1999/132.

²⁹⁷ Bäcklund 2002, 145, 149.

²⁹⁸ Ks. esim. Bäcklund & Kurikka 2008, 13.

Tässä käsittelemäni kaavoituskiistan osalliset ovat olleet keskustelussa paitsi osallisia, vaihtelevassa määrin myös aktiivisia ja asiaan kantaaottavia toimijoita. Käsittelemäni seuraavassa aineistosta esiin nousevia identiteettejä rajaten tarkasteluni nimenomaisesti keskustelun *osallisiin*. Tarkastelustani puuttuvat siis toimittajat ja lukijat, jotka eivät ole varsinaisia kaavoitusprosessin osallisia, joskin aktiivisia toimijoita median välittämässä arvokeskustelussa. Vaikka esimerkiksi lukijoiden symbolinen valta ei ole yhtä vahva kuin osallisten, osallistuvat he silti median kulluttajina aiheeseen liittyvään merkityksenantoon.²⁹⁹ Tässä tarkastelussa keskityn kuitenkin Fairclough'n tarkoittamiin tekstien tuottamiseen osallistuneisiin ”kolmansiin osapuoliin” eli tahoihin, joiden näkemyksiä sanomalehdissä esiteltiin.

Keskustelun osalliset aineistossa.

Kulttuuriympäristön asiantuntijat. Keskeisimpiä mielipidevaikuttajia Puu-Käpylän tapauksessa olivat puutalojen säilyttämisen kannalle asettuneet arkkitehtuurin, kaupunkisuunnittelun ja kulttuuriperinnön asiantuntijat. Joukossa oli muun muassa arkkitehteja, historioitsijoita ja museoalan vaikuttajia. Luen tähän joukkoon myös akateemisen yhteisön. Lähtökohtana asiantuntijoilla oli rakennetun ympäristön vaalimiseen kannustavien ajatusten levittäminen, rakennusperinnön arvostuksen kohottaminen ja sitä kautta kaavoitukseen vaikuttaminen. Useimmin aineistosta esiin nousee professori Otto-I. Meurman. Arkkitehtikunnan mielipide ei kuitenkaan ollut asiasta yhtenäinen, joskin kannatus puutalojen säilyttämistä kohtaan kasvoi kiistan edetessä.³⁰⁰

²⁹⁹ Meikle 2009, 143.

³⁰⁰ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016

Teknillinen korkeakoulu (TKK) oli mukana keskustelussa professori Bengt Lundstenin johtaman, Puu-Käpylän rakennusten saneerausedellytyksiä ja -kustannuksia tutkineen kurssin yhteydessä vuonna 1970. Tutkimustulokset puolsivat puutalojen kunnostamista uudisrakentamisen sijaan.³⁰¹ Lundsten käytti professorin arvoaltaansa 1970-luvun vaihteessa hyväkseen puutalojen säilyttämisen edistämiseksi myös muuten. Hän antoi aiheesta mediahaastatteluja, kävi yhdessä muiden purkamista vastustaneiden asiantuntijoiden kanssa puhumassa kaikille Helsingin kaupungin valtuustoryhmille ja kannusti suuren määrän Puu-Käpylän asukkaita kokoussalin ulkopuolelle, kun kaupunginvaltuusto marraskuussa 1969 teki päätöksen puutalojen säilyttämistä selvittävistä tarkemmista tutkimuksista. Lundsten kertoo saaneensa kannanotoilleen muun muassa Nils Erik Wickbergin ja Kyösti Ålanderin tuen. Jopa uuden asemakaavan kilpailuehdotuksen toinen laatija Erik Kråkström oli tässä vaiheessa ilmaissut tukensa Lundstenin toimille.³⁰²

Puu-Käpylän tapauksessa tärkeä mielipidevaikuttaja oli Suomen rakennustaitteen museon johtaja, intendentti Kyösti Ålander, joka oli samalla Puu-Käpylän asukas. Ålanderin vaikutus puutalojen säilyttämistä kannattavissa riveissä oli Pekka Kärjen, Merja Härön ja Bengt Lundstenin mukaan kiistan kannalta keskeinen.³⁰³ Media-aineistossa Ålander nousee yksilönä esiin muutaman kerran.³⁰⁴ Sen sijaan hänen edustamansa Suomen rakennustaitteen museo mainitaan aineistossa useasti.³⁰⁵

Asukkaat. Asukkaiden vaihtelevia mielipiteitä esitettiin ennen muuta asukkaiden itsensä toimittamassa *Käpylä-lehdessä*. Asukkaiden ääni tuli sanomalehdissä esiin ensisijaisesti toimittajien aloitteesta. Aineistosta löytyy yhteensä seitsemän asukkaiden kirjoittamaa mielipidekirjoitusta.³⁰⁶ Näistä ainoastaan yksi toivoi alueen modernisointia ja toinen ehdotti Helsingin Kansanasunnot Oy:n rakennusten uusimista vanhan näköisillä, mutta tiilisillä ja rapatuilla uudisrakennuksilla.³⁰⁷ Yleistäen voi siis sanoa, että asukkaat kannattivat sanomalehdissä puutalojen säilyttämistä. Erityisesti yksityissomisteisia asuntoja käsittävien asunto-osuus-

³⁰¹ Ks. Lundsten 1993; HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

³⁰² HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

³⁰³ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016, Merja Härön haastattelu 1.7.2016, Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

³⁰⁴ Esim. *Käpylä-lehti* 4/1960, 6–7; *Helsingin Sanomat* 18.2.1967, 10; *Hufvudstadsbladet* 21.1.1971, 14.

³⁰⁵ Esim. *Uusi Suomi* 11.5.1966, 18; *Helsingin Sanomat* 18.2.1967, 10; *Hufvudstadsbladet* 23.2.1964, 7; *Käpylä-lehti* 1/1971, 3; *Käpylä-lehti* 2/1971, 2; *Helsingin Sanomat* 19.2.1971, 22; *Helsingin Sanomat* 21.2.1971, 29.

³⁰⁶ *Helsingin Sanomat* 25.5.1965, 36; *Helsingin Sanomat* 16.11.1969, 38; *Helsingin Sanomat* 19.11.1969, 26; *Helsingin Sanomat* 28.11.1969, 34; *Käpylä-lehti* 1/1962, 8.

³⁰⁷ Molemmat kirjoitukset *Helsingin Sanomat* 19.11.1969, 26.

kuntien asukkaat vastustivat mediassa Kansanasunnot Oy:n puurakennusten purkamista. Asunto-osuuskuntien näkökulmasta lehdissä kritisoitiin Helsingin Kansanasunnot Oy:n tapaa yleistää oma intressinsä siten kuin kaikki Puu-Käpylän alueen asukkaat olisivat puutalojen purkamisen kannalla. Osuuskuntien mielipide rinnastettiin esimerkiksi Otto-I. Meurmanin ja valtion rakennustaide-toimikunnan puutalojen säilyttämistä puolustaviin näkökantoihin.³⁰⁸ Aineistossa asukasnäkökulma oli otettu mukaan enemmän ylhäältä johdetusti eli toimittajan aloitteesta. Sen sijaan kulttuuriympäristön asiantuntijoiden taholta asukas- ja kulttuuriympäristönäkökulma tuli aineistossa esiin spontaanimmmin.

Helsingin kaupunki. Helsingissä asemakaavat laatii kaupunkisuunnitteluvirasto. Aineistossa viraston asemakaavaosasto tulee esiin uuden asemakaavaehdotuksen laatineena tahona ja auktoriteettina. Viraston näkökantaa on siteerattu sanomalehdissä aina lähes samoin sanamuodoin, eikä aineistosta ole tunnistettavissa kaupunkisuunnitteluviraston osalta vuorovaikutteista keskustelua. Yhteistyöhaluttomuus huomattiin myös mediassa. Esimerkiksi *Helsingin Sanomissa* kirjoitettiin: ”Kaupunki on halunnut tehdä ratkaisun ilman julkista keskustelua. Ainakaan sen taholta ei ole vaivauduttu edes esitettyjen vaihtoehtojen kumoamiseen.”³⁰⁹ Asemakaavaosasto perusteli uuden kaavan laatimista voimassa olleen asemakaavan vanhentuneisuuden vuoksi korostaen, ettei muutos edellytä puutalojen purkamista, vaikka ne sijaitsisivat uudessa kaavassa määriteltyjen rakennusalojen ulkopuolella.³¹⁰

Asian käsittelyyn osallistui useita kaupungin lautakuntia.³¹¹ Sanomalehdet uutisoivat kattavasti siitä, miten asemakaavan käsittely niissä eteni. Mediajulkisuus palveli tässä tapauksessa politiikan julkisuusperiaatteen päämäärää, jonka mukaan yhteiskunnallisen päätöksenteon tulee olla avointa ja keskustelevaa.³¹² Aineistossa esiin tulivat muun muassa kaupunkisuunnittelulautakunta ja kiinteistölautakunta.³¹³ Kaupunkisuunnittelulautakunta esittäytyi aluksi rakennusten omistajien, käytännössä Helsingin Kansanasunnot Oy:n, tahtoa noudattavana tahona. Kirjoittelusta on siis aistittavissa vastuunsiirto kaupungin sisällä kaavoittajalta ja maanomistajalta rakennusten hallinnoijalle. Kaupunkisuunnittelulautakunta ei kuitenkaan ollut alueen kehittämisperiaatteista yksimielinen. Kun se vuonna 1967 puolsi kaavan uusimista, jätti neljä sen jäsentä asiasta eriävän mie-

³⁰⁸ Esim. *Käpylä-lehti* 1/1967, 6; *Kansan Uutiset* 2.2.1967, 12; *Helsingin Sanomat* 18.2.1967, 10; *Käpylä-lehti* 3/1970, 9.

³⁰⁹ *Helsingin Sanomat* 15.5.1965, 11.

³¹⁰ *Kansan Uutiset* 2.2.1967, 12.

³¹¹ Ks. Mäkinen 1970, 149–153.

³¹² Väliverronen 2016, 124.

³¹³ Valtion osalta aineistossa mainitaan rakennustaidelautakunta.

lipiteen.³¹⁴ Kiinteistölautakunta jätti Puu-Käpylän asian pöydälle pariin kertaan, ja kun se vuonna 1969 puolsi uutta asemakaavaa, edellytti se samalla vanhojen puutalojen kunnan tutkimista kiireesti ennen asemakaavan muuttamista. Tämän päätöksen jälkeen perustettiin ensimmäinen Puu-Käpylän uusimista tutkinut toimikunta (Puu-Käpylä-komitea) kesällä 1969.³¹⁵ Valtion rakennustaidelautakunta kannatti puutalojen säilyttämistä.³¹⁶

Kaupunginhallitus asetti kesäkuussa 1969 ensimmäisen Puu-Käpylä-komitean tutkimaan puutalojen peruskorjauskustannuksia. Marraskuussa 1969 kaupunginhallitus päätti, että Puu-Käpylän asemakaava uusitaan, muttei hyväksynyt esillä ollutta ehdotusta perustellen, ettei sen vaikutuksia oltu vielä tutkittu tarpeeksi perusteellisesti. Kaupunginhallitus asetti kaupunginvaltuuston päätöksen jälkeen uuden komitean selvittämään tilannetta valtuuston edellyttämät tavoitteet huomioiden.³¹⁷ Kaupunginvaltuusto päätti marraskuussa 1969 kaupunginhallituksen edellä mainittuun päätökseen perustuvasta esityksestä Puu-Käpylän asemakaavan muuttamisesta. Samalla valtuusto hyväksyi valtuutettu Jorma Korvenheimon (kok) esittämän toivomusponnen, että kaavoituksessa tulee pyrkiä alueen puutarhamaisen luonteen ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden puutalojen säilyttämiseen.³¹⁸

Helsingin kaupunginmuseo toteutti Puu-Käpylässä korttelitutkimuksen ja teetti pienoismallin alueesta.³¹⁹ Museo toimi tilanteessa siis dokumentoijan asemassa. Aineiston perusteella se ei kuitenkaan ottanut julkisuudessa kantaa kaavoituskiistaan.

Helsingin Kansanasunnot Oy. Helsingin Kansanasunnot Oy on kaupungin omistama kiinteistöyhtiö, jossa sijaitsee kaupungin vuokra-asuntoja. Yhtiö toimi yhdessä Helsingin kaupungin kanssa arkkitehtuurikilpailun käynnistäjänä ja puolusti sanomalehdissä uutta saneerauskaavaa. Mediassa äänessä oli usein yhtiön isännöitsijä Niilo Nuuttila, joka puolusti asukkaiden oikeuksia asuinympäristöönsä. Nuuttilan näkemys oli sanomalehdissä ristiriitainen. Yhtäältä hän korosti alueen rakennustaiteellisia ja sosiaalisia ansioita, toisaalta pommituksissa vaurioituneiden ja jo lähtökohtaisesti ”halvasti ja nopeasti rakennettujen” puutalojen saneeraustarpeita. Sanomalehtiaineisto ei anna yksiselitteistä kuvaa siitä, kannattiko isännöitsijä puutalojen korjaamista vai korvaamista kivitaloilla.³²⁰ Keskeinen

³¹⁴ Esim. *Helsingin Sanomat* 22.9.1966, 12.

³¹⁵ Esim. *Kansan Uutiset* 23.4.1969, 7; *Kansan Uutiset* 30.4.1969, 3.

³¹⁶ *Helsingin Sanomat* 18.2.1967, 10.

³¹⁷ Kaupunginhallituksen ja -valtuuston päätöshistoriasta, ks. esim. Mäkinen 1970, 152–153.

³¹⁸ *Ibid.*

³¹⁹ *Hufvudstadsbladet* 9.3.1965, 9.

³²⁰ Esim. *Käpylä-lehti* 4/1960, 8.

uudisrakentamista kannattava taho, jolla oli intressejä Helsingin Kansanasunnot Oy:n kortteleihin, oli rakennusliike Haka.³²¹ Yritys ei kuitenkaan nouse esiin omasta media-aineistostani, vaan se käytti valtaansa ennemmin sivussa julkisuudesta. Hakan toimitusjohtaja Antti Pelkolan nimi tosin vilahtelee aineistossa keskustelutilaisuuksista kertovien uutisten yhteydessä.³²²

Suomen rakennustaiteen museo. Alun perin Suomen arkkitehtiliiton (SAFA) perustama Suomen rakennustaiteen museo arvioi ja arvotti Puu-Käpylän aluetta arkkitehtuurin ja kulttuuriperinnön näkökulmista. Museo kannatti puutalojen säilyttämistä. Sen kanta otettiin lehdistössä huomioon painavana ja merkittävänä asiantuntijatietona, ja museon tekemää alueen arvotusta siteerattiin mediassa useaan otteeseen. Museossa nähtiin vuosina 1964 ja 1971 Puu-Käpylää käsittelevät näyttelyt.³²³ Suomen rakennustaiteen museon rooli keskustelussa oli vahva johtuen Kyösti Ålanderin ammatillisista ja henkilökohtaisista näkemyksistä.³²⁴

Poliittiset päätöksentekijät. Lautakuntakäsittelyjen lisäksi keskeisin omia näkemyksiään sanomalehdissä esiin tuonut poliitikko oli kaupunginvaltuutettu ja Käpylä-Seuran puheenjohtaja, eversti Jorma Korvenheimon (kok). Hän oli mukana jättämässä eriyvää mielipidettä, kun kaupunkisuunnittelulautakunta puolsi uutta asemakaavaa vuonna 1967. Hänen esittämänsä toivomusponsi johti marraskuussa 1969 kaupunginvaltuuston päätökseen, jonka mukaan Puu-Käpylän kaavoituksessa tulee pyrkiä alueen puutarhamaisen luonteen ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden puutalojen säilyttämiseen.³²⁵

Paikallis- ja asiantuntijajyhdistykset. Aktiivisimpina Puu-Käpylän rakennusten säilyttämisen puolesta kirjelmiä ja lausuntoja kirjoittaneina tahoina sanomalehdissä esiin tulevat Suomen rakennustaiteen seura ja sen naistoimikunta, Käpylä-Seura sekä Helsinki-Seuran johtokunta ja historiajaosto.

Suunnitteluarkkitehti. Uuden asemakaavan suunnittelija Ahti Korhonen puolusti oikeutetusti sanomalehdissä suunnitelmaansa. Hän puhui alueen puutarhamaisen luonteen puolesta ja piti sitä vaalimisen arvoisena, mutta näki samalla rakennukset ”koteloina, joissa kulutetaan aikaa”.³²⁶ Korhosen mukaan alueen luonne olisi säilynyt, vaikka vanhat puutalot olisi korvattu uusilla kivirakennuksilla. Hän lähetti kirjeen SAFAn hallitukselle toukokuussa 1967, missä toi esiin mielipahansa siitä, että tietyt liiton jäsenet eli siten myös epäsuorasti liitto itse

³²¹ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

³²² *Hufvudstadsbladet* 11.5.1966, 11; *Uusi Suomi* 11.5.1966, 18; *Käpylä-lehti* 1/1967, 2.

³²³ *Hufvudstadsbladet* 23.2.1964, 7; *Helsingin Sanomat* 18.2.1967, 10; *Helsingin Sanomat* 19.2.1971, 22; *Helsingin Sanomat* 21.2.1971, 29; *Helsingin Sanomat* 14.4.1971, 14.

³²⁴ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016, Merja Härön haastattelu 1.7.2016, Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

³²⁵ Esim. *Helsingin Sanomat* 18.2.1967, 10; *Uusi Suomi* 27.11.1969, 14.

³²⁶ *Helsingin Sanomat* 3.12.1969, 17.

olivat arvostelleet lehdissä hänen laatimaansa suunnitelmaa. Korhosen mukaan näiden jäsenten julkisuudessa ”esittämät poleemiset lausunnot” ylittivät ”kohtuullisuuden rajan”. Hän totesi, ettei ollut ”asian tulevaisuuden ja oman mielenrauhansa takia” halunnut vastata kannanottoihin.³²⁷ Tästä syystä Korhosen näkyvyys myös omassa aineistossani on verrattain pieni. Tässä yhteydessä on hyvä todeta, että suunnitteleva arkkitehti toimii tavallisesti alisteisena suunnitelman tilaavalle taholle. Hän siis tekee työtänsä, ja hänen on luonnollisesti otettava huomioon toimeksiantajansa työlleen ennalta antamat raamit.

Suomen arkkitehtiliiton (SAFA) näkemykset eivät nouse tutkimusaineistosta esiin, vaan puutalojen säilyttämistä puollettiin ennemmin tiettyjen yksittäisten, myös SAFAn kuuluvien, arkkitehtien äänellä. Aineistossa SAFA on läsnä ainoastaan puheenaiheena, ei niinkään liiton itsensä aloitteesta. SAFAn vähäisen näkyvyyden selittää Aulis Blomstedtin SAFAn hallitukselle osoittamassa kirjelmässään esittämä näkemys siitä, ettei jäsentensä muodostaman Arkkitehtiliiton pitäisi virallisesti ottaa kantaa yksittäisten kohteiden tai alueiden purkamis- ja säilyttämiskysymyksiin. Blomstedt kuitenkin totesi, että liiton jäsenillä ja jäsenryhmillä on luonnollisesti ”oikeus toimia vakaumuksensa mukaisesti” muutoin eli epävirallisesti. Hän kärjisti:

Eihän kai liene – esimerkkitapauksena – mahdoton sellainenkaan otaksuma, että joku liittomme jäsen tai jäsenryhmä toivoisi SAFAn virallisesti panevan vastalauseensa Helsingin kaupungintalokorttelin sisällä olleiden tai mahdollisesti siellä vielä olevien vanhojen rakennelmien purkamiselle. Tai että SAFA – Helsingin keskustasuunnitelmaa ajatellen – antaisi julkilauseuman Hesperianpuiston ja Töölönlahden rantanäkymien pelastamiseksi. Millainen tilanne vastaavasti syntyisi, jos SAFA aikanaan virallisesti ja julkisesti ilmoittaisi hylkäävän kantansa keskiaikaisten linnojemme korjaussuunnitelmiin nähden?³²⁸

Aineistoni on tästä hyvä esimerkki – aiheeseen kantaa ottaneet asiantuntijat esiintyivät siinä ensisijaisesti yksilöinä, ei minkään instituution edustajina. Poikkeuksen tässä suhteessa muodostaa Kyösti Ålander Suomen rakennustaiteen mu-seosta, joka oli sanomalehdissä esillä alueen kulttuurihistoriallisen arvon tunnus-

³²⁷ MV: Helsinki, Käpylä. Hallinnollista aineistoa vuosilta 1967–1986 (Fia:12): *Ote SAFAn hallituksen 31.5.1967 kokouksen pöytäkirjasta*, Ahti Korhosen kirje SAFAn hallitukselle 30.5.1967.

³²⁸ MV: Helsinki, Käpylä. Hallinnollista aineistoa vuosilta 1967–1986 (Fia:12): *Ote SAFAn hallituksen 31.5.1967 kokouksen pöytäkirjasta*, Aulis Blomstedtin kirje SAFAn hallitukselle 26.5.1967.

tavana tai sitä esittelevänä instituutiona. Mainittavaa on, ettei Muinaistieteellinen toimikunta osallistunut julkiseen sanomalehtikeskusteluun juuri ollenkaan.³²⁹

Kaikki kaavoituskiistan osalliset eivät nouse esiin aineistosta. Esimerkiksi kaupungin rakennuskulttuuritoimikunta ja julkisivulautakunta antoivat omat lausuntonsa uudesta asemakaavasta, ja kaavaa varten tehtiin myös taloudellisia selvityksiä.³³⁰ Aineistosta ei varsinaisesti puutu osallisia, sillä edustettuina olivat niin rakennuksen omistajat, käyttäjät, maanomistaja, erinäisiä yksityisiä asiantuntijoita kuin yhteisöjä – lukuun ottamatta edellä mainitsemani Suomen Arkkitehtiliittoa, Muinaistieteellistä toimikuntaa sekä rakennusliike Hakaa. Kiista oli julkisuudessa siis kunnan, käyttäjien ja yksityisten asiantuntijatahojen keskeinen. Kaavoittaja nojasi kirjoituksissa toimintansa siihen, että rakennusten omistajat, käytännössä Helsingin Kansanasunnot Oy, haluaisi uuden kaavan rakennustehokkuutta lisäävässä muodossa. Uusi kaava olisi siis ajanut kirjoittelun perustella ensisijaisesti rakennusten omistajan intressiä. Käyttäjät, kokijat ja arkkitehtuurin asiantuntijat kuitenkin asettuivat tätä aikomusta vastaan.

Median demokraattisen roolin toteutuminen

Astuttaessa ammattiuran tai yhteiskunnan portaita ei tasapuolinen harkinta toki ole oikea tie. Mitä yksipuolisemman ja kärjistetyimmän TV-ohjelman, kirjoituksen tai puheenvuoron pystyy aikaansaamaan, sitä varmemmin tulee nimi esiin. Se, että samalla asialla on myös vakaumuksensa puolesta kamppailevia vakavahenkisiä ihmisiä, antaa touhulle luotettavuutta ja tarpeellista kantavuutta. Harkitsevan ja tasapuolisen puheenvuoron käyttäjä jää huomaamatta yleisessä metelissä.³³¹

Näin pohti Mikko Pitkäniemi *Käpylä-lehdessä* vuonna 1967 julkaistussa ”vakavahenkisessä pakinassaan” otsikolla ”Unohtunut ihminen Puu-Käpylän kohtaloissa”. Hän viittasi kirjoituksessaan siihen, miten Puu-Käpylän tilanteesta julkaistut mediatekstit huomioivat erilaiset aiheeseen liittyvät näkökulmat. Jos päämääränä on ajaa tiettyä intressiä ja vaikuttaa tilanteeseen, on julkisissa kannanotoissa pyryttävädyttävä omassa kannassaan sitä mahdollisimman uskottavasti argumentoiden. Pitkäniemen mukaan juuri näin oli käynyt Puu-Käpylän tapauksessa:

³²⁹ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016.

³³⁰ Mäkinen 1970, 150.

³³¹ *Käpylä-lehti* 1/1967, 6.

Näyttää siltä, että kysymys Puu-Käpylän uudelleen rakentamisesta on tullut esille sopimattomana ajankohtana. Tätä osoittaa mielestäni se nopeus, millä asia on loitonnut Käpylästä ja sen ihmisistä, miten siitä on tullut estradikeskustelujen rakennustaiteellinen kulttuurikysymys, asia, jonka yhteydessä voi esiintyä. Paikallisten olojen tunteminen ei enää ole kovinkaan tarpeellista, kunhan vain voi osoittaa juuri tämän ajankohdan oikeata mieltä vastustamalla tasavallassa tekeillä olevaa kulttuuriskandaalia, vanhojen rakennusten purkamista.³³²

Median rooli julkisessa tilassa voidaan nähdä demokratian toteutumisen kannalta olennaisena. On kuitenkin huomattava, että muodostaakseen osan julkisesta näkökannasta, täytyy median sanomaan yhdistää myös se, miten ihmiset lopulta keskustelevat esillä olleista aiheista – julkista keskustelua on siis yhtä lailla median ulkopuolella, kuten julkisessa tilassa suullisesti käydyt keskustelut. Lisäksi voi nähdä, että medialla on julkisen tilan muodostajana kaksinainen rooli. Yhtäältä se edustaa strukturalistista ulottuvuutta tarkoittaen, että medialla on norminmukainen, muodollinen roolinsa tiedon levittäjänä. Näin ajateltuna media toimii siis politiikan, lakien ja talouselämän ehdoilla. Toisaalta median representatiivinen rooli tarkoittaa sitä, että media toimii myös kansan äänenkantajana.³³³

Demokraattisen ajattelutavan mukaan yksi median tehtävistä on ylläpitää ja kehittää demokratiaa: toimia foorumina, jossa jokainen – myös muu kuin poliittista valtaa käyttävä taho – voi saada äänensä kuuluviin. Siksi mediaa on toisinaan kutsuttu neljänneksi valtionmahdiksi.³³⁴ Jos näin olisi, mediaa voisi pitää luotettavana, asiat niiden tosiasiallisessa olemuksessa kertovana tahona. Journalismia on kuitenkin kritisoitu siitä, että sen kautta käytetään valtaa. Myös suomalaisen sanomalehdistön objektiivisuutta on siis pidetty kyseenalaisena.³³⁵ Esimerkiksi Seija Ridellin tutkimuksessa Tampereen Koskenniskan sillasta käydystä media-keskustelusta kävi ilmi, että uutisoinnin rakentamissa viestinnällisissä tilanteissa osapuolten puheenvuorojen väli oli verrattain pitkä. Lukijan saattoi siis olla vaikea hahmottaa julkisen keskustelun jatkuvuutta tai vastavuoroisuutta, mitä edesauttoi se, että saman osapuolen näkökulma saatettiin julkaista monta kertaa peräkkäin.³³⁶ Tällaista toistoa löytyy myös omasta aineistostani.

Jos tarkastelen median demokraattisen roolin toteutumista lehdissä esiin otettujen näkökulmien pelkän esiintyvyyden valossa, demokratian periaate toteutui aineistossa. Demokraattisen tehtävän kannalta olennaista on kuitenkin huomata,

³³² *Käpylä-lehti* 1/1967, 6.

³³³ Dahlgren 1999, 11–13.

³³⁴ Ks. Väliverronen 2009, 24; Juholin & Kuutti 2006, 40.

³³⁵ Nevalainen 2004b, 78–79.

³³⁶ Ridell 2009, 259.

etteivät kaikki näkökulmat tulleet esiin samassa suhteessa, saati argumentointiin suhteutettuna samalla painoarvolla. Jo 1970-luvulla ajateltiin, että journalistit pyrkivät sulkemaan tietoiset arvoasetelmat mediateksteistään muun muassa suojelakseen itseään sensuurilta. Puolueettomuuteen pyrittiin objektiivisuudella sekä torjumalla ideologiat ja muut arvolutautuneet vaikutteet. Arvojen poissulkemisesta ei kuitenkaan voi pitää itseisarvona, saati täysin mahdollisenakaan, vaan enemmän sillä pyritään välttämään voimakasta kritiikkiä. Onkin huomattava, että journalistit operoivat tiettyjen normatiivisten käytösmallien ehdoilla – he myös tuovat esiin tiettyjä arvoja tehdessään aiheisiin sekä käytettyihin informantteihin liittyvää valintaa. Näin ollen he eivät voi tuoda työssään esiin henkilökohtaista arvomaailmaansa, vaan edustavat mediateksteillään laajempaa yleisesti hyväksyttyä arvomaailmaa.³³⁷ Vaikka tutkimusajalla lehdistön ihanteena olikin pyrkiä objektiivisuuteen, aineistossa näkyy enemmän toimittajien keskittyminen tiedon luotettavuuteen kuin objektiivisuuteen.³³⁸ Aineistossa esiintyvien arvoasetelmien osalta lehdissä tuotiin painokkaammin esiin puutalojen säilyttämiseen pyrkinyttä argumentointia. Aineistoa ei siksi voi pitää objektiivisena – luotettavana kylläkin, sillä kirjoituksissa tuodaan aktiivisesti esiin se, kenen äänellä kulloinkin puhutaan.

Michel Foucault'n mukaan yhteistä hyvää ei ole, vaan keskusteluun osallistuu aina heterogeeninen ryhmä tahoja, joiden intressit ja näkemykset vaihtelevat. On siksi vaikea sanoa, voiko keskustelevalle, kaikki näkökulmat huomioon ottavalla toiminnalla päästä tyydyttävään lopputulokseen.³³⁹ Analysoimani sanomalehtikeskustelu pyrki tähän, kaikkien näkökulmien huomioimiseen, mutta kirjoituksista näkyy myös, että näkökannat tulivat esiin epätasapuolisesti. Karkeasti jaotellen yli puolet kirjoituksista asetui puutalojen säilyttämisen kannalle, kun taas uusien kivitalojen rakentamista kannattavia kirjoituksia on aineistosta vain kymmenesosa. Tässä suhteessa lehdistö on siis ollut selkeästi puolueellinen³⁴⁰, mikä ei toisaalta kerro suoraan oliko puutalojen säilyttämistä kannattanut ääni vallitsevin vai pääsiko se lehdissä esiin korostetusti. Joka tapauksessa nämä äänet nousivat mediakeskustelussa voimakkaimmiksi.

Kulttuuriympäristön muutokseen liittyvissä aiheissa keskustelua käydään usein vastakkainasettelun kautta.³⁴¹ Tämä on havaittavissa myös Puu-Käpylän keskustelusta. Osa kirjoituksista oli puolueettomia, mutta ne toivat sitäkin innok-

³³⁷ Gans 2012, 96. Herbert Gansin kirjoitus on julkaistu alun perin vuonna 1979.

³³⁸ Journalismin objektiivisuudesta ja luotettavuudesta, ks. Rentola 2010, 52.

³³⁹ Häkli 2002, 112–120.

³⁴⁰ Sanomalehtien puolueellisuudesta ja puolueettomuudesta, asioihin kantaottavuudesta ja neutraaliudesta, esim. Holmberg 2004.

³⁴¹ Esim. Rönkkö 2012; Karhunen 2014.

kaammin esiin tilanteen kiistanalaisuutta. Media siis korosti puutalojen puolustajien ja uuden asemakaavaehdotuksen kannattajien mielipiteiden vastakkainasettelua. Esimerkiksi seuraava sitaatti osoittaa, miten kaavoituskeskustelua kuvattiin sanomalehdissä ”väittelynä” ja jopa kilpailutilanteena:

Kahden jyrkästi toisistaan poikkeavan kannan väliseksi väittelyksi muodostui Puutarha-Käpylän asemakaavanmuutosta käsittelevä tiedotustilaisuus, joka pidettiin Helsingissä perjantaina kaupunkisuunnittelulautakunnan istuntosalissa. Sama lautakunta päätti jokin aika sitten äänimäärin 5–4 puoltaan arkkit. Ahti Korhosen laatimaa muutosehdotusta. Lautakunnan vähemmistö esitti taas eriävän mielipiteensä, jossa sanottiin Puutarha-Käpylän uudelleensuunnittelun ohjautuneen täysin väärille raiteille.³⁴²

Aineistossa vastakkain asettuivat erityisesti ihmiset ja kasvoton, kaupunkia edustanut virkamieshallinto. Kaavan puoltajien mielestä uudisrakentamisen mahdollistava asemakaava olisi säilyttänyt Käpylässä tärkeimmän eli puutarhaimaisen luonteen, kun taas vastustajat pelkäsivät kokonaisuuden turmeltumista. Päätävissä elimissä puutalojen säilyttämistä kannattava aate oli 1960-luvulla altavastaajan asemassa uuden asemakaavan kannattajiin verrattuna:

Helsingin vanhaa puu-Käpylää varten laadittu uusi asemakaava, joka hyväksyttiin nipin napin ja äänimäärin 5–4 kaupunkisuunnittelulautakunnassa, on aiheuttanut runsaasti erimielisyyttä, joka toisinaan on lähennellyt jopa riitaa. Puu-Käpylän asemakaavan laatijat ja sen puoltajat katsovat, että uuden kaavan mukainen rakentaminen säilyttää kokonaisuutena puu-Käpylän entisen luonteen. Suunnitelman vastustajat väittävät päinvastaista: kokonaisuus ja omalaatuisuus häviävät suunnitelman toteuttamisen yhteydessä.³⁴³

Ääripäiden korostamisen sijaan kaupunkisuunnittelusta puhuttaessa järkevintä olisi kuitenkin pyrkiä rakentavaan keskusteluun, jonka kautta voi todennäköisemmin löytyä mahdollisimman monet näkökulmat huomioiva ratkaisu – oli suuntana sitten kulttuuriympäristön suojelu tai muunlainen harkittu ja hallittu kehittäminen. Toisaalta on silti nähtävä, että julkisesta kirjoittelusta puhuttaessa on huomioitava myös mediatutkimuksen näkökulma. Siinä journalismia on kuvattu taisteluksi, joka perustuu nimenomaan konfliktitilanteisiin. Ihmisten kiinnostus aiheisiin nousee samassa lähteessä esiintyvistä vastakkainasettelusta sekä siitä, että niille altistutaan ja että ne jaetaan kollektiivisena yhteisönä.³⁴⁴ Vastak-

³⁴² *Uusi Suomi* 18.2.1967, 1.

³⁴³ *Helsingin Sanomat* 18.2.1967, 10.

³⁴⁴ Meikle 2009, 13, 16–18.

kainasettelua voi näin ollen pitää myös journalistisena tehokeinona aineistossani. Näin ajateltuna se on edistänyt asian saattamista ihmisten tietoisuuteen ja sitä kautta herättänyt laajempaa keskustelua yleisön keskuudessa. Kaupunkisuunnittelukysymyksiä ei kuitenkaan voi ratkoa vastakkainasettelun kautta, vaan mainitsemani rakentavan keskustelun avulla, sovittamalla asiaan liittyvät näkökulmat yhteen.³⁴⁵

Median demokraattisen roolin toteutumisen kannalta mediatekstien puolueellisuuden tunnistaminen on keskeistä. Se, mitä näkökantaa mediateksteissä toistettiin useimmin, on vääjäämättä tullut painokkaimmin yleisön tietoisuuteen. Toisaalta Puu-Käpylän tapauksessa on myös hyvä huomata, että asukkaiden ääni tuli kirjoituksissa esiin usein toimittajan kertomana.³⁴⁶ Yleisö osaa silti myös arvioida vastaanottamaansa tietoa kriittisesti. Tässä suhteessa aineistosta onkin tunnistettavissa viitteitä median niin sanotusta näkymättömästä eli implisiittisestä vallankäytöstä. Tällä tarkoitan sellaista vaikuttamista, jolla asiat on esitetty kattavasti, mutta hienovaraisesti, jopa piilevästi, lukijaa tietylle näkökannalle ohjaten.³⁴⁷ Diskurssianalyysin tietyissä muodoissa keskitytäänkin kirjoittaja- ja lukijaidentiteettien konstruointiin eli toimittajien ja lukijoiden välisiin suhteisiin.³⁴⁸ Kirjoittajaidentiteetti tarkoittaa sitä, miten kirjoittaja on itsensä tiedon tuottajana asemoinut. Kirjoitus voi esimerkiksi korostaa joko kirjoittajan statusta tai persoonallisuutta. Kirjoittajan ja lukijan suhde voi puolestaan olla likeinen tai etäinen, epämuodollinen tai muodollinen.³⁴⁹ Toimittajat voivat siis sanavalinnoillaan ja kirjoitus- tai puhetyylillään vaikuttaa siihen, miten viestin vastaanottajat asian mieltävät. Osin tästä johtuen median välittämän kulttuurin ongelma voi olla myös kulttuurisen kuvan vääristyminen. Joukkoviestimien välittämä sanoma tulkitaan nimittäin aina subjektiivisesti: sama viesti ei välttämättä tarkoita kaikille samaa asiaa, ja myös viestien vastaanottotavoissa on eroja eri ihmisten kesken. Siinä missä toiset saattavat suhtautua uutiseen vastustaen tai neuvottelevasti, se osa yleisöstä, jolta puuttuu niin kutsuttu mediakriittisyys, voi suhtautua viestiin hallitsevasti sen tarkoitusperiä suuremmin kyseenalaistamatta.³⁵⁰

Puu-Käpylän tapauksessa mediatekstit sisälsivät paljon tunteisiin vetoavia kirjoituksia, joissa tilanteeseen pyrittiin tuomaan draamantuntua sanavalinnoilla. Kirjoittajien ja lukijoiden suhde on näin ollen ollut monissa kirjoituksissa

³⁴⁵ Esim. Rönkkö 2012.

³⁴⁶ Seija Ridell on tehnyt saman huomion tutkimuksessaan. Ks. Ridell 2005, 37.

³⁴⁷ Juholin & Kuutti 2006, 47. Esimerkiksi luvussa *Kuvien kertomaa* käsittelemäni aineistosta löytyvä visuaalinen kieli oli tällaista vaikuttamista.

³⁴⁸ Ks. Fairclough 2002, 34.

³⁴⁹ Fairclough 2002, 80.

³⁵⁰ Ks. Ruohonen 1994, 285–286.

verrattain läheinen: toimittajat ovat pyrkineet koskettamaan lukijakuntaansa ja vaikuttamaan tämän ajatteluun. Vaikka aineistossa toimittajien viestintä on ollut pääasiassa muodollista ja säännönmukaista ennemmin kuin radikaalia tai yksilöllistä, ei lukijan rooli ollut passiivinen. Sanomalehdissä viitattiin aiempiin kirjoituksiin, ja tilanne eteni kommunikatiivisesti. Kirjoitukset vaikuttivat lukijoihin, sillä se osa heistä, joita asia kosketi, aktivoitui ja alkoi osaltaan osallistua keskusteluun. Lehtikirjoitukset siis synnyttivät uusia kannanottoja, ja asia paisui kiistaksi.

Journalismikritiikki voi kohdistua yksittäiseen mediatekstiin, mutta myös tilanteen valta-asetelmaan laajemmin. Yleisö voi siis arvioida mediatekstien sisältöjen rinnalla niiden tavoitteita sekä poliittisia tai taloudellisia kytköksiä.³⁵¹ Tässä suhteessa median demokraattinen rooli näyttäytyy kaksinaisena. Yhtäältä sillä voidaan tarkoittaa edellä mainitsemaani tarkoitusta toimia foorumina, jossa jokainen taho voi saada äänensä kuuluviin, toisaalta journalismikritiikin valossa myös sitä, että se tarjoaa yleisölle foorumin, jossa arvioida valta-asetelmia ja demokratian tilaa. Puu-Käpylän tapauksessa nämä molemmat median demokraattista keskustelua tukevat ominaisuudet tulivat täytettyä. Myös kulttuuriperintöön liittyvän kansalaisvaikuttamisen näkökulmasta Puu-Käpylän keskustelu oli demokraattinen, sillä se toteutti Faron sopimuksen kahdennentoista artiklan kannustusta jokaista osallistumaan kulttuuriperinnön määrittelyä ja tulkintaa, suojelua ja esittämistä koskeviin julkisiin keskusteluihin.³⁵²

Kaavoituskiista tekstinä

Voimakkaat sanat, toistuvat kielikuvat

Ääri-ilmaisut, samojen asioiden toistaminen ja kontrastiparien käyttö ovat journalismissakin paljon käytettyjä retorisia keinoja.³⁵³ Lukijan muodostama mielikuva luetusta tekstistä voi kuitenkin poiketa kirjoittajan intentiosta, sillä lauseisiin ja niissä käytettyihin sanavalintoihin liittyy aina merkityksiä, jotka voivat vaihdella eri ihmisten välillä. Myös eri lukijat voivat hahmottaa saman ilmauksen eri tavoin.³⁵⁴ Merkityksien tutkimisesta on olemassa useita teorioita. Niihin keskittyvä tutkimus voi jo pelkästään kielitieteessäkin liittyä sanojen rinnalla esimerkiksi merkitysten välisiin suhteisiin tai kokonaisten lauseiden merkityksellisyyteen.³⁵⁵

³⁵¹ Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012, 169.

³⁵² *Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society CETS No.: 199.*

³⁵³ Jokinen 2002b, 150–154.

³⁵⁴ Onikki 2000, 101.

³⁵⁵ Östman 2000, 72.

Jan-Ola Östmanin mukaan viestintätapahtumaan liittyikin aina kaksi rinnakkais- ta tasoa. Viesti sisältää eksplisiittisten merkitysten eli suorien ilmausten lisäksi myös implisiittisen eli pääteltävissä olevan osan – viestin ”rivien välistä luettavissa olevat” merkitykset.³⁵⁶ Nostan seuraavassa esiin muutamia aineistosta tunnistami- nani silmiinpistäviä sanontoja ja kielikuvia ja pohdin niiden tarkoitusta ja mer- kitystä Puu-Käpylän kaavoitusta koskeneessa arvokeskustelussa.

Osa Puu-Käpylän tapauksesta kertoneista lehtikirjoituksista on ollut selkeäs- ti tarkoitushakuisia, lukijan mielipiteisiin vaikuttamaan pyrkineitä kannanottoja, joissa yksittäiset sanat ovat sisältäneet lukijan mielipiteeseen vaikuttavia merki- tyksiä. Toisissa kirjoituksissa tämä tarkoitushakuisuus on ollut piilevämpää, ehkä kirjoittajan kannalta tiedostamatontakin. Aineistokokonaisuuteni sisältääkin kie- lllisesti hyvin erilaisia tyylejä. Osa lehtikirjoituksista on ollut informoivia uu- tisointeja Puu-Käpylän tilanteesta, jolloin lähtökohtana on ollut uuden suunni- telman esittely ja tapahtumien kulun selventäminen asiaan sen enempiä kantaa ottamatta. Tällaisen ’neutraalin’ uutisoinnin vastaparina toimivat aineistossa yk- sittäisten kirjoittajien hyvin omintakeiset ja kuvaannolliset sanavalinnat, ääri-il- maisut.

Esimerkiksi Otto-I. Meurmanin esittämää kysymystä ”Taasko Puu-Käpylä mestauspölkylle?”³⁵⁷ siteerattiin lehdissä, ja sanaa ”mestauspölkky” voi pitää täs- sä yhteydessä kantaaottavana ja keskustelua herättävänä, voimakkaana ilmaisu- na. Puu-Käpylän uudelleenrakentamissuunnitelmia Meurman kutsui puolestaan ”kulttuuriskandaaliksi”³⁵⁸ ja ”vandalismiksi”³⁵⁹. Nimimerkki Urbanus kirjoitti *Uudessa Suomessa*, että ”Puu-Käpylän ja Kivi-Käpylän välisen ottelun ensim- mäinen erä päättyi [kaupunkisuunnittelulautakunnassa] Kivi-Käpylän niukkaan pistevoittoon”³⁶⁰, kun taas *Kansan Uutisissa* kysyttiin ”Soivatko kellot Puu-Kä- pylälle?”³⁶¹. Vastaavasti yksi henkilö julkaisi puutalojen purkamista kannattavan mielipidekirjoituksensa nimimerkillä ”Röttelökurjuuteen kyllästynyt”³⁶². Käy- tettyjen ilmausten rinnalla samaten sanamuodot vaikuttavat siihen, miten lukija havaitsee ja tulkitsee tekstin. Esimerkiksi *Uudessa Suomessa* julkaistussa Otto-I. Meurmanin puheenvuorossa käytetty otsikko ”Käpylä, ainutlaatuinen kaupun- kiluomus säilytettävä. Sille laadittu uusi asemakaavaehdotus hylättävä”³⁶³ oli sil- miinpistävä siinä käytetyn imperatiivimuodon takia.

³⁵⁶ Östman 2000, 76–77.

³⁵⁷ *Uusi Suomi* 22.11.1969, 3.

³⁵⁸ *Uusi Suomi* 25.5.1967, 4.

³⁵⁹ *Uusi Suomi* 1.6.1967, 4.

³⁶⁰ *Uusi Suomi* 19.2.1967, 3.

³⁶¹ *Kansan Uutiset* 2.4.1969, 3.

³⁶² *Helsingin Sanomat* 16.11.1969, 38.

³⁶³ *Uusi Suomi* 5.2.1967, 9.

Nämä voimakkaiksi kutsumani sanavalinnat ovat omanlaisensa esimerkki asioiden kärjistämisestä, joka on tyypillinen journalismin tehokeino. Kärjistäminen on luonteeltaan ehdotonta ja joskus korostetun ilkeääkin. Myös huumori, superlatiivit ja ehdottomuudet ovat kärjistämisen keinoja, jotka tekevät tarinasta kiinnostavamman. Kärjistämisessä tarkoituksena ei kuitenkaan ole liioitella, vaan tiivistää monimutkainen kysymys yksinkertaiseksi vastaukseksi.³⁶⁴ Asioiden esittäminen mutkattomasti ja suorasukaisesti on journalistien oikeus, eikä kirjoituksen kohteilla tai välttämättä informanteillakaan ole aina etukäteen mahdollisuutta tietää, millaisesta näkökulmasta aihetta tekeillä olevassa mediatekstissä käsitellään.³⁶⁵ Tämä on mediajulkisuuteen kuuluva piirre, ja sen tiedostaminen on tärkeää myös puhuttaessa medialle kulttuuriympäristön arvoista.

Aineisto sisältää edellä mainittujen voimakkaiden ilmausten myötä paljon kärjistämistä, mutta vähäisessä määrin myös liioittelua: argumentointia, jossa valjastetaan puhunnan avulla täysin aukottomiksi totuuksiksi väittämiä, jotka eivät ole täysin tosia. Aineistossa tällaisiksi väittämiksi voi tunnistaa harhaanjohtavat arviot vanhojen puutalojen korjauskustannuksista. Niissä korjauskustannuksia pidettiin yleistäen niin kalliina, että kannattavampaa olisi rakentaa Helsingin Kansanasunnot Oy:n alue kokonaan uudelleen. Vastaväitteiden mukaan siteeratut tutkimustulokset kertoivat kuitenkin ainoastaan huonokuntoisimman rakennuksen mukaan arvioidusta, kaikki mahdolliset eli turhatkin toimenpiteet toteuttavista korjauskustannuksista.³⁶⁶ Tunneperustaisen kirjoittelun kohdalla liioittelun havaitseminen on vaikeampaa, sillä tunteet ovat subjektiivisia, mistä syystä niiden kyseenalaistaminen on mahdotonta. Aineistosta löytyykin vain yksi konkreettinen esimerkki siitä, miten tekstissä on käytetty liioittelua. *Helsingin Sanomissa* julkaistussa oikaisussa todettiin, että edellisenä päivänä Otto-I. Meurmanin antamassa haastattelussa oli ollut painovirhe koskien uuden kaavan vaikutuksia Puu-Käpylän puustoon. Uutisartikkelissa oli kerrottu, että uuden asemakaavan myötä yhdessä korttelissa, jossa oli ”noin 300 puuta, jäisi uudistussuunnitelman toteuduttua jäljelle 9 puuta.”³⁶⁷ Oikaisussa korjattiin, että ”luvun pitää tietenkin olla 30” ja lisättiin, että ”luvut tarkoittavat istutettuja puuta.”³⁶⁸ Kyseinen virhe on ollut merkki siitä, että toimittaja on tahattomasti sortunut liioitteluun Otto-I. Meurmanin antamaa haastattelua uutisartikkeliksi kirjoittaessaan.

Kielenkäytön kannalta yksittäisiä, kuvaannollisia sanoja ja sanontoja silmäänpistävämpää on se, miten tietyt ilmaisut toistuivat sanomalehdissä. Ensinnäkin

³⁶⁴ Rentola 2010, 48–51.

³⁶⁵ Juholin & Kuutti 2006, 170.

³⁶⁶ *Uusi Suomi* 11.11.1969, 7; *Uusi Suomi* 22.11.1969, 3.

³⁶⁷ *Helsingin Sanomat* 22.5.1965, 14.

³⁶⁸ *Helsingin Sanomat* 23.5.1965, 11.

kaavoitustilanne nousi mediassa esiin ratkeamattomana kiistana, jolloin tulevaisuus näyttäytyi kirjoituksissa tuntemattomana ja ehkä pelottavanakin ajanjaksona, kun kiistan lopullisesta ratkaisusta ei ollut vielä tietoa: ”Käpylän puutaloalueen tulevaa kohtaloa pohdittiin jälleen tiistaina Helsingin kiinteistölautakunnassa, joka jätti asian taas pöydälle.”³⁶⁹ Tähän liittyen aineistossa toistuu lukuisia kertoja sana ”kohtalo” (ruots. *öde*). Sanaan yhdistyy aineistossa usein aikajänteestä kertova adverbi³⁷⁰, joka korosti muun muassa kiistatilanteen pitkittymistä: ”Syntymävuoden aattona on puu-Käpylän kohtalo ollut jälleen esillä – ties monennenko kerran.”³⁷¹ Toisaalta sanaan liittyi myös turhautuneisuutta, sillä eri mielipiteiden käsitteleminen pitkitti kaavoituksen etenemistä. Monissa kirjoituksissa korostui ristiriita eri tahojen näkemysten välillä, kuten seuraavassa, Käpylän kansakoululla vuonna 1967 pidettyä keskustelutilaisuutta kuvaavassa kirjoituksessa:

Debatten om Trä-Kottbys framtida öde flammade upp igen under en diskussion som på tisdagen hölls på Kottby folkskola. Publiken var talrik och gav hörbart uttryck för både bifall och ogillande, när inledarna på estraden drabbade samman.³⁷²

Kohtalo-sanan käyttö on ollut aineistossa asenteellisesti latautunutta, sillä siihen sisältyi niin tietynlaista tulevaisuuden tuntemattomuuteen liittyvää salaperäisyyttä, hallitsemattomuutta kuin väistämättömyyttäkin: ”Puu-Käpylän kohtalo on ollut kauan vaakalaudalla ja sen tulevaisuus ratkeaa kohta lopullisesti.”³⁷³ Puu-Käpylän tilanne ja tulevaisuus puhuttivat, ja kirjoituksissa tulevaisuusskenaariot värittyivät joko puutalojen pelastukseksi tai tuhoksi. Seuraavista sitaateista ensimmäisessä painottuu kohtalon pelottavampi puoli eli Puu-Käpylän häviäminen, kun taas jälkimmäisessä valetaan toivoa alueen säilymisen puolesta:

Vähän väliä on maassamme jokin kulttuurihistoriallinen arvo ollut vaarassa hävitä. Pahimman uhan alaisia ovat olleet rakennustaiteen muistomerkit. Näistä on tällä hetkellä vaaravyöhykkeessä Helsingin Käpylä, jonka kohtalo on ollut vilkkaan keskustelun aiheena jo vuosia.³⁷⁴

³⁶⁹ *Uusi Suomi* 23.4.1969, 7.

³⁷⁰ Esim. *Helsingin Sanomissa* julkaistu otsikko ”Puu-Käpylän kohtalo jälleen käsittelemässä”. Ks. *Helsingin Sanomat* 27.11.1969, 15.

³⁷¹ *Käpylä-lehti* 4/1969, 3.

³⁷² *Hufvudstadsbladet* 25.5.1967, 5.

³⁷³ *Helsingin Sanomat* 19.2.1971, 22.

³⁷⁴ *Helsingin Sanomat* 27.12.1966, 23.

Miten alueen kohtalo ratkenneekin, me kaikki tietysti toivomme, ettei tämä hymykuoppa katoaisi pääkaupungin kasvoista.³⁷⁵

Yhtäältä kirjoituksista heijastui kunnioitus kulttuuriympäristöä kohtaan, toisaalta tietoisuus siitä, että jotakin oli väistämättä tehtävä. Vaikka tahtotila puutarhakaupungin säilyttämiseen oli, suojeluhaluisetkin tiedostivat, että jotakin oli tehtävä alueen asuinkelpoisuuden parantamiseksi ja ylläpitämiseksi. Kohtalo-sanan käyttöön liittyikin myös pohtivaa kirjoittelua, jolloin sanomalehti ei pyrkinyt antamaan vastauksia, vaan keskittyi muistuttamaan ongelmasta tai pitämään yllä keskustelua. Tällaisesta pohdinnasta esimerkkinä toimii seuraava, *Käpylä-lehdessä* vuonna 1966 julkaistu teksti:

Vaikka asiat tuntuvat olevan päällisin puolin kunnossa, löytyy kuitenkin koko joukko kysymyksiä, joiden ratkaisu kiinnostaa meitä kaikkia. Erityisesti mainittakoon tässäkin Puutarha-Käpylä-kohtalo, josta on viime aikoina taitettu peistä. Olemme varmaan yksimielisiä siitä, että tämä 1920-luvun arkkitehtuurin ja suunnittelun kaunis muistomerkki on sinänsä saneeraus- tarpeessa. Toisaalta haluamme kuitenkin, että se säilytetään ulkonaisesti mahdollisimman paljon entisellään.³⁷⁶

Tulevaisuudesta puhuttaessa keskustelussa toistuvina kielikuvina esiintyvät sanat purkaminen/repiminen (ruots. *rivning*)³⁷⁷, hävittäminen ja häviäminen.³⁷⁸ Sama tematiikka näkyi Asuntoreformiyhdistyksen *Tekniska Föreningen i Finlandin* tiloissa 10.5.1966 järjestämän keskustelutilaisuuden otsikossa ”Häviääkö Puu-Käpylä?”³⁷⁹ Otsikon sisältämä sanoma toistui sanomalehdissä eri variaatioina. Tilaisuudessa alustajana toimi Otto-I. Meurman, joka aineiston mukaan käytti puheessaan sanoja ”kohtalo”, ”repiminen” ja ”häviäminen”:

Att riva Kottbys i sitt slag unika trästad, prov på en för sin tid sällsynt lyckad samhällsplanering, vore rena kulturskandal, sade professor Otto-I. Meurman vid en diskussion om Trä-Kottbys öde, som Bostadsreformföreningen arrangerade på tisdagskvällen.³⁸⁰

³⁷⁵ *Käpylä-lehti* 4/1970, 4.

³⁷⁶ *Käpylä-lehti* 1/1966, 3.

³⁷⁷ Ruotsin kielen sana ”rivning” voi tarkoittaa joko purkamista tai repimistä. Yhdistän sen tässä ensisijaisesti asennelatautuneempaan käännökseen ”repiminen”, sillä tätä muotoa käytettiin myös suomenkielisissä sanomalehdissä. Ks. esim. *Helsingin Sanomat* 10.3.1963, 15; *Uusi Suomi* 25.5.1967, 4; *Helsingin Sanomat* 21.2.1971, 29.

³⁷⁸ Esim. *Hufvudstadsbladet* 18.2.1967, 1; *Hufvudstadsbladet* 11.11.1969, 12; *Helsingin Sanomat* 22.5.1965, 14; *Helsingin Sanomat* 18.6.1965, 10; *Uusi Suomi* 4.2.1967, x.

³⁷⁹ Esim. *Kansan Uutiset* 10.5.1966, 7.

³⁸⁰ *Hufvudstadsbladet* 11.5.1966, 11.

Meurmanin puheenvuoro on esimerkki siitä, miten yksi näkyvä ja kantaaottava, ajatuksia herättävä ja voimakkaita sanontoja hyödyntävä kannanotto voi herättää keskustelua ja jatkaa lehdistössä vielä pitkään keskustelutilaisuuden jälkeen. Meurmanin vahva läsnäolo aineistossa kertoo, miten hänen käyttämänsä voimakkaat kielikuvat miellyttivät toimittajia. Bengt Lundstenin mukaan päättäjät kuitenkin suhtautuivat Meurmanin näkemyksiin Puu-Käpylän tapauksessa varauksella. He pitivät hänen mielipiteitään liian jyrkkinä ja vanhanaikaisina.³⁸¹

Sanojen ”repiminen”, ”korjaaminen”, ”häviäminen” ja ”säilyminen” käyttöön liittyy aineistossa huomattavia ristiriitoja. Ensinnäkin aineistossa asettuvat vastakkain käsitteet ”repiminen” ja ”korjaaminen”, mistä esimerkkeinä toimivat erityisesti kaksi *Hufvudstadsbladetissa* julkaistua otsikkoa: ”Restaurera eller riva och nybygga?”³⁸² ja ”Reparation eller rivning?”³⁸³. *Hufvudstadsbladet* pitikin tätä vastakkainasettelua yllä kirjoituksissaan aktiivisesti. Sen sijaan, että lehti olisi korostanut eri osapuolten välistä ilmiriitaa, se esitti useammassa otteessa kysymyksen siitä, pitäisikö alueen rakennukset peruskorjata vai rakentaa uudelleen, jolloin vanhat rakennukset olisivat hävinneet. *Hufvudstadsbladetissa* uuden rakentaminen ei siis näyttäytynyt hyvänä asiana, vaan se esitettiin vanhaa tuhoavana toimintana.

Edellä mainitut vastaparit toivat keskusteluun draamantuntua, sillä vastakkainasettelut ja ristiriidat kiinnostavat ihmisiä.³⁸⁴ Kaupunkisuunnittelijoiden näkökulmana oli, että uusi kaava, joka olisi mahdollistanut puutaloalueen rakennusten vaiheittaisen purkamisen, olisi säilyttänyt Käpylässä sen mikä siellä on arvokasta – katuverkon ja puutarhamaisen luonteen:

Helsingin kaupungin 25. kaupunginosassa sijaitsevan Käpylän puutarha-kaupunginosan asukasmäärä lisääntyy jonkin verran nykyisestään sitten kun alue on rakennettu uudelleen eilen julistetussa arkkitehtikaipailussa ensimmäisen palkinnon saaneen ehdotuksen mukaisesti. Alueen luonne säilyy kuitenkin nykyisellään ja uudet rakennukset ovat kaksikerroksisia.³⁸⁵

Tällaisissa kirjoituksissa uuden kaavan alueen luonteen säilyttävä olemus korostui siitäkin huolimatta, että kaava olisi mahdollistanut vanhojen puutalojen korvaamisen kaksikerroksisilla kivitaloilla ja että näille uusille taloille olisi sallittu enemmän rakennusoikeutta kuin olemassa olevassa ympäristössä oli käytetty.

³⁸¹ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

³⁸² *Hufvudstadsbladet* 18.2.1967, 1.

³⁸³ *Hufvudstadsbladet* 11.11.1969, 12.

³⁸⁴ Rentola 2010, 44–46.

³⁸⁵ *Kansan Uutiset* 8.12.1960, x.

Uudisrakentamisen alueen puutarhamaisen luonteen säilyttävää olemusta perusteltiin siis sillä, ettei alueelle ollut suunnitteilla kerrostaloja:

Tarkoituksena on tietävästi säilyttää puu-Käpylän puutarhaluonne, josta se on kuuluisa, mutta vanhat puutalot puretaan ja tilalle rakennetaan kaksikerroksisia kivitaloja mieluummin kortteleittain. Taloista tulee nykyisen kokoisia, joten mitään suuria kerrostaloja ei alueelle rakenneta.³⁸⁶

Sanavalintojen osalta näyttää siltä, että puutarhakaupungin luonteen säilyttämistä uuden asemakaavan yhteydessä korostaneissa kirjoituksissa ei kerrottu, että kaavan hyväksymisen myötä alue rakennettaisiin pala palalta uudelleen. Tämä olisi luonnollisesti merkinnyt maiseman pirstaloitumista. Aiheesta puhuttiin sanomalehdissä pääasiassa Puu-Käpylän ”häviämisenä”: ”Esillä olleessa muodossa hyväksyttynä se [ehdotus asemakaavan muuttamiseksi] olisi merkinnyt askelta kohti Puu-Käpylän häviämistä.”³⁸⁷ Äärimmillään uutta asemakaavaehdotusta pidettiin kirjoituksissa ”uhkana”: ”Denna idylliska stadsdel hotas nu av rivning.”³⁸⁸ Toteutuessaan uhka olisi aineistossa käytetyn kielen mukaan johtanut puutarhakaupungin ”tuhoon”. Tätä ilmaisua käytettiin esimerkiksi Helsinki-Seuran johtokunnan ja historiajaoston kannanotoista uutisoitaessa: ”Molemmat seuran elimet ovat olleet yksimielisiä kannanotossaan: Puu-Käpylää ei saa tuhota!”³⁸⁹

Käsitteinä niin uhkalla, häviämisellä kuin tuholla tarkoitettiin alueen pirstaloitumista eli yhtenäisen puutaloalueen vähittäistä katoamista. Näin siitäkin huolimatta, vaikka uudisrakentamisella olisi tavoiteltu alueen puutarhamaisuuden säilyttämistä. Erityisesti Otto-I. Meurman tarttui kirjoituksissa tähänkin näkökohtaan. Hän syytti kaavoittajia siitä, etteivät he kertoneet prosessin kuluessa, mitä kaava toteutuessaan tulisi todellisuudessa ajan kuluessa ympäristölle merkitsemään. Meurman kuvasikin asemakaavaa muun muassa ”sudeksi lammasten vaatteissa”:

— Uusi asemakaava on susi lammasten vaatteissa: Se näyttää siltä, kuin se voitaisiin toteuttaa alueen luonnetta muuttamatta, vaikka se toteutettuna rikkoo tämän harvinaislaatuisen yhtenäisen kokonaisuuden, sanoi professori Meurman.³⁹⁰

³⁸⁶ *Helsingin Sanomat* 15.4.1965, 17.

³⁸⁷ *Helsingin Sanomat* 11.11.1969, 7.

³⁸⁸ *Hufvudstadsbladet* 23.2.1964, 7.

³⁸⁹ *Uusi Suomi* 9.2.1967, 4.

³⁹⁰ *Helsingin Sanomat* 25.5.1967, 18.

Myös käsite ”uhka” sai kirjoituksissa pian vastaparin, kun osa uuden asemakaavaehdotuksen kannattajista alkoi puhua sen sisältämisestä mahdollisuuksista uhkaavien tekijöiden sijaan. Tällaisessa kirjoittelussa lähtökohtana oli edellä mainittu puutarhamaisen luonteen säilymisen korostaminen, mutta kirjoituksissa alkoi esiintyä ajatus myös siitä, että kaava mahdollistaa vanhojen puutalojen säilyttämisen. Esimerkiksi *Kansan Uutisissa* julkaistiin jouluaattona 1966 kirjoitus otsikolla ”Puu-Käpylälle ei anneta purkutuomiota”. Kirjoituksessa korostui näkemys, että asemakaavamääräykset ”mahdollistavat vanhojen rakennusten säilyttämisen, mikäli yhtiöt niin haluavat, vaikka uusien talojen rakentamisellekaan ei ole estettä”.³⁹¹ Lähes tismalleen sama sanamuoto esiintyi myös *Helsingin Sanomissa*:

Suunnitelmat mahdollistavat alueen vanhojen rakennusten säilymisen, mikäli asuntoyhtiöt niin haluavat, vaikka uusien talojen rakentamisellekaan ei ole esteitä.³⁹²

Uhka ja mahdollisuus -tematiikan suhteen lehdistö näyttää olleen myös hämillään. Esimerkiksi seuraavat sitaatit on otettu *Helsingin Sanomissa* vuonna 1966 julkaistusta kirjoituksista. Vaikka molemmat otteet ovat saman tahon julkaisemia, tarkastelevat ne aihetta eri perspektiiveistä. Ensimmäisessä eli maaliskuussa 1966 julkaistussa sitaatissa uusi kaava on esitetty mahdollisuutena, sillä puutarhakaupungin katuverkko säilyisi sen myötä entisellään, eikä puutalojen säilyttämisellekään olisi estettä. Toinen sitaatti on julkaistu puoli vuotta myöhemmin.

Käpylän puutaloalueen vanhoilla rakennuksilla mahdollisuus säilyä Alueen asemakaava käsiteltäväksi keväällä

Puu-Käpylän talojen pihat ja kaupunginosaa halkovat kadut ovat herättäneet aina suurta ihastusta. Pian alue saa uuden asemakaavan, mutta se ei suikaan merkitse sitä, että puutarhakaupunkina tunnetun Käpylän luonne muuttuisi.³⁹³

Käpylän puutalot häviävät

Suuri osa Käpylän vanhoista puutaloista tulee purettavaksi heti kun alueen uusi asemakaava on hyväksytty. Kaupunkisuunnittelulautakunta käsittelee asemakaavaa lähiaikoina. Asemakaavan tarkoituksena ei ole muuttaa Käpylän luonnetta. Vanhat rakennukset voidaan säilyttää, mikäli asianomaiset yhtiöt sitä haluavat.³⁹⁴

³⁹¹ *Kansan Uutiset* 24.12.1966, 3.

³⁹² *Helsingin Sanomat* 2.2.1967, 5.

³⁹³ *Helsingin Sanomat* 9.3.1966, 7.

³⁹⁴ *Helsingin Sanomat* 22.9.1966, 12.

Vaikka jälkimmäisessäkin uutisessa puhutaan siitä, että asemakaavaehdotus säilyttäisi Puu-Käpylän luonteen, on kirjoitus otsikoitu ja aloitettu kuitenkin asenteellisesti käyttäen ilmaisia ”puutalot häviävät” ja ”tulee purettavaksi”. Uutinen kätkee näin sisäänsä ajatukset uudesta asemakaavasta sekä uhkana että mahdollisuutena. Kirjoituksessa todetaan, että pääosin kaupungin omistama Helsingin Kansanasunnot Oy ”haluaa purkaa omat rakennuksensa ja rakentaa tilalle uusia”, mutta myös, että ”eräät taloja alueella omistavat yhtiöt ovat ilmoittaneet haluavansa korjata omistamansa rakennukset”.³⁹⁵ Kirjoituksen alussa käytetyt sanavalinnat osoittavatkin hyvin, miten toimittaja on sanavalinnoillaan käyttänyt tekstissä omaa valtaansa tietynlaisen asenteellisen ilmapiirin aikaansaamiseksi – huolimatta siitä, että kirjoitus on pohjimmiltaan kantaa ottamaton.

Edellä erittelemistäni sanoista ja sanonnoista voi tunnistaa erilaisia päämääriä. Niiden tarkoituksena on ollut vaikuttaa tietyllä tavalla, osin tunneperäisestikin, lukijan muodostamaan käsitykseen aiheesta. Huomionarvoista on, että tarkastellessa tiettyä mediatekstiä kokonaisuutena, on sen päämäärä ja argumentointitapa saattanut vaihdella suhteessa siihen, mitä tekstissä esiintyvällä sanastolla on pyritty korostamaan. Yksittäiset sanat ja sanonnat ovat siis saattaneet johtaa lukijan ajattelua tiettyyn suuntaan huolimatta siitä, mikä lehtikirjoituksen eksplisiittinen viesti on ollut. Tästä yhtenä konkreettisenä esimerkkinä toimii edellä siteeraamani, lauseella ”Käpylän puutalot häviävät” otsikoitu pätkä. Vaikka otsikko on ollut lukijaa ravisteleva, itse kirjoituksessa on käsitelty asiaa neutraaliin sävyyn uutisoivasta näkökulmasta eli eri perspektiivistä kuin otsikointi antaa ymmärtää.

Keskustelussa esiintyviä voimakkaita ja toistuvia sanoja ja sanontoja voi koettaa jakaa erilaisiin kategorioihin. Esimerkiksi sanat ”tuomio”, ”häviäminen” ja ”kohtalo” ovat olleet luonteeltaan 1) keskustelua herättäviä, kun taas esimerkiksi kielikuvia ”mestauspölkky” ja ”röttelökurjuus” voisi kutsua tässä samassa kategoriassa jopa lietsoviksi. Uuden asemakaavan mahdollisuuksia ja puutalojen säilymistä korostavien lauseiden tehtävänä on puolestaan voinut olla 2) keskustelun rauhoittaminen ja äärimmillään vastaäänien vaijennaminen. Näiden lisäksi tekstistä voi tunnistaa 3) vastapuolta voimakkaasti kritisoivia, jopa vähätteleviä ilmaisuja, sekä 4) alueen erityisyyttä voimakassanisesti korostavia ja ylistäviä sanontoja. Käsitellen keskustelun diskurssikäytäntöjä tarkemmin luvussa *Keskustelunavauksia ja toisintoja*.

Tekstienvälisyys

Teksteillä, mediatekstit mukaan luettuina, on aina oma kulttuurinen kontekstinsa, mikä tarkoittaa, että tulkitakseen sanoman kirjoittajan tarkoittamalla tavalla teks-

³⁹⁵ *Helsingin Sanomat* 22.9.1966, 12.

tin lukijan tulee omata aiheesta tietynlaiset ennakkotiedot ja käsitykset sekä ymmärtää tekstin taustalla vaikuttavaa arvomaailmaa.³⁹⁶ Kielen käyttö perustuikin sanojen ja sanontojen toistoon ja kierrättämiseen. Lainaamme ja hyödynnämme aiemmin sanottua, joten aikaisemmat puheet, tekstit ja ilmaisut jättävät jälkensä kieleen. Tästä johtuen tunnistamme esimerkiksi juhlapuheen juhlapuheeksi, koska se sisältää usein käytettyjä sanoja ja ilmaisuja.³⁹⁷ Ilmiö vaikuttaa myös toisin päin, sillä tekstejä tarkastellaan samaten suhteessa toisiinsa. Lukija siis tulkitsee yksittäistä tekstiä suhteessa aiemmin lukemaansa ja antaa sille merkityksen dialogissa edeltäviin ja tuleviin teksteihin.³⁹⁸ Tätä tekstienvälisyyttä kutsutaan kielen intertekstuaalisuudeksi, jonka onkin sanottu tekevän diskurssien tutkimisesta sopivan yhteiskunnan, kulttuurin ja historian tutkimukseen.³⁹⁹

Norman Fairclough'n mukaan tekstien sisältämät viittaukset toisiin teksteihin voivat olla joko eksplisiittisiä eli suoria manifesteja esimerkiksi jonkun pitämästä puheenvuorosta, jolloin kyse on avoimesta intertekstuaalisuudesta, tai interdiskursiivisia, jolloin ne sisältävät jälkiä toisista puhetavoista ja lajityypeistä.⁴⁰⁰ Interdiskursiivisia viittauksia voi kutsua myös tekstin dialogisuudeksi.⁴⁰¹ Aineisto sisältää paljon sekä eksplisiittisiä että interdiskursiivisia viittauksia aiempiin teksteihin. Eksplisiittisissä viittauksissa toistuivat tavallisesti asiantuntijatahojen kirjelemät, puheenvuorot ja muut kannanotot, mutta myös poliitikkojen näkökohdat tulivat niissä esiin. Tällaiset viittaukset olivat hyvin suoria, ja niistä kävi vahvasti ilmi, kenen mielipiteestä oli kyse. Tässä suhteessa lehdet pyrkivätkin jossain määrin tasavertaisuuteen, joskin siteerausten sävy ja määrät vaihtelivat eri informanttiryhmien kesken. Mieleenpainuvimmat puheenvuorot nostivat osittain esiin myös mielipiteen lausujien persoonat. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* kuvasi puutalojen säilyttämisen kannattajien ulosantia tiukemmaksi kuin asemakaavaehdotuksen puoltajien, joiden otetta lehti luonnehti ”veltoksi”:

Kaiken kaikkiaan Puu-Käpylän uuden asemakaavan puolustajien, Kaupunkisuunnittelulautakunnan puheenjohtajan A. K. Leskisen, asemakaavapäällikkö Olavi Terhon ja toimitusjohtaja Eino Enestamin, ote oli selvästi veltompi kuin arkkitehti Pekka Laurilan, toimitusjohtaja Yrjö Puruveden ja ennen kaikkea prof. Otto-I. Meurmanin, joka ampui uuden asemakaavan eteenpäin ajajia täydeltä laidalta.⁴⁰²

³⁹⁶ Ks. Lehtonen 1996, 149.

³⁹⁷ Pietikäinen & Mäntynen 2009, 116–117; Fairclough 2002, 100–135.

³⁹⁸ Solin 2006, 73.

³⁹⁹ Pietikäinen & Mäntynen 2009, 120.

⁴⁰⁰ Väliverronen 1998, 34–35; Solin 2006, 74; Fairclough 1992, 104.

⁴⁰¹ Intertekstuaalisuus-termin keksijänä on pidetty psykoanalyttikko Julia Kristevaa. Dialogisuus-termi on puolestaan kirjallisuudentutkija Mihail Bahtinin käyttämä. Ks. Stotesbury 1995, 208–209. Ks. myös Kristeva 1993.

⁴⁰² *Helsingin Sanomat* 25.5.1967, 18.

Eksplisiittisistä viittauksista asiantuntijoiden ja asukkaiden näkökulmien siiteeraaminen oli sävyltään dramaattisempaa kuin kaupunkisuunnitteluun osallistuneiden virkamiesten ja poliitikkojen, joiden ääni jäi sanomalehtikirjoittelussa kasvottomammaksi, vaikkakin näiden nimiä mainittiin. Erityisesti Otto-I. Meurman esiintyy aineistossa voimakkaana, asiaansa päämäärätietoisesti erilaisissa yhteyksissä edistäneenä hahmona. Hänen ja muiden esittämät, osittain dramatisoidutkin kannanotot kiinnostivat selkeästi myös mediaa. Tämä on toisaalta myös yksi retorinen keino. Suorien lainausten käytöllä pyritään osoittamaan oman näkökannan painoarvo, ja erityisesti asiantuntijalausuntojen käyttö omaa näkökantaa tukevana lisänä on tehokasta, sillä asiantuntijat nähdään usein arvovaltaisina. Tällaisella argumentoinnilla voidaan myös tavoitella konsensusta.⁴⁰³ Esimerkiksi seuraava sitaatti on osa pitkäähköä *Hufvudstadsbladetissa* julkaistua uutisartikkelia, jossa se oli sijoitettu väliotsikon ”Kritisk opinion” alle:

Fil. dr Hilmer Brommels och professor Otto-I. Meurman m.fl. har också vädjat till förmån för Trä-Kottbys bevarande sådant det ny är, att de oundgängliga reparationsarbetena måste utföras inom ramen dör området nuvarande stadsplan med beaktande av området ömtåliga karaktär av trädgårdsstad.⁴⁰⁴

Mainittavan paljon toimittajat viittasivat myös arkkitehti Bengt Lundsteniin, joskin näissä viittauksissa sävy oli vähemmän dramaattinen kuin monissa Meurmanin lauseissa. Sekä Meurman että Lundsten puhuivat silti saman asian eli vanhojen puutalojen säilyttämisen puolesta. Lundsten veti TKK:n arkkitehtiosastolla rakennusten saneerausedellytyksiä ja -kustannuksia tutkinutta kurssia, mistä syystä lehdet kirjoittivat lähinnä Lundstenin esiin tuomista teknisistä ja teknistaloudellisista näkökohdista.⁴⁰⁵ Nämä viittaukset sijoituivat helmikuuhun 1971, jolloin vastavalmistuneen tutkimuksen tuloksia asetettiin nähtäville Suomen rakennustaiteen museossa esillä olleeseen näyttelyyn ”Käpylän tulevaisuus”.⁴⁰⁶ Bengt Lundstenin mukaan hän toi itse näkökantansa median tietoisuuteen. Lundsten nimitettiin TKK:n rakennusopin professoriksi vuonna 1969,⁴⁰⁷ jonka jälkeen hän oli kysynyt Suomen rakennustaiteen museon johtajalta Kyösti Ålanderilta, miten professorin asemaa voisi hyödyntää Puu-Käpylän säilyttämisen edistämisessä. Ålander oli neuvonut Lundstenia puhumaan aiheesta julkisuudessa.⁴⁰⁸

⁴⁰³ Jokinen 2002b, 138–139.

⁴⁰⁴ *Hufvudstadsbladet* 27.11.1969, 14.

⁴⁰⁵ Esim. *Hufvudstadsbladet* 20.2.1971, 10; *Helsingin Sanomat* 21.2.1971, 29; *Uusi Suomi* 21.2.1971, 14.

⁴⁰⁶ MFA: Arkkitehtimäpiti, *Bengt Lundsten*.

⁴⁰⁷ *Kuka kukin on: Henkilötietoja nykypolven suomalaisista* 1978, 551.

⁴⁰⁸ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

Viittauksia asiantuntijoiden sanomisiin lainattiin sanomalehtiin myös kirjallisuudesta. Esimerkiksi *Helsinki-Seuran* kannanottoa esittelevässä kirjoituksessa viitattiin Anna-Liisa Ahmavaaran esittämiin mielipiteisiin:

Helsinki-Seuran vuonna 1965 ilmestyneessä vuosikirjassa maisteri Anna-Liisa Ahmavaara kirjoittaa Käpylästä: ”Ajateltaessa Käpylän rakentamisaikaa, kaksikymmenluvun alkua, ja palauttaessa mieleen tuona aikana yleisesti vallitsevan rakentamistavan: monikerroksisten vuokratasarmien sulkemat umpikorttelit, joista Kallio ja Etu-Töölö tarjoavat lukemattomia esimerkkejä, alkaa Käpylän puutarhakaupunki näiden vastakohtana, inhimillistä asuinmiljöötä tarjoavana, asettua oikeaan näkökulmaan.” Käsitellyään Käpylän syntyvaiheita ja asunto- sekä puutarharatkaisuja, maisteri Ahmavaara jatkaa: ”Nyt, neljäkymmentä vuotta myöhemmin, Käpylän puutarhakaupunki on purkamisuhan alainen. Alue halutaan saneerata – termi kuulostaa Käpylän yhteydessä naurettavalta.”⁴⁰⁹

Kirjailija Pekka Lounela mainitsi Puu-Käpylän tilanteen vuonna 1964 julkaisussa asuntopolitiikkaa käsitelleessä pamfletissaan *Anna meidän asua*.⁴¹⁰ Sitaatti Lounelan pamfletista päättyi pian myös *Käpylä-lehteen*, jossa todettiin, että Lounela on ryhtynyt Puu-Käpylän suojelijaksi. Mielipiteiden henkilöityminen tiettyihin ihmisiin, olivat he sitten asiantuntijoita tai muutoin arvostettuja tai nimekkäitä, oli asian julkisuuskuvan kannalta tärkeää. Tiettyjen asiantuntijoiden tai tunnettujen henkilöiden saaminen asian taakse toi tilanteelle syvyyttä. Lounela kirjoitti Puu-Käpylästä pamfletissaan:

Viranomaisillamme ja muilla asioista määräävillä ei tunnu olevan täyttä käsitystä siitä, ettei kaikki kaunis ole uutta ja ettei kaikki vanha ole kypsää hävitettäväksi. Helsingin kaunein miljöö on Puutarha-Käpylä, joka historiallisesti katsoen on myös merkittävintä, mitä meillä on saatu aikaan asunto-osuuskuntien alalla. Vahvat voimat, joukossa kaupungin silmäntekeviä, tahtovat pyyhkäistä sen kartalta, vaikka se monien asiantuntijoiden mielestä palvelee mainiosti asukkaitaan, täyttää sosiaaliset vaatimukset ja on yhä käyvässä kunnossa.⁴¹¹

Viittaukset toisiin teksteihin olivat kuitenkin pääsääntöisesti interdiskursiivisia eli suoria lainauksia piilevämpiä toisintoja aiemmista kirjoituksista ja puheista. Koko Puu-Käpylästä käyty keskustelu perustui kirjoitusten interdiskursiivisuuteen, ja tekstien dialogisuus puolestaan piti median mielenkiintoa aiheeseen yllä.

⁴⁰⁹ *Uusi Suomi* 9.2.1967, 4.

⁴¹⁰ Lounela 1965, 122, 130.

⁴¹¹ *Käpylä-lehti* 1/1965, 2; Lounela 1965, 130.

Tämä liittyykin median rooliin vallitsevaa käsitystä normaaleista ja epänormaaleista sekä relevanteista ja epärelevanteista näkökohdista edustavana foorumina. Vallitseva diskurssi on helposti saatavilla ja hyväksyty tapa puhua julkisesti. Se sisältää ideoita, odotuksia ja huomioita.⁴¹²

Tekstien interdiskursiivisuudesta kertovat myös luvuissa *Voimakkaat sanat, toistuvat kielikuvat* sekä *Keskustelunavauksia ja toisintoja* tekemäni huomiot, sillä analysoin niissä aineiston sisältämää toistoa ja diskurssien välisiä yhteyksiä. Näissä yhteyksissä olen todennut, että sekä uutta asemakaavaa puoltaneissa että sitä vastustaneissa puheenvuoroissa oli tietty yhteys, sillä molemmissa puhuttiin voimakkaasti alueen *säilymisen* puolesta. Näin intertekstuaalisella toistolla pyrittiin lieventämään asemakaavaehdotuksen sallimaa alueen muutosta – uuden asemakaavan tarkoituksena vakuutettiin samalla kielellä, jolla sen vastustajat puolustivat omaa kantaansa. Ajatellen tilanteen kiistanalaisuutta tällainen toisto onkin omiaan vahvistamaan tiettyjä näkökantoja. Julkisen keskustelun retoriikkaa tarkastellen toisto tuo esitetuille näkökannoille uskottavuutta jo pelkästään siksi, että usean informantin yhtenevät lausunnot vakuuttavat kuulijan paremmin kuin yksittäisen subjektin näkökanta – ne vahvistavat toinen toisiaan tavoitellen konsensusta.⁴¹³ Näkökantojen keskinäinen suhde näkyy aineistossa siinä, että samat argumentit toistuvat eri osallisten antamissa tiedonannoissa, mutta toisaalta myös siinä, miten eri lehdet, kuten *Helsingin Sanomat* ja *Uusi Suomi*, käyttivät jutuissaan samoja argumentteja.

Erityisesti arkkitehtuurikilpailun ratkettua pidetyssä tiedotustilaisuudessa esiin tulleet näkökohdat siirtyivät sanomalehtiin interdiskursiivisuutena. Tässä yhteydessä käytetyt sanonnat toistuvatkin useaan otteeseen koko 1960-luvun ajan, mikä on taannut asian juurtumisen lukijoiden tietoisuuteen. Toisaalta ne ovat kuitenkin saattaneet aiheuttaa lukijassa myös turtumista, sillä saman, jo aiemmin luetun tekstin vastaanottaminen yhä uudelleen ei ole paras keino vangita lukijan mielenkiinto. Sanomalehden lukija tarvitsee tiedon vastaanottamiseksi myös uusia ärsykeitä, sillä lopulta jutun asetelma ratkaisee herättääkö kirjoitus tämän mielenkiinnon vai ei.⁴¹⁴ Aineistoa kokonaisuutena tarkastellen tiettyjä lauseita toistettiin keskustelun edetessä niiden todellista merkitystä miettimättä. Toistosta esimerkkinä toimivat tässä seuraavat, kolmessa eri lehdessä julkaistut sitaatit:

⁴¹² Becker & al. 2003, 183.

⁴¹³ Potter 1996, 158–159.

⁴¹⁴ Rentola 2010, 43.

Käpylän puutarhakaupunki ehdotetaan rakennettavaksi kokonaisuudessaan yhtenäisen suunnitelman mukaan. Suunnitelmat mahdollistavat alueen vanhojen rakennusten säilymisen, mikäli asuntoyhtiöt niin haluavat, vaikka uusien talojen rakentamisellekaan ei ole esteitä.⁴¹⁵

Alue ehdotetaan rakennettavaksi kokonaisuudessaan yhtenäisen täsmällisen suunnitelman mukaan, joka menettelytapa on katsottu ainoaksi mahdolliseksi nykyisen miljöökokonaisuuden jatkuvuuden säilyttämiseksi.⁴¹⁶

Myös muutettu kaava sallii rakennusten purkamisen, mutta pakottaa uudeen rakentamisen tapahtumaan yhtenäisinä kokonaisuuksina.⁴¹⁷

Edellä kuvatun interdiskursiivisuuden vaikutus lukijaan ei ole yksiselitteinen kysymys. Viestin vastaanottamiseen vaikuttaa lopulta aina myös lukijan subjektiiviset tekijät. Jotta tietyn tekstin sisältämän merkityksen voi kokonaisuudessaan ymmärtää, tulee lukijan tuntee esimerkiksi tekstin sisältämien viittausten alkuperä.⁴¹⁸ On siksi hyvä ja avoinkin kysymys, että mikäli lukija ei Puu-Käpylän tapauksessa tuntenut lehtikirjoituksissa käytettyjen viittausten taustoja, vaikuttiko kirjoitus tähän enemmän vai vähemmän? Aineistossa monet sanomalehdissä käytetyt interdiskursiiviset viittaukset olivat autoritäärisiä, eikä niiden sisältöä juuri selitetty.

Argumentointitavat

Puu-Käpylän keskustelu sisälsi paljon tietyn päämäärän edistämiseen pyrkivää puhetta eli argumentointia, jolla pyritään oikeuttamaan joku tietty näkökantaa.⁴¹⁹ Argumenteilla perustellaan omien näkökohtien olennaisuutta tai pyritään heikentämään vastapuolen näkemystä. Demokratian toteutumisen kannalta on tärkeää, että eri ihmisryhmät osaavat argumentoida. Arvolatautuneisuus ja tulokinnanvaraisuus erottavat argumentoinnin muunlaisesta mielipiteiden vaihdosta, kuten kinastelusta.⁴²⁰ Vaikka argumentoinnissa on kyse ajatusten ja intressien ajamisesta, eroaa se silti lehdistön propagandasta, joka viittaa oppien ja aatteiden

⁴¹⁵ *Helsingin Sanomat* 2.2.1967, 5.

⁴¹⁶ *Uusi Suomi* 22.12.1966, 1.

⁴¹⁷ *Kansan Uutiset* 18.2.1967, 1.

⁴¹⁸ Riffaterre 1995, 56.

⁴¹⁹ Pynnönen 2013, 21.

⁴²⁰ Hollihan & Baaske 2005, 8–15; Perelman 1996, 16. Ks. myös Koistinen 1998; Jokinen 2002a; Jokinen 2002b.

edistämiseen lehdistön välityksellä.⁴²¹ Kielitieteessä argumentoinnin edellytyksinä onkin pidetty muun muassa sitä, että argumentoija on sitoutunut väitteensä todenmukaisuuteen ja että väite on riittävästi perusteltu.⁴²² Chaim Perelmanin mukaan keskeistä argumentoinnissa on pyrkimys hankkia tietyille näkemykselle yleisön hyväksyntä tai kannatus. Argumentoinnin lähtökohtana tulee olla, että puhuja esittää yleisölleen vain sellaisia väitteitä, jotka yleisö hyväksyy. Ainoastaan näin yleisö voi hyväksyä myös puhujan esittämät johtopäätökset. Olennaiseen asemaan nousee puhujan ja yleisön välinen kohtaaminen sekä argumentoijan kyky sovittaa esityksensä yleisön mukaan.⁴²³

Laajennan analyysissäni argumentoinnin käsitettä hieman, sillä tunnistan tietyn näkökannan legitimointiin pyrkivää kirjoittamista aineistosta ilman, että lauserakenteella olisi varsinaisesti pyritty vastaamaan kysymykseen ”miksi”. Puu-Käpylän tilanne on ollut kiistanalainen ja mielipiteitä herättävä. Jo pelkästään tästä syystä sellaisetkin kirjoitukset, joissa ei tunnistettavilla sanamuodoilla ole varsinaisesti pyritty vakuuttamaan lukijaa, tiettyjen näkökantojen esiin tuominen esimerkiksi uutisen yhteydessä on ollut arvolatautunutta ja sillä on ollut lukijan vakuutteleamiseen tähtääviä tarkoituksia. Aihe on siis jo entuudestaan ollut lukijan huulilla. Vastaavasti arvolatautuneisuus on voitu tuoda esiin piilevästi esimerkiksi uutisartikkelin otsikoinneissa, mistä hyvänä esimerkkinä toimii *Hufvudstadsbladetin* suosima, aiemmin siteeraamani kysymys ”Restaurera eller riva och nybygga?”⁴²⁴. Tarkastelen kirjoituksissa esiintyviä perusteluita seuraavassa keskittyen siihen, onko niissä käytetty argumentointi yksi- vai kaksipuolista, toisin sanoen eritelläänkö kirjoituksissa ainoastaan omaa, yhtä näkökantaa, vai punnitaanko aihetta myös muista näkökulmista. Toisaalta teen eroa teoreettisen ja ateoreettisen argumentoinnin välille. Teoreettinen argumentointi on rationaalista ja faktoihin, kuten laskelmiin, asiantuntijalausuntoihin ja tutkimustuloksiin perustuvaa, kun taas ateoreettinen perustelu on arvolatautunutta, joskus epämääräistä ja faktojen suhteen valikoivaa. Jälkimmäisessä saatetaan myös käyttää tunneperäisiä sanoja, joilla on joko positiivinen tai negatiivinen merkitys.⁴²⁵

Suuri osa aineiston kirjoituksista sisältää argumentointia eli oman näkökannan edistämistä ja perustelua käytetyn kielen avulla. Osa kirjoituksista on kuitenkin argumentoinnin suhteen neutraaleja. Tarkoitan tällaisilla kirjoituksilla

⁴²¹ Tällainen propagandan levitys kuvaa erityisesti politisoituneen lehdistön tapaa toimia. Lehdistön kaupallistumisen myötä uutiset keventyivät ja propagandaksi tulkittavien uutisten määrä ja merkitys vähenivät. Ks. Hemánus 1975, 30–33.

⁴²² Becker 2012, 257, 262–269.

⁴²³ Perelman 1996, 16–17, 28.

⁴²⁴ *Hufvudstadsbladet* 18.2.1967, 1.

⁴²⁵ Koskimies 2002, 121–124.

uutisoiteja, joissa on kerrottu tapahtumien kulusta, mutta jotka eivät sisältäneet varsinaista tietyn päämäärän ajamiseen tähtäävää puhetta. Sen sijaan puutalojen säilyttämistä tai vastaavasti käsittelyn aiheena olevaa asemakaavaehdotusta puoltaneet kirjoitukset sisälsivät jonkinasteista argumentointia vastaten – joko eksplisiittisesti tai osin piilevästikin – kysymykseen, miten tilanne olisi joko kirjoittajan tai informantin mielestä pitänyt ratkaista. Olennaista kuitenkin on, että vaikka mediatekstit jaettaisiin argumentointia sisältäviin kannanottoihin ja uutisointeihin, tässä tapauksessa tekstilajiltaan uutisiksi tunnistettavat tekstit sisälsivät usein myös argumentointia. Tällaisissa kirjoituksissa siis pyrittiin ottamaan kantaa tilanteen etenemiseen.

Argumentointitavoista on tehty lukuisia tutkimuksia, ja niitä on pyritty jaottelemaan eri tavoin. Thomas A. Hollihanin ja Kevin A. Baasken mukaan induktiivinen, yksittäisestä tapauksesta yleisiin päätelmiin siirtyvä argumentointi voidaan jakaa 1) argumentointiin esimerkin avulla, 2) analogiaan perustuvaan argumentointiin, jossa lähtökohtana on etsiä samankaltaisuuksia eri tapausten väliltä, sekä 3) kausaaliseen korrelaatioon perustuvaan argumentointiin. Näistä viimeisin on argumentoinnin hienostunein muoto, ja se perustuu riippuvuuksien tunnistamiseen eri tapausten välillä.⁴²⁶ Aineisto sisältää näistä argumentoinnin muodoista kaikkia, mutta erityisesti esimerkkien avulla tapahtuvaa argumentointia. Analogiaan perustuvaa argumentointia on vähemmän. Se ilmenee lähinnä viittauksina alueen arkkitehtuurin vaikutteisiin tai asuinmukavuuksiin suhteessa ajan yleiseen tasoon. Jälkimmäisellä eli kausaaliseen korrelaatioon perustuvalla argumentoinnilla aineistossa viitataan argumentointiin, jossa käydään läpi, mitä tietyistä etenemistavoista, kuten vanhojen talojen korjaamisesta, seuraa. Tämänkaltaisen kerronta oli aineistossa lukijasuhteeltaan vaikuttavinta. Se perustui ennemmin faktoihin kuin olettamuksiin ja oli sävyltään loogista.

Argumentoinnissa käytetyt retoriset keinot voivat olla vakuuttelevia tai suostuttelevia.⁴²⁷ Argumentointi on yleisölähtöistä, sillä se, millaiselle yleisölle kirjoitetaan, vaikuttaa siihen, millaista retoriikkaa argumentoinnissa kannattaa käyttää. Chaïm Perelmanin ja monien mediatutkijoiden mukaan yleisöt voidaan jakaa joko universaaliin yleisöön, jolla tarkoitetaan ”normaalien, arvostelukykyisten ihmisten” muodostamaa kokonaisuutta, tai osayleisöihin, jolloin yleisö-käsitteellä tarkoitetaan esimerkiksi demografisesti jaettua rajatumpaa joukkoa. Siinä missä universaaleille yleisöille kirjoitetaan vedoten kulttuurisesti vallitsevaan arvopoh-

⁴²⁶ Hollihan & Baaske 2005, 95–101, 111–112. Jaottelussa on yhtymäkohtia Perelmanin argumentaatioteoriaan.

⁴²⁷ Ks. Jokinen 2002b; Perelman 1996.

jaan, osayleisöille kirjoitettaessa painotetaan erityisintressejä.⁴²⁸ Puu-Käpylän tapauksessa argumentointi oli ensisijaisesti universaaliyleisöön vetoavaa. Lehdissä tuotiin esiin tiettyjen ihmisten erityisintressejä, mutta ei niinkään pyritty vetoamaan tiettyihin erityisryhmiin vaan laajemmin yleiseen mielipiteeseen. Tähän liittyy tiiviisti ajatus kulttuuriperinnöstä yhteisenä hyvänä.

Aineistossani eri sanomalehdissä käytetyistä argumentointitavoista voi löytää eroja. Esimerkiksi *Uusi Suomi* julkaisi lähes pelkästään järkiperustaisia argumentointeja, kun taas yllättäen *Kansan Uutisissa*, joka muutoin otti keskusteluun melko vähän kantaa, julkaistiin valikoivasti myös lukijan tunteisiin vetoavia tekstejä. Tästä esimerkkinä toimii seuraava kuvateksti, joka samalla kertoo henkilökohtaisen esimerkin käytöstä argumentoinnissa:

Pihamaiden puut ovat lehdettömiä eivätkä ruusut hehku kukkapenkeissä, mutta talvellakin on näkymä kaunis ja sopusointuinen. Vasemmalla rouva Liisi Kujanen, joka asuu äskettäin kunnostetussa huoneistossa ja toivoo, ettei asukkaita pakotettaisi purkamaan vielä käyttökelpoisia talojaan. – Mieheni on asunut täällä koko ikänsä ja hän sanoo: Minä en lähde täältä minnekään.⁴²⁹

Helsingin Sanomissa esiintyi rinnan sekä teoreettista että ateoreettista argumentointia, joskin järkipainotteisesti, kun taas *Hufvudstadsbladetissa* käytetyt perustelut olivat selkeästi järkeen vetoavia. Myös *Käpylä-lehdessä* varsinainen argumentointi perustui ennemmin järkeen kuin tunteisiin, vaikka lehti edusti keskustelussa asukasnäkökulmaa. On kuitenkin huomattava, että osassa erityisen kantaaottavia kirjoituksia hyödynnettiin sekä teoreettisen että ateoreettisen argumentoinnin aineksia. Tällaisissa tapauksissa tunnepuoli on tuotu kirjoitukseen mukaan lähinnä lisäsävyksi ja sillä on näin väritetty järkiperusteista puhetta. Esimerkiksi *Hufvudstadsbladet*, joka selkeästi edisti kirjoituksissaan puutalojen säilyttämisen asiaa, käytti ensimmäisen Puu-Käpylä-komitean loppuraportin tuloksia esitelleessä uutisessaan rinnalla asukaskuvia, jotka toivat korjauskustannuksia eritelleiden järkiperusteiden rinnalle myös tilanteen inhimillisen puolen:

⁴²⁸ Koistinen 1998, 47; Jokinen 2002a, 46. Perelman jakaa yleisöt universaaliyleisöön, jonka kuva muodostuu argumentoijan itsensä mielessä, sekä argumentoijan ja universaaliyleisön väliin jääviin lukemattomiin erityisyleisöihin. Yleisöstä riippuen argumentoijan pitää valita pyrkiikö hän vakuuttamaan vai suostuttelemaan kuulijansa näkemyksensä taakse. Perelmanin mukaan asiantuntijayleisölle puhuttaessa voi olettaa kuuntelijoiden ”tunnustavan tietyt väitteet ja menetelmät”, kun taas niin kutsutulle suurelle yleisölle puhuttaessa, ”kun valmiit totuudet ja aksioomat puuttuvat”, on tarpeen käyttää kysymysten ja vastausten dialektiikkaa. Ks. Perelman 1996, 21–23; Hollihan & Baaske 2005, 42–44.

⁴²⁹ *Kansan Uutiset* 18.2.1967, 1.

Resultatet blev att kostnaderna skulle stiga till nära 12 miljoner mk om husen skulle förses med elvärme och 12,9 Mmk om man skulle ty sig till vattenuppvärmning. Utgifterna per kvm skulle stiga till 640–660 respektive 690–710 mk, dvs. till nästan 90 procent av byggnadskostnaderna för nya Arava stenhus. Dessutom skulle driftskostnaderna för de reparerade husen bli betydligt högre än för motsvarande nya hus. Vidare konstaterade kommittén att man inte enligt nu gällande lag kan få statens bostadslån för grundreparationer. [...]

– Ett härligt ställe att bo på, åtminstone när man har barn, säger de. – Visserligen finns här inga bekvämligheter men hyran är låg och dessutom har man naturen inpå knuten.

– Vi trivs, konstaterar paret med eftertryck men framhåller också att privatpersoner knappast kan inverka på stadens beslut.⁴³⁰

Vaikka ateoreettinen argumentointi jäi aineistossa teoreettisen argumentoinnin varjoon, oli sitä 1960-luvun journalismia ajatellen yllättävän paljon. Mervi Pantin mukaan tunteet tulivat mukaan journalismiin vasta 1990-luvulla, sillä modernissa journalismissa ihannoitiin ennemmin kriittistä ja rationaalista lähestymistapaa. Tällainen lähestymistapa asettui paremmin 1960-luvulla vallinneeseen journalismin objektiivisuuden ihanteeseen.⁴³¹ Siksikin Puu-Käpylää koskenut lehtikirjoittelu on ollut aikanaan edistyksellistä. Puhuessani tunneperusteisesta argumentoinnista en tarkoita tässä sitä, että kirjoituksessa olisi suoraan puhuttu varsinaisesti tunteista. Kirjoituksissa ei esimerkiksi puhuta siitä, miten joku ”rakastaa” tai ”vihaa” aluetta. Edellisessä sitaatissa tunneperäisyys tarkoittaa sitä, että argumentoinnissa on käytetty lukijan tunteisiin vaikuttavia adjektiiveja, kuten ”ihana”, ja että siinä on korostettu asukkaan kokemusta Puu-Käpylästä hyvänä ympäristönä. Lukijalta on haettu tällaisessa kirjoittelussa empatiaa informantin ajatuksia esiin tuoden. Tunteiden koskettaminen voidaan toisaalta nähdä myös yhtenä journalismin tehtävistä. Kun uutisessa tehdään muutakin kuin kerrotaan ylhäältä alas johdetusti ihmisille siitä mitä ”heidän kuuluu tietää”, toimitaan ihmisläheisemmin.⁴³²

Järkiperusteisen argumentoinnin avulla aineistossa nostettiin esiin muun muassa erilaisia korjaustarpeita ja -kustannuksista tehtyjä selvityksiä, joskaan kaikki siteeratut tutkimukset eivät aina olleet aukottomia.⁴³³ On silti vaikea kategorisoida tätä argumentointia teoreettisen tai ateoreettisen argumentoinnin

⁴³⁰ *Hufvudstadsbladet* 11.11.1969, 12.

⁴³¹ Pantti 2009, 193.

⁴³² Hujanen 2009, 126.

⁴³³ Esimerkiksi arkkitehtuurikilpailua varten vuonna 1959 tehtyä, suppealla otannalla toteutettua asukaskyselyä kohtaan esitettiin kritiikkiä mm. *Helsingin Sanomissa*. Ks. *Helsingin Sanomat* 18.6.1965, 10.

kehykseen, sillä esimerkiksi korjauskustannuksista kirjoitettaessa faktat esitettiin usein valikoidusti johtuen mahdollisesti siitä, ettei kirjoittajalla ollut muuta tietoa käytössään. Esimerkiksi edellisessä, *Hufvudstadsbladetista* lainatussa sitaatisa nostettiin esiin Puu-Käpylä-komitean tutkimuksessa saadut tulokset olemassa olevien rakennusten korjauskustannusten kannattamattomuudesta, mutta koska vertailevaa, talojen korjaamista puolustavaa tutkimustietoa näiden lukujen rinnalle ei vielä tuossa vaiheessa ollut, argumentointi kääntyi ateoreettiselle puolelle asukkaiden tuntemusten pariin. Kyseessä on näin ollen uutinen, jossa argumentointi on kaksipuolista eli eri osallisten näkökulmia esittelevää, joskin varovaista.

Keskustelussa käytettiin retorisenä keinona muun muassa politiikassa paljon käytettyä faktuaalistavaa argumentaatiota. Arja Jokisen mukaan tällainen argumentointi tarkoittaa tilannetta, jossa totena mainitut seikat alkavat ”puhua puolestaan eli asiat saadaan näyttämään puhujista ja tulkinnoista riippumattomilta tosiasioilta”. Poliitikassa tämä ilmenee usein siten, että ikävät asiat esitetään tosiasioina, jotka on yksinkertaisesti hyväksyttävä.⁴³⁴ Aineistossa faktuaalistava argumentointi näkyy siinä, miten puutteiden ja huonokuntoisuuden diskurssia käytettiin niiden purkamisen legitimoivana ’faktana’. Ennen jäljemmän Puu-Käpylä-komitean loppuraporttia sekä Bengt Lundstenin johtaman TKK:n Arkkitehtiosaston opiskelijaryhmän tekemiä tutkimuksia siis esitettiin, että rakennusten korjaaminen olisi kannattamatonta, eikä muuta vaihtoehtoa annettu.

Yli puolet aineistoni kirjoituksista, joista olen tunnistanut argumentointia, perustui yksipuoliseen argumentointiin. Onkin yllättävää, ettei kaksipuolista argumentointia löydy aineistosta enempää. Esimerkiksi *Kansan Uutisista* tätä ei löydy lainkaan. *Uudessa Suomessa* ja *Käpylä-lehdessä* yksi- ja kaksipuolisen argumentoinnin suhde asettui suunnilleen tasan, kun taas *Helsingin Sanomissa* ja *Hufvudstadsbladetissa* yksipuolista argumentointia oli kummassakin noin puolet enemmän kuin kaksipuolista argumentointia. Vertailu osoittaa, miten *Helsingin Sanomat* ja *Hufvudstadsbladet*, tutkimusajalla pääkaupunkiseudun suurimmat painetut mediat, asettuivat myös käyttämänsä argumentointitavan suhteen puutalojen säilyttämisen kannalle. Argumentoinnin tarkoitusta tarkastellen yli 90 % näissä lehdissä julkaisuista kirjoituksista puolusti puutalojen säilyttämistä. Lehdet myös asettivat toistuvasti vastakkain eri näkökannat tilanteen kiistanalaisuutta korostaen. Vastakkainasettelu tuli näkyvästi esiin erityisesti niissä kirjoituksissa, joissa uutisoitiin Puu-Käpylän tilanteesta käytyjen keskustelutilaisuuksien kulusta. Tällaisissa kirjoituksissa eri mielipiteitten vastakkaisuuden kuvattiin pidentävän kaavoitusprosessia ja herättävän keskustelijoissa voimakkaita tunteita:

⁴³⁴ Jokinen 2002b, 140.

Puu-Käpylä -väittelyssä Käpylän alakansakoulun juhlasalissa tiistaina kävi lopullisesti ilmi, etteivät ”uuden asemakaavan kannattajat ja Puu-Käpylän säilyttäjät vielä pitkään aikaan kohtaa toisiaan. Sen sijaan jäi epäselväksi, mitä mätää on uudessa asemakaavassa, mitä mätää Puu-Käpylän hirsissä ja hävittääkö uusi asemakaava Puu-Käpylän joka neljännen vai joka kahdeksannen puun.⁴³⁵

Tulta ja tulikiveä kipunoivat jälleen kerran monet puheenvuorot, joita esitettiin eilen illalla Käpylässä ns. Puu-Käpylän nykyisten kasvojen säilyttämisen puolesta. [...] Keskustelu jatkui pitkään iltaan. Puheenvuoroja käytettiin myös katsomosta. Erikoista oli, että miltei kaikille puolesta tai vastaan ”suorat sanat” sanoneille puhujille osoitettiin suosiota.⁴³⁶

Argumentoinnin yksi- ja kaksipuolisuutta tarkasteltaessa huomionarvoista on, että kaksipuolinen argumentointi on yksipuolista argumentointia tehokkaampaa. Argumentoinnin kuulija miettii aina argumenttien vastaväitteitä, ja mikäli argumentoija ottaa nämä vastaväitteet käsittelyyn omaehtoisesti näkökohtansa ylivertaisuutta silti korostaen, lisää se tämän uskottavuutta. On silti huomattava, että hyökkäävä lähestymistapa, joka voi sisältää vastapuolen väheksymistä, aliarvioimista, syyttelemistä tai moittimista, etäännyttää puhujan kuuntelijasta ja heikentää siten argumentoinnin tehoa. Puolustava retoriikka on siis hyökkäävää lukijaystävällisempää. Tämän takia argumentoinnin olisi parempi pohjata puolustavaan kuin hyökkäävään puheeseen.⁴³⁷

Väite siitä, että vastapuolen vähättely vähentää argumentoinnin tehoa, on omassa aineistossani kaksinainen. Vuonna 1959 käynnistyneen arkkitehtuurikilpailun ohjelmassa kerrottiin Helsingin Kansanasunnot Oy:n asukkailla tehdystä asumista koskeneesta mielipidekyselystä, jossa 65 % asukkaista oli kannattanut uusien kivitalojen rakentamista. Kilpailuohjelmassa tuotiin esiin, että puutalojen säilyttämistä toivoneet asukkaat olivat lähinnä alueella kauan asuneita ”leskiä ja eläkeläisiä”. Mielipidekyselyyn viitattiin samankaltaiseen, tietyn ihmisryhmän arvostelukyvyyn kyseenalaistavaan sävyyn muutamissa sanomalehtikirjoituksissa, joskin sanomalehdissä aihe toistui lähinnä vähemmän arvolutautuneena mainintana kuin kilpailuohjelmassa.⁴³⁸ *Käpylä-lehdessä* alueen vanhimmista asukkaista ja näiden mielipiteen painoarvosta kirjoitettiin esimerkiksi seuraavasti:

⁴³⁵ *Helsingin Sanomat* 25.5.1967, 18.

⁴³⁶ *Uusi Suomi* 25.5.1967, 4.

⁴³⁷ Koskimies 2002, 123; Jokinen 2002b, 130–131; Potter 1996, 106–107.

⁴³⁸ MFA: *Käpylän ns. puutaloalueen aatekilpailun ohjelma* 1960, 8; *Käpylä-lehti* 1/1960, 3; *Käpylä-lehti* 4/1962, 5; *Helsingin Sanomat* 11.4.1964, 5.

Muut eivät tässä [Kansanasunnot Oy:n asukkaille toteutetussa] tiedustelussa ole olleet halukkaita [muuttamaan mukavuuksilla varustettuihin, rakennettaviin kivitaloihin], lähinnä varallisuus- ja tunnesyistä. Pääosa viime mainituista – 27 % asukkaista – on alueella jo vuosikymmeniä asuneita leskiä ja eläkeläisiä.⁴³⁹

Aineisto ei anna suoraa vastausta siihen, oliko leskien, eläkeläisten ja vuokraisten mielipiteen aliarvioiminen argumentoinnin kannalta menestyksestä vai ei. Vastaavanlainen argumentointi on silti osallisuuden näkökulmasta vähintäänkin kyseenalaista. Niin sanotut kovat ja pehmeät arvot, kuten kustannustehokkuus ja inhimillinen mielipide, asetettiin tällaisessa argumentoinnissa vastakkain siten, ettei inhimilliselle näkemykselle annettu juurikaan painoarvoa. Esimerkiksi esiin nostetun kyselytuloksen kohdalla puutalojen säilyttämistä puoltaneet 35 % asukkaista jäi mielipiteineen kyseenomaisessa kyselyssä vähemmistöön. Asian olisi siten voinut yhtä hyvin ilmaista jättäen kokonaan mainitsematta lesket ja eläkeläiset näiden 'vähempiarvoisine' mielipiteineen. Aineistoa tulkiten väheksyntä ei johtanut keskustelua eteenpäin samoin kuin toisen argumenttien noteeraaminen ja niiden arviointi omaa vastakkaista näkökulmaa järkipäisesti perustellen. Julkisuuksessa kyselyn tuloksia pidettiin harhaanjohtavina kuitenkin muusta syystä. *Helsingin Sanomien* mukaan kyselyssä ei oltu otettu huomioon puurakennusten korjaukseen perustuvaa vaihtoehtoa, vaan vastausvaihtoehtoina oli ainoastaan muutto uusiin kivitaloihin tai asuminen vanhoissa puutaloissa ilman uudistuksia.⁴⁴⁰ Toisekseen kyselyyn olivat vastanneet ainoastaan Helsingin Kansanasunnot Oy:n asukkaat, vaikka mahdolliset purkamiset olisivat vaikuttaneet Puu-Käpylän alueeseen kokonaisuutena.

Oman edun ajaminen aiheesta käydyssä keskustelussa tiedostettiin myös aikaisten keskuudessa. Aineistosta löytyykin kritiikkiä keskustelussa käytettyä argumentointia ja erityisesti liian tunneperustaista suhtautumista vastaan. Esimerkiksi toimittaja Kyösti Reunanen eritteli puheenvuorossaan sekä puutalojen puutteita että alueeseen liittyviä arvoja, eikä asettunut asemakaavaehdotuksen puolelle tai sitä vastaan. Argumentoinnin näkökulmasta kirjoitus oli siten sävyltään neutraali, asiaa monelta puolelta tarkasteleva, ja rivien välistä saattoi tunnistaa molempiin suuntiin kallistuvan mielipiteen. Reunanen sanoma oli kuitenkin selvä: asiasta ei pitäisi puhua liian yksipuolisesti tai tunneperustaisesti.

⁴³⁹ *Käpylä-lehti* 1/1960, 3.

⁴⁴⁰ *Helsingin Sanomat* 18.6.1965, 10.

Puu-Käpylää vastaan tai sen puolesta ei pidä vaahdota, niin kuin asuntopoliitikasta. Mutta historiallisten muistojen vaalijain pitäisi myös osata ajatella nykyaikaisesti. Hehän saattavat kiihtyä, jos kiveäkään käydään siirtämään paikoiltaan. Liika konservatiivisuus on liikaa konservaattorissakin.⁴⁴¹

Myös arkkitehti Kalevi Ruokosuo, joka toimi ensimmäisen Puu-Käpylä-komitean nimeämänä Helsingin Kansanasunnot Oy:n puutalojen korjaustöiden suunnittelijana, kommentoi korjaussuunnittelulta edellytettyä tasoa sekä kustannusten muotoutumista eritelleessä puheenvuorossaan aiheesta käytyä lehtikirjoittelua. Ruokosuo painotti liian tunnepitoisen suhtautumistavan vaaraa, eikä käyttämensä perustelujen valossa ottanut itse selkeästi kantaa puutalojen purkamisen tai säilyttämisen puolesta, vaan painotti asianmukaisten tutkimusten tärkeyttä tilanteen ratkaisemisessa. Hän totesi lehtikirjoittelun sävystä seuraavaa:

Lehtikirjoituksissa esiintyneistä mielipiteistä ja väitteistä näyttää osa perustuvan siihen näkökantaan, että korjaustyöt voisi tehdä pintapuolisesti lyhyempään kestoikään tyytyen, osa lienee ollut liiallisen tunteellisuuden aiheuttamia väärinkäsityksiä ja osa tosiasioiden tietämättömyydestä johtuvia. Hyvän asian puolesta esitetyt hätäiset mielenilmaisut saattavat kuitenkin päinvastoin vaarantaa tai johtaa harhaan Puu-Käpylään vakavat pelastustyöt.⁴⁴²

On totta, että argumentoinnissa pyrittiin vetoamaan lukijan tunteisiin, mutta argumentointitavoista tekemäni vertailun valossa totean, että lehtikirjoituksissa suosittiin silti faktaperustaista argumentointia. Tunteisiin vetoavaa retoriikkaa käytettiin paljon, mutta usein sellaisissa yhteyksissä, joissa puhuttiin myös faktoista. Asukaskuvauksien esiin tuominen on kiinnostavaa myös journalismin kannalta. Esimerkiksi maakuntalehdille 2010-luvun taitteessa tehdyssä lukijatutkimuksissa huomattiin, että uutiset, joissa tuodaan esiin tavallisia ihmisiä, ovat lukijoiden mielestä kiinnostavimpia. Pian tämän jälkeen kiinnostavuudessa voitti asiantuntijoiden ja päättäjien esiin tuomat uutiset, vasta sitten sävyltään neutraalit ja mielipiteitä esittelevät uutiset.⁴⁴³ Henkilön esiin tuominen sanomalehtikirjoituksissa on siis laajemminkin tarkasteltuna hyväksi havaittu journalistinen toimintakeino, sillä aiheiden sisäistäminen henkilökuvauksen kautta auttaa lukijaa ymmärtämään.⁴⁴⁴ Aineistossani asia henkilöityy useaan otteeseen – asukkaiden lisäksi myös rakennusperinnön ja korjausrakentamisen asiantuntijoihin.

⁴⁴¹ *Helsingin Sanomat* 11.5.1966, 6.

⁴⁴² *Helsingin Sanomat* 2.12.1969, 6.

⁴⁴³ Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012, 262–263.

⁴⁴⁴ Rentola 2010, 144–145.

Tulkinnat tekevät tarinan

Kerronnan muodot

Kun mediassa esitetään vaatimuksia, ovat ne usein tunneperustaisia. Vaatimusten edesauttamiseksi valitaan usein tarinoiden kulkuja, narratiiveja, jotka pyrkivät parantamaan asiantilaa nostamalla esiin epäkohtia tai vääryyttä kärsineen uhrin.⁴⁴⁵ Narratiiveissa tärkeään asemaan nousevat yksityiskohdat, jotka parhaimmillaan johdattavat lukijan kokijaksi tarinan sisään ja lisäävät lukijan vaikutelmaa narratiivin todenmukaisuudesta. Mikäli narratiivirakenne muodostuu sellaiseksi, että lukija saattaa odottaa siltä tietynlaista, odotettavissa olevaa etenemistapaa, muodostaa lukija mielessään tarinasta kirjaimellisessa muodossa puuttuvat, mutta kertojan toivomat tulkinnat. Tällöin kertojan ei itse tarvitse esittää tiettyjä väitteitä, vaan hän voi jättää asioiden esiin tuomisen lukijan tulkinnan varaan. Oikein asemoituna lukijaa voi siis pyrkiä vakuuttamaan jostain tietystä asiasta yksityiskohtien ja narratiivien avulla ilman, että kertojan tarvitsee itse lausua ääneen kaikkea aiheeseen liittyvää. Näin kertoja voi myös välttää hyökkäävää, vastapuolen väheksymiseen keskittyvää argumentointia ja lisätä omaa uskottavuuttaan lukijan silmissä.⁴⁴⁶

Aineisto sisältää monenlaisia narratiiveja jo pelkästään kirjoitusten tyylilajien vaihtelun takia. Esimerkiksi uutisten narratiivisuuteen kuuluu se, että tärkein asia kerrotaan ensimmäisenä, jotta lukija kiinnostuu ja jatkaa lukemista. Muut aiheeseen liittyvät tiedot kerrotaan vasta tämän jälkeen laskevassa järjestyksessä suhteessa niiden merkitykseen käsiteltävän aiheen kannalta.⁴⁴⁷ Puu-Käpylää koskevissa kirjoituksissa – nimenomaan uutisissa – kirjoituksen ydin esitettiin aina ensin, mahdollisesti jo otsikossa. Suuri osa tässä väitöskirjassa siteeraamistani pätkistä onkin otettu kirjoituksen alkuosasta tai ingressistä. Uutisissa asian ytimen jälkeen esitettiin yleensä faktoihin perustuvat tiedot ja vasta sitten esimerkiksi ihmisten kokemuksiin tai tunteisiin liittyvät näkökohdat. Muunlaiset jutut, kuten puheenvuorot ja mielipidekirjoitukset, olivat tässä suhteessa erilaisia. Uutisten narratiivirakenne on osaltaan vaikuttanut myös aiheen medianäkyvyyteen, sillä tärkeä ja huomiota herättävä, ehkä ärsyttäväkin aloitus on kiinnittänyt lukijan huomion ja herättänyt tämän mielenkiinnon, kuten on ollut tarkoituksin. Huomionarvoista kuitenkin on, että analyysini mukaan keskustelun voittajiksi, jos sellainen halutaan löytää, nousivat niin sanotut 'pehmeät arvot', jotka usein

⁴⁴⁵ Lowney 2008, 341.

⁴⁴⁶ Jokinen 2002b, 144–145; Potter 1996, 117–118.

⁴⁴⁷ Meikle 2009, 53; Mäntynen 2006, 59.

esitettiin vasta kirjoituksen loppuosassa. Kirjoituksissa hyödynnettiin näin lukijan omaa päättelykykyä ja luotettiin siihen, että tämä osaa itse tunnistaa asian ongelmallisuuden kirjoituksen otsikon ja alkuosan perusteella ja siirtyy sitten arvioimaan tilannetta pehmeiden arvojen näkökulmasta.

Otan tässä esiin kaksi ääriesimerkkiä aineiston sisältämistä narratiiveista. *Kansan Uutisissa* uutisartikkeleissa julkaistuissa kirjoituksissa tarina alkaa usein vakuuttelevaan sävyyn tiedolla, että uusi asemakaavaehdotus säilyttää alueen puutarhaluonteen. Poimin tästä esimerkeiksi eri kirjoitusten aluista lauseet ”Puu-Käpylälle ei anneta purkutuomiota. Vanhoja taloja voidaan korjata tai rakentaa uusia”⁴⁴⁸, ”Käpylän puutarhakaupunginosan asemakaavasta noussut häly on perustunut osittain vääriin olettamuksiin”⁴⁴⁹ ja ”Kenelläkään ei ole mitään hätää”⁴⁵⁰. Tämän jälkeen kirjoituksissa siirrytään esittelemään kaavoittajien antamia näkökohtia. Kaavaa vastustaneiden asukkaiden mielipide mainitaan, mutta sivuutetaan faktuaalistavalla eli tietyn näkökohdan kiistattomaksi totuudeksi valjastavalla argumentoinnilla esimerkiksi siteeraamalla kaupunginjohtaja Juho Kivistöä: ”Jos kuoletusajat ym. otetaan huomioon, vanhojen talojen korjaaminen ja varustaminen nykyajan mukavuuksilla tulee kalliimmaksi kuin uusien talojen rakentaminen”⁴⁵¹. Tällaiselle narratiiville tyypillistä on, ettei niissä kyseenalaisteta uuden kaavan puoltajien näkökantaa, vaan esimerkiksi Kivistön kommentti esitetään niin sanotusti ’järjen äänenä’ muutoin levottomassa⁴⁵² tilanteessa. Kyseisessä narratiivissa on myös suosittu viranomaisten käyttämää kieltä. Siinä edetään yksityiskohdista toisiin, mutten silti tunnista siitä sellaista kerrontaa, joka jättäisi tilaa lukijan omille tulkinnoille. Kerronta saattaa väistämättä herättää lukijassa vasta-ajattelua, mutta mikäli kirjoittajan tarkoituksena olisi ollut lukijan vakuuttaminen, tätä päämäärää tukeville tulkinnoille ei tunnu löytyvän paikkaa. Kyseessä on siis informoiva, rutiininomainen kerrontatapa, joka omalla tavallaan jättää lukijan passiiviseen rooliin pelkkänä tiedon vastaanottajana. Median yleisöille ominaista on nimittäin uutisten suhteuttaminen omaan kokemusmaailmaan, ja uutisissa käytetty virallisen oloinen puhe voidaan kokea yleisössä liian vaihtoehdottomana. Mikäli uutisen ja lukijan välille ei synny vuorovaikutusta, muuttuu lukijan rooli aktiivisesta yleisöstä massaksi, keskustelijasta seuraajaksi.⁴⁵³ *Kansan Uutisissa* käytetty narratiivi muuttui vuodesta 1969 lähtien, jolloin asukkaiden näkökulma alkoi tulla kirjoituksissa painavammin esiin.

⁴⁴⁸ *Kansan Uutiset* 24.12.1966, 3.

⁴⁴⁹ *Kansan Uutiset* 2.2.1967, 12.

⁴⁵⁰ *Kansan Uutiset* 18.2.1967, 1.

⁴⁵¹ *Ibid.*

⁴⁵² Siteeraamassani lehtileikkeessä kaupungin päättäjille aiheesta keskustelutilaisuudessa puhuneita asukkaiden edustajia kuvataan ”levottomiksi”. *Kansan Uutiset* 18.2.1967, 1.

⁴⁵³ Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012, 134–135.

Täysin toisenlaista, analyttisempää, ajattelemaan herättävää ja keskusteluun rohkaisevaa narratiivia suosittiin aineistossa muun muassa *Helsingin Sanomissa* ja *Hufvudstadsbladetissa*. Siinä tarina alkaa tiedolla, että Puu-Käpylää ”uhkaa purkaminen”⁴⁵⁴ tai että alueen ”puutalot häviävät”⁴⁵⁵. Tämän jälkeen kerrotaan kaavoitustilanteesta ja pohjustetaan tarinaa alueen historialla. Lopussa todetaan, mitä uusi asemakaavaehdotus toteutuessaan tarkoittaisi. Esimerkiksi *Helsingin Sanomissa* yksi tällainen narratiivi päättyy lauseeseen: ”Jos edellä mainitut puutalot nyt puretaan, on mahdollista, että alueelle rakennetaan nykyaikaisia taloja.”⁴⁵⁶ Vaikka lausahdus sellaisenaan ei pyri suostuttelemaan tai vakuuttamaan lukijaa, on uutinen kokonaisuudessaan kirjoitettu siten, että lukija on ehtinyt tehdä omat tulkintansa tilanteesta ja muodostanut siitä mahdollisesti jonkinlaisen mielipiteen. Viimeinen lause on ollut tarkoin valittu, ja se on herättänyt kannatusta puutalojen säilyttämiseksi, etenkin, kun sen yhdistää aiemmin tekstissä esiintyviin lauseisiin, kuten toteamukseen: ”Kansanasunnot ovat ns. puu-Käpylässä, josta eräs asiantuntija on sanonut, ettei sen luonnetta saa koskaan muuttaa”⁴⁵⁷. Tällainen kerronta on ollut lukijaystävällistä ja jättänyt tilaa lukijan omille tulkinnoille muun muassa siksi, että tarinassa esitetään joko suoria tai retorisia kysymyksiä siitä, miten Puu-Käpylää pitäisi kehittää. Narratiivi on kannustanut lukijan mukaan aktiiviseksi tulkitsijaksi ja mielipiteen omaavaksi osaksi julkista keskustelua.

Jälkimmäinen narratiivi on hyvä esimerkki siitä, miten journalismissa kehystetään esimerkiksi uutisen sisältämää tietoa. Kehystäminen tarkoittaa asian esittämistä sellaisessa valossa, että se rakentaa aiheesta tietynlaisen, toimittajan tekemien valintojen ja muokkausten piirtämän kuvan. Kehystäminen voi olla kielellistä tai visuaalista, mutta olennaista siinä on tiettyjen asioiden korostaminen ja toisten häivyttäminen. Esimerkiksi poliittiset kysymykset voidaan kehystää mediassa usein peliksi, skandaaliksi tai kiistatilanteeksi, kuten Puu-Käpylän tapauksessa kävi. Tieteen saavutuksista saatetaan puhua puolestaan läpimurtoina, voittoina tai tutkijoiden taisteluina. Olennaista on, että kehystäminen esittää asiat arkielämän näkökulmasta, siis median seuraajaa kiinnostavalla tavalla, ja että sen avulla uutisaiheesta syntyy yleisön sitouttava tarina. Kehystämistä voi tukea esimerkiksi metaforien käytöllä.⁴⁵⁸

⁴⁵⁴ *Hufvudstadsbladet* 23.2.1964, 7.

⁴⁵⁵ *Helsingin Sanomat* 22.9.1966, 12.

⁴⁵⁶ *Helsingin Sanomat* 4.2.1964, 4.

⁴⁵⁷ Ibid.

⁴⁵⁸ Väliverronen 2016, 80.

Metaforat ja metonymiat

Suuri osa teksteistä tai tarinoista sisältää metaforia tai metonymioita. Metafora on näistä tunnetumpi: siinä missä symboli on konkreettinen käsitettä tai ilmiötä kuvaava merkki, metaforalla eli vertauskuvalla tarkoitetaan jonkin asian korvaamista jollain toisella, kuvaannollisella käsitteellä. Metonymialla tarkoitetaan puolestaan nimenvaihdosta eli sitä, että jokin ilmiö hahmotetaan toisella, asiaan läheisesti liittyvällä sanalla tai sanonnalla. Toisin kuin metafora, metonymia ei kuitenkaan vaihda sanaa täysin toiseen käsitteeseen ominaisuuksia todellisuuden yhdeltä tasolta toiselle siirtäen, vaan pysyttelee aiheessa, merkityksiä samalla tasolla assosioiden. Metonymia voi siis olla esimerkiksi tietyn ilmiön tai asian osa, joka edustaa kokonaisuutta. Siksi metonymiaa ei aina tule jokapäiväisessä kielikäytössä välttämättä edes havainneeksi – ne voivat olla vakiintuneita, synonyyminkaltaisia ilmaisuja eri asioille. Metonymiat on liitetty realismiin, kun taas esimerkiksi runouden on sanottu toimivan enemmän metaforien avulla.⁴⁵⁹ Onkin mielenkiintoista, että metaforia on käytetty paljon kaupungista ja rakennetusta ympäristöstä puhuttaessa.⁴⁶⁰ Edmund Leach on puhunut metaforan symbolisesta ja metonymian indeksisestä suhteesta. Metafora on riippuvainen käsitteiden välisestä *väitetystä yhtäläisyydestä*, kun taas metonymia viittaa kahden symbolin läheisyyteen, jolloin toinen symboli toimii toisen *merkinä* ja myös edustaa tätä. Esimerkiksi savu on tulen merkki.⁴⁶¹ Metaforaa ja metonymiaa ei kuitenkaan voi kategorisoida toisistaan täysin erillisiksi, sillä kognitiivisen kielitieteen alalla niiden väliltä on tunnistettu myös jatkuvuutta. Metaforat voivat esimerkiksi toisiinsa pohjata metonymiaan.⁴⁶²

Nostan tässä esiin aineiston sisältämiä metaforia ja metonymioita, sillä niiden läsnäolo aineistossa on silmiinpistävää. Niillä on myös oma osuutensa siihen, miten ihmiset hahmottavat asioita. Metaforia ja metonymioita ei 1900-luvun jälkipuoliskolta lähtien ole enää nähty kielellisinä tapahtumina, joilla on pelkästään esteettistä merkitystä, vaan niiden ajatellaan ennemminkin vaikuttavan siihen, miten ihmiset käsitteellistävät maailmaa.⁴⁶³ Kognitiivisessa lingvistiikassa metaforia ja metonymioita pidetään ”konventionaalisina mentaalisisinä mekanismeina” tarkoittaen, että ne voivat olla automaattisia, tiedostamattomia ja kaikkialle ar-

⁴⁵⁹ Aronsson 2012, 85–86; Barcelona 2003, 3–5; Fiske 1998, 127–128, 135; Leach 1976, 12–14, 21–22.

⁴⁶⁰ Esim. ”kaupunki organisineina” tai ”kaupunki koneena”. Ks. Johansson 1997, 81–92.

⁴⁶¹ Leach 1976, 12–14, 21–22.

⁴⁶² Radden 2002, 431; Allan 2008, 182–183.

⁴⁶³ Díaz-Vera 2015, 3.

kikieleen ulottuvia ilmaisuja ja voivat ohjata ihmisten käyttäytymistä.⁴⁶⁴ George Lakoff ja Mark Johnson ovatkin esittäneet, että suurin osa ihmisen ajattelusta on ”metaforista siirtymää konkreettisimmilta käsitteellistysten alueilta abstraktimille alueille”.⁴⁶⁵ Myös Jonathan Potter korostaa kaiken kielenkäytön sisältävän metaforisia lainauksia jostain muusta yhteydestä, mistä johtuen selvä rajanveto metaforisen ja kirjaimellisen puhunnan välillä on vaikeaa ellei mahdotonta.⁴⁶⁶ Osin tästä syystä metafora on tehokas retorinen keino, sillä hyvin toteutettuna se voi saada lukijassa aikaan halutun reaktion ilman, että kirjoittajan täytyy liittää mukaan monimutkaista argumentointia.⁴⁶⁷ Metaforia on kutsuttu myös performatiiviseksi kerronnan keinoiksi. Sen sijaan että ne kertoisivat asian sen kirjaimellisessa muodossa, ne tekevät sen salaperäisemmin ja siksi kiehtovammin.⁴⁶⁸

Kielitieteilijät näkevät metonymiat nykyään yhtenä ihmisen ajattelun perustavanlaatuisena elementtinä, joskin tutkijat ovat vasta vuosituhaten vaihteessa alkaneet tunnustaa niiden merkityksen.⁴⁶⁹ Metonymioilla on voimaa, sillä se, millainen metonymia asian kuvaamiseen on valittu, vaikuttaa mielikuvien muotoutumiseen käsiteltävästä aiheesta. Toisekseen metonymia usein ymmärretään totuutena, vaikka sen käyttö todellisuudessa perustuu aina harkinnanvaraisuuteen. Valittu metonymia vaikuttaa aina siihen, millaisen kuvan todellisuudesta esimerkiksi uutinen antaa.⁴⁷⁰ Metonymia on voimakas merkitysten rakentamisen keino.⁴⁷¹ Siksi ne ovat usein mainonnan kantava voima. Friedrich Ungererin mukaan mainostettava tuote itsessään on läsnä mainoksessa vain harvoin, sillä mainostajat suosivat ennemmin tuotemerkkien tai tuotetta edustavien kuvien esittämistä. Tyypillistä on myös, että tuotteesta aletaan puhua korvaten varsinainen tuote tuotemerkillä.⁴⁷²

Aineisto sisältää metaforista puhunutta suuret määrät, millä on kognitiivisen lähestymistavan mukaan ollut vaikutusta lukijan ajattelun kulkuun ja mielipiteen muodostamiseen. Metaforilla ja osittain metonymioillakin on tuotu tekstiin joko draamantuntua tai huumoria. Tässä suhteessa analysoimistani lehtikirjoituksista löytyy kuitenkin eroja, sillä kielenkäyttöä tarkastellen asukkaiden toimittamassa *Käpylä-lehdessä* erityisesti metaforia on käytetty silmiinpistävässä määrin huumoria tekstiin tuovana tehokeinona. Tästä esimerkkinä toimii sisävessojen ja riittävän lämmöneristyksen puutteeseen viittaava sitaatti:

⁴⁶⁴ Barcelona 2003, 5–6; Ponterotto 2003, 283.

⁴⁶⁵ Onikki 2000, 95; Allan 2008, 8–9; Lakoff & Johnson 1980, 3.

⁴⁶⁶ Potter 1996, 180–181.

⁴⁶⁷ Jokinen 2002b, 148–149.

⁴⁶⁸ Potter 1996, 180.

⁴⁶⁹ Allan 2008, 10–11; Barcelona 2003, 4.

⁴⁷⁰ Fiske 1998, 127–128.

⁴⁷¹ Kuutti 2006, 141–142.

⁴⁷² Ungerer 2003, 321, 338.

Näin kirpeänä pakkasaamuna tuli tuolla tyhjän päällä istuessa mieleen, että olis kiva, kun sais jonkun niistä professoreista tai arkkitehdeistä istuntoon kaveriksi. [...] Tuo meidän kämpä on kuin harakan pesä, miten lie sodan aikana voittunut.⁴⁷³

Humoristisilla metaforilla on pyritty lisäämään kirjoituksen mukaansatem-
paavuutta ja painoarvoa. Niiden käyttö on osaltaan toiminut myös yhteisöllisyyttä
rakentavana keinona, sillä ne ovat pureutuneet tiettyihin asukkaita puhuttaviin
näkökohtiin. Seuraava sitaatti on hyvä esimerkki siitä, miten metaforisella pu-
hunnalla on tuotu tekstiin draamaa ja miten sillä on pyritty herättämään lukijassa
toivottu, mahdollisesti pelonsekainenkin tunnereaktio:

Onko täälläkin vaara, että kauniiksi tunnustettu kotikylämme voidaan ”sa-
neerata” matalaksi, vihreys turmella? Joku suuri kuvalehti tietää kertoa, että
”Hymykuoppa häviää Helsingin poskesta. Puu-Käpylä elää viimeisiä tal-
viaan.” Lehden juttu päättyy tylästi: ”Mutta koska kulttuuriarvoja ei voida
kustannuslaskelmilla osoittaa, eivät ne myöskään maksa mitään. Puu-Kä-
pylän kuolintodistus kuitenkin on jo valmiina. Enää puuttuu allekirjoitus.”⁴⁷⁴

Metaforiset ja metonymiset sanavalinnat liittyvät osin lukuun *Voimakkaat
sanat, toistuvat kielikuvat*. Esimerkiksi aiemmin esiin nostamani sana ”purkutuo-
mio”⁴⁷⁵ on uuden asemakaavan metafora. Puutalojen purkamisen mahdollistava-
na kaava olisi vahvistettuna merkinnyt yhtäältä a) kiistanalaisen tilanteen päätöstä
ja b) tilannetta, jossa puutalot olisi tosiaan ollut mahdollista purkaa, vaikkei kaava
sananmukaisessa merkityksessään sitä suoraan ehdottanut. Vaikka kyseessä oli-
sikin tämän tulkinnan mukaan ollut ”purkutuomio”, *tuomio*-sana johtaa lukijan
tässä kuitenkin kaupunkisuunnittelusta oikeusjärjestelmään. Näin se omalta osal-
taan ottaa kantaa siihen, kenellä on valta päättää toisen kohtalosta tämän – tässä
tapauksessa kohteen fyysisen olemuksen ja ihannetapauksessa myös arvoasetel-
man huomioivan – toiminnan perusteella. Kyseisen metaforan ymmärtämiseen
täytyy ottaa mukaan myös käsite kulttuuriperintö, joka on tutkimuksessa käyt-
tämässäni olemuksessaan yhteistä. Kaupunki ja yksityiset omistajatahot olisivat
näin voineet ottaa vallan siitä yhteisestä perinnöstä, jona Puu-Käpylän rakennus-
kanta aineistossa useimmiten esiintyi.

Kun tarkastelen puhunutta mieltien, miten rakennusperinnöstä ja -suojelusta
kannattaa puhua suurelle yleisölle, muuttuu varsinaisten kulttuuriympäristön säi-
lymiseen tähtäävien metaforien tunnistaminen vaikeammaksi. Rakennusperin-

⁴⁷³ *Käpylä-lehti* 1/1967, 2.

⁴⁷⁴ *Ibid.*

⁴⁷⁵ Esim. *Uusi Suomi* 11.5.1966, 18.

nön arvoja käsiteltäessä aineisto alkaa puhua aiheista niiden oikeilla nimillä. Kun mietitään, millaisia arvoja johonkin ympäristöön liittyy, on kyseessä arvojen määrittely, jolloin käsitteiden korvaaminen toisella on miltei mahdotonta – huolimatta siitä, vaikka aihetta yritettäisiin yleistajuistaa. Sen sijaan rakennussuojelulle voi tunnistaa teksteistä erilaisia metaforia ja metonymioita. Esimerkiksi Laura Tuomisen tutkimuksissaan tunnistama ”museointi” rakennussuojelun metaforana on löydettävissä myös omasta aineistostani.⁴⁷⁶

Yhdyn siihen pieneen kuoroon, joka Puu-Käpylän kohdalla puhuu ihmisestä eikä arkkitehtuurista. [...] Puu-Käpylällä kokonaisuudessaan [ei] liene sellaista arvoa, että sitä voitaisiin ruveta säilyttämään museoalueena.⁴⁷⁷

Kun tarkoituksena nimenomaan on säilyttää kyseinen alue edelleenkin asuntoalueena, eikä tehdä siitä museota, ei asemakaavaosaton mielestä tunnu oikealta ehdottomasti pakottaa säilyttämään nykyisiä puurakennuksia, joiden käyttökelpoinen ikä suurinkin kustannuksin korjattuina on huomattavasti rajoitetumpi kuin kivirakennusten.⁴⁷⁸

Kuten sitaatit osoittavat, rakennussuojelun musealisointiin liitävällä metaforalla on negatiivinen konnotaatio, sillä museointi luonnollisesti rajoittaisi rakennetun ympäristön käytettävyyttä. On tässäkin yhteydessä siksi erikseen huomautettava, ettei asuinrakennusten tai -alueiden suojelu koskaan tarkoita kohteen tai alueen museointia, vaan se ohjaa rakennetun ympäristön tiettyjen erityispiirteiden ja ominaisuutteen säilyttämiseen kohteen käytettävyyttä vähentämättä. Jotta rakennusperintöä voidaan säilyttää, on sen jatkuva hoito ja luonteva käyttö varmistettava. Siksi rakennussuojelukin on ihmislähtöistä toimintaa, jonka tarkoituksena on viihtyisän ja toimivan, historiallisesti rikkaan ympäristön takaaminen nykyisille ja tuleville käyttäjille.⁴⁷⁹

Aineistossa esiintyy paikoin sana ”vaaliminen”, jonka näen suojelun metonymiana. Se ei ole suojelun synonyymi, sillä suojelu liittyy tässä tapauksessa enemmänkin suojeluun juridisena toimintana. Aineistossa sana ”vaaliminen” yhdistyy ennen muuta niihin ihmisiin, jotka puolustivat puutalojen säilyttämistä. Kyseisen sanan käyttö on ollut aineistossa jopa jokseenkin aatteellista:

⁴⁷⁶ Tuominen 2004, 94–96.

⁴⁷⁷ *Käpylä-lehti* 2/1967, 3.

⁴⁷⁸ *Uusi Suomi* 2.2.1967, 13.

⁴⁷⁹ Kivilaakso 2010, 3–4.

Helsingin pohjoisosaan 1920-luvulla rakennettua Puu-Käpylää, maamme ensimmäistä varsinaista puutarhakaupunginosaa varten on laadittu uusi asemakaavaehdotus, joka edellyttää kaksikerroksisten puutalojen purkamista ja kivitalojen rakentamista niiden paikalle. Alueen vaalijat ovat tämän johdosta nousseet voimallisesti puolustamaan asuntoarkkitehtonisesti merkittävinä pitämiään rakennuksia.⁴⁸⁰

Toinen suojelemiseen ilman sanan juridista yhteyttä rinnastettava sana on ollut säilyttäminen. Puutalojen säilyttämistä kuvattiin aineistossa jopa jokaisen käpyläläisen velvollisuudeksi: ”Tällä hetkellä juuri puusto on Käpylän kaupunginosan arvokkain omaisuus, jonka säilyttäminen ja vaaliminen kuuluu jokaisen käpyläläisen velvollisuuksiin.”⁴⁸¹

Juridisen rakennussuojelutoiminnan sijaan aineisto nostaa esiin tahtotilan säilyttää olemassa olevaa rakennettua ympäristöä. Yleisen puhunnan kannalta tämä on siis lakipykälä ja niiden suomaa statusta tärkeämpää. On jopa lohdullista huomata, että suojele juridisena toimintana on keskustelussa nähty vain välineenä tietyn tilan – puukaupungin kestävän hoidon ja hallitun kehittämisen – tavoittelussa. Se kertoo siitä, millaisia assosiaatioita ihmisille syntyy rakennetun ympäristön arvoista puhuttaessa. Viittasin aiemmin, että metonymia on yksi ajattelun peruselementti⁴⁸² ja että ihmisen ajattelusta valtaosa on metaforista.⁴⁸³ Pidän siksi rakennusperinnön merkityksellisyyden tarkastelun kannalta tärkeänä, että ymmärrämme paitsi eri osallisten sananmukaisesti määrittelemiä näkemyksiä, myös rakennusperintöön ja sen suojeeluun liittyviä, osin piileviä ja ehkä tiedostamattomiakin assosiaatioita.

Suojelelun metaforien ja metonymioiden tarkasteleminen tuntuu lopulta keino-tekaiselta, sillä niitä olennaisempaa on, että Puu-Käpylän rakennettu ympäristö itsessään toimi julkisessa keskustelussa metonymiana. Sen kautta käytiin keskustelua huomattavasti laajemmasta ilmiöstä eli puutarhakaupungista *yhteisenä kulttuuriperintönä*. Tätä tukee huomio sanomalehdissä esiintyneen kuvituksen metonymisyydestä. Puutarhakaupunki näyttäytyi lehtikuvissa ensisijaisesti yksittäisten piha- ja katukuvien kautta idyllin mielikuvaa palvelevana, yhteisöllisenä ja luonnonläheisenä asuinalueena. Nämä puutarhakaupungin myönteisessä valossa näyttävät yksittäiset pihat ja katualueet edustivat kuvituksessa siis puista kaupunginosaa kokonaisuutena. Huonokuntoisuuteen viittaavia tai ainakaan sitä korostavia kuvia aineistosta ei löydy. Myös kuvien metonymisyyden näkökul-

⁴⁸⁰ *Helsingin Sanomat* 13.5.1966, 13.

⁴⁸¹ *Käpylä-lehti* 4/1962, 4.

⁴⁸² Allan 2008, 10–11.

⁴⁸³ Onikki 2000, 95; Allan 2008, 8–9; Lakoff & Johnson 1980, 3.

masta aineisto korosti yksityisen rakennusperinnön yhteisöllistä, kokonaisuutta rakentavaa ja sitä täydentävää olemusta.

Diane Ponterotto ehdottaa, että metaforinen puhunta toimii keskustelutilanteessa eräänlaisena muistin varastona ja sen johdosta myötävaikuttaa ratkaisevalla tavalla keskustelun koherenssiin. Ponterotton mukaan tämä johtuu metaforan nopeasta, tiiviistä ja eloisasta luonteesta.⁴⁸⁴ Ponterotto tarkoittaa metaforan keskustelua yhteen kokoavalla ominaisuudella ensisijaisesti sen kykyä ylläpitää kuuntelijan tai keskustelijan mielenkiinto käsiteltävään aiheeseen. Siinä mielessä aineistossa esiintyvillä metaforilla on ollut lukijan kaavoituskysymykseen sitouttava tehtävä, vaikka ne eivät suoraan olekaan liittyneet kysymykseen Puu-Käpylän rakennuskannan tulevaisuudesta.

Kulttuuriympäristön viranomaistyössä metaforista puhuntaa on vaikea käyttää. Tietyissä tilanteissa kulttuuriympäristön asiantuntijoidenkin kannattaa silti tiedostaa metaforisen ja metonymisen puhunnan voima kuulijan ymmärryksen tavoittamisessa. Otan tässä esimerkiksi Panu Kailan klassikkoteoksen *Talotohtori* (1997). Erilaisten perinnerakennusten konservointia ja oikeaoppista eli kohteen rakentamistapaan soveltuvaa ja sitä mahdollisimman pitkälle säilyttävää restaurointia käsittelevän kirjan nimi viittaa siihen, mitä lääkäri tekee potilailleen – pyrkii ylläpitämään tämän terveyttä ja vain tarvittaessa ”korjaamaan” jonkin ”viallisen osan”. Tällainen metaforinen siirtymä on rakennusperinnön arvoja ja niiden vaalimisen tarkoituksena tuntemattomankin henkilön helpompi ymmärtää. Asioita ja konteksteja yhdistelevässä puhunnassa on toissijaista, ovatko käsitteet täysin oikeaoppisesti selitetyjä tai onko niiden käyttö edes täysin perusteltua. Asian ytimessä on ilmiön esittäminen lukijassa assosiaatioketjuja ja reaktioita herättävällä tavalla.

⁴⁸⁴ Ponterotto 2003, 286–287, 294.

KESKUSTELUNAVAUKSIA JA TOISINTOJA

Asian ytimessä

Media voi vaikuttaa lukijan näkemyksiin tiettyjä asioita korostamalla ja toisia häivyttämällä. Tätä kutsutaan hienovaraiseksi vaikuttamiseksi, joka on yksi median vallankäyttötapa.⁴⁸⁵ Ajatus mediasta neljäntenä valtiomahtina poliittisen, toimeenpano- ja tuomiovaltojen rinnalla perustuukin median demokraattiseen rooliin, jonka mukaan jokaisen tulisi saada mediassa äänensä kuuluviin.⁴⁸⁶ Medialla on näin ollen yhteiskunnallinen tehtävä, joka Puu-Käpylän tapauksessa tuli hyvin täytetyksi, sillä julkinen keskustelu nosti esiin erilaisia aiheeseen liittyviä näkökulmia ja ääniä. Tekemieni asiantuntijahaastatteluiden perusteella painavaan asemaan kaavoituskeskustelussa nousivat Puu-Käpylän ympäristölliset arvot – pihojen ja puutarhojen, rakennusten ja katuverkoston muodostama eheä kokonaisuus.⁴⁸⁷ Pekka Kärki on kirjoittanut, että Puu-Käpylä on säilyttänyt veto-voimaisuutensa tähän päivään hyvän suunnittelun ansiosta.⁴⁸⁸ Aineistoni antaa keskustelussa eniten esiintyneistä puheenaiheista kuitenkin laajemman kuvan.

Aineistossa keskeisimpään asemaan nousee seitsemän puheenaihetta. Nimeän ne tässä 1) historiallisen merkityksen diskurssiksi, 2) puutteiden ja huonokuntoisuuden diskurssiksi, 3) viihtyisän kaupungin diskurssiksi, 4) ”erinomaisen asujaimiston” diskurssiksi⁴⁸⁹, 5) kiistanalaisten korjauskustannusten diskurssiksi, 6) yhteiskunnallisen merkittävyyden diskurssiksi ja 7) vallankäytön diskurssiksi.

Tunnistamani diskurssit kertovat ajan yhteiskunnallisesta asetelmasta laajemminkin, sillä Suomi koki 1960-luvulla yhden historiansa suurimmista, äkillisistä muutoksista. Ajan ilmapiiri oli jatkumoa sodanjälkeiselle jälleenrakentamiselle, jolloin vanha rakennuskanta edusti suomalaisille köyhyyttä ja taantumusta, joka

⁴⁸⁵ Juholin & Kuutti 2006, 43.

⁴⁸⁶ Väliverronen 2009, 24; Juholin & Kuutti 2006, 40.

⁴⁸⁷ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016, Merja Härön haastattelu 1.7.2016, Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

⁴⁸⁸ Pekka Kärjen mukaan kaavoituskiistassa Puu-Käpylän eduksi lukeutui laadukkaan arkkitehtuurisuunnittelun ja sosiaalisen asuntotuotannon harkittu yhteen sovittaminen. Ks. Kärki 2001, 80–81.

⁴⁸⁹ *Käpylä-lehdessä* Puu-Käpylän asukkaita kuvattiin useaan otteeseen tällä sanakäänteellä. Esim. *Käpylä-lehti* 4/1960, 3; *Käpylä-lehti* 1/1967, 2; *Käpylä-lehti* 4/1970, 5.

piti pyyhkiä uudistuksen tieltä.⁴⁹⁰ Vilhelm Helanderin mukaan jotkut kaupungit kärsivät 1960-luvun purkuvimmassa suurempia tuhoja kuin sodassa, kun puukaupunkeja ja kokonaisia alueita purettiin edistyksen nimissä.⁴⁹¹ Ennen 1970-lukua yhteiskuntarakenne suosi pienen mittakaavan kaupunkeja ja maaseutu-asumista, mutta sen jälkeistä aikaa kuvaa paremmin tehokkuuden ja tasa-arvon ideologiaan perustunut kaupungistuminen, autoistuminen, taloudellinen kasvu, ajanvieton jakaminen tarkemmin työ- ja vapaa-aikaan, teknologian läpimurto ja modernisaatio arjen kaikilla osa-alueilla. Myös arkkitehtuurin kieli muuttui universaalimmaksi. Suomalainen elämäntapa amerikkalaistui, ja kulutushyödykkeet muuttuivat joka kodin vakiovarustukseksi.⁴⁹² Loppumattomalta näyttävä kehitys ja kaupunkirakenteen uudistaminen herättivät luonnollisesti vasta-ajattelua. Kaupunkisuunnitteluun liittyvät konfliktit yleistyivät, ympäristö- ja rakennussuojeluaatteet vahvistuivat ja myös kulttuuriympäristön asiantuntijat alkoivat ottaa laajempaa vastuuta ympäristöstä.⁴⁹³

Ajan kaksinainen ilmapiiri heijastui myös kaupunkisuunnitteluun. Esimerkiksi puutarhakaupungin sovellukset olivat jo 1940-luvulta lähtien tehneet uutta tulemistaan tarjoten vaihtoehdon kivikaupunkien kasvun rinnalle.⁴⁹⁴ Helsingin kaupunkirakenteen modernisointia kritisoivat muun muassa Vilhelm Helander ja Mikael Sundman vuonna 1970 julkaistussa *Kenen Helsinki* -pamfletissaan.⁴⁹⁵ Tilannetta kuvaa, että Puu-Käpylä suojeltiin samoihin aikoihin, kun Helsingin liikekeskustaan valmistuivat kiistanalaiset Pukevan tavaratalo ja Heimolan uusi liiketalo ja samana vuonna, jona Helsingin kaupunginvaltuusto päätti metron rakentamisesta Helsinkiin.⁴⁹⁶ Puu-Käpylän keskustelu kertookin hyvin ajan kaupunkisuunnittelun kaksinaisesta olemuksesta.

Historia voimavarana

Paikkoja on kutsuttu sosiaalisesti konstruoiduiksi, sillä niitä luodaan menneisyydestä tehtyjen historian tulkintojen kautta uudelleen niin tietoisesti kuin epä-tietoisesti. Historia voidaan nähdä keskusteluna nykyhetken ja menneen välillä, sillä nykyhetki itsessään on moniääninen. Hallitsevin historiallinen näkemys jää viimein elämään niin fyysisessä paikassa, opetuksessa kuin kirjoitetuissa teks-

⁴⁹⁰ Tuppurainen 2011, 39.

⁴⁹¹ Helander 1991, 46-47.

⁴⁹² Pantzar & Sarantola-Weiss 1997, 11; Juntto 1997, 40; Mäkinen 1991, 42; Helander 1991, 44. Ks. myös Miettunen 2009.

⁴⁹³ Esim. Salokorpi 1990, 58; Jauhiainen 2002, 132; Pihlman 2007, 215.

⁴⁹⁴ Uuskallio 2001, 93-100; Hertzen 1946, 40; Meurman 1947, 24.

⁴⁹⁵ Ks. Helander & Sundman 1970.

⁴⁹⁶ Kivilaakso 2014, 7; Pantzar & Sarantola-Weiss 1997, 12.

teissä.⁴⁹⁷ Puu-Käpylän keskustelu on esimerkki siitä, miten historiaa voi käyttää hyväksi erilaisten näkökohtien perustelemisessa. Peter Aronssonin mukaan historian käytöllä voidaan antaa merkitys asioille, vahvistaa niiden legitimitettä tai pyrkiä ymmärtämään muutoksia.⁴⁹⁸ Puu-Käpylää koskevien kirjoitusten perustava voima ovatkin viittaukset alueen rakennus- ja kulttuurihistoriaan puutalojen säilyttämisen legitimoijana. Näitä viittauksia kutsun aineistosta nousevaksi historiallisen merkityksen diskurssiksi.

Historian käyttöä asemakaavaehdotusta vastustavana argumenttina löytyy analysoimistani lehtileikkeistä noin puolesta. Tällaisissa kirjoituksissa on käsitelty ensisijaisesti alueen syntyhistoriaa, ja niissä alueeseen liittyvät legendat on valjastettu alueelle lisäarvoa tuovaksi tekijäksi: ”Kokonaisuutena on Puu-Käpylä saavutus, johon myöhemminkään ei olla usein päästy. Tilapäiseksi rakennettunakin se on lähtemättömästi jäänyt rakennustaiteemme historiaan.”⁴⁹⁹ Toisissa kirjoituksissa historian käyttö on ollut informoivaa, kuten ensimmäisessä seuraavista sitaateista, kun taas jälkimmäinen sitaatti osoittaa, miten osassa siihen on liittynyt tunteisiin vetoavia käytäntöjä.

Suomiyhhtiön kirjelmässä mainittu purettavaksi ajateltu puutaloryhmä on peräisin vuosilta 1920–24. Kun Käpylän puutarhakaupunkia aikoinaan suunniteltiin, tarkoituksena oli rakentaa ”Helsingin kaupunkiin tai maa-alueelle terveydelliseltä kannalta tyydyttäviä ja huokeita asuinrakennuksia, enintään kolme huonetta ja keittiön käsittävine huoneistoillean sekä vuokrata näinä Helsingin kaupunkikunnan jäsenille”. Käpylän rakennusaikaan vallitsi maailmansodan jälkeinen pulakausi, vuokrasäännöstely oli voimassa ja asuntopula oli kova.⁵⁰⁰

– Lienee poikkeuksellista, että varttuneeseen ikään ehtinyt kaupunginosa voi määritellä perustamisensa niinkin tarkkaan kuin nyt 50-vuotisjuhlaansa viettävä päiväsankari Käpylä. Kokonaisten kaupunkien kohdalla se on totuttua, samoin esimerkiksi vielä lapsen iässä olevien kaupunginosiemme kohdalla Helsingissä. Mutta Käpylän poikkeuksellisuus johtuu sen aikanaan poikkeuksellisesta syntymätavasta. Sehän on ensimmäinen yhtenäiseksi puutarhakaupungiksi suunniteltu ja ensimmäinen aluerakentamisena rakennettu kaupunginosa.⁵⁰¹

⁴⁹⁷ Schurmer-Smith & Hannam 1994, 5.

⁴⁹⁸ Aronsson 2012, 57; Grahn 2014, 36.

⁴⁹⁹ *Uusi Suomi* 19.2.1967, 3.

⁵⁰⁰ *Helsingin Sanomat* 4.2.1964, 4.

⁵⁰¹ *Käpylä-lehti* 4/1970, 5.

Aikasidonnaisten elementtien yhdistäminen aineellisesta ympäristöstä ker- tovaan puhuntaan on esimerkki siitä, että materiaallinen kulttuuri on saumatto- massa yhteydessä sen kulttuurisiin ja sosiaalisiin merkityksiin, kuten historiaan. Louise Nyströmin mukaan pidetyiksi rakennuksiksi valikoituu tavallisesti sellai- set kohteet, jotka koetaan osana paikan luonnetta ja jotka siten lunastavat tilansa osana ympäristön henkeä.⁵⁰² Olennaiseen rooliin astuu tällöin paikan historian tuntemus. Rakennusperinnön arvottamisessa historia eritellään usein esimerkik- si arkkitehtuuri-, sosiaali-, yhteiskunta- tai henkilöhistorian alalajeihin.⁵⁰³ Vaikka Puu-Käpylän keskustelussa hyödynnettiin kaikenlaisia menneisyyden tulkintoi- hin kytkeytyviä aineksia, rajantekoa historian eri alalajien välillä ei juuri tehty.⁵⁰⁴ Rakentamiseen liittyvät tarinat ovat aineistossa vahvimmin esillä, mutta lehdet sisälsivät kertomuksia myös esimerkiksi Puu-Käpylän asukkaista. Tällaiset tarinat toisaalta saattoivat liikkua menneisyyden lisäksi myös nykyajassa monia aikata- soja yhdistäen.

Tietyt tapahtumat, puutarhakaupungin rakentamiseen liittyneet myytit, tois- tuvat kirjoituksissa jatkuvasti. Erityisen suureen asemaan nousee kaksiosainen tarina, jonka ensimmäinen osa kertoo Puu-Käpylän rakentajien ja rakennuttajien teoista alueen aikaansaamiseksi: ”Kun Käpylän ensimmäiset talot rakennettiin, varasi rakentaja [...] kullekin vuokralaiselle oman puutarhapalstan ja jakoi en- simmäisinä vuosina palkintoja ja kunniakirjoja maan hyvästä hoidosta.”⁵⁰⁵ Tämän jälkeen tarinan päärooliin astuvat asukkaat: ”Mutta asukkaat loivat ne [puutarhat], loivat kiitettävällä harrastuksella ja peräänantamattomalla sitkeydellä.”⁵⁰⁶ Tapah- tumien esittäminen tällaisessa valossa on medialle tyypillinen ilmiö, sillä poliitti- sessä uutisoinnissa käytetään usein välineenä dramaturgiaa. Tarinat kiinnostavat ihmisiä, ja hyvä dramaturgia saa ihmiset eläytymään tarinaan ja samastumaan sen henkilöihin.⁵⁰⁷ Yhdistän historian käytön kuvatussa muodossaan draaman tuot- tamiseen tapauksesta. Yhteistä historian käytölle aineistossa on toimituksen tai kirjoituksessa käytetyn lähteen tietoinen tai tiedostamaton pyrkimys tietynlaisten valmistumisajan idyllistä kertovien mielikuvien tuottamiseen. Tämä toisaalta on tyypillistä puutarhakaupungeille, jotka usein esiintyvät ihmisille menneestä ajasta kertovina muistumina.⁵⁰⁸

⁵⁰² Nyström 2006, 101–103. Paikan henki tai luonne tunnetaan nimellä *Genius loci*.

⁵⁰³ Unnerbäck 2002, 24.

⁵⁰⁴ Kirjoituksissa toistui rakennusperinnön arvottamisessa vuosikymmeniä suosittu ter- mi *kulttuurihistoriallinen arvo*, joka ymmärrettiin lehtileikkeissä hyvin laajasti. Asian- tuntijoiden tekemän rakennusperinnön arvottamisen vaiheista, ks. Tuominen 1992, 38–41.

⁵⁰⁵ *Helsingin Sanomat* 9.3.1966, 18.

⁵⁰⁶ *Käpylä-lehti* 2/1967, 3.

⁵⁰⁷ Kantola 1998, 122–123.

⁵⁰⁸ Rådberg 1994, 9.

Menneisyyden ihannekuvien muodostama kokemus ei välttämättä tullut kirjoituksessa toimittajalta lukijalle suoraan annettuna, vaan lähtökohtana saattoi olla myös tietynlaisen tekstin julkaisemisen oikea-aikaisuus siten, että historiallisen tapahtuman merkityksen ja siihen liittyvän tunnekokemuksen muodostamisen valta jätettiin lukijalle. Esimerkiksi *Uusi Suomi* julkaisi ”Puolen vuosisadan takaa” -palstallaan 7.4.1970 uutisen Käpylän rakentamisesta.⁵⁰⁹ Uutinen liittyi toki siihen, että Puu-Käpylä vietti samana vuonna 50-vuotisjuhlaansa, mutta se sopi hyvin yhteen myös kaavoitustilanteen kanssa. Juhlavuosi tarjosi oivallisen tilaisuuden korostaa asuinalueen ikää sille lisäarvoa tuovana tekijänä.⁵¹⁰

Näkymä Nyyrikintie 6:sta 1920-luvun lopulla. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo.

Suhtautuminen puisiin kaupunginosiin on ollut ajoittain ristiriitaista ja taantumuksellista.⁵¹¹ Puu-Käpylän kohdalla ristiriitaisuudesta kertoo esimerkiksi se, että ’hyvä menneisyys, paha modernisaatio’ -dikotomia ilmaistiin muutamissa kirjoituksissa hyvin suorasti, kuten seuraavassa, *Uudessa Suomessa* vuonna 1967 julkaistussa sitaatissa:

⁵⁰⁹ *Uusi Suomi* 7.4.1970, 10. Kyseinen uutinen oli alun perin julkaistu 7.4.1920.

⁵¹⁰ Ks. myös Mäkinen 1970.

⁵¹¹ Suikkari 2002, 12.

Ja vielä kerran olisi harkittava, emmekö halutessamme purkaa Käpylän ole lähinnä meikäläiselle tyypillisen ajattelutavan 'vanha-pois-ja-uutta-ja-komeaa-tilalle' uhreja. Hiemankin pitemmästä perspektiivistä katsottuna vanha voi edustaa arvoja, joita uudessa ei ole. Ja ennen kaikkea, eikö meidän olisi syytä hoivata myös kaupunkimme kasvojen persoonallisia piirteitä – 'hymykuoppa Helsingin poskessa' on yksi sellainen.⁵¹²

Vastakkainasettelua ylläpidettiin korostamalla tekeillä olevan päätöksen merkitystä rakennussuojelulle laajemmin. Useissa kirjoituksissa tiedostettiin, että Puu-Käpylän uusi asemakaava tulee jäämään kaupunkisuunnittelun historiaan omanlaisekseen ennakkotapaukseksi, ratkesi se mihin suuntaan tahansa: ”[...] professori Otto-I. Meurman totesi, että vastaus keskustelukysymykseen tulee aikanaan osoittamaan Helsingin kaupungin suhteen kulttuurin suojelemiseen.”⁵¹³

Aineistoon mahtuu myös alueen historiaa ihannoivia kirjoituksia: lukuisia viittauksia Puu-Käpylän suunnittelijoihin ja henkilöihin, jotka vaikuttivat alueen syntyyn ja rakentumiseen 1910-luvun lopussa ja rakentamisen aikana 1920-luvulla. Esimerkiksi arkkitehdit Birger Brunila, Otto-I. Meurman, Martti Välikangas ja kaupunginpuutarhuri Elisabeth Koch sekä rakentamispäätökseen vaikuttanut arkkitehti Akseli Toivonen nousivat useissa kirjoituksissa esiin. *Käpylä-lehdessä* kirjoitettiin jopa siitä, että rakentajien kunniaksi tulisi rakentaa muistomerkki.⁵¹⁴ Käsittelen kirjoitusten sisältämää nostalgiaa ja henkilökulttia tarkemmin luvussa *Kulttuuriperintö ja nostalgia*.

Menneisyys voidaan ymmärtää mielikuvissa paitsi hyvänä, myös negatiivisena tekijänä. Rakennetusta ympäristöstä puhuttaessa menneisyyden merkit voivat edustaa kulttuurihistoriallisten arvojen lisäksi myös taantumusta, vanhanaikaisuutta, kuluneisuutta ja epäkäytännöllisyyttä. Iida Kalakoski on kirjoittanut raunioihin liittyviä tuntemuksia käsittelevässä tutkimuksessaan, että matkailijan kokemaa ympäristön viehätysvoimaa lisää ylipäätään ”vanhuuden tunnelma”. Kalakosken mukaan ”tarpeellinen määrä patinaa ja kuluneisuutta etäännyttää historian meistä, tekee siitä valmiiksi kuollutta ja vaaratonta, ja se on siksi miellyttävää katseltavaa”, mutta ”omiin päiviimme saakka jatkuvan autenttisen historian sen sijaan saatamme kokea jopa uhkaavana”.⁵¹⁵ Tämä huomio on rinnastettavissa Puu-Käpylän tapaukseen, sillä kyseessä oli keskustelu nimenomaan elävästä, syntyhetkestä nykypäivään kestäneen 'autenttisen' historian tuotteesta. Kalakosken tunnistamat menneisyyden uhat pohjustavat luontevasti huomioitani koskien sa-

⁵¹² *Uusi Suomi* 9.2.1967, 4.

⁵¹³ *Uusi Suomi* 11.5.1966, 18.

⁵¹⁴ Esim. *Käpylä-lehti* 4/1969, 3.

⁵¹⁵ Kalakoski 2010, 26. Ks. myös Riegl 2003.

nomalehdissä julkaistuja, Puu-Käpylän modernisointia peräänkuuluttaneita kirjoituksia.

Rakennusten puutteet ja huonokuntoisuus

Rakennuksille merkityksen antavien, alueen menneisyydestä kertovien tarinoiden vastaparina keskustelua ruokittiin puutteita ja huonokuntoisuutta käsittelevällä diskurssilla, joka korosti olevien rakennusten korjaus- tai uudelleenrakentamistarvetta. Vastakkaiset diskurssit sopivat hyvin kirjallisuudessa ruokittuun myyttiin agraarin puukaupunki-idyllin ja teollisuuden kivikaupungin välisistä eroista.⁵¹⁶ Osaa kirjoituksista leimasi pelko asuinalueen taantumuksesta: ”Valoa ja vihreyttä – mutta myös nykyaikaisuutta ja mukavuuksia nykyaikaisin rakennusteknillisin keinoin! Kehityksen on mentävä eteenpäin!”⁵¹⁷

Helsingissä oli jäljellä 1970-luvulla puutaloja enemmän kuin tänä päivänä, ja samat ongelmat, jotka käpyläläisten arkea vaikeuttivat, vaivasivat myös muualla. Moni kaupunkilainen kärsi asuntojen kylmyydestä ja ahtaudesta sekä juoksevan veden puutteesta.⁵¹⁸ Puu-Käpylässä useissa kodeissa oli vielä 1960-luvulla ulkokaäymälät.⁵¹⁹ Hyvän näkökulman ajan puukaupunkeihin kohdistuvaan ilmapiiriin tarjoavat Helsingin kaupunginmuseon sekä Helsingin yliopiston kansatieteen oppiaineen 1970-luvulla keräämät haastattelu- ja kyselyvastaukset. Aineiston mukaan Puu-Pasila koettiin tuolloin eksoottisena, osin pelottavanakin kaupunginosana, jossa eivät niin kutsutut kunnan kansalaiset aikaansa viettäneet. Vaikka Puu-Pasilassa asukkaiden paikallisidentiteetti oli vahva,⁵²⁰ liittyi kotialueeseen monilla myös häpeän tunteita. Pasilan ajateltiin olevan vaatimaton ja syrjäinen, ja siitä käytettiin asuinalueen ulkopuolella liikuttaessa jopa peitenimiä.⁵²¹

Sama ajatusmaailma heijastuu Puu-Käpylän keskustelusta. Teksteissä, joissa keskeisimmäksi vaatimukseksi nousi asuinolojen parantaminen, asuntoihin kaivattiin nykyajan mukavuuksia ja puutarhakaupungin ilmeen kohentamista toivottiin uuden rakentamisen avulla: ”[...] alueen nykyiset rakennukset [...] ovat siinä määrin loppuun kuluneita, että ko. talojen korvaaminen uusilla on tullut ajankohtaiseksi.”⁵²² Kirjoituksissa kuvastui ajatus siitä, että säilyttäminen olisi epäloogista, kun helpompi tie olisi rakentaa uutta. Seuraavassa sitaatissa tiedostetaan

⁵¹⁶ Tuomi 1995, 10–11.

⁵¹⁷ *Helsingin Sanomat* 16.11.1969, 38.

⁵¹⁸ Jauho 1997, 58–59.

⁵¹⁹ Lundsten 1993, 75, 81.

⁵²⁰ Koskijoki 1997, 221–222.

⁵²¹ Teppo 1997, 76–77.

⁵²² *Kansan Uutiset* 8.12.1960, x.

lisäksi se, etteivät korjaustarpeet olleet samanlaisia kaikissa Puu-Käpylän kortteleissa:

Käpylän rakennuskannan uusiminen on käynyt tarpeelliseksi rakennusten alentuneen kunnan vuoksi. Niiden korjauskelpoisuus lienee varsin vaihteleva, millä perusteella arvioituna uudelleen rakentamisen tarpeen ajankohta on eri kortteleissa ilmeisesti melko erilainen. Toisena syynä uuteen suunnitteluun ryhtymiselle on keskukslämmityslaitteiden puuttuminen, saniteettilaitteiden vajavaisuus ja niiden uusimistarve. Autosuojia ei myöskään ole.⁵²³

Taantumuksen pelko tulee ilmi nimimerkillä ”Röttelökurjuuteen kyllästynyt” julkaistusta mielipidekirjoituksesta, joka muodostaa aineistossa poikkeuksen miltei aggressiivisella sävyllään. Vaikka mielipidekirjoitus painottaa asuinalueen kurjistuneita olosuhteita, kuvastuu siitä myös tietynlaisen imagon tavoittelu. Kirjoittaja kaipaa asuinalueita, jota ”kehtaa” esitellä ulkopuolisille ja joka on ”nykyaikainen”:

Alas Käpylän puutaloröttelöt! [...] Olemme asuneet Käpylän lahoavissa puutaloröttelöissä 30 vuotta. Kärsineet ulkona olevista puukäymälöistä, palleet hatarissa asunnoissamme ja kärsineet hoitamattomista pihoista. Miten voi olla mahdollista, että tätä kirousta halutaan jatkettavan? Kaikkialla Länsi-Euroopassa rakennetaan kaupunkialueille viihtyisiä, mukavuuksia sisältäviä kerrostaloalueita. Miksei siis meilläkin. Varmasti löytyy Suomesta suunnittelijoita ja arkkitehteja, jotka osaavat luoda Käpylästäkin viihtyisän, ihmisen huomioivan kivitalolähiön, jossa vuokrataso olisi kohtuullinen ja jota kehtaisi esittää ulkopuolisillekin.⁵²⁴

Turo-Kimmo Lehtonen kirjoittaa, että uuden haluaminen ja kaupallisuus ovat nykyelämää kuvaavan materialismin muotoja. Vaikka Puu-Käpylän tapauksessa rakennukset kaipasivatkin kunnostusta ja mukavuuksiin liittyviä uudistuksia, osa uudistusmielisen ajattelun motiiveista on saattanut olla seurausta siitä, että kulttuurissamme on tavallista haluta jatkuvasti uudempaa, muodinmukaista omaisuutta. Lehtosen mukaan kyse ei ole pelkästä materiaalien kulumisesta ja ikääntymisestä, vaan myös siitä, että muoti ja sen nopeat muutokset kuvaavat nykyistä elämäntapaamme.⁵²⁵ Näkökohdan voi liittää tiettyjen arvoteorioiden valossa myös ihmisen perusluonteeseen. 1900-luvun vaihteessa vaikuttaneen Alois Rieglin mukaan historiallinen arvo (muinaisuusarvo), uutuusarvo ja taiteelliset arvot ovat aina ristiriidassa keskenään. Rieglin ajattelun mukaan kulttuuriperin-

⁵²³ *Uusi Suomi* 22.12.1966, 1.

⁵²⁴ *Helsingin Sanomat* 16.11.1969, 38.

⁵²⁵ Lehtonen 2008, 9–14.

nön kannalta ongelmallista on se, että kauneus ymmärretään usein uutuusarvona, sillä uuden viehätyksensä perustuu helposti ymmärrettävään eheyteen, muodon täydellisyyteen sekä värien kirkkauteen ja kylläisyyteen. Rieglin mukaan ihmiset haluavat nähdä rakennukset uudenveroisina, ja hän kutsuukin uutuusarvoa monen ihmisen taiteelliseksi arvoksi.⁵²⁶ Rieglin näkemyksiä on kritisoitu moneen otteeseen, ensimmäisenä sen teki Georg Dehio.⁵²⁷ Vaikka tietyt ihmisyyden elementit ovat universaaleja ja muuttumattomia, arvot elävät ajassa. En siis esitä, että Rieglin 1900-luvun alussa esittämät näkemykset sellaisenaan istuisivat tämän päivän arvomaailmaan, joka vaihtelee eri ihmisten välillä merkittävästi. Se, mikä Rieglin ajattelusta on kuitenkin yhdistettävissä Puu-Käpylän keskusteluun, on uutuusarvon ja historiallisen arvon välinen jatkuva taistelu.

Historiallisen merkityksen ja uutuusarvon välisiä suhteita tulkittaessa huomionarvoiseksi nouseekin kaksi asiaa. Näistä toinen on se, että taantumuksen pelkoon sekä uudistamisen ihannointiin liittyneet viittaukset tulevat aineistosta esiin verrattain vaimeasti suhteessa kirjoituksiin, joissa painotettiin alueen historiallista merkittävyyttä. Perinnettä ja modernisaatiota korostavien näkökulmien suhde ei siis ole aineistossa tasapuolinen. Puutteiden ja huonokuntoisuuden diskurssi on läsnä toisaalta myös kaksisuuntaista argumentointia sisältäneissä kirjoituksissa, joissa säilyttämistä puollettiin, mutta joissa vanhojen rakennusten mahdolliset puutteet todettiin kiistattomina faktoina, joihin kaikesta huolimatta tulee puuttua. Samaten alueen historialliseen merkittävyyteen viittaavat lauseet usein löytyvät myös uudelleenrakentamista puoltavista kirjoituksista, joskin niiden merkitys saatettiin tällaisissa kirjoituksissa sivuuttaa.

Toinen huomioitava asia on, että siinä missä puutalojen säilyttämistä kannattaviksi tulkittavat kirjoitukset liikkuvat vapaammin menneessä, nykyisyydessä ja tulevaisuudessa, uudelleenrakentamisen mahdollisuutta puoltaneet mielipiteet liikkuvat pääasiassa nykyhetkessä ja lähitulevaisuudessa. Purkamisen perusteeksi riitti lähinnä henkisen uudistumisen tai uutuusarvoa omaavan ympäristön kaipaaminen. Tämä asettuu hyvin yhteen Pierre Bourdieu'n näkemyksen kanssa *suunnitelman ja syventymisen* vastakkaisuudesta. Bourdieu on kirjoittanut, että siinä missä suunnitelma toimii tulevaisuuden tavoitteena, jossa subjekti, tässä tapauksessa esimerkiksi kaupunkisuunnittelija, näkee itsensä tulevaisuuden asettajana ja toimii kaikin keinoin tulevaisuuden päämäärän saavuttamiseksi, syventyminen ”on välittömästi läsnä jossakin, jota ei välittömästi havaita ja joka ei ole välittömästi

⁵²⁶ Riegl 2003; Lind 2006, 14; Vuojala 2014, 134; Kåring 1995, 315; Jokilehto 1999, 215–217.

⁵²⁷ Jokilehto 1999, 217–218.

käytettävissä, mutta joka on kuitenkin ikään kuin jo siinä”.⁵²⁸ Olennaista on, että tässä tapauksessa myös menneisyysorientoituneissa kirjoituksissa lähtökohtana oli tulevaisuus – alueen kehittäminen tässä päivässä olemassa olevaa hyödyntäen.

Viihtyisä kaupunki

Rakennussuojelu käsitteenä on alkanut viime vuosina väistyä laajempien määritelmien, kuten kulttuuriympäristön suojelun tieltä. Tästä kertoo esimerkiksi, että Museoviraston organisaatiouudistuksessa vuonna 2011 vanha *Rakennushistorian osasto* ja *Arkeologian osasto* yhdistettiin *Kulttuuriympäristön suojelu* -osastoksi (nyk. *Kulttuuriympäristöpalvelut*), jossa rakennustutkijat, restaurointiasiantuntijat, arkeologit ja merihistorioitsijat työskentelevät aiempaa tiiviimmin yhdessä. Samasta asennemuutoksesta kertoo, että valtio laati vuonna 2001 tehdyn rakennusperintöstrategian rinnalle valtakunnallisen kulttuuriympäristöstrategian vuosina 2012–2013.⁵²⁹ Asiantuntijat haluavat siis hahmottaa ympäristön nykyään yhtenäisempänä, erilaisia ja eri-ikäisiä elementtejä käsittävänä kokonaisuutena. Kulttuuriympäristöstrategiassa puhutaan myös ympäristön aineettomista merkityksistä.⁵³⁰ Pelkkä rakennusten itseisarvoinen suojelu ei riitä, sillä rakennukset vaikuttavat paitsi maisemaan, myös muihin ympäristön ulottuvuuksiin, kuten sen toiminnallisuuteen. Tällainen rakennetun ympäristön holistisesti ymmärtävä ajattelu on tunnistettavissa jo Puu-Käpylän 1960-luvulla käydystä kaavoituskeskustelusta. Yksi keskustelun perustavista voimista ovat nimittäin moninaiset alueen viihtyisyyteen liittyvät teemat eli viittaukset arkkitehtuurin laatuun, alueen puutarhamaiseen luonteeseen, kauneusarvoihin sekä toiminnalliseen ulottuvuuteen. Toisinaan aluetta kuvattiin tässä mielessä jopa maan onnistuneimmaksi asuinalueeksi, kuten seuraavassa *Hufvudstadsbladetissa* julkaistussa tekstissä:

Detta område är ett av de mest lyckade bostadsområden som finns i vårt land. Det är arkitekturhistoriskt intressant och det är, vilket väl för invånarna torde vara den viktigaste synpunkten, välplanerat, vackert, trivsamt att bo i.⁵³¹

⁵²⁸ Bourdieu on kehittänyt tämän ajatuksensa Edmund Husserlin määrittelemästä *protektion* ja *projektin* vastakkaisuudesta. Ks. Bourdieu 1998, 137. Ks. myös Rajaniemi 2006, 83.

⁵²⁹ Ks. *Rakennusperintöstrategia – Valtioneuvoston päätös 13.6.2001; Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*.

⁵³⁰ *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 8.

⁵³¹ *Hufvudstadsbladet* 23.2.1964, 7.

Kutsun tarkoittamiani viittauksia tässä viihtyisän kaupungin diskurssiksi. Viihtyvyystekijöiden määrittely on kuitenkin riippuvainen kokijasta.⁵³² Ne voi nähdä rinnasteisina abstraktille hyvän elinympäristön määritelmälle. Käsite esiintyy esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslaissa (1999/132, 1§), mutta ennen muuta se perustuu silti subjektiiviseen ja asukaslähtöiseen kokemukseen. Kukin liittää hyvään elinympäristöön juuri itselleen tarpeellisia ja mieluisia elementtejä.⁵³³ Puu-Käpylässä viihtyisän kaupunkitilan ajateltiin muotoutuvan ajan, ihmisen ja rakennusten vuorovaikutuksessa.

Valtaosassa kirjoituksia puutarhakaupunki kuvattiin rakennusten, asemakaavan ja yhtenäisen vihersuunnitelman yhdessä muodostamaksi harmoniseksi kokonaisuudeksi. Puu-Käpylän kaavoituskiistassa nimenomaan elintilan ympärillä käyty keskustelu osoittaa, miten tilanne muuttui 1960-luvun edetessä. Vuosikymmenen alun kirjoituksissa alueen viihtyvyystekijät yhdistettiin usein ennemmin kaupunkiluontoon puhumalla muun muassa ”tuuheasta ja kauniista puutarhakaupungista”⁵³⁴ rakennusten jäädessä keskustelussa toisinaan taka-alallekin, kun taas vuosikymmenen loppupuolella argumentoitiin huomattavasti painavammin alueen arkkitehtonisten arvojen puolesta: ”Kysymyksessä on yksi arkkitehtoonisesti mielenkiintoisimpia asuntoalueita pääkaupungissa.”⁵³⁵ Tämä johtui siitä, että uutta asemakaavaehdotusta markkinoitiin lehdissä alueen luonteen ja luonnonläheisyyden säilyttävänä vaihtoehtona, mutta vuosikymmenen lopulle tultaessa moni oli huomannut, että todellisuudessa suunniteltu kaava mahdollistaisi puutalojen vaiheittaisen purkamisen ja ympäristökokonaisuuden pirstaloitumisen. Asian tiedostaminen liittyi myös laajemmin yhteiskunnassa tapahtuneeseen rakennussuojeluaatteen vahvistumiseen.⁵³⁶ Yleisesti ottaen kirjoituksissa alkuperäisen rakennus- ja asemakaava-arkkitehtuurin ajateltiin kuitenkin luovan puitteet hyvälle, vuorovaikutusta tukevalle ja toiminnalliselle elämälle. Toteuttipa Helsingin kaupungin museo tässä hengessä 1960-luvun loppupuoliskolla asumista ja elämistä tallentaneen korttelitutkimuksenkin⁵³⁷ Puu-Käpylässä.

Ympäristökokemuksen subjektiivisuudesta johtuen en voi antaa määritelmää sille, millainen on viihtyisä kaupunki. Puu-Käpylän tapauksessa julkisuudessa käytiin kuitenkin aihetta sivuavaa keskustelua. Tällaisissa kirjoituksissa korostui

⁵³² Esimerkiksi tiivyyden kokemukseen voivat vaikuttaa enemmän sosiaalisten kohtaamisten määrä kuin asemakaavoituksessa käytetty tehokkuusluku. Ks. Suikkari & Reinikainen 2006, 48–51.

⁵³³ Termin problematiikkaa on avannut tarkemmin esimerkiksi arkkitehti Elisa El Harouny väitöskirjassaan. Ks. El Harouny 2008, 26–38.

⁵³⁴ *Helsingin Sanomat* 22.5.1965, 14.

⁵³⁵ *Uusi Suomi* 23.4.1969, 7.

⁵³⁶ Vahtikari 2013, 238; Pihlman 2007, 215.

⁵³⁷ HKA: *Helsingin kaupungin virastot ja laitokset 2* : 1966, 160.

ajatus siitä, miten ympäristön esteettisyys tukee alueen viihtyvyyttä ja miten se tekee siitä kansainvälisestikin edustavan – alueen, jota ”kelpaa esitellä”.⁵³⁸ Otto-I. Meurman kuvasi vuonna 1947 julkaistussa kirjassaan *Asemakaavaoppi* asukkaiden hyvinvointiin vaikuttavia asemakaavasuunnittelun tekijöitä ja painotti tekstissään kauneuden merkitystä inhimillisten ympäristöjen luomisessa:

Asemakaavatyön tulee olla täysipainoista kulttuurityötä. Kauneuden avulla edistetään yhdyskuntien inhimillisyyttä ja poistetaan kaaviomaisuus, joka helposti johtaa asujamiston proletaaristumiseen. Vain sopusuhtaisessa, kauniissa ympäristössä ihminen voi ajanmittaan tuntea viihtyvyyttä ja saavuttaa sen kiinteän kotipaikkatunteen, jota vailla hän tuntisi itsensä mitään kiinteätä omistamattomaksi vuokralaiseksi elämän taipaleella.⁵³⁹

Tarkasteltaessa kaupunkitilan merkitystä ihmiselle, kaupungin kulttuuristen ja sosiaalisten konventioiden sekä rakennetun kaupungin rinnalla vähintään yhtä tärkeää on hahmottaa kaupunkiluonnon merkitys osana tilan kokemista.⁵⁴⁰ Pekka Junkala yhdistää kaupunkiluonnon jatkuvuuteen, sillä luonnontilaiset paikat muistuttavat ihmistä tilan historiallisesta ja ekologisesta jatkuvuudesta eli toimivat symbolisina ja mentaalisisina kiinnepisteinä ajassa.⁵⁴¹ Luonto ja kulttuuri asetetaan kuitenkin usein toistensa vastakohdiksi, myös akateemisessa tutkimuksessa.⁵⁴² Esimerkiksi Kirsi Saarikangas on kirjoittanut, että ”rakennettu tila on ihmisen rajaama ja tekemä – kulttuuria erotuksena luonnosta”.⁵⁴³ Puu-Käpylän keskustelua analysoidessa olennaista onkin, että siinä myös kaupunkiluonto hahmotettiin ihmisen tekemänä, sillä ihminen on rakennus- ja vihersuunnittelullaan rajannut kaupunkitilan, valjastanut luonnon osaksi rakennettua ja kulttuurista ympäristöä. Ympäristö esiintyi kirjoituksissa siis rakennetun ympäristön ja luonnonympäristön muodostamana hybridinä. Luonnon ja rakennetun vuoropuhelua korostanut puutalojen säilyttämistä puoltava näkökulma samalla ylläpiti suunnittelu-aikaan ja asukkaiden yritteliäisyyteen yhdistettyjä idyllin mielikuvia. Tällaista mielikuvaa piirtäneissä kirjoituksissa saattoi toisinaan olla poeettisiakin piirteitä, kuten seuraava sitaatti osoittaa:

⁵³⁸ Esim. *Hufvudstadsbladet* 9.3.1965, 9; *Helsingin Sanomat* 29.9.1960, 14.

⁵³⁹ Mäkinen 1980, 6.

⁵⁴⁰ Ks. esim. Lappi 2004, 235–236.

⁵⁴¹ Junkala 1999, 25–27.

⁵⁴² Kulttuurin, luonnon ja yhteiskunnan määritelmien vastakkainasettelusta, ks. esim. Gullestrup 2006, 33.

⁵⁴³ Saarikangas 2006, 49–50.

Kun lehti taas puhkeaa puihin ja luonto alkaa viheriöidä, silloin on Käpylän purkamista kannattavilla aiheita tehdä tutustumisretki tähän kaupunginosaan. Silloin saadaan paras käsitys Käpylän puutarhakaupunginosan luonteesta. Harvassa paikassa Helsingissä luonto niin kauniisti ympäröi kaupungin asukkaan kotia ja harvassa paikassa satunnainen ohikulkija tuntee halua pysähtyä ihailemaan pihojen reheviä istutuksia ja vanhoja puita.⁵⁴⁴

Käpyläläisille kaupunkiluonto oli tärkeä osa alueen viihtyisyyttä: ”asukkaat pelkäävät [...], että alueen miljöö kärsii kun puita ja pensaita joudutaan poistamaan rakennustöiden yhteydessä [...].”⁵⁴⁵ Luontokokemus liittäkin ihmisen osaksi paikkaa ja osoittaa kokijalle tämän paikan ympäristössä. Luonnon kokeamiseen sisältyy tunteita, muistoja, arvoja ja toiminnallisuutta.⁵⁴⁶ Tässä kontekstissa on kuitenkin hyvä tiedostaa, että Puu-Käpylän kaavoituskeskustelun aikoihin pihan käyttö oli muuttumassa. Puu-Käpylän pihat olivat 1920-luvulla verrattain ahtaiden asuntojen sisätilojen jatkeita niin, että monet arkitoimet saatettiin hoitaa pihalla. Ne toimivat kaupunkimaisen kerrostalopihan esikuvana. 1960-luvulle tultaessa uudet asunnot olivat kuitenkin jo tilavampia kuin 1920-luvun asunnot, mistä syystä arki oli siirtymässä tiukemmin sisätiloihin pihojen jäädessä lähinnä lasten käyttöön.⁵⁴⁷ Toisaalta 1960-luvulla ihmiset arvostivat, osin lisääntyneeseen vapaa-aikaansakin liittyen, luontoa ja luonnonläheisyyttä kaupungissa. Tiiviin kaupunkirakenteen sijaan haluttiin asua rauhallisissa ja luonnonläheisissä paikoissa.⁵⁴⁸

Puu-Käpylän uudistamissuunnitelmissa ei tehty niinkään rajanvetoa vanhan, luonnonläheisen puutarhakaupungin ja uuden, esimerkiksi tiiviin ja suljetun kaupunkirakenteen välillä. Suunnitelmien mukaan uudet kaksikerroksiset kivitalot olisi sijoitettu samoihin kortteleihin ja toisistaan erilleen hieman samaan tapaan kuin vanhat puutalotkin olivat – modernismin avointa kaupunkitilaa ihannoivan kaupunkisuunnittelun mukaisesti.⁵⁴⁹ Tästä huolimatta luonto-teemaa hyödynnettiin arvokeskustelussa voimakkaasti. Luontoon liittyvien aiheiden onkin todettu olevan yksi kaupunkisuunnittelun kiistanalaisista kysymyksistä etenkin siksi, että asukkaat tarttuvat aiheeseen tavallisesti toisenlaisesta perspektiivistä kuin kaupunkisuunnittelijat.⁵⁵⁰ Tällaisissa tapauksissa luonnontilaisuudella tehdään usein eroa keskustan ja keskustan ulkopuolella sijaitsevien kaupunginosien välillä. Luonto-argumentti toimii näin siis myös erottautumisen välineenä.⁵⁵¹

⁵⁴⁴ *Helsingin Sanomat* 10.3.1966, 6.

⁵⁴⁵ *Kansan Uutiset* 2.4.1969, 3.

⁵⁴⁶ Vilkuna 1997, 174; Lappi 2004, 236.

⁵⁴⁷ Sapanen, Kuusiniemi & Sarlin 2007, 13, 15.

⁵⁴⁸ Lappi 2004, 344–345.

⁵⁴⁹ Saarikangas 2002, 490; Tuomi 2005, 22.

⁵⁵⁰ Vilkuna 1997, 164.

⁵⁵¹ Junkala 1999, 28–29.

Toinen viihtyisän kaupungin diskurssin ainesosa ovat arkkitehtuuria ylistävät viittaukset: ”Käpylä on maassamme ensimmäinen puutarhakaupunkimaisesti sommiteltu ja rakennettu kaupunginosa. Tästä ja sen viehättävyydestä antaa keväinen kävelyretki Käpylässä oivallisen todistuksen.”⁵⁵² Aiheesta kertovien tekstien joukossa on sekä järkipäisiä että nostalgissävyyisiä kirjoituksia. Usein näissä ääneen on päässyt arkkitehtuurin asiantuntija. Esimerkiksi seuraava, Otto-I. Meurmanin *Käpylä-lehteen* kirjoittama sitaatti, on hyvä esimerkki mielikuvasta, jota painettu media Puu-Käpylän aineellisesta ympäristöstä pyrki piirtämään:

Nyt kun puut ovat kasvaneet suuriksi ja kukkivat pensaat tuuhentavat näkymiä, Käpylää viihtyisämpää ja onnistuneempaa kaupunkimaista asutusta on vaikea kuvitellakaan. Rakennukset ja meikäläinen luonto, maasto ja kasvilisuus muodostavat yhdessä ehjän taiteellisen kokonaisuuden, josta ei särkemättä voi mitään osatekijää ottaa pois eikä uutta lisäksi tuoda. Sekä suorat että kaartelevat kadut istutuksineen, aistikkaine aitoineen ja harmoonisine rakennuksineen luovat kaupunkinäköaloja, jotka ulkomaalaiselle turistille ovat yhtä viehättäviä muistoja pohjoisesta maastamme kuin meille Saksan tai Italian keskiaikaiset romanttiset kaupunkinäköymät.⁵⁵³

Meurman puhuu tekstissään rakennusten ja ympäristön yhteisesti piirtämästä kaupunkimaisemasta sanan visuaalisessa merkityksessä. Aineistossa arkkitehtuuria ja sen laatua arvioidessa puhuttiin kuitenkin pääasiassa esteettisestä elämyksestä – puutarhakaupungin miellyttävyydestä yhdistettynä esteettisessä miljöössä toimimiseen. Tästä esimerkkinä toimii seuraava sitaatti, joka ilmentää kertojan nostalgista tapaa havainnoida ympäristöään:

Olen kulkenut tätä kaunista pääkatuamme yli 30 vuoden ajan, nähnyt kesällä lehmusten ja sireenien kukinnat ja ihailut niitä, pistäytynyt noihin tuttuihin taloihin sisällekin. Mutta vasta tänä huurteisena hiljaisena iltana – katujen ollessa tyhjinä niin ihmisistä kuin raitiovaunuista – havahduin näkemään Pohjolankatumme rakennusten kauniin, puhtaan rakennustyyliin.⁵⁵⁴

Esteettinen elämys ei aina tarkoita miellyttävää ja oman maun mukaista, vaan myös rumuus voi tuottaa niitä. Kirjoitin johdannossa, että aikalaiset kutsuivat uutta puutaloaluetta 1920-luvulla jopa rumaksi. Tämä teema pilkahteli harvakseltaan 1960-luvulla julkaisutuissa kirjoituksissa, joskin se järjestäen kumottiin niissä vanhanaikaisena näkemyksenä: ”Kun Käpylä aikoinaan alkoi valmistua, pi-

⁵⁵² *Uusi Suomi* 5.2.1967, 9.

⁵⁵³ *Käpylä-lehti* 1/1962, 4.

⁵⁵⁴ *Käpylä-lehti* 1/1962, 8.

dettiin sitä yleisesti rumana; siltä puuttuivat ne puitteet, jotka suunnittelijat olivat kyllä alun perin ottaneet huomioon: puutarhat. Mutta asukkaat loivat ne [...].”⁵⁵⁵ Sen sijaan kirjoituksissa asetettiin vastakkain Käpylän puutalot ja uudisrakentaminen eli 1960-luvun arkkitehtuuri: ”Nykyiselläänkin ovat nämä rakennukset ympäristöineen asuttavampia kuin Aravan mukaan rakennetut kerrostalot, sanovat asukkaat.”⁵⁵⁶

Vastakkainasettelu nykyrakentamisen kanssa kertoo osaltaan siitä, että oman ajan ja ainoastaan lähimenneisyyteen kiinnittyvän arkkitehtuurin arvoa on usein vaikea havaita. Rakennussuojelun historia osoittaaakin, että keskusteltaessa ainoastaan rakennusperinnön esteettisistä arvoista, ovat 30–40-vuotiaat rakennukset aina enemmistön mielestä rumia.⁵⁵⁷ Rakennettua ympäristöäkin tulkitaan näin ollen kuten taidetta – jotta sitä ymmärretään, on siinä oltava myös jotakin tuttua, kiinnekohtia. Toisaalta tuttuus myös innostaa uuden oppimiseen, jonka kautta voi löytää arvostuksia aiemmin vieraanoloisilta tuntuneista teoksista. Arvon tunnistaminen liittyy siis pitkälti aineellisesta ympäristöstä olevaan tietoon.⁵⁵⁸

Aineistosta alueen esteettisyyteen pohjaava ajattelu nousee esiin yllättävän vahvana: ”Onko täälläkin vaara, että kauniiksi tunnustettu kotikylämme voidaan ”saneerata” matalaksi, vihreys turmella?”⁵⁵⁹ Tämä ei sinänsä yllätä, sillä länsimaisessa ympäristössä on arvoitettu sen kauneusarvojen perusteella vuosisatojen ajan. Estetiikkaan perustuvaa ajattelua on ylläpitänyt erityisesti taide maisemakuvastoineen. Susie Westin ja Sabelo Ndlovun mukaan kauneuteen keskittyvä diskurssi kuitenkin uhkaa maisemia, sillä se sulkee ulkopuolelleen visuaaliselta anniltaan vaatimattomampina koetut ympäristöt, kuten edellä mainitsemani lähimenneisyydestä kertovat ympäristöt.⁵⁶⁰ Esteettisyyttä onkin pidetty ongelmallisena rakennussuojelun kriteerinä, eikä suojelun argumentoinnissa juurikaan enää puhuta kauneusarvoista, sillä kauneuskäsitykset vaihtelevat ihmisten ja kulttuurien kesken. Usein toistuneena visuaalista miellyttävyyttä korostava viihtyisän kaupungin diskurssi nostaakin jälleen esiin Puu-Käpylän keskustelun aikasidonnaisuuden. Kauneusarvot olivat vielä 1960-luvulla normaali rakennussuojelussa käytetty argumentti.⁵⁶¹

⁵⁵⁵ *Käpylä-lehti* 2/1967, 3.

⁵⁵⁶ *Helsingin Sanomat* 11.11.1969, 7.

⁵⁵⁷ Nikula 2001, 5.

⁵⁵⁸ Bourdieu & Darbel 1997, 37, 53–57.

⁵⁵⁹ *Käpylä-lehti* 1/1965, 2.

⁵⁶⁰ West & Ndlovu 2010, 202.

⁵⁶¹ Esimerkiksi vuonna 1978 julkaistussa *Rakennusten säilyttäminen kaavoituksessa ja rakentamisessa* -julkaisussa on lause: ”Kulttuurimuistomerkkejä sekä kauniita näköaloja ja muita kauneusarvoja on mahdollisuuksien mukaan suojeltava ja säilytettävä.” Ks. *Rakennusten säilyttäminen kaavoituksessa ja rakentamisessa* 1978, 9–10.

Esteettisen kokemuksen muodostumisesta on olemassa useita teorioita. Näistä yhden yleisimmin käytetyn mukaan esteettinen kokemus syntyy, kun tarkkailija ottaa ”psykkistä etäisyyttä” objektiin eli irrottaa itsensä objektiin liittyvistä päämääristä ja käytännön tarpeista. Filosofi Veikko Rantala on kutsunut tätä esteettiseksi asenteeksi: objektia tarkastellaan asenteellisesti sen ulkoista olemusta arvioiden, ja aistihavaintoa seuraavan, tarkkailijan tietopohjaan perustuvan kognitiivisen prosessin seurauksena rakennuksesta muodostuu esteettinen kokemus.⁵⁶² Näin ajateltuna rakennus on taideteos, jota tarkkaillaan ulkopuolelta, ei toiminnan ja elämän tila, mihin olen tässä tutkimuksessa aiemmin keskittynyt. Viihtyvyydestä kertovia kirjoituksia Puu-Käpylän keskustelusta tarkkaillaessa onkin huomionarvoista, että puutarhakaupungin visuaalinen olemus yhdistettiin niissä lähes poikkeuksetta alueen toiminnallisuuteen. Huomio asettuu luontevasti nykyaikaisen ympäristöestetiikan ajatteluun, jonka mukaan ympäristön tarkkailijaksi ei enää ymmärretä passiivista, kohdetta ulkoa päin katsovaa henkilöä, vaan tarkkailija on aina aktiivinen osa ympäristöään. Maiseman visuaalisen olemuksen sijaan olennaisempaa on siis hahmottaa se, mitä ympäristö merkitsee ihmisille.⁵⁶³

Merkitysten muotoutumiseen vaikuttavat sekä kokijan taustat että alueeseen liittyvät ominaisuudet. Esimerkiksi kaupunkialueiden suosioon vaikuttaa rakennetun ympäristön kauneuden rinnalla myös sen sisältämien menneisyyden merkien ja historian olemassaolon tunnistaminen.⁵⁶⁴ Esteettinenkin kokemus on siis liikkumista ajassa, ja se on samalla eräänlainen jatkuvuuskokemus.⁵⁶⁵ Näin ollen materiaalisen tai tässä käsittelemäni esteettisen ulottuvuuden rinnalla on jatkuvasti muistettava myös keskustelun sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus.

”Erinomainen asujaimisto”

Koska Puu-Käpylä on asuinalue, keskustelua hallitsivat kotiin liittyvät teemat. Aineistosta nouseva ”Erinomaisen asujaimiston” diskurssi nivoutuukin kodin käsitteen ympärille kertoen asuinalueen toiminnallisesta ja yhteisöllisestä ulottuvuudesta. Koti voidaan ymmärtää monella tavalla riippuen käytetystä tutkimusmateriaalista ja siitä, kuka käsitettä määrittelee. Fyysisen asunnon rinnalla se voi merkitä esimerkiksi tunteiden ja merkitysten tyyssijaa.⁵⁶⁶ Kodin merkityksellisyys koetaan aina subjektiivisesti, sillä jokainen asukas on yksilö ja arvottaa kotiympä-

⁵⁶² Rantala 1995, 195–197.

⁵⁶³ Howard 2011, 40–41. Ks. myös *Eurooppalainen maisemayleissopimus*, Johdanto.

⁵⁶⁴ Schultz 2000, 48–49.

⁵⁶⁵ Ks. Pallasmaa 1995, 182.

⁵⁶⁶ Kivilaakso 2012, 26–27; Tuomi-Nikula, Granö & Suominen 2004, 12; Saarikangas 2002, 17; Räsänen 1996, 185.

ristöään omanlaisistaan premisseistä. Kotiin liittyvän kokemuksen muodostumisessa tärkeään asemaan asettuvat kuitenkin ympäristön tarjoama elämysmaailma ja paikallisidentiteetti.⁵⁶⁷

Kodin käsite on keskeinen Puu-Käpylän keskustelussa, sillä aineistossa kodiksi ei kuvattu ainoastaan yksittäistä rakennusta, vaan kotina ymmärrettiin koko alue moniaistisena ympäristönä.⁵⁶⁸ Tästä kertoo se, että osuuskuntien asukkaat vastustivat Helsingin Kansanasunnot Oy:n rakennusten purkamista, vaikka eivät näissä itse asuneet: ”Puhuja sanoi osuuskuntalaisten vastustavan Puu-Käpylän reipmistä. Kaupungin omistamat talot ovat vain osa Puu-Käpylää [...]”⁵⁶⁹ Tällainen vastustus kohdistui uuden asemakaavan ympäristöä pirstaloivaan vaikutukseen: ”Alue on säilytetty uudessa asemakaavassa kaksikerroksisten asuinrakennusten korttelialueena, mutta asukkaat pelkäävät kuitenkin että uusien ’laatikoiden’ ilmestyminen kuvaan rikkoisi nykyisen kokonaisuuden.”⁵⁷⁰ Alueellisesti tarkasteltuna sanomalehdissä esiintyneissä argumenteissa ei siis vedetty rajaa oman kodin ja eri asunto-osuuskuntien välille, vaan kodiksi ymmärrettiin laajasti koko Puu-Käpylän alue.⁵⁷¹ Näin media ylläpiti mielikuvaa Puu-Käpyläksi kutsutusta kotialueesta laajana, historiallisena, maisemallisena ja toiminnallisena, säilytettävän arvoisena kokonaisuutena.

⁵⁶⁷ Uuskallio 2001, 212–240.

⁵⁶⁸ Samanlaisen huomion on tehnyt Kirsi Saarikangas asuinmaisemaa käsitelleessä, muisteluaineistoon perustuvassa tutkimuksessaan. Ks. Saarikangas 2011, 180–181.

⁵⁶⁹ *Uusi Suomi* 25.5.1967, 4.

⁵⁷⁰ *Kansan Uutiset* 30.4.1969, 3.

⁵⁷¹ Sosiaalisesta rajanvedosta kaupunkitilassa, ks. Hellman 2007, 55–56.

Pohjolankatu vuonna 1930. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo.

Puu-Käpylän keskustelussa asuinympäristön tärkeänä ominaisuutena nähtiin mutkaton liikkumismahdollisuus ulko- ja sisätilan välillä: ”Alueelle ominaisena erikoispiirteenä on täällä pihamaalla sijaitsevat asuntoihin kuuluvat puutarhapalstat.”⁵⁷² Puutarhojen hoito esiintyykin aineistossa asukkaiden hyvinvointia ja viihtyvyyttä lisäävänä harrasteena. Toiminnallisuus yhdistyi muun muassa ajankäytön valinnanvapauteen, jota alueen puutarhamaisuus tarjosi, sekä yhteisöllisyyteen, johon se kannusti: ”Puu-Käpylä yhteisinä pihamaineen on omiaan synnyttämään yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, joka leviää helposti koko kaupunginosan käsitteväksi me-hengeksi.”⁵⁷³ Puutarhat rinnastuivat kirjoituksissa osaksi asuinalueen sosiaalista ympäristöä, mikä käy ilmi esimerkiksi seuraavasta sitaatista:

⁵⁷² Käpylä-lehti 1/1960, 1.

⁵⁷³ Helsingin Sanomat 6.10.1970, 12.

”Mielikuvat perunamaasta ja porkkanapenkistä, jotka on kitkettävä kolme kertaa kesässä, kahvihetket puutarhakeinuissa omenapuun katveessa, lasten holtittomasta vapaudesta tutustua toisiinsa ja ympäristöönsä, mielikuvat kaikesta mikä innostaa aktiivisiin leikkeihin, kissan- tai koiran ruokakupista portaiden pielessä, mielikuvat alkeellisuudesta ja epähygieniasta tai harvinaisen komeasta pionista, mielikuvat ränsistyneestä vihreästä idyllistä tai slummista keskellä Helsingin kalleimpia tonttimaita, näiden mielikuvien pitäisi riittää puutarhamaisen luonteen määrittelyksi kaupungin luottamusmiehille”, sanoo puutarha-arkkitehti Eeva Kulmala.

”Puu-Käpylää luotaessa pyrittiin tietoisesti rakentamaan terveellinen ja viihtyisä asuin ympäristö”, arkkitehti Kulmala jatkaa.⁵⁷⁴

Väljän ja luonnonläheisen asumismuodon ajateltiin lisäävän asukkaiden oma-aloitteisuutta suhteessa ympäristönsä hoitoon. ”Slummiutuminen ei pysty puutarhakaupunkiin”, kirjoitti käpyläläinen toimittaja Eikka Mäkinen vuonna 1970 julkaistussa Puu-Käpylän 50-vuotisjuhla julkaisussa. Hän pohjasi näkemyksensä nimenomaan siihen, että puutarhakaupunki kannustaa asukkaita hoitamaan lähiympäristöään.⁵⁷⁵

Yhteisöllisyyden ja naapurisuhteiden merkitystä on selitetty erilaisilla tavoilla. Esimerkiksi Paula Holmilan mukaan yhteisöllisyyden tunne muodostuu yksilön jäsenyydestä yhteisössään, joukon tarpeiden yhtenäistymisestä ja niiden tyydyttämisestä sekä emotionaalisesta yhteenkuuluvuudesta. Naapurisuhteisiin kuuluu puolestaan sekä sosiaalista että symbolista vuorovaikutusta, sillä niiden muotoutumiseen vaikuttaa yksilön kiinnittyminen sekä muihin ihmisiin että asuinpaikkaansa.⁵⁷⁶ Sekä sosiaalinen että symbolinen vuorovaikutus on tunnistettavissa Puu-Käpylääkin koskeneesta kaavoituskeskustelusta. Yhtäältä kirjoituksissa kunnioitettiin ahkeria asukkaita, jotka toiminnallaan saivat puutarhakaupungin kuokoistamaan, toisaalta taas veloitettiin kaikkia asukkaita ympäristön ylläpitoon. Yhteisöllisyyden teeman rinnalla vähintään yhtä tärkeänä arvona puhuttiin näin ollen yhteisvastuusta. Tähän tematiikkaan kuuluu erityisesti *Käpylä-lehdessä* julkaistujen lehtikirjoitusten ylläpitämä myytti alueen ”asujaimiston erinomaisuudesta” eli kunniallisista asukkaista: ”Kun nyt osoitamme kiitollisuuttamme Käpylän rakentajia kohtaan, emme saa unohtaa myöskään alkuaikojen asukkaiden omia suuria ponnistuksia – korpi ei muutu puutarhaksi kädenkäänteessä.”⁵⁷⁷ Tähän myyttiin liittyi selvästi myös omanlaistaan kotiseutuylpeyttä, joka käy ilmi esimerkiksi seuraavasta kirjoituksesta:

⁵⁷⁴ *Helsingin Sanomat* 3.12.1969, 17.

⁵⁷⁵ Ks. Mäkinen 1970, 28.

⁵⁷⁶ Holmila 2001, 90–91.

⁵⁷⁷ *Käpylä-lehti* 4/1960, 3.

Kerskumatta voidaan sanoa, että monet puutarhakaupungin ihanteet ovat todella toteutuneet Käpylässä. Tämän ovat kuitenkin viime kädessä aikaansaaneet itse asukkaat, puutarhojaan hoitaneet, yhteiskuntaan ja lähimmäisiinsä myönteisesti suhtautuneet ihmiset. Kaikki he ovat olleet ja ovat edelleen Käpylän rakentajia, rakentavahenkisiä kansalaisia.⁵⁷⁸

Vaikka kirjoituksesta kuultaa selvä ylpeys kotialuetta kohtaan, kertoja on silti verhonnut sen omanlaisensa käpyläläisen vaatimattomuuden taa mainitessaan, että puutarhakaupungin ihanteet ovat toteutuneet, vaikkei asialla sovikaan ”kerskua”. Seuraava sitaatti osoittaaakin, että käpyläläinen näyttäytyi asukasyhteisön omassa keskuudessa nöyränä ja vaatimattomana. Näin huolimatta siitä, että kirjoittajan mielestä oman asuinympäristön arvojen julkiseen esiintuomiseen olisi voinut olla aihetta. Tällainen ”itsetehostus” ei käpyläläiseen mentaliteettiin kuitenkaan kuulunut:

Taidatkos sen selkeämmin sanoa. Käpylän suunnittelu on aikanaan ollut ja – kuten edellä todistetaan – on vieläkin korkeatasoinen suoritus. Sitä vain ei ole ratkaisuna mainostettu kuten eräitä viime aikaisia samanlaiseen tulokseen tähtäviä oivalluksia. Käpyläläisetkin ovat viihtyneet kotonaan, eikä heidän harmoonisessa elämässään ole sellaista itsetehostuksen tarvetta, että juoksisivat ympäri maailmaa toittomassa omaa ihanuuttaan. Se siitä.⁵⁷⁹

Keskustelussa keskeisimmiksi kotipaikkaan liittyviksi elämystekijöiksi nousevat yhtäältä puutarhakaupungin tarjoamat harrastemahdollisuudet, toisaalta asuinympäristölle ominainen rauhallisuus ja asukkaiden itsensä tuottama yhteisöllisyys. Toisinaan on kuitenkin tyypillistä, ettei oman lähiympäristön arvoja osata arvostaa asukkaiden keskuudessa, vaan että niitä vähätellään.⁵⁸⁰ Aineistossa esiintyykin ”erinomaisen asujaimiston” diskurssin vastaparina ajatus alueen sosiaalisesta arvonalaskusta ja eriytyemisestä⁵⁸¹, jonka varjolla asukkaita peräti syyllistettiin hoitamaan ympäristöään. Sosiaalinen arvonalasku ja katukuvassa näkyvä paheellinen tai ympäristöä vahingoittava elämäntapa liitettiin kirjoituksissa vuokralaisiin ja näiden käyttäytymiseen – alueeseen sitoutumattomiin asukkaisiin. Kaupungin koettiin sijoittaneen asuntoihinsa ”sosiaalisesti sopeutumattomia perheitä”, joista seuraava *Helsingin Sanomissa* julkaistu kirjoitus kertoo:

⁵⁷⁸ *Käpylä-lehti* 4/1970, 5.

⁵⁷⁹ *Käpylä-lehti* 1/1960, 1.

⁵⁸⁰ Tarjanne 2001, 197.

⁵⁸¹ Viime vuosikymmeninä asuntopolitiikkaan liittyvä keskeinen puheenaihe asuinalueiden sosioekonominen eriytyminen eli segregaatio keskustelusta tässä muodossaan sen sijaan puuttui. Esim. Vilkkama, Ahola & Vaattovaara 2016.

Perheitä, joissa juopotellaan jatkuvasti, perheitä, joiden lapset, vanhempien tietien, varastavat ja rikkovat kaiken minkä irti saavat, perheitä, jotka eivät välitä kauniista puutarhoista vaan hävittävät toistenkin vaivalla hoitamia istutuksia, perheitä, jotka eivät muualla pysty maksamaan vuokriaan ja asuvat puoli-ilmaiseksi Puu-Käpylässä, kaupungin asunnoissa.⁵⁸²

Puu-Käpylässä vuokra-asuntoja oli tuohon aikaan hieman enemmän kuin puolet.⁵⁸³ Aineisto paljastaa, että media ylläpiti mielikuvaa hierarkiasta kodinomistajien ja vuokralaisten väliltä. Siinä missä vuokralaiset kuvattiin tietyissä kirjoituksissa negatiivisessa sävyssä ja rappion hengessä, kodinomistajia kuvattiin ahkeriksi puutarhakaupungin hoitajiksi, niin sanotusti kunnan kansalaisiksi. Myös kaupunki Käpylän Kansanasunnot Oy:n vuokratulojen omistajana sai osakseen kritiikkiä. Keskustelussa nousi aktiivisesti esiin, ettei koko alueen kaavoittaminen uudisrakentamiselle olisi perusteltua, kun arvio alueen korjaustarpeista ja -kustannuksista oli muodostettu huomioiden ainoastaan huonokuntoisimpien vuokratulojen tilanne.

Seuraavassa sitaatissa huonosti käyttäytyvät naapurit näyttävät häiriötekijänä ”kunnollisten” käpyläläisten arjessa:

Kyllä luulisi, että Käpylään olisi ollut kunnollisiakin perheitä tulossa asumaan. Nyt entiset asukkaat joutuvat joko jatkuvasti kärsimään naapurin juhlintaa tai muuttamaan haikein mielin pois, sillä Puu-Käpylä on ihanteellinen asuinpaikka, puutteineenkin.⁵⁸⁴

Asukkaiden mielipiteiden ristiriitaisuus kaavoituskysymyksen suhteen tulee esiin alueen demografisia tekijöitä ja uuden kaavan sosiaalisia vaikutuksia käsittelevissä kirjoituksissa. Säilyttämisen puoltajien tarkoitusperä kyseenalaistettiin viitaten vuokra- ja omistusasujien mielipide-eroihin sekä toisaalta väheksyen ”leskien ja eläkeläisten” kantaa. Esitettiin, että osa asukkaista puoltaa vanhojen rakennusten säilyttämistä siinä pelossa, ettei heillä vuokralaisina olisi välttämättä enää varaa asua alueella, mikäli puutalot rakennettaisiin kivirakenteisina ja mukavuuksilla varustettuina uudelleen: ”Huomattava osa Puu-Käpylän asukkaista on vuokralaisia, jotka näkevät asemakaavan muutoksessa pyrkimyksen tehdä alueesta niin korkeatasoinen yhdyskunta, ettei nykyisillä vuokralaisilla ole sinne asiaa.”⁵⁸⁵ Alueen vanhimpien asukkaiden päätöksenteon viitattiin puolestaan olevan epärationaalista ja tunnesyihin nojaavaa:

⁵⁸² *Helsingin Sanomat* 28.11.1969, 34.

⁵⁸³ *Helsingin Sanomat* 26.11.1969, 15.

⁵⁸⁴ *Helsingin Sanomat* 28.11.1969, 34.

⁵⁸⁵ *Helsingin Sanomat* 17.11.1969, 6.

[...] tiedustelu osoitti, että päävuokralaisista n. 65 % haluaisi muuttaa yhtiön rakennuttamiin mukavuuksilla varustettuihin kivitalohuoneistoihin. Samalla myöskin todettiin, että ei-halukkaiden ryhmän muodostivat pääasiassa jo vuosikymmeniä puutaloissa asuneet lesket ja eläkeläiset, jotka elämänsä ehtopuolella olevina eivät halunneet varallisuus- ja tunnesyistä muuttaa kivitaloihin.⁵⁸⁶

Tämän tietyn ihmisryhmän mielipiteen väheksyminen juontui jo puutaloalueen suunnittelukilpailun ohjelmasta, jonka liitesivulla luki uudelleenrakentamisen kannattavuutta perustelevan listan lopussa toteavaan sävyyn, että Helsingin Kansanasunnot Oy:n asukkaista 27 % on ”jo vuosikymmeniä yhtiön taloissa asuneita leskiä ja eläkeläisiä, jotka eivät mielellään tahtoisi muuttaa nykyisistä asunnoistaan”.⁵⁸⁷ Puu-Käpylä ei kuitenkaan ollut eläkeläisvaltainen tai muutenkaan ikärakenteeltaan vanheneva kaupunginosa 1960-luvulla. Esimerkiksi Helsingin yleiskaavaehdotuksessa 1960 esitetyn laskelman mukaan alueen demografinen rakenne lapsi-ikäluokan mukaan mitattuna oli alueella keskitasoa. Alhaisin lapsi-ikäluokan suhdeluku oli Etu-Töölössä (0,89) ja korkein 1950-luvulla rakennetussa Maunulassa (2,34). Käpylä (1,88) asettui näin lapsi-ikäluokassa mitattuna koko Helsingin mittakaavassa keskitasolle, ja mieluummin keskiarvon ylärajoille kuin alarajoille.⁵⁸⁸

Aineiston välittämän asukkaiden välisen hierarkian totuudenmukaisuudesta ei ole näyttöä, joskin Bengt Lundstenin muistikuvat tukevat näkemystä siitä, että Puu-Käpylässä asui myös häiriötä herättäneitä ihmisiä. Kun Lundstenin toimisto alkoi suunnitella rakennusten saneerauksia 1970-luvulla, muutamissa Helsingin Kansanasunnot Oy:n asunnoissa asui henkilöitä, jotka olivat saaneet hädän, mutta jotka silti jatkoivat asumistaan Puu-Käpylässä varastaen omatekoisin viritelmin sähköä sekä käyttäen uunien polttopuina muun muassa rakennuksista otettavia ovia. On silti epäselvää, olivatko tällaiset rakennuksia elintavoillaan ’tuhovat’ henkilöt oleskelleet Puu-Käpylässä aiemminkin vai oliko heidät jollakin tavalla sijoitettu sinne kiistan pitkittyessä. Lundstenin mukaan osa taloista oli joka tapauksessa tästä johtuen niin huonossa kunnossa, että ne nykyajattelun mukaan olisi todennäköisesti pitänyt rakentaa kokonaan uudelleen.⁵⁸⁹

Tietoisuus kulttuuriympäristön arvoista ja ominaispiirteistä muokkaa paikallisten asenteita kulttuuriympäristömyönteisempään suuntaan.⁵⁹⁰ Käpylässä tämä tieto lisääntyi mitä enemmän aiheesta käytiin keskustelua. Erityisesti *Käpylä-leh-*

⁵⁸⁶ *Käpylä-lehti* 4/1962, 5.

⁵⁸⁷ MFA: *Käpylän ns. puutaloalueen aatekilpailun ohjelma* 1960, 8.

⁵⁸⁸ *Helsingin yleiskaavaehdotus* 1960, 29.

⁵⁸⁹ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

⁵⁹⁰ Tarjanne 2001, 197.

dessä alueen sosiaalisiin ongelmiin paneutuneet kirjoitukset olivat 1960-luvun lopulle tultaessa jo altavastajaan asemassa verrattuna alueen historiallista merkitystä käsittelemisiin kirjoituksiin. Toisaalta sosiaalista ympäristöä kuvaavien kirjoitusten kesken oli paljon eroavaisuuksia. Esimerkiksi edellä siteeraamani *Helsingin Sanomiin* nimimerkillä ”Röttelökurjuuteen kyllästynyt” kirjoitettu mielipidekirjoitus herätti välittömästi vastareaktion, kun nimimerkillä ”Tyytyväinen 25 vuotta Käpylässä asunut” ilmaisi aiheesta eriävän mielipiteensä:

Onko muka koko Puu-Käpylä slummiä? Oletteko lainkaan liikkunut oman pihanne ulkopuolella? Käsittääkseni meillä kaikilla Puu-Käpylän asukkailla on oma pieni piha ja puutarha, jonka itse pidämme kunnossa. Eikö silloin ole oma syynne, jos piha on epäsiisti?⁵⁹¹

Bengt Lundstenin muistikuvat vahvistavat näkemystä siitä, että suurin osa asukkaista kannatti puutalojen säilyttämistä. Kun Lundsten vuonna 1969 kannusti Puu-Käpylän asukkaita valtuustosalin ulkopuolelle muodostettuun huutokuoroon painostamaan alueen asemakaavoitusta koskenutta valtuustokäsittelyä, paikalla oli edustettuna mahdollisesti jopa puolet Puu-Käpylän talouksista. Lundstenin mukaan tällä mielenilmauksella oli keskeinen merkitys Puu-Käpylän säilyttämiseen johtaneessa päätösprosessissa.⁵⁹² Aineistosta on tunnistettavissa tässä suhteessa myös yleistämistä: ”Lähes poikkeuksetta ovat näiden kortteleitten asukkaat vanhan rakennustyypin säilyttämisen kannalla.”⁵⁹³

Sosiaalisen ulottuvuuden ympärillä käyty keskustelu liikkui kaupunkitilassa kärjistäen ilmaistuna slummin ja idyllin paradoksin ympärillä. Samankaltaisen huomion on tehnyt Lennart Zintchenko Ruotsissa julkaistuja, kaupunkitilaa käsitteleviä lehtileikkeitä analysoidessaan.⁵⁹⁴ Huomio onkin keskeinen kaupunkiin liittyviä kerrontoja tulkittaessa, sillä kaupunkiympäristöstä on aina tunnistettavissa useita päällekkäisiä ulottuvuuksia – rakennetun tilan muodostavat niin teot, käytännöt kuin sen merkitykset. Tässäkin suhteessa korostuu tilan muotoutumisen riippuvuus sen kokijasta.⁵⁹⁵ Puutarhakaupungin esteettisen ja sosiaalisen ulottuvuuden – idyllin tai slummin mielikuvan – hahmottamisessa olennaista on siis tunnistaa, että puhe on kokemuseräisistä ominaisuuksista, paikan kyvystä tuottaa elämyksiä.

⁵⁹¹ *Helsingin Sanomat* 19.11.1969, 26.

⁵⁹² HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

⁵⁹³ *Helsingin Sanomat* 11.11.1969, 7.

⁵⁹⁴ Ks. Zintchenko 2003.

⁵⁹⁵ Saarikangas 2006, 49–50.

Kiistanalaiset korjauskustannukset

Yksi aineistosta nousevista diskursseista on kaavoituskysymyksen taloudellinen ulottuvuus – puutalojen purkamiseen ja kunnostamiseen liittyneiden kustannusten vastakkainasettelu. Kirjoitusten kehityskaarta ja kiistan ratkeamiseen johtaneita tekijöitä seuraten taloudellinen ulottuvuus oli mahdollisesti keskustelun ratkaisevin teema. Lopullinen suojelupäätös syntyi nimittäin vasta, kun korjauskustannukset kannattaviksi todenneet tutkimukset sekä joulukuussa 1969 asetetun Puu-Käpylää tutkineen komitean saneerauskustannusten ja -mahdollisuuksien sekä korjausten rahoittamisen vertailuun perustunut loppuraportti valmistuivat.⁵⁹⁶

Mediassa korjauskustannukset valjastettiin kaksinaisesti sekä uudelleenrakentamista että vanhojen puutalojen säilyttämistä puoltavaksi tekijäksi siten, että säilyttämistä puoltavia kirjoituksia on aineistossa moninkertaisesti enemmän: ”On laskettu, että hirsirakenteisten talojen uusintakustannukset ovat neliometriä kohti vain puolet uusien hinnasta.”⁵⁹⁷ Vain muutamissa kirjoituksissa esitettiin, että vanhan korjaaminen tulisi kalliimmaksi kuin uuden rakentaminen: ”Kustannukset ovat kaikkiaan lähes 90 pros. uusien aravakerrostalojen rakentamiskustannuksista. [...] peruskorjaaminen aravatasoon [ei] ole puhtaasti taloudelliselta kannalta katsoen puolustettavissa.”⁵⁹⁸ Puutalojen korjaamista kannattaneiden kirjoitusten keskeisin näkemys olikin kritiikki tätä ajatusta vastaan: ”Em. m²-korjaushinnat eivät pidä paikkaansa. Sen tietää jokainen, joka on läheltä viime aikoina joutunut seuraamaan kustannuksia vanhaa korjautettaessa.”⁵⁹⁹ Lehdissä esitettyjen kustannusarvioiden välillä oli suuria eroja. Argumentointi perustui tältä osin siten pitkälti olettamuksiin, mikä osaltaan käy ilmi myös aineistossa korjauskustannusten yhteydessä käytetyistä epämääräisistä sanavalinnoista. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa mainitaan Otto-I. Meurmanin ”muistelleen” peruskorjauskustannusten määrää:

Prof. Meurman kertoo kustannusarvioista, joita Käpylän puutalojen korjaamisesta on tehty huomioon ottaen täydellisen peruskorjauksen. Toisen näistä arvioista hän muistelee olevan 293 mk/m² eli joka tapauksessa huomattavasti vähemmän kuin uuden puutalon tekeminen (600 mk/m²) maksaa.⁶⁰⁰

⁵⁹⁶ Lundsten 1993, 80; HKA: *Puu-Käpyläkomitean mietintö* 1969, 15; HKA: *Helsingin kaupungin virastot ja laitokset 6 : 1970*, 305; HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

⁵⁹⁷ *Helsingin Sanomat* 11.5.1966, 6.

⁵⁹⁸ *Uusi Suomi* 11.11.1969, 7.

⁵⁹⁹ *Käpylä-lehti* 2/1967, 4.

⁶⁰⁰ *Helsingin Sanomat* 22.5.1965, 14.

Useissa kirjoituksissa korostettiin, että korjaamisen todelliset kustannukset tulisi selvittää ennen johtopäätösten tekemistä. Tällaiset kirjoitukset toimivat kuin järjen ääninä muuten niin hajanaisessa mielipiteitten kokonaisuudessa. Esimerkiksi seuraava sitaatti on ote nimimerkin ”Urbanus”⁶⁰¹ *Uuteen Suomeen* kirjoittamasta mielipidekirjoituksesta:

Riippumatta rakennusten omistussuhteista on mielestäni kaupungin velvollisuus suorittaa puolueeton ja perusteellinen selvitys siitä, voidaanko taloista kohtuullisin kustannuksin vielä saada nykyajan vaatimukset täyttäviä asuntoja. Ja tällainen tutkimus olisi syytä tehdä ennen kuin asia tuodaan kaupunginvaltuuston päätettäväksi. Muuten ei keskustelulla ole asiallista pohjaa.⁶⁰²

On kuitenkin huomattava, etteivät alueen korttelit olleet korjauskustannusten suhteen keskenään verrannollisia, sillä toisissa rakennuksissa oli jo tehty korjaustoimenpiteitä ja lisätty mukavuuksia. Tämä näkökohta tuotiin esiin myös media-keskustelussa:

Käpyläläisten omana edustajana puhui johtaja Yrjö Purovesi, joka väitti kaupungin omistaman Kansanasunnot Oy:n laiminlyöneen talojensa korjaamisen, kun sitä vastoin asunto-osuuskuntien talot, jotka kuuluvat yksityisille, ovat suurelta osalta modernisoituja ja niitä on hoidettu kaikella tavalla paremmin kuin kaupungin asuntoja. [...] Kaupungin omistamat talot ovat vain osa Puu-Käpylää, tosin osa, jonka väitetään slummiutuvan ilman pikaisia täydellisiä korjauksia.⁶⁰³

Kysymys korjauskustannuksista selkiytyi jälkikäteen, kun saneerauksen todelliset kulut alkoivat hahmottua. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* ja *Käpylä-lehti* seurasivat saneerauksen etenemistä ja kustannusten muotoutumista tarkkaan 1970-luvun kuluessa.⁶⁰⁴ Korjauskustannukset jäivät lopulta matalammiksi kuin mitä keskustelun varhaisemmissa vaiheissa oli spekuloitu, ja saneerauspäätös osoittautui taloudellisestikin kannattavaksi.⁶⁰⁵ Vaikka tilanteessa kävi, kuten 1960-luvulla käydyssä keskustelussa pelättiin – asuinalueen vuokrat nousivat

⁶⁰¹ ”Urbanus” kirjoitti *Uuteen Suomeen* 1960-luvulla myös muista Helsingin kaupunkisuunnitteluun liittyneistä ajankohtaisista teemoista, kuten Keskuskadun silloiseen tilanteeseen liittyneistä ongelmista. Ks. *Keskuskadun katuympäristön historian selvitys* 2003, 16.

⁶⁰² *Uusi Suomi* 19.2.1967, 3.

⁶⁰³ *Uusi Suomi* 25.5.1967, 4.

⁶⁰⁴ Ks. Kivilaakso 2013.

⁶⁰⁵ Otto-I. Meurman korosti 1970-luvun alussa antamassaan haastattelussa, että korjausrakentaminen ja asuntojen modernisointi vain tarpeellisilta osin tulee Puu-Käpylässä edullisemmaksi kuin uudisrakentaminen. Yle, Elävä arkisto: *Arkkitehti katsoo kaupunkia. Otto-I. Meurmanin haastattelu*, 12.3.1972. Bengt Lundstenin mukaan saneerausten ensimmäisessä vaiheessa kulut alittuivatkin uudisrakentamiseen verrattuna 25 prosenttisesti. HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

korjaustöiden päätyttyä joissain tapauksissa neljästä markasta jopa yhteentoista markkaan – kaupunki sai satoja vuokrahakemuksia asuntoihin, kun niitä jälleen alettiin vuokrata. Saneeratun asuinalueen kerrottiin houkuttelevan myös uusia asukasehdokkaita. Loppujen lopuksi saneeraus oli siis taloudellisesti tarkasteltuna kannattava investointikohde, ja puutarhakaupungista tuli entistä suosituampi asuinalue.⁶⁰⁶ Paljon käsiteltyyn kysymykseen saneerausten sosiaalisista vaikutuksista tämä ei kuitenkaan antanut vastausta, sillä vuokrakulujen nouseminen väistämättä muutti Puu-Käpylän asukaskantaa.

Keskustelun taloudellinen puoli on myös vallankäytön ilmentymä. Osa kirjoituksista oli verhottu taitavasti tilastollisiksi, joskin todistamattomiksi faktoiksi, jolloin kustannuksiin liittyvät kirjoitukset olivat olettamuksiin perustuvia.⁶⁰⁷ Keskustelussa esitettyjen lukujen todenperäisyyttä jälkikäteen tarkastellen voi huomata, että moni esitetty arvio oli vääristynyt johtuen asian huonosta ja yksipuolisesta tutkimisesta. On siksi olennaista hahmottaa myös taloudellinen ulottuvuus kokonaisuuteen vaikuttavana osana ja oikeassa kontekstissaan. Perustavanlaatuisin kaupunkisuunnittelun taloudellisiin vaikutuksiin liittyvä kysymys on, miten asiat lasketaan huomioiden kaikki taloudellisuuteen vaikuttavat seikat – niin kustannukset kuin rakennusperintöön sitoutuva kulttuurinen ja taloudellinen pääoma.

Vilhelm Helander ja Mikael Sundman erittelivät saneeraustoiminnan kustannuksia vuonna 1972 julkaistussa, suomalaisten kaupunkien saneerausta käsitelleessä selvityksessään. Heidän mukaansa saneeraus muodostuu ensinnäkin rakennustaloudellisista kustannuksista, joilla tarkoitetaan konkreettisia korjauskustannuksia: fyysisiä toimenpiteitä, rakennustyötä, materiaalikustannuksia, suunnittelua, hallintoa, korjaus- ja huoltotoimenpiteitä ja niin edelleen. Toisaalta toimenpiteisiin liittyy myös sosiaalisia kustannuksia, jotka asukkaat itse maksavat vain osittain. Sosiaaliset kustannukset koituvat Helanderin ja Sundmanin mukaan nimittäin usein julkisen sektorin korvattaviksi esimerkiksi asumistuen muodossa. Kulttuurihistorialliseen arvoon liittyvät puolestaan ympäristökustannukset. Jos saneeraustoiminnalla menetetään tiettyjä ympäristöllisiä, vaikkakin osin subjektiivisesti koettavia arvoja, ympäristö huononee, menettää vetovoimaansa ja virikkeellisyyttään. Neljäntenä Helander ja Sundman mainitsevat voimavarojen käytön kustannukset, joilla he tarkoittavat olemassa olevien rakenteiden tai paikkaan jo sitoutuneen työn hyödyntämistä saneerauksessa.⁶⁰⁸

On aina helppoa jälkikäteen viisastella sillä, miten asiat olisi kannattanut tehdä. Tässä tapauksessa korostan kuitenkin, että taloudellisista vaikutuksista pu-

⁶⁰⁶ Esim. Nikula 1993, 125; Hursti 1987, 9–10; *Helsingin Sanomat* 3.2.1977, 7; *Helsingin Sanomat* 3.2.1977, A3.

⁶⁰⁷ Ks. faktuaalistava argumentointi luvussa *Argumentointitavat*.

⁶⁰⁸ Helander & Sundman 1972, 60–61.

huttaessa keskusteluun otettiin mukaan miltei pelkästään korjauskustannukset ajattelematta sitä, miten paljon Helanderin ja Sundmanin määrittelemiä muita kustannuksia tulisi tai minkä verran pääomaa olemassa olevaan rakennuskantaan oli jo valmiiksi sitoutunut. Esimerkiksi *Hufvudstadsbladet* kirjoitti, että vaikka Puu-Käpylän kulttuurisista merkityksistä puhuttiin, keskustelua käytiin usein ainoastaan taloudellisten tekijöiden ja hyödyn tavoittelun näkökulmista, jolloin rakennuskannan kulttuurinen arvo jäi irralliseksi huomioksi:

Problemets kärna fångades under den allmänna diskussionen i yttrandet ”Kultur är inget modeord i dagens Finland”. Man har bl.a. helt missförstått ordet sanering som ersatts med begreppet raseri ng. Det stora flertalet vill rasera kompromisslöst och stirrar sig blinda på synpunkter som enbart sammanhänger med ekonomi och nytta.⁶⁰⁹

Monet tutkimukset osoittavat, että taloudellisia tekijöitä tarkastellessa kannattavinta on noudattaa rakennuskannan säännöllistä korjaamista. Kun kohde päästetään rapistumaan, tulee korjaaminen – tai uudelleenrakentaminen – aina kalliimmaksi. Korjauksia ei siis pitäisi tehdä reaktiivisesti, vaan suunnitelmallisesti jatkuvasti hoitaen, jolloin kustannukset kehittyvät tasaisesti ja siten hallitusti.⁶¹⁰

Yhteiskunnallinen merkittävyys

Puu-Käpylän kaavoituskiista on kulttuuriperinnön käsitteen näkökulmasta mielenkiintoinen tutkimusaihe, sillä vaikka kiistan kohteena oli yksityinen ja arkinen asuinympäristö, kyseessä oli myös Suomen arkkitehtuurin historian merkkikohde. Aineistoa tulkittessani huomaankin, että kulttuuriperinnön kahdesta muodosta julkisuudessa esiin tuotiin sekä yksityinen että jaettu kulttuuriperintö. Ensisijaiseksi keskustelunaiheeksi nousee kuitenkin edellä analysoimieni diskurssien siivittämänä puutarhakaupungin arvo asukkaitensa kotialueena, ei niinkään arvokkaana, kansakunnan kollektiivisena kulttuuriperintönä.

Yhdistän yhteiskunnallisesta merkittävyyydestä kertovaan diskurssiin argumentit, joissa käsiteltiin puutarhakaupungin kansainvälistä merkitystä ja harvinaislaatusuutta. Yhteiskunnallista merkittävyttä arvioitiin kirjoituksissa kuitenkin enemmän keskustelunavauksina kuin toistuvasti. Kansainvälistä merkitystä käsitelleissä kirjoituksissa Puu-Käpylä esiintyi kaupunginosana, joka kiinnostaa ulkomaisia vierailijoita ja arkkitehtuurin asiantuntijoita:

⁶⁰⁹ *Hufvudstadsbladet* 25.5.1967, 5.

⁶¹⁰ Esim. Della Torre 2010, 143–148.

Puu-Käpylä muodostaa käytännöllisesti katsoen ainoan, useiden korttelien muodostaman, yhtenäisen, esteettisesti ja sosiaalisesti korkeatasoisen pientaloalueen Suomessa. Pientaloalueena se on kansainvälisesti tunnettu malliesimerkki, jonka tasolle tuskin mikään alue maassamme on myöhemmin kohonnut.⁶¹¹

Tällainen näkemys puutalojen säilyttämistä puoltavana argumenttina tarkoittaa yhtäältä sitä, että kansainvälisesti kiinnostava alue voi toimia kulttuurimatkailemisen voimavarana, mutta toisaalta se voi myös viitata siihen, että kansainvälinen merkittävyys itsessään oikeuttaa puutarhakaupungin säilyttämisen alkuperäisenkaltaisessa muodossaan. Jälkimmäinen ajatus on yhdistettävissä myös puutaloalueen harvinaisuutta ja ainutlaatuisuutta koskeviin argumentteihin. Yhteiskunnallisen merkittävyyden diskurssi heijasti ajatusta siitä, että kaupunki syyllistyy ”kulttuuriskandaaliin”⁶¹², jos uniikkia ja kansainvälisesti kiinnostavaa aluetta aletaan modernisoida: ”En mycket stark opinion har därför allt sedan det blev tal om att riva kottbyhusen ivrigt kämpat för att finna en lösning som skulle medge bevarandet av denna unika bostadsmiljö.”⁶¹³

Yhteiskunnallinen merkittävyys liittyy osaltaan puutarhakaupungin julkisuusarvon määrittämiseen kirjoituksissa. Julkisuus tiedostettiin aineistossa puutalojen säilyttämistä edistäväksi tekijäksi, ja sitä myös taidokkaasti hyödynnettiin keskustelussa. Jo pelkästään se, että asiasta käytiin kiivasta keskustelua, kertoo julkisuuden myönteisistä vaikutuksista ajettavalle asialle. Julkisuutta hyödynnettiin kuitenkin myös monin muin tavoin. Puu-Käpylä oli esillä Suomen rakennustaiteen museossa vuosina 1964 ja 1971 olleissa näyttelyissä.⁶¹⁴ Lisäksi kaupunki asetti Helsingin kaupunginmuseon omistaman Puu-Käpylän pienoismallin näytteille Wienissä nähtyyn, kolmea suomalaista kaupunkia (Helsinki, Turku, Tampere) esitelleeseen näyttelyyn.⁶¹⁵ Rakennustaiteen museossa vuonna 1971 nähdyn näyttelyn mainittiin ottavan kantaa vanhojen asuinalueiden säilyttämiseen laajemminkin:

⁶¹¹ *Uusi Suomi* 2.2.1967, 13.

⁶¹² Sana esiintyy esim. seuraavissa kirjoituksissa: *Hufvudstadsbladet* 11.5.1966, 11; *Uusi Suomi* 25.5.1967, 4.

⁶¹³ *Hufvudstadsbladet* 12.11.1969, 2.

⁶¹⁴ Esim. *Hufvudstadsbladet* 23.2.1964, 7; *Helsingin Sanomat* 19.2.1971, 22; *Helsingin Sanomat* 21.2.1971, 29. Ks. myös HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

⁶¹⁵ Wienistä näyttelyn oli määrä jatkaa Nürnbergiin, Müncheniin, Frankfurtiin ja Lyypekkisiin. *Hufvudstadsbladet* 9.3.1965, 9; *Helsingin Sanomat* 3.4.1965, 13. Pienoismallista ks. myös *Hufvudstadsbladet* 20.3.1964, 5; *Käpylä-lehti* 3/1964, 1.

Puu-Käpylä ja suunnitelmia sen kunnostamiseksi esittelevä näyttely avattiin torstaina Rakennustaiteen museossa Helsingissä. Näyttely [...] avaa uusia näköaloja paitsi Puu-Käpylän myös muiden vanhojen asuinalueiden kunnostamiseen säilyttämällä vanha elinkelpoinen rakennuskanta.⁶¹⁶

Ajankohtaan sopivasti myös Käpylän 50-vuotisjuhlavuosi valjastettiin julkisuudessa alueen merkityksellisyyttä tukeväksi teemaksi. Juhlavuosi tarjosi mahdollisuuden esitellä alueen rikasta kulttuurihistoriaa monissa kanavissa. Käpylä-Seura esimerkiksi julkaisi pääosin kaupunginosan rakentumista, mutta myös Puu-Käpylän kaavoituskiistaa käsitelleen Eikka Mäkisen toimittaman juhla-julkaisun vuonna 1970. Kirjan sävy oli selkeän kantaottava, ja sen sisältö vastasi pitkälti 1960-luvun sanomalehdissä käytyä keskustelua puutalojen säilyttämistä puoltavassa hengessä.⁶¹⁷ Sanomalehtien rinnalla aihe näkyi myös muissa viestimissä. Puu-Käpylän tilanteesta tehtiin ainakin kaksi kriittistä lyhytelokuvaa, joita olen tässä tutkimuksessa käyttänyt sanomalehtiaineistoani tukevana aineistona.⁶¹⁸ Myös sanomalehdet viittasivat näihin televisio-ohjelmiin Puu-Käpylän olemassa olleiden rakennusten säilyttämistä puoltaneessa sävyssä.⁶¹⁹

Julkisuuden hyödyntämisen edut rakennusperinnön arvon määrittelyssä ovat kaksinaisia. Tiedon leviäminen edistää arvostuksen muotoutumista, ja ihmisten on vaikea arvostaa sellaista rakennettua ympäristöä, jonka aineettomia arvoja eli siihen kätkeytyntä tietoarvoa he eivät tunne.⁶²⁰ Näin ajateltuna tiedonvälitys on aina hyvästä, sillä sen avulla voi tavoittaa uusia ihmisryhmiä, joiden makuun ja arvostuksiin tiedon lisäyksen muodossa voi vaikuttaa. Laajemmin rakennusperinnöstä puhuttaessa julkisuuteen liittyy kuitenkin myös tietty perustavanlaatuisen ongelma. Kun tietyt kohteet nostetaan muita korkeammalle – joko asiantuntijoiden laatimin listoin tai median välittämässä mielikuvissa – jää osa rakennetusta ympäristöstä huomiotta ja samalla turvattu. Tästä kertovat esimerkiksi monet Suomesta puretut puutaloalueet, kuten Helsingissä Puu-Pasila ja Puu-Kallio.⁶²¹

⁶¹⁶ *Helsingin Sanomat* 19.2.1971, 22.

⁶¹⁷ Ks. Mäkinen 1970.

⁶¹⁸ Yle, Elävä arkisto: *Käpylä – Hymykuoppa Helsingin poskessa*, 10.4.1963; *Puretaanko Puu-Käpylä?*, 27.12.1966.

⁶¹⁹ *Helsingin Sanomat* 27.12.1966, 23.

⁶²⁰ Vicente 2010, 27.

⁶²¹ Ks. esim. Jauho 1997; Koskijoki 1997; Teppo 1997; Mäkelä 2013.

Vallan paradoksit

On jollakin tavalla paradoksaalista: Helsingin kaupunki esittelee ulkomaiden kaupungeissa kiertävässä Helsinki-näyttelyssä Puu-Käpylän pienoismallia erinomaisena esimerkkinä hyvästä ja näkemisen arvoisesta asuntoalueesta. Kuitenkin samaan aikaan, kun mainittu näyttely on ollut kierroksellaan, eräät kaupungin elimet suunnittelevat vakavissaan tuon saman alueen vandalisoimista!⁶²²

Näin dramaattiseen sävyyn uutisoi *Uusi Suomi* kevättalvella 1967. Sitaatti kuvaa hyvin rakennussuojelun kentän paradoksaalisuutta, sillä suojeluun liittyy lähes poikkeuksetta konflikteja. Kun päätetään siitä mitä säilytetään ja miten, nousevat keskeiseen rooliin suojelukeskusteluun osallistuvien käsitykset, taloudelliset, materiaaliset ja tieto-aidolliset resurssit ja vallankäyttö.⁶²³ Esimerkiksi kulttuuriperinnön tutkimuksen alalla tehdyissä tutkimuksissa asukkaiden ja suojeluviranomaisten näkemysten on todettu olevan monesti keskenään ristiriitaisia.⁶²⁴ Toisaalta on myös esitetty mielipiteitä rakennussuojelun liiallisuudesta ja joustamattomuudesta, jota se rinnakkaisilmiönään yhdyskuntasuunnittelun kentälle viljelee.⁶²⁵ Edellä siteerattu lehtikirjoitus kertoo puolestaan siitä, että käsitykset voivat vaihdella myös tietyn toimijan, kuten tässä tapauksessa Helsingin kaupungin sisällä.

Nostan aineiston viimeiseksi diskurssiksi vallankäytön diskurssin, joka kiistatilanteen syntyä ajatellen onkin yksi keskustelun perustavanlaatuisimmista teemoista. Kaupunkisuunnitteluun liittyvää valtaa käsittelevissä kirjoituksissa puhuttiin osallisten näkökulmien vastakkainasettelusta ja sen aikaansaaman lukkiutuneen tilanteen etenemättömyydestä. Tätä tahtojen taistelua kuvattiin kirjoituksissa myös kilpailutilanteeksi, kuten *Uudessa Suomessa* vuonna 1967 pidetyn kaupunkisuunnittelulautakunnan kokouksen jälkeen:

⁶²² *Uusi Suomi* 9.2.1967, 4.

⁶²³ Pakkala 2011, 35.

⁶²⁴ Ks. esim. Tuomi-Nikula 2007c, 13; Karhunen 2014, 234–235.

⁶²⁵ Pakkala 2001, 7-8.

Puu-Käpylän ja Kivi-Käpylän välisen ottelun ensimmäinen erä päättyi Kivi-Käpylän niukkaasti pistevoittoon tuomariäänin 5–4. Kilpailupaikkana oli kaupunkisuunnittelulautakunta. Toinen erä otellaan kaupunginhallituksessa ja jo etukäteen on melkein varmaa, että Kivi-Käpylä voiton sielläkin perii. Jo psykologisista syistä, kuten käytännön kokemukset osoittavat. Mutta ratkaiseva näytös on kuitenkin vasta kolmas, kaupunginvaltuustossa käytävä, johon Puu-Käpylän puolue varmasti yrittää koota joukkonsa mahdollisimman tiiviiksi ja taistelukelpoiseksi. Ja senkin jälkeen on tällä puolueella vielä yksi toivo jäljellä. Jos sisäasiainministeriö ei vahvistaisikaan uutta kaavaa –. [...]

Tietenkin alkavat sen rakennukset jo ränsistyä ja nykyajan mukavuuksista on tuntuva puute. Mutta eikö ennen sen kohtalon ratkaisemista, ennen kuin päätetään, olisiko se sellaisenaan rauhoitettava vaiko sallittava sen uudestirakentaminen, eikö asiaa pitäisi perusteellisemmin tutkia. Asian ratkaisu on tällä hetkellä liiaksi tunteiden varassa. Riippumatta rakennusten omistussuhteista on mielestäni kaupungin velvollisuus suorittaa puolueeton ja perusteellinen selvitys siitä, voidaanko taloista kohtuullisin kustannuksin vielä saada nykyajan vaatimukset täyttäviä asuntoja. Ja tällainen tutkimus olisi syytä tehdä ennen kuin asia tuodaan kaupunginvaltuuston päätettäväksi. Muuten ei keskustelulla ole asiallista pohjaa.⁶²⁶

Edellinen sitaatti kertoo siitä, miten kirjoituksissa peräänkuulutettiin puolueetonta arviota puutalojen korjausmahdollisuuksista ja -kustannuksista. Oli siis yleisesti tiedossa, että puutaloalueen tulevaisuuteen liittynyt argumentointi ei perustunut riittävään tietoon, vaan yhtäältä oletuksiin ja toisaalta tiettyjen rajattujen intressien ajamiseen. Tutkimuksia toivoi myös kaupungin asemakaavapäällikkö Olavi Terho:

– Personligt är jag av den åsikten att man borde företa en grundlig undersökning av husen i Trä-Kottby för att få reda på om det lönar sig att reparera dem, kommenterar stadsplanechefen Olavi Terho trädgårdsstadens öde som igen blivit aktuellt.⁶²⁷

KiiSTATilanteen sisältämistä vallan paradokseista kertoo hyvin se, että mediassa asemakaavaehdotuksen puolustajien mukaan uusi suunnitelma ei olisi uhannut puutaloaluetta. Tätä ajatusta tukevat sanomalehtikirjoitukset korostivat, että asemakaava sallisi myös vanhojen rakennusten säilyttämisen omistajien niin halutessa. Toiset kirjoitukset pyrkivät puolestaan herättämään keskustelua siitä, ettei

⁶²⁶ *Uusi Suomi* 19.2.1967, 3.

⁶²⁷ *Hufvudstadsbladet* 28.3.1969, 1.

uusi kaava todellisuudessa tarkoita ympäristökokonaisuuden säilymistä, vaan sen vaiheittaista tuhoa: ”Det bestämmelser, som ingår i den av stadsplanenämnden förordade nya stadsplanen för Kottby trädgårdsstadsdel utgör ett allvarsamt hot mot den enhetliga stadsbyn där.”⁶²⁸ Aineistossa käytetyistä ristiriitaisista argumenteista esimerkkinä toimivat kaksi seuraavaa sitaattia. Niistä ensimmäinen toistaa kaavoittajien näkemystä siitä, että uusi kaava säilyttäisi alueen puutarhamaisen luonteen:

Neljänkymmenen vuoden ikään ehtineen Helsingin Puu-Käpylän vanhoille taloille ei anneta ehdotonta purkutuomiota siinä ehdotuksessa, joka on parhaillaan kaupunkisuunnittelulautakunnassa pöydällä. Asemakaavamääräykset on laadittu siten, että vanhoissa rakennuksissa voidaan tehdä niiden ulkoasua muuttamatta perusteellisiakin korjauksia, vaikka rakennuksen sijainti poikkeaisikin uusista rakennusaloista. Määräykset mahdollistavat siis vanhojen rakennusten säilyttämisen mikäli yhtiöt niin haluavat, vaikka uusien talojen rakentamisellekaan ei ole estettä.⁶²⁹

Seuraavassa sitaatissa on puolestaan tiedostettu, mitä uudisrakentamisen mahdollistava kaava toteutuessaan tarkoittaisi – yhtenäisen puutaloalueen pirstaloitumista. Tietoisuus asemakaavan todellisista ympäristövaikutuksista kasvoikin 1960-luvun kuluessa kaavoituskiistan edetessä:

Uusi kaavaehdotus on koetettu selittää viattomaksi kuin ainakin vastasyntynyt lapsi, mutta itse asiassa se on susi lammasten vaatteissa. Siinä tosin sanotaan, että nykyiset rakennukset saa säilyttää paikallaan ja ne saa modernisoida, mutta ehdotus antaa samalla valtakirjan nykyisten rakennusten hävittämiseen, mikäli sitä halutaan. Jo aivan ilmeisesti haluavia on. Muuten olisi jo kauan sitten keskeytetty tämän kaavaehdotuksen käsittely.⁶³⁰

Lehtikirjoittelua tarkemmin analysoitaessa vallankäytön paradoksaalisuus on ollut Puu-Käpylän tapauksessa silmiinpistävää. Kaupunkisuunnittelijoiden ihanteena oli 1960-luvulla epäterveellisenä koetun vanhan ja huonokuntoisen purkaminen ja korvaaminen uudella, ”modernismin aatteiden mukaisella kaupunkirakenteella”. Uudistamisinto oli mitä suurimmassa määrin myös vallankäyttöä. Vilhelm Helander ja Mikael Sundman kirjoittivatkin, että ”suomalaisten kaupunkien vallitseva perinteellinen rakenne, väljä matala puutalo-kaupunki, on muodostanut helposti vallattavan potentiaalisen uudisrakennuskentän”. Myös

⁶²⁸ *Hufvudstadsbladet* 12.2.1967, 21.

⁶²⁹ *Kansan Uutiset* 24.12.1966, 3.

⁶³⁰ *Uusi Suomi* 5.2.1967, 9.

Puu-Käpylän suunnittelukilpailun tuloksena julkistettu asemakaavaehdotus oli tyyppillinen 1960-luvun saneerauskaava, jonka asemakaavamerkintöjen ja -mää-
rysten päämääränä olisi ollut alueen vaiheittainen, mutta lopulta täysvaltainen
uudistaminen.⁶³¹ Uutta kaavaa puoltaneissa kirjoituksissa aliarvioitiinkin luki-
jaa, sillä niissä painotettiin, ettei kaava pakota puutalojen purkamiseen. Sen siis
korostettiin mahdollistavan vanhojen puutalojen säilyttämisen, mikäli omistajat
niin haluavat. Tietyissä asemakaavaehdotusta puoltaneissa kirjoituksissa kes-
kiöön asettui näin oman näkökannan perusteeton vakuuttelu kaavan vastustajia
parhaiten tyydyttävällä tavalla. Tällaisissa kirjoituksissa lähtökohtana oli osoittaa,
että puutaloalueen säilyttämisen puolesta argumentoineiden tahojen näkemykset
asemakaavaehdotuksen tuhoavasta luonteesta perustuvat väärinymmärrykseen.
Tästä esimerkkinä toimii seuraava, *Kansan Uutisissa* vuonna 1967 julkaistu kir-
joitus:

Onko häly Käpylästä ollut turhaa?

Vanhat rakennukset voidaan korjata ja idylli säilyttää

Käpylän puutarhakaupunginosan asemakaavasta noussut häly on perus-
tunut osittain väriin olettamuksiin. Valtion rakennustaidelautakunta, Kä-
pylän asunto-osuuskuntien edustajat, prof. Otto-I. Meurman ym. asiantun-
tijat ovat lähteneet siitä, että asemakaavan muutos aiheuttaisi ilman muuta
sen, että Käpylän puutaloalueen nykyiset rakennukset purettaisiin ja korvat-
taisiin uusilla ja samalla tuhottaisiin kaunis puusto.

Näin ei kuitenkaan ole asianlaita, vakuuttaa Helsingin kaupunkisuunnitte-
luviraston asemakaavaosasto. Asemakaavan muutoksen laatiminen on ollut
tarpeen nykyisen asemakaavan vanhentuneisuuden vuoksi. Laadittu muutos
ei pakota purkamaan rakennuksia, vaan vanhat rakennukset voidaan säilyt-
tää ja niissä voidaan tehdä niiden ulkoasua muuttamatta perusteellisiakin
korjauksia, vaikka ne sijaitisivat uusien rakennusalojen ulkopuolellakin.⁶³²

Kiistan perustavanlaatuisin ongelma vallankäytön näkökulmasta oli, että
kun koko alue kaavoitetaan uudelleenrakentamiselle, kaava vaikuttaa kuitenkin
kaikkiin. Kaava olisi siirtänyt alueen kehittämisvastuun yksityisille tahoille, jot-
ka olisivat saaneet joko korjata rakennuksensa tai purkaa ne ja rakentaa tilalle
uusien suunnitelmien mukaisia kivitaloja. Myös mediassa tiedostettiin tällaisen
kaupunkisuunnittelun ongelmakohta – Puu-Käpylän arvo oli ennen muuta alue-
kokonaisuudessa, ei yksittäisissä rakennuksissa.⁶³³ Valtioneuvoston vuonna 2014
vahvistamassa kulttuuriympäristöstrategiassa todetaan: ”Toiminnan kohteena

⁶³¹ Riipinen 1995, 12; Helander & Sundman 1972, 41, 51–52, 55.

⁶³² *Kansan Uutiset* 2.2.1967, 12.

⁶³³ *Helsingin Sanomat* 18.2.1967, 10.

kulttuuriympäristö on [...] jakamaton. Yksittäisen kohteen arvo ilman sen kiinnittymistä ympäristöönsä jää vajaaksi.”⁶³⁴ Myöskään Puu-Käpylän tapauksessa ei siis olisi riittänyt, että asunto-osuuskunnat olisivat säilyttäneet omat puutalonsa, jos naapuriin olisi rakennettu uusi kivikerrostalo. Asuinympäristön pirstaloitumisella on kuitenkin seurauksensa – Puu-Käpylän asukkaat mielsivät kodikseen koko puutarhakaupungin alueen, eivät pelkkää kotitaloaan. Alueen pirstaloimista vastustava kansalaisvaikuttaminen alkoi jo arkkitehtuurikilpailun ollessa yhä käynnissä. Arkkitehtuurimuseon kilpailuarkistoon on tallennettu dokumentti, jossa näkyy neljän henkilön kilpailulautakunnalle määräaikaan mennessä esittämät kysymykset. Niissä kyseenalaistettiin juurikin alueen luonteen säilyminen kilpailuohjelmassa esitetyn tehokkuusluvun puitteissa. Kysymyksiä esittivät nimimerkit ”Howard”, ”Akseli Toivosta muistellen”, ”Lähtöviivalla” ja ”Ei kysyvää tieltä eksey”.⁶³⁵

Suomen Arkkitehtiliitto (SAFA) hyväksyi kaavoitusta koskeneen arkkitehtikilpailun järjestämisen. Vaikka aineisto todistaakin, että monet SAFAn jäsenet toimivat aktiivisesti puutalojen säilyttämisen puolesta, on puutalojen säilyttämistä kannattanut⁶³⁶ Nils Erik Wickberg kirjoittanut, että SAFA oli uudelleenrakentamisen ja vanhojen puutalojen purkamisen puolella.⁶³⁷ Myöhemmin SAFA kuitenkin paheksui julkisesti alueen purkupäätöstä, ja kun se vuonna 1977 myönsi Helsingin kaupungille SAFA-palkinnon hyvän rakentamisen kokonaisuohjauksesta ja tulosten vastuullisuudesta, antoi se samalla erityistä tunnustusta Puu-Käpylän säilyttämisestä ja kunnostamisesta.⁶³⁸

Tieto ja valta liitetään usein toisiinsa, sillä tieto mahdollistaa asioiden toimeenpanon ja määrittelee sen, mikä on mahdollista sanoa ääneen niin, että perustelut kuulostavat uskottavilta. Puu-Käpylän tapauksesta puhuttaessa tämä tarkoittaisi sitä, että valtaa käyttävillä olisi ollut enemmän – tai ainakin faktapohjaisempaa – tietoa asian parhaasta mahdollisesta ratkaisutavasta. Puu-Käpylää koskeneita lehtikirjoituksia analysoimalla ja jälkikäteen tuotettu tieto huomioon ottaen onkin todettava, että julkisessa keskustelussa esiin tuodut näkemykset uuden asema-kaavan alueen yhtenäisyyden rikkovasta luonteesta olivat kaavan vastustajien keskusteluun tuomaa uutta tietoa ja siten valtaa. Kyseisen uuden tiedon vahvuudeksi lukeutuivat lukijan kannalta uskottavasti esitetyt perustelut. Kun tätä näkemystä peilaa ajatukseen tiedon aika- ja arvosidonnaisuudesta eli siitä, että tieto tarkoittaa oikeastaan kulloinkin vallitsevaa käsitystä ’todenmukaisesta’, voikin nähdä,

⁶³⁴ *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 18.

⁶³⁵ MFA: Kilpailuarkisto, *Käpylän kilpailu*.

⁶³⁶ *Hufvudstadsbladet* 20.5.1965, 14.

⁶³⁷ Wickberg 1993, 46.

⁶³⁸ *Helsingin Sanomat* 19.3.1974, 14.; *Helsingin Sanomat* 11.11.1977, 11.

että Puu-Käpylän keskustelu asettui murrosaikaan, jolloin asemakaavoituksen kulttuuriympäristövaikutuksiin liittyvä tieto lisääntyi laajemminkin.⁶³⁹ Kun kaupunki esimerkiksi alkoi tehdä Puu-Käpylän koillispuolella sijaitsevan Taivaskallion alueen asemakaavaa pari vuosikymmentä myöhemmin, oli uusi asemakaava jo luonnosvaiheessa suojeluhenkinen. Kaavan laatimisen yhteydessä käytiin silti keskustelu rakennusoikeuksien lisäämisen vaikutuksesta rakennetun kulttuuriympäristön pirstaloitumiseen. Taivaskallion alueen kaavassa rakennusoikeus oli lopulta laskettu vastaamaan olemassa olevan rakennuskannan rakennusaloja.⁶⁴⁰

Sanomalehtiaineiston perusteella on vaikea sanoa, perustuiko uuden kaavan vaikutuksia vähättelevä kirjoittelu tiettyjen tahojen ymmärtämättömyyteen vai oliko se tahallista. Lehtikirjoitusten rinnalla kilpailuohjelmaa analysoimalla voi nähdä, että kaavan todellisten vaikutusten on täytynyt olla myös kaavan kannattajien tiedossa. Vaikka kilpailussa lähtökohtana oli alueen luonteen säilyttäminen, ohjelmassa kilpailun tarkoituksiksi oli määritelty:

Kilpailun tarkoituksena on löytää paras asemakaavallinen yleisratkaisu Helsingin kaupungin 25:ssä kaupunginosassa sijaitsevan, liikekarttaan merkityn alueen (A+B) tulevaa rakentamista varten asuntotarkoituksiin, jolloin kilpailutehtävään sisältyy asemakaavaehdotuksen lisäksi asunto- ja talotyyppien tutkiminen.⁶⁴¹

Ohjelmassa myös todettiin, että voittaja saa todennäköisesti laatia alueelle rakennettavien uudisrakennusten lopulliset piirustukset, joskin alueen ”rakentaminen tulee todennäköisesti tapahtumaan useassa eri vaiheessa pitkän ajan kuluessa”. Salassa tätä ei ollut tarkoitus tehdä, vaan jo kilpailuohjelmassa mainittiin, että suunnitelma esitellään voittajan ratkettua pääkaupungin suurimmissa päivälehdissä. Toisekseen ohjelman liitteessä luki, että 65 % Helsingin Kansanasunnot Oy:n päävuokralaisista on halukkaita muuttamaan uusiin suunniteltuihin kivitaloihin.⁶⁴² Tahallisuuden ja tahattomuuden sijaan kyse oli lopulta ennen kaikkea kulttuuriympäristöä kohtaan vallinneista arvostuksista. Katukuvan pirstaloitumisen vaikutuksia kulttuuriympäristöön ei ymmärretty, mikä toki oli 1960-luvun kaupunkisuunnittelulle tyypillistä ylipäätään.

Suuren levikin sanomalehtiä lukevat hyvin erilaiset ihmisryhmät. Kun tällaisessa mediassa argumentoidaan tiettyjen asioiden puolesta edellä kuvattuun tapaan harhaanjohtavasti, on oletettavaa, että joku näkee sanojen taakse ja puuttuu

⁶³⁹ Tiedosta ja vallasta kaupunkisuunnittelussa, ks. Bäcklund, Häkli & Schulman 2002, 13–14. Ks. myös Foucault 2007, 15.

⁶⁴⁰ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016.

⁶⁴¹ MFA: *Käpylän ns. puutaloalueen aatekilpailun ohjelma* 1960, 3.

⁶⁴² MFA: *Käpylän ns. puutaloalueen aatekilpailun ohjelma* 1960, 5, 8.

tilanteeseen. Näin syntyy julkinen kiista: ”Voitaneen [...] pitää selvitettyinä, että Puu-Käpylän säilyttämisen puolesta on niin vahvaa mielipideilmmaisua esiintynyt, ettei sitä voida jättää huomiota vaille, vaan tämän mahdollistavat ratkaisut on huolella tutkittava.”⁶⁴³ Puu-Käpylän tapauksessa ainakin ne muutamat arkkitehtuurin, kulttuuriperinnön ja kaupunkisuunnittelun asiantuntijat, jotka asettuivat puutalojen säilyttämisen kannalle, tiesivät, miten kaava tulisi todellisuudessa muuttamaan puutarhakaupunkia. Omilla nimillään mediassa esiin nousseet asiantuntijat kritisoivat suunnitelmia historiatajuttomuudesta ja siitä, että päätöstä oltiin tekemässä lyhyen aikavälin perspektiivillä. Asiantuntijoiden ulostulot olivat merkki tiedon vallasta ja määrittelyvallan voimasta.

Asukkaiden näkökulmasta auktoriteetit esiintyivät aineistossa sekä kiusanhenkinä että pelastajina. Siinä missä toisissa kirjoituksissa kritisoitiin auktoriteetteja yksityiselle alueelle tunkeutumisesta, toisissa hyödynnettiin asiantuntijoiden lauseita oman päämäärän ajamisessa. Esimerkiksi virke: ”Rakennustaiteen museon luokituksen mukaan Puu-Käpylän rakennukset kuuluvat luokkaan A IM, joka tarkoittaa erittäin arvokkaita kohteita” esiintyi samassa muodossa kahdessa eri kirjoituksessa.⁶⁴⁴ Arvovaltaisella viitteellä tuntui olevan keskustelussa voimaa, johon ei juuri sanottu vastaan. Silloin, kun asukkaiden ja auktoriteettien, joiksi tässä luen sekä päättäjät että keskusteluun osallistuneet asiantuntijat, mielipiteet olivat vastakkaisia, olivat ne sitä usein ymmärrettävästä syystä: auktoriteetteja kritisoitiin ruohonjuuritason tiedon puutteesta. Auktoriteetteja arvostelevissa kirjoituksissa esitettiin, ettei esimerkiksi kulttuuriympäristön asiantuntijoilla ole todellisuudentajua asioista, kun todellinen, jokapäiväisen käytön kautta saatava kosketuspinta asuinalueeseen puuttuu:

Näin kirpeänä pakkasaamuna tuli tuolla tyhjän päällä istuessa mieleen, että olis kiva, kun sais jonkun niistä professoreista tai arkkitehteistä istuntoon kaveriksi. Keskustelu taiteesta ja arkkitehtuurista ja saneerauksesta ja muusta sellaisesta saisi sopivan taustan. Tänäkin aamuna mittari näytti viiskolmatta astetta pakkasta – ei sitä lystikseen paljasta nahkaansa, varsinkin kun on koko yön saanut palella. Tuo meidän kämpä on kuin harakan pesä, miten lie sodan aikana vioittunut.⁶⁴⁵

Tällaiset kirjoitukset olivat kuitenkin jälleen alisteisessa asemassa säilyttämistä puoltaneisiin kirjoituksiin. Asukkaista kehkeytyi keskustelussa lopulta aktiivisia osallisia, joilla oli oma vaikutuksensa asioiden kulkuun. Aija Staffans on kutsu-

⁶⁴³ *Käpylä-lehti* 3/1967, 3.

⁶⁴⁴ *Helsingin Sanomat* 14.4.1971, 14; *Käpylä-lehti* 2/1971, 2.

⁶⁴⁵ *Käpylä-lehti* 1/1967, 2.

nut tällaisia asukasaktiiveja ”arjen asianajajiksi”.⁶⁴⁶ Asukkaat vaikuttivat erityisesti Valkoisessa Salissa sijainneen kokoussalin ulkopuolella, kun kaupunginvaltuusto vuonna 1969 teki päätöksen puutalojen säilyttämistä selvittävästä tarkemmista tutkimuksista:

Detta beslöt stadsfullmäktige i Helsingfors efter nära tre timmar lång debatt och tre omröstningar inför fylld åhörarläktare och till ljudet av trä-kottby-bors jaktfasta stampningar ute på gården.⁶⁴⁷

Paikalle asukkaat oli agitoitu Bengt Lundstenin laatimalla lyhyellä, jokaiseen Puu-Käpylän asuntoon jaetulla pamfletilla. Lundstenin mukaan poliitikkojen painostaminen tavallisista kansalaisista muodostuvan tukijoukon avulla oli uudenlainen vaikuttamisen tapa, mihin hän itse kertoo saaneensa mallia Amerikasta ja Norjasta.⁶⁴⁸

Kilpailuasetelmasta huolimatta keskustelulla ei aineistoni perusteella ollut häviöitä tai voittajia. Rakennustehokkuuden lisääminen ei nimittäin nouse aineistosta esiin mainittavana diskurssina, vaikka kulissien takana Rakennusliike Haka ajoikin painokkaasti uudisrakentamisen mahdollistavan kaavan hyväksymistä.⁶⁴⁹ Aihetta ainoastaan sivuttiin rakennustehokkuuden lisäämisen kyseenalaistavaan sävyyn: ”Puu-Käpylän säilyttäminen tai hävittäminen ei [...] ole kuin nimeksi asuntopoliittinen kysymys. Nykyisen ja uuden asemakaavan mukaisen alueen asuntomäärien erot ovat kokonaisuuden kannalta olemattomat.”⁶⁵⁰ Kattavat korjaus- ja muutostyöt mahdollistivat lopulta asuinalueen uudistamisen, mutta samalla vanhat puutalot säilyivät. Niille, jotka keskustelussa toivoivat alueen uudelleenrakentamista, säilyttävä saneeraus⁶⁵¹ oli vastaus puutteisiin ja huonokuntoisuuteen: rakennusten kunto koheni ja varustelutaso parani. Toisaalta myös suojelun kannalla olleet tahot saivat minkä halusivat, kun vanhat puutalot säilyivät. Julkisessa keskustelussa esiintyneiden diskurssien valossa säilyttävä saneeraus oli näin ollen vastaus kaikkiin esiin nostettuihin ongelmiin, sillä se vastasi sekä uudistamista että säilyttämistä edellyttäneiden osallisten vaateisiin ollen samalla taloudellisesti kannattavin ratkaisuvaihtoehto.

⁶⁴⁶ Staffans 2004, 9.

⁶⁴⁷ *Hufvudstadsbladet* 27.11.1969, 14.

⁶⁴⁸ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

⁶⁴⁹ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

⁶⁵⁰ *Helsingin Sanomat* 11.5.1966, 6.

⁶⁵¹ Tarkoitan säilyttävällä saneerauksella tässä olemassa olevaa rakennuskantaa säästävää asuinolojen kohentamista korjaus- ja uudisrakentamisen keinoin. Ks. Helander & Sundman 1972, 33–38.

Mitä kiista oikeastaan koski?

Kaupunkitila poliittisena pelikenttänä

Vallankäytön diskurssi kertoo paljon kiistan perimmäisestä olemuksesta. Puu-Käpylän omaa aikaansa heijastanut kaavoituskiista on esimerkki siitä, että kaupunkisuunnittelu on poliittista ja että ympäristön kulttuuriperintöarvot ovat vain yksi tekijä tällä poliittisella pelikentällä. Toisekseen myös kulttuuriperintöön liittyy vahva poliittinen ulottuvuutensa. Se ei aina ole positiivinen, ihmislähtöinen ja identiteettejä tukeva voimavara, vaan myös altis ihmisten vallankäytölle. Vaikka käsittelen tutkimuksessa 1960-luvulla tapahtunutta kaavoituskeskustelua, leimaa sama poliittinen puoli kulttuuriympäristötyötä tänäkin päivänä.⁶⁵²

Aineistoon mahtuu muutama ajan lainsäädäntöä ja kaupunkisuunnittelun toimintakulttuuria kriittiseen sävyyn arvioinut, pragmaattinen puheenvuoro. Ääntä käytti erityisesti arkkitehti ja asemakaavaopin professori Otto-I. Meurman, jonka kriittisiä puheenvuoroja ja kannanottoja lehdet siteerasivat ahkerasti.⁶⁵³ Meurman oli aktiivinen teknokraattisen saneeraustoiminnan vastustaja ja rakennussuojelun kannattaja. Hän kritisoi vuonna 1947 julkaistussa *Asemakaavaopissaan* aikansa sukupolvea siitä, että tämä ”ylpeilee sivistyksellään”, muttei ole rakennetun ympäristön suhteen ”osoittautunut lainkaan edellisiä paremmaksi”, vaan sortuu yhä rakennusten ja kokonaisten kaupunkien hävittämiseen kehityksen nimissä.⁶⁵⁴ 1960-luvulta lähtien Meurman osallistui yhä aktiivisemmin rakennussuojelua koskevaan keskusteluun, ja hän onkin eräänlainen aikansa rakennussuojelun auktoriteetti.⁶⁵⁵ Puu-Käpylää koskeneissa kirjoituksissaan Meurman pyrki osoittamaan kaupungin eri elimien toiminnan autoritäärisyyden ja sen, ettei asiaa ole tarkasteltu päätöksenteossa kaikkien osapuolten ja näkökulmien valossa vaan että sitä on valmisteltu vaillinaisesti:

Ennenkuulumatonta kulttuurisaavutusten halveksuntaa ja yleisen mielipiteen väheksymistä todistaa jälleen kaupungin asemakaavatoimikunnan ja kaupunkisuunnittelulautakunnan päätös puoltaa vahvistettavaksi uutta Käpylää varten laadittua asemakaavaa.⁶⁵⁶

⁶⁵² Ks. esim. Jenkins 2016.

⁶⁵³ *Käpylä-lehti* 1/1962, 4–5; *Uusi Suomi* 5.2.1967, 9; *Uusi Suomi* 9.2.1967, 4; *Hufvudstadsbladet* 25.5.1967, 5; *Uusi Suomi* 1.6.1967, 4; *Uusi Suomi* 22.11.1969, 3; *Hufvudstadsbladet* 27.11.1969, 14; *Käpylä-lehti* 2/1971, 4–5.

⁶⁵⁴ Meurman 1947, 24.

⁶⁵⁵ Kivinen 1980, 10–11; Manninen 2008.

⁶⁵⁶ *Uusi Suomi* 5.2.1967, 9.

Nostan tässä esiin muutaman asiantuntijoiden lehtiin omilla nimillään kirjoittaman näkökulman. Ensimmäisiä Puu-Käpylän tilanteeseen liittyneitä, omalla nimellä kirjoitettuja kriittisiä puheenvuoroja oli arkkitehti Esko Järventauksen kirjoittama, keväällä 1963 *Helsingin Sanomissa* otsikolla ”Vanha rakennuskulttuuri ja kaupunkien uudelleenrakennustoiminta” julkaistu kirjoitus. Järventaus esitti puheenvuorossaan voimakasta kritiikkiä ajan rakennuslainsäädäntöä ja suomalaista arkkitehtuurikilpailukulttuuria vastaan. Järventaus oli olemassa olevan rakennusperinnön vaalimiseen orientoitunut arkkitehti, sillä monipuolisella arkkitehdin urallaan hän toimi muun muassa Muinaistieteellisen toimikunnan arkkitehtina vuoteen 1963 saakka, ennen nimittämistään Oulun yliopiston arkkitehtuurin professorin virkaan.⁶⁵⁷ Järventaus esitti, että arkkitehtuurikilpailujen seurauksena julkisuudessa kaupunkisuunnitteluun liittyvissä erimielisyyksissä syntipukiksi leimataan usein väärä taho. Hän kirjoitti, että arkkitehtuurikilpailuissa todellinen vääryys tapahtuu kilpailun käynnistäjien ja kilpailuohjelman laatijoiden keskuudessa. Esimerkiksi Käpylässä alueelle oli ohjelmassa määritelty asukasmäärän huomattava lisäys, jolloin suunnittelija ei voinut kuin vastata kilpailun käynnistäjien vaateisiin kilpailussa pärjätäkseen. Toisekseen Järventaus korosti kilpailulautakunnan voimattomuutta, kun ehdot ja edellytykset kilpailuehdotusten laatimiselle ja arvioimiselle on jo ennalta määritelty.

Useinkin kaupungit julistavat arkkitehdeille asemakaavan suunnittelukilpailuja, joiden ohjelman viimeisenä lauseena aina on: ”Suomen Arkkitehtiliiton kilpailutoimikunta on tarkastanut ja hyväksynyt kilpailuohjelman.” Arkkitehtiliiton niskaan sälytetään näin aiheetta liian suuri syntitaakka, sillä k.o. kilpailutoimikunta ei puutu eikä sillä ole mahdollisuksiakaan puuttua muuhun kuin kilpailuteknilliseen puoleen. Moraalinen puoli jää tosiasiasa aina kilpailun toimeenpanijan ja kilpailuohjelman laatijain vastuulle. Joissakin tapauksissa on kilpailua pidettävä suorastaan harhaan osuneena, niin kuin Helsingin puutarhakaupunginosa Käpylän tapauksessa. Vanhaa puurakennuskantaa ei katsottu kannattavan korjata ja pitää kunnossa, joten se päätettiin repiä ja kilpailuohjelma laadittiin kaksinkertaista asukasmäärää varten. Rakennuslaki ja -asetus eivät riitä suojelemaan Käpylää, joka sentään on saavuttanut maan rajojen ulkopuolellakin mainetta onnistuneena ja viihtyisänä asuinympäristönä, todellisena puutarhakaupunkina. Tyhjiä pykälä.⁶⁵⁸

Järventauksen huomiossa on perää, sillä arkkitehtuurikilpailuissa suunnitelmilta odotettavat vaatimukset määrätään usein etukäteen, ennen arkkitehtuurin asiantuntijoita käsittävän arvostelulautakunnan muodostamista. Toisaalta kun

⁶⁵⁷ *Kuka kukin on: Henkilötietoja nykypolven suomalaisista* 1978, 319.

⁶⁵⁸ *Helsingin Sanomat* 10.3.1963, 15.

arvostelulautakunta laatii kilpailijoiden suunnittelutyötä ohjaavaa kilpailuohjelmaa, ei näillä ole vielä tiedossa kaikkia lopputulokseen vaikuttavia yksityiskohtia, sillä niihin vaikuttavat kilpailijoiden suunnitelmat. Suomalaisiin arkkitehtuuri-kilpailuihin liittyy myös suunnittelun demokraattisuutta koskeva kysymys – kilpailuissa päätöksenteko keskittyy kilpailulautakunnalle, joka ei yleensä huomioi kansan tahtoa voittajaa valitessaan. Kilpailujärjestelmässä on monia muitakin ongelmakohtia, jotka liittyvät esimerkiksi rakennuttajien, arkkitehtien ja yleistä etua ajavan arkkitehtuuripolitiikan välisten intressien ristiriitoihin sekä puutteelliseen suunnittelun laadun varmistamiseen ja riskien minimointiin.⁶⁵⁹

Nämä ovat tärkeitä huomioita, sillä arkkitehtuurikilpailujen vaikutus maunmukaisen arkkitehtuurikäsitteiden muotoutumiseen on merkittävä.⁶⁶⁰ Ruotsalaisien uusien asuinalueiden arkkitehtuurikilpailujen arvomaailmaa tutkineen Klas Rambergin mukaan arkkitehtuurikilpailuissa lähtökohtana on usein ”houkuttelevan” ympäristön löytäminen, mikä tarkoittaa kilpailuhenkisessä ilmapiirissä erityisesti ylempää keskiluokkaa ja yläluokkaa houkuttelevaa ympäristöä.⁶⁶¹ Arkkitehtuurikilpailujen lisäksi arkkitehtuuriin liittyvänä mielipidevaikuttajana toimii Suomessa *Arkkitehti*-lehti,⁶⁶² sillä se on selektiivinen esitellessään ajankohtaisia arkkitehtuuritöitä. Tässä yhteydessä onkin hyvä todeta, että *Arkkitehti*-lehdessä julkaistiin 1960-luvulla suomalaisten kaupunkien saneerausintoa kritisoivia kirjoituksia.⁶⁶³ Puu-Käpylän tapausta käsiteltiin lehdessä Esko Järventauksen kirjoituksessa otsikolla ”Käpylän puutarhakaupunki in memoriam”. Järventaus moitti kyseisessä kirjoituksessa samalla Muinaistieteellisen toimikunnan suhtautumista asiaan sanoin: ”Käpylän ’vähäpäätöinen’ ikä – vaivaiset 40 vuotta – ei kai kiinnostane tätä virastoa, asia ei ole kyllin ’muinainen.’”⁶⁶⁴ Yhä 2000-luvulla *Arkkitehti*-lehdessä on julkaistu purkamista käsitteleviä kritiikkejä, ja tässä suhteessa paradoksaalista onkin, että olemassa olevan rakennuskannan säilymiseen liittyvät uhkat ovat samoja edelleen viisikymmentä vuotta myöhemmin. Eri tahojen intressit eivät kohtaa, ja niin sanotut kovat arvot, kuten raha, ajavat helposti esimerkiksi estetiikkaan ja historiaan liittyvien arvojen ohi.⁶⁶⁵

Esko Järventauksen, Otto-I. Meurmanin ja Bengt Lundstenin läsnäolo aineistossa kertoo siitä, miten pragmaattista, käytännön syy-seuraussuhteita erittelevää kritiikkiä esittämään tarvitaan usein vain muutama aiheita syvällisesti tunteva ja sen seurauksena arvovaltaiseksi tulkittava taho. Esimerkiksi Järventauksen ja

⁶⁵⁹ Kazemian, Rönn & Svenson 2008, 66–69.

⁶⁶⁰ Ramberg 2012, 18.

⁶⁶¹ Ramberg 2012, 174.

⁶⁶² Ks. Bonsdorff 1991; Jokelainen 2004.

⁶⁶³ Esim. Wickberg 1963, 36–39.

⁶⁶⁴ Järventaus 1962, 5.

⁶⁶⁵ Makkonen 2005, 85; Perkkiö 2005, 82.

Meurmanin puheenvuorot ovat olleet Puu-Käpylän tapauksessa osoittelevia ja tilanteen taustoja selvittäviä. Molemmilla arkkitehdeilla on ollut asiasta painavaa sanottavaa, mutta tämä kritiikki on tullut kuulluksi ainoastaan asioiden kulun selventävien perustelujen seurauksena. Tämänkaltaisia kannanottoja esiin toivat ahkerasti niin *Käpylä-lehti*, *Uusi Suomi*, *Hufvudstadsbladet* kuin *Helsingin Sanomat*. *Kansan Uutiset* jää aineistossa tässä suhteessa muiden lehtien jalkoihin. *Käpylä-lehti* erottuu aineistosta, sillä siinä esiin nostettiin tasaisesti sekä säilyttämistä tukevia että uudistamista vaativia kirjoituksia – oli niiden pragmaattisuus sitten suoraa tai näennäistä.

Kriittisistä puheenvuoroista näkyvimmin uutisointiin pääsi vuonna 1967 kaupunkisuunnittelulautakunnassa muutaman jäsenen jättämä eriävä mielipide Puu-Käpylän tilanteesta. Kaupunkisuunnittelulautakunta päätti 1.2.1967 pitämässään kokouksessa puoltaa Puu-Käpylän uutta asemakaavaa äänimäärin 5–4. Vähemmistöön lautakunnassa jäivät sen jäsenet Jorma Korvenheimo, Aarne I. Välikangas, Vivan Juthas ja Ola Hansson. Sanomalehdissä asia nostettiin esiin seuraavalla tavalla:

Siinä [eriävässä mielipiteessä] mainitaan, etteivät ne [Korvenheimo, Välikangas, Juthas ja Hansson] ole voineet yhtyä enemmistön kantaan, koska sen hyväksyminen johtaisi Helsingin kaupungin ja sen asukkaiden kannalta korvaamattomien kulttuuriarvojen tuhoutumiseen, kaupungin eheimmän asuntoalueen pirstoutumiseen ja Puu-Käpylän asukkaiden pakolliseen siirtoon nykyisestä asuinympäristöstään sekä aiheuttaisi lisäksi huomattavia taloudellisia rasituksia.⁶⁶⁶

Näissä yhteyksissä eriteltiin myös eriävässä mielipiteessä esitetyt kriittiset argumentit asemakaavaehdotuksen oikeellisuudesta. Mielipiteessä kritisoitiin kaupunkia muun muassa siitä, ettei asemakaavan laatimisessa ole noudatettu kaavoitusta ohjannutta lakia. 1960-luvulla voimassa oli vuonna 1958 voimaan astunut rakennuslaki (370/1958). Siinä suojelusta säädettiin asemakaavatasolla, mutta suojelun arvoisiksi määriteltiin ainoastaan kulttuurihistoriallisesti tai estetiikan puolesta merkittävät rakennukset ja rakennusryhmät. Laissa luki: ”Asemakaavaa laadittaessa on kulttuurimuistomerkkejä sekä kauniita näköaloja ja muita kauneusarvoja mahdollisuuksien mukaan suojeltava ja säilytettävä.” (34 §) Voimassa olleen rakennusasetuksen (686/1968) mukaan asemakaavaa laadittaessa oli huomioitava, että ”historiallisesti, kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti” arvokkaat rakennukset ja kaupunkikuva sekä sellaiset paikat, ”jotka näköalansa,

⁶⁶⁶ *Uusi Suomi* 14.2.1967, 4.

sijaintinsa, kasvillisuutensa tai erikoisten luonnonsuhteittensa vuoksi ovat arvokkaita” mahdollisuuksien mukaan suojellaan tai säilytetään kaavaa laadittaessa (32 §).⁶⁶⁷ Uusi asemakaavaehdotus ei vastannut lain henkeä, kuten kaupunkisuunnittelulautakunnalle eriävän mielipiteensä jättäneet vaikuttajat totesivat. Ari Ylösen kirjoittamassa aikalaisartikkelissa lainsäädännön todettiin olevan aina poliittinen kompromissi, joka luo puitteet, muttei perusteita ympäristön hoidolle ja ympäristöpolitiikalle. Konkretia löytyy syvemältä yhteiskunnan rakenteista ja kaupunkisuunnitteluun vaikuttavista prosesseista. Ympäristöön vaikuttavina tekijöinä toimivat esimerkiksi elinkeinoelämä, omistussuhteet sekä kaikki julkisen vallan ulkopuolella tapahtuva rakennustoiminta.⁶⁶⁸

Ajan arkkitehtuurisuunnittelun kritiikki oli konkreettisesti esillä vain muutamassa kirjoituksessa, mutta nämä kirjoitukset olivat sitäkin painavampia. *Hufvudstadsbladet* julkaisi tammikuussa 1971 kattavan kirjoituksen professori Bengt Lundstenin arkkitehtuurikriittisistä ajatuksista. Lundsten on tehnyt arkkitehtina pitkän ja merkittävän uran. Hänen suunnittelunsa lähtökohtana on ollut olemassa olevan rakennetun ympäristön vaaliminen ja siten myös arkkitehtuurisuunnittelun kestävyys. Lundsten oli Puu-Käpylän tapauksessa enemmän ihmisen kuin ammattikunnan asialla. Hän näki, että arkkitehdilla on tärkeämpi ja solidaarisempi päämäärä kuin suunnitella täysin uutta ja muuttaa maailmaa. Hänen ajattelunsa pohjasi olemassa olevan rakennuskannan kunnioittamiseen ekologisen, kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyuden nimissä. *Hufvudstadsbladetissa* julkaistussa puheenvuorossa Lundstenista kirjoitettiin seuraavasti:

– Vår bostadsstandard är onödigt hög, säger professor Bengt Lundsten och vänder profilen till – man ser att där finns åtskilligt med skinn på den näsan. Prof. Lundsten hör inte till de arkitekter som låter världen ha sin gång blott de själva får rita och bygga sina storverk i fred – han har många gånger tagit bladet från munnen och försvarat människornas möjligheter att välja hur de själva vill bo.⁶⁶⁹

Pentti Holappa kirjoitti *Helsingin Sanomissa* vuonna 1969 kriittiseen sävyyn julkisesta mielipidevaikuttamisesta muun muassa mielipidemittausten ja ennusteiden muodossa. Hän varoitti uskomasta varauksettomasti ”ns. asiantuntijoiden laatimia ennusteita, koska aina on pelättävissä, että ne on laadittu samaisten asiantuntijoiden tekemien suunnitelmien syöttämiseksi yleiselle mielipiteelle ja päätöksentekijöille”.⁶⁷⁰ Holapan otsikolla ”Moni tieto päältä kaunis” julkaistun

⁶⁶⁷ *Rakennuslainsäädäntö* 1982, 13, 42–43.

⁶⁶⁸ Ylösen 1973, 9–10.

⁶⁶⁹ *Hufvudstadsbladet* 31.1.1971, 9.

⁶⁷⁰ *Helsingin Sanomat* 30.11.1969, 13.

kirjoituksen perustana oli kritiikki ”huonoa” vaikuttamista vastaan. Hän nosti kriittisessä puheenvuorossaan esiin sen, miten media vaikuttaa ihmiseen ja miten sen kautta voidaan käyttää valtaa. Puu-Käpylän tapaukseen hän viittasi kuitenkin positiivisena esimerkkinä siitä, miten asiantuntijat saavat hyvää aikaan julkisuutta hyödyntäen:

Tällä viikolla pitäisi sentään toiveikkaasti todeta, että julkinen keskustelu voi silloin tällöin vaikuttaa suunnitelmiin. Helsingin kaupunginvaltuuston päätös edellyttää, että Puu-Käpylän ihmisystävällinen luonne säilytetään.⁶⁷¹

Tässä valossa asioiden ajaminen mediassa toimii samankaltaisella tavalla katsomatta siihen, millainen on ajettavan asian tarkoitusperä. Aiheesta riippumatta median seuraajalta vaaditaan kriittisyyttä ja kykyä tehdä omia päätelmiä. Media on vallankäytön kenttä, joka nostaa esiin tiettyjä asioita, vaikenee toisista ja esittää asiat aina omassa tietynlaisessa valossaan. Tämä median piirre on selkeästi tunnistettavissa myös omasta aineistostani. Vaikka se sisältää argumenttien suhteen runsastakin vaihtelua, tietyt äänet ja sanat nousevat kakofoniasta esiin toisia selvempinä diskursseina.

Jatkuvuus yhteisenä päämääränä

Vaihtelevien mielipiteitten seasta löytyneistä diskursseista voi tunnistaa yhden yhteisen päämäärän. Alueen uudistamista puoltavissa kirjoituksissa Puu-Käpylän historiallinen merkitys joko sivuutettiin tai liitettiin epärationaaliseen päätöksentekoon, koskaan sitä ei kuitenkaan kyseenalaistettu. Aineiston perusteella menneisyyden tulkinnat – tietona ja tarinoina – onkin aina positiivinen tekijä rakennetusta ympäristöstä puhuttaessa. Olennaista silti on, millainen painoarvo sille annetaan asioista päätettäessä. Näistä huomioista johdettuna kirjoitusten kaikista perustavanlaatuisin ydin, joka yhdisti sekä puutalojen säilyttämistä että uudelleenrakentamista kannattavia puheenvuoroja, oli *jatkuvuus*. Historiallista merkitystä korostaneissa kirjoituksissa keskityttiin kaupunginosan ajallisen jatkumon katkeamattomuuteen, kun taas toisissa lähtökohdaksi nousi rakennusten käyttöön ja käytettävyyteen liittyvä jatkuvuus. Toisin sanoen jatkuvuus oli kirjoituksissa tavoiteltava, jota molemmat osapuolet peräänkuuluttivat omista premisseistään. Intressien ajamisessa käytetyt perusteet olivat sen sijaan keskenään ristiriidassa.

Jatkuvuuden hyödyistä puhutaan tämän päivän kaupunkisuunnittelun tutkimuksessa paljon. Tutkijat esimerkiksi tietävät, että asuinalueen historiallinen

⁶⁷¹ *Helsingin Sanomat* 30.11.1969, 13.

syvyys ja tunne alueen jatkuvuudesta sitouttavat asukkaat elinympäristöönsä samalla sosiaalista vakautta parantaen.⁶⁷² Siksi kulttuuriympäristöjen kehittämisessä pitäisi aina huomioida paikallinen traditio ja sen jatkuvuus.⁶⁷³ Etnologian kentällä on puolestaan kirjoitettu siitä, että kaupunkitilaan liittyvät historialliset jatkumot ovat läsnä arkielämässä itsestäänselvyyksinä, esimerkiksi paikkojen niminä. Nämä jatkumot ovat mentaalisia, paikkoihin liittyviä merkityssisältöjä.⁶⁷⁴ Pekka Junkala kiteyttää asian seuraavasti:

Mentaalisissa jatkuvuuksissa on kyse ihmisten toimintamalleista, ei niinkään toiminnan muodoista. Jatkuvuus ei siis tarkoita välttämättä samuutta, tai samanlaisuus ei ole esimerkiksi jonkin käyttäytymismallin ulkoisen muodon samanlaisuutta, vaan mentaalisessa jatkuvuudessa korostuu sisällöllisyys, käyttäytymismallin kokemisen ja merkityksen samuus. Näin jatkuvuus voi hahmottua myös käyttäytymismallin negaation kautta, jolloin ilmiöiden vastakkaisuuden taustalta hahmottuukin mentaalista jatkuvuutta. Jatkumoissa voi olla myös katkoksia. Esimerkiksi eräät muuttuneiksi kuvatut kaupunkitilan hahmotukset voivat arkielämässä saada uusissa ja arvaamattomissakin tilanteissa vanhoihin mentaaliin rakenteisiin tukeutuvia tulkintoja.⁶⁷⁵

Marja Holmilan mukaan ihminen voi ymmärtää jatkuvuuden kahdella tavalla. *Vertikaalisella jatkuvuudella* hän tarkoittaa yksilön fyysisen eliniän ylittävää jatkuvuutta ajassa – oman perinteen halutaan säilyvän tulevaisuudessa esimerkiksi jälkeläisten tai vaikkapa itse rakennetun talon kautta. *Horisontaalisella jatkuvuudella* Holmila tarkoittaa yhteisöllisempää jatkuvuutta. Siinä yksilö kokee itsensä osaksi jotakin itseään suurempaa tarinaa, kokee osallistuvansa pitkäaikaisemmän perinteen säilyttämiseen ja tulevaisuuteen välittämiseen eli vaalimiseen.⁶⁷⁶ Puu-Käpylän kaavoittamista koskeneissa kirjoituksissa nämä molemmat jatkuvuuden muodot ovat läsnä, joskin etenkin menneisyyden menestystarinoista puhuttaessa julkisen keskustelun jatkuvuus käsitys on ollut ensisijaisesti Holmilan tarkoittama horisontaalinen jatkuvuus. Puutaloalueen historiasta kertoneet tarinat ja myytit ovat siis toimineet yksilöä suurempana kertomuksena, ja yksilö on näyttäytynyt kirjoituksissa ainoastaan alueen hetkellisenä käyttäjänä. Aineistosta voi silti havaita viitteitä myös vertikaalisen jatkuvuuden läsnäolosta, mistä esimerkkinä toimii *Käpylä-lehdessä* esitetyt terveiset puutalojen säilyttämistä puolustaneessa TKK:n tutkimushankkeessa mukana olleille arkkitehtipiskelijoille:

⁶⁷² Esim. Lehtimäki 2006, 11.

⁶⁷³ Esim. Rönkkö 2012, 217.

⁶⁷⁴ Junkala 1999, 24.

⁶⁷⁵ Junkala 1999, 32.

⁶⁷⁶ Holmila 2001, 136–137.

”Nuorille arkkitehdeille [...] on annettava reilu tunnustus hyvin suoritetusta työstä. Ja vielä lisäksi: tervetuloa Käpylän asukkaiksi! Perustakaa nuoret kotinne tänne – parempaa asuntoaluetta ette löydä.”⁶⁷⁷ Aineistossa esiintyviä pohdiskelevia, eri näkökulmia eritteleviä kirjoituksia kuvaisi kuitenkin paremmin esimerkiksi *analyttisen jatkuvuuden* käsite, jolla tarkoitan sellaista ajattelutapaa, jossa varauksettomasti punnitaan niin historian kuin kehityksen merkitystä jonkin paikan tai asian jatkuvuuden perustana. Tällaisesta ajattelusta esimerkkinä toimii seuraava sitaatti, jossa painottuu perusteellisen harkinnan tarve ratkaisua tehtäessä:

Päätettäessä puretaanko Puu-Käpylä, pidetäänkö sitä yllä elävänä alueena vai säilötäänkö se naftaliiniin, on ratkaisevaa, onko Puu-Käpylä nykyisellään välttämätön piirre Helsingin historiallisessa muotokuvassa.

Joka tapauksessa kannattaisi odottaa vuosikymmenen tai kahden verran ja katsoa, mihin suuntaan mielipiteet kallistuvat, kun Helsingin ulkomuoto modernisoituu keskustassa ja uusilla asuntoalueilla. Jos Puu-Käpylän taloja voitaisiin verrata johonkin lasikuitu- tai muovitaloalueeseen, sen kaupunkihistoriallista arvoa voitaisiin nykyistä varmemmin arvioida.⁶⁷⁸

Elämä muuttuu jatkuvasti, ja niin myös rakennettuun ympäristöön kohdistuvat tarpeet. Asumisen muutokset tapahtuvat kuitenkin harvemmin radikaalisti kuin vähittäin, sillä myös muutokseen liittyy lähes aina jatkuvuutta, ja eri historiallisina aikakausina vaikuttaa useat ajalliset kerrostumat.⁶⁷⁹ Tätä taustaa vasten Puu-Käpylän uudistussuunnitelmat tuntuvat olleen liian äkillisiä ja radikaaleja. Keskustelussa tuli esiin ajatus ennemmin olemassa olevan kaupunkirakenteen osittaisesta nykyaikaistamisesta, joka vastaisi sekä asuinolosuhteiden puutteisiin että takaisi kaupunkitilan ajallisen jatkuvuuden.⁶⁸⁰ Ajatus kulttuurista elävänä ja ajan tuomiin tarpeisiin mukautuvana prosessina on myös nykyisen kulttuuriperinnön tutkimuksen ydin.⁶⁸¹ Jatkuvuus tulee siten ymmärtää rakennetusta ympäristöstäkin puhuttaessa paitsi aineellisen ympäristön säilymisenä, myös sen hallittuna muutoksena.⁶⁸²

Aineistossa erilaisista kirjoituksista saattoi tunnistaa pyrkimyksen samaan päämäärään: hyvään ja toimivaan elämään. Vaikka aiheesta puhuttiin eri perspektiiveistä ja ihmisten näkökannat Puu-Käpylän kehittämiskysymykseen vaih-

⁶⁷⁷ Käpylä-lehti 2/1971, 2.

⁶⁷⁸ *Helsingin Sanomat* 11.5.1966, 6.

⁶⁷⁹ Saarikangas 2002, 15.

⁶⁸⁰ Esim. *Hufvudstadsbladet* 11.11.1969, 12.

⁶⁸¹ Siivonen 2006, 17; Åström 2006, 80. Ks. myös Björkholm 2011; Lillbroända-Annala 2010; Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013; Grahn 2014; Karhunen 2014.

⁶⁸² Tämä ajattelutapa näkyy myös Valtioneuvoston vuonna 2014 vahvistamasta valtakunnallisesta kulttuuriympäristöstrategiasta. Ks. *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*.

telivat, jatkuvuus perinteen ja kehityksen yhteen sovittavana käsitteenä oli yhdessä alueen viihtyvyystekijöiden kanssa keskustelun perustavanlaatuisin teema.⁶⁸³ Huomio asettaa Puu-Käpylän kaavoituskiistan luontevasti ajalliseen kontekstiinsa. Kiista sijoittui aikaan, jolloin koko modernisaatioajattelun aika oli taantumassa. Betonilähiöiden kultakauden eli 1960- ja 1970-lukujen jälkeen asenteet muuttuivat, ja 1980-luvulle tultaessa pientaloasuminen tai vastaavasti asuminen keskusta-alueen vanhoissa kerrostaloissa korkeine huoneineen, erkkereineen ja kakluuneineen nousi jälleen suosioon. Vanhojen puukaupunkien tunnelmaa käytettiin myös uudisrakentamisen markkinoinnissa. Esimerkiksi Tapanilaan valmistui 1980-luvulla puuverhottuja, punaisiksi maalatuja aravataloja, jotka rinnastettiin kodikkuudessaan Puu-Käpylään.⁶⁸⁴

Puuttuvan ja piilevän jäljillä

Keskustelusta puuttuneiden teemojen tunnistaminen on tutkimuksen kriittisen otteen kannalta tärkeää, sillä lukijat analysoivat sitä, mitä mediateksteissä on jätetty sanomatta.⁶⁸⁵ Puu-Käpylän keskustelussa eri näkökohdat tulivat esiin kattavasti, kun asiaa tarkastelee 1960-luvun näkökulmasta. Nostan tässä kuitenkin esiin muutaman aiheen, jotka eivät nousseet sellaisenaan esiin keskustelussa, mutta jotka ovat kiinnostaneet kulttuuriympäristön tutkijoita ja asiantuntijoita viimeisten vuosikymmenten aikana. Olen valinnut käsiteltäviksi puuttuviksi teemoiksi: 1) autenttisuuden, 2) todistusvoimaisuuden, 3) kulttuuriperinnön yhteisöllisen arvon, 4) materiaakeskeiset käsitteet, kuten alkuperäisyyden ja patinan sekä 5) kulttuuriperinnön olemuksen yhteisenä hyvänä ja pääomana.

Asiantuntijoiden käyttämien termien puuttuminen julkisesta keskustelusta voi kertoa joko siitä, että asiantuntijat ja suuri yleisö määrittelevät kulttuuriperintöä eri lähtökohdista, tai vastaavasti siitä, miten samoista asioista voi puhua eri kielellä. Vaikka asiantuntijat ja suuri yleisö tavoittelisivatkin siis samansuuntaisia asioita, ei yhteistä säveltä välttämättä löydy, jos käytetyt termit poikkeavat olennaisesti toisistaan. Tässä tarkastelussa osoitan, että mainitsemistani puuttuvista teemoista kolme ensimmäistä on tunnistettavissa Puu-Käpylän keskustelusta piilevinä, niin sanotusti ”rivien välistä” löytyvinä puheenaiheina, kun taas kahta jälkimäistä tee-

⁶⁸³ Lehtikirjoituksista yli 40 % sisältää alueen historian merkitystä tai arkkitehtuurin laadua korostavaa kerrontaa. Vastaavasti noin 20 % kirjoituksista vaaditaan asuntojen kunnostamista ja mukavuuksien lisäämistä.

⁶⁸⁴ Kivilaakso 2013, 232.

⁶⁸⁵ Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012, 131.

maa keskustelussa ei sivuttu. Väitänkin, että moni rakennussuojeluun liittyvä väärinymmärrys johtuu puhetapojen välisistä eroista, ei puhtaasti arvovirittiriidoista.

Autenttisuus

Autenttisuuden voi ymmärtää monella tavalla, ja käsitettä on tutkittu esimerkiksi folkloristien keskuudessa.⁶⁸⁶ Käsitellen autenttisuutta tässä kuitenkin rakennussuojelun ja kulttuuriperinnön näkökulmasta. Esimerkiksi nykyisessä laissa rakennusperinnön suojelemisesta (2010/498) tai sitä edeltäneessä rakennussuojelulaissa (1985/60) autenttisuudesta ei puhuta, eikä käsite ole esiintynyt tässä muodossaan muissakaan Suomessa käytetyissä inventointi- ja arvottamisohjeissa.⁶⁸⁷ Sen sijaan autenttisuuteen yhdistettävät historiallinen kerroksisuus ja alkuperäisyys, tarkoittaen niin tyylin, materiaalien ja rakentamistavan kuin käytön alkuperäisyyttä, laista rakennusperinnön suojelemisesta löytyy. Nostan autenttisuuden käsitteen tässä omaksi kohdakseen, sillä se on ollut viime vuosikymmenten aikana usein puheenaiheena rakennusperinnön arvottamisesta keskusteltaessa, ja sitä on määriteltä erityisesti kansainvälisissä keskusteluissa.⁶⁸⁸ Sananmukaisessa merkityksessään autenttisuuden käsite on kuitenkin moniulotteinen kokonaisuus. Käsitettä käytetään toisinaan tarkoitettaessa alkuperäistä tai muutoin 'aitoa' materiaa. Mielän käsitteen tässä kuitenkin sen laajemmassa, myös toimintaa ja paikan henkeä korostavassa merkityksessään.⁶⁸⁹

Kulttuuriympäristön asiantuntijat tarkoittavat autenttisuudella aitoa ympäristöä, joka voi pitää sisällään myös kerroksellisuutta – autenttinen ympäristö on siis nykykäsityksen mukaan elävä ja totuudenmukainen. Se on luovan prosessin tuloksena syntyneitä ”originaalia” ympäristöä, joka voi pitää sisällään myös ajan myötä syntyneitä kerroksia ja muunnelmia. Juuri ajatus *luovan prosessin synnyttämisestä aitoudesta* tekee autenttisesta erityistä.⁶⁹⁰ Käsite on itsessään laaja muodostuen useista osatekijöistä. Autenttisia voivat olla niin kohteen muodonanto, materiaalit, rakennustavat, paikka, toiminnallisuus kuin tunnelma. Olennaista kuitenkin on, että autenttinen kohde tai paikka ei ole rekonstruktio, vaan se ilmentää aidolla tavalla edustamaansa aikaa ja ilmiötä.⁶⁹¹ Tämä määritelmä heijastaa Unescon, ICCROMin ja ICOMOSin yhteistyöstä vuonna 1994 syntyneen, autenttisuutta käsittelevän Naran dokumentin sisältöä. Dokumentissa painottu-

⁶⁸⁶ Ks. esim. Hovi 2014.

⁶⁸⁷ Ks. Tuominen 1992, 38–41.

⁶⁸⁸ Esim. Feilden & Jokilehto 1998.

⁶⁸⁹ Ks. esim. Martin Heideggerin määritelmä autenttisesta ja epäautenttisesta. Esim. Rönkkö 2012, 225; Karhunen 2014, 52–53.

⁶⁹⁰ Jokilehto 2014, 45.

⁶⁹¹ Koponen 2001, 17; Mattinen 2014, 150–152; Kaila 2014, 62.

vat aineellisten ja aineettomien arvojen suhteellisuus sekä kulttuurien monimuotoisuus. Keskeiseen rooliin autenttisuudenkin kannalta asettuu näin kohteen tai paikan henki, joka puolestaan on monien tekijöiden summa.⁶⁹²

Kulttuuriperintöä koskevan autenttisuuden filosofiaan voisi uppoutua hyvinkin syvällisesti, ja sitä voisi pohtia eri osallisten näkökulmista. En tässä kuitenkaan mene käsitteen eri puoliin tämän enempää, vaan käsittelen teemaa Puu-Käpylän rakennettua ympäristöä koskevan arvokeskustelun sekä rakennusperinnön julkisuuskuvan näkökulmista. Pidän tarkastelua tarpeellisena, sillä lehdillä on tapana piirtää ilmiöistä kuvaa siitä ihanteellisesta näkökulmasta, millaisia niiden tulisi olla.⁶⁹³ Vaikka autenttisuuden käsite ei noussut terminä esiin keskustelusta, voi sen näin ajateltuna silti tunnistaa piilevänä arvokeskustelun 'sateenvarjokäsitteenä'. Keskustelussa rakennettiin kuvaa siitä, millainen on aito ja oikea Puu-Käpylä nyt ja millainen sen tulisi olla tulevaisuudessa.

Sanomalehdissä toistuivat asiantuntijoilta lainatut sanat ja sanonnat, kuten ”kulttuurihistoriallinen”⁶⁹⁴ ja ”arkkitehtoninen”⁶⁹⁵ arvo. Huomionarvoista kuitenkin on, että nämä lainaukset toistuivat yleistetyksi sanottuna vain ymmärrettäviltä osin. Asiantuntijoiden puheesta jätettiin pois sellaisia sanakäänteitä, jotka voisivat aueta suurelle yleisölle vaikeasti. Esimerkiksi autenttisuudesta puhuttiin aineistossa maanläheisemmin, konkreettisten ja kaikille avautuvien esimerkkien kautta. Tässä mielessä tärkeään asemaan nostan myös ajatuksen paikan hengestä tai identiteetistä (*genius loci*), joka ”erottaa sen muista paikoista”.⁶⁹⁶ Pidetyiksi rakennuksiksi valikoituu usein kohteet, jotka koetaan osana paikan luonnetta ja jotka siten lunastavat tilansa osana ympäristön henkeä.⁶⁹⁷ Puu-Käpylän arvokeskustelun lopputulos kertoo siitä, että alueen puutalot olivat tällaisia, paikan henkeä rakentavia, pidettyjä kohteita. Tästä huolimatta keskustelussa tärkeässä asemassa oli myös paikan aineeton ulottuvuus. Vaikka autenttisuuden näkisikin Puu-Käpylän arvot yhteen kokoavana kattokäsitteenä, ei se esiintynyt keskustelussa itseisarvona, eikä ainakaan materiakeskeisenä käsitteenä. Puu-Käpylän tapauksessa ja alueesta käytyä julkista arvokeskustelua tarkastellen tärkeänä nähtiin nimenomaan puutarhakaupungin aineeton ulottuvuus, jota ei kuitenkaan olisi ilman aineellista rakennettua ympäristöä. Kulttuuriperinnön aineellinen ja aineeton puoli olivat näin täysin symbioottisessa suhteessa.

⁶⁹² Jokilehto 2014, 43.

⁶⁹³ Esim. Ericsson 2007, 77–98.

⁶⁹⁴ Esim. *Uusi Suomi* 11.5.1966, 18; *Helsingin Sanomat* 1.6.1966, 5; *Helsingin Sanomat* 27.12.1966, 23; *Käpylä-lehti* 1/1967, 6; *Helsingin Sanomat* 21.2.1971, 29.

⁶⁹⁵ Esim. *Käpylä-lehti* 1/1962, 4–5; *Helsingin Sanomat* 10.3.1963, 10; *Uusi Suomi* 20.5.1965, x; *Helsingin Sanomat* 27.12.1966, 23; *Helsingin Sanomat* 17.11.1969, 6.

⁶⁹⁶ Lappi 1997, 35.

⁶⁹⁷ Nyström 2006, 101–103.

Keskustelussa pidettiin merkittävänä paikan elinvoimaisuutta ja toiminnallisuutta, mutta samalla historiaa ja olemassa olevaa, alueen tunnelmaan vaikuttavaa rakennuskantaa. Ilman asukkaita ja Puu-Käpylän elämäntapaa paikasta ei löytyisi niitä paikallisidentiteettiä ja jatkuvuuteen yhdistettäviä arvoja, jotka suojelukeskustelussa nousivat erikoisasemaan. Toisaalta elämää siinä muodossa, missä siitä sanomalehdissä kirjoitettiin, ei olisi ilman rakennuksia ja niihin kiinnittyviä tarinoita. Rakennukset, käpyläläinen elämäntapa ja paikan menneisyydestä kertovat tarinat olivat siis tasavertaisessa suhteessa. Ilman yhtä näistä tasapaino järkkyy, eikä alue olisi enää autenttinen siinä muodossaan mitä suojelukeskustelussa tarkoitettiin.

Todistusvoimaisuus

Todistusvoimaisuus ja kulttuuriperinnön yhteisöllinen arvo löytyvät esimerkiksi *English Heritage*n vuonna 2008 julkaisemasta, kulttuuriperinnön arvoja koskevasta määritelmästä. Sen mukaan kulttuuriperinnön vaalimisen kannalta neljä olennaista arvoa ovat: 1) todistusvoimaisuus, 2) historiallinen arvo, 3) esteettinen arvo ja 4) yhteisöllinen arvo. Todistusvoima tarkoittaa määritelmässä sitä, miten paikka kertoo ja toimii todisteena menneisyydestä ja inhimillisestä toiminnasta.⁶⁹⁸ Todistusvoimaisuuden ja sitä lähellä olevan edustavuuden käsitteet ovatkin rakennusperinnön asiantuntijoille tuttuja sekä Suomessa että kansainvälisesti. Edustavuus on näistä eri arvottamismalleissa käytetympi, ja sillä viitataan kohteen toimimiseen esimerkkinä jostain ilmiöstä, kuten rakentamistavasta. Laura Tuominen kokoaman kansainvälisen vertailun perusteella edustavuuden käsite löytyy valtaosasta eri puolilla maailmaa 1900-luvun kuluessa käytetyistä arvottamismalleista.⁶⁹⁹ Esimerkiksi Axel Unnerbäck puhuu arvottamismallissaan kohteen paikallisesta, valtakunnallisesta tai kansainvälisestä edustavuudesta (*representativitet*) tai harvinaisuudesta (*sällsynthet*).⁷⁰⁰

Vuosituhanen alussa tehtyyn, rakennussuojelulain (1985/60) korvanneeseen lakiin rakennusperinnön suojelemisesta (2010/498) otettiin mukaan todistusvoimaisuuden käsite. Laissa säädetään, että suojelun edellytyksiä punnittaessa rakennuksen merkittävyys arvioidaan kuuden eri näkökulman perusteella, joista historiallinen todistusvoimaisuus on oma kohtansa. Lain mukaan rakennus voi täyttää suojelun edellytykset, mikäli sillä on merkitystä ”historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä”.⁷⁰¹

⁶⁹⁸ Benton & Cecil 2010, 7–8.

⁶⁹⁹ Tuominen 1992, 45–60.

⁷⁰⁰ Ks. Unnerbäck 2002, 22–24.

⁷⁰¹ *Laki rakennusperinnön suojelemisesta 2010/498*, 8 §.

Puu-Käpylällä lain rakennusperinnön suojelemisesta (2010/498) tarkoittamaa historiallista todistusvoimaisuutta on,⁷⁰² mistä kertoo esimerkiksi tämän tutkimuksen kehyskertomus. Vaikka alueen suojelu perustuu maankäyttö ja rakennuslakiin (1999/132) eli toteutuu asemakaavassa, kertoo alueen valtakunnallisesta merkityksestä sen luokitteluinen valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY 2009). Lyhyesti sanottuna Puu-Käpylän todistusvoimaisuus perustuu sen merkitykseen ”sosiaalisen asuntotuotannon, asuinalueiden asemakaavoituksen ja asuntosuunnittelun sekä -rakentamisen historiassa”.⁷⁰³ Todistusvoimaisuuden käsite voidaan mieltää kuitenkin myös materiakeskeisemmin, mikäli rakennusperinnön merkitysten ajatellaan syntyvän ”alkuperäisten materiaalien, rakennusosien ja niiden patinan” vaikutuksesta.⁷⁰⁴ Käsitellen todistusvoimaisuuden käsitettä laissa rakennusperinnön suojelemisessa määritellyssä muodossaan eli tietyn ilmiön tai tapahtuman ilmentymänä: rakennetun ympäristön itseensä sitomana tietoarvona.

Nykyajattelun mukaan todistusvoimaisuutta on myös kohteilla, joihin liittyy muutakin kuin positiivisia mielleyhtymiä. Esimerkiksi kulttuuriympäristöstrategiasta löytyy lause: ”Kulttuuriympäristö voi olla myös todiste asioista, joita ei haluta muistaa.”⁷⁰⁵ Tämä tarkoittaa, ettei todistusvoimaisuus arvona vähene, vaikka kohde ei vastaisi arvottamisajan esteettisiä mieltymyksiä – olisi katsojan silmissä ”ruma”. Todistusvoimaisuus on rakennusperinnöstä puhuttaessa siten täysin vastakkainen käsite kuin esimerkiksi nostalginen muistelu ja esteettiset mieltymykset. Se ei välttämättä avaudu katsojalle suoraan, vaan vaatii taustalleen hyvät kontekstitiedot. Vaikka käsite tässä muodossaan puuttuu aineistosta, löytyvät ne historialliset tapahtumat ja ilmiöt, joista asiantuntija tulkitsisi Puu-Käpylän rakennusperinnön kertovan, keskustelusta piilevinä jopa sen kantavina teemoina.

Vaikka väitteessäni yhdistyy kaksi aikatasoa, yhtäältä 1960-luvulla käyty kaavoituskeskustelu ja toisaalta vuosituhannen vaihteen rakennuslainsäädännön mukanaan tuoma termi, rakennusperintöä ja siihen liittyviä arvoja ajatellen teema itsessään on kuitenkin ajaton. Esimerkiksi *Käpylä-lehdestä* otettu seuraava sitaatti kertoo, miten yleistajuisesti puhuttaessa on helpompi kirjoittaa ennemmin ”menneiden polvien työn kunnioittamisesta”, jostakin tässä ajassa tapahtuvasta asenteellisesta toiminnasta, kuin siitä, millaisia historialliseen todistusvoimaisuuteen liittyviä arvoja kohteeseen itsessään sitoutuu:

⁷⁰² Esim. Rauske 2008, 43–44.

⁷⁰³ *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt* RKY 2009.

⁷⁰⁴ Salastie 2014, 95.

⁷⁰⁵ *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 8.

Ihmeellistä, ettei meillä ole mitään kunnioitusta menneiden polvien työlle. Mielestäni se todistaa erinomaista nousukkuutta, jota koetetaan puolustaa muka taloudellisuudella, vaikka itse asiassa siten hävitetään käyttökelpoisia taloudellisia arvoja. Karrikoidakseni tällaista toimenpidettä kysyn, mitä hän arveltaisiin, jos esim. joku Gallénin taulu annettaisiin jollekin nykyajan nonfiguraatiivisen taiteen tekijälle uuden taulun kankaaksi? Karkea vertaus, mutta vähän sinne päin tämäkin suunniteltu Käpylän ns. ”saneeraus” on. Terveyttämiseksi sitä en saata kutsua.⁷⁰⁶

Aineistossa todistusvoimaisuudesta on puhuttu kertomalla niistä asioista, jotka asiantuntija liittää todistusvoimaisuuden käsitteen taakse. Julkisessa keskustelussa ei kuitenkaan puhuttu siitä, miten rakennukset toimivat *todisteina*, *kertovat* tai *edustavat* esimerkiksi sosiaalista asuntotuotantoa. Seuraavassa Otto-I. Meurmanin siteeraavassa lainauksessa Puu-Käpylän todistusvoimaan liittyvät ilmiöt kuitenkin tulevat esiin, mutta lukijaystävällisellä kielellä kerrottuna, ilman asiantuntijoiden suosimaa arvottamisen terminologiaa tai ajatusta todistusvoimasta materiakeskeisenä käsitteenä:

Prof. Otto-I. Meurman framhöll att Kottby var vår första trädgårdsstad med social bakgrund och urban prägel, ett försök att förverkliga Ebenezer Howards frejdade idéer.

– Kottby har hemtrevnad och en mänsklig skala, intet av tomtspekulati-
onens trängsel och kasernering. En utmärkt utvecklingsmiljö för barn och ett
rofylt hemvist för vuxna och åldringar.⁷⁰⁷

Todistusvoimaisuuden käsitteen puute julkisessa keskustelussa voi kertoa joko käsitteen vaikeasti ymmärrettävästä merkityksestä tai merkityksettömyydestä. Aineiston perusteella todistusvoimaisuus ei itsessään ole ihmisille merkityksetöntä, vaan aiheesta puhutaan mieluummin kiertoilmaisuin. Puu-Käpylän keskustelussa rakennukset paikallisista muodostuvan kulttuuriperintöyhteisön yhdessä tunnustamana kulttuuriperintönä ilmensivät tiettyjä menneisyyteen kiinnittyviä tarinoita ja ilmiöitä, jotka nähtiin arvokkaina ja aineellisen ympäristön muodossa vaalimisen arvoisina.⁷⁰⁸

⁷⁰⁶ Käpylä-lehti 1/1962, 4–5.

⁷⁰⁷ Hufvudstadsbladet 11.5.1966, 11.

⁷⁰⁸ Ks. Kirshenblatt-Gimblett 1995, 369; Kirshenblatt-Gimblett 1998, 7.

Materiakeskeisyys

Kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen alan tutkimuksissa rakennussuojelutoiminta on todettu materiakeskeiseksi. Esimerkiksi historiallisten monumenttien restaurointia käsittelevä, vuonna 1931 tehty Ateenan julistus painottaa arvotekijöinä kohteiden materiaalista autenttisuutta, rakennustaiteellisia ansioita ja historiallista todistusvoimaisuutta. Samoin Unescon vuonna 1972 hyväksymän maailmanperintösopimuksen kulttuuriperintökäsitystä on kutsuttu materiaaliseksi ja staattiseksi.⁷⁰⁹ Tällaisissa tutkimuksissa keskeinen ajatus on, ettei suojeltava kohde itsessään, materiaalisena objektina, ole kuin ainetta ja että suojeltavat arvot syntyvät todellisuudessa vasta sitten, kun materiaan liitetään kohteen aineeton ulottuvuus. Aineettomaan ulottuvuuteen voivat kuulua kulttuuriperintöyhteisön ympäristöönsä liittämät tarinat ja merkitykset. Esimerkiksi Eeva Karhunen tarkastelee väitöskirjassaan Porin Kuudennen osan asukkaiden kokemuksia elinympäristöstään ja pohtii rakennusperinnön aineellista ja aineetonta olemusta Martin Heideggerin filosofian kautta. Rakennussuojelun kannalta Heideggerin ydinajatus on, ettei estetiikkaan perustuvalla ajattelulla voi tavoittaa kohteen, Heideggerin sanoin olion, todellista olemusta, vaan että tällainen lähestymistapa on esi-neellistävä, sillä se keskittyy pelkkään muotoon ja materiaaliin. Rakennusperintö on näin ollen täysin alisteinen sitä arvottavalle subjektille, mikäli arvottaja arvioi kohdetta ainoastaan näkemänsä perusteella. Kriittisen näkemyksen mukaan kohde ei kuitenkaan ainoastaan edusta siihen liittyviä kulttuurisia ja sosiaalisia arvoja, vaan se on niiden kanssa yhtä.⁷¹⁰

Aineistosta puuttuvien teemojen tarkastelu tukee esimerkiksi Eeva Karhusen (2014), Tanja Vahtikarin (2013) ja Elisa El Harounyn (2008) päätelmiä asiantuntijoiden ja ympäristön kokijoiden välisistä arvostuseroista. Aineistosta nimittäin puuttuu materiaalin merkitystä painottava argumentointi. Esimerkiksi alkuperäisyyden käsitteen puuttuminen keskustelusta kertoo siitä, miten toissijaisessa asemassa materiakeskeinen ajattelu suurelle yleisölle on. Vaikka viimeisen puolen vuosisadan aikana sekä tahto että ymmärrys vaalia ja suojella kulttuuriympäristöä on lisääntynyt, rakennusperinnön arvoista alkuperäisyys onkin yhä 2010-luvulla uhanalainen. Alkuperäisiä rakennusosia ja yksityiskohtia katoaa jatkuvasti, vaikka kokonaisuuden osana niitä voi pitää merkittävänä arjen rakennusperintönä. Kaavaan perustuva suojelu edellyttää sisätilojen säilyttämistä vain harvoin, ja korjauksia suunniteltaessa tila on helpompi mieltää joko pelkästään abstraktina tai

⁷⁰⁹ Ks. Karhunen 2014, 32; *International Charters for Conservation and Restoration* 2004, 2–8; Smith 2006; Vahtikari 2013.

⁷¹⁰ Ks. Karhunen 2014, 35, 52.

toiminnallisena tilana.⁷¹¹ Siksi alkuperäisten yksityiskohtien säilyttämisen tarve ei aina tule välttämättä edes tiedostetuksi.

Asiantuntijoiden käyttämissä arvottamiskriteereissä alkuperäisyyden tai säilyneisyyden käsitteet esiintyvät useissa eri yhteyksissä. Laissa rakennusperinnön suojelemisesta (2010/498) yhtenä suojelun edellytyksenä voidaan arvioida alkuperäisyyttä, jolla tarkoitetaan ”alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamista, arkkitehtuurin tai tyylin ilmenemistä ja jatkumista”.⁷¹² Alkuperäisyys esiintyi myös esimerkiksi Museoviraston vuonna 1979 julkaistuissa ja 1984 päivitettyissä rakennuskulttuurin luettelointiohjeissa.⁷¹³ Axel Unnerbäckin arvottamismallissa puhutaan autenttisuudesta ja aitoudesta (*authenticitet, äkthet*) sekä patinasta.⁷¹⁴ Rakennusperinnön arvoihin liittyen tiettyjen rakennusosien, kuten ikkunoiden, uusiminen on näin ollen vaikea kysymys. Puu-Käpylän keskustelu painottui kuitenkin puutalojen säilyttämisen ja korjaamisen tematiikkaan yksityiskohtia yleisemmällä ja ennemmin merkityksellistävällä kuin materiaalisella tasolla.

Mikäli Puu-Käpylän keskustelussa käytettiin sanaa ”alkuperäinen”, liitettiin se alkuperäiseen ”rakennustyyliin” tai muutoin alueen ilmeeseen visuaalisessa merkityksessään: ”[...] alkuperäistä ’Puu-Käpylää’, joka useinkin on mainittu kaupunkimme kauneimmaksi ja parhaiten suunnitelluksi asuma-alueeksi.”⁷¹⁵ Tässä kohtaa onkin hyvä tehdä ero alkuperäisyyteen liittyvän tietoarvon ja alkuperäisyyteen liittyvän kokemusarvon välille. Kokemuksellisena arvona alkuperäisyys voi esimerkiksi toimia kulttuuriturismin vetovoimatekijänä tai lisätä asuinalueen houkuttavuutta.⁷¹⁶ Tässä mielessä arvon voikin tunnistaa viihtyisän kaupungin diskurssista, mutta tietoarvoa korostavana aiheena käsite puuttuu aineistosta. Lähimmäksi sitä osuu seuraava viite, jossa siinäkin ei puhuta alkuperäisyydestä materiakeskeisessä mielessä rakennusosien tai yksityiskohtien säilyttämisen kautta:

Monet näistä taloista epäilemättä ansaitsevat purkamisen, mutta eivät kaikki, ja juuri korjauskelpoiset pitäisi kunnostaa. Siten alueelle jäisi edes muutamia alkuperäisestä rakennustyylistä ja asuntokulttuurista kertovia rakennuksia.⁷¹⁷

⁷¹¹ Salastie 2014, 91–92.

⁷¹² Ks. *Laki rakennusperinnön suojelemisesta* (2010/498).

⁷¹³ Ks. Tuominen 1992, 38–39.

⁷¹⁴ Unnerbäck 2002, 24.

⁷¹⁵ *Helsingin Sanomat* 29.9.1960, 14.

⁷¹⁶ Esim. Hautajärvi 2014, 60; Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 23; *Rakennusperintöstrategia – Valtioneuvoston päätös 13.6.2001*, 33.

⁷¹⁷ *Helsingin Sanomat* 27.12.1966, 4.

Rakennussuojelun historian tiedostaen puute kertoo ensisijaisesti siitä, millaisessa edelläkävijän roolissa arvokeskustelu aikanaan toimi. Puu-Käpylässä suojelun arvoisena ei nähty rakennuksia niin sanotusti museaalisisina kohteina, vaan nimenomaan toiminnallisina ja puutarhakaupungin kokonaisuuteen kuuluvina osina. Toisaalta puute voi kertoa siitä, ettei kyseinen arvo merkitse suurelle yleisölle paljoa, jolloin myös asiantuntijan kannattaa pohtia sitä, missä määrin alkuperäisyyttä kannattaa suojella. Suuren yleisön vain vähän arvostaman piirteen itseisarvoinen suojelu voi nimittäin nakertaa uskottavuutta sellaisissa tapauksissa, joissa alkuperäisen säilyttäminen olisi todella perusteltua.

Rakennuskonservaattorina haluan nostaa tässä kohdassa esiin *patinan* merkityksen kohteen aitoudelle. Aika jättää vanhoihin rakennuksiin väistämättä oman jälkensä, ja esimerkiksi konservoinnin etiikkaan kuuluu patinan säilyttäminen. Bernard Feildenin mukaan ”historiallisen rakennuksen asun säilyttämisessä on olennaista, että patinaa kunnioitetaan kaikissa sen ilmenemismuodoissa”.⁷¹⁸ Muun muassa tästä syystä rakennuskonservoinnin näkökulmasta esimerkiksi julkisivulaudoitusten korjauksissa suositellaan uusimaan ainoastaan korjauskelvottomat, kuten lahonneet osat, ja säilyttämään kaikki säilytettävissä oleva puuaines. Yhdistän patinan paitsi alkuperäisyyteen, osittain myös autenttisuuteen, sillä patinakin on aitoa ja totuudenmukaista, mikäli se on syntynyt kohteeseen luonnollisesti eikä keinotekoisesti vanhannäköistä pintaa tavoitellen.

Vaikka alkuperäisyys, säilyneisyys ja patina ovat rakennusperinnön asiantuntijoille tuttuja termejä, ei alkuperäisten rakennusosien tai vanhojen pintojen olemuksesta puhuttu Puu-Käpylän keskustelussa. Näiden käsitteiden puuttumisen noteeraaminen voi tuntua tässä yhteydessä keinotekoiselta, kun huonokuntoisiksi todettujen puurakennusten korjaustarve kuitenkin oli Puu-Käpylässä yksimielisesti ilmeinen.⁷¹⁹ Tutkimusajan, kaavoitustilanteen, ajan arvomaailman ja rakennusten käytettävyyden huomioiden pidän puutalojen säilyttämistä niin merkittävänä tekona, että korjaus- ja muutostöiden arvosteleminen olisi jopa epäasiallista. Tehdyt toimenpiteet voi nähdä autenttisuudenkin näkökulmasta perusteltuina tekoina, sillä ne mahdollistivat tietyn tyyppisen elämän jatkuvuuden rakennuksissa.⁷²⁰ Myös Otto-I. Meurman puhui tästä Yleisradiolle antamassaan haastattelussa vuonna 1972 todeten, että vaikka hän ei periaatteessa kannattanut esimerkiksi

⁷¹⁸ Patina tarkoittaa ”ympäristöolosuhteiden materiaaliin aikaansaamaa muutosta”. Ks. Kaila 2014, 68–69.

⁷¹⁹ *Käpylä-lehti* 1/1966, 3.

⁷²⁰ Keskeisimmät asumisolosuhteita parantaneet, tarpeeseen tulleet toimenpiteet olivat Bengt Lundstenin mukaan keskuslämmityksen ja sisävessojen rakentaminen sekä lisälämmöneristys. Saneerauksissa pidettiin huolta, ettei asuntojen huonejakoa muuteta muilta osin kuin rakentamalla niihin kylpyhuoneet. HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

Puolassa suosittua fasadismia, toimi ratkaisu Puu-Käpylän tapauksessa. Tärkeintä alueessa oli Meurmanin mielestä paikan henki.⁷²¹ Vaikka suojeluarvoja mietittäessä on tärkeää huomioida niin rakennusperinnön aineettomat merkitykset kuin sen aineellinen olemus, vahvistaa tämä tarkastelu käsitystä, että suurelle yleisölle materiaa painottava puhetapa on vieras. Analyysini perusteella kyse on kuitenkin ennen muuta puhetavasta, sillä kuten luvussa *Historia voimavarana* totesin, historian merkitystä korostavassa diskurssissa materiaalinen kulttuuri oli sidottu saumattomasti rakennusperinnön kulttuurisiin ja sosiaalisiin merkityksiin. Keskustelun ytimessä oli näin ollen myös aineellisen ympäristön eli olemassa olevien puutalojen säilyttäminen, vaikka säilyttämisen perusteluna käytettiinkin ennemmin ympäristöön sitoutuvia aineettomia merkityksiä.

Yksityisomaisuus yhteisenä hyvänä ja pääomana

English Heritagen määritelmän mukaan kulttuuriperinnöllä on yhteisöllistä arvoa, joka merkitsee paikan jaettujen merkitysten rinnalla sitä, miten kulttuuriperintö ilmentää tietyn ryhmän kollektiivista muistia.⁷²² Kulttuuriperinnön yhteisöllinen arvo on yhdistettävissä Euroopan neuvoston kulttuuriperinnön yhteiskunnallista vaikuttavuutta käsittelevässä puiteyleissopimuksessa eli niin kutsutussa Faron sopimuksessa mainittuihin ”kulttuuriperintöyhteisöihin” (*heritage community*). Termi tarkoittaa sellaisia ihmisryhmiä, jotka jakavat yhteisen käsityksen esimerkiksi jostakin paikasta tai kulttuurin muodosta. Kulttuuriperintöyhteisöjen näkökulmasta kulttuuriympäristöjenkin käyttöön osallistuu siis yksilöiden lisäksi abstrakti ja laaja ympäristön kokijoiden ryhmä. Faron sopimuksessa painottuu ajatus demokraattisesta osallistumismahdollisuudesta – jokaisen toivotaan osallistuvan kulttuuriperinnön määrittelyä, suojelua ja vaalimista sekä esittämistä koskeviin keskusteluihin.⁷²³ Määritelmä liittyy ajatukseen kulttuuriperinnöstä *yhteisenä hyvänä*, sillä siinä missä yksittäinen asunnonomistaja voi olla kohteen juridinen hallitsija, kulttuuriperintöyhteisö voi jakaa paikan tai esimerkiksi rakennetun ympäristön henkisen omistajuuden. Näin ajateltuna paikka voi olla yhteisesti jaettua, kollektiivista kulttuuriperintöä, jota jokaisella on oikeus hyödyntää ja vaalia.

Yhteisen hyvän, kuten näin ymmärretyn kulttuuriperinnön, tulee olla saavutettavaa ja kaikille avointa. Määritelmä on lähellä yleisen edun käsitettä, sillä yleisen edun piirteisiin kuuluu, ettei sillä yritetä tavoitella voittoa, eikä se muodosta

⁷²¹ Yle, Elävä arkisto: *Arkkitehti katsoo kaupunkia. Otto-I. Meurmanin haastattelu*, 12.3.1972.

⁷²² Benton & Cecil 2010, 7–8.

⁷²³ *Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society CETS No.: 199.*

kilpailuasetelmaa.⁷²⁴ Puu-Käpylän tapauksessa mielenkiintoista onkin, että kun alueesta puhuttiin asukkaiden näkökulmasta, ymmärrettiin se ensisijaisesti yksityisenä omaisuutena, vaikkakin laajassa mielessä eli kotina pidettiin koko puutarhakaupunkia. Tämä herättää kysymyksen, voiko yksityisomistuksessa olevaa rakennusperintöä kutsua yhteiseksi hyväksi?

Huomio siitä, että asukkaat kokivat kodikseen koko puutarhakaupungin, kertoo siitä, miten yksityisen omistajan toiminnalla voi olla vaikutusta myös yhteisesti jaettavaan kulttuuriseen omaisuuteen. Rinnastin lisäksi toisessa pääluvussa Puu-Käpylän rakennetun ympäristön puutarhakaupungista yhteisenä kulttuuriperintönä kertovaksi metonymiaksi erityisesti mediassa käytetyn kuvallisen kerroksen perusteella. Diskurssina ja tässä muodossaan teema ei aineistosta kuitenkaan nouse esiin.

Yksityisomistajuuden ja kulttuuriperinnön yhteistä hyvää palvelevan ominaisuuden pohtivan dialektiikan puuttuminen aineistosta kertonee suomalaisesta ajattelutavasta. Outi Tuomi-Nikulan mukaan saksalaisen Alteslandin alueella on lukuisia, satoja vuosia vanhoja hallitaloja, joita omistajat vaalivat oma-aloitteisesti ja vaalimisen tarkoitusta kyseenalaistamatta. Saksalaisen arvomaailman mukaan rakennuksen tulee pysyä, vaikka sen omistajat vaihtuvat vuosikymmenten kuluessa. Omistajat eivät ajattele rakennusten olevan ”omia”, vaan ne kuuluvat kaikille taloja asuttaville sukupolville ennen, nyt ja tulevaisuudessa. Mentaliteettista kertovat talojen fasadeihin kaiverretut tekstit, kuten: ”Tämä talo on minun, eikä kuitenkaan minun. Ne, jotka tulevat jälkeeni, eivät myöskään voi mainita sitä omakseen. Niin kauan kuin voin käyttää liikuttaa, haluan kyntää kotiseutuni hyväksi. Rakennettu 1822. Peruskorjattu 1973.”⁷²⁵

Nostan teeman tässä esiin puuttuvana, sillä arvoista julkisesti puhuttaessa ajatus rakennusperinnöstä yhteisenä hyvänä voisi auttaa ymmärtämään paikan merkitystä ja vaalimista syvemmin. Yhdistän yhteisen hyvän tässä kulttuuriperinnön itseisarvoon – se on merkityksellistä ja arvokasta sellaisenaan, koska se on yhteistä ja perittyä ja koska sitä vaalitaan, säilytetään ja tietoisesti tuotetaan julkisesti noteeratuksi kulttuuriperinnöksi. Se on arvokasta, sillä se on muuttunut siihen liittyvän kulttuuriperintöprosessin myötä.⁷²⁶ Kulttuuriperinnön olemus yhteisenä hyvänä liittyy kuitenkin myös siihen kiinnittyvään historiaan, identiteettiarvoon ja miksei estetiikkaankin. Koska nämä teemat ovat olleet vahvasti läsnä Puu-Käpylän keskustelussa, olisi niiden rinnalle voinut hyvin tuoda myös yhteisen hyvän käsitteen. Omistusoikeuden näkökulmasta tämä on kuitenkin ongelmallista,

⁷²⁴ Ready & Navrud 2002, 4–5; Silverman & Ruggles 2007, 3; Olsson 2008, 118.

⁷²⁵ Tuomi-Nikula 2015, 39. Käännös saksasta suomeksi Outi Tuomi-Nikula.

⁷²⁶ Ks. Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 12–13.

sillä omistaja on usein sitonut rakennukseen suuren osan varallisuudestaan, ja jokaisella pitäisi mielestäni siten olla paitsi juridinen, jossain määrin myös moraalinen oikeus käyttää omaisuuttaan kuten haluaa. Tästä huolimatta tietyissä tapauksissa, niin kuin Puu-Käpylän alueesta puhuttaessa, on syytä kuunnella myös alueen ”henkistä omistajaa” eli niin kutsuttua kulttuuriperintöyhteisöä. Yksityisomistajuus ja yhteinen hyvä ovat pitkälti vastakkaisia käsitteitä, mutta jonkinlaisia rajapintoja niiden väliltä voi koettaa tavoitella. Käsite onkin otettu viime vuosikymmeninä mukaan myös rakennusperinnön taloudellista arvoa käsitteleviin keskusteluihin.⁷²⁷

Rakennettuun ympäristöön sitoutuu aina sekä kulttuurista että taloudellista pääomaa, ja Suomen rakennusperinnön on sanottu muodostavan jopa kaksi kolmannesta maan kansallisvarallisuudesta.⁷²⁸ Luku on puhuttava, mutta se ei sinänsä kerro rakennetun ympäristön kulttuurisista arvoista. Toteamus tarkoittaa lähinnä sitä, että rakennuksiin on sitoutunut materiaa, joka on itsessään arvokasta. Aiheesta onkin saatavilla tutkittua tietoa verrattain vähän, ja tutkimusten tulokset ovat ristiriitaisia eri maiden välillä.⁷²⁹ Nostan kulttuuriperinnön taloudellisen arvon esiin tässä siitä syystä, että rakennusperintö on useimmiten yksityisomistuksessa. Mikäli rakennus tai rakennettu ympäristö mielletään kaikkien yhteisenä kulttuuriperintönä, ei siis riitä, että sen vaalimista edellytetään omistajilta pelkäänä hyväntekeväisyytenä.⁷³⁰ Yksityisomistus ja yhteisen hyvän käsite ovat siis keskenään ristiriidassa. Kulttuuriperinnön sosiaalisista eduista on olemassa jonkinlainen konsensus, mutta kulttuuriperinnön taloudellinen ulottuvuus jää usein huomiotta.⁷³¹

Kulttuuriperinnön taloudellinen arvo on ollut 2000-luvulla asiantuntijoiden kasvavan kiinnostuksen kohde. Aihetta on tutkittu niin museoiden, taidemarkkinoiden kuin rakennusperinnön näkökulmista.⁷³² Puu-Käpylän keskustelun kannalta olennaista on, että kirjoituksissa kaavoituskysymyksen taloudellista puolta käsitelleet argumentit perustuivat järjestäen joko rahaan tai kaavoituksen kulttuuriin ja sosiaalisiin vaikutuksiin, mutta eivät näihin molempiin samanaikaisesti. Muutamissa kirjoituksissa puute tiedostettiin, mutta vääristymää ei pyritty korjaamaan:

⁷²⁷ Ks. Vicente 2010, 25.

⁷²⁸ Härö 2001, 185; *Rakennusperintöstrategia – Valtioneuvoston päätös 13.6.2001*, 7.

⁷²⁹ Dümcke & Gnedovsky 2013, 138.

⁷³⁰ Vicente 2010, 28–29.

⁷³¹ Vicente 2010, 32–36.

⁷³² Vicente 2010, 17–18.

Käpylän rakennustaiteellinen arvo 1920-luvun onnistuneena ja viihtyisänä puutarhakaupunginosana on tiedossa. Yhtä hyvin on kuitenkin tiedossa, etteivät tällaiset kulttuurihistorialliset tai viihtyisyyden näkökohdat paina paljoakaan vaa'assa silloin, kun hävittämistä voidaan puoltaa liiketaloudellisin hyötynäkökohdin.⁷³³

Tässä suhteessa on hyvä jälleen huomioida keskustelun ajankohta. Puu-Käpylän kaavoituskiista sijoittui aikaan, joka oli myös taloudellisen ajattelun osalta murrosaikaa suomalaisessa ja länsimaisessa kulttuurissa. Moderni yhteiskunta nähtiin jo tuolloin ”kulutuksen yhteiskuntana”, ja arjen käsite hyväksyttiin osaksi politiikkaa ja talouselämää. Talousajattelu ja sitä myöten koko ilmapiiri kääntyi tuotantokeskeisestä kulutuskeskeisemmäksi. Myös kansalaiset alkoivat yhä enemmän tiedostaa asemansa talouselämän olennaisina vaikuttajina.⁷³⁴ Kaupunkisuunnitteluun alkoi heijastua ajatus siitä, että olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön sitoutuu merkittävä määrä taloudellisia ja materiaalisia resursseja. Jo 1970-luvun lopulla kaavoitusta ja rakentamista ohjattiin todeten, että ”rakennetulla ympäristöllä on esteettisten ja historiallisten arvojen lisäksi huomattava taloudellinen arvo” ja että kaavoitettaessa olemassa olevan yhdyskuntarakenteen ja rakennuskannan säilyttävä ja täydentävä vaihtoehto tulisi aina tutkia.⁷³⁵

Kulttuuriperinnön taloudellisen arvon määrittäminen on vaikeaa, sillä kulttuuriperintöä ei ohjaa samanlainen kysynnän ja tarjonnan laki kuin ostettavia kulutushyödykkeitä. Yhteisen hyvän taloudellisen arvon määrittämisestä on kutsuttu jopa mahdottomaksi.⁷³⁶ Yritystä tälläkin alueella on kuitenkin ollut. Esimerkiksi Susana Mouraton ja Massimiliano Mazzantin mukaan arvoa voi hahmotella joko kohteen hedonistisen hinnan (*hedonic price*), matkakustannusten (*travel-cost*) tai huoltokulujen (*maintenance-cost*) näkökulmasta. Hedonistisella hinnalla Mourato ja Mazzanti tarkoittavat kohteelle annettavaa hintaa, jossa huomioidaan sen kulttuuriset erityispiirteet, esimerkiksi liittyminen historialliseen ympäristöön. Matkakustannukset kertovat puolestaan tuloista, joita historiallisiin kohteisiin matkaavat tuovat alueelle. Huoltokulujen määrittelyn ongelmana on Mouraton ja Mazzantin mukaan se, että on helpompi arvioida kohteen vaatimia kustannuksia kuin sen ylläpidon tuomia tuloja.⁷³⁷ Tässä suhteessa Puumäen keskustelu onkin mielenkiintoinen. Hedonistista hintaa tai matkakustannuksia ei siinä sivuttu, ja kun keskustelussa käsiteltiin rakennusten korjauskustannuksia, ei esiin tuotu sitä, millaisia etuja rakennusten korjaamisella voisi saavuttaa. Toisekseen pitkän aikavälin huoltokus-

⁷³³ *Helsingin Sanomat* 21.2.1971, 29.

⁷³⁴ Peltonen, Kurkela & Heinonen 2003, 4–9.

⁷³⁵ *Rakennusten säilyttäminen kaavoituksessa ja rakentamisessa* 1978, 5.

⁷³⁶ Ready & Navrud 2002, 6–7.

⁷³⁷ Mourato & Mazzanti 2002, 54–55.

tannuksia koskeva keskustelu jäi Puu-Käpylässä kokonaan käsittelemättä. Talouteen liittyvistä teemoista puhuttiin siis lyhyellä aikaperspektiivillä.

Analyysini vahvistaa näkemystä siitä, että rakennusperinnön aineettomat arvot osataan yhdistää vain harvoin osaksi kulttuuriympäristön taloudellista arvoa.⁷³⁸ Sanomalehdissä argumentoitiin järjestäen joko ympäristön kulttuurisilla arvoilla tai korjauskustannuksiin liittyviin tekijöihin perustuen. Vaikka argumentointi olisi ollut kaksisuuntaistakin, synergiaa historiallista arvoa korostavan ja ekonomisen puheen välille ei syntynyt, vaikkakin näitä olisi käsitelty samassa kirjoituksessa. Tähän tematiikkaan osuva vastalause löytyy aiemmin mainitsemastani Pekka Lounelan pamfletista *Anna meidän asua*. Lounela asetti pamfletissaan vastakkain ”reformistit” ja ”konservatiivit” käsitellen aihetta asumispolitiikan näkökulmasta. Hän kritisoi uudistusmielisiä rakentajia siitä, ettei saneeraustoiminnalla pyritty niinkään asumisolosuhteiden parantamiseen, vaan taloudellisen hyödyn maksimoimiseen. Esimerkiksi Kalliossa ”puutaloslummi” oli Lounelan mukaan ainoastaan korvattu ”monta kertaa tiheämmin asutetulla kerrostalorypäleellä”, jota hän kutsui ”valkeaksi slummiksi”.⁷³⁹ Lounela kirjoitti ajan suomalaisesta kaupunkirakentamisesta seuraavasti:

Rakennusoikeudesta ja saneerauksesta muutama vuosi sitten käydyt kiistat ovat sikäli mielenkiintoisia, että niissä punnittiin yksityistä hyötyä ja yleistä hyvää vastakkain selväpiirteisen yksityistapauksen pohjalta. Kun puhutaan ylimalkaisesti asumiskustannuksista, tonttipolitiikasta, korkokannasta, voidaan aina runoilla aatteellisia ja yleishyödyllisiä näkökohtia, joihin todelliset ansaitsemispyrkimykset peittyvät. Mutta ’saneerauksessa’ on kysymys selvästä rahasta, kuusinumeroisesta luvusta huoneyksikköjä, joista jokaisen myyntiarvo olisi pari miljoonaa markkaa, ehkä enemmänkin.⁷⁴⁰

Lounela kirjoittaa pamfletissaan rahan vallasta, eikä hänenkään huomionsa löydä rajapintaa taloudellisen hyödyn ja yleisen edun väliltä. Huolimatta siitä, että Puu-Käpylän keskustelua käytiin paljon niin sanottujen ”kovie arvojen” ympärillä, monissa kirjoituksissa keskiöön nousivat alueen kulttuurihistorialliseen arvoon, yhteisöllisyyteen, esteettiseen miellyttävyyteen ja jatkuvuuteen liittyneet teemat. Tapaus kaikessa julkisuudessaan näin osaltaan vahvisti kulttuurisen tietoisuuden avartumista.

Kulttuuriperinnön taloudellinen arvo voi ilmetä myös epäsuorasti. Anna Krus on kirjoittanut rakennettuun ympäristöön liittyvistä arvoista jaotellen ne perin-

⁷³⁸ Mattinen 2006, 121.

⁷³⁹ Lounela 1965, 50.

⁷⁴⁰ Lounela 1965, 51.

töarvoihin, toiminnallisuuteen liittyviin arvoihin sekä taloudellisiin arvoihin. Näistä ensimmäisellä hän tarkoittaa arvoja, joiden välityksellä rakennus kertoo menneisyyden taloudellisista, sosiaalisista, kulttuurisista ja institutionaalisista olosuhteista. Toiminnallisuus liittyy siihen, miten hyvin rakennus palvelee sen nykykäyttäjiä – rakennuksen joustavuuteen suhteessa käyttäjien määrittämiin muutostarpeisiin. Taloudellinen ulottuvuus tarkoittaa puolestaan sitä, miten kiinteistö vastaa sille asetettuihin tuotto-odotuksiin esimerkiksi kiinteistösijoittamisen muodossa tai kaavoituksen osana.⁷⁴¹ Jokaiseen edellä mainittuun ulottuvuuteen liittyy omat asianosaisensa, ja ihannetilassa nämä kaikki puolet tulisivat huomioiduksi esimerkiksi erilaisissa kehityshankkeissa. Edelleen jatkettuna totean, että nämä kaikki kolme ulottuvuutta yhdessä vaikuttavat rakennuksen taloudellisen merkittävyyden muotoutumiseen, sillä taloudellinen arvo ja merkittävyys voi ilmetä myös välillisesti. Kulttuuri ja rakennusperintö sen yhtenä ilmentymänä ovat aluetaloudellisia voimavaroja.⁷⁴² Ajallisesti syvä ympäristö on esimerkiksi yksi matkailun vahvuustekijä.⁷⁴³ Matkailun edistystekijöinä maisemaan liittyvät luonto- ja kulttuuriperintöarvot liittyvät tiiviisti myös kaupalliseen ja julkiseen hyötyyn ja edistävät siten taloudellisestikin kestäväää kehitystä.⁷⁴⁴ Näin ajateltuna ei taloudellisenkaan merkityksen arvioiminen näyttäisi olevan mahdotonta, mutta lisätutkimuksia sen suhteen soisi yhä tehtävän.

Kulttuuriperintö kirjoituksissa

Aineellinen ja aineeton kulttuuri muodostavat yhdessä kulttuuriperinnön perustan, ja ne ovat kiinteässä suhteessa toisiinsa.⁷⁴⁵ Jos aineiston diskurssikäytäntöjä tarkastelee siinä valossa, mikä Puu-Käpylässä nähtiin säilyttämisen arvoisena, toisin sanoen vaalittavana kulttuuriperintönä, tukevat ne ajatusta aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön symbioottisesta suhteesta. Lehtikirjoituksissa puutarhakaupunki on hahmotettavissa kulttuuriperintönä sen sisältämien positivistien miellejhtymien takia. Keskeiseen asemaan nousevat siis kulttuuriperinnön näkökulmasta jälleen paljon toistuneet diskurssit – alueen historia päätöksentekoon ja suunnitteluun osallistuneine ”sankareineen” sekä ahkerien asukkaiden panostus puutarhakaupungin rakentumiseen ja sen ylläpitoon. Ajallista perspektiiviä tarkastellen keskeiseen asemaan nousi alueen jatkuvuus, ei niinkään historia itseisarvoisena, sellaisenaan säilytettävänä elementtinä. Toisaalta kirjoituksissa korostettiin myös aluekokonaisuuden ja arkkitehtuurin kauneusarvoja viihty-

⁷⁴¹ Krus 2008, 74–80; Mäntysalo & Schmidt-Thomé 2008, 7.

⁷⁴² Mäntysalo & Schmidt-Thomé 2008, 7; Storhammar & Tohmo 2010, 43–55.

⁷⁴³ *Suomen matkailustrategia 2020*, 14; *Kulttuurin matkailullinen tuotteistaminen. Esitys toimintaohjelmaksi 2009–2013*, 14. Ks. myös Hautajärvi 2014.

⁷⁴⁴ *Aktivera natur och kulturarv* 2011, 47–48.

⁷⁴⁵ Kairamo 2006, 40.

vyystekijöinä. Näillä perusteilla olemassa olevat puutalot haluttiin säilyttää.

Sanomalehtien välittämää kuvaa säilyttämisen arvoisesta ympäristöstä on kiinnostavaa verrata Stefan Bohmanin määrittelemiin erilaisiin kulttuuriperintökäsityksiin. Bohmanin mukaan kulttuuriperintö voi tarkoittaa ensinnäkin positiivisia miellelyhtymiä sisältävää perintöä, muistoa, joka nähdään säilyttämisen arvoisena, jolloin kulttuuriperintö edustaa esimerkkiä menneestä. Toinen, kaiken kattava tapa hahmottaa kulttuuriperintö on ajatella, että se on kaiken perimmäine perusta. Analyttisin muoto lähestyä kulttuuriperinnön käsitettä on pitää sitä symboliarvoja sisältävinä muistoina, jotka nähdään säilyttämisen arvoisina huolimatta siitä pidetäänkö niistä vai ei.⁷⁴⁶ Jos ajatellaan, että rakennuksen tai rakennetun ympäristön arvottaminen tai suojelu ovat osa kulttuuriperintöprosessia, jossa arkkitehtuuri muuttuu julkisesti tunnustetuksi kulttuuriperinnöksi, kulttuuriympäristön asiantuntijat käyttävät tänä päivänä näistä jälkimmäistä eli analyttistä kulttuuriperintökäsitystä. Arvokkaana voidaan siis asiantuntijoiden mukaan nähdä myös esimerkiksi epämiellyttäviä muistoja tai esteettiseltä anniltaan vaatimattomia kohteita ja alueita – kulttuuriympäristöllä ei tarkoiteta pelkästään positiivisia miellelyhtymiä sisältäviä ympäristöjä. Visuaalisia tekijöitä tärkeämpään asemaan asettuu näin ollen ympäristön merkitykset. Ajattelua kuvaa Eurooppalaisessa maisemayleissopimuksessa oleva edellytys, jonka mukaan sopimuksen hyväksyvien Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden tulee myöntää, että ”maisema on tärkeä osa ihmisten elämänlaatua kaikkialla: sekä taajamissa että maaseudulla, sekä huono- että korkealaatuisilla alueilla, sekä arkiympäristössä että alueilla, joita pidetään huomattavan kauniina.”⁷⁴⁷

Puu-Käpylän keskustelussa vallitseva kulttuuriperintökäsitys oli kuitenkin Bohmanin määrittelemistä ajattelutavoista ensimmäinen – alue vanhoine puutaloineen nähtiin positiivisia miellelyhtymiä sisältävänä esimerkkinä menneestä. Keskustelussa painottuivat myös makukysymykset, sillä argumentointi, sekä puutalojen säilyttämisen että purkamisten puolesta, pohjasi usein puhujan mieltymyksiin. Tästä kertoo historiaa ja estetiikkaa painottavan ajattelun valta-asema keskustelussa. Rakennussuojelutoiminnan näkökulmasta tällainen kulttuuriperintökäsitys on kuitenkin ongelmallinen ja jopa individualistinen. Suojelutoiminta ja rakennusperinnön arvottaminen perustuvat aina eri aikatasojen väliseen vuoropuheluun.⁷⁴⁸ Arvottaminen on arvottamisajassa vallitseviin aate- ja arvo-maailmoihin perustuvaa valintaa ja poissulkemista, ja arvot puolestaan ovat hetkeen sidottuja ja siten jatkuvasti muuttuvia.⁷⁴⁹ Näin ajatellen suojeluun liittyväs-

⁷⁴⁶ Bohman 2003, 12–13.

⁷⁴⁷ *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 8; *Eurooppalainen maisemayleissopimus*, Johdanto.

⁷⁴⁸ Mattinen 2014, 145.

⁷⁴⁹ Nikula 2004, 8.

sä kulttuuriperintöprosessissa kulttuuriperintökäsityksen olisi oltava Bohmanin jaottelun pohjalta analyttinen, jolloin arvottajan aikaan sidotut maku- ja mielmystekijät eivät vaikuta niin paljon arvojen määrittelyyn kuin silloin, jos kulttuuriperinnön ajatellaan olevan positiivinen muisto menneestä. Tässä kohtaa suuren yleisön ja asiantuntijoiden ajattelu eivät siis kohtaa. Myös omasta aineistostani löytyy tosin analyttisempiakin ajattelutapoja.

Olen muussa yhteydessä tutkinut Helsingin Pihlajamäen lähiön suojelua edeltäneitä sanomalehtikirjoituksia. Pihlajamäen tapauksessa kulttuuriperintöprosessi oli julkisen keskustelun näkökulmasta toisenlainen kuin Puu-Käpylässä. Siinä missä Puu-Käpylän keskustelussa eri osallisten puheenvuoroissa painottuivat yhtäältä alueeseen kiinnittyvä historia, viihtyvyys, yhteisöllisyys ja sosiaaliset tekijät, Pihlajamäessä asiantuntijoiden ja asukkaiden väliset argumentointierot olivat suuret. Asiantuntijat painottivat keskustelussa alueen rakennustaiteellisia ansioita, kun taas asukasnäkökulmasta sanomalehdissä esitettiin suojelua vastustavia näkökulmia. Suojelun pelättiin olevan Pihlajamäessä museoivaa, taloyhtiöiden määräämisoikeutta ja rakennusten huoltoa rajoittavaa ylhäältä johdettua toimintaa. Pihlajamäen suojelukeskustelussa ei siis käsitelty samalla tavalla kulttuuriperinnön ja paikallisidentiteetin vaalimiseen liittyviä teemoja kuin Käpylässä.⁷⁵⁰

Näiden molempien tapausten valossa Bohmanin määrittämistä kulttuuriperintökäsityksistä viimeisin, analyttinen kulttuuriperintökäsitys, voi tuntua suuresta yleisöstä vieraalta. Tässä asiantuntijoiden käyttämässä muodossa kulttuuriperintö pyritään ulkoistamaan arvioijasta, eikä kulttuuriperintöön liittyvillä valinnoilla yritetä ajaa arvioijan omaa intressiä – vaikkakin tämä on mahdotonta, sillä kukin arvioija elää aina omassa ajassaan sekä kulttuurisessa ja sosiaalisessa kontekstissaan. Puu-Käpylän keskustelu on esimerkki siitä, miten positiivisiin miellelyhtymiin liitettävä, nostalgiaakin sisältävä kulttuuriperintökäsitys on helppo omaksua ja ymmärtää, vaikkei kulttuuriperinnön ja rakennusperinnön arvottamisen problematiikkaa syvemmin tuntisi. Pihlajamäen suojelua edeltänyt julkinen keskustelu kertoo puolestaan siitä, miten niin sanotun maallikon voi olla vaikea nähdä rakennetun ympäristön arvoja, mikäli positiivisia miellelyhtymiä ei siitä suoraan tunnista. Esimerkiksi asukkaan, jolla ei ole samankaltaisia omasta mausta ja ajan kauneushanteista riippumattomia ympäristötehtäviä kuten museoilla,⁷⁵¹ on helpompi nähdä kulttuuriperintönä menneisyyttä positiivisella

⁷⁵⁰ Ks. Kivilaakso 2013.

⁷⁵¹ Museot dokumentoivat ympäristöä, tallentavat ja välittävät siihen liittyvää tietoa, tuovat ympäristön arvoja esiin ja perustelevat niitä, toimivat ”hyvänä esimerkkinä ympäristökysymyksissä” sekä pyrkivät aktiivisesti vaikuttamaan niin suuren yleisön kuin päättäjien käsityksiin kulttuuriympäristöstä. Museot eivät näin ollen ole puolueettomia, vaan kantaaottavia tahoja. Ks. Pihlman 2007, 215–216. Ihanteena pidän silti vuorovaikutteista, keskustelevaa tapaa viestiä kulttuuriympäristöstä niin julkisella areenalla ylipäätään kuin esimerkiksi hankkeissa tai tilanteissa, joissa määritellään ympäristön arvoja.

tavalla representoivia asioita ja ilmiöitä kuin symboliarvoja sisältäviä muistoja, jotka nähdään säilyttämisen arvoisina huolimatta siitä pidetäänkö niistä vai ei. Tästäkin syystä tällä hetkellä modernismin ajan anonyymimpaa arkkitehtuuria pidetään omalla tavallaan uhanalaisena – suuri yleisö saattaa nähdä sen ”rumana”, eikä sen arvoa nähdä välttämättä siksikään, että se muistuttaa tieltään puretuista, positiivisia muistoja sisältävistä rakennuksista. Esimerkiksi 1960- ja 1970-luvun arkkitehtuuriin liittyy näin ajan kaupunkisuunnittelun uudistusmielisten ihan-teiden johdosta negatiivisia mielleyhtymiä nykyaikana, kun tapana on muistella nostalgiseen sävyyn kaikkea menetettyä.⁷⁵² Kestävyuden näkökulmasta järkevintä olisi kuitenkin keskittyä nykyhetkeen ja siihen, mitä on jäljellä. Uudet purkamiset eivät tuo aikanaan menetettyä ympäristöä takaisin.

Tärkeään asemaan nouseekin näin asioiden ja ilmiöiden pedagoginen ulottuvuus. Stuart Hallin mukaan siinä missä kulttuuriperinnön vaalimisella tarkoitettiin ennen esteettisiin tai historiallisiin kriteereihin nojaavaa tallentamista ja suojelua, nykyään keskeisempään asemaan on nostettu esineiden ja asioiden kertovuus ja opettavuus.⁷⁵³ Kulttuuriperinnön pedagogiset ominaisuudet sekä sen sisältämä tietoarvo tuntuvat kuitenkin jääneen paitsioon tutkimissani julkisissa keskusteluissa. Puu-Käpylän keskustelussa tämä tematiikka tiivistyi ainoastaan näkemykseen siitä, että mikäli alue puretaan, ei samanlaista kaupungissa enää ole. Katoavuuden näkökulmasta alue näyttäytyi vastapainona keskustan ruuhkaisuudelle ja kaupallisuudelle – alueen merkitys oli siis helpompi ymmärtää kärjistyksen ja vastakkainasettelujen kautta. Tällaisessa kirjoittelussa korostui alueen viihtyvyyteen liittyvät ominaisuudet, eikä esimerkiksi ympäristön kertovuus tai opettavuus:

Skall idyllen Trä-Kottby försvinna? Långt borta från trafiklarm och bensin-ångor slår löven ut medan rabatterna lyser av vårblomster.⁷⁵⁴

Edellä oleva *Hufvudstadsbladetista* otettu sitaatti kertoo siitä, että kulttuuriperinnöksi määritelty materia saattaa toisinaan edustaa eskapismia nykyhetkestä.⁷⁵⁵ Louise Nyströmin mukaan 1900-luvun lopun herätys arkkitehtuurin kulttuuriperintöarvoja kohtaan olikin eräänlainen vastareaktio modernismin vaikutuksille rakennetussa ympäristössä.⁷⁵⁶ Esimerkiksi modernisaation vastareaktiona ymmärrettynä kulttuuriperintö voi kuitenkin muodostaa nostalgisoidun kuvan

⁷⁵² Esimerkki modernismin aikana purettuihin rakennuksiin kohdistuvasta nostalgiasta on mm. *Helsingin Sanomien* kustantama kirja *Puretut talot. Sata tarinaa Helsingistä*. Ks. Manninen 2004.

⁷⁵³ Hall 2005, 23–24.

⁷⁵⁴ *Hufvudstadsbladet* 25.5.1967, 5.

⁷⁵⁵ Lumley 2005, 19.

⁷⁵⁶ Nyström 2006, 101–103.

menneisyydestä.⁷⁵⁷ Näin ymmärrettynä kulttuuriperintö ei täytä rakennussuojelutoiminnan tarkoitusta. Rakennuksia ei suojella pelkästään niihin kiinnittyvien tarinoiden ja ilmiöiden takia muistomerkkeinä tai muistumina menneestä. Alueellisesti edustavien kokonaisuuksien, merkittävien arkkitehtien töiden ja rakennuskulttuurin piirteistä kertovien esimerkkien säilyttämisen rinnalla suojelun avulla pidennetään rakennuskannan luonnollista elinkaarta ja pyritään edistämään ympäristön terveellisyyttä ja viihtyvyyttä kaikille ihmisille.⁷⁵⁸

Tässä kohtaa medialla voisi olla suuri potentiaali kulttuuriympäristötietoisuuden ja ymmärryksen lisäämisessä. Kulttuuriympäristöön liittyvillä positiivisilla mielikuvilla voi kiinnittää suuren yleisön huomion, mutta median välityksellä voisi yrittää puhua myös analyttisemmin siitä, miksi rakennusperintöä kannattaa vaalia ja mikä merkitys monipuolisen kulttuuriympäristön säilyttämisellä sekä kestäväällä ja harkitulla kehittämisellä on ihmisille. Asiantuntijoiden keskuudessa on koko 2000-luvun puhuttu siitä, että arvottamisessa käytetyt arvot tulisi perustella, jotta ne ymmärrettäisiin paremmin. Arvojen perustelemisen tarve liittyy erityisesti uudemman arkkitehtuurin arvottamiseen.⁷⁵⁹ Arvojen perustelussa painottuvat usein kuitenkin ilmiöt, tarinat ja merkitykset arkkitehtuurin taustalla. Näiden rinnalla voisi tuoda esiin enemmän myös sitä, miksi arvojen vaaliminen kannattaa. Kulttuuriperinnöllä on itseisarvoa,⁷⁶⁰ joka nähdäkseni sisältyy pyrkimykseen kehittää ympäristöä olemassa olevaa rakennuskantaa säästäen ja hoitaen.⁷⁶¹ Rakennetulla ympäristöllä on kuitenkin myös identiteettien ja imagojen muodostumiseen vaikuttavaa välineellistä arvoa. Näiden eri arvojen esiin tuominen ymmärrettävällä kielellä voisi olla paikallaan rakennusperinnöstä ja sen merkityksestä laajalle kuulijakunnalle puhuttaessa.

⁷⁵⁷ Lumley 2005, 19.

⁷⁵⁸ Esim. Kivilaakso 2010, 4.

⁷⁵⁹ Ks. Kivilaakso 2014, 11–12; Kivilaakso & Björkman 2015.

⁷⁶⁰ Ilmonen 2009, 44–45.

⁷⁶¹ *Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000. Opas 12 Asemakaavamerkinnot ja -määräykset* 2003, 110.

KULTTUURIPERINTÖ ON KAIKKIEN ASIA

Aika kulttuuriperinnön perustana

Historiataju, identiteetti ja imago

Puu-Käpylän keskustelussa arkkitehtuuri näyttäytyi säilytettävän arvoisena sen representoimien positiivisten mielleyhtymien ja symbolisten arvojen ansiosta.⁷⁶² Tällaiseen kulttuuriperintökäsitykseen vaikuttaa *historiatietoisuus* eli käsitys siitä, miten mennyt, nykyhetki ja tulevaisuus liittyvät toisiinsa. Historiatietoisuus määrää myös siitä, miten menneisyys esitetään ja miten sitä toisinnetaan nykyhetkessä. Historiatietoisuudella on vaikutusta muun muassa identiteetin muodostamisessa, kulttuurien kohtaamisessa, sosiokulttuurisissa oppimisprosesseissa, arvojen ja kiinnostusten kehittämisessä sekä siinä, mitä kertomukset sisältävät ja millaisessa muodossa ne kerrotaan. Kuten kulttuuriperintö, on myös historiatietoisuus luonteeltaan muuttuva. Sitä määrittää se, mitä ihmiset haluavat tietää menneisyydestään ja millaisia menneisyyden todisteita he haluavat säilyttää.⁷⁶³ Historiatietoisuus vaikuttaa myös kertomuksin ja tarinoin tuotettavan historiakuvan muotoutumiseen, millä tarkoitetaan jonkin menneisyyteen sijoittuvan asian merkitystä nykyhetkessä.⁷⁶⁴

Menneisyyden käyttö liittyy erityisesti alueiden identiteettipolitiikkaan, sillä paikkojen identiteetit muodostuvat niihin liittyvistä symbolisista ja historiallisista merkityksistä. Paikan menneisyyden tiedostaminen liittyy osaltaan paikan kokeamiseen ”aitona” tai alkuperäisenä.⁷⁶⁵ Myös Puu-Käpylää koskeneissa kirjoituksissa pyrittiin määrittelemään niitä aineksia, joista alueen identiteetti ja vetovoimaisuus (imago) muodostuvat. Kun sanomalehtikirjoituksissa painotettiin alueen tunnetun historian merkitystä, sillä samalla vahvistettiin lukijan suhdetta aikaan, paikkaan ja tilaan. Keskeiseen asemaan nousi historian merkitys nykyajassa sekä se, miten historian todisteena toimivan aineellisen kulttuuriperinnön vaaliminen voi vaikuttaa tulevaisuuteen.⁷⁶⁶

⁷⁶² Ks. Bohman 2003, 12–13.

⁷⁶³ Sivula 2013, 162; Aronsson 2012, 17–18, 68; Grahn 2014, 15.

⁷⁶⁴ Miettunen 2009, 18.

⁷⁶⁵ Ks. esim. Teräväinen 2005.

⁷⁶⁶ Ks. Kirveennummi & Räsänen 2005, 89; Löfgren 1996, 81–85.

Historiatietoisuuden käsite on rakennusperinnön vaalimisen kannalta keskeinen, sillä se edistää asuinalueisiin sitoutumista ja paikallisidentiteetin muotoutumista. Henrik Lilius on kutsunut historiaajua ihmiselle lajityyppilliseksi ominaisuudeksi ja kulttuuriperinnön vaalimisen syvimmäksi syyksi.⁷⁶⁷ Autenttinen eli aito ja ”väärentämätön” historiallinen ympäristö vetoaa ihmisen tunteisiin, koska se kertoo paikan juurista. Ajallisesti syvät ja vaihtelevat kulttuuriympäristöt myös vahvistavat alueen identiteettiä ja imagoa ja auttavat erottamaan paikan muusta maailmasta.⁷⁶⁸ Jos ajatellaan, että kulttuuriympäristön säilymisen edellytys on luonteva käyttö ja jatkuva hoito, on lähtökohdaksi otettava se, että ympäristön todelliset käyttäjät ovat halukkaita näiden tehtävien toteuttamiseen. Historiataju on tässä sitoutumisprosessissa olennaisessa roolissa.⁷⁶⁹ Puu-Käpylän tapauksessa kyse olikin myös kulttuuri-identiteetin muotoutumisesta ja johonkin kuulumisen tunteesta, joka on tärkeä muun muassa kaupunkisuunnittelun osallisuuden näkökulmasta. Sinikka Sassin mukaan olennaista kulttuuri-identiteetin muotoutumiselle ovat vuorovaikutus, itseilmaisu, ryhmän oma ääni ja kokemus siitä, että on tullut kuulluksi.⁷⁷⁰

Kun Puu-Käpylän keskustelua tarkastelee sen sisältämien menneisyyden ilmentymien näkökulmasta, nousevat aineistosta esiin alueen syntyhistoriaan ja alueesta kertoviin legendoihin liittyvät teemat. Omana mielenkiintoisena kokonaisuutenaan nousevat esiin myyttien kaltaiset ja heroisen sävyn saaneet kertomukset alueen rakentumiseen ja ylläpitoon voimallisesti vaikuttaneista henkilöistä. Tällaisissa tarinoissa fyysinen ympäristö ikään kuin personifioitui määrättyihin henkilöihin – ympäristön kuvaaminen henkilötarinoiden kautta oli siis tapa antaa paikalle ja siihen liittyville tarinoille kasvot. Juho Rajaniemi on kirjoittanut heroistisesta kaavoituksesta tarkoittaen 1960-luvun intoa uudistaa ympäristöä tulevaisuusorientoituneesti.⁷⁷¹ Siksi tässä kohtaa on hyvä huomata, että vaikka 1960-luvulla jalustalle nostettiin usein kyseisessä ajassa elävät niin kutsutut sankariarkkitehdit, Puu-Käpylässä haluttiin korostaa alkuaikain tekijöiden panosta alueen toteuttamiseksi: sankarit löytyivätkin menneisyydestä. Toisaalta kirjoituksissa ihannoitiin myös ahkeria ja ”erinomaisia” asukkaita, joiden työn ansiosta puutarhakaupunki puhkesi valmistumisen jälkeen täyteen kukoistukseensa. Sankaritarinoiden kertominen onkin usein tapa rakentaa omaa identiteettiä.⁷⁷²

⁷⁶⁷ Lilius 2014, 30.

⁷⁶⁸ Mattinen 2006, 124; Kairamo 1980, 174; Cresswell 2004, 72.

⁷⁶⁹ Laurajane Smith ei huomioi tätä näkökulmaa riittävästi kirjassaan *Uses of Heritage* (2006).

⁷⁷⁰ Sassi 2002, 59, 65.

⁷⁷¹ Rajaniemi 2006, 83–121.

⁷⁷² Johansson 1990, 129.

Menneisyyden menestystarinoita on tapana käyttää jonkin paikan tai asian merkityksellisuuden korostamisessa erityisesti sellaisissa tilanteissa, kun nykyhetkestä ei löydy yhtä painavaa sanottavaa.⁷⁷³

Puu-Käpylän keskustelu sijoittui 1960-luvun murrosaikaan, jolloin modernismi eli vielä vahvana. Vasta postmodernismi palautti historian arkkitehtuuriin. Kun tutkimuksen kohteena on yleistajuinen tapa puhua rakennus- ja kulttuuriperinnöstä, onkin tässä kohtaa syytä korostaa ajallisen perspektiivin roolia rakennus-suojelun argumentoinnissa – suuri yleisö vaatii kulttuuriperinnön ympärille sen historiallisen kontekstin.⁷⁷⁴ Vaikka asiantuntijat tänä päivänä keskittyvät paljon myös siihen millaisin kriteerein rakennusperintöä tulee arvottaa, jos ikäkriteeri ei ole kohteeseen sovellettavissa,⁷⁷⁵ yleistajuisuuden osalta on edelleen korostettava, että ikä on suurelle yleisölle ymmärrettävä, selkokielen ja lähestyttävä arvo. Vaikka ikäkriteeri ei sellaisenaan olisi arvottamisessa käytettävissä, voi ajattelua laajentaa lähemmäs nykyaikaakin, mutta silti edelleen kausaliselle tasolle. Tässä kohtaa asiantuntijat puhuvat ilmiöistä, joita rakennus tai alue ilmentävät. Lisäisin asiantuntijoiden tarkoittaman kansallisen tai alueellisen ilmiöajattelun rinnalle vielä sen, että arvokas ilmiö, jota rakennusperintö ilmentää, voi olla hyvinkin paikallinen ja pienimittakaavainen. Esimerkiksi Puu-Käpylässä keskusteluun nousi asukkaiden yhteisöllisyys ja yritteliäisyys, josta oli muotoutunut jo omanlaisensa paikallinen perinne. Rakennus-suojelun argumentoinnin kannalta ajatus paikallisyhteisön merkityksen korostamisesta voi tuntua vieraalta, mutta samaa huomiota tukevat monet kriittisen kulttuuriperinnön alan tutkimukset, joissa on tutkittu rakennetun ympäristön merkityksiä asukaskokemusten näkökulmasta.⁷⁷⁶ Tällainen yhteisöllisyys ja paikkaan kiinnittyminen on rakennusperinnön säilymiselle jatkuvaa pääomaa. Mikäli päämääränä on rakennusperinnön aineellisen ulottuvuuden jatkuvuuden takaaminen, on historiatietoisuudesta syntyvän paikallisten titeetin tukeminen ensiarvoisen tärkeää – jossain määrin arvottamisessa, mutta erityisesti rakennusperinnön arvoista suurelle yleisölle puhuttaessa. Tällaisten ympäristöön liittyvien positiivisten ilmiöiden julkilausuminen ruokkii itseään ja voi aikaansaada positiivisen kehän, joka lopulta konkretisoituu aineellisenkin ympäristön säilymisenä ja elinvoimaisuutena.

⁷⁷³ Uusitalo 2007, 129.

⁷⁷⁴ Suuri (aikalais)yleisö ei esimerkiksi koskaan samastunut funktionalismiin johtuen sen historiattomuudesta. Ks. Lilius 2014, 31.

⁷⁷⁵ Ks. esim. Mattinen 2014; Kivilaakso 2014.

⁷⁷⁶ Esim. Karhunen 2014; El Harouny 2008.

Kulttuuriperintö ja nostalgia

Puukaupunkeja on etenkin 1960-luvun purkamisaallon jälkeen lähestytty usein muistamisen tiloina, jäänteinä jostakin kadotetusta. Esimerkiksi Pirjo Korkiakangas on kirjoittanut jyvaskyläläisestä puukaupungista muistojen kaupunkina, menneestä kaupunkirakenteesta muistuttavana idyllinä.⁷⁷⁷ Puukaupunkeihin on liitetty ajatus agraarista. Ne on samastettu maaseutuun teollisen, kenties paheellisenkin kivikaupungin rinnalla.⁷⁷⁸ Ei siksi ole hämmästyttävää, miten paljon nostalgista puhunutta myös Puu-Käpylän kaavoituskeskustelu sisälsi. Puu-Käpylän tapauksessa liitän nostalgian alueen luonnonläheisyyteen, rauhallisuuteen sekä kylämäisyyteen – nostalgiaa käytettiin ajan modernistisen kaupunkisuunnittelun ihanteiden vastareaktiona. Robert Robertsonin mukaan 1960-luvulla syntyikin uudenlainen nostalgian muoto, joka toimi vastapainona modernisoituvan maailman kulutuskeskeisyydelle.⁷⁷⁹

Nostalgia on ymmärretty eri aikoina erilaisin tavoin. Termi periytyy kreikan kielen sanoista 'nostos' ja 'algia' eli 'kotiinpaluu' ja 'tuskaisuus'. 1600-luvulla termillä viitattiin sairaalloisena ymmärrettyyn tilaan, josta kotimaansa ulkopuolella työskennelleet palkkasoturit kärsivät. Vasta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa nostalgia-termi sai nykymerkityksensä.⁷⁸⁰ Tänä päivänä nostalgialla tarkoitetaan tavallisimmin menneen tai menetetyn kaipuuta,⁷⁸¹ mutta sillä viitataan usein myös tunteikkaaseen, identiteetin muodostamiselle tärkeään tapaan sitoutua tiettyyn paikkaan, kuten kotialueeseen.⁷⁸² Esimerkiksi yrityshistorioissa esiintyy usein nostalgista kerrontaa, ja Anna Sivulan mukaan yrityshistorioita onkin alettu pitää ”soveltavana” historiana ”oikean” historian sijaan.⁷⁸³ Tämä on tunnistettavissa jossain määrin myös tutkimuskirjallisuudestani löytyvistä Puu-Käpylän historiaa koskevista teoksista.⁷⁸⁴

Nostalgia liittyy olennaisesti nykyhetkeen, ja sen laukaisee usein jokin nykyhetken tapahtuma, kuten uhka. Nostalginen asennoituminen lisääntyykin usein epävarmoina tai epävakaina aikoina.⁷⁸⁵ Sillä vahvistetaan paikan identiteettiä, ja sen avulla saatetaan myös esittää moraalisia vaatimuksia valtaapitäville.⁷⁸⁶ Ylei-

⁷⁷⁷ Korkiakangas 2004b, 185–190.

⁷⁷⁸ Tuomi 1995, 11.

⁷⁷⁹ Robertson 1992, 146–155; Sivula 2014, 33.

⁷⁸⁰ Korkiakangas 1999, 171.

⁷⁸¹ Sallinen 2004, 86–87.

⁷⁸² Hangasmaa 2007, 70; Sallinen 2004, 82–85.

⁷⁸³ Sivula 2014, 30–31.

⁷⁸⁴ Ks. Mäkinen 1970; Nurmi 2010.

⁷⁸⁵ Åström 2004, 21–22.

⁷⁸⁶ Korkiakangas 2004a, 150–151.

semmin määriteltynä nostalginen muistelu on kuitenkin muistelua, johon liittyy voimakas tunnelataus.⁷⁸⁷ Ymmärrän menneen ihannoinnin tässä yhteydessä laajassa merkityksessä sentimentaalisenä, kaihomielisenä tapana muistella mennyttä, mutta osin myös kuvata nykyhetkeä. En siis viittaa nostalgialla ainoastaan menetetyn muisteluun, vaan liitän siihen menettämisen pelon sekä kiinnittymisen kotipaikkaan aineellisena ja aineettomana ympäristönä.

Nostalgisen puheen saattaa tunnistaa jo aiemmin käsittelemistäni vanhojen puutalojen säilyttämistä kannattavista puheenvuoroista. Tässä luvussa yhdistän nostalgian kuitenkin jälleen kodin käsitteeseen. Kirjoituksissa koti, yksityisenä paikkana, jossa on hyvä asua, muuntui yhteiseksi perinnöksi, jonka arvoja kannattaa vaalia ja siirtää tulevillekin sukupolville. Nostalgissävyinen, alueen maisemallisia, viihtyvyyteen, turvallisuuteen ja luonnonläheisyyteen liittyviä arvoja korostava kirjoittaminen oli ajallisesti syvää, ja se sai lisäarvoa muun muassa alueeseen liittyvistä muistoista sekä rakentajiin yhdistetystä heroismista. Nostalgisissa kirjoituksissa kaupunginosa kuvattiin idyllinä, ja kirjoituksille ominaista oli, että eri aikatasot yhdistyivät niissä – menneen jäljet haluttiin toisin sanoen säilyttää nykyhetkessä. On luonnollista, että nostalgiaa ilmeni erityisesti *Käpylä-lehdessä*, mutta yllättävää, että se on tunnistettavissa myös monista *Helsingin Sanomien* ja *Hufvudstadsbladetin* kirjoituksista. Seuraavat sitaatit ovat esimerkki siitä, miten samankaltaista nostalgissävyyistä kerrontaa näissä kolmessa eri lehdessä esiintyi:

Tunnelmaa kohottivat akkunoista loistavat kuusten kynttilät, jotka onneksi suurimmalta osalta olivat tyylipuhtaita – ei sähköistettyjä. Kuljin hiljaa kadun päästä päähän ja oli kuin olisin kulkenut jotain Iisalmen tai Hämeenlinnan katua siihen aikaan, ”kun isä lampun osti”.⁷⁸⁸

Tähän aikaan vuodesta vanha Käpylä on silmää kiehtova näky. Komeiden syksyn väreissä loistavien puiden lomassa tuskin erottuvat maisemaan sulautuvat matalahkot talot, tummanpunaiset, himmeänkeltaiset, harmaanvihreät ja ruskeat. [...] Vielä kukkivat piholla monet syksyn loistavan punaiset ja keltaiset kukat, runsas omenasato on jo useimmiten korjattu.⁷⁸⁹

De för de rustika och vänliga in i Kottby, blandar en bondsk joker med grässtrå i munnen kortleken och ger spårvagnsresenären alla möjliga associationer. Självsusade jag förbi där på måndagskvällen, ettan tog fart som en flygmaskin just innan den lyfter, men lät mig i alla fall skymta Pohjolagatans farstukvistar, alla vända åt samma håll, som stora fågelholkar.

⁷⁸⁷ Korkiakangas 2001, 89.

⁷⁸⁸ *Käpylä-lehti* 1/1962, 8.

⁷⁸⁹ *Helsingin Sanomat* 29.9.1960, 9, 14.

Fönstren var upplysta, säkert läste ungarna läxor eller också satt någon i en knarrande gungstol och förbryllad läste om Salama-rabaldret. Helst ville jag förstås tro att någon firade bröllop i gårdarna. För hela inramningen var så kongenial. Alla villor hade ju så vänliga trärosetter och krumelurer målade ovanför fönstren, och låg där inte också färskt granris framför en av trap-porna?⁷⁹⁰

Karri Kiiskisen mukaan paikallista aineellista kulttuuriperintöä käytetään enemmän idealisoidun menneisyyskuvan muodostamiseen kuin nykyhetken ongelmien osoittamiseen.⁷⁹¹ Nostalgia voidaankin nähdä myös niin sanotun modernin hengen vastareaktionä, antimodernisminä. Tuomas Nevanlinna on kirjoittanut, että uudistukset, jotka tuhoavat jotakin vanhaa, eivät kuitenkaan pysty tuhoamaan mennyttä metafysisessä mielessä, vaan ajatus alkuperäisestä paratiisista säilyy fantasiana. Näin esimerkiksi Karjala syntyi sellaisena kuin se nykypäivänä muistetaan vasta sen menettämisen jälkeen.⁷⁹² Tämän ajattelutavan mukaan siis vasta menetys tai ajatus menettämisestä synnyttää uudenlaisia muistojen paikkoja, fantasiamaailmoja. Myös omasta aineistostani, kuten esimerkiksi edellä olevista sitaateista, on tunnistettavissa tietynlainen epärealistinen, alkuaikojen paratiisiin viittaava kaiku. Aineistosta löytyykin kritiikkiä liian nostalgisävyistä kirjoittelua kohtaan, sillä pelkästään tunnepitoisen alueen glorifioinnin pelättiin kääntyvän lopulta puutalojen säilyttämispyrkimyksiä vastaan. Esimerkiksi Jorma Korvenheimo totesi *Käpylä-lehdessä* vuonna 1967, ettei keskustelussa ole ”pysytty ’jalat maassa’, vaan on annettu tunneperäisyyden liikaa vaikuttaa kannanottoihin”.⁷⁹³

Yksi nostalgisen muistelun muoto aineistossa oli tahto rakentaa muistomerkki Puu-Käpylän rakentamiseen vaikuttaneille henkilöille. Muistomerkit voidaankin yhdistää paikallisuuden tunteeseen ja siihen, mitä muistomerkki kertoo alueen identiteetistä. Pia Olssonin mukaan muistomerkkien ja patsaiden pystyttäminen on yksi paikallissymbolien vahvistamisen näkyvä muoto. Olsson käyttää esimerkkinään Kallion kaupunginosan työläisäitiä kuvaavaa patsasta, joka symboloi sitä, mihin Kalliossa identifoidutaan.⁷⁹⁴ Puu-Käpylän asukkaiden innostus saada alueelle Puu-Käpylän rakentajille omistettu muistomerkki kertookin tietynlaises-

⁷⁹⁰ *Hufvudstadsbladet* 4.2.1965, 6.

⁷⁹¹ Kiiskinen 2013, 136.

⁷⁹² Nevanlinna 2004, 24. Ks. myös Petrisalo 2001. Karjalan menettämiseen liittyvään nostalgiaan liittyen: Outi Fingerroos on todennut muistojen Karjalaa eri sukupolvien näkökulmasta tarkastellessaan, että huolimatta yhteisistä sukupolvikokemuksista ”jokaisen karjalaisen kokemus on yksi ja ainutkertainen”. Subjektivisesti koetusta todellisuudesta ei siis voi rakentaa koherenttia tarinaa, vaan kokonaisuus on aina moniääninen. Ks. Fingerroos 2007, 19.

⁷⁹³ *Käpylä-lehti* 1/1967, 3.

⁷⁹⁴ Olsson 2004a, 52.

ta heroismista.⁷⁹⁵ Käpylässä haluttiin siis samastua alueen rakentajiin. Toisaalta aineistossa korostuu ahkerien asukkaiden rooli puutarhakaupungin identiteetille. Joka tapauksessa sekä rakentajia että asukkaita kuvattiin kirjoituksissa ihannoivaan ja nostalgisoivaankin sävyyn.

Fred Davis on löytänyt nostalgiaa kolme muotoa. *Yksinkertaisella nostalgialla* hän tarkoittaa menneisyyden sentimentaalista muistelua ja ajatusta siitä, että ”kaikki oli ennen paremmin”. *Reflektiivisessä nostalgias*sa muistelija osin tiedostaa kaihomielisyytensä ja tuntee epäilyä siitä, että aika on niin sanotusti kullannut muistot. *Tulkitsevassa nostalgias*sa muistelija suhtautuu nostalgiseen ajatteluunsa yhä analyttisemmin pohtien muun muassa kaihomielisen ajattelun syitä ja hyötyjä. Pirjo Korkiakankaan mukaan Davisin määrittelemistä nostalgian muodoista yleisin on ensimmäinen, yksinkertainen nostalgia, joka on usein ominaista esimerkiksi lapsuuden muistelulle.⁷⁹⁶ Puu-Käpylän keskustelusta tunnistettava nostalgia asettuu näistä nimenomaan ensimmäiseen kategoriaan. Aineistosta ei käy ilmi ajatus, että ”ennen kaikki olisi ollut paremmin”, mutta sen sijaan kutsun kirjoituksista löytyvää menneen ihannointia itseisarvoiseksi nostalgiksi. Puu-Käpylän rakentamiseen 1910–1920-luvuilla vaikuttaneiden henkilöiden, suunnittelijoiden ja ensimmäisten asukkaiden panos esittäytyy kirjoituksissa arvokkaana sellaisenaan, koska niillä on aikaansaatu pidetty ja ihmisläheinen asuinalue, joka kertojan mielestä on vaalimisen arvoinen sellaisenaan ja näistä lähtökohdista, ilman konkreettisempia perusteluita.

Jos ajatellaan rakennusperintöön liittyvää viestintää nostalgian näkökulmasta, on vaikea sanoa, voisiko kulttuuriympäristön asiantuntijat käyttää sitä joissain tilanteissa hyödykseen. Asiantuntijan täytyy luonnollisesti muistaa oma asemansa, mikä perustuu syvälliseen asiantuntemukseen, ei tunneperäiseen ajatteluun. Sen sijaan nostalginen ajattelu on ylipäättään kulttuuriympäristön arvojen säilyttämisen näkökulmasta positiivista, sillä se voi auttaa ihmisiä kiinnittymään elinympäristöönsä ja edistämään sen arvojen esiin tuomista laajemminkin. Nostalgiasa piilee rakennussuojelun tarkoitusta ajatellen kuitenkin kompastuskivensä. Suhtautuminen vanhaan rakennuskantaan muuttui 1970-luvun myötä, ja Vilhelm Helander kirjoitti 1980-luvun vaihteessa, että perinteen suosion myötä uutena ilmiönä muotiin tulivat uusvanhat esineet. Näin menetettyjen perinteiden puute ratkaistiin luomalla niistä uudenlaisia kulisseeja. Perinnettä täytyi ikään kuin saada lisää, kun se oli niin katoavaista.⁷⁹⁷

⁷⁹⁵ Jorma Korvenheimo jätti vuonna 1969 kaupunginhallitukselle kirjelmän, jossa ehdotti, että alueelle saataisiin Käpylän rakentajille omistettu muistomerkki. *Käpylä-lehti* 4/1969, 3.

⁷⁹⁶ Fred Davisiin viitaten Korkiakangas 1999, 173; Korkiakangas 2001, 82–83.

⁷⁹⁷ Helander 1980, 102, 106.

Kulttuuriympäristön asiantuntijoiden näkemys kuitenkin on, ettei kerran menetettyä saa enää palautettua. Siksi esimerkiksi rakennusten ja rakenteiden rekonstruointi tulisi harkita aina tarkkaan. Vuonna 1964 annetussa Venetsian julistuksessa sanamuoto on ehdoton – rekonstruktioita ei tulisi käyttää, vaan ainoa menetettyjä rakenteita palauttava toimenpide olisi anastyloosi eli alkuperäisten, mutta paikaltaan irronneiden rakennusosien palauttaminen. Näin tiukasta suhtautumistavasta on sittemmin pehmenneetty.⁷⁹⁸ Rekonstruointi voi tietyissä tapauksissa vahvistaa paikallisidentiteettiä,⁷⁹⁹ ja tunnistan siinä myös nostalgisen ajattelun kaiun. Nostalgian voikin nähdä paikkaan kiinnittyvän kulttuuriperinnön aineettoman ulottuvuuden osana. Jos puhutaan rakennussuojelun autoritäärisyydestä, pitäisi mielestäni jossain määrin, esimerkiksi rekonstruoinnin tai muistomerkkien pystyttämisen kohdalla, miettiä myös sitä, mitä tietyt suojelun ja restauroinnin asiantuntijoille vieraalta tuntuvat teot merkitsevät paikan käyttäjille. Tässä valossa nostalgia näyttäytyy positiivisena, ihmisiä yhteen kokoavana ja paikkaan sitovana voimana, jota ihmisistä itsestään lähtevänä voisi koettaa hyödyntää kulttuuriympäristötyössä paremminkin. Puu-Käpylän keskustelu todistaa, että nostalgia on asukkaille tärkeässä roolissa myös kaupunkisuunnittelusta puhuttaessa. Viranomainen ei näin ollen voi suoraan torjua sen merkitystä, vaikei itse pystykään hyödyntämään sitä omassa asiapohjaisessa argumentoinnissaan.

Muisti kulttuuriperinnön siirtäjänä

Puu-Käpylän keskustelun teemat pyörivät pitkälti historiallisten tapahtumien ja menneisyyteen liittyvien merkitysten ympärillä. Aihetta voi lähestyä myös muistin näkökulmasta. Menneisyyden voi ajatella olevan yksilön tarkastelemana *muistelu*, mutta kollektiivisesti ymmärrettynä *historiaa*.⁸⁰⁰ Esimerkiksi Pierre Noran mukaan historialla viitataan muun muassa erilaisiin monumentteihin kiinnittyvään kansalliseen historiaan eli kriittiseen keskusteluun perustuvaan ja henkilötasolta etäännytettyyn koherenttiin tarinaan, kun taas muisti on subjektiivisempi, arkisempi ja autenttisempanakin pidetty käsite. Historia ja muisti kuitenkin täydentävät toisiaan. Kaupunkikuvasta puhuttaessa kukin kaupunkilainen liittyy siihen itselleen tärkeitä merkityksiä, joita voivat olla valmiita suojelemaan. Kun menneisyyttä siis tarkastellaan myös muistin kautta, muuttuu se moniääniseksi ja -merkityksiseksi.⁸⁰¹

⁷⁹⁸ Jokilehto 2014, 44–46; Kaila 2014, 70; *International Charters for Conservation and Restoration* 2004.

⁷⁹⁹ Ks. esim. Jokilehto 2014, 44.

⁸⁰⁰ Jenkins 2008, 48.

⁸⁰¹ Kervanto Nevanlinna 2013, 282–283; Kervanto Nevanlinna 2006, 18–19, 28; Benton & Cecil 2010, 21; Nora & Kritzman 1996, 3; Åström 2013, 36–41; Ehn & Löfgren 2001, 12–13.

Rakennettu ympäristö toimii muistin paikkana, muistona menneistä sukupolvista ja elämästä. Käsite ”muistin paikka” on Pierre Noran kehittämä. Nora käytti termiä, koska uskoi nykyajan olosuhteiden ja ”tieteellisen historian” järkyttäneen menneen ja nykyhetken välistä tasapainoa. Hänen mukaansa muistin paikkoja, alkuperäiskielellä *Lieux de Mémoire*, on olemassa, koska muisti sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissaan on kadonnut. Noran määrittämä muistin paikka on jotakin, joka kiinnittää tarkkailijan historiaansa. Sitä ei koskaan unohdeta, ja siihen usein yhdistetään nostalgisia tuntemuksia. Se liittyy kokijansa ympäristöönsä paikallisidentiteettiä ja ryhmään kuulumisen tunnetta vahvistaen.⁸⁰² Termillä on ollut nationalistinen sävy, mutta tarkemmin ajateltuna muistin paikka voi olla mitä tahansa kollektiivisesti muistelemalla konstruoitua.⁸⁰³ Muistaminen on siis luonteeltaan sosiaalista. Se on aktiivinen prosessi, jossa eri aikatasot yhdistyvät tarinoiden ja myyttien luomisen, toistamisen ja uusintamisen kautta kollektiiviseksi muistiksi.⁸⁰⁴

Muistaminen ja muistelu liitetään usein kulttuuriperinnön käsitteeseen. Muistelu voidaan nähdä jopa kulttuuriperinnön määrittelyn peruskivenä, sillä ihmiset ja ihmisryhmät rakentavat menneisyyskuvansa merkittävinä kokemiensa muistojen varaan. Koska kunkin valitsemat – tai muistamat – muistikuvat valikoituvat yksilöllisesti, voivat käsitykset menneisyydestä tai säilyttämisen arvoisesta kulttuuriperinnöstä vaihdella eri ihmisryhmien kesken.⁸⁰⁵ Tim Bentonin ja Cecil Clementinen mukaan Michel de Certeau on kutsunut muistia anti-museoksi tarkoittaen, että se ei ole paikallistettavissa. Toteamus liittyy muistamisen ja unohtamisen dialektiikkaan – unohtaminen mahdollistaa menneisyyden tapahtumien ja asioiden ihannoimisen ja nostalgian kokemisen niitä kohtaan.⁸⁰⁶

Yksi *kollektiivisen muistin* käsitteen isistä on Maurice Halbwachs, joka tarkoittaa sillä ihmisryhmän jakamaa jatkuvaa ajattelutapaa, jaettua tietoisuutta. Tämä kollektiivinen muisti on paitsi jatkuva, myös elävä. Halbwachsinkin tarkoittaman kollektiivisen muistin muotoutumista määrää paikallinen kulttuuri.⁸⁰⁷ Ero yksityisen ja kollektiivisen muistin välillä on häilyvä, sillä kollektiivisen muistin muotoutumiseen voivat vaikuttaa rajatut ihmisryhmät, kuten perhe, yhteiskunta tai työyhteisö, eikä se niinkään määräydy esimerkiksi rodun tai kansallisen kulttuurin määräämänä. Halbwachs onkin sanonut, että vaikka kunkin muistelijan tietyt yksityiset muistot ovat toisiaan tukevia ja kaikille yhteisiä, muistojen voimakkuus

⁸⁰² Benton & Cecil 2010, 21–22; Tuomi-Nikula 2009, 2, 10; Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 18–19; Sivula 2013, 164.

⁸⁰³ Ks. Fingerroos 2010, 22–23.

⁸⁰⁴ Raivo 2004, 142–143.

⁸⁰⁵ Benton 2010, 1–2; Čeginskas 2013, 122–123.

⁸⁰⁶ Benton & Cecil 2010, 17.

⁸⁰⁷ Broner-Bauer 1995, 138–139; Aronsson 2012, 46; Halbwachs 1950.

vaihtelee yksilöiden kesken. Näin ajateltuna jokainen yksittäinen tai yksityinen muisto on näkökulma yhteisön jakamaan elävään ja alati muuttuvaan kollektiiviseen muistiin.⁸⁰⁸

Rakennusperinnön arvottamisen näkökulmasta kollektiivisen muistin käsite on puhutteleva. Arvottamisen tekee tavallisesti asiantuntija, mutta esimerkiksi Puu-Käpylän tapauksen kohdalla keskustelusta tunnistettavaan kollektiivisen muistin muotoutumiseen vaikuttivat erityisesti asukkaat ja muut alueen käyttäjät. Asiantuntijaa tarvitaan kulttuuriperintöä määrittelevissä juridisissa prosesseissa, kuten suojelua harkittaessa, sillä asiantuntija liittyy näkemyksensä rakennusperinnöstä ja sen arvoista laajaan kansalliseen ja kansainväliseenkin kontekstiin. Asiantuntija siis tarkastelee kohdetta tiedostaen sen historian, henkilötasolta etäännytetyn metatarinan. Kollektiivisen muistin jakavat kuitenkin ainoastaan rajatut ihmisryhmät, ja tässä tapauksessa tämä pienryhmä muodostui Puu-Käpylän asukkaista. Kulttuuriympäristön käyttäjien ja asiantuntijoiden ajattelu ei näin ollen kohtaa, sillä toinen ryhmä lähestyy ympäristön menneisyyttä historian, toinen muistin näkökulmasta.

Aleida ja Jan Assman ovat erottaneet kaksi erilaista kollektiivisen muistin olomuotoa. Viestinnällisellä muistilla (*communicative memory*) he tarkoittavat arkipäiväistä, ihmisten kanssakäymiseen yhdistettävää muistia, jolle ominaisia piirteitä ovat yleistasoisuus, viestintätilanteessa olevien henkilöiden roolien vastavuoroisuus, temaattinen epävakaumus ja epäjärjestys. Tällainen muisti liittyy esimerkiksi kokemusten jakamiseen, vitsinkerrontaan tai vaikkapa juoruiluun – tilanteisiin, joissa kuuntelija muuttuu seuraavassa hetkessä puhujaksi ja toisin päin. Viestinnällinen muisti on esimerkiksi muistitietotutkimuksen (*oral history*) perusta. Kulttuurisella muistilla on sen sijaan toisenlainen luonne. Se eroaa viestinnällisestä muistista nimenomaan etäisyydellään arkipäiväiseen. Kulttuurisella muistilla (*cultural memory*) Aleida ja Jan Assmann tarkoittavat stabiilimpaa ja transsendenssia eli havaintojen ulkopuolelle jäävää, ajasta toiseen lähes muuttumattomana pysyvää muistia, joka liittyy tiettyihin menneisyyden kiintopisteisiin. Näiden kiintopisteiden muistoa ylläpidetään erilaisien kulttuurin muotoutumien (*cultural formation*), kuten tekstien, riittien tai monumenttien avulla, sekä vakiintuneella viestinnällä (*institutional communication*), kuten kertomuksin ja tavoin. Kulttuurinen muisti perustuu näiden menneisyyden kiintopisteiden käyttöön nykyajassa.⁸⁰⁹

Jos tarkastelen Puu-Käpylän keskustelun sisältämiä diskursseja ja osallisuutta Assmanien määritelmän valossa, keskustelun muistikäsitys pohjasi kulttuuriseen

⁸⁰⁸ Benton & Cecil 2010, 14–15; Halbwachs 1950.

⁸⁰⁹ Assmann 1995, 126–129.

muistiin – puutalojen säilyttämistä puoltavista kirjoituksista valtaosa oli muuttumattomia, menneisyyden kiintopisteisiin nojaavia kertomuksia, joista viestiminen noudatti vakiintuneen oloista kaavaa. Tämä muistikäsitys yhdisti aineistossa sekä kulttuuriympäristön asiantuntijoiden että asukkaiden argumentointia. Sen sijaan uutta asemakaavaehdotusta puolustaneista puheenvuoroista muistin käsite puuttui. Keskustelu sisälsi myös ympäristön nykytilaa havainnoivia kuvauksia liittäen ne osaksi omanlaistaan kyläidyttä. Assmannien tarkoittamalle kulttuuriselle muistille ominaista onkin, että se on olemukseltaan rekonstruktio – sen sisältämä tieto kerrotaan siis nykyhetkessä.⁸¹⁰

Kulttuuriperinnön aineellisesta ja aineettomasta olemuksesta puhutaan paljon, ja nykykäsityksen mukaan myös kaikki aineellinen kulttuuriperintö omaa aineettoman ulottuvuuden. Muistin näkökulmasta huomio korostaa aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön symbioottista suhdetta. Esimerkiksi arkkitehtuurista puhuttaessa aineettomat arvot ja itse rakennusperintö materiaana menettävät merkitystään, mikäli toinen näistä ulottuvuuksista puuttuu. Erilaiset tarinat voivat toimia yhteisöissä kollektiivisena muistina, mutta toisaalta arkkitehtuuri itsessään puhuttelee ihmisten muistia, sillä muisti kiinnittyy helposti konkreettisiin kohteisiin, kuten paikkoihin, rakennuksiin, museoihin ja monumentteihin.⁸¹¹ Tämä tukee sosiaalisen konstruktionismin aatemaailmaa, jonka mukaan muisti on kyseenalaistettava käsite, mikäli siitä puhutaan kognitiivisen ajatteluprosessin seurauksena syntyvänä itsestäänselvyytenä. Sosiaalisen konstruktionismin tieteenfilosofia lähestyy muistia ydinkysymyksen ”mikä mahdollistaa ajattelun ja muistamisen?” kautta. Näin ajateltuna muistamiseen liittyy aina jokin jälki tai merkki, joka laukaisee muistikuvan muodostumisen, ja toisaalta kaikkeen ihmisen toimintaan liittyy tällainen ärsykkeen ja muistikuvan muotoutumisen prosessi.⁸¹² Puu-Käpylän tapauksessa puutarhakaupunki vanhoine puutaloineen oli muistin muodostumiseen tarvittava konkreettinen ärsyke. Materiaalinen ympäristö oli usein symbolinen objekti, joka impulsseina menneisyydestä viesti rakennusaikaisista utrotoista sekä asukkaiden huolenpidosta.

Arkkitehtuurin kyky aktivoida muistiprosesseja on aina kulttuurisidonnainen ja riippuu kokijan taustoista. Muisti on kuitenkin rakennusperinnön vaalimisen kannalta tärkeä, sillä menneisyyden jäljet edistävät paikan, esimerkiksi oman asuinympäristön, kokemista ja siitä kiinnostumista. Ne auttavat ihmisiä sitoutumaan ympäristöönsä.⁸¹³ Tämä tarkoittaa, että historiallisesti syvällä ympäristöllä

⁸¹⁰ Assmann 1995, 128–133.

⁸¹¹ Holmila 2001, 111; Schultz 2000, 53; Cresswell 2004, 85.

⁸¹² Shoter 2003, 136–137. Lennart Zintchenkon mukaan rakennusten historia edustaa muistin aineellista puolta, kun taas mentaalinen muisti ilmenee kaupungissa muutoin, esimerkiksi yhteiskuntakäsityksessä. Ks. Zintchenko 2003, 226–227.

⁸¹³ Cresswell 2004, 85.

on materiaalisen ulottuvuuden rinnalla myös merkityksellinen, tarinasta ja sen tulkinnasta syntyvä ulottuvuus.⁸¹⁴ Puu-Käpylän keskustelussa rakennetun ympäristön arvoja hahmotettaessa aineellinen ympäristö muuntuikin kulttuurisen muistin ylläpitämien tarinoiden myötä arkkitehtuurista monimerkityksisemmäksi kulttuuriperinnöksi, johon ammennettiin lisäarvoa muun muassa menneisyydestä.⁸¹⁵ Alueen puutalojen säilyminen oli juuri tämän kollektiivisen muistin siirtämän kulttuuriperinnön, paikan merkitysten tunnistamisen, ansiota.

Rakennussuojelu toimintana liittyy tiiviisti muistin käsitteeseen, sillä suojeltaessa arvotetaan ja nostetaan huomioon vain tiettyjä rakennuksia – rakennussuojelu on siis muistin tuottamista.⁸¹⁶ Puu-Käpylä on osaltaan tällainen, suojeluprosessin myötä tuotettu muistin paikka. Muistin tuottaminen oli suojelukeskustelun aikana hyvin aktiivista, mistä kertoo muun muassa kaupunginhallituksen vuonna 1964 myöntämä määräraha Käpylän puutaloalueen pienoislajennuksen teettämisestä aiheutuvien kustannusten suorittamista varten.⁸¹⁷ Vuonna 1966 Helsingin kaupunginmuseo ryhtyi tallentamaan Puu-Käpylän ympäristöä ja elämää niin sanotussa Puu-Käpylän korttelitutkimuksessa, johon kuului alueen tiettyjen osien kotien dokumentointi valokuvaamalla, mittapiirustuksin sekä haastatteluin. Tallennustyön keskiössä olivat erityisesti kotien sisustukset sekä vanhimpien asukkaiden kokemukset. Korttelitutkimuksen tarkoituksena oli kerätä tietoa, jolla museon aiemmin teettämät Käpylän puutalojen pienoislajennokset myöhemmin elävöitettäisiin.⁸¹⁸ Museo jatkoi samankaltaisten dokumentointien tekemistä myös muissa kaupunginosissa.⁸¹⁹

Tallennetut, säilyttämisen arvoiseksi määritellyt ja näytteille nostetut kohteet muovaavat kollektiivista muistiamme ja vaikuttavat siten menneisyydestä muodostamamme ”virallisen historian” rakentumiseen. Suojelu tai muu rakennusperintökohteiden ja -alueiden arvoja korostava listaaminen on omanlaisensa prosessi, joka tuottaa muistista kollektiivisemmin ymmärrettävää historiaa. Tässä suhteessa museoinstituutiolla, jonka tehtäväkenttään kulttuuriympäristön suojelutyö maassamme kuuluu,⁸²⁰ on valtaa. Museoihin liittyy usein mielikuva objektiivisesta, autenttista historiaa tallentavasta kulttuuriperintölaitoksesta, mistä syystä niiden oletetaan tuottavan yhteisöiden menneisyyteen liittyviä tulkintoja. Tämän legitimitetin suojin museot toimivat yhteisöjen identiteettien muovaajina.⁸²¹

⁸¹⁴ Raivo 2004, 154–155, 160.

⁸¹⁵ Ks. Kirshenblatt-Gimblett 1995, 369; Kirshenblatt-Gimblett 1998, 7.

⁸¹⁶ Cresswell 2004, 85.

⁸¹⁷ HKA: *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta* 77 : 1964, 215.

⁸¹⁸ HKA: *Helsingin kaupungin virastot ja laitokset* 2 : 1966, 160.

⁸¹⁹ HKA: *Helsingin kaupungin virastot ja laitokset* 3 : 1967, 174–175.

⁸²⁰ Ks. Pihlman 2007; Kivilaakso 2010; *Ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi* 2017.

⁸²¹ Davison 2005, 184; Olsson 2004a, 55.

Kulttuuriympäristön asiantuntijuus

Suojelu kulttuuriperintöprosessina

Kulttuuriperinnön tutkimuksessa vallitsevan käsityksen mukaan kulttuuriperintöä ei ole ilman siihen liittyvää henkistä prosessia, jossa yksilöt, yhteisöt ja instituutiot valitsevat menneisyydestä haluamiaan jälkiä ja aktiivisesti tuottavat ne säilyttämisen arvoiseksi todisteeksi, kulttuuriperinnöksi.⁸²² Keskeinen käsite kulttuuriperintöprosessin kannalta on kulttuuriperintöyhteisö – kulttuuriperintö on siis aina jonkin yhteisön määrittelemää, ja kukin ihminen saa itse valita kuuluko tähän yhteisöön.⁸²³ Puu-Käpylän julkisesti käyty keskustelu on hyvä esimerkki kulttuuriperintöprosessista. Siinä perinpohjainen arvokeskustelu tuotti rakennettuun ympäristöön menneisyydestä aiheensa ammentaneita aineettomia ominaisuuksia, jotka antoivat alueelle sellaista lisäarvoa, että se alettiin nähdä säilyttämisen ja tässä tapauksessa asemakaavasuojelun arvoisena.⁸²⁴ Puu-Käpylän kulttuuriperintöprosessi sisälsi näin kulttuuriperinnön ja sen arvojen määrittelemistä sekä siihen liittyviä poliittisia valintoja.

Mutta minkä luonteinen kulttuuriperintöprosessi rakennussuojelupäätöstä edeltävä arvokeskustelu on? Esimerkiksi museokokoelmiin otettavat esineet läpikäyvät kulttuuriperintöprosessin, kun ne muuttuvat käyttöesineestä uudenlaiseksi museoesineeksi. Ne toisin sanoen menettävät alkuperäisen tarkoituksensa ja saavat uuden tehtävän kulttuuriperinnöksi tullessaan.⁸²⁵ Museologiassa suojelusta puhutaankin objektin kontekstin muuttavana käännekohtana. Peter van Mensch on hahmotellut objektin elämänkaareen kolme erilaista vaihetta: ensisijaisen kontekstin, jolloin esine on vielä tarkoituksenmukaisessa käytössään, museologisen kontekstin, kun objektista tulee suojeltu, sekä arkeologisen kontekstin, kun objekti on poistettu käytöstä.⁸²⁶ Vaikka pidän kulttuuriympäristön asiantuntijatyötä museotyönä silloin, kun se koskee ympäristön kulttuuriperintöarvoja, ei tämä museologinen määritelmä kuitenkaan sovi yhteen rakennusperinnön suojelemista edeltävän kulttuuriperintöprosessin kanssa. Suojeltu rakennus ei muuta luonnettaan käyttörakennuksesta museorakennukseksi muuta kuin poikkeustapauksissa. Usein rakennus säilyy siinä käytössä, johon se on tarkoitettukin.

⁸²² Sivula 2013, 163; Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 20; Siivonen 2013, 319; Björkholm 2011, 128; Bohman 2003, 12.

⁸²³ Sivula 2015, 57; Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 18–19.

⁸²⁴ Kulttuuriperintöprosessista, ks. myös Kirshenblatt-Gimblett 1995, 370; Kirshenblatt-Gimblett 1998, 7.

⁸²⁵ Ks. esim. Kirshenblatt-Gimblett 1998.

⁸²⁶ Kinanen 2007, 175; Mensch 1992.

Peter van Menschin määritelmän valossa on ymmärrettävää, että suojelu, johon museotoimi aktiivisesti tietoa tuottavana asiantuntijatahona osallistuu, mielletään kohteen kontekstin muuttavana, museoivana toimintana. Tämän näemyksen ja suojelutoiminnan todellisen tarkoituksen välillä on kuitenkin räikeä ristiriita. Suojelun tarkoituksena on kohteen jatkuvuuden turvaaminen sen arvoja mahdollisimman hyvin säilyttävällä tavalla. Kohteen arvojen säilymisessä olennaiseen rooliin nousevat puolestaan luontevassa käytössä pysyminen ja jatkuva hoito.⁸²⁷ Käytössä pysyminen vaatii, että kohde palvelee käyttäjiään mahdollisimman hyvin. Siksi suojeltuakin rakennusta voi käyttää, korjata ja kehittää, kunhan toimenpiteet toteutetaan rakennuksen luonnetta ja erityispiirteitä kunnioittavilla tavoilla. Kulttuuriympäristön asiantuntijoiden ajattelu onkin sekä Suomessa että kansainvälisesti siirtynyt suojelusta laajemmin kulttuuriympäristön muutoksen hallintaan.⁸²⁸ En siksi tässä yhteydessä näe edes tarpeellisenä pohtia suojeluun liittyvän kulttuuriperintöprosessin olemusta museoinnin näkökulmasta.⁸²⁹ Totean ainoastaan, että museoesineen ja suojellun rakennuksen kulttuuriperintöprosessit ovat täysin erilaiset. Kiinnostavaa on silti miettiä, millaisen käänteen suojeluun liittyvä kulttuuriperintöprosessi muodostaa rakennuksen *kulttuuriseen elinkaareen*. Suojelulla nimittäin on kohteen tai alueen tunnettuutta ja arvostusta lisäävänä kulttuuriperintöprosessina vaikutusta ja merkitystä kohteen tai alueen suosiolle.⁸³⁰

1900-luvulla suosittua elitististä tapaa ymmärtää kulttuuri ylemmiltä yhteiskuntaluokilta alemmille siirtyvänä kulttuuriperintönä on kritisoitu paljon. Suomeksi tätä ajattelutapaa kutsutaan alenevien kulttuuriprosessien hypoteesiksi, Saksassa se tunnetaan nimellä ”gesunkenes Kulturgut”.⁸³¹ Olen samaa mieltä ajattelutavan elitistisestä luonteesta, ja rakennusperintöön ’teoria’ ei sellaisenaan päde. Kun esimerkiksi Puu-Käpylää tai aiemmin mainitsemaani Pihlajamäen lähiötä, jotka molemmat ovat sosiaalisen asuntotuotannon esimerkkejä eli alun perin työväelle rakennettuja asuinalueita, tarkastelee kulttuuriperintöön liittyvien arvostusten näkökulmasta, voikin hahmottaa rakentamisvaihetta seuranneen arvonalaskun, mutta suojelun jälkeisen uuden nousun. Molemmat vaiheet ovat hitaita ja tapahtuvat vuosikymmenten saatossa.⁸³²

⁸²⁷ Kivilaakso 2010, 3; Kivilaakso 2013, 215; *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 29.

⁸²⁸ Ks. esim. *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 7; Pearce 2014, 16.

⁸²⁹ Laura Tuomisen artikkeli ”Museoiminen” *metaforana ja rakennussuojelukriittisenä argumenttina* kertoo aiheesta hyvin ja perusteellisesti. Ks. Tuominen 2004.

⁸³⁰ Ks. Kivilaakso 2013.

⁸³¹ Jo 1800-luvun lopulla syntyneen käsitteen vakiinnutti saksalaiseen keskusteluun Hans Naumann teoksessaan *Grundzüge der deutschen Volkskunde* (1922). Ks. Naumann 1922; Räsänen & Tuomi-Nikula 2000, 246–248; Knuutila 1994, 25.

⁸³² Ks. Kivilaakso 2013.

Puu-Käpylässä suojelu ja Helsingin Kansanasunnot Oy:n saneerauksia seurannut alueen yleisilmeen kohentuminen on houkuttanut alueelle yhä varakkaampia asukkaita. Alueella on edelleen sekä kaupungin vuokra-asuntoja että osuuskuntien asuntoja. Koko Helsingin perspektiivissä alue on kuitenkin erityinen, ja sen imago on noussut viidenkymmenen vuoden takaisesta tilanteesta. Puu-Käpylää on kutsuttu yhdeksi Helsingin arvostetuimmista asuinalueista.⁸³³ Alueen työttömyysaste oli ainakin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä matala, ja asukkaiden tulotaso suhteellisen korkea.⁸³⁴ Alueella on toisin sanoen tapahtunut *gentrifikaatiota* eli kaupunkialueen sosioekonomista ja fyysistä kohentumista, mikä on ollut tavallinen ilmiö suomalaisissa puukaupungeissa laajemminkin 1900-luvun loppupuoliskolla.⁸³⁵ Irma Uuskallio on todennut, että Helsingin gentrifikaatioilmiölle tyypillistä on arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun ammattilaisten toimiminen niin sanottuina mielipidejohtajina. Kun jokin asuinalue saa osakseen ammattilaisten kiinnostusta, voi sen koko sosioekonominen rakenne alkaa vähitellen muuttua.⁸³⁶ Tämä näkemys asettuu hyvin myös Puu-Käpylän kontekstiin.

Puu-Käpylän arkkitehtuurin arvostuksesta kertoo myös matkailusektorin ylläpitämät mielikuvat alueesta. Vuonna 2010 julkaistussa, Helsingin kaupungin matkailu- ja kongressitoimiston ulkomaisille turisteille suuntaamassa esitteessä Puu-Käpylä on nostettu pääkaupunkiseudun neljänneksi tärkeimmäksi arkkitehtuurinähtävyydeksi heti Alvar Aallon rakennusten, Tempeliaukion kirkon ja Senaatintorin monumentaalikeskustan jälkeen. Huomionarvoista on, että Puu-Käpylä on listauksessa korkeimmalle sijoittunut asuinalue. Esimerkiksi turistien suosimaa keskustavyöhykettä lähempänä olevat Katajanokka, Ullanlinna ja Eiran jugendkorttelit sekä Espoon Tapiola jäävät kyseisessä matkailuesitteessä alemmille sijoille.⁸³⁷

Kulttuuriperintöprosessin vaikutus rakennettuun ympäristöön liittyviin mielikuviiin ja arvostuksiin on oma kokonaisuutensa. Oma kysymyksensä on kuitenkin museoesineiden ja suojeltujen rakennusten kulttuuriperintöprosesseihin liittyviin valintoihin kytkeytyvä valta. Museoihin valikoituneet esineet kertovat museotyöntekijöiden ja ympäröivän kulttuurin järjestyksestä ja käsityksistä. Esimerkiksi museonäyttelyt voidaan siksi nähdä myös tekijöistään, tai ainakin näiden arvoista ja asenteista, kertovina näyttelyinä. Näyttelyiden taustalta voi tunnistaa erilaisia

⁸³³ Esim. Nikula 1993, 125.

⁸³⁴ Lankinen 2006, 67–68.

⁸³⁵ Gentrifikaatiosta suomalaisissa puukaupungeissa, ks. Lillbroända-Annala 2010.

⁸³⁶ Uuskallio 2001, 128–129.

⁸³⁷ *Helsinki City Tourism Brochure "Helsinki Visitors Guide"* 2010, 23. Myös Bengt Lundsten nosti haastattelussa esiin Puu-Käpylän kansainvälisen kiinnostavuuden – alueella vieraili turisteja jo ennen kuin kaavoituskiista alkoi. HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

identiteettejä, joiden etuja näyttelyt ajavat.⁸³⁸ Kun tätä ajattelutapaa vertaa rakennussuojeluun liittyvään kulttuuriperintöprosessiin, voi museoesineen ja suojellun rakennuksen väliltä tunnistaa jonkinlaisen yhteyden. Vaikka suojellut rakennukset eivät tavallisesti muutu museorakennuksiksi, vaan säilyvät elävinä ja käytettävänä, tarpeiden mukaisesti joustavina objekteina, liittyy suojeluun samankaltaista valtaa kuin liitettäessä esineitä museon kokoelmiin. Suojelutoiminta on juridista toimintaa, ja tästä syystä siinä valtaa käyttää aina viranomainen tai virkansa puolesta prosessiin osallistuva muu asiantuntija. Kansalaistoimijoiden ja omistajien valta rajautuu näin ajateltuna lähinnä tietoisuuden lisäämiseen, omaisuuden ylläpitoon sekä mahdollisten suojeluesitysten tekoon.⁸³⁹

Oikeus kulttuuriperinnön määrittelyyn onkin puhuttanut tutkijoita paljon viimeisinä vuosikymmeninä. Perinteinen asetelma, jossa kulttuuriperinnön parissa työskentelevät hallintoviranomaiset toimivat juridiikan ja politiikan sanansaattajina, on saanut osakseen runsaasti kritiikkiä niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Autoritäärisen kulttuuriperintöasiantuntijuuden on sanottu unohtavan ihmisen, sillä kulttuuriperintö on lopulta juurikin sen henkisesti jakavan kulttuuriperintöyhteisön yhteistä omaisuutta. Kulttuuriperinnön määrittelyssä pitäisi siis aina olla osallisena ne tavalliset ihmiset, jotka kulttuuriperinnön henkisen omistajuuden jakavat. Niin sanotun autoritäärisen kulttuuriperinnönprosessin vastareaktiona onkin kokeiltu uudenlaisia metodologisia, osallistavia lähestymistapoja, joissa kuuluviin saadaan myös subjektiiviset äänet.⁸⁴⁰

Mikäli juridista rakennussuojelutoimintaa tarkastellaan kulttuuriperintöprosessin näkökulmasta, ei autoritäärisyydestä voi silti koskaan päästä kokonaan pois. Suojelupäätöksen tekee aina joku päättävässä asemassa oleva, ja päätöksenteon välineenä käytetään asiantuntijoiden tekemää arvetusta. Richard Readyn ja Ståle Navrudin mukaan päättäjien tulee kuulla sekä asiantuntijoita että suurta yleisöä, mutta kuitenkin niin, että asiantuntijan lausunto on aina painavin.⁸⁴¹ Näkemys perustuneeseen siihen, että esimerkiksi rakennusperinnön arvottamistyössä asiantuntijoilla on aina laajempi, valtakunnallinen ja globaalikin ymmärrys siihen, mitä kohde tai alue edustaa sekä siihen, miten rakennusperintöä arvotetaan ja suojellaan. Toisekseen vaikka kansalaisten osallistumismahdollisuuksia tulla kuulluksi on pyritty kehittämään, ei esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslaki (1999/132) pystynyt ratkaisemaan kuulemisiongelmaa ihanteellisesti – hyvästä yrityksestä huolimatta.⁸⁴²

⁸³⁸ Kirshenblatt-Gimblett 1998, 78.

⁸³⁹ Rakennussuojelun osalliset ja näiden tehtävänjako, ks. Kivilaakso 2010, 5.

⁸⁴⁰ Esim. Swensen & Sæter 2011; Karhunen 2014; Kahila-Tani 2015.

⁸⁴¹ Ready & Navrud 2002, 6, 8–9.

⁸⁴² Ks. esim. Koskiaho 2002; Lapintie 2002.

Monimuotoinen asiantuntijuus

Perinteisen ajattelutavan mukaan asiantuntija omaa tietyt tiedot ja taidot erityisalastaan, mitä niin sanotuilla 'maallikoilla' ei ole, ja yhteiskunta tunnustaa ja arvostaa näitä asiantuntijan erityistietoja ja -taitoja.⁸⁴³ Asiantuntijuuden käsite on kuitenkin laajentunut viime vuosikymmenten aikana johtuen eri tieteenalojen, koulutusten ja ammattien eriytymisestä.⁸⁴⁴ Kulttuuriympäristön asiantuntijuuden kohdalla puhuisin kuitenkin eriytymisen sijaan eri alojen lähenemisestä. Työtä tehdään tietyn käsitteen ympärillä, ja esimerkiksi erilaisissa hallinnollisissa prosesseissa kulttuuriympäristön arvoihin kantaa ottava asiantuntija voi olla koulutukseltaan esimerkiksi arkkitehti, konservattori, historioitsija tai kulttuurintutkija. Kulttuuriympäristön asiantuntijuus on näin ollen monialaista, sillä käsite, jonka parissa työtä tehdään, on moniulotteinen ja elävä. Kulttuuriympäristön asiantuntijuus ei siis muodostu pelkästä rakennuskulttuurin, arkkitehtuurihistorian ja yhdyskuntasuunnittelun tuntemuksesta, vaan myös esimerkiksi syvemmin kulttuuriperintöön liittyvien merkitysten ja niiden subjektiivisuuden ymmärtämisestä sekä valta-asetelmien tiedostamisesta. Toisekseen kulttuuriympäristö on jokaisen ihmisen ympäristöä, mistä syystä kulttuuriympäristön asiantuntijuudesta puhuttaessa on huomioitava myös ympäristön kokijoiden näkemykset.

Vaikka kulttuuriympäristön käsite on viranomaiskieltä, ei viranomaistyö perustu aina pelkkään autoritääriseen määräämiseen. Esimerkiksi valtakunnallisessa kulttuuriympäristöstrategiassa on huomioitu Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen henki, jonka maisemakäsityksen mukaan 'maisema' tarkoittaa "aluetta sellaisena kuin ihmiset sen mieltävät ja jonka ominaisuudet johtuvat luonnon ja/ tai ihmisen toiminnasta ja vuorovaikutuksesta".⁸⁴⁵ Myös kulttuuriympäristö voi siten olla *arvokasta*, vaikkei se olisikaan juridisesti toteutuvan *suojelun arvoista*.⁸⁴⁶ Ammatillisesta kulttuuriympäristön asiantuntijuudesta puhuttaessa onkin muistettava, että kulttuuriympäristön suojele perustuu tiettyjen juridisten ja hallinnollisten sääntöjen ja normien ohjaukseen. Ammatilliseen kulttuuriympäristön asiantuntijuuteen kuuluu näiden säännösten tuntemus, mutta samalla niiden rajallisuuden tiedostaminen. Siksi asiantuntijuuteen liittyy myös oman ammatillisen paikkansa hahmottaminen.

Hallinnollista kulttuuriympäristötyötä tekevällä asiantuntijalla on virkansa mukainen tehtävä, jota tämän tulee hoitaa ja johon liittyy näkökulmaa ajaa.

⁸⁴³ Väliverronen 2016, 52.

⁸⁴⁴ Väliverronen 2016, 45.

⁸⁴⁵ Häyrynen 2012, 115–116; *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 8, 26; *Eurooppalaisen maisemayleissopimus*, 1 Luku 1 artikla.

⁸⁴⁶ Ks. humanistisen maisemantutkimuksen käsitykset maisemasta, Häyrynen 2012, 116.

Asiantuntijankin on silti ymmärrettävä, että omaan erityisalaan liittyvää asiantuntijuutta on myös ammattiyhteisön ulkopuolella. Tämä asiantuntijuus on luonteeltaan toisenlaista – se perustuu esimerkiksi rakennusten asukkaiden omiin, subjektiivisiin tai yhteisönä jakamiin kokemuksiin ja muistitietoon.⁸⁴⁷ Asiantuntijuus laajennettuna käsitteenä tarkoittaa siis myös kokemusperäistä tietoa, jota ammatillisilla asiantuntijoilla ei aina ole. Tiedeviestinnän alalla kokemusperäistä tietoa omaavia asiantuntijoita kutsutaan *kokemusasiantuntijoiksi*. Viestinnän näkökulmasta kokemukseen perustuva tieto sekä asiantuntijatieto voivatkin parhaimmillaan täydentää toisiaan arvokkaalla tavalla.⁸⁴⁸ Puu-Käpylän keskustelu on esimerkki siitä, miten kokemusasiantuntijoiden ja ammattiasiantuntijoiden näkemysten yhteenliittyminen synnytti vaikuttavaa, asioiden tarkempaan tutkimiseen johtanutta ja sitä kautta poliittista päätöksentekoa johdattanutta tietoa.

Kansalaiset ovat nykyään entistä halukkaampia osallistumaan erilaisiin tiedellisiin ja yhteiskunnallisiin keskusteluihin, mikä johtuu muun muassa koulutustason nousemisesta. Ihmiset ovat yhä lähdekriittisempiä ja haluavat vaikuttaa siihen, miten tietoa sovelletaan yhteiskunnassa.⁸⁴⁹ Tästä johtuen yleisön sitouttava (*engagement*) ja uusia yleisöjä tavoitteleva (*outreach*) viestintä onkin vuorovaihteista ja keskustelevaa. Sitouttava ja sitä kautta asioihin vaikuttava viestintä ei johda tietoa autoritäärisesti ylhäältä alas eli asiantuntijoilta kansalle, vaan avoin asiantuntijuus tarkoittaa oman asiantuntijuutensa rajojen tiedostamista. *Avoin asiantuntijuus* on sitä, että ymmärtää suuren yleisön omaaman tiedon potentiaalin asioiden edistämiseksi ja kehittämisessä sekä hyväksyy ja tunnustaa asiantuntijayhteisön ulkopuolisen asiantuntijuuden.⁸⁵⁰ Tiede- tai asiantuntijaviestintä ei siis ole pelkkää tutkimuksen tai asiantuntijatiedon popularisointia, vaan aktiivista osallistumista yhteiskunnallisiin dialogeihin, mikä asettaa asiantuntijan myös kuuntelijan rooliin.⁸⁵¹

Avoin asiantuntijuus ja sen mukanaan tuoma julkisuus on sekä hyvä että ongelmallinen asia. Kulttuuriympäristöstä puhuttaessa avoin asiantuntijuus voi lisätä ihmisten kiinnostusta ympäristöönsä kohtaan sekä tehdä esimerkiksi päätöksentekoprosesseista avoimempia. Avoin asiantuntijuus voi kuitenkin myös lisätä ennakkoluuloja niin sanottua 'virallista tietoa' kohtaan. Esa Väliverronen mukaan media helposti suosiikin virallisen tiedon haastajia.⁸⁵² Auktorisoidun perinnön diskurssi⁸⁵³ on kehitetty osoittamaan kokemusasiantuntijuuden merkitys

⁸⁴⁷ Ks. esim. Karhunen 2014.

⁸⁴⁸ Järvi & Vainikainen 2010, 148–149. Ks. myös Väliverronen 2016, 53.

⁸⁴⁹ Väliverronen 2016, 19.

⁸⁵⁰ Brossard & Lewenstein 2010, 17, 33.

⁸⁵¹ Väliverronen 2016, 22–23.

⁸⁵² Väliverronen 2016, 45–47.

⁸⁵³ Ks. Smith 2006.

hallinnollisen asiantuntijuuden rinnalla yhteisestä kulttuuriperinnöstä puhuttaessa. Ajatus on kaunis, mutta jos sen kärjistää, voi se muuttua asiantuntijatyön tarkoitusta nakertavaksi. Perinteisen asiantuntijakäsityksen mukaan keskeisenä ammatti- ja kokemusasiantuntijat erottavana tekijänä on ajatus asiantuntijasta puolueettomana, oman ammattikunnan eettisiä periaatteita noudattavana asiantuntijana.⁸⁵⁴ Tämä ammattietiikka ei ole tulevaisuudessakaan murenemassa, vaikka esimerkiksi kulttuuriympäristön arvottamisprosesseja saataisiinkin demokraattisemmiksi. Kulttuuriympäristön asiantuntijoille on jatkossakin tarvetta, joskin asiantuntijaviestintään on syytä kiinnittää yhä enemmän huomiota johtuen kulttuuriympäristöhallinnon ja kansan välille muodostuneesta, osin kriittisten kulttuuriperinnön tutkimuksenkin kasvattamasta railosta.

Puu-Käpylän keskustelu on positiivinen esimerkki keskusteleavasta, avoimeen asiantuntijuuteen perustuvasta asiantuntijaviestinnästä.⁸⁵⁵ Lehtikirjoituksissa säilyttämisen arvoisina esiintyivät paitsi rakennukset, myös niihin liittyvät merkitykset. Keskustelussa esiin nousseet rakennusperinnön aineettomat merkitykset, kuten rakennetun ympäristön yhteisöllisyyttä tukeva ominaisuus, olivat ensisijaisesti ympäristön henkisen omistajuuden jakavan kulttuuriperintöyhteisön esiintuomia. Näin ajateltuna keskustelussa yhdistyivät sekä ammattiasiantuntijoiden että asukkaiden hallussa oleva tieto. Eri äänten sekoittuminen lisäsi tiettyjen diskurssien voimaa arvokeskustelussa. Tässä olennaiseen asemaan nousi se, että osa asukkaista ja asiantuntijoista löysi niin sanotusti 'yhteisen sävelen' – jaetun tavan puhua alueen arvokkaista piirteistä, vaikkakin omista perspektiiveistään.⁸⁵⁶

Asiantuntijat Puu-Käpylän keskustelussa

Taistelevat diskurssit

Aineistosta nousevat teemat sopivat yhteen Jaana Nevalaisen Joensuun keskustan muutokseen liittyviä sanomalehtikirjoituksia käsitelleen tutkimuksen tulosten kanssa. Nevalaisen tutkimuksessa julkinen kirjoittelu nosti esiin eri intressiryhmiä ja heidän erilaiset käsityksensä kaupungista – kaupunkitila voitiin nähdä tie-

⁸⁵⁴ Väliaverronon 2016, 52. Asiantuntijuuden voi hahmottaa myös universaalista tai kontekstuaalisesta ja paikallisesta perspektiivistä. Ks. Saaristo 2000.

⁸⁵⁵ Bengt Lundsten muisteli, etteivät asiantuntijat aina osanneet puhua Puu-Käpylän tapauksessa niin sanotusti kansan kielellä, joskin hän kertoi asiantuntijaviestinnän parantuneen tässä suhteessa tilanteen kehittyessä. Lundstenin mukaan Puu-Käpylässä järjestettiin myöhemmin korjaustöiden yhteydessä myös korttelikohtaisia asukastilaisuuksia, joissa asukkaat saivat tuoda ilmi omia mielipiteitään. HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

⁸⁵⁶ Ks. HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016, Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

don kaupunkina ja elettyinä kaupunkina.⁸⁵⁷ Puu-Käpylän keskustelussa useimmin toistuneita, alueen tulevaisuuden kannalta tärkeinä pidettyjä diskursseja olivat historiallisen merkityksen ja viihtyisän kaupungin diskurssit. Erityisesti alueelle ominainen puutarhamaisuus, kaupunkiluonto, oli useimmiten toistuva teema. Näiden rinnalla aineistossa toistui yhteisesti jaettu käsitys siitä, että asuinalueena Puu-Käpylän tulee olla asuttava riittävässä kunnossa olevine asuinrakennuksineen ja niiden ajan tasoon vastaavine mukavuuksineen. Aineistosta löytyvät diskurssit liittyivät myös taloudellisiin kustannuksiin, yhteiskunnalliseen merkitykseen ja kaupunkisuunnittelun valtakysymyksiin. Nämä diskurssit ovat rinnastettavissa Nevalaisen kutsumiin tiedon ja elämän kaupunkeihin. Aineistossa puutarhakaupungin tiedollisen ja elämistä painottavien arvojen jaottelu eri kategorioihin on kuitenkin ongelmallista, sillä ne limittyvät keskenään taidokkaasti. Pidän silti mainittavana huomiona, että keskustelun keskeisimmäksi puheenaiheeksi nousi asuinalueen ajallinen ulottuvuus – yhtäältä sen historiallinen syvyys ja toisaalta jatkuvuus edelleenkin asukkaita mahdollisimman hyvin palvelevana asuinympäristönä.

Kun puhun ”taistelevista diskursseista”, haluan korostaa, että aineistossa vastakkainasettelu on ollut keskustelua eteenpäin vievää ja erinäisiä näkökohtia esiin tuovaa, mutta että keskustelun ydinsanomien kannalta kysymys ei ole niinkään ollut eri teemojen välisistä vastakkaisuuksista, vaan pikemminkin yhteisistä päämääristä, joita kohden esiin tuodut näkökohdat ovat johdattaneet. Aineiston sisältämien monisyisten argumenttien valossa pidän siis liian kärjistettynä tapana puhua kaupunkisuunnittelusta esimerkiksi joko ”rahan” tai ”kulttuuriperinnön” ehdoilla. Puu-Käpylän tapauksessa tuskin kukaan olisi halunnut purkaa vanhoja puurakennuksia pelkästä purkamisen halusta tai suojella niitä ainoastaan suoje-lumyönteisyyden tähden. Tunnistan siis eri tahojen intressien väliltä jonkinlaista jatkuvuuteen tähtäävää samankaltaisuutta riippumatta siitä, mitä argumenttia on käytetty ja miten todenperäinen kyseinen argumentti on ollut.

Pääsen tästä perustavanlaatuisen kysymykseen vastakkainasettelun hyödyllisyydestä kaupunkisuunnittelussa. Paradoksiajattelu on saanut kritiikkiä myös muissa tutkimuksissa. Esimerkiksi käsitteet *moderni*, *modernismi* ja *modernisatio* on asetettu usein vastakkain konservatiivisempien ilmiöiden kanssa. Bruno Latour kutsuukin modernismia illuusioksi, jonka olemme itse kehittäneet. Hänen mukaansa modernismista puhuttaessa yleisesti hyväksyttynä totuutena tehdään aina kahtiajakoa esimerkiksi modernin ja perinteen, länsimaisen ja muun maailman, tieteen ja politiikan sekä luonnon ja yhteiskunnan välillä. Latour kritisoi tällaista dikotomista ajattelua jähmeäksi ja lokeroivaksi ja esittää, että maailma tulisi

⁸⁵⁷ Nevalainen 2004b, passim.

hahmottaa mieluummin useista lähteistä itseensä ammentavien, tapauskohtaisten ja mukautuvien hybridien kautta. ”Mitä päättäväisemmin kieltäydymme kuvittelemaisista hybrideistä, sitä mahdollisemmaksi niiden ristisiitokset käyvät”, Latour kirjoittaa.⁸⁵⁸ Aineistoni valossa allekirjoitan Latourin näkemyksen täysin. Keskustelun osallisten joukossa näkemykset sekoittuivat osin hybrideiksi, sillä myös esimerkiksi arkkitehtuurin asiantuntija saattoi olla paikan kokija tai asukas, mistä kertoo muun muassa Puu-Käpylän asiaa voimallisesti edistäneen Suomen rakennustaiteen museon intendentin Kyösti Ålanderin kaksoisrooli asiantuntijana ja Puu-Käpylän asukkaana.⁸⁵⁹

Kun tarkastelen Puu-Käpylän tapausta kaupunkisuunnittelusta käytävänä arvokeskusteluna, näyttäytyy Latourin ajattelu varsin järkeenkäypänä. Myös omassa aineistossani nousee esiin diskurssitason dikotomia, käytettyjen argumenttien jyrkkä vastakkainasettelu. Keskustelussa ei siis eksplisiittisesti tavoiteltu alueen parasta ajavaa, toimintaan johtavaa ja eri näkökohdat yhdistävää hybridiä, vaan se perustui ennemminkin tiettyyn näkökantaan takertuvaan kirjoitteluun. Räikein esimerkki tällaisesta kirjoittelusta löytyy *Käpylä-lehdestä* vuodelta 1967. Vuoden ensimmäisessä numerossa julkaistiin Eikka Mäkisen kirjoitus otsikolla ”Käpyläläisten ajatuksia Puu-Käpylästä”.⁸⁶⁰ Seuraavassa numerossa arkkitehti Pekka Laurila kirjoitti samalla otsikolla pitkän ja kriittisen vastineen todeten, että Mäkinen oli kirjoittanut liian yleistävään sävyyn ”Puu-Käpylän purkamisen puolesta”. Laurilan mukaan osuvampi otsikko olisikin ollut ”Eräiden käpyläläisten ajatuksia Puu-Käpylästä”. Kirjoituksessaan Laurila toi esiin muunlaisia asukasnäkökulmia puutalojen säilyttämistä voimakkaasti puolustaen. Lehden toimitus on julkaissut Laurilan kirjoituksen lehdessä sellaisenaan, joskin sen perään on liitetty niin Eikka Mäkisen, Mikko Pitkäniemen kuin ”toimittajan” eli Valle Ojaniemen vastineet.⁸⁶¹ Vastineissa tuodaan esiin, että Laurila olisi ylitulkinnut alkuperäistä kirjoitusta. Kaikkia näitä kirjoituksia jälkikäteen analysoiden ja keskustelun ulkopuolisena tahona totean, ettei rakennetun ympäristön arvoista puhuminen ole lainkaan yksiselitteistä. Esimerkiksi Pitkäniemi toteaa vastineessaan, että näkee Laurilan ja oman mielipiteensä asian ”ydinkohdasta” samanlaisina: ”Avainasemassa ovat ihmiset eikä puut, puutalot ja puutarhat.” Huolimatta tästä, asian ytimeen asettuvasta yhteisymmärryksestä, aihetta voi kuitenkin perustella eri tavoin ja monenlaisista näkökulmista, mikäli aihe kieltäydytään näkemästä Latourin tarkoittaman eri tekijöiden hybridin tavoin. Toisekseen asiat voidaan kärjistää me-

⁸⁵⁸ Ks. Latour 2006, 27–30.

⁸⁵⁹ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016, Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

⁸⁶⁰ *Käpylä-lehti* 1/1967, 2.

⁸⁶¹ *Käpylä-lehti* 2/1967, 5.

diassa äärimmäisyyksiin asti, mistä esimerkkinä siteeraan ”toimittajan” vastinetta Laurilan kirjoitukseen:

Arkkitehti Laurilan tulkinta siitä [otsikosta] on hämmästyttävä. Sen mukaan pitäisi vaalienaikaisen otsakkeen ”Suomalaiset äänestävät” merkitä, että jok’ikinen suomalainen sylvauvasta vanhukseen on mukana puuhassa. Käpyläisten ”ajatuksia” niin arkkitehti Laurilan kuin Eikka Mäkisenkin jutun otsakkeessa sisältää sen totuuden, että ajatusten esittäjät ovat todella käpyläläisiä eivätkä sivustakatsojia.⁸⁶²

Jouni Häkli on kirjoittanut kaupunkisuunnittelun osallisuutta käsittelevässä artikkelissaan kriittisen ja rakentavan lähestymistavan yhteydestä ja esittänyt, etteivät nämä kaksi erilaista tapaa asennoitua keskusteluun ole toisiaan poissulkevia. Häklin mukaan ”kriitikki voi olla otteeltaan rakentavaa ja rakentamisen pyrkimys kriittistä”. Tästä huolimatta nämä erilaiset lähestymistavat voivat johtaa hyvinkin erilaisiin toimintatapoihin.⁸⁶³ Aineistosta heijastuu monenlaiset tavat suhtautua tilanteeseen – joukossa on siis sekä vahvaa ja puolustautuvaa kritiikkiä, mistä edellä siteeraamani lehtileike vastineineen kertoo, että rakentavaa ja ratkaisukeskeistä kirjoittelua, jossa painotetaan ennemminkin harkintaa ja aikalisää käsittelyyn kuin asian ratkaisemista jonkun tietyn näkökohdan voitoksi. Kun kokonaisuutta analysoi sen eri osia yhteen liittäen tai vertaillen, on taustalta tunnistettavissa lopulta vahva hybridi, jota uskaltaisin kutsua jopa jonkinasteiseksi synteetiksi. Tätä näkemystä tukevat ne muutamat aineistosta löytyvät analyttiset ja asiaa monelta kannalta pohtivat näkemykset, jotka tunnistivat joko sidoksia eri näkökohtien väliltä tai vastaavasti harkinnan puutteesta johtuvaa ääriajattelua oman näkökohdan ajamisessa. Tällaisissa puheenvuoroissa korostui järjenkäyttö ja harkinta alueen tulevaisuuden kehittämisessä – päätöksen teko ajan kanssa sekä eri arvojen ja perusteluiden yhteen liittäminen kaikki näkökohdat mahdollisimman hyvin huomioivalla tavalla.⁸⁶⁴

Puu-Käpylän keskustelu kokonaisuutena tukee huomiota siitä, että yksittäisten näkökohtien konteksti on aina konstruktionistinen eli asioiden osin kuvitteellistakin sidoksista rakentunut.⁸⁶⁵ Vaikka kiistan ytimessä olivat erinäiset aiheeseen liittyvät yksityiskohdat, keskustelu ei juuttunut niihin, vaan pikemminkin rakensi niiden kautta kokonaisuutta, kutsuttakoon sitä sitten vaikka Latourin tarkoittamaksi hybridiksi. Lopputulos, johon Puu-Käpylän keskustelu päättyi, on

⁸⁶² *Käpylä-lehti* 2/1967, 5.

⁸⁶³ Häkli 2002, 110.

⁸⁶⁴ Esim. Kyösti Reunasan puheenvuoro, *Helsingin Sanomat* 11.5.1966, 6.

⁸⁶⁵ Holstein & Gubrium 2003, 194.

esimerkki siitä, millaiseksi hybridiksi arvokeskustelu lopulta johti. Alue suojeltiin, jolloin puutalojen säilyttämisestä tuli omistajille pakollista. Samalla huonokuntoinen vuokra-asuntoyhtiö saneerattiin siten, että asunnot vastasivat silloista vaatimustasoa. Keskustelussa esiintyneitä diskursseja kokonaisvaltaisesti tulkiten näyttääkin siltä, että suurin osa esitetyistä näkökulmista tuli noteeratuksi ja kaikki olivat voittajia – loppuratkaisun ansiosta huomioituksi tulivat niin historiallinen syvyys, asuinalueen jatkuvuus ja käyttömukavuus kuin sen kehittämisen kustannustehokkuuskin.

Auktorisoidun perinnön diskurssi⁸⁶⁶ istuu hyvin kulttuurimaantieteilijöiden huomioon siitä, että paikkoihin liittyvät kiistatilanteet vaativat usein ”meidän” ja ”muiden” välistä dikotomiaa, jotta paikan identiteettiä ja sen erityisyyttä voidaan korostaa.⁸⁶⁷ Oli kyse siis joko kulttuuriperintöön tai paikkaan liittyvistä kiistoista, ne ovat usein poliittisia ja siten ihmisten diskursseillaan tuottamia. Latourin hybridiajattelun valossa Puu-Käpylänkin keskustelu näyttäytyy kuitenkin toisin. Siinä auktorisoitua on ollut lähinnä vuonna 1960 julkisuuteen tuotu ja lopulta toteuttamatta jäänyt asemakaavaehdotus. Myös diskurssien valossa asiantuntijoiden ja asukkaiden välinen vastakkainasettelu hämärtyy. Kun asiaa tarkastelee pintaa syvemmältä, taustalta löytyy eri toimijoiden muodostama kokonaisuus, jossa eri näkökohdat ja diskurssit taistelevat keskenään, mutta jossa toimijoiden välinen vastakkainasettelu onkin vaikeampi hahmottaa.

Lopputulosta ja diskursseja tarkastellen tuntuu siltä, että puutalojen säilyttämistä edellyttänyt asemakaava oli lopulta niin sosiaalisesti, toiminnallisesti, taoudellisesti kuin kulttuuriperinnön vaalimisen kannalta tyydyttävien ratkaisu. Esitän näin ollen, etteivät rakennussuojeluun liittyvät kysymykset aina ole asiantuntijoiden ja asukkaiden välisten intressien vastakkainasettelua. Näkemysten välinen dikotomia voi johtua myös siitä, että asioista puhutaan eri termeillä. Siinä missä esimerkiksi Eeva Karhunen huomasi Porin Kuudennen osan rakennusinventoinnissa viranomaisten lähestyneen rakennusperintöä lähinnä materiaalisina ja visuaalisina objekteina,⁸⁶⁸ Puu-Käpylän tapauksessa samaten asiantuntijat painottavat julkisuudessa rakennusperinnön aineettomia merkityksiä – myös niitä, jotka olivat tärkeitä asukkaille ja paikan identiteetille. Tutkimukseni perusteella nostankin keskeisimmäksi asukkaita ja asiantuntijoiden välisiä näkemyksiä yhdistäväksi tekijäksi paikan hengen – sellaiset rakennukset, jotka tukevat paikan identiteettiä ja lunastavat paikkansa sen osana sekä sellaiset menneisyyden tulkinat, jotka kertovat paikan itsensä tarinaa. Suurten, kansallisten metakertomusten

⁸⁶⁶ Ks. Smith 2006.

⁸⁶⁷ Cresswell 2004, 26–27.

⁸⁶⁸ Karhunen 2014, 38.

sijaan keskeiseen asemaan nousevat näin ollen tarinat, jotka paikan sen jakavan kulttuuriperintöyhteisön keskuudessa rakentavat, kuten myös Eeva Karhunen on tutkimuksessaan todennut.

Tiedonpolitiikka ja asiantuntijavalta

Jouni Häklin mukaan kaupunkisuunnittelun poliittisuus on osin muuttanut luonnettaan, sillä intressisidonnaisen kaupunkipolitiikan rinnalla on alettu huomioida myös ”pätevän tiedon määrittelyyn” keskittyvä tiedonpolitiikka. Kun kaupunkisuunnittelu nähdään kaupunkipolitiikkana, kyse on eri osallisten ja suunnitteluun vaikuttavien tekijöiden välisestä ”pelistä”, jolloin suunnittelua tehdään vallan, ei järjen ehdoilla. Tiedonpolitiikkaan nojaavassa suunnittelussa asetelma on vastakkainen – valta kuuntelee järkeä. Häkli kirjoittaa Jürgen Habermasin kommunikaation voimaa ja Michael Foucault’n kommunikaation valtasuhteita korostavan ajattelun eroista todeten, että siinä missä osallistava, kommunikaatioon perustuva suunnittelu tähtää ihanteellisen yhteiskunnan saavuttamiseen, Foucault korostaa enemmän ristiriitaa ihannetilän ja tosiasiallisen tilän välillä. Häkli kutsuu foucaultlaista ajattelutapaa pessimistiseksi, sillä sen mukaan yhteistä hyvää ei voi tavoittaa, kun kaikilla ryhmillä kuitenkin on omat näkemyksensä ja intressinsä. Foucault’n ajattelutavan mukaan normatiivisen, ihannetilaa tavoittelevan ehdottomuuden sijaan kussakin suunnittelutapauksessa pitäisi siis tavoitella ”tilannekohtaista käytännöllisyyttä”. Häkli ehdottaakin, että kun habermaslainen ”osallistavan suunnittelun tavoite on asetettu lainsäädännössä, olisi keskityttävä foucaultlaiseen kamppailuun hyvän yhteiskunnan ja hyvän kaupungin toteuttamiseksi tapaus tapaukselta”.⁸⁶⁹

Olen Häklin kanssa tässä suhteessa samaa mieltä, joskin itse kutsuisin foucaultlaista ajattelua realismiksi. Jokainen suunnittelutilanne todellakin on tapauskohtainen, ja kaikkia täydellisesti tyydyttävän loppuratkaisun löytäminen on kaupunkisuunnittelussa mahdotonta. Toisekseen yksittäiset, yhden tahon edustamat näkökulmat eivät aina ole yksiselitteisiä. Esimerkiksi suojelun kannalta on joskus parempi päätyä varsin uudistaviinkin ratkaisuihin, kuten Puu-Käpylän tapaus osoittaa. Vaikka alueen vanhoja puutaloja on sittemmin saneerattu ja ajanmukaisesti melko radikaalisti, on alueella kuitenkin saatu turvattua sekä aineettomassa että aineellisessa merkityksessään sellaiset tärkeät piirteet, jotka tekevät siitä omaleimaisen. Puu-Käpylän tapaus on näin ollen oivallinen esimerkki edellä kuvatusta foucaultlaisesta ajattelusta: perinpohjaisen arvokeskustelun jälkeen löytyi rationaalinen, ”tilannekohtaiseen käytännöllisyyteen” asettuva ratkaisu. Kiistan

⁸⁶⁹ Häkli 2002, 114–120.

päätyminen puutalot suojelemaan asemakaavaan kertoo lopulta siitä, että tapauksessa kuljettiin tieto, ei valta edellä. Näin erityisesti siksi, kun ratkaisua edistivät asiapohjaiset selvitykset olevien rakennusten korjauskustannuksista.

Kun tarkastelen Puu-Käpylän keskustelua erilaisten kulttuuriympäristön asiantuntijoiden käyttämien arvottamisen mallien näkökulmasta, huomaan, että keskustelu liikkui ympäristön arvojen lokeroivaa luokittelua holistisemmalla tasolla, mikä oli keskustelun ajallista kontekstia tarkastellen edistyksestä. Perinteisesti asiantuntijoiden kokoamien rakennuskulttuuri-inventointien yhteydessä tehty arvottaminen on nojannut erilaisiin arvoluokkiin. Luokituksissa on painotettu totuutta tavoittelevia, asiantuntijoiden yhteisesti hyväksymiä kriteerejä. Arvottamisella ja suojelella on siis pyritty rationaalsiin ratkaisuihin, vaikkakin rakennusperintöön liittyy paljon myös voimakkaita tunnearvoja.⁸⁷⁰ Tiedonpolitiikan näkökulmasta tällainen syventävä keskustelu on eteenpäin vievää ja siksi hyvää. Siinä missä lokeroivien kriteerien käyttäminen voisi johtaa joko pattitilanteeseen, joka Puu-Käpylän tapauksesta tuki on tunnistettavana omana vaiheenaan, tai vastaavasti jonkun yksittäisen näkökulman 'tappioon', tiedonpoliittista toimintaa heijastava asian käsittely voi päästä eri tahojen tarpeita kattavammin hyödyttävään lopputulokseen. Puu-Käpylän keskustelussa oli hyvänlaatuista kausaliteettia eri näkökulmien yhteen sulautumisessa sekä siitä syntyneessä lopputuloksessa: vuonna 1971 voimaan tulleessa asemakaavassa ja sen seurauksissa. Kaupunkisuunnittelun etiikan näkökulmasta lopputulosta voisi mielestäni kutsua jopa utilitaristiseksi.

Tarkastellen aihetta tiedonpolitiikan ja kaupunkipolitiikan näkökulmista, tilanne ei kuitenkaan ole ollut tässäkin suhteessa ehdottoman yksioikoinen. Keskustelusta on tunnistettavissa myös niin kutsutun nimby-ilmiön⁸⁷¹ piirteitä. Esimerkiksi seuraava, käpyläläisen Valle Ojaniemen kirjoituksesta lainattu sitaatti kertoo kirjoittajan vastustaneen suojelemaan ensisijaisesti siksi, koska ajatteli sen tarkoittavan asuinalueen museointia:

Puu-Käpylällä kokonaisuudessaan [ei] liene sellaista arvoa, että sitä voitaisiin ruveta säilyttämään museoalueena. Sen sijaan maaseudulla – esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla – löytyy kyllä tyylikkää puurakennuksia. Niitä olisi kiireellisesti rauhoitettava tuleville sukupolville näytteiksi kansanomaisesta rakennuskulttuuristamme.⁸⁷²

⁸⁷⁰ Tuominen 1992, 38–41; Kivilaakso 2010, 8.

⁸⁷¹ NIMBY tarkoittaa mm. omalle asuinalueelle suunnittelun, yleisesti hyödyllisen mutta paikallisten keskuudessa epämiellyttävänä koetun projektin vastustamista. Lyhenne tulee sanoista "not in my backyard".

⁸⁷² *Käpylä-lehti* 2/1967, 3.

Asiaa syvemmin pohtien nimby-ajatteluhan läpäisee lopulta koko kiistan. Yhtäältä keskustelussa vastustettiin alueen suojelua, sillä se yhdistettiin talojen museoimiseen ja suojeluun käyttäjien kustannuksella, toisaalta siinä vastustettiin erityisesti uuden rakentamista ja vanhan purkamista. Kimmo Lapintie on kirjoittanut, että erilaisten asuinalueita koskevien hankkeiden vastustaminen on jopa säännönmukaista eli että asukkaiden melkeinpä kuuluu vastustaa niitä. Tällaisessa asetelmassa vuorovaikutuksellinen ilmapiiri voi muuttua painostavaksi. Lapintien mukaan asukkaista lähtevä positiivinen toiminta lähtisi puolestaan asukkaista itsestään.⁸⁷³ Tällainenkin ajattelu pitää sisällään silti ongelmia. Asukkaiden ryhmä tuskin koskaan on mielipiteeltään täysin yhteneväinen, ja uudistukset voivat muuttua asukkaiden sisäiseksi nahisteluksi. Demokraattisen ajattelutavan mukaan asioista pitää ja tulee voida keskustella siten, että eri näkökulmat tulevat esiin, vaikkakaan kaikki eivät voisi saada tahtoaan läpi. Puu-Käpylän tapaus on tästä malliesimerkki. Alueen kaavoituskiistaan liittyvässä kehyskertomuksessa toistetaan, että Puu-Käpylä on ensimmäisen kansanliikkeen seurauksena suojeltu asuinalue maassamme. On kuitenkin olennaista hahmottaa, että kansalaisvaikuttaminen ei ollut tässä tapauksessa ainoastaan asukkaista lähtevää, vaan korostuneen asiantuntijalähtöistä.

Kulttuuriympäristöalan asiantuntijoiden ja asukkaiden äänet yhdistyivät alueen puutalojen säilyttämistä puoltavissa kirjoituksissa ja saivat näin toisistaan voimaa. Tästä johtuen kulttuuriympäristönäkökulma sai keskustelussa osin korostetun aseman. Jos asiaa tarkastelee asiantuntijavallan ja kansalaisvaikuttamisen näkökulmista, tässä tapauksessa valta oli oman erityisalan tietoon perustuvaa mielipidevaikuttamista. Kulttuuriympäristön asiantuntijoilta ammennetun ja siitä toisintetun tiedon johdosta keskustelu oli siis tiedonpolitiikan näkökulmasta asiantuntijajohtoinen. Haluan tässä kuitenkin korostaa myös asukkaiden omaa tietoa, jota asiantuntijoilla ei välttämättä aina ole. Kun keskustelun kohteena on asuinympäristö, on ainoastaan asukkailla ensikäden tietoa siitä, millaisia asumiskokemuksia alueeseen liittyy ja miltä siellä asuminen todellisuudessa tuntuu. Kun nämä kaksi voimaa – asiantuntijoiden hallussa oleva alueen arvottamiseen pohjaava tieto ja asukkaiden kokemusperäinen tieto – yhdistyivät, korostui sen merkitys, mikä puolestaan lisäsi tämän hybriditiedon valta-asemaa keskustelussa.⁸⁷⁴

Vallankäytön näkökulmasta olennaista on, että Puu-Käpylässä tietyn osakokouksen omistaja eli Helsingin Kansanasunnot Oy ei muodostunut tilanteessa

⁸⁷³ Lapintie 2002, 166–167.

⁸⁷⁴ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016, Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

niin voimakkaaksi, että se olisi yksipuolisesti voinut käyttää valtaa ja vaikuttaa siten muitten elinoloihin. Puu-Käpylän asukkaat mielsivät kodikseen koko puutarhakaupungin, ei ainoastaan omaa taloaan pihapiireineen. Tästä johtuen yhden omistajatahon, kuten Helsingin Kansanasunnot Oy:n omistusoikeudellinen valta olisi voinut ulottua – silloin ja myöhemmin aikoina – myös alueen niihin asukaisiin, jotka eivät kyseisessä taloyhtiössä asuneet. Kaikki vallankäytön vaikutukset konkretisoituvat näin ollen ihmiseen. Tiedonpolitiikkaa hyödyntävä suunnittelu voi siten kantaa paremmin yhteiskunta- ja ympäristövastuutehtävänsä, mitä pelkkä osallistavaan kaupunkipolitiikkaan pohjaava toimintamalli ei välttämättä pysty tavoittamaan.

Tärkeät asiantuntijat

Tuon tässä luvussa esiin näkemyksiäni siitä, miksi kulttuuriympäristötyötä tekeviä viranomaisia tarvitaan ja mikä näiden rooli on monimuotoisella ympäristön käyttöön ja suunnitteluun osallistuvalla kentällä. Ympäristön muotoutumiseen ja kaavoitukseen vaikuttaa aina myös taloudellinen ja poliittinen päätöksenteko. Siksi maankäyttöön liittyvät muutokset ovat usein vain heijastumia, eivätkä aina suunnitelmallisia. Vaikka maankäytön suunnittelussa on siirrytty vuorovaiikutuksellisempaan suuntaan ja vaikka tutkijat korostavat kansalaisvaltaisuuden lisäämisen tärkeyttä kaupunkisuunnittelussa, ovat monet rakennetussa ympäristössä konkretisoituvat ratkaisut silti useimmiten lähtöisin päättävistä elimistä.⁸⁷⁵ Näkemykseni mukaan kulttuuriympäristöviranomainen seisoo välittäjän roolissa kulttuuriympäristön ja päättävän tahon välissä. Näin ollen kulttuuriympäristöviranomainen on ensisijaisesti tavallisten ihmisten asialla, vaikkakin hän työskentelee eniten kaavoittajien ja muiden maankäyttö- ja korjausrakentamishankkeiden toteuttajien kanssa. Kaavoittaja joutuu kuuntelemaan työssään kaikenlaisia mielipiteitä. Taloudelliset intressit muodostuvat näistä helposti painavimmiksi johtuen niiden konkreettisesta ja ymmärrettävästä olemuksesta. Kulttuuriympäristöviranomainen operoi kuitenkin myös muun muassa kulttuuristen ja sosiaalisten arvojen parissa. Puu-Käpylän tapaus on mitä parhain esimerkki siitä, miten painavin argumentti oli koko kiistan ajan raha, vaikka media-analyysini osoittaaakin, että suuren yleisön keskuudessa keskeisempään rooliin nousivat kulttuuriset ja sosiaaliset teemat. Taloudellisten tekijöiden painoarvo on siis yhteiskunnallisessa päätöksenteossa usein 'pehmeitä arvoja' suurempi. Tästä johtuen kulttuuriympäristöviranomaisten onkin jatkuvasti arvioitava uudelleen argumentointitapojaan,

⁸⁷⁵ Koivula 1982b, 39; Häkli 1997, 44–48.

jotta kulttuuriympäristö tulee huomioiduksi tällä ’kovien arvojen’ valtaamalla pelikentällä.

Valtakunnallisen kulttuuriympäristöstrategian tavoitteiksi on määritelty kolme näkökulmaa: kulttuuriympäristö merkittävänä voimavarana, kestävä kehitys ja hyvä hallinto.⁸⁷⁶ Koko Puu-Käpylän tapaus on esimerkki siitä, miten kulttuuriympäristö toisinaan voidaan mieltää voimavarana. Olen käsitellyt keskustelussa esiin tuotuja kulttuuriympäristön voimavaratekijöitä edellisessä pääluvussa. Haluan sivuta tässä kulttuuriympäristöstrategian näkökulmista myös kahta jälkimäistä, sillä oma museoammatillinen voimavaratekijäni on ajatus kulttuuriperintötyön kestävyttä ja yhteistä hyvää tukevasta olemuksesta.

Kulttuuriperinnön suhde kestävään kehitykseen on kysymys, johon on mahdollonta antaa perustavanlaatuista vastausta. Tämä johtuu kulttuuriperinnön luonteesta – se on ihmisten määrittelemä, valintoihin perustuva käsitteellinen konstruktio. Kulttuuriperinnöllä on kuitenkin oma suhteensa kestävään kehitykseen, mistä syystä sen vaalimiseen liittyy eettisiä kysymyksiä.⁸⁷⁷ Siksi on tärkeää arvioida kulttuuriiperiteiden eli tässä tapauksessa Puu-Käpylän rakennuskannan säilyttämisen järkevyyttä kestävyystekijöiden näkökulmasta. Tekemäni tarkastelun tarkoitus on osoittaa, miksi kutsun Puu-Käpylän kaavoituskiistan loppuratkaisua oikeaksi ja miksi pidän kiistan lopputulosta järkevänä.

Kulttuuriperintö ja kestävyys

Käsite ”kestävä kehitys” vakiintui yleiseen käyttöön Rio de Janeirossa vuonna 1992 pidetyn YK:n ilmastokonferenssin jälkeen. Kestävän kehityksen ulottuvuuksia ovat ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys.⁸⁷⁸ Perustana on ajatus, että turvaamme kaikessa toiminnassamme luonnonvarojen riittävyyden ja mahdollisuuden hyvään elämään sekä nykyisille että tuleville sukupolville. Käsite on tähän päivään tullessa jo moneen kertaan analysoitu, ja se on vakiintunut osin myös ihmisten arkikieleen.⁸⁷⁹ Aineistosta ei löydy suoria viitteitä kestävyystematikkaan, mikä johtuu luonnollisesti käsitteen nuoresta iästä – tutkimusajalla kestävän kehityksen käsitettä ei vielä käytetty. Tarkastelen tässä luvussa aiheitani silti kestävyys näkökulmasta, sillä Puu-Käpylän kaavoitukseen liittyvän tapahtumaketjun ”punainen lanka” liittyy pitkälti kestävyysmetatiikkaan.

Kestävään kehitykseen liittyvän ajattelun perustana on pidetty ekologista kestävyttä.⁸⁸⁰ Juho Rajaniemen mukaan rakennuksissa tulisi nähdä myös niiden it-

⁸⁷⁶ *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 3.

⁸⁷⁷ Logan 2013, 42.

⁸⁷⁸ Wolff 2004, 24; Rypkema 2010, 198; Dietze-Schirdewahn 2010, 85.

⁸⁷⁹ Soini 2013, 13.

⁸⁸⁰ Siivonen 2006, 21.

seisarvo, ”rakennusarvo”, sillä jo kertaalleen rakennettuna niihin on sitoutunut materiaaleja ja energiaa.⁸⁸¹ Kestävyysajattelun mukaisesti ympäristön tila, aineelliseen tuotantopääomaan lukeutuvat rakennukset ja rakenteet sekä henkinen pääoma ovat myös osa yhteiskunnan kokonaispääomaa siinä missä esimerkiksi luonnonvaratkin ovat.⁸⁸² Puu-Käpylän keskustelussa kestävään toimintaan tähtäävät teemat eivät kuitenkaan esiintyneet tasapainoisesti kestävyuden eri osa-alueet huomioivalla tavalla. Keskustelussa vastakkain asettuivat erityisesti *lyhyen tähtäimen taloudelliset tekijät*, millä tarkoitan, että rahasta puhuttaessa keskusteltiin pääasiassa kertaluontoisista korjauskustannuksista, sekä *kulttuurinen ja sosiaalinen kestävyys*.

Sosiaalisessa ja kulttuurisessa kestävyudessa painottuu sukupolviajattelu – kestävä toiminta on siis sellaista, joka takaa hyvinvoinnin edellytysten jatkuvuuden myös nykyisen sukupolven jälkeen. Kulttuuriseen kestävyteen liittyy myös identiteettien ja alueiden elinvoimaisuuden vahvistaminen, ja tässä keskeistä on erityispiirteiden, kuten rakennusperinnön ja elinympäristöjen vaaliminen.⁸⁸³ Kestävä yhdyskuntasuunnittelu huomioi alueiden omaleimaisuuden, mitä puolestaan vahvistavat esimerkiksi historialliset ympäristöt.⁸⁸⁴ Katriina Siivosen mukaan kulttuuriseen kestävyteen liittyviä tekijöitä ovat muun muassa osallistavuus ja eri toimijoiden välinen vuorovaikutus. Yhdyskuntasuunnittelusta puhuttaessa tärkeää on hyödyntää myös merkitykset, joita paikoissa toimivat ihmiset niille antavat. Kestävässä yhdyskuntasuunnittelussa tunnistetaan siis niin paikkoihin liittyvät fyysiset kuin mentaaliset tilat – se hyödyntää sekä asiantuntija- että arki-tietoa.⁸⁸⁵ Näin ajateltuna Puu-Käpylän keskustelu asettuu luontevasti sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä suunnittelun kehikseen. Kulttuurisista ja sosiaalisista vaikutuksista puhuttaessa aikaperspektiivi oli keskustelussa pitkä toisin kuin taloudellisiin tekijöihin nojaavissa kannanotoissa.

Se, että rahasta puhuttaessa Puu-Käpylän keskustelun aikaperspektiivi oli verrattain lyhyt, on merkki siitä, miten taloudellisen kestävyuden hahmottaminen voi olla kulttuurista ja sosiaalista kestävyyttä vaikeampaa. Taloudelliset vaikutukset eivät aina näy kokonaisuudessaan välittömästi, mutta mikäli alueita kehitetään kulttuurisen kestävyuden kustannuksella eli esimerkiksi rakennuksia purkamalla,

⁸⁸¹ Rajaniemi 2003, 65, 70.

⁸⁸² Ollikainen & Pohjola 2013, 28. Ekologisen kestävyuden näkökulma olemassa olevan rakennuskannan säilyttämisen kannalta ei ole yksiselitteinen, sillä asumisen osalta kestävään materiaalijalanjälkeen liittyy materiaalitehokkuuden rinnalla myös esimerkiksi käyttörakennusten energiatehokkuus. Ks. Joutsenvirta, Hirvilampi, Ulvila & Wilén 2016, 179.

⁸⁸³ Wolff 2004, 24–25.

⁸⁸⁴ Dietze-Schirdewahn 2010, 85.

⁸⁸⁵ Siivonen 2009, 71–72.

ovat vaikutukset heti näkyvissä. Taloudelliset arvot ovatkin olleet jo vuosia osa myös kulttuuriin liittyviä keskusteluja. Keskustelun ytimessä on ollut esimerkiksi se, miten kulttuuri tukee taloudellista kestävyyttä. Aihetta on kuitenkin kritisoitu siitä, että kulttuuriperinnöllä pitäisi itseisarvoisesti olla arvoa, siis muutakin kuin taloudellista arvoa.⁸⁸⁶ Itse pidän kulttuurin itseisarvoa niin selvänä, että keskityn tässä enemmän kulttuurin välineelliseen arvoon, millä tarkoitan kulttuurin mahdollisuuksia talouden kehittäjänä.⁸⁸⁷ Aihe on kulttuuriperinnön vaalimisen kannalta keskeinen, sillä sen avulla voi hahmotella kulttuurisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden rajapintoja.

Miten kulttuuriperinnön vaaliminen voi sitten tukea kestäväää taloutta? Lili-Ann Wolffin mukaan kestävä talous ”ei perustu pitkällä aikavälillä velkaantumiseen tai luonnonvarojen hävittämiseen”. Ajatuksena on, että kestävä talouden mukaisessa toiminnassa huomioidaan tuotteiden ja palvelujen ”koko elinkaaren aikaiset ympäristö- ja terveysvaikutukset” ja monetääristen tekijöiden rinnalla myös inhimillinen pääoma, kuten koulutus, tutkimus- ja kehitystyö.⁸⁸⁸ Tämän määritelmän kehykseen Puu-Käpylän keskustelu asettuu jokseenkin luontevasti. Puhtaasti rahaan liittyvien teemojen vastateemoiksi voi kutsua pelkoa kulttuuriperiirteiden häviämisestä (rakennusperinnön purkaminen), viihtyisyyden kärsimisestä (ympäristökokonaisuuden pirstaloituminen) sekä suunnittelua tulevien sukupolvien kustannuksella (asemakaavan pitkäaikaiset vaikutukset). Toisaalta teemaan liittyy myös kulttuuriperinnön vaikutus taloudelliseen hyötyyn, joka voi olla joko kokonaistaloudellista tai yksityistaloudellista. Puu-Käpylän keskustelu asettuukin murroskohtaan, jonka jälkeen kulttuuriperinnön vaalimiseen ja sen talousvaikutuksiin alettiin kiinnittää yhteiskunnassa yhä enemmän huomiota.⁸⁸⁹

Kulttuurihistoriallisten kohteiden kiinteistökehittämiseen erikoistunut konsultti Donovan Rypkema erottaa kestävästä taloudesta kymmenen eri osa-aluetta. Hänen mukaansa 1) kestävässä taloudesta hyödynnetään paikallisia voimavaroja, 2) hankkeilla on laajoja ja mitattavissa olevia paikallisvaikutuksia ja 3) taloudellinen kehitys nojaa yksityissektoriin sekä pienyrityksiin. Rypkeman mukaan 4) kestävä talous reagoi niin lasku- kuin nousukausiin, 5) osallistuu talouden globalisaatioon, mutta pyrkii lieventämään kulttuurista globalisaatiota ja 6) tiedostaa,

⁸⁸⁶ Ilmonen 2009, 44–45.

⁸⁸⁷ Siivonen 2006, 15.

⁸⁸⁸ Wolff 2004, 24–25.

⁸⁸⁹ Esimerkiksi 1970-luvulla annetussa ohjeessa *Rakennusten säilyttäminen kaavoituksessa ja rakentamisessa* selvennettiin, etteivät kaavan toteuttamisesta koituvat kustannukset saa muodostua kokonaistaloudellisesti tai yksityistaloudellisesti liian rasittaviksi, vaikkakin rakennuslaissa edellytettiin kulttuurimuistomerkkien, kauniiden näköalojen ja muiden kauneusarvojen säilyttämistä ja suojelemista mahdollisuuksien mukaan. Ks. *Rakennusten säilyttäminen kaavoituksessa ja rakentamisessa* 1978, 9–10. Ks. myös Johansson 1997, 93–110.

että ihmisten ”elämänlaatu” korreloi taloudellista kilpailukykyä. Kestävän talouskehityksen 7) strategiat ovat pitkäkestoisia. Kestävä talous 8) nojaa muuhun kuin eri maiden väliseen kilpailuasetelmaan ja 9) hyöttyy ympäristövastuullisesta toiminnasta. Viimeisenä kohtana Rypkema painottaa, että 10) kestävä talous edistää sosiaalisen ja kulttuurisen vastuunkannon perusteita.⁸⁹⁰ Taloudellisella ja kulttuurisella kestävyydellä on siis Rypkeman määritelmän mukaan yhteys.

Puoli vuosisataa Puu-Käpylän kiistan jälkeen voi todeta, että puutalojen säilyttäminen ei heikentänyt Puu-Käpylään sitoutuvaa taloudellista arvoa. Vuonna 1978 *Käpylä-lehdessä* julkaistiin tieto, että 80 % vanhoista asukkaista asui alueella yhä saneerausten jälkeen. Tämä kertoo osaltaan myös loppuratkaisun sosiaalisesta kestävydestä. Samalla kuitenkin todettiin, että saneeraukset vaikuttivat alueen vuokriin epätasaisesti johtuen siitä, että perusparannuksiin saatiin arava-lainoitus⁸⁹¹ vain joka toiseen vaiheeseen. Myös inflaatio vaikutti korjauskustannuksiin.⁸⁹² Pitkällä aikavälillä tarkastellen on kuitenkin todettava, että alueella on tapahtunut gentrifikaatiota. Nykyisin alun perin työväelle rakennetuissa vuokra-asunnoissa asuu verrattain hyvätuloisia ja omistusasuntojen hinnat ovat nousseet.⁸⁹³ En pidä 1960-luvulla esitetyn asemakaavaehdotuksen mukaista kerosalan lisäystä niin merkittävänä, että sen voisi ajatella tänä päivänä nostavan alueen arvoa, kun asiaa punnitsee myös viihtyvyys- ja houkuttavuustekijöiden näkökulmasta. Toisaalta taloudelliseen arvoon liittyy keskustelussa esiintyneet erot kivi- ja puutalojen elinkaarten välillä. *Hufvudstadsbladetista* löytyy maininta, että kivitalojen iäksi oli laskettu sata vuotta, kun taas puutalojen odotettiin kestävän vain noin kolmekymmentä vuotta. Samassa kirjoituksessa aihetta käsiteltiin kuitenkin puutalojen säilyttämistä puoltavaan sävyyn, monenlaisia argumentteja eritellen.⁸⁹⁴ Tällaisella toteamuksella ei ollut tutkimuksellista perustaa, vaan se oli kärjistys, jonka 2010-luvun perspektiivistä voi arvioida vieläpä täysin virheelliseksi. Hoidetut talot ovat edelleen asuttuja ja käyttökelpoisia, tavoiteltuja koteja. Esiin ei ole tullut sellaisia ennusmerkkejä, että puutalot olisivat tulossa elinkaarensa päähän.

⁸⁹⁰ Rypkema 2010, 200–201.

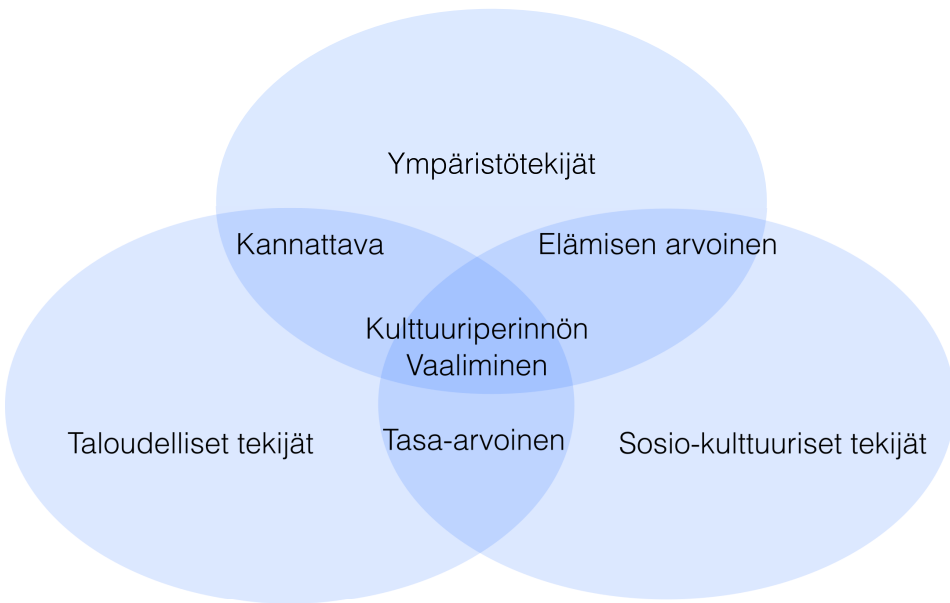
⁸⁹¹ Valtiolla ei Puu-Käpylän tapauksen aikaan ollut vielä valmista korjausrakentamiseen tarkoitettua matalakorkoista lainaa, sillä arava-lainoitus oli tarkoitettu ainoastaan uudisrakentamista varten. Asuntohallitus kuitenkin kehitti 1970-luvun kuluessa lainamahdollisuuden, millä osa Puu-Käpylän korjaustöistä pystyttiin kustantamaan. Ks. Kuosmanen 1972, 10; *Käpylä-lehti* 1/1978, 3; HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

⁸⁹² *Käpylä-lehti* 1/1978, 3.

⁸⁹³ Kivilaakso 2013, 231. Ks. myös Nikula 1993, 125.

⁸⁹⁴ *Hufvudstadsbladet* 25.5.1967, 5.

Taloudellinen kestävyys on lopulta vain yksi osa Puu-Käpylänkään säilyttämisen järkevyyttä. Donovan Rypkeman mukaan kulttuuriperintöarvojen vaaliminen on edellytys sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehityksen mukaiselle toiminnalle. Kulttuuriperintö auttaa vahvistamaan yhteistä identiteettiä ja ymmärtämään niin nykyhetkeä, mennyttä kuin tulevaakin. Rypkeman mukaan kulttuuriperinnön vaaliminen, mikä seuraavassa kaaviossa on pieni kolmio kuvion keskellä, ottaa sosio-kulttuuristen tekijöiden rinnalla kuitenkin huomioon tasa-vertaisesti myös hankkeiden ympäristölliset ja taloudelliset puolet.⁸⁹⁵ Kutsuisin tällaista kulttuuriperinnön suojelua tai vaalimista järkiperustaiseksi toiminnaksi, sillä se pyrkii lähestymään kohteen ja sen käyttäjien parasta mahdollisimman kattavasti, mihinkään tiettyyn näkökohtaan takertumatta. Talouden näkökulmasta se asettuu luontevasti myös 1800-luvun lopulla kehitettyyn keynesiläiseen talousajatteluun – talous on pelkkä väline, jonka avulla tavoitella korkeampia päämääriä. Näin ajateltuna kestävä talous tarkoittaa ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisestikin kestävä yhteiskunnan tavoittelua, ja kestävä hyvinvoinnin tulisi olla talouden päämäärä.⁸⁹⁶

Rakennusperintökohteiden kehittämiseen vaikuttavat kestävä kehityksen ulottuvuudet ja niiden huomioimisen vaikutukset hankkeelle. Donovan Rypkema muokailen, Rypkema 2010, 198–210.

⁸⁹⁵ Rypkema 2010, 209–210.

⁸⁹⁶ Joutsenvirta, Hirvilammi, Ulvila & Wilén 2016, 36–37.

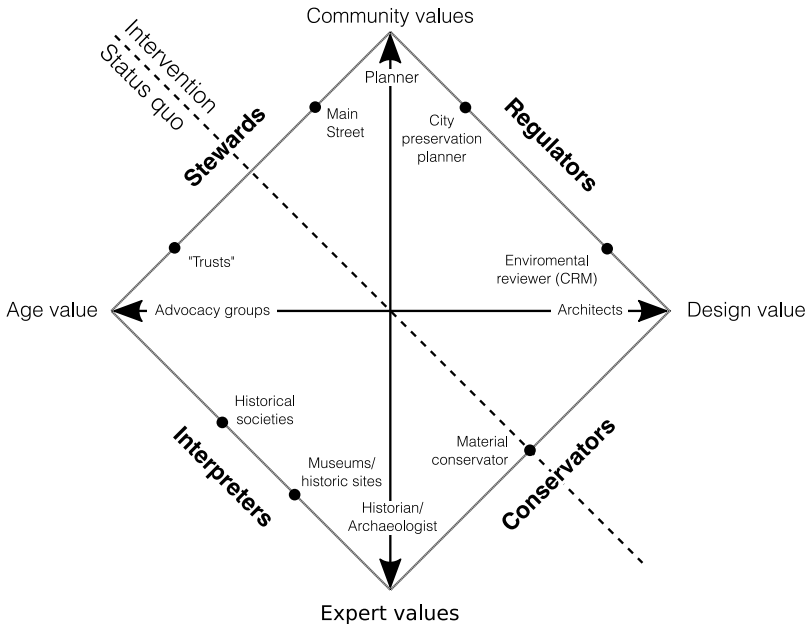
Pidän Rypkeman ajattelua kulttuuriperinnön vaalimisen suhteen kokonaisvaltaisena, sillä se ei perustu vastakkainasetteluun. Malli kunnioittaa erilaisia näkökulmia tiedostaen, että parhaimman lopputuloksen saavuttaminen ei välttämättä ole totalitääristä poissulkemista, vaan eri tekijöiden huomioimista ja niiden merkityksen punnitsemista kyseisen kohteen kannalta. Ajattelutapa liittyy myös siihen, miten kulttuuriperinnön merkityksestä tulisi viestiä suurelle yleisölle ja päättäjille. Puu-Käpylän keskustelun osalta viestintä perustui ennemmin eri tekijöiden, jotka esimerkiksi yllä olevassa kuviossa on jaoteltu taloudellisiin, sosio-kulttuurisiin ja ympäristötekijöihin, vastakkainasetteluun kuin niiden yhteensovittamiseen. Sen sijaan keskustelun lopputulos asettui jonnekin yllä olevan kuvion keskivaiheille. Ratkaisu oli siis kulttuuriperinnön vaalimisen ja kestäväyyden kannalta ihanteellinen. Eri näkökannat tulivat huomioiduksi ja se, että aluetta alettiin lopulta kehittää olemassa olevia piirteitä mahdollisimman pitkälle säästämällä, mutta myös korjausten taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset huomioiden, tuki lopulta kaikkia kestävyysajattelun ulottuvuuksia. Puu-Käpylän keskustelu onkin erinomainen esimerkki siitä, miten eri näkökulmat yhteen sovittaen ja ne kärsivällisesti punniten tavoitettiin maksimaalisen kestävä ratkaisu. Näin siitäkin huolimatta, vaikkei kyseiseen lopputulokseen päästy suunnitelmallisesti, vaan pikemminkin useiden sattumien ja sinnikkään vastasuunnittelun johdosta.

Ammattilaisen paikka?

Rakennuksen aineettomiin arvoihin kuuluu kaksi eri ulottuvuutta: tiedollinen ja kokemuksellinen ulottuvuus. Anna Krusin mukaan näistä ensimmäiseen vetoavat yleensä kulttuuriperinnön asiantuntijat, kun taas elämyksellisyys ja kokemuksellisuus ovat arkkitehtien keskeisin mielenkiinnonkohde. Antikvaarisen puolen asiantuntijoille keskeistä on siis Krusin mukaan alkuperäisyys, kun taas arkkitehdeille tärkeämpää on esteettisyys ja toiminnallisuus.⁸⁹⁷ Jaottelu on ymmärrettävä, mutta asiantuntijuuden näkökulmasta sanoisin, ettei asia ole näin mustavalkoinen. Tässä tutkimuksessa kulttuuriympäristön asiantuntijoiksi kutsumieni ammattilaisten joukossa on myös arkkitehteja, ja toisaalta humanistisen koulutuksen saaneet museoammattilaiset voivat niin ikään nostaa esiin ympäristön elämykselliset arvot. Koetan silti hahmotella tässä, mihin rooliin kulttuuriympäristökäytösten parissa työskentelevät museoammattilaiset identifioin. Tähän Puu-Käpylän keskustelu antaa hyvän tarkastelualustan johtuen asiantuntijoiden ja asukkaiden äänten sekoittumisesta kuuluvaksi ja vaikuttavaksi äänien kokonaisuudeksi.

⁸⁹⁷ Krus 2008, 83–85.

Jeremy C. Wells on hahmotellut asiaa jakamalla kulttuuriympäristön toimijat hoitajiin (*stewards*), tulkitsijoihin (*interpreters*), suojelijoihin (*conservators*) ja valvojiin (*regulators*). Wellsin ajattelun mukaan museoammattilainen, jollaiseksi tässä rakennussuojelun asiantuntijan luokittelen, toimii tehtävässään sekä kulttuuriympäristön *tulkitsijan* että *suoelijan* roolissa. Työssä painottuu niin kutsutut asiantuntija-arvot, vaikka laajemmin tarkasteltuna myös muut arvot, kuten suunnittelijoiden painottamat yhteiskunnalliset arvot, ovat yhtä tärkeitä.⁸⁹⁸ Keskeistä kuitenkin on, että asiantuntija tiedostaa ja muistaa prosesseissa oman paikkansa ja osaa sopeuttaa sen muuttuviin tilanteisiin. Haluan tässäkin yhteydessä korostaa rakentavan keskustelun merkitystä hyvän lopputuloksen löytämisessä – keskustelun ei tulisi perustua eri asiantuntijatahojen väliseen kilpailuun, vaan eri intressitahojen näkemysten ja toiveiden tapauskohtaiseen ja rakentavaan yhteensovittamiseen. Kunkin asiantuntijatahon tehtävä on tarjota päätöksenteon perustaksi omaa erityisaluettaan vastaavaa osaamista. Kulttuuriympäristön asiantuntijatakaan eivät tee suojelupäätöksiä, vaan he osallistuvat ympäristön tulevaisuuteen vaikuttaviin prosesseihin tietoa tuottavana ja välittävänä asiantuntijana, kulttuurisia arvoja esiin tuoden.

Jeremy C. Wellsin näkemys kulttuuriympäristön suojeluun osallistuvien tahojen jakautumisesta tehtävien ja arvojen mukaan. Kaavio: Wells 2014, 206.

⁸⁹⁸ Wells 2014, 202–206.

Kulttuuriympäristön hallinto on hajautunut Suomessa eri instituutioihin. Esimerkiksi Wellsin kaaviosta löytyvät kulttuuriperintöyhdistykset ja kaupunkien rakennussuojeluun erikoistuneet arkkitehdit. Suomessa kulttuuriympäristön asiantuntijuutta on tähän asti löytynyt myös muun muassa ympäristöministeriön alaisista elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksista (ELY-keskukset) sekä erilaisista yksityisistä korjausrakentamiskeskuksista, joskin tämä asetelma on muuttumassa.⁸⁹⁹ Suojeluprosesseihin virkansa puolesta osallistuvat tahot voivat hahmottaa kokonaisuuden, mutta tavalliselle kansalaiselle se voi olla vaikeaa. Esimerkiksi kulttuuriympäristön omistajien ja käyttäjien sekä hallinnon välistä yhteisymmärrystä edistävä valtion avustujärjestelmä on hajanainen, määrärahat pieniä ja eri avustusten myöntäjien myöntökriteerit vaihtelevat.⁹⁰⁰ Tällaisella hajanaisuudella voi olla vaikutusta myös rakennussuojelutyön julkisuuskuvaan, sillä ihmiset voivat tuntea itsensä pompoteltaviksi. Monet asukkaiden rakennussuojelusta muodostamaa näkökulmaa käsittelevät tutkimukset korostavatkin hallinnollisen rakennussuojelun ja asukkaiden välisiä intressiristiriitoja. Esimerkiksi asumista Porin 5. kaupunginosassa tutkinut Samuli Saarinen kirjoittaa:

Kodin suojeleminen nojautuu asukkaiden omiin periaatteisiin, joita he noudattavat tietysti omilla ehdoillaan ja joustavasti. [...] Rakennussuojelu on ulkoista, viranomaisen määrittelee talolle sopivat julkisivuratkaisut, materiaalit ja menetelmät. Molemmista tapauksissa on kyse arvojen säilyttämisestä, arvomaailma vain on erilainen riippuen siitä, kummalla puolella seinää arvioija itse on.⁹⁰¹

Puu-Käpylän tapaus on kuitenkin esimerkki kulttuuriympäristön suojelutyön, myös hallinnollisen suojelun, tärkeydestä. Alueelle 1920-luvulla laadittu asemakaava olisi sekin mahdollistanut uusien kivitalojen rakentamisen niin haluttaessa, sillä vanhoissa asemakaavoissa suojelumerkintöjä ei juuri ole. Vuonna 1960 julkisuuteen tuotu uusi asemakaavaehdotus olisi silti kannustanut omistajia uuden rakentamiseen, sillä arkkitehtuurikilpailun tarkoituksenaan oli laatia asemakaava nimenomaan Käpylän puutaloalueen uudelleenrakentamista varten.⁹⁰² Ilman alueen suojelevaa asemakaavaa ympäristö olisi näin ollen pirstaloitunut ajan kuluessa. Tässä tapauksessa hallinnollisella rakennussuojelulla sekä kulttuu-

⁸⁹⁹ Valtio on päättänyt ELY-keskusten lopettamisesta hallituksen linjauksen 7.11.2015 mukaisesti. Ks. *Hallituksen linjaus maakunnille siirrettävistä tehtävistä*. Neuvottelutulos 5.4.2016, 2.

⁹⁰⁰ *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 16.

⁹⁰¹ Saarinen 2007, 139.

⁹⁰² HKA: *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 82 : 1969*, 101; MFA: *Käpylän ns. puutaloalueen aatekilpailun ohjelma 1960*, 3.

riympäristön asiantuntijoilla oli merkitystä – suojelulla paitsi alueen rakentamista ohjaavana, mutta myös sen arvoja esiin nostavana toimintana. Asiantuntijuuden merkityksen näkökulmasta ihanne onkin tilanne, jossa ympäristön todelliset käyttäjät ja kokijat käyttävät hyväkseen asiantuntijoiden tietämystä ja siihen liittyvää arvovaltaa, kuten Puu-Käpylän tapauksessa kävi.

Kulttuuriympäristötyötä tekevän asiantuntijan tai museoammattilaisen tulisi mielestäni vahvistaa ihmisten mielikuvia rakennussuojelusta. Asiantuntijoiden keskuudessa suojelutoiminnan ydin ei suinkaan ole ympäristöjen ”jättäminen sillelleen”⁹⁰³, mistä kertoo koko valtakunnallisen kulttuuriympäristöstrategiankin henki: ”Strategian perusnäkemys on, että kulttuuriympäristö voi uudistua ja sopeutua ajan tuomiin muutoksiin säilyttäen samalla keskeiset ja eri-ikäiset piirteensä.”⁹⁰⁴ Kulttuuriympäristön asiantuntijoiden pitäisi tuoda vahvemmin esiin tämä näkökulma julkisuudessa. Tätäkin tärkeämpänä pidän silti sitä, että asiantuntijat tuovat enemmän esiin sitä, minkä parhaiten taitavat – tietoa kulttuuriympäristön piirteistä ja arvoista. On tärkeää saada ihmiset sitoutumaan ympäristöönsä ja omilla ehdoillaan osallistumaan siihen liittyvään suunnitteluun. Tämä ei ole itsestäänselvyys, jos osallistumismahdollisuuksia, tekeillä olevia suunnitelmia tai ympäristön arvoja ei tunneta. Näin ajateltuna asiantuntija toimisi siis Jeremy C. Wellsin kaavion tarkoittamassa tulkitsijan roolissa. Uskon, että ihmiset haluavat vaikuttaa omaan ympäristöönsä, ja osallisuus pohjaa vahvistamalla voi löytää synergiaetuja, joista hyötyvät sekä kulttuuriympäristön asiantuntijat että asukkaat. Puu-Käpylän tapauksessa näin tapahtui, ja siitä erityiskiitos kuuluu useille keskusteluun osallistuneille, avoimen asiantuntijuuden periaatteita soveltaneille kulttuuriympäristön ammattilaisille.

Jeremy C. Wells on hahmotellut edellä näkyvään kulttuuriympäristön suojeleluun osallistuvien tahojen jakautumista tehtävien ja arvojen mukaan kuvaavaan taulukkoon niin sanotun interventioasteen eli kohteeseen puuttumisen *status quon*.⁹⁰⁵ Wellsin kaaviossa lähtökohtana on ajatus siitä, että ihanteellisin puuttumisaste on se, jossa olemassa olevaa rakennetta tai ympäristöä muutetaan mahdollisimman vähän tarvittavat korjaukset ja muutokset kuitenkin toteuttaen.

⁹⁰³ Ks. Saarinen 2007, 139.

⁹⁰⁴ *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 6.

⁹⁰⁵ Wells 2014, 206.

Rakennuskonservaattorina pidän tätä itsekin ihanteena.⁹⁰⁶ Puu-Käpylän tapaus onkin erinomainen esimerkki siitä, miten asiantuntijat ja muut prosessiin osallistuvat saivat yhdistettyä voimansa oikean puuttumisasteen löytämiseksi – purkaminen olisi ollut liian radikaalia, mutta selvää myös oli, ettei alueen elinvoimaisuus olisi säilynyt, ellei rakennuksia olisi saneerattu ajan vaatimuksia paremmin vastaaviksi. Puu-Käpylän tapauksessa rakennusperinnön arvojen säilymisen kannalta meni oikein moni asia. Arvoja yhteen sovittavaa mallia olisikin syytä soveltaa aina, kun alueiden kehittämistä mietitään. Keskustelussa kulttuuriympäristön ammattilaisen tehtävänä on tuoda esiin edustamansa kanta – populismiin sortumatta, mutta asianosaisten tarpeita kuunnellen.

Avoimen asiantuntijuuden osaksi ammattikunnan pitäisi miettiä tapoja, joilla pyrkii kulttuuriympäristön historiallisen syvyyden säilyttämiseen kieltokulttuurin sijaan myös positiivisen kannustamisen avulla. Outi Tuomi-Nikula on tutkinut rakennussuojelun osallisuuteen liittyviä eroja Suomessa ja Saksassa. Suomessa suurin osa suojelluista rakennuksista on suojeltu asemakaavassa, ja suojele perustuu asukkaiden ja viranomaisten väliseen vuoropuheluun. Saksassa on sen sijaan erillinen rakennussuojeluvirasto, joka tekee päätökset suojelukohteista itsenäisesti. Saksassa suojeluviranomaisten ote oli vielä 1980-luvulla äärimmäisen autoritääriäinen, mikä aiheutti paljon mielipahaa rakennusten omistajien keskuudessa. Järjestelmään suhtautumistavoissa korostui suojeluviranomaisen rooli ja persoona. Tilanne kuitenkin muuttui 1990-luvulla, kun valtion rakennusperinnön restaurointiin tarkoitetut tuet laskivat ja omistajien määräämisvalta kasvoi.⁹⁰⁷ Tuomi-Nikulan mukaan Saksassa julkisen vallan suhtautuminen rakennusperintöön ja sen vaalijoihin on arvostava. Käytössä on esimerkiksi palkitseva käytäntö, jonka mukaan jokaiseen suojeltuun taloon naulataan suojelusta kertova kilpi. Tästä johtuen ihmiset arvostavat suojeleua, ja parhaiten kunnostetun rakennuksen omistajuudesta jopa kilpaillaan. Asemakaavallinen suojele maassa on otettu

⁹⁰⁶ Salvador Muñoz Viñasin mukaan kestävä konservointi lähtee siitä, että toimenpiteitä harkittaessa tulee aina valita vaihtoehto, jossa kohteeseen puuttumisen aste on pienin, mutta jolla samalla saavutetaan maksimaalinen hyöty. Kestävä konservointi on siis joustavaa. Kestävän konservoinnin ajatuksen voi hahmottaa asteikkona, jonka toisessa päässä ovat kaikista vähäisimmät toimenpiteet, kuten rakennusta ympäröivän maan muokkaus siten, ettei kosteus pääse kerääntymään rakenteisiin. Toisessa päässä on radikaalein teko eli rekonstruktio. Kaikille asteikolta löytyville toimenpiteille on paikkansa, mutta kussakin tapauksessa pitää aina tarkkaan miettiä, mikä juuri tässä kohteessa ja siihen kohdistuvissa odotuksissa on järkevintä. Toisekseen toimenpiteitä harkittaessa tulisi aina lähteä liikkeelle asteikon alimmasta eli rakenteita mahdollisimman vähän muuttavasta päästä. Toisinaan kohde ja siihen kohdistuvat tarpeet kuitenkin vaativat, että asteikolta valitaan sen yläpäähän sijoittuva toimenpide. Ks. Muñoz Viñas 2005, 183–197.

⁹⁰⁷ Tuomi-Nikula 2007a, 319–321; Tuomi-Nikula 2006, 207–217.

käyttöön vasta viime vuosina, ja suojeltujen talojen omistajia tuodaan positiivisessa sävyssä esiin myös mediassa. Tuomi-Nikulan mukaan tällaisella, suojeluun positiivisten, ei autoritääristen tekijöiden kautta kannustamisella on tärkeä psykologinen merkitys.⁹⁰⁸ Suomessa vaalimiseen kannustetaan muun muassa valtion jakamalla rakennusperinnön entistämisavustuksilla.⁹⁰⁹ Silti myös muunlaisia psykologiseen palkitsemiseen liittyviä toimintatapoja tarvittaisiin, jotta kulttuuriympäristön merkitys ymmärrettäisiin yhä laajemmin. Mikäli käytettävissä ei ole puhdasta rahaa, pitäisi asia hoitaa toisin, esimerkiksi pyrkimällä vaikuttamaan suojelun julkisuuskuvaan.

Yhteinen sävel

Yleistajuisuus ja viranomaiskieli

Suojelun objektit ja subjektit

Tutkimuksessa tekemäni havainnot tukevat monissa muissa rakennussuojelun arvoja ja kulttuuriperintöön liittyviä valta-asetelmia käsittelevissä tutkimuksissa tehtyjä havaintoja ihmisen ja suojellun kohteen välisestä subjekti-objekti-asetelmasta. Esimerkiksi Elisa El Harouny, Barbara Kirshenblatt-Gimblett ja Eeva Karhunen ovat todenneet, että rakennussuojelu ja erilaiset kulttuuriperinnöstä tehdyt listaukset, kuten Unescon maailmanperintöluettelo, irrottavat kohteet kulttuurisesta kontekstistaan. Tällaisessa ajattelutavassa rakennukset ovat siis ympäristöstään erillisiä yksiköitä, eikä niitä nähdä ihmistä palvelevina elämän ympäristöinä.⁹¹⁰ Ajattelutapa perustuu arvo-objektivismiin, jossa arvo nähdään jonkin esineen tai asian ominaisuutena.⁹¹¹ Haluan omalla analyysilläni painottaa objekti-subjekti-asetelman retorista luonnetta.

Puu-Käpylän keskustelusta nousivat vahvasti esiin asiantuntijoiden käyttämät kulttuurihistorialliset ja ympäristöarvot, mutta samalla sanomalehtikirjoittelu oli ihmislähtöistä ja asukkaiden hyvinvointia painottavaa. Loppujen lopuksi keskustelussa sekä kulttuuriympäristön asiantuntijat että puutalojen säilyttämistä vaatineet asukkaat käyttivät argumentoinnissaan hyväksi samankaltaisia, usein

⁹⁰⁸ Tuomi-Nikula 2007b, 287–288.

⁹⁰⁹ Määrärahat ovat kuitenkin pienet, joskin avustuksilla on niiden määrään katsomatta tärkeitä psykologisia vaikutuksia. *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*, 16.

⁹¹⁰ Karhunen 2014, 39; El Harouny 2008, 90; Kirshenblatt-Gimblett 2004, 57.

⁹¹¹ Vaihtoehtoisesti arvot voitaisiin nähdä arvosubjektivistisestä näkökulmasta subjektin toiminnassa tai ajattelussa syntyvinä tai arvorelativistisesti arvoina, jotka ovat yksilölle tai yhteisölle ominainen tapa hahmottaa ’hyvää elämää’, yhteiskuntaa, maailmaa ja erilaisia päämääriä. Ks. Tuominen 1992, 36.

historiaa painottaneita aiheita. Asiantuntijoiden käyttämien arvojärjestelmien valossa esimerkiksi kulttuurihistoriallista arvoa voi lähestyä eri näkökulmista, mutta Puu-Käpylän tapauksessa puutalojen säilyttämistä kannattavien asiantuntijoiden ja asukkaiden äänet sekoittuivat siten, etten sanomalehtikeskustelun perusteella pysty tekemään tarkkaa jakoa sen suhteen, mikä ihmisryhmä kyseistä arvoa korosti mistäkin perspektiivistä. Yleistettynä kuitenkin totean, että Puu-Käpylän keskustelusta on tunnistettavissa rakennusperinnön objekti-subjekti-asetelma ihmiseen nojaavasta lähtökohdasta. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa äänessä on toimittaja, joka lainaa kirjoituksessaan asiantuntijoilta saatua tietoa objektilähtöisesti, viitaten myös alueen arkkitehtuurin ainutlaatuisuuteen ja edustavuuteen:

Tämä puusta rakennettu puutarhakaupunki rakennettiin vuosina 1920–25. Aatteen isä on arkkitehti Akseli Toivonen ja sen toteuttajat Martti Välikangas, joka suunnitteli talot, ja Birger Brunila, joka puolestaan vastasi alueen asemakaavasta. Käpylä suunniteltiin työväen asuntoalueeksi ja sellaisena se etsii vertaansa vielä nykyisinkin. Asunnot olivat poikkeuksellisen tilavia, keskimäärin kaksi huonetta ja keittiön käsittäviä sekä pinta-alaltaan n. 60 m² suuruisia.

Puu-Käpylän arkkitehtoninen arvo on huomattu maamme rajojen ulkopuolella. Sitä käydään katsomassa melkein yhtä paljon kuin Tapiolaa ja se on ollut mukana ulkomailla pidetyissä arkkitehtuurinäyttelyissä.⁹¹²

Toisessa sitaatissa äänessä on puolestaan asukas. Hän puhuu kirjoituksessaan samoista teemoista kuin toimittaja edellisessä sitaatissa, mutta toisenlaisessa, rakentajia ja rakennuksiin kiinnittyvää historiaa ihannoivassa sävyssä:

Käpylän suunnittelu ja rakentaminen on ollut harvinaista kaukokatseisuutta omaavien miesten käsissä. Vaikka varsinaiset herätteet puutarhakaupunginosaan luomiseen onkin saatu ulkomailta, ei se lainkaan vähennä Käpylän rakentajien työn arvoa. Kun vielä muistamme sen vaikean ajankohdan, jolloin Käpylä varsinaisesti syntyi, täytyy ihmetellä, että puutarhakaupunginosa-aate on voitu täällä niin eheästi toteuttaa. Siihen on tarvittu mittaamaton määrä peräänantamatonta, suomalaista sitkeyttä. Siihen on tarvittu myös yksimielisyyttä suunnittelijoiden ja rakentajien sekä kylän asukkaiden kesken. Käpylän asukkaat ovatkin kiitettävällä harrastuksella omakohtaisesti toteuttaneet puutarhakaupunginosa-aatetta. Tulokset ovat sen mukaiset.⁹¹³

Kolmas, jo aiemmin käyttämäni sitaatti perustuu Otto-I. Meurmanin puheeseen. Siihen liittyvä olennainen huomio on, että kirjoituksessa puhutaan alueen

⁹¹² *Helsingin Sanomat* 27.12.1966, 23.

⁹¹³ *Käpylä-lehti* 4/1960, 3.

uudelleenrakentamisen mahdollistavan asemakaavaehdotuksen seurauksista – kyseessä on siis alueen yksi tulevaisuusskenaario:

— Uusi asemakaava on susi lammasten vaatteissa: Se näyttää siltä, kuin se voitaisiin toteuttaa alueen luonnetta muuttamatta, vaikka se toteutettuna rikkoo tämän harvinaislaatuisen yhtenäisen kokonaisuuden, sanoi professori Meurman. — Lämpökeskus on sijoitettu alueen herkimmin suunnitellulle paikalle, siten että pergola- ja porttirakennelmia joudutaan purkamaan.⁹¹⁴

Keskustelusta on siis löydettävissä erilaisia arvokäsityksiä. Rakennetusta ympäristöstä saatettiin puhua esimerkiksi sen ilmentävän historian todisteena, kun taas toisissa kirjoituksissa alueen kulttuurihistoria yhdistettiin sen juuriin, jatkuvuuteen ja viihtyvyyteen. Edellä olevat sitaatit ovatkin rinnastettavissa Nicholas Rescherin arvofilosofiaan, jota Laura Tuominen on käsitellyt 1900-luvun rakennusperinnön arvottamista käsittelevässä selvityksessään. Rescherin mukaan arvo voi esiintyä arvo-objektissa, abstraktina arvona tai arvon locuksena. Näistä ensimmäinen tarkoittaa sitä mitä arvostetaan, kuten arvokkaana pidettävää rakennusta. Abstrakteja arvoja ovat esimerkiksi vahva paikallisidentiteetti tai ympäristön monipuolisuus, kun taas arvon locus tarkoittaa niitä tarkoituksia, miksi jotakin arvoa pidetään arvokkaana. Tällaisia tarkoituksia voi Tuomisen mukaan olla esimerkiksi ympäristön esteettisyys tai historiallisuus.⁹¹⁵

Näistä kaikki arvon esittämisen tavat olivat läsnä Puu-Käpylän keskustelussa puutalojen säilyttämistä kannattaneissa puheenvuoroissa. Erityistä sanomalehtikirjoittelulle olikin, että samassa kirjoituksessa saatettiin käyttää hyväksi kaikkia kolmea arvon esittämisen muotoa. Tästä päätelen, että arvojen määrittelyssä yleistajuisella kielellä ymmärrettävintä on keskittyä arvojen kokonaisuuteen ja niiden kertomiseen sitouttavalla narratiivilla. Korostan, että tämä kerrontatapa eroaa asiantuntijoiden työssään käyttämästä tavasta lähestyä ympäristön arvoja arvotuksessa käytettyjen eri kriteerien kautta. Vaikka asiantuntijoiden rakennusperinnölle tekemän arvottamisen voi nähdä ontologisena sanan filosofisessa merkityksessä eli kohteen tai ympäristön olemusta ja suhteita käsittelevänä, arvottamisen tapa on perinteisesti ollut taksonominen eli luokitteleva. Näin voi asiantuntijoiden ja muiden asiaan osallisten viranomaisten omissa keskusteluissa toimia jatkossakin, sillä arvojen erittelyllä voi selittää asiat selkeämmin muille asiaa teoreettisella tasolla ymmärtäville. Suurelle yleisölle puhuessa tärkeämpää on kuitenkin keskittyä kerronnan kokonaisvaltaisuuteen – ympäristö on enemmän kuin osiensa summa. Tämä kiteytyy tiedeviestinnän kentällä viljeltyyn aja-

⁹¹⁴ *Helsingin Sanomat* 25.5.1967, 18.

⁹¹⁵ Tuominen 1992, 36–37.

tukseen, ettei suuri yleisö koskaan halua kuulla asiantuntijan tarinaa, vaan *oman tarinansa asiantuntijan kertomana*. Ihmiset tuntevat ennen kuin ajattelevat, ja Arthur Lupian kärjistämänä vaikuttava asiantuntijaviestintä on siksi faktatietojen kääntämistä uskomuksiksi.⁹¹⁶

Jos Puu-Käpylän keskustelun rakennusperintöön liittyvää objekti-subjekti-asetelmaa tarkastelee syvemmin, keskustelun subjekteja olivat keskusteluun osallistuneet ihmiset – asiantuntijat, asukkaat, isännöitsijät, suunnittelijat ja viranomaistahot. Kuten muissakin rakennussuojelua käsitelleissä tutkimuksissa on todettu, keskustelun objekteja olivat rakennukset. Omasta aineistostani kumpua-va huomio on tässä kuitenkin se, että myös asukkaat puhuivat rakennetusta ympäristöstään objektina, käyttäjiään palvelevana materiana, vaikkakin myös monimerkityksisenä kulttuuriperintönä ja elämisen ympäristönä. Rakennussuojeluun liittyvän arvottamisen tai puheen ongelma ei siis ole, ovatko rakennukset objekteja vai eivät – objekteja ne nähdäkseni ovat, sillä rakennettu kulttuuriympäristö on aina olemassa ihmisiä ja heidän toiminnallisia, tiedollisia ja kokemuksellisia tarpeitaan varten. Kynnyskysymykseksi nouseekin näin ollen se, miten hyvin rakennettu ympäristö palvelee parhaiten sekä ympäristön konkreettisia käyttäjiä että kulttuuriperinnön henkisiä omistajia. Puu-Käpylän tapauksessa rakennuksista ei puhuttu itseisarvoisina, kulttuurisesta ympäristöstään irrallisina, staattisina ja esineenkaltaisina kohteina, vaan subjekteja palvelevina ja arvokkaina objekteina, joihin liittyi niin käyttöarvoja, tietoarvoa kuin elämysarvojakin. Pidän siksi suojelun ja elämän vastakkainasettelua rakennussuojelun todellisesta merkityksestä harhaanjohtavana.

Puu-Käpylän keskustelu tukee positiivisena esimerkkinä näkemystäni siitä, että asiantuntijoiden ja asukkaiden ajatukset rakennusperinnön arvoista voivat olla samankaltaisia. Asiantuntijoiden on silti opittava puhumaan rakennusperinnöstä ja sen arvoista yleistajuisemmin huomioiden puheessaan sen, että rakennus on sitä asuttaville ja käytäville ihmisille sekä *merkitysten paikka* että näitä *palveleva objekti*. Arvottamisessa käytetyt kriteerit sekä suojelun tarkoitusperät on opittava tuomaan esiin ihmislähtöisestä, ymmärrettävästä perspektiivistä. Suojelun päämääränä on historiallisesti syvä ja ennen muuta elinvoimainen, ihmisten käytössä pysyvä ympäristö. Suojelutoiminnan monisyisiä tarkoitusperiä pitääkin selventää suurelle yleisölle aina, kun siihen tarjoutuu tilaisuus.

En tässä tutkimuksessa sano, että kulttuuriympäristön asiantuntijoiden olisi käännettävä arvottamismallinsa vastaamaan asukkaiden näkemyksiä ympäristöstään. Asiantuntijan tehtävä on tarkastella ympäristöä omasta perspektiivistään

⁹¹⁶ Arthur Lupian puheenvuoro *How can scientists break through the noise?* -sessiossa AAAS 2016 Annual Meeting, Global Science Engagement -konferenssissa Washingtonissa 12.2.2016, muistiinpanot. Ks. myös Lupia 2016.

– edellyttäen, että omaa tekemistä arvioidaan jatkuvasti uudelleen myös akateemisen maailman tarjoamien kriittisten keskustelunavausten näkökulmasta. Sen sijaan esitän, että asiantuntijoiden tulee tiedostaa muissa kuin omassa yhteisönsään käyttämänsä terminologian vaikeaselkoisuus suhteessa suureen yleisöön ja päättäjiin sekä se, puhuuko asiantuntija arvoista liittäen ne osaksi itseisarvoista objektia vai ihmisiä palvelevaa objektia. Kysymys on toisaalta myös siitä, miten eri yhteyksissä käytettyjä suojelun kriteerejä sovelletaan. Esimerkiksi laissa rakennusperinnön suojelemisesta (2010/498) historiallisen todistusvoimaisuuden määritelmänä pidetään rakennuksen merkitystä ”historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä”.⁹¹⁷ Sanamuoto on niin väljä, että sen voi ymmärtää kohteen materiaalisen todistusvoimaisuuden rinnalla myös yhteisöllisestä näkökulmasta. Kun tällaisesta arvosta puhuu suurelle yleisölle, pitääkin siksi tarkkaan miettiä sanavalinnat, jotta asia ja suojelusuunnitelmien perimmäinen tarkoitus tulevat mahdollisimman selvästi ymmärretyksi.

Ankeuttavat arvojärjestelmät

Laura Tuominen esitti ympäristöministeriön vuonna 1992 julkaisemassa selvityksessä *1900-luvun rakennusperintö: luettelointi- ja suojelukysymyksiä*, etteivät jäykät, vaikkakin teoriassa loogiset järjestelmät tunnista kohteiden suojeluintressien moninaisuutta parhaimmalla mahdollisella tavalla.⁹¹⁸ Siksi asiantuntijat painottavat tänä päivänä uudemman, toisen maailmansodan jälkeen syntyneen rakennuskannan arvottamisessa arvojen perustelemisen tarvetta.⁹¹⁹ Itse ajattelen, että yleistajuisen puheen kannalta arvot on perusteltava ja avattava perusteellisesti, mutta myös tiiviisti huolimatta siitä, millaista rakennusperintöä arvotetaan. Arvojen luetteleminen sellaisenaan, vaikeaselkoisine käsitteineen, ei avaudu tavalliselle kansalaiselle, joka ei operoi arvojärjestelmien ja -teorioiden kanssa työksään. Huomio on täysin rinnastettavissa tiedeviestinnän alan näkemykseen siitä, että asian tiettäväksi tekeminen vaatii teoreettisen tiedon esittämistä käytännöstä kertovalla, pragmaattisella kielellä, sillä muuten asiaa ei suuren yleisön keskuudessa ymmärretä.⁹²⁰

Asiantuntijoiden käyttämien arvoluokitusten esikuvana on pidetty Alois Rieglin taideteosten arvon määrittelyyn vuonna 1903 kehittämää matriisia. Rieglin mallissa arvot jakautuivat kahteen ryhmään: muistomerkkiarvoihin, joita ovat ikä, historiallisen arvo ja tarkoituksellinen muistomerkkiarvo, sekä aikaan sidot-

⁹¹⁷ *Laki rakennusperinnön suojelemisesta* 2010/498.

⁹¹⁸ Tuominen 1992, 41.

⁹¹⁹ Esim. Kivilaakso 2014, 11.

⁹²⁰ Ks. Brossard & Lewenstein 2010.

tuihin arvoihin eli taiteelliseen arvoon, käyttöarvoon, uutuusarvoon ja suhteelliseen taidearvoon. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvien arvojen vaaliminen vaatisi kohteen säilyttämistä ja konservointia sellaisenaan, kun taas jälkimmäiset edellyttäisivät kokonaisuuden restaurointia tavoitellen sen alkuperäistä olemusta. Vaikka Rieglin ajattelu tarjoaa perustan yleistasolla käytävälle rakennusperinnön arvo-keskustelulle, ei se eivätkä muutkaan tehdyt luokitukset ole aukottomia.⁹²¹

Asiantuntijoiden käyttämiä arvottamisen malleja on ollut jo pelkästään Suomessa käytössä monia. Suomessa vuonna 1974 julkaistussa rakennussuojelukomitean mietinnössä arvot oli jaettu konkreettisiin ja abstrakteihin käyttöarvoihin sekä yksityistaloudelliseen ja yhteiskuntataloudelliseen arvoon. Siinä abstraktit käyttöarvot käsittävät kohteen kulttuurihistoriallisen ja rakennushistoriallisen arvon sekä miljöö-, merkitys-, ainutlaatuisuus- ja tyypillisuusarvot. Tätä mallia soveltaen Museovirasto julkaisi vuonna 1979 ensimmäiset ohjeet rakennuskulttuuri-inventointien laatimiseksi, missä arvot oli jaettu seuraavasti: edustavuus/tyypillisuus, harvinaisuus, alkuperäisyys, historiallinen merkitys, yhtenäisyys ja kerroksisuus.⁹²² Malli ohjasi arvottamista Suomessa pitkään. Voi pelkällä arkijärjellä todeta, etteivät edellä luetellut termit avaudu suoraan, niiden tarkoituksellisessa merkityksessä, ihmiselle, joka ei käsittele kulttuuriympäristön arvokysymyksiä päivittäisessä elämässään. Ja mikäli rakennusperinnön arvoista puhuu kulttuuriympäristöalan sisäisten työkalujen termejä hyödyntäen, on vähintäänkin ymmärrettävää, jos asiantuntijoiden eri yhteyksissä käyttämä kieli tuntuu asukkaista konkreettiselta ja teknillisluontoiselta, kuten Eeva Karhunen toteaa tutkimuksessaan.⁹²³

En tässä halua luoda jälleen uutta arvottamisen matriisia, joka peilaisi julkisen keskustelun ja asiantuntijoiden käyttämien arvottamiskriteerien yhtymäkohtia. Nähdäkseni mikään arvottamisen valmis malli ei sovi täydellisesti kaikkiin tilanteisiin, sillä jokainen kohde tai alue ja niihin kohdistuvat tarpeet ovat yksilöllisiä. Korostan siis enemmän tilannetajua ja kohdeyleisön tuntemista – harkittuja ja kestäviä kannanottoja vahvaan asiantuntijatietoon perustuen, mutta myös muiden osallisten näkemykset huomioon ottaen.

Puu-Käpylän keskustelua keskeisimmin kantaneet teemat olivat historialliset arvot ja asuinalueen käytettävyys, toisin sanoen alueen ajallinen ja toiminnallinen jatkuvuus. Jatkuvuuteen liittyy historiallisten piirteiden vaaliminen, mutta asuttuna alueena rakennusperintöä täytyy samalla hoitaa ja välillä myös uudistaa siten, että rakennukset palvelevat asukkaitaan parhaalla mahdollisella tavalla. Huomio jatkuvuuden käsitteen tärkeydestä kulttuuriperinnöstä puhuttaessa ei ole muusta

⁹²¹ Tuominen 1992, 39; Kåring 1995, 313–316.

⁹²² *Rakennussuojelukomitean mietintö* 1974, 9–15; Tuominen 1992, 38–39.

⁹²³ Ks. Karhunen 2014, 135.

tutkimuksesta irrallinen, sillä esimerkiksi Tanja Vahtikari on todennut maailmanperintökohteiden arvoja käsitelleessä tutkimuksessaan, että asiantuntijoiden viljelemissä arvottamiskursseissa tulisi huomioida paremmin myös jatkuvuus sekä sosiaaliset ja yhteisölliset arvot.⁹²⁴ Nykyään nämä teemat löytyvätkin jo monista arvottamisen malleista. Esimerkiksi jatkuvuuden käsite liittyy asiantuntijoiden käyttämissä arvottamisen malleissa osaltaan myös identiteettiarvon muotoutumiseen.⁹²⁵ Korostankin, että jatkuvuus sekä sosiaaliset ja yhteisölliset arvot kannattaa tuoda painavammin ja ymmärrettävämmin esiin puhuttaessa rakennusperinnön arvoista suurelle yleisölle.

Puu-Käpylän keskustelu on hyvä esimerkki siitä, miten asiantuntijoiden käytämiin arvottamisen kriteereihin sekoittui kokemuksellisia aineksia. Tällainen eri näkökulmat integroiva viestintä voi olla vaikuttavampaa ja vahvistaa lopulta koko kulttuuriympäristön arvoperustaa suuren yleisön keskuudessa, vaikkakin pidän edelleen tärkeänä, että rakennusperinnön arvoja ja arvoteorioita mietitään jatkossakin käsitteellisellä tasolla alan ammattilaisten keskuudessa. Tämä pohdinta on osa rakennussuojelun hallintoon liittyvää työtä. Yleistajuisesti ja vuorovaihteisesti suuren yleisön kanssa keskusteltaessa puheessa kannattaa kuitenkin painottaa niitä näkökohtia, jotka tavallisten ihmisten – asukkaiden, omistajien ja kokijoiden – näkökulmasta ovat merkityksellisiä. Arvojen eritteleminen ja teoreettinen tarkastelu ei edistä myönteistä suhtautumista kulttuuriperinnön asiantuntijuutta kohtaan, vaan päinvastoin, se vaikeaselkoisena vieraannuttaa kuuntelijan aiheesta. Esimerkiksi mediassa ei näin ollen tarvitse tuoda esiin kaikkea aiheeseen liittyvää, vaan keskittyä niihin näkökohtiin, jotka suuren yleisön näkökulmasta ovat keskeisiä.⁹²⁶

Kun tarkastelen Puu-Käpylän keskustelua siitä nousevien diskurssien valossa, juuri tässä, yleisön kannalta keskeisimpien teemojen painottamisessa, media onnistui. Aineistosta kuultaa pitkälti asiantuntijoiden näkemykset, mutta kieli ja valikoivuus, jolla arvoista kerrottiin, oli lukijaystävällistä ja ymmärrettävää. Yleisöystävällisessä lähestymistavassa keskeistä on, että viestin vastaanottaja ymmärtää, mitä kertoja tarkoittaa. Siksi yleistajuisessa viestinnässä on tärkeää nostaa kärkeen ne arvot, jotka ovat parhaiten avautuvia ja joiden merkitykset ovat helpoiten perusteltavissa. Toisekseen arvojen esiin ottamisessa voi miettiä oikeita ilmaisutapoja. Esimerkiksi tiedeviestinnän alalla on todettu, että yleistajuisessa puheessa kannattaa korvata abstraktit yläkäsitteet näitä konkreettisemmilla ala-

⁹²⁴ Vahtikari 2013, 290–296.

⁹²⁵ Esim. *Laki rakennusperinnön suojelemisesta* 2010/498; Unnerbäck 2002, 13, 15, 19, 21, 23–24, 31, 40, 90–93.

⁹²⁶ Uutisaiheiden kehystämisestä, ks. esim. Väliverronen 2016, 80.

käsitteillä.⁹²⁷ Juuri näin toimittiin pitkälti myös Puu-Käpylän keskustelussa. Asia avattiin perusteellisesti, ja sanavalinnat olivat konkreettisesti ymmärrettäviä eivätkä löysiä, ilmassa leijuvia ilmaisuja.

Nostan suojelun objektien ja subjektien rinnalla esiin täysin omana asianaan objektiivisuuden ja subjektiivisuuden rakennusperinnön arvoihin suhtautumisessa. Arvottamisessa täydelliseen objektiivisuuteen ei päästä koskaan, sillä arvot ovat ”singulaarisia, ainutkertaisia, ristiriitaisia, yhteismitattomia, tilanteittain ja ajallisesti muuttuvia”, kuten Petri Vuojala kirjoittaa.⁹²⁸ Asiantuntijat kuitenkin keskittyvät arvottamisessa objektiivisuuteen, jos objektiivisuudella tarkoitetaan sitä, ettei arvojen määrittelyssä pyritä edistämään omia intressejä tai ettei sitä tehdä omaan, subjektiiviseen makuun perustuen. Barbara Kirshenblatt-Gimblett on kirjoittanut hyvästä ja huonosta mausta museonäyttelyiden yhteydessä todeten, että museossa ollessaan jokainen arvioi oman makunsa pohjalta museoesineitä ja näkemäänsä tehden rajanvetoa hyvän ja huonon maun välillä.⁹²⁹ Samankaltaista havainnointia liittyy rakennettuun ympäristöön ja sen kokemiseen. Virallinen, rakennusten suojeluun tai vaikkapa purkulupiin johtava arvottaminen ei tällaiseen subjektiivisuuteen voi kuitenkaan perustua.

Esimerkiksi esteettisyyden kokemukset, kuten käsitys siitä mikä on kaunista, ovat subjektiivisia ja voivat sisältää voimakkaan positiivisia tai negatiivisia latauksia.⁹³⁰ Esteettisyyden kokemukseen vaikuttaa myös aika, sillä kauneuskäsitykset vaihtelevat. Mielestäni asiantuntijan on huomioitava myös subjektiiviset näkökannat tavoitellessaan suuren yleisön huomiota rakennusperinnön arvoista viestiessään. Julkisuuskuva on moniääninen, joten yksilöllisten näkökantojen kuunteleminen ja kommentointi on perusteltua sekä argumentoinnin vaikuttavuuden että asiantuntijan toimien avoimuuden kannalta. Esimerkiksi sosiaaliset mediat ovat vuorovaiikutteisia, jolloin keskustelijan täytyy pystyä vastaamaan erilaisiin näkökulmiin.⁹³¹ Keskustelutaitoja vaaditaan kuitenkin myös hyödynnettäessä perinteisiä medioita asiantuntijatyössä. Puu-Käpylän tapaus on yksi esimerkki perinteisessä mediassa tapahtuneesta vuorovaikutuksesta, sillä kirjoituksissa tuotiin esiin subjektiivisia näkökantoja ja kommentoitiin aiemmin julkaistuja kirjoituksia.

⁹²⁷ Karvonen, Korttelainen & Saarti 2014, 187.

⁹²⁸ Vuojala 2014, 130.

⁹²⁹ Kirshenblatt-Gimblett 1998, 259–260.

⁹³⁰ Esim. Tuominen 1992, 39.

⁹³¹ Järvi & Vainikainen 2010, 146.

Pitääkö puuttuvista teemoista vaieta?

Puu-Käpylän keskustelussa kulttuuriympäristön asiantuntijoiden ja asukkaiden näkemykset osin yhtyivät ja vahvistivat toisiaan. Puuttuvien teemojen tarkastelu kuitenkin valottaa, miltä osin asiantuntijan ja niin sanotun maallikon ymmärrys eivät kohdanneet. Tämä herättää kysymyksen: pitääkö asiantuntijan vaieta puuttuvista teemoista julkisuudessa?

Analyysini perusteella puuttuvat teemat eivät ole 'maallikolle' täysin merkityksellisiä, sillä esimerkiksi historiallisen merkityksen diskurssissa asukkaiden ajattelu puolsi monessa kohtaa olemassa olevan materian ja jopa alkuperäisen säilyttämistä menneiden sukupolvien työn ilmentymänä. Olennaista on kuitenkin huomata, että julkisessa keskustelussa ei puhuttu materiasta, vaan siihen kiinnittyvistä tarinoista. Näkökantani onkin, että asiantuntija yrittää usein puhua rakennusperintöä arvottaessaan kuta kuinkin samasta asiasta kuin asukkaatkin, mutta materiaalin merkitystä korostava viestintä johtaa keskustelun monesti umpikujaan. Tässä tutkimuksessa tarkastelemieni puuttuvien teemojen valossa erityisen hankalina näyttäytyvät asiantuntijoiden käyttämät todistusvoimaisuuden ja alkuperäisyyden käsitteet.

Todistusvoimaisuuden käsite on asiantuntijoiden keksimä ja käyttämä ja suurelle yleisölle vieras. Huomio vahvistaa ajatusta siitä, että asiantuntijat puhuvat arvottaessaan rakennuksista itseisarvoisina objekteina, kun ne suurelle yleisölle ovat osa elämää.⁹³² Asukkaiden ja muiden rakennetun ympäristön kokijoiden suhde rakennuksiin on kuitenkin pääasiassa välineellinen, sillä yleistetysti sanottuna rakennukset palvelevat ihmisiä, eikä päinvastoin. Rakennusten tulee näin ollen tulla toimeen käyttäjiensä kanssa, jotta niiden arvo ja merkitys ymmärretään. Tämä suhtautumistapa on ensisijainen rakennusperintö- ja rakennussuojelukeskustelujen retoriikkaan liittyvä ristiriita. Kysymys ei siis ole niinkään asiantuntijoiden ja asukkaiden välisistä arvottamiseroista, vaan siitä, että samoistakin asioista puhutaan eri perspektiivistä.

Myös alkuperäisyyden käsite on rakennusperintöön liittyvänä arvona suurelle yleisölle hankala. Erityisen vaikeaksi keskustelunaiheeksi se on todettu etenkin silloin, jos keskustelun kohteena on uudempi rakennusperintö. Alkuperäisyyden vaaliminen voi tuntua käyttäjistä epämielekkäältä, jos esimerkiksi vain muutama vuosikymmenen takainen estetiikka epäilyttää. Arkkitehtuurihistoriaa vähemmän tuntevan ihmisen voi olla vaikea ymmärtää, että rakennussuojeluun kuuluu myös epätäydellisyyksien, kuten kielteisiksi miellettyjen piirteiden tai

⁹³² Saman huomion ovat tehneet esimerkiksi Elisa El Harouny ja Eeva Karhunen tutkimuksissaan. Ks. El Harouny 2008; Karhunen 2014.

patinan hyväksyminen.⁹³³ Tällaisissa tapauksissa keskeiseksi nouseekin kysymys siitä, kenellä on oikeus käyttää rakennusperintöön liittyvää määräämisvaltaa. Esimerkiksi Pihlajamäen lähiön suojelua vuosituhannen vaiheessa edeltäneessä sanomalehtikeskustelussa suojelun ajateltiin heikentävän asunto-osakeyhtiöiden määräämisoikeutta vaikeuttamalla tarvittavien korjaustöiden suunnittelua ja toteuttamista – alkuperäisyyden vaaliminen tuntui siis julkisessa keskustelussa Pihlajamäen tapauksessa epämielekkäältä.⁹³⁴ Nimenomaan alkuperäisyys arvona voi-kin tuntua rakennusten omistajista pelottavalta. Rakennussuojelun näkökulmasta tämä valtaan liittyvä tematiikka on suorassa yhteydessä kysymykseen siitä, voiko yksityisomistuksessa olevan kulttuuriperinnön mieltää yhteiseksi hyväksi, jota omistajan edellytetään vaalivan paitsi itseään, myös muita ihmisiä varten.

Mikäli alkuperäisyyttä mietitään rakennussuojeluun liittyvän julkisen puhunnan näkökulmasta, ei aineisto anna vastausta siihen, miten alkuperäisten rakennusosien ja yksityiskohtien arvon voisi perustella suurelle yleisölle ymmärrettävämmin. Ainoa alkuperäisyyttä koskeva johtopäätös johon pääsen on, että aineellinen kulttuuriperintö on helpompi nähdä yleisön keskuudessa arvokkaana sen ilmentämien aineettomien merkitysten kautta. Myös toiminnallisuus on tärkeää. Näitä huomioita tukevat esimerkiksi rakennusperintöön liittyviä asukaskokemuksia käsitelleet tutkimukset.⁹³⁵ Tästä johtuen haluttaessa perustella jonkin alkuperäisen osan säilyttämistä, pitää asiantuntijan pystyä asuinrakennusten kohdalla jossain määrin ottamaan kantaa paitsi siihen, *miksi* rakennusosien säilyttäminen on perusteltua, myös siihen *miten muuten* kuin rakennusosia uusimalla tilannetta kannattaa parantaa, jotta kohde säilyy asukasystävällisenä ja mahdollisimman toiminnallisena jatkossakin.

Tarkastelemieni diskurssien valossa pidän sen sijaan autenttisuuden käsitettä myös suurelle yleisölle tärkeänä. Siksi sitä voi hyvin käyttää argumenttina, kun rakennusperinnön arvoista halutaan puhua julkisesti. Käsitteenä – tai ehkä pikemminkin sanana – se on kuitenkin liian vaikea ja abstrakti. Käsite tunnutaankin liitettävän useammin alkuperäisyyden käsitteeseen, materiakeskeiseen 'aitouteen', kuin sanan laajempaan merkitykseen.⁹³⁶ Autenttisuudesta puhuttaessa on siis kannattavampaa kertoa paikkaan konkreettisesti liittyvistä aiheista ja autenttisuuden näkökulmasta nimenomaan rakennetun ympäristön, siihen liittyvän toiminnallisuuden ja yhteisöllisyyden sekä tarinoiden muodostamasta kokonaisuudesta. Autenttisuuteen liittyvästä tematiikasta puhuttaessa ymmärrettävämpiä

⁹³³ Ks. Salastie 2014, 96.

⁹³⁴ Kivilaakso 2013, 226–227.

⁹³⁵ Esim. Karhunen 2014; Lillbroända-Annala 2010.

⁹³⁶ Ks. luku *Autenttisuus*.

käsitteitä voisivatkin olla ennemmin esimerkiksi elävyys ja ”paikan henki”⁹³⁷ –toki ymmärrettävään muotoon avattuina. Tämä asettuu Harri Hautajärven huomioon turisteja miellyttävästä autenttisuudesta: autenttinen kohde on alkuperäisessä tilassaan ja turmeltumaton, vaikka se olisikin elävä. Se ei siis ole asettanut itseään väkisin nähtävyydeksi, jolloin objekti hallitsee subjektia. Autenttinen kohde antaa löytää itsensä.⁹³⁸

Asiantuntija arvaamattomassa mediamaailmassa

Puu-Käpylän kaavoituksesta käyty keskustelu on hyvä esimerkki siitä, miten media toimii ja miten se käsittelee erilaisia kriisi- tai ongelma-aiheita. Median tarkoituksena on yhtäältä yleisöä kiinnostavien juttujen tuottaminen, toisaalta toimia ”vahtikoirana” vallankäyttäjien toimintaa arvioiden ja siitä keskustelua herättäen.⁹³⁹ Elisa Juholin ja Heikki Kuutti ovat kutsuneet mediaa arvaamattomaksi, sillä mediajulkisuuden hallitsemiseen liittyy niin paljon epävarmuutta. Media hankkii tietoa hyvinkin erilaisista lähteistä ja muodostaa kokoamastaan tiedosta omat tulkintansa. Tästä syystä jonkin asian, ilmiön tai vaikkapa yrityksen julkisuuskuvan hallitsemisyrietykset voivat olla vaikeita. Mediajulkisuuden ominaisuuksia ovat myös, että sen sävy voi muuttua nopeasti, julkisuuden kohteiden rooli voi vaihdella ja että mediapeliin voi joko päästä tarkoitushakuisesti tai joutua tahtomattaan.⁹⁴⁰ Juuri tässä piilee median arvaamattomuus, mikä näkyy myös omasta aineistostani. Puu-Käpylän tapauksessa media toimi arvaamattomasti alkujankin, sillä julkisuuteen tuotu asemakaavaehdotus aiheutti kaupungin kaavoitusosaston varmasti yllättäneen vastareaktion. Median arvaamattomuuden suhteen *Kansan Uutiset* muodostaa aineistossa poikkeuksen, sillä siinä 1960-luvun alkuvuosina uudesta asemakaavaehdotuksesta kerrottiin pääasiassa kaupunkisuunnitteluviraston näkökulmasta. Kaavoittavan tahon julkisuuskuvaa ajatellen viestintä oli *Kansan Uutisissa* siis melkein pä hallittua. Vuonna 1969 kuitenkin myös *Kansan Uutisten* sävy muuttui vastaamaan muissa lähteissä käydyin julkisen debatin sisältöjä, kun lehdessä otsikolla ”Soivatko kellot Puu-Käpylän idyllille?” otsikoidussa kirjoituksessa tuotiin esiin asukkaiden pelko alueen ympäristöarvojen kärsimisestä.⁹⁴¹

Pekka Aula on kirjoittanut organisaatioviestintää käsittelevässä väitöskirjassaan viestintätoimien kaksinaisesta funktiosta – viestintä on sekä järjestystä tuot-

⁹³⁷ Ks. Lappi 1997; Nyström 2006; Raivo 2004.

⁹³⁸ Ks. Hautajärvi 2014, 123.

⁹³⁹ Juholin & Kuutti 2006, 14.

⁹⁴⁰ Juholin & Kuutti 2006, 17–18.

⁹⁴¹ *Kansan Uutiset* 2.4.1969, 3.

tavaa eli integroivaa että vastaavasti kaaosta kohti ohjaavaa eli dissipatiivista. Näillä molemmilla viestinnän toiminnoilla voidaan ohjata keskustelua kohti toivottua lopputulosta. Toimintojen ero on lähinnä siinä, että niiden avulla voi pyrkiä joko kohti yhtenäistä toimintakulttuuria tai organisaation diversiteettiä. Aula kuvaa dissipatiivista viestintää metaforiseksi, proaktiiviseksi, spontaaniksi, impulsiiviseksi ja polyfoniseksi. Hänen mukaansa integroiva viestintä on sen sijaan tarkkaa ja kirjaimellista, reaktiivista, intentionaalista, kontrolloitua ja monofonista.⁹⁴² Aula kirjoittaa:

Dissipatiivinen viestintä on hyödyllistä, kun organisaatio on kriisissä ja ongelmien ratkaisuihin tarvitaan innovatiivisuutta ja luovuutta. Integroivan viestinnän voidaan ajatella olevan tehokkainta silloin kun organisaatiota kohdannut kriisi on ohitse. Dissipatiivinen viestintä on luonteeltaan epäsuoraa ja sallii viestintään osallistujien esittää uusia näkemyksiä ja tulkin-toja. Se antaa uusien rakenteiden syntyä, kun taas integroiva viestintä on erittäin strukturoitua ja rakenteita säilyttävää. Dissipatiivinen viestintä on siten enemmän asioiden näyttämistä kuin asioista kertomista.⁹⁴³

Puu-Käpylän tapaus on hyvä esimerkki integroivan ja dissipatiivisen viestinnän vuorottelusta. Kun kaavamuutosehdotus tuotiin julkisuuteen, alkoivat eri tahot spontaanisti, impulsiivisesti ja proaktiivisesti nostaa esiin omia näkökohtiaan asiasta. Nämä puheet olivat kaikessa vaihtelevuudessaan uutta luovia ja välillä vertauskuvallisiakin. Viestinnällä pyrittiin järkyttämään jo verrattain varmanoloisena näyttäytyntyttä kaavoitusprosessia – sillä tuotiin keskusteluun toisenlaisia näkökulmia kaavoituksen uudelleenarvioimiseksi, jolloin keskustelusta muodostui moniääninen ja paikoin jopa kaoottinen. Kun uusi, puutalojen säilyttämiseen ohjannut asemakaava astui voimaan vuonna 1971, muuttui kirjoittelun luonne välittömästi integroivaksi. Asuinalueen arvojen määrittelyyn pyrkivä sanomalehtikirjoittelu ei jatkunut enää suojelupäätöksen jälkeen – ei ainakaan suojelua kyseenalaistavassa sävyssä tai mainittavassa mittakaavassa. Myöhemmissä kirjoituksissa viitattiin kyllä alueen estetiikkaan ja historiasta ammennettuun nostalgiaan, mutta näitä arvoja ei enää kyseenalaistettu. Suojeltuina rakennukset saavuttivat mediassakin tietynlaisen arvolatautuneen statuksen. ”Kaavoituskriisin” jälkeen suojeluun viitattiin lähinnä toteavaan sävyyn – suojelu jäi mediassa elämään ja se kanonisoitui lehtikirjoituksissa siksi kehyskertomukseksi, jota Puu-Käpylän kaavoituskiistasta tänä päivänä muistellaan. Puu-Käpylän suojeluun viitattiin myöhemmin myös sellaisissa tapauksissa, joissa uutisoitiin jonkun muun alueen po-

⁹⁴² Aula 1999, 144–146.

⁹⁴³ Aula 1999, 145.

tentiaalisesta suojelusta. Suojelupäätös oli näin siis ainakin painetussa mediassa hyväksytty, omaksuttu ja toteen julistettu.⁹⁴⁴

Median arvaamattomuus voi usein säikäyttää asiantuntijat, mistä syystä monet tutkijat ja asiantuntijat haluavatkin pysyä pois julkisuudesta. Samoin oma asiantuntijayhteisö nostaa usein kynnystä osallistua julkisiin keskusteluihin. Vaikka oman erityisalan esiin tulemista julkisuudessa pidettäisiin tärkeänä, on tyypillistä, että esimerkiksi tiedeyhteisö asettaa vaatimuksen perustella, miksi joku tietty tutkija saisi esiintyä julkisuudessa. Toisekseen tutkijoiden runsas viestiminen ja asiantuntijatiedon levittäminen myös populaariin sävyyn saattaa heikentää toisten tutkijoiden, siis omien kollegojen, kunnioitusta kyseistä viestivää tutkijaa kohtaan.⁹⁴⁵ Haluan siksi korostaa, että yleistajuinen viestintä voi vahvistaa myös kulttuuriympäristön arvoperustaa suuren yleisön keskuudessa, mikäli alan asiantuntijat hyödyntävät maksimaalisesti median ja yleistajuisen viestinnän potentiaalia työssään.

Luonnontieteiden puolella tieteen yleistajuistamisen traditio on pitkä, ja sille on tarvetta esimerkiksi erilaisten terveyteen ja ympäristöön liittyvien väärrien käsitysten kitkemisessä. Euroopassa tiedeviestinnässä onkin siirrytty ”tiede ja yhteiskunta” -ajattelusta ”tiede yhteiskunnassa” -ajatteluun. Tiede on siis osa yhteiskuntaa, ei siitä irrallaan. Keskeiseksi on noussut viestinnän dialogisuus, joka tarkoittaa eri osapuolten yhteistyötä: vastavuoroista kuuntelemista ja toisiinsa vaikuttamista. Dialogisuus kertoo hierarkkisesti jäsenyneen yhteiskunnan muuttumisesta verkostoyhteiskunnaksi. Kynnyskysymykseksi nousee näin ollen se, miten asiantuntija suhtautuu viestin vastaanottajaan – ei pidä ajatella, että esimerkiksi median kuluttajan tietopohja on vajavainen tai että tämä kaipaa asiantuntijalta valistusta. Sen sijaan asiantuntijan pitää kiinnittää yleisön huomio, kuunnella sitä ja käydä sen kanssa vuorovaikutteista keskustelua.⁹⁴⁶ Vastaavasti asiantuntijan on syytä riemuita, kun joku yleisön joukosta ryhtyy edistämään asiantuntijan näkemyksen leviämistä julkisuudessa.

Tässäkin suhteessa korostan vastavuoroisuuden ja dialogisuuden merkitystä, sillä esimerkiksi ylhäältä alas johdettuun rakennussuojeluun liittyvä negatiivinen asenneilmapiiri on jo moneen kertaan todettu kulttuuriympäristön arvojen ymmärtämisen kannalta kestäväksi. Kulttuuriympäristön asiantuntijoiden tulee siis ymmärtää, että alan asiantuntijoiden sisäisen keskustelun sekä lähialojen asiantuntijoiden kanssa käytävän kommunikaation rinnalla ovat myös tiedeviestinnän opetuksessa ja täydennyskoulutuksessa käytettävä pedagoginen viestintä sekä suurelle yleisölle suunnattu populaari viestintä viestinnän tasoja, jotka asi-

⁹⁴⁴ Ks. Kivilaakso 2013, 233–234.

⁹⁴⁵ Väliaverron 2016, 22–23.

⁹⁴⁶ Karvonen, Kortelainen & Saarti 2014, 174–178.

antuntijan täytyy tämän päivän verkostoyhteiskunnassa hallita ollakseen vakuuttava ja vaikuttava.⁹⁴⁷ Erotan tässä viestinnän tasoilla asiantuntijatiedon (*scientific knowledge*) asiantuntemuksesta (*scientific expertise*),⁹⁴⁸ joista jälkimmäinen pitää sisällään myös velvollisuuden puhua erityisalastaan. Tiedeviestinnän puolella puhutaan tieteen tekemiseen liittyvästä viestinnän jatkumosta, jonka toisessa päässä ovat oman ammattiyhteisön parissa käytävä, asiantuntijoiden sisäisen tason viestintä sekä asiantuntijoiden välinen viestintä ja toisessa päässä yleistajuinen, populaari viestintä sekä pedagoginen viestintä. Yleistajuisen asiantuntijuuden pitäisi näin ollen olla osa asiantuntijan identiteettiä, mitä ei pidä säikähtää, vaan ennemminkin hyödyntää se oman erityisalan tunnettuuden lisäämisessä. Kyse voi olla niinkin yksinkertaisesta asiasta kuin yleistajuisesta jutustelusta jossain sosiaalisessa tilanteessa. Ihmisten kiinnostukseen kannattaa vastata nähden se mahdollisuutena parantaa oman erityisalan asemaa yhteiskunnassa, ei suojautuen tai peläten, että yleistajuinen puhunta olisi asiantuntijaimagoa ravistavaa viestintää.⁹⁴⁹

Vaikka Puu-Käpylän keskustelu tapahtui aikana, jolloin yhteiskunta oli vielä viestinnän näkökulmasta hierarkkinen ja ylhäältä alas suuntaava, on alueen kaavoituskiista hyvä esimerkki siitä, miten viestinnästä muodostui vuorovaikutteista, dialogista ja arvaamatonta. Vaikka keskeisen roolin ottivat tietyt mielipidevaikuttajat, kiistan voima oli se, että asiantuntijoiden käsityksiä alkoivat täydentää omalla kielellään ja omasta perspektiivistään myös alueen asukkaat. Tiedeviestinnän puolella ymmärrettyjen näkökohtien hyödyntäminen voikin edistää ihmisten kulttuuriympäristömyönteisyyttä, ja siksi toivon, että kulttuuriympäristön merkitys nousee julkisuudessa esiin kulttuuriympäristön asiantuntijoiden näkökulmasta yhä kattavammin – myös proaktiivisesti. On hienoa, että kulttuuriympäristön merkitys on noussut viime vuosien aikana yhä enemmän esiin esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Toivon, että se tulee aihetta subjektiivisista lähtökohdista lähestyvän puheen rinnalla esiin kuitenkin myös kokonaisvaltaisemmin, esimerkiksi integroituna ja itseisarvoisena alueiden kehittämisen osana. Tämä vaatii alan asiantuntijoiden jatkuvaa läsnäoloa julkisessa keskustelussa. Muuttuva mediaympäristö edellyttää asiantuntijoilta joustavuutta ja kykyä heittäytyä erilaisiin viestintätilanteisiin, erilaisilla viestinnän areenoilla.⁹⁵⁰ Teoriassa tämän luulisi olevan helppoa, sillä kulttuuriympäristöön liittyvät teemat ylittävät uutiskynnyksen helposti. Ne ovat usein paikallisia, ja paikallisuus tai uutisen läheisyys ihmisille on medianakin näkökulmasta aina kiinnostavaa.⁹⁵¹

⁹⁴⁷ Karvonen, Kortelainen & Saarti 2014, 168–169.

⁹⁴⁸ Peters 2008, 132.

⁹⁴⁹ Vaattovaara 2013, 23–25; Väliverron 2016, 136–141.

⁹⁵⁰ Väliverron 2016, 24.

⁹⁵¹ Järvi & Vainikainen 2010, 27; Karvonen, Kortelainen & Saarti 2014, 184–185.

Viestinnän tutkijat ovat huomanneet, että julkisuudessa esiintyvät usein samat tutkijat tai asiantuntijat muiden jäädessä taka-alalle. Syy tähän voi olla se, että vain osa tutkijoista hallitsee yleistajuisen tavan puhua, ja siksi media hyödyntää helposti näiden antamia tiedonantoja.⁹⁵² Mediyhteyden ylläpito vaatiikin media-maailman jatkuvaa seuraamista, nopeaa reagointikykyä ja toimittajien tapojen tuntemista.⁹⁵³ Vain mediaa seuraamalla voi toimia sen kanssa vuorovaikutteisesti tai tulla haastetuksikin. Puu-Käpylän tapaus on erinomainen esimerkki siitä, miten tietyt asiantuntijat seurasivat ajankohtaista tilannetta, reagoivat ja hyödynsivät omaa persoonallisuuttaan keskustelussa. Tämänkaltaista omistautumista voisi hyödyntää enemmän tämänkin päivän kulttuuriympäristötyössä. Vaikka toimittajien työ on nopeatempoista ja elää päivien, ellei tuntien sykleissä, asiantuntijatyö on pitkäjänteistä yhä julkisuudesta puhuttaessa. Jos tähtäimessä on kulttuuriympäristön arvoperustan vahvistamisesta suuren yleisön keskuudessa, ei yksi julkaistu juttu ole vielä riittävä saavutus, vaan vasta yksi etappi muiden joukossa. Tässäkin suhteessa Puu-Käpylän tapaus on hyvä esimerkki kymmenen vuoden ajan jatkuneesta sanomalehtikirjoittelusta, jolla ajan kuluessa oli suuri vaikutus alueen suojelupäätökseen.⁹⁵⁴ Keskustelun seurauksena perustettiin asiaa syvemmin tutkinut Puu-Käpylä-komitea, jonka loppumietinnön pohjalta alueen lopullinen suojelupäätös syntyi.

Elisa Juholin ja Heikki Kuutti ovat kirjoittaneet, että tutkijan pitää olla toimittajien tavoitettavissa ja yhteistyöhaluinen, ystävällinen, suorapuheinen ja rehellinen. Toimittajiin tulee myös suhtautua vakavasti ja tasapuolisesti ja tiedostaa, että media toimii omilla ehdoillaan.⁹⁵⁵ Totuudenmukainen ja varma asiantuntija seisoo sanojensa takana, eikä kiistä kerran sanomaansa.⁹⁵⁶ Johanna Vaattovaara korostaa, että toimittajien yhteydenottoihin kannattaa suhtautua kunnia-asiana, sillä se kertoo toimittajan kiinnostuksesta omaa erityisalaa kohtaan. Lisäksi voi olla tyytyväinen, jos juttu menee mediassa läpi. Median huomiosta kilpaillaan, joten Vaattovaaran mukaan yhteenkin julkaistuun juttuun voi suhtautua voittona. Se kertoo, että informantti on osannut esittää näkökantansa ymmärrettävästi ja relevantein osin.⁹⁵⁷ Vastaavasti kerrotuista tai kertomatta jääneistä asioista ei kannata kantaa kaunaa, jos uutisointi ei vastannut omia odotuksia.⁹⁵⁸ Tällaisia pettymyksiä estää, kun keskittyy kertomaan asiansa yleisön näkökulmasta, ei omastaan. Siksi asiantuntijan pitää osata käyttää oikeissa tilanteissa ja sopivassa mittakaa-

⁹⁵² Esim. Raevaara 2016, 72–74; Rentola 2010, 154–155.

⁹⁵³ Järvi & Vainikainen 2010, 67.

⁹⁵⁴ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016, Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

⁹⁵⁵ Juholin & Kuutti 2006, 116–117.

⁹⁵⁶ Järvi & Vainikainen 2010, 55.

⁹⁵⁷ Vaattovaara 2013, 28.

⁹⁵⁸ Juholin & Kuutti 2006, 116–117.

vassa hyväkseen sellaisia termejä ja käsitteitä, metaforia ja vertauksia, jotka suuri yleisö osaa yhdistää jokapäiväiseen elämäänsä. Asiat täytyy siis esittää mediassa osana maailmaa, ei osana oman asiantuntijayhteisön ajattelua. Lisäksi kannattaa olla tarkka, minkä ydinsanomaa medialle haluaa kertoa. Yleisön kiinnostuksen herättävään viestiin ei mahdu kovin montaa näkökohtaa.⁹⁵⁹

Ihanteena kolmikielinen asiantuntija

Kulttuuriympäristön arvoista puhuttaessa asiantuntijoiden tulee arvioida tekemistään jatkuvasti uudelleen, sillä arvot elävät ajassa ja kertovat paitsi suojeltavista, menneisyyteen kiinnittyvistä arvoista, myös arvottamisajankohdan ihanteista. Tässä hyvä yhteistyökumppani on akateeminen maailma erilaisine tutkimuksineen. On tärkeää huomioida arvottamisessa myös paikallisyhteisön näkemys, ja ihanteellista on, jos kohteen kulttuuriperintöstä määritellään jopa kulttuuriperintöyhteisön näkemyksen pohjalta. En kuitenkaan arvioi asiantuntijoiden tapaa arvottaa rakennusperintöä tässä tutkimuksessa, vaan osoitan, että eri tilanteissa kannattaa aiheesta puhua eri kielellä. Tarkasteluni ydinsanoma on siis se, että kulttuuriympäristön tilaa ja tulevaisuutta tarkastellen asiantuntijan näkemykselle on aina ollut ja tulee yhä tulevaisuudessa olemaan tarvetta, sillä alueiden kehittäminen tapahtuu suurelta osin hallinnollisella tasolla. Puu-Käpylän keskustelu on tästä mitä parhain esimerkki. Asiantuntija tuntee rakennetun kulttuuriympäristön piirteet ja arvot kokonaisvaltaisemmin, yksittäisen kohteen tai kokonaisuuden laajempaan ajalliseen ja alueelliseen ulottuvuuteen yhdistävässä kontekstissa. Se, mitä asiantuntijan tulee kuitenkin kehittää, on tilannetaju ja retoriikka. Puu-Käpylän keskustelu on myös tässä suhteessa esimerkillinen tapaus suomalaisen rakennussuojelun historiassa.

Eeva Karhunen kirjoittaa, että rakennussuojeluun osallistuvien viranomaisten, joilla hän tarkoittaa myös muita kuin kulttuuriympäristön suojelun asiantuntijoita, kieli on teknillisluonteista ja konkreettista.⁹⁶⁰ On selvää, että tällainen kielenkäyttö voi herättää hämmästyksiä ja jopa vastarintaa esimerkiksi asukkaiden keskuudessa. Vaikka kyse olisikin konkreettisista ja teknillisluonteisista asioista, pitää asiantuntijan pystyä puhumaan ymmärrettävästi. Asukkaiden kokemuksia käsittelevissä tutkimuksissa on painotettu esimerkiksi sitä, millaisia merkityksiä asukkaat liittävät ympäristöönsä.⁹⁶¹ Tässä suhteessa ymmärrettäviä aiheita voivat olla rakennusperinnön ammattilaisten keskuudessa tänä päivänä paljon keskusteluttavat rakennetun ympäristön aineettomat arvot.

⁹⁵⁹ Peters 2008, 139; Pietilä 2013, 73.

⁹⁶⁰ Karhunen 2014, 135.

⁹⁶¹ Esim. Karhunen 2014; Lillbroända-Annala 2010.

Asiantuntijoiden kiinnostuksesta aineellisen kulttuuriperinnön aineettomia arvoja kohtaan kertoo esimerkiksi aiemmin mainitsemani, parinkymmenen vuoden takainen Naran dokumentti autenttisuudesta (1994), jossa korostetaan kulttuuriperinnön aineellisten ja aineettomien arvojen suhdetta ja suhteellisuutta sekä kulttuurien monimuotoisuutta.⁹⁶² Vaikka asiantuntijoiden keskuudessa aineettomista merkityksistä puhutaan, ei niitä juuri painoteta viranomaispuheessa. Tuntuukin siltä, että aineeton ulottuvuus merkityksellisessä, siis muussa kuin esimerkiksi historian todistusvoimaa tarkoittavassa muodossaan, elää arvottomien teorioissa, muttei käytännössä. Tämä johtunee siitä, että kulttuuriympäristön asiantuntijat ovat tottuneet puhumaan erityisalastaan muille viranomaisille. Esimerkiksi työnsarkaan keskeisesti kuuluvat lausunnot kirjoitetaan pääasiassa kuntien kaupunkisuunnittelu- tai rakennusvalvontaviranomaisille. On selvää, että tällaisille tahoille tulee puhua eri tavoin kuin suurelle yleisölle. Tässä suhteessa asiantuntijan siis täytyy pitää tietoon pohjaava, autoritääriin ilmaisunsa, sillä tieto on valtaa, kun näkökohtansa osaa perustella konkreettisin ja teknillisluontoisin ilmaisuin. Toisille viranomaisille suunnattu vaikeaselkoinen ja objekti-subjekti-asetelmaan pohjaava kieli voi kuitenkin pelottaa tai herättää epäilyksiä, jos sitä tulkitsemassa ovatkin tavalliset ihmiset, kuten asukkaat tai vaikkapa median kuluttajat.

Valtiotason lait ja säädökset vaikuttavat jollain tasolla kaikkien ihmisten elämään. Harva kuitenkaan tuntee hallinnollista kokonaisuutta, joka ihmisten päivittäiseen toimintaan vaikuttaa. Arthur Lupian mukaan ihmiset voi jakaa tässä suhteessa kahteen ryhmään: heihin, jotka avoimesti myöntävät, ettei politiikka heitä kiinnosta, sekä heihin, jotka luulevat tietävänsä politiikasta paljon. Lupian mukaan politiikkaan liittyvää tietotasoa pitäisikin nostaa kansalaisten – tarkoitetaan myös varsinaisten poliitikkojen – keskuudessa, sillä hyökkävällä ja eri osapuolten näkemykset torjuvalla puheella ainoastaan menetetään energiaa, jonka muutoin voisi käyttää asiaan liittyvien eri tekijöiden selvittämiseen ja vastapuolen kuulemiseen.⁹⁶³

Liitän kulttuuriympäristötyön tässä yhdeksi osaksi poliittista päätöksentekojärjestelmää ja ajattelen, että myös kulttuuriympäristön hallinnollisen asiantuntijatyön ja kulttuuriympäristön merkityksen tuntemusta pitäisi Lupian mainitsemista syistä johtuen vahvistaa sekä suuren yleisön että varsinaisten poliittisten päätöksentekijöiden keskuudessa. Siksi kulttuuriympäristön asiantuntijoilla itsellään on velvollisuus kertoa ihmisille hallinnonalansa toimintaperiaatteista, työnsä tarkoituksesta ja kulttuuriympäristön merkityksestä. Tästä syystä esitän, että

⁹⁶² Jokilehto 2014, 43.

⁹⁶³ Lupia 2016, 1–4.

rakennusperinnön asiantuntijoiden tulee kyetä kommunikoidaan kolmella erilaisella kielellä: 1) sillä totutulla kielellä, jota käytetään kollegoiden ja muiden viranomaisten kesken, 2) sillä, jota puhutaan suurelle yleisölle ja medialle sekä 3) poliitikkojen kielellä. Jotta asioihin voi todella vaikuttaa, täytyy puhujan ymmärtää viestin vastaanottajan tavat ja tarve vastaanottaa tietoa.⁹⁶⁴ Tämä ei tee tarpeettomaksi toimittajien ja tiedottajien työtä, vaan päinvastoin. Viestinnän alan asiantuntijatkin ymmärtävät kulttuuriympäristön asiantuntijan viestin paremmin, jos asian kertoo tilanteeseen sopivalla kielellä. Lisäksi asioiden henkilöityminen rakennussuojelusta puhuttaessa voi olla myös positiivinen piirre.⁹⁶⁵ Tarkoitin henkilöitymisellä tässä sitä, että asiantuntija saa kasvot ja tulee asian osallisten keskuudessa tunnetuksi, en sitä, että asiantuntija hoitaa tehtäviään omien intressiensä tai mieltymystensä pohjalta. Esimerkiksi Puu-Käpylän keskustelussa julkisuudessa esiin nousseet voimahahmot saivat asukkaat tukemaan puutalojen säilyttämistä edistänyttä näkökantaansa.

Kiinnostava ja ymmärrettävä asiantuntija

Kulttuuriympäristön asiantuntija, joka haluaa asialleen suuren yleisön huomion, voi soveltaa ilmaisussaan samoja perussääntöjä, joita sovelletaan tiedeviestinnässä ja -journalismissa yleisemminkin.⁹⁶⁶ Tärkeää on tiedostaa kohderyhmä ja valita tälle parhaiten sopiva kerrontatapa.⁹⁶⁷ Kiinnostava kerronta sisältää tulkintaa ja perusteluja, ymmärrettävää tekstiä ja havainnollistavia esimerkkejä.⁹⁶⁸ On kuitenkin muistettava välttää epävarmuuksia, jotka heikentävät asiantuntijan uskottavuutta. Esimerkiksi faktoina ei voi esittää tietoja, jotka sitä todellisuudessa eivät ole. Asiantuntijan kannattaakin välttää puhumasta sellaisista seikoista, jotka eivät ole itselle täysin selviä.⁹⁶⁹ Puu-Käpylän keskustelu on tässä suhteessa kiinnostava esimerkki, sillä muun muassa alueen historiallinen arvo esiintyi siinä kiistatonna totuutena, kun taas faktatietona esitetty, mutta lopulta epävarmana pidetty tieto puutalojen korjauskustannusten suuruudesta suhteessa uudisrakentamisen hintaan laski uuden asemakaavaehdotuksen kannattajien uskottavuutta. Tällaisen epävarman tiedon esittäminen sai monet median kuluttajat epäilemään argumen-

⁹⁶⁴ Ks. Rahtu 2013, 107–113.

⁹⁶⁵ Asioiden henkilöityminen julkisuudessa on positiivinen asia, sillä suuren yleisön on helpompi ”lukea ihmisestä kuin pelkästä asiasta”. Tämä koskee niin tieteitä, politiikkaa kuin taiteita ja siten myös kulttuuriympäristöä käsittelevää asiantuntijaviestintää. Ks. Raevaara 2016, 185–186.

⁹⁶⁶ Ks. esim. Raevaara 2016; Väliverronen 2016; Greene 2013; Karvonen, Kortelainen & Saarti 2014; Järvi & Vainikainen 2010.

⁹⁶⁷ Ks. Greene 2013, 6–11.

⁹⁶⁸ Järvi & Vainikainen 2010, 45.

⁹⁶⁹ Peters 2008, 133–134.

toivan tahon tarkoitusperiä, mikä lisäsi puutalojen säilyttämistä edistänyttä kansalaiskeskustelua entisestään.

Tiede, johon verrannolliseksi tässä luen myös kulttuuriympäristön asiantuntijatyön, ja journalismi ovat kaksi erilaista maailmaa, ja ne elävät eri tahdissa. Tiede on pitkäjänteisiä, kun taas media elää päivien ja jopa tuntien sykleissä. Molempien päämäärä on kuitenkin sama: totuuden kertominen. Eritahtisuus saattaa vaikeuttaa uutiskynnyksen ylittymistä, mikäli toimittaja ei heti ymmärrä, mitä asiantuntija sanoo. Vaikka aihe siis itsessään olisi tärkeä, ei toimittaja tätä välttämättä tiedosta, ellei asiantuntija osaa kiteyttää asiaansa oikein. Kulttuuriympäristöala kilpailee medianäkyvyydestä, kuten kaikki muutkin yhteiskunnan alueet.⁹⁷⁰ Siksi keskeistä on ymmärtää, että tieteellisestä tiedosta kertova yleistajuinen teksti on toisen käden tietoa, sillä se perustuu johonkin aiempaan tekstiin. Sama koskee kulttuuriympäristöasioita käsitteleviä mediatekstejä: ne perustuvat usein asiantuntijoiden tekemään tutkimukseen, arvotukseen, tiedonantoon tai esimerkiksi lausuntoon. Yleistajuinen teksti on useimmiten referoitu ja siihen on valittu kiinnostavimmat ja kerrottavan asian kannalta vain relevantteimmat näkökohdat.⁹⁷¹ Journalismin tehtävä ei ole sulkea keskustelua, vaan päinvastoin käynnistää se. Siksi esimerkiksi kärjistäminen on julkisessa puhunnassa hyväksyttävää. On myös nähtävä, että mediatekstiin ei voi mahdollistaa kaikkea aiheeseen liittyvää tietoa, ei edes kaikkia argumentteja, jos niitä on paljon. Idea on, että esimerkiksi lehtikirjoitukseen tiivistetään osa isoon kokonaisuuteen vaikuttavista tiedoista. Näin osa asiaan vaikuttavista seikoista täytyy väistämättä sivuuttaa ja teesejä pelkistää.⁹⁷² Vain siten voi tehdä laajemmin vaikuttavaa viestintää, ja tämä on hyvä myös kulttuuriympäristön asiantuntijoiden muistaa. Asioiden karsimisen on kuitenkin todettu olevan substanssiasiantuntijoille vaikeaa erityisalaan katsomatta.⁹⁷³

Medialle tai muutoin suurelle yleisölle viestiessä ei näin ollen ole tarpeen luetella kaikkia asiaan liittyviä argumentteja, vaan määrän sijaan on keskityttävä tiedon esittämiseen vangitsevasti. Yleisön sitouttaminen (*engagement*) on eri asia kuin tiedon välittäminen. Se on vuorovaikutteista, ja se huomioi, että asiantuntevaa tietoa voi olla myös muilla kuin varsinaisilla alan substanssiasiantuntijoilla. Sitouttavasti viestivä asiantuntija myös tiedostaa oman tietonsa mahdollisen puutteellisuuden. Hänen puhutapansa ei ole autoritäärinen vaan keskusteleva. Sitouttavuuden kannalta asiantuntijatiedon voi myös sitoa johonkin poliittiseen tilanteeseen tai puheenaiheeseen, mikä lisää jutun ajankohtaisuutta ja kiireellisyttä ja siten uutisen ja tarinan kiinnostavuutta. Sitouttavassa viestinnässä ydina-

⁹⁷⁰ Karvonen, Kortelainen & Saarti 2014, 180–183.

⁹⁷¹ Rahtu 2013, 102–103.

⁹⁷² Rentola 2010, 51.

⁹⁷³ Ks. esim. Järvi & Vainikainen 2010, 82.

jatuksena on, että suuri yleisö nähdään suurempana ja voimakkaampana joukkona kuin politiikka tai tieteelliset resurssit. Tiede ja politiikka siis palvelevat suurta yleisöä, ei päinvastoin.⁹⁷⁴ Sitouttavan tiedon esittäminen tarkoittaa tärkeimmän tiedon ja tulosten esittämistä heti aluksi, jonka jälkeen kerrotaan, mitä asia merkitsee ihmisten kannalta. Vasta tämän jälkeen kannattaa siirtyä tarpeellisina pidettyihin taustoittaviin tietoihin. Kiinnostava ja uutiskynnyksen ylittävä aihe on yleisön mielestä merkittävä, se kertoo jotain uutta, on ymmärrettävä, läheinen (paikallinen), poliittinen tai kertoo kiistanalaisesta aiheesta ja koskettaa lukijan tunteita.⁹⁷⁵

Marketta Rentolan mukaan asetelma ratkaisee, kun puhutaan siitä minkälaiset puheenaiheet ihmisiä kiinnostavat. Pelkkä aihe sellaisenaan ei siis riitä, vaan siihen pitää löytää tietynlainen sitouttava tulokulma, jotta ihmisten kiinnostus herää ja keskustelua syntyy.⁹⁷⁶ Puu-Käpylän tapauksessa keskustelua käytiin lopulta ensisijaisesti rakennusperinnön merkityksistä, ja julkinen keskustelu oli varsinaisesti puisen puutarhakaupungin kulttuuriperintöstatuksen määrittelemistä – alueen suojeluun johtanut kulttuuriperintöprosessi. Tätä keskustelua ei kuitenkaan olisi käyty ilman kiinnostuksen herättävää asetelmaa, ja tuo asetelma syntyi, kun alueelle laadittiin puutalojen purkamisen mahdollistanut asemakaavaehdotus.

Aiemman tutkimuksen⁹⁷⁷ sekä omien kokemusteni valossa pidän tärkeänä, että asiantuntija, joka haluaa asialleen laajempaa näkyvyyttä, tiedostaa tunteiden merkityksen kulttuuriympäristön arvojen sisäistämisessä. Toisinaan on pelätty, että tunteiden esiin tuominen heikentää journalismin laatua – näin taitavat ajatella omasta työstään myös kulttuuriympäristön substanssiasiantuntijat. Viestinnän tutkimuksessa on kuitenkin todettu, että tunteet voivat olla kerronnallinen keino, joka houkuttelee lukijan aiheen pariin ja tekee uutisesta samalla sekä ymmärrettävämmän että merkityksellisemmän. Kollektiivisesti jaettuina tunteet edistävät yhteisöllisyyttä tai vastaavasti vahvistavat vastarintaa.⁹⁷⁸ Koska kulttuuriympäristö on jokaisen ihmisen päivittäistä ympäristöä, voi tunteiden näkyväksi tuomisesta myös hyötyä rakennusperinnön arvojen ymmärrettäväksi tekemisessä. Tässä suhteessa on kuitenkin muistettava asiantuntijan paikka – perinteisen käsityksen mukaan asiantuntijan pitää puhua tietojensa ja taitojensa pohjalta.⁹⁷⁹ Toisekseen yhdistän tunteita varomattomasti hyödyntävän argumentoinnin jossain määrin myös vastapuolen suosiota kyseenalaisin keinoin kalastelemaan populismiin.⁹⁸⁰

⁹⁷⁴ Brossard & Lewenstein 2010, 17; Olson 2015, 5.

⁹⁷⁵ Karvonen, Kortelainen & Saarti 2014, 184–187.

⁹⁷⁶ Rentola 2010, 43.

⁹⁷⁷ Esim. Karhunen 2014; Lillbroända-Annala 2010; El Harouny 2008.

⁹⁷⁸ Pantti 2009, 200–206. Ks. myös Olson 2015.

⁹⁷⁹ Väliverronen 2016, 52.

⁹⁸⁰ Ks. Korhonen 2012, 8.

Puu-Käpylän esimerkki kuitenkin osoittaa, että asiantuntijatiedon ja asukaskokemusten yhtyessä puutalojen säilyttämistä vaatinut joukko pääsi keskustelussa uudistamista edistäneitä tahoja vahvempaan asemaan. Vahvin asetelma siis syntyy, kun asiantuntijatiedon tueksi saa mukaan muita ääniä – kun asiapohjaista näkemystä sävytetään kokemuksilla, merkityksillä ja tunteilla.

Tiedeviestinnän asiantuntijoiden keskuudessa painotetaan tällä hetkellä narratiivisuutta. Jotta tutkija tai asiantuntija saa yleisönsä huomion, tulee tämän siis kertoa sille aiheestaan tarina, joka karakterisoi ja on inhimillinen.⁹⁸¹ Asiantuntijatietoa kerrottaessa tarina ei tarkoita fiktiolla väritettyä satua, vaan faktatietoihin perustuvaa, ihmisten huomion kiinnittäviä narratiiveja hyödyntävää kertomusta. Tällaisessa tarinassa yhdistyvät älyllisen tason analyttinen, tieteellinen ja informaatiopainotteinen tieto sekä vaistomaisen tason tunne, intuitiivisuus ja abstraktius. Randy Olsonin mukaan narratiivisuus on yksi ihmiskunnan maailmankuvaa rakentavista peruselementeistä. Vaikka elämäntyyhimme ja sitä myöten viestinnän tahti on vuosisatojen kuluessa kiihtynyt, on inhimillinen kiinnostus hyviä tarinoita kohtaan säilynyt vuosituhansien ajan samankaltaisena. Olson kannustaa siksi myös tieteentekijöitä ja asiantuntijoita hyödyntämään populaarimpia kerrottaviksi aineksiksi viestinnässään. Olennaista on esittää yleisölle ongelma – ja sen ratkaisu.⁹⁸²

Aineistoni on mitä hienoin esimerkki narratiivisesta kerronnasta. Sitä kokonaisuutena tarkastellen lehdistö nosti esiin tarinan puisesta puutarhakaupungista, jonka 1920-luvun toimijat ajoivat sinnikkäästi ja päättäväisesti läpi, monien mutkien kautta ja esiin tulleista ongelmista huolimatta. Tarina jatkui Puu-Käpylän ”erinomaisten” asukkaiden panoksella. Ahkerat asukkaat vaalivat ja hoitivat ympäristöään ja saivat sen kukoistamaan. Kertomus Käpylän puisesta puutarhakaupungista nousi näin suuren yleisön tietoisuuteen ja kanonisoitui, sillä sama tarina elää alueeseen liittyvissä puheissa yhä edelleen.⁹⁸³ Vuonna 1960 julkistettu asemakaavaehdotus oli tarinan uusi ongelma, jonka loppuratkaisua ei 1960-luvun sanomalehtikirjoituksissa vielä tiedetty. Alueesta käyty kaavoituskiista toi siis Puu-Käpylän tarinaan uuden lisälehdien. Kun kiista lopulta ratkesi puutalojen suojelemiseen, oli tämän ”ensimmäisen kansalaisvaikuttamisen seurauksena suojellun” asuinalueen suosio ja arvonnousu taattu.⁹⁸⁴ Puu-Käpylä saavutti julkisesti tunnustetun, arvokkaaksi määritellyn kulttuuriperinnön statuksen, jota korostaa alueen virallinen, lainsäädäntöön perustuva suojeleminen.

⁹⁸¹ Greene 2013, 12.

⁹⁸² Olson 2015, 18–21, 179–184.

⁹⁸³ Esim. Nurmi 2010.

⁹⁸⁴ Ks. Kivilaakso 2013.

Asiantuntija päätöksentekijöiden tukena

Parhaimmat päätökset syntyvät, kun aiheeseen liittyvät eri näkökohdat on kar-toitettu ja punnittu perusteellisesti. Tiedon suunnitelmallisen hankkimisen ja harkinnan sijaan päätöksenteossa tyydytään nykypäivänä kuitenkin mieluum-min nopeisiin, usein myös vajavaisiin tiedonantoihin perustuviin ratkaisuihin.⁹⁸⁵ Koska erilaisia informaation lähteitä on tarjolla runsaasti, eivät päätöksenteon todellisuus ja ihannetila näin ollen kohtaa. Siksi on tärkeää, että asiantuntijat ke-hittävät viestintäänsä saadakseen äänensä kuuluviin tiedon kakofoniassa, mikä onnistuu herättämällä joko suuren yleisön tai lähialojen asiantuntijoiden kiinnos-tus kulloinkin kysymyksessä olevaa asiaa kohtaan. Vaikuttavan asiantuntijan tulee sitouttaa osalliset asiaansa ja toimia siten, että ihmisten luottamus tätä kohtaan paranee.⁹⁸⁶

Asiantuntijan velvollisuus on tarjota erityisalansa tietoa myös poliittisen pää-töksenteon pohjaksi. Arthur Lupian mukaan monet asiantuntijat⁹⁸⁷ kuitenkin aset-tavat itsensä poliittisen päätöksenteon yläpuolelle tai kuvittelevat, ettei politiikka koske heitä lainkaan. Samalla he saattavat ajatella, ettei heidän tarvitse huomioi-da toisten näkökantoja, sillä heidän tehtävänsä on tuottaa ihmisten elämänlaatua parantavaa oman erityisalansa asiantuntijatietoa ja pysytellä politiikasta sivussa. Lupian mukaan asiantuntija, joka väittää toimintansa parantavan ”kaikkien elä-mää”, ei kuitenkaan viestinnän näkökulmasta ole aukottoman uskottava. Yleensä ainakin yksi hänen esittämistään näkökohdista näyttäytyy tällaista argumenttia käytettäessä yleisölle epätotena. Siksi Lupia korostaa, että poliittisten asioiden pa-rissa työskentelevien asiantuntijoiden on tärkeää pitää huolta maineestaan, mikä onnistuu osoittamalla, että asiantuntija jakaa yleisönsä kanssa samat intressit ja korreloimalla yleisön kanssa. Lupian mukaan ihmiselle luontaista on olla kiinnit-tämättä huomiota sellaisiin asioihin, jotka eivät tätä kiinnosta, ja tämä sama piirre on päättäjissä, jotka hekin ovat tavallisia ihmisiä.⁹⁸⁸

Pidän tätä tärkeänä huomiona puhuttaessa kulttuuriympäristön arvoista sekä käyttö- ja kehittämissuunnista poliitikoille. Satu Hassin mukaan poliitikoille voi

⁹⁸⁵ Lupia 2016, 3.

⁹⁸⁶ Lupia 2016, 61–65, 94.

⁹⁸⁷ Valtiotieteen professori Arthur Lupia puhuu poliittisen keskustelun osallisuutta ja kiinnostavuutta käsittelevässä kirjassaan *Uninformed* (2016) tieteen ’opettajista’ tai ’kouluttajista’ (*educators*). Vaikka löydän Lupian teoksesta paljon kulttuuriympäris-tön asiantuntijoidenkin työhön sovellettavia näkökohtia, vältän tässä tutkimuksessa kyseisten sanojen käyttöä, sillä liitän niihin tässä yhteydessä negatiivisia konnotaatioi-ta. Käsitän kulttuuriympäristön asiantuntijan roolin tässä siis ’opettajan’, ’kouluttajan’, ’kasvattajan’ tai ’valistajan’ roolia huomattavasti monimuotoisemmaksi, vuorovaikut-teisemmaksi ja keskustelevämmäksi.

⁹⁸⁸ Lupia 2016, 93–94, 146–148.

puhua, kuten ihmisille ylipäätään, sillä poliitikot ovat ihmisiä kuten kaikki muutkin. Viestinnässä tulee siis kertoa asian ydin heti alussa. Pelkkä päämäärän selventäminen ja tiedon oikean esittämisjärjestyksen miettiminen eivät kuitenkaan riitä, sillä poliitikoille suunnattuun viestintään liittyvät omat erityispiirteensä joutuessaan työn hektisyydestä ja päätöksiin liittyvän informaatiotulvan määrästä. Satu Hassin mukaan poliitikon kyky vastaanottaa kertojan tarjoamaa informaatiota heikkenee jokaisen viestin kuuntelemiseen tai lukemiseen käytetyn lisäsekunnin myötä – asiat on siis kiteytettävä mahdollisimman tiiviisti.⁹⁸⁹ Poliittisistakin kysymyksistä viestittäessä tehokkainta argumentointia on positiivinen ja puolustava argumentointi hyökkäävän sijaan.⁹⁹⁰ Päätäjille viestinnässä tärkeää on myös miettiä kenelle viestin haluaa suunnata. Hassin mukaan yhteyttä ei kannata ottaa ainoastaan niihin päättäjiin, joiden tietää jo entuudestaan olevan samaa mieltä asiassa. Oikein mietityt viestit kannattaa lähettää myös vasta-ajattelijoilta, sillä poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamisessa on kyse asioiden lobbauksesta.⁹⁹¹

Yhdysvaltain ulkoministerin tiede- ja teknologianeuvonantaja Francis A. Colónin mukaan poliitikoille suunnatussa viestinnässä keskeistä on tiedonantajan oikea-aikaisuus sekä asiaan liittyvän päätöksenteon seurausten selventäminen. Poliitikoille puhuttaessa asiat tulee siis esittää tulevaisuusorientoituneesti – poliitikot tekevät päätöksiä, joilla on vaikutusta, ja he haluavat tietää, mikä vaikutus heidän tekemillään päätöksillä ja niihin liittyvillä vaihtoehdoilla asioiden kehittymiseen lopulta on. Poliitikot haluavat eksakteja vastauksia, ja Colónin mukaan esimerkiksi liiallinen riskien arviointien esitleminen voi sekoittaa päättäjän ajatukset. Sen sijaan päättäjät tarvitsevat tietoa siitä, millaisia taloudellisia ja poliittisia vaikutuksia asioilla on ja miten he päättäjinä voivat vaikuttaa tapahtumien kulkuun.⁹⁹² Myös sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset voi esittää poliittisessa valossa, kuten esimerkiksi Puu-Käpylän tapauksessa media teki.

Eksaktien tiedonantojen vähyys on yksi syy sille, miksi kulttuuriympäristön arvot voivat usein jäädä muiden arvojen jalkoihin kaupunkisuunnittelussa. Esimerkiksi tiivistämisen ja uudisrakentamisen hyödyt ovat konkreettisia ja helposti havainnollistettavia, kun perustellaan ytimekkäästi sitä, miten tässä hetkessä tehtävät päätökset vaikuttavat tulevaisuuteen. Rakennusten ja alueiden suojele voi tämän rinnalla näyttäytyä staattisena ja mihinkään johtamattomana toimintana. Siksi kulttuuriympäristöön liittyvistä kysymyksistä puhuttaessa asiat on hyvä

⁹⁸⁹ Satu Hassin puheenvuoro *Tutkija, näin saat viestisi perille!* -keskustelutilaisuudessa Tiedekulmassa 9.3.2016, muistiinpanot.

⁹⁹⁰ Lupia 2016, 3.

⁹⁹¹ Satu Hassin puheenvuoro *Tutkija, näin saat viestisi perille!* -keskustelutilaisuudessa Tiedekulmassa 9.3.2016, muistiinpanot.

⁹⁹² Francis A. Colónin esitelmä tiedeviestinnän konferenssissa *Älyn hyvä kaupunki* Heurekaassa 24.10.2014, muistiinpanot.

tuoda esiin pitemmällä aikavälillä ja skenaarioin. Puu-Käpylän tapauksessa tulevaisuusskenaariot kiteytyivät tietyissä puheenvuoroissa hyvinkin kärkeviksi näkemyksiksi. Esimerkiksi Otto-I. Meurman ilmaisi, että uusi asemakaavaehdotus rikkoisi toteutettuna Puu-Käpylän ”harvinaislaatuisen yhtenäisen kokonaisuuden”⁹⁹³ ja että Helsingin kaupunki syyllistyy ”kansalliseen ja kansainväliseenkin kulttuuriskandaaliin”⁹⁹⁴, mikäli uusi asemakaavaehdotus hyväksytään:

Erityisen lujana oli taaskin prof. Otto-Ivar Meurman, joka sanoi Helsingin kaupungin syyllistyvän kansalliseen ja kansainväliseenkin kulttuuriskandaaliin, jos se päättää toteuttaa Puu-Käpylän asuntojen uudistamisen vanhan asumismiljöön hävittämällä. Ehdotettu asemakaava merkitsee juuri sitä. ”Siksi sormet irti Puu-Käpylästä!”⁹⁹⁵

Menetyksen tematiikka heijastui monista kirjoituksista. Esimerkiksi seuraavassa *Uudessa Suomessa* julkaistussa viittauksessa Helsingin ajateltiin olevan tuhoamassa Puu-Käpylän arvokkaan kokonaisuuden:

Lopputuloksena olisi ajan mittaan oloissamme ainutlaatuisen, ulkomailla-kin suurta huomiota herättäneen puutarhakaupungin muuttuminen uudentyyppiseksi asuntoalueeksi lämpökeskuksineen, huoltokeskuksineen, pysäköimispihoineen ja myymälätiloineen. Tällä tavoin uusittu Käpylä voisi olla miellyttäväkin asumispaikka, mutta samalla se todennäköisesti menettäisi nykyisen viehättävän miljöönsä. Helsinki olisi tuhonnut arvokkaan kokonaisuuden.⁹⁹⁶

Sitaatti kertoo siitä, miten tulevaisuuden kuvittamisessa keskeiseen asemaan nousi kulttuurinen menetys, joka uuden asemakaavan mahdollistamasta puutalojen vaiheittaisesta purkamisesta voisi seurata. Pidän tätä kuitenkin niin sanotusti pehmeänä arvona ja poliitikon näkökulmasta mahdollisesti abstraktina, jotta se voisi painaa päätöksenteon vaakakupissa yhtä paljon kuin esimerkiksi numeeriset, korjausten ja uudisrakentamisen kustannuksia vertailevat tarkastelut. Mahdollisesti eksaktein ja poliitikon näkökulmasta konkreettisin näkökohta Puu-Käpylän keskustelussa olikin median esiin tuoma, 1960-luvun vasemmiston nousuun liittyvä uusi puheenaihe: asemakaavan vaikutukset sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Sen ytimessä oli näkemys siitä, että kaikille ihmisille, myös vähävaraisille, pitää tarjota hyvät asumisolosuhteet. Mediassa korostui näkemys,

⁹⁹³ *Helsingin Sanomat* 25.5.1967, 18.

⁹⁹⁴ *Uusi Suomi* 25.5.1967, 4.

⁹⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁹⁶ *Uusi Suomi* 4.2.1967, x.

että rakennukset pitää kunnostaa olemassa olevia asukkaita varten.⁹⁹⁷ Tätä näkökulmaa kuvattiin aineistossa ”selväksi” verrattuna esimerkiksi keskusteluun siitä, miten alueen ”säilyttämisen arvoinen luonne” määritellään:

Kysymyksessä Puu-Käpylästä on tekninen, rakennushistoriallinen ja sosiaalinen puolensa. Teknisesti on oleellista kartoittaa alueen talojen nykyinen tila ja arvioida niiden säilyttämis- ja muuttamiskustannukset. Alueen säilyttämisen arvoisen ”luonteen” määrittelemine onkin jo vaikeampaa. Sosiaalinen lähtökohta on sen sijaan selvä. Puu-Käpylän mahdollinen muuttaminen ei saa merkitä sen nykyisten asukkaiden karkottamista korotetuilla asumiskustannuksilla.⁹⁹⁸

Puu-Käpylän tapauksessa poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamisessa keskeisimpään rooliin asettui kuitenkin sinnikkyys puutalojen säilyttämistä vaativassa vaikuttamisessa. Sitä käsitelleet puheenvuorot olivat toistuvia, pitkälti yleistajuisia ja parhaimmillaan tiiviisti esitettyjä ja konkreettisia. Aineistossa keskeisimmät näkökohdat oli tuotu esiin näyttävästi, mutta samalla lehtikirjoituksiin mahtui runsaasti näkökulmia syventävää ja taustoittavaa tietoa. Puu-Käpylän tapauksessa korostui yksittäisten päättäjien rooli asioiden kulussa. Media nosti Puu-Käpylän kysymyksen ihmisten tietoisuuteen, ja myös kaupunginvaltuutetut seurasivat sanomalehtien kirjoittelua. Tapauksessa korostuikin poliitikkojen näkökulmasta yksilötason vaikuttaminen. Esimerkiksi marraskuussa 1969 asemakaavan muuttamisesta tehdyn päätöksen yhteydessä hyväksyttiin valtuutettu Jorma Korvenheimon (kok) toivomusponsi rakennushistoriallisesti arvokkaiden ja korjauskelpoisten rakennusten säilyttämisestä.⁹⁹⁹

Lopuksi haluan nostaa esiin ammatillisen itsetunnon merkityksen poliitikoille viestinnässä. Francis A. Colónin mukaan poliitikko kääntää ajatuksensa erilaisissa ongelmatilanteissa ensimmäisenä asiantuntijan puoleen toivoen saavansa tältä vastaukset siihen, mitä asialle voi ja pitää tehdä.¹⁰⁰⁰ Myös asiantuntijoiden kannattaa näin ollen tiedostaa, milloin heidän asiantuntijuuttaan tarvitaan ja kyetä suunntaamaan tietonsa oikealla hetkellä oikealle taholle. Kulttuuriympäristön asiantuntijat voivatkin näin ajateltuna toimia proaktiivisesti rakennussuojelulle tyypillisen reaktiivisen toimintatavan rinnalla. Ala kaipaa siis rohkeaa ja näkemyksellistä ke-

⁹⁹⁷ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016.

⁹⁹⁸ *Helsingin Sanomat* 29.11.1969, 6.

⁹⁹⁹ HKA: *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 82 : 1969*, 101-102; MV: Helsinki, Käpylä. Hallinnollista aineistoa vuosilta 1967–1986 (Fia:12): *Puutarha-Käpylän komitean lausuntopyyntö Muinaistieteelliselle toimikunnalle 15.5.1970*.

¹⁰⁰⁰ Francis A. Colónin esitelmä tiedeviestinnän konferenssissa *Älyn hyvä kaupunki* Heurekaassa 24.10.2014, muistiinpanot.

hityksen ennakkointia.¹⁰⁰¹ Tällainen proaktiivisuus vaatii kuitenkin itseluottamusta ja rohkeutta tuoda tietonsa esiin paikan tullen. Pidän tätä erityisen tärkeänä tänä päivänä, jos arvostus asiantuntijoita kohtaan on todella laskenut.¹⁰⁰² Tulevaisuuteen voi vaikuttaa, ja myös vetäytyminen vaikuttaa siihen omalla tavallaan – mutta onko asiantuntijatiedon arvostuksen lasku sitä, mitä tulevaisuudelta haluamme?

¹⁰⁰¹ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016.

¹⁰⁰² Väliverronen 2016, 49.

DISKURSIIVINEN KULTTUURIPERINTÖ

Tutkimuksen tulokset

Kaavoituskiista aikansa kuvana

Olen analyysissäni yhdistänyt kaksi aikatasoa: 1960-luvun kaavoituskeskustelun ja 2010-luvun kulttuuriympäristötyön. Kutsuin eri aikatasojen yhdistämistä johdannossa tutkimukselliseksi mahdollisuudeksi, sillä suojelukeskustelusta kulunut aika on antanut analyysille perspektiiviä. Tämä tutkimuksellinen mahdollisuus konkretisoituu huomiossa, että vaikka rakennussuojelutoiminta ja kaupunkisuunnittelu ovat kehittyneet 1960-luvulla ilmiökeskeisempään ja osallistavampaan suuntaan, ovat samat Puu-Käpylän arvokeskustelusta esiin nousevat ongelmat osin akuutteja yhä 2010-luvulla. Kaupunkien kehittämisessä keskeiseen asemaan nousevat edelleen taloudelliset arvot, joskin rahan vallan on sanottu olevan vähenemässä.¹⁰⁰³ Maunu Häyrynen tunnistaa jopa samankaltaisuutta 2010-luvulla vallitsevan uudeksi urbanismiksi kutsutun kansainvälisen kaupunkikehittämisen suuntauksen ja 1960-luvulla vaikuttaneen modernismin väliltä, sillä kumpaankaan ideologiaan ei kuulu olemassa olevan historiallisen tai viherympäristön merkityksen tunnistaminen vaan ennemmin ympäristön kehittäminen teknokraattisella tavalla.¹⁰⁰⁴ Toisekseen uudistus- ja suojeluhenkiset ihmiset asettuvat tänäkin päivänä usein vastakkain, mikä näkyy muun muassa sosiaaliseen mediaan perustetuissa rakennusperintöä ja kaupunkisuunnittelua käsittelevissä ryhmissä.¹⁰⁰⁵ Tässä dikotomisessa ajassa toimiminen on väistämättä vaikuttanut myös omaan analyysiini, sillä suhtaudun siinä lähtökohtaisen positiivisesti sekä kulttuuriympä-

¹⁰⁰³ Aineellisten hyödykkeiden rinnalla tiedon ja kulttuurin merkitys ovat alkaneet korostua. Ks. Olsson 2008, 114; Joutsenvirta, Hirvilammi, Ulvila & Wilén 2016.

¹⁰⁰⁴ Maunu Häyrysen esitelmä *Kulttuuriympäristö kaupungissa / Kaupunki kulttuuriympäristössä* -sessiossa Kaupunkitutkimuksen päivillä teemalla *Toimijoiden kaupunki* Helsingissä 28.4.2016, muistiinpanot.

¹⁰⁰⁵ Facebookista löytyy esimerkiksi täydennysrakentamista hyvin yksioikoisesti ja hyökkävästi kannattava, sen vaikutuksien pohtimisen usein lähes kokonaan sivuuttava ryhmä *Lisää kaupunkia Helsinkiin* sekä rakennusperintöön nostalgisesti suhtautuvien ihmisten kohtaamispaikka *Pelastetaan vanhat talot*. Ryhmät ovat hyvin kiinnostavia viestinnän näkökulmasta, sillä ne edustavat kulttuuriympäristöön kohdistuvien asenteiden kahta ääripäätä.

ristötyöhön ja kulttuuriperinnön vaalimiseen että kaupunkiympäristön kestäväan ja jatkuvaan kehittämiseen.

Tutkimusaikaa ja nykypäivää yhdistävä, rakennussuojelun kaksinaisesta ilmapiiristä kertova tekijä on kysymys siitä, suojellaanko rakennuksia käytön vai materiaalin ehdoilla. Suomessa vallitsi myös 1960-luvulla rakennussuojelun suhteen kaksinaisen ilmapiiri. Keskustelunaiheiksi nousivat kaupunkitilan elinvoimaisuus ja elottomuus, johon suojelutoiminta rinnastettiin. Suojelua kritisoitiin ainoastaan rakennetun ympäristön esteettisiin arvoihin takertumisesta, ja se nähtiin antikvaarisena toimintana, joka sulki ulkopuolelleen ihmisen. Puu-Käpylän keskustelun aikaan antikvaarinen toiminta siirtyi museoista ulos ja huomiota alettiin kiinnittää rakennusmuistomerkkien rinnalla myös arjen ympäristöihin. Uusi asetelma sai osan ihmisistä kuvittelemaan, että suojelu merkitsee ympäristön muuttamista eläväksi museoksi.¹⁰⁰⁶ Tästä kertoo aineistostani löytyvä nimby-ajattelu. Rakennussuojelu koki kuitenkin eräänlaisen paradigmanmuutoksen 1960-luvulta alkaen. Taiteellisten ansioiden rinnalla on jo vuosikymmeniä arvioitu rakennusperinnön arvottamista myös kriittisesti.¹⁰⁰⁷ Kun tarkasteluun ottaa aiemmin mainitsemani Pihlajamäen lähiön julkisuudessa käydyn rakennussuojelukeskustelun, elää ajatus ympäristön museoimisesta rakennussuojelun yhteydessä kuitenkin vahvana yhä tänä päivänä. Kulttuurisesti kestäväan asuinalueen ominaisuuksiin kuuluu joustavuus. Niin alueen kuin asuntojen täytyy siis joustaa asukkaiden tarpeiden mukaan ja muuntua ajan mukana.¹⁰⁰⁸ Tämä on tärkeä huomio, johon nykypäivän kulttuuriympäristön asiantuntijoiden tulee mielestäni keskittyä.

Yksi tutkimukseni keskeisistä näkökulmista on, etteivät kulttuuriperintökysymykset ole irrallisia muusta kulttuurisesta ja poliittisesta ilmapiiristä. Tämä tekee abstraktisti ymmärrettävästä kulttuuriperinnöstä alttiin vain tiettyjen intressien ajamiselle. Vaikka yhdyskuntasuunnittelun teoriassa on kirjoitettu muun muassa kriittisestä ja tasa-arvoisesta suunnittelusta (*critical planning, equal planning*), todellisuudessa kaavoittajan työ vain harvoin voi toteuttaa tällaisia teoreettisia ihanteita.¹⁰⁰⁹ Vaikka kaavoittaja siis usein olisikin halukas huomioimaan esimerkiksi museoviranomaisen tai asukkaan näkökulman, voi poliittisesti asetetulla kaupunkisuunnittelulautakunnalla olla omia ennalta asetettuja tavoitteita, joiden puitteissa kaavoittajan on toimittava. Kulttuuriympäristönäkökulma jää valitettavan usein tällaisten tavoitteiden jalkoihin. Sama piirre on havaittavissa Puu-Käpylän tapauksesta, joskin asukkaiden ja muiden aktiivisten kaupunkilaisten ai-

¹⁰⁰⁶ Tuominen 2004, 94–96.

¹⁰⁰⁷ Vahtikari 2013, 238. Ks. myös Jokilehto 2014.

¹⁰⁰⁸ Krokfors 2008, 115, 122–129; Tuomi-Nikula, Granö & Suominen 2004, 9.

¹⁰⁰⁹ Staffans 2002, 186.

kaansaama liikehdintä muutti tapahtumien kulkua siten, että ennalta sovitusta päämäärästä luovuttiin ja uusi kaava toteutettiin täysin aiotusta vastakkaisena – suojelukaavana. Tässä suhteessa Puu-Käpylän keskustelu on positiivinen esimerkki, joka kannattaa muistaa myös tämän päivän kulttuuriympäristötyössä. Ympäristön kulttuuriperintöarvojen säilymiseksi tärkeä vaikuttamiskeino on lisätä päätöksiä tekevien henkilöiden tietopohjaa kulttuuriympäristön arvoista, sillä päätäntävalta on poliittisilla päätöksentekijöillä. Ympäristöministeriön vuonna 2012 tekemän arvion mukaan kulttuuriympäristön suojelua ohjaavan moninaisen lainsäädännön¹⁰¹⁰ ongelmat liittyvätkin enemmän lakien soveltamiseen kuin itse lainsäädäntöön. Kynnyksysymykseksi nousee näin lain tulkitsijoiden valistuneisuus kulttuuriympäristön arvoista.¹⁰¹¹

Puu-Käpylän suojelua edeltäneessä kulttuuriperintöprosessissa kulttuuriperinnön vaikuttavimmiksi määreiksi nousivat julkisuudessa puutarhakaupungin ajallinen ja toiminnallinen jatkuvuus sekä viihtyvyys, joskin tärkeään asemaan nousivat myös alueen kehittämisen taloudellisuus ja kaupunkisuunnitteluun liittyvät valtakysymykset. Historiallisen merkityksen ja viihtyisän kaupungin diskurssit osoittavat, että keskustelussa keskeisiksi arvoiksi nousivat puutarhakaupungin kulttuurihistoriallinen merkitys ja kauneusarvot. Nämä arvot ovat aikansa ilmentymiä, sillä esimerkiksi kauneusarvot, jotka eivät korostu tämän päivän asiantuntijoiden tekemässä rakennusperinnön arvottamisessa, olivat 1960–1970-luvulla normaali rakennussuojelussa käytetty argumentti.¹⁰¹² Huomionarvoista silti on, että nämä arvot olivat ainoastaan yksi merkityksiä yhdistävien diskurssien ainesosa. Esimerkiksi viihtyisän kaupungin diskurssi rakentui sekä kaupunkiluontoa että maisemaa ihannoivista argumenteista, ja diskurssissa keskeiseen asemaan nousi kertojan subjektiivinen esteettinen kokemus. Aineistoni perusteella sekä historiallisen merkityksen että viihtyisän kaupungin diskurssit sisälsivät varsin paljon myös nostalgista puhuntaa. Toisekseen pelkkä kulttuurihistoriallinen arvo sellaisenaan ei ollut keskustelun kantava voima, vaan enemmän historian tietoinen käyttö paikallisidentiteettiä tukevana, paikalle merkityksen antavana kehyskertomuksena.

Aineisto osoittaa, että puutalojen säilyttämistä puoltavissa kirjoituksissa sekoittuivat yhtenäiseksi ja toisiaan tukevaksi voimaksi kulttuuriympäristöalan asiantuntijoiden ja asukkaiden äänet. Tämä on mielenkiintoinen huomio jour-

¹⁰¹⁰ Kulttuuriympäristöä suojelevista laeista rakennetun kulttuuriympäristön osalta keskeisimmät ovat kaavoitusta ohjaava *maankäyttö- ja rakennuslaki* (1999/132) ja *laki rakennusperinnön suojelemisesta* (2010/498). Rakennettua ympäristöä suojaavat omalla sektorillaan myös *kirkkolaki* (1993/1054) ja *laki ortodoksisesta kirkosta* (2006/985). Ks. Simola 2012, 12. Ks. myös Kivilaakso 2010, 5–8.

¹⁰¹¹ Simola 2012, 12.

¹⁰¹² Esim. *Rakennusten säilyttäminen kaavoituksessa ja rakentamisessa* 1978, 9–10.

nalismikritiikin näkökulmasta. Viestinnän tutkijat ovat kritisoineet journalismialian elitististen ja viranomaispainotteisten lähteiden käytöstä, mutta toisaalta he ovat myös huomanneet, että usein tavallinen kansa asetetaan mediassa erilaisen instituutioiden kanssa vastakkain. Tällainen vastakkainasettelu ei välttämättä anna oikeaa kuvaa todellisesta tilanteesta. Esimerkiksi asukkaat voivat olla asiantuntijoita, ja asiantuntijat ovat aina myös jonkun alueen asukkaita. Asioita ei voi siis lähteä ratkomaan sillä esioletuksella, että tavallisen ihmisen ja asiaa ammatikseen tuntevan näkemykset olisivat eroavat.¹⁰¹³ Siksikin osallisten mielipide-erojen vastakkainasettelun sijaan on hedelmällisempää keskittyä etsimään yhtymäkohtia eri intressiryhmien näkemyksistä. Rakentava lähestymistapa paljastaa parhaiten sen, mitkä rakennusperintöön liittyvät arvot ovat merkityksellisimpiä ja siten kaupunkisuunnittelussakin huomionarvoisimpia.

Keskustelussa tärkeään asemaan noussut kysymys kaavoituksen sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta oli 1960-luvulla uusi keskustelunaihe. Pekka Kärjen mukaan Puu-Käpylän tapauksessa asiantuntijat puhuivat alueen miljöö- ja arkkitehtonisista arvoista, kun taas asukkaat maustoivat keskustelua omalla sosiaalista oikeudenmukaisuutta korostavalla näkökulmallaan. Molemmat tahot pyrkivät kuitenkin toisiaan täydentävistä perspektiiveistä kohti yhteistä päämäärää eli puutalojen säilyttämistä.¹⁰¹⁴ Keskustelu kaavoituksen sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta on kehittynyt 1960-luvulta, ja kulttuuriperinnön tutkimuksen viriämisen myötä on myös kulttuuriympäristötyössä alettu miettiä kulttuuriperintöyhteisöjen näkökulmaa. Esimerkiksi vuonna 2013 Suomessa voimaan tullutta Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta tehtyä yleissopimusta toteutetaan tällä hetkellä yhteisölähtöisesti, sillä ainoastaan aineetonta kulttuuriperinnettä harjoittavat yhteisöt itse voivat halutessaan tuoda perinteensä mukaan aineettoman kulttuuriperinnön kansalliseen luettelointiin.¹⁰¹⁵ Myös kaupunkisuunnittelua käsittelevässä tutkimuksessa tiedostetaan, että asukkaat ovat tärkeä voimavara tiedon tuotannon näkökulmasta: heillä on jotain, mitä asuinalueita ulkopuolisena tarkkaileva ei huomaa.¹⁰¹⁶ Yhteisölähtöisyyden ihanne kuitenkin harvemmin toteutuu kaupunkisuunnittelussa, sillä kaavoitusprosessien käynnistymisen taustalla on usein jokin muu tarve kuin paikallisten asukkaiden tahto. Mielestäni avoin, vuorovaikutukseen ja keskustelevuuteen pyrkivä kulttuuriperinnön asiantuntija voi kuitenkin vaikuttaa myös paikallisyhteisöjen kuulluksi tulemiseen. Kulttuuriympäristön vaalimisessa keskeistä on yhteistyö asukkaiden tai muiden paikan käyttäjien kanssa, ja hedelmällisimmät tulokset syntyvät, kun

¹⁰¹³ Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012, 176–178.

¹⁰¹⁴ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016.

¹⁰¹⁵ *Yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta*.

¹⁰¹⁶ Ks. Staffans 2002, 195–197.

asiantuntijat ja ympäristön käyttäjät löytävät yhteisen sävelen – jaetun tavan puhua, joka johtaa kohti eri osallisia tyydyttävää päämäärää.

Pidän Puu-Käpylän kiistaa malliesimerkkinä onnistuneesta, joskin pitkityneestä ja riitaisissa merkeissä käydystä, eri näkökulmat huomioineesta kaavoituskeskustelusta. Ajan toimintakulttuurista johtuen se ei vielä edes yrittänyt noudattaa habermaslaista, kaikki osapuolet normatiiviseen tapaan osallistavaa mallia.¹⁰¹⁷ Lopulta eri näkökulmat tulivat kuitenkin keskustelussa esiin. Vuonna 1971 lainvoimain saanut, olemassa olevan rakennuskannan suojeleva asemakaava oli lopputuote, jota voi pitää sosiaalisesti konstruoidun kulttuuriperintökäsityksen aikaansaannoksena. Näin myös Puu-Käpylä on esimerkki kulttuuriperinnön diskursiivisesta olemuksesta: kulttuuriperintö on tuotettua ja yhteisön valinnoilleen määrittämää.¹⁰¹⁸

Puu-Käpylän tapaus on kanonisoitunut rakennussuojelun historiaan ensimmäisenä kansanliikkeen seurauksena suojeltuna asuinalueena maassamme. Kaavoituskiistan voi silti nähdä myös laajemman, rakennussuojelun murrokseen liittyvän tapahtumaketjun heijastumana. Alueen kaavoittaminen tapahtui samanaikaisesti, kun kiinnostus ympäristökysymyksiä kohtaan kasvoi. Keskustelu oli ajan arvomaailmasta johtuen osin radikaalia, ja se kertoo rakennussuojeluaatteen vahvistumisesta.¹⁰¹⁹ Vertaan tätä Bruno Latourin esimerkkiin Louis Pasteurin vaikutuksesta terveydenhuollossa ja yhteiskuntasuunnittelussa tapahtuneeseen muutokseen. Vaikka Pasteur on nostettu tapahtumaketjun sankariksi, osallistui laajaan muutokseen lukuisia muita toimijoita, joista Latour pitää merkittävänä muun muassa ajalla muutenkin voimakkaana vaikuttanutta hygieenistä liikettä.¹⁰²⁰ Puu-Käpylän tapauksessa vastaava liike oli rakennussuojeluaate, joka kansainvälisenkin vaikutuksen johdosta vahvistui maassamme 1960-luvulla. Tämän tutkimuksen myötä haluan nostaa erityisasemaan tietyt keskusteluun osallistuneet kulttuuriympäristön asiantuntijat, jotka olivat riittävän rohkeita laittaakseen itsensä asiansa takia likoon myös julkisuudessa.

Tarkastellen suojelukeskustelua rakennusperinnön ja kaavoituksen sosiaalisten vaikutusten näkökulmasta, on todettava, että keskustelua käytiin julkisuudessa ennen muuta ihmisen lähtökohdista. Rakennusperinnön olemisen oikeuttamisen määrittelyssä näkyivät eniten ihmisten hyvinvointiin liittyvät argumentit. Keskustelun ytimessä olivat näin ollen asukkaat. Siinä missä asukkaat ja asiantuntijat liittoutuivat sanomalehtikeskustelussa ja nauttivat sitä myöten huomattavaa synergiaetua, asukkaiden, asiantuntijoiden ja kaavoittajien välinen yhteistyö oli

¹⁰¹⁷ Häkli 2002, 123.

¹⁰¹⁸ Kirshenblatt-Gimblett 1995, 369.

¹⁰¹⁹ Ks. Vahtikari 2013, 238.

¹⁰²⁰ Lehtonen 2008, 121–122.

keskustelussa silminnähden puutteellista. Nykyään suunnittelun kommunikatiivisuus on kuitenkin keskeinen yhdyskuntasuunnittelun puheenaihe.¹⁰²¹ Asukkaiden ja suunnittelijoiden vuoropuhelu, joka olisi aloitettu jo ennen arkkitehtuurikilpailun julistamista, olisi siis ollut olennaista konfliktitilanteen välttämiseksi.

Jos lähdetään siitä asenteellisesta lähtöolettamuksesta, että Puu-Käpylän säilyminen oli 'oikea' teko, voi keskustelun osallisia tarkastellen todeta, että tiettyjen tahojen yhteistyö vaikutti positiivisen lopputuloksen aikaansaamiseen. Toisekseen tietyt näkökannat, jotka alkuaan saattoivat olla subjektiivisiakin, kasvoivat keskustelun myötä perhosefektin lailla suuremmiksi. Tiedonantajien joukossa tietyt tahot yhdistivät voimansa, toisaalta he saivat äänensä kuuluviin toimittajien ja sanomalehtien kautta. Tässä valossa medianäkyvyys siis ruokki itseään. Median rooli Puu-Käpylän tilanteen ratkaisemisessa siten, että alueelle tehtiin lopulta vanhat puutalot suojeleva asemakaava, on ollut merkittävä. Median kautta aihe on tullut laajaan julkiseen keskusteluun ja nostanut valokeilaan sellaiset näkökohdat, jotka eivät muutoin olisi välttämättä saaneet keskustelussa samaa, muihin näkökohtiin verrannollista painoarvoa. Siinä missä ajan lainsäädäntö tarjosi puitteet ympäristön kehittämiseksi sekä suojelevalla että teknokraattista saneerausta suosivalla tavalla, Puu-Käpylästä käyty julkinen arvokeskustelu ja media sen foorumina toimi ajan kaupunkisuunnittelukulttuuria vastaan.

Vastakkainasettelusta yhteisymmärryksen tavoitteluun

Tutkimusta tehdessäni yksi hypoteesini on ollut, että kulttuuriympäristön asiantuntijoiden pitää tulla rohkeammin ja yleistajuisemmin esiin julkisuudessa, jotta kulttuuriympäristön arvopohjaa voi vahvistaa suuren yleisön keskuudessa.¹⁰²² Näkökulma ei sinänsä ole uusi. Elisa Juholinin ja Heikki Kuutin mukaan substanssiasiantuntijoiden paikka on johdon ja tiedottajien välissä. He ovat parhaimmillaan, kun puhuvat valistuneelle yleisölle omasta erityisalastaan, sillä heillä on ensikäden tieto ja valmiudet puhua alansa erityiskysymyksistä. Juholinin ja Kuutin mukaan substanssiasiantuntijat kuitenkin joutuvat usein vaikeuksiin, kun he astuvat niin sanotun suuren yleisön eteen. Siksi viestintä- ja mediavalmennuksen seuraavassa aallossa pitääkin keskittyä substanssiasiantuntijoiden viestintävalmiuksien kehit-

¹⁰²¹ Ks. esim. Staffans 2002; Puustinen 2002.

¹⁰²² Tämän näkemyksen jakoi kanssani myös esimerkiksi asiantuntijahaastateltavani Pekka Kärki, joka kuvasi nykyisiä kulttuuriympäristön asiantuntijoita tässä suhteessa ”latteiksi”. Julkisuuteen ei uskalleta astua, eikä asiantuntijoiden joukosta nouse riittävästi rohkeita ja näkemyksellisiä henkilöitä, jotka toisivat asiantuntijanäkökulmaa esiin kulttuuriympäristöön liittyvissä keskusteluissa. HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016.

tämiseen. Keskeistä on, että asiantuntijat oppivat muotoilemaan viestinsä sellaiseksi, että toimittaja ymmärtää sen ja osaa muokata siitä sisällöltään oikeellisen uutisen. Tässä valmennuksessa ensimmäinen ja keskeisin askel lienee asiantuntijoiden asenteiden muuttaminen myönteiseksi julkisuutta kohtaan.¹⁰²³

Yleispattevien ohjeiden muodostaminen kulttuuriympäristöön liittyvästä asiantuntijaviestinnästä on vaikeaa, ellei mahdotonta. Analyysini osoittaa, miten ristiriitaisia kulttuuriympäristöön liittyvät viestintäkysymykset voivat olla. Yksi aineistosta kumpuava ristiriita on vastakkainasettelun kaksinainen olemus. Yhtäältä se voidaan nähdä hyvänä retorisenä keinona mediassa, sillä se herättää yleisön mielenkiinnon. Toisaalta näen vastakkainasettelun asiantuntijuutta murentavana, mikäli se pureutuu yksioikoisesti osallisten välisiin näkemyseroihin.

Nostan tässä uudelleen esiin kulttuuriperinnön tutkijoiden suosiman auktorisoidun perinnön diskurssin (AHD). Laurajane Smithin vuonna 2006 julkaisussa, tutkijoiden paljon siteeraamassa kirjassa *Uses of Heritage* ajatuksena on, että länsimainen tapa arvottaa kulttuuriperintöä luo valtasuhteita eri ihmisryhmien välille. Näin esimerkiksi asiantuntijan näkemys siitä mikä on arvostettavaa kulttuuriperintöä ajaa maallikkojen ja usein juuri kulttuuriperinnön varsinaisten käyttäjien näkemyksen edelle. AHD on autoritäärinen ja materiakeskeinen tapa lähestyä kulttuuriperintöä, ja se asettaa kulttuuriperinnön hallinnoitavaan asemaan. Esimerkiksi rakennusperintö voidaan nähdä AHD:n mukaan sen sisältämän tietoarvon näkökulmasta pelkkänä tuleville sukupolville siirrettävänä materiaana. AHD myös korostaa kansallisia metatarinoita, jolloin vaimeammat ja pienempien yhteisöjen edustamat äänet jäävät pimettiin. Lisäksi kulttuuriperinnön määrittäjien historiakäsitys saattaa olla epämääräinen ja abstrakti. Auktorisoidun perinnön diskurssiin liittyy myös ajatus siitä, että kulttuuriperinnön määrittäjä saattaa pitää kaikkea menneisyyteen liittyvää arvokkaana, vaikka kulttuuriperintöyhteisö ei asiaa tai ilmiötä näin näkisikään.¹⁰²⁴

Auktorisoidun perinnön diskurssi on ennen muuta tutkimuksellinen orientatio ja luonteeltaan vastakkain asetteleva. Siksi se toimii hyvin, kun tutkimuksen tarkoituksena on osoittaa esimerkiksi rakennussuojeluun liittyvät valta-asetelmat. Mielipiteeni kuitenkin on, ettei kyseinen orientatio tuota ainakaan rakennusperinnöstä puhuttaessa pragmaattista tietoa, kun huomioidaan myös kulttuuriperintöön liittyvä poliittinen konteksti. Toisekseen auktorisoidun perinnön diskurssi lähestyy kulttuuriperintöä ja sen arvottamista mustavalkoisesti. Analyysini osoittaa, että asiantuntijan ja asukkaan näkemykset voivat yhdetä monin kohdin, vaikkakin vi-

¹⁰²³ Juholin & Kuutti 2006, 97–98.

¹⁰²⁴ Smith 2006, 29–34, 87–114; Karhunen 2014, 33. Ks. myös Timothy & Boyd 2003; Enqvist 2016.

ranomaisen objekti-subjektilähtöinen ajattelutapa voi tuntua asukkaasta vieraalta. Toisaalta kysymys objekti-subjektilähtöisyydestä ei sekään ole yksiselitteinen, sillä rakennus on käyttöesineenä nimenomaan objekti, jonka tulee palvella käyttäjiään tässä päivässä.

Yksi mahdollinen tapa lähestyä keskustelutilanteita on tiedostaa niiden arvokonstruktioistinen luonne. Arvokonstruktioistisen näkemyksen mukaan ”arvokkuus syntyy arvoja luovan toiminnan kautta, mutta on kuitenkin riippuvainen kohteen itsensä ominaisuuksista”.¹⁰²⁵ Puu-Käpylän tapaus onkin esimerkki tällaisesta keskustelusta, jossa tuotettiin sosiaalisesti konstruoitua kulttuuriperintöä. Samalla on muistettava, etteivät vastaavat kulttuuriperintöön liittyvät keskustelut ole riippuvaisia ainoastaan yhteisöstä tai kohteesta itsestään. Puu-Käpylä on esimerkki rahan vallasta. Vaikka julkisessa keskustelussa esiintyneet diskurssit painottuivat enemmän muihin teemoihin, lopputuloksen kannalta painavin argumentti oli silti kaavoitusratkaisun taloudellinen kannattavuus.¹⁰²⁶

Näen osittain ongelmallisena myös väitteen viranomaiskielen konkreettisuudesta ja teknillisluonteisuudesta kulttuuriperinnön määrittelyä koskevissa viestintätilanteissa. Konfliktit ovat osa kaupunkisuunnittelua, sillä suunnittelu perustuu eri näkökulmien yhteen sovittamiseen, ja kaikki näkökulmat ovat rajallisia ja johonkin päämäärään sidottuja.¹⁰²⁷ Kaupunkisuunnittelun konflikteja synnyttävästä luonteesta johtuen asenneilmapiiri voi ymmärrettävistä syistä muuttua helposti asiantuntijoiden ja asukkaiden kesken vastakkain asettelevaksi. Viranomaiset voidaan nähdä tällaisissa tilanteissa kiusantekijöinä.¹⁰²⁸ Jos viranomaisen konkreettista ja teknillisluontoista puhetta kritisoidaan, puhutaan objekti-subjektilähtöisestä tavasta keskustella rakennusperinnöstä.¹⁰²⁹ Tiedeviestinnän alalla painotetaan kuitenkin konkreettisen ja havainnollisen kielen merkitystä suurelle yleisölle puhuessa.¹⁰³⁰ Mikäli lähtökohtana on siis rakennetun ympäristön arvojen perustelu ja säilyttämisedellytysten määrittely, ei arvoista voi puhua myöskään abstraktilla tasolla. Tuolloin ne eivät ole ymmärrettäviä – eivät ainakaan päättäjille, jotka loppukädessä tekevät kulttuuriympäristön tulevaisuutta koskevia päätöksiä muun muassa uusia asema-kaavoja vahvistamalla.

Kirsi Saarikangas on kirjoittanut, että arkkitehtuuri on yhtä lailla rakennusten, suunnittelijoiden kuin käyttäjien sekä menneen ja nykyisyyden muodostaman

¹⁰²⁵ Tuominen 2001, 182–183.

¹⁰²⁶ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

¹⁰²⁷ Ks. Häkli 2002, 123.

¹⁰²⁸ Ks. Kivilaakso 2012.

¹⁰²⁹ Ks. Karhunen 2014; El Harouny 2008.

¹⁰³⁰ Karvonen, Kortelainen & Saarti 2014, 187.

ajallisen kontekstin synnyttämien merkitysten vuoropuhelua.¹⁰³¹ Kuten kaupunkisuunnittelu, on näin ollen myös rakennetun ympäristön kulttuuriperintömerkityksiä käsittelevät keskustelut useiden äänien ja aikatasojen yhteensovittamista. Synteesin löytäminen tällaisesta keskustelusta ei ole yksiselitteistä, eikä varmasti mahdollistakaan. Erityisen hankalaksi keskustelu käy juuri rakennetun ympäristön kulttuuriperintömerkityksistä puhuttaessa, sillä se vaikuttaa merkittävästi kaikkiin ihmisiin. Esimeriksi kaupungissa ei voi valita olla käyttämättä tai havainnoimatta rakennettua ympäristöä, kun se kuitenkin luo raamit kaikelle toiminnalle.

Tässä kontekstissa rakennetun ympäristön kulttuuriperintöstatuksen määrittelyyn liittyikin toinen abstrakti ja vaikeasti ymmärrettävä ulottuvuus, jolla voi olla vaikutusta siihen, miten keskustelun osalliset ymmärtävät toisensa: paikan ja tilan käsitteiden ambivalentti suhde. Paikan ja tilan eron on sanottu olevan se, että paikka on mikä on, mutta vasta kun siihen liittyy toimintaa, se muuttuu tilaksi.¹⁰³² Toisaalta tila on epämääräinen käsite, joka muuttuu paikaksi vasta, kun se ”jäsennetään henkilökohtaisesti ja se tehdään merkitykselliseksi esimerkiksi siinä toimimalla”.¹⁰³³ Tiettyjen määritelmien mukaan paikka muodostuu siis ihmisen kokemuksista ja sille antamista merkityksistä, subjektiivisista tulkinnoista. Se sisältää myös silmän näkemättömiä merkityksiä, kuten tiedon paikkaan liittyvästä vaarasta tai siihen kiinnittyvistä tarinoista ja uskomuksista. Tämä erottaa paikan tilasta, joka on tyhjempi ja tietyllä tapaa sokeampi käsite.¹⁰³⁴ Michel de Certeau’n mukaan kaupunkitilaa voi katsoa etäältä eli kokonaisuutena tai läheltä, siinä itse liikkuen ja toimien. Kaupunki voidaan de Certeau’n mukaan hahmottaa myös diskursseina eli puheen sisältäminä merkityksinä tai vastaavasti spatiaalisesti, oman kehollisen kokemuksen kautta. Nämä kaksi näkökulmaa tarjoavat eri tavan tarkastella kaupunkitilaa.¹⁰³⁵ Rakennussuojelukeskusteluissa limittyvät paikan ja tilan sekä spatiaalisen ja merkityksin rakentuneen tilan käsitteet. Erot voi kärjistää myös ympäristön kokijan (esimerkiksi asukas) ja arvioijan (esimerkiksi kulttuuriympäristön asiantuntija) väliseksi näkemyseroiksi. Tästä syystä rakennussuojeluun liittyvät keskustelut sisältävät aina vahvasti abstraktin ja käsitteellisistä syistä vaikeasti hahmotettavan ulottuvuuden, mikä muodostaa vakavan ongelman yleis-tajuiselle tavalle viestiä rakennusperinnön arvoista ja suojelutarpeista.

Myös hallinnollisen suojelutoiminnan juridinen luonne muodostaa oman kipukohtansa rakennetun kulttuuriperinnön määrittelylle. Suuren yleisön voi olla vaikea hahmottaa, onko ainoastaan suojeltu rakennuskanta arvokasta vai voivat-

¹⁰³¹ Saarikangas 2002, 17; Saarikangas 2006, 49.

¹⁰³² Olsson 2004b, 98.

¹⁰³³ Lappi 1997, 34.

¹⁰³⁴ Haarni & al. 1997, 16–17; Cresswell 2004, 7, 8–9, 12.

¹⁰³⁵ Saarikangas 2011, 181; Certeau 1988, 91–99.

ko myös suojelemattomat kohteet olla kulttuuriperintöä. Vastahankaisuus institutionalisoitunutta suojelua kohtaan poikii osin tästä kysymyksestä. Hallinnollinen suojeleminen voidaan nähdä ylhäältä johdettuna arvostettujen kohteiden määrittelyinä, saneluna siitä, mitä yhteisön ja miksei myös yksilöiden on pidettävä itselleen tärkeänä. Michel Foucault'n mukaan valta voidaankin nähdä kykynä vaikuttaa toisten mielipiteisiin ja asioiden kulkuun (*power to*) tai valtasuhteena (*power over*), jolloin sillä tarkoitetaan esimerkiksi kontrollia ja käskemistä.¹⁰³⁶ Mielestäni rakennussuojelutoiminnalla on yhtymäkohtia näihin molempiin valtakäsityksiin, joskin haluan erottaa suojelutoiminnan kulttuuriperinnön määrittelystä ylipäättäen. Kulttuuriperintö on niin abstrakti käsite, että se tulee määrittellä kussakin tilanteessa aina erikseen. Tässä tutkimuksessa olen puhunut Puu-Käpylän kaavoituskeskustelusta kulttuuriperintöprosessina, mutta tosiasiaa aluetta arvostettiin jo ennen keskustelua. Se saavutti omanlaisensa arvolatautuneen statuksen jo vuonna 1927 Helsingissä järjestetyn Pohjoismaisen arkkitehtuurikonferenssin yhteydessä.¹⁰³⁷ Rakennussuojelutoiminnan olemus kulttuuriperintöprosessina on ennen muuta teoreettinen kysymys, jolla ei ole käytännön yhtymäkohtaa siihen, millaista ympäristöä yhteisöt pitävät – tai millaista ympäristöä heidän tulisi kenenkin mielestä pitää – merkityksellisenä.

Olen tässä tutkimuksessa käyttänyt esimerkkinäni kulttuuriympäristön kannalta positiivisesti päättynyttä julkista, omaa aikaansa heijastelevaa arvokeskustelua viidenkymmenen vuoden takaa, jota vertaan tämän päivän kulttuuriympäristötyöhön. Tutkimuksen ulkopuolelle jää tästä syystä paljon aiheeseen liittyvää problematiikkaa. Esimerkiksi tänä päivänä mielenkiintoisen keskustelunaiheen muodostaa nuorempi, toisen maailmansodan jälkeen muodostunut rakennusperintö ja sen kulttuuriperintömerkitykset. Anne Haila onkin kirjoittanut, että helpot kohteet, kuten ”rumat”, korkeat, vanhat tai suunnitellut rakennukset saavat helpommin kaupunkisuunnitteluun liittyvää kritiikkiä osakseen. Toisekseen Haila sanoo, että kaupunkisuunnitteluun liittyvä kritiikki kohdistuu lähes aina suunnittelijoihin ja vain harvoin rakennuttajiin. Kaupunkisuunnittelun poliittisuutta ei näin ollen ole tunnustettu, vaan kaupunkirakentamiseen liittyviä kysymyksiä tarkastellaan teknisinä ja arkkitehtonisina kysymyksinä. Poliitiikka yhdistetään puoluepolitiikkaan, vaikka kaupunkisuunnittelu ei useinkaan noudata puoluepoliittista erottelua.¹⁰³⁸ Tästäkin Puu-Käpylän keskustelu on mitä parhain esimerkki, sillä puutalojen säilyttämisen kannalle asettuneet poliitikot toimivat siinä yksilöinä, ei puolueaustansa määrittämin perustein.¹⁰³⁹

¹⁰³⁶ Välvärron 2012, 88.

¹⁰³⁷ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016.

¹⁰³⁸ Haila 2002, 101, 107.

¹⁰³⁹ HKM: *Puu-Käpylän kaavoitus*: Merja Härön haastattelu 1.7.2016, Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016.

Kulttuuriympäristöön liittyvien aiheiden moniulotteisuudesta huolimatta – ja erityisesti siitä syystä – pidän tärkeänä, että kulttuuriympäristöasioista puhutaan julkisuudessa. Nykypäivän toimittajat näkevät itsensä yhteiskunnallisina vaikuttajina ja haluavat herättää julkista keskustelua sekä ottaa kantaa työllään.¹⁰⁴⁰ Jälkimodernistiselle journalismille on myös tyypillistä reaaliaikaisuus, sillä nykyään asiat leviävät välittömästi verkon välityksellä. Tämä saattaa kaventaa asioiden historiallista perspektiiviä. Reaaliaikainen viestintä ei aina jätä tilaa asioiden syy-seuraussuhteiden tarkastelemiselle.¹⁰⁴¹ Siksi toivon, että kulttuuriympäristön asiantuntijat näkevät median potentiaalinsa omaa erityisalaansa tiettäväksi tekemänä voimavarana, mutta tiedostavat samalla velvollisuutensa tuoda perspektiivinsä mukaan nopeatempoisiin julkisiin keskusteluihin. Median valta ymmärretään usein ”pahana” valtana, ja nykypäivänä keskustellaan paljon uusien medioiden vaikutuksesta ihmisten tunteisiin, mielipiteisiin ja alitajuntaan. Esa Väliverronen on kuitenkin todennut median välillisen roolin sen välitöntä vaikutusta suuremmaksi. Hänen mukaansa media ”on pikemminkin yhteiskunnan muutosten katalysaattori kuin niiden alullepanija tai välitön aiheuttaja”.¹⁰⁴²

Media on paitsi vallan lähde, myös vallankäytön arena, jossa määritellään mikä on ajankohtaista, vaikutetaan ihmisten ja myös poliitikkojen mielikuviin ja pidetään yhteyttä sidosryhmiin ja suureen yleisöön.¹⁰⁴³ Oma näkemykseni on, että kun kulttuuriympäristötyötä kuitenkin tehdään yhteisen hyvän eteen, asiantuntijat usein unohtavat, että myös tällainen julkinen palvelu ja yleishyödyllinen työ tarvitsee oman näkyvyytensä, johon pitää proaktiivisesti vaikuttaa. Haluankin kannustaa asiantuntijoita puhumaan medialle, sillä esimerkiksi toimittajan yhteydenottoon annettu torjuva vastaus saattaa merkitä sitä, että asiasta antaa medialle lausunnon joku muu, asiaa mahdollisesti vähemmän tunteva taho. Vastaavasti pitää olla varma siitä mitä sanoo – medialle pitää siis antaa ainoastaan asiantuntemukseen perustuvia faktatietoja.¹⁰⁴⁴ Kulttuuriympäristö kuuluu kaikille, ja sen tulevaisuuden määrittävät käyttäjät, eivät kulttuuriympäristön asiantuntijat. Siksi pidän kulttuuriympäristön arvopohjan vahvistamista suuren yleisön keskuudessa tärkeänä. Julkisuudessa omasta erityisalastaan viestivä, vakuuttava ja lähestyttävä asiantuntija on tässä prosessissa tärkeässä asemassa.

¹⁰⁴⁰ Reunanen 2014, 50.

¹⁰⁴¹ Väliverronen 2013, 8.

¹⁰⁴² Väliverronen 2012, 90–91.

¹⁰⁴³ Väliverronen 2012, 94–95.

¹⁰⁴⁴ Mustajoki 2013, 58.

Tutkimuksen jälki

Tutkimukseni ydinajatus on, että rakennussuojeluun liittyvät kysymykset ovat liian moniulotteisia, jotta niitä kannattaisi kärjistää osoittelemalla. Kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen sisään on mielestäni muodostunut asiantuntijuutta kritisoiiva juonne, jota paradigman tässä vaiheessa on jo syytä revisoida. Auktorisoidun perinnön diskurssin valossa ei voi yksioikoisesti osoittaa rakennussuojelutoiminnan tai rakennusperinnön arvottamisprosessien ongelmia, sillä esimerkiksi asukkaiden ja asiantuntijoiden väliset ristiriidat kumpuavat useimmiten viestinnällisistä ongelmista, jotka voivat olla molemminpuolisia. Väitän, että ratkaisu rakennetun ympäristön suojelua tai arvottamista koskeviin kiistatilanteisiin löytyisi näin ollen asiantuntijaviestinnän kehittämisestä, jossa kulttuuriperintöhallinto tarvitsee kuitenkin apua. Hallinnon ja asukasnäkökulman vastakkain asetteleva lähestymistapa ei tätä tarjoa, vaan se kasvattaa railoa akateemisen tutkimuksen ja kulttuuriperintöhallinnon välillä.

Norman Fairclough'n mukaan tietoisuutemme tekstistä ei voi koskaan yltyä niin korkealle, että hahmottaisimme tekstin todellisuuden perusteellisesti. Tekstiä ei siis koskaan voi tutkia puhki, ja todellinen totuus jää hahmottamatta.¹⁰⁴⁵ Yksittäisten tekstien rinnalla tämä huomio pätee myös medianäkökulman ja kulttuuriperinnön yhdistäviin tutkimusteemoihin – jatkotutkimusaiheita riittää aihepiiristä yhä runsaasti. Toisekseen pelkkä tutkittu tieto riittää. Tiedon pitää myös kulkea oikeille tahoille, jotka sitä hyödyntävät. Olen tällä tutkimuksella raottanut näkökulmia siihen, miten asiantuntijoiden tulee puhua kulttuuriympäristöstä ja omasta työstään julkisuudessa. Kaiken kattavia vastauksia tutkimukseni ei silti aihepiirin abstraktista olemuksesta johtuen anna. Arvot elävät ajassa, mediamaailma muuttuu ja kukin kulttuuriympäristökeskustelu on täysin omanlaisensa. Pidän siksikin tärkeänä, että väitöskirjassa käsiteltyjen teemojen kriittinen arviointi on jatkuvaa. Erityisesti toivon tuotettavan sellaisia tutkimuksia, joissa keskitytään eri intressien yhteen sovittamiseen ja rajapintojen tarkasteluun. Toivon, että jatkotutkimuksissa pidetään mielessä erityisesti se, että tuskin kukaan haluaa suojella rakennuksia ihmisiltä, rakennukset *ovat* ihmisille.

Tutkimukseni esimerkkitapaus sijoittuu viidenkymmenen vuoden taa. Media-maailman muutoksesta johtuen otollista jatkotutkittavaa löytyykin esimerkiksi sosiaalisen median puolelta. Siinä missä perinteisen median viestintä on keskittynyttä, sisältöjä kontrolloivaa ja yksisuuntaista, sosiaaliset mediat ovat hajaantu-neita, avoimia ja vuorovaikutteisia. Siksi sosiaalista mediaa voi pitää uudenaikaisena

¹⁰⁴⁵ Fairclough 2004, 14.

julkisuuden areenana ja demokratian edistäjänä.¹⁰⁴⁶ Suojelusta ja kaupunkien kehittämisestä puhutaan sosiaalisessa mediassa nykyään niin paljon ja kanta-aottavasti, että pidän tärkeänä, että näissä keskusteluissa tuodaan esiin myös kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristön kestäväan kehittämiseen liittyviä näkökulmia. Sosiaalinen media tarjoaakin hyvän alustan tuoda asiantuntijatietoa tiettäväksi sekä omaksua avoimeen asiantuntijuuteen pohjaava työskentelytapa luonnolliseksi osaksi kulttuuriympäristöasiantuntijuutta. Loppujen lopuksi media on kuitenkin paras hahmottaa julkisuuden areenana. Sen tehtävänä on nostaa yksityisen alueen puheenaiheita julkisuuteen ja tehdä niistä yhteiskunnallisia puheenaiheita. Tässä suhteessa sosiaalinen media ja perinteinen media muodostavat kokonaisuuden, eikä niitä näin ollen ole järkevää tarkastella toistensa vastakohtina.¹⁰⁴⁷

Toivon, että tätä tutkimusta luetaan ennen muuta tiedostaen sen asiantuntijaviestinnän merkitykseen ja luonteeseen paneutuva olemus, ei takertumalla yksityiskohtiin, kuten siihen, miten erilaisissa mediaympäristöissä tulisi toimia. Kyse on ennen muuta dialogista ja osallistumisesta – asiantuntijaroolin tiedostamisesta ja soveltamisesta parhaalla mahdollisella tavalla erilaisissa tilanteissa. Tässä suhteessa on hyvä muistaa, että myös asiantuntijat ovat yksilöitä, joilla on omat vahvuusalueensa. Jollekin voi sopia paremmin kirjoittaminen, toiselle puhuminen.¹⁰⁴⁸ Siksi jokainen tätä tutkimusta lukeva asiantuntija voi miettiä aihetta myös omalta kannaltaan – mikä on se hyvä tapa kommunikoida, jonka kokee luontevaksi juuri omassa työssään. Suuren yleisön kulttuuriympäristöön kohdistamien asenteiden kannalta keskeistä kuitenkin on, että tällainen asiantuntijaviestintä suuntautuu ulos omasta ammattiyhteisöstä ja huomioi vastapuolen tavan hahmottaa kulttuuriperintöön kytkeytyvät keskustelunaiheet.

¹⁰⁴⁶ Matikainen 2012, 133.

¹⁰⁴⁷ Väliaverronon 2012, 103.

¹⁰⁴⁸ Ks. Järvi & Vainikainen 2010, 20–21.

LÄHTEET

Verkko-osoitteiden toimivuus on tarkastettu 19.4.2017.

1. Tutkimusaineisto

Sanomalehdet

Helsingin kaupunginarkisto, sanomalehtileikekokoelmat

Hufvudstadsbladet, Helsinki, 1960–1971.

Kansan Uutiset, Helsinki, 1960–1971.

Uusi Suomi, Helsinki, 1960–1971.

Kansalliskirjasto, Suomen kansallisbibliografia Fennica

Käpylä-lehti, Helsinki, 1960–1971.

Päivälehdien arkisto, sanomalehdet

Helsingin Sanomat, Helsinki, 1960–1971.

Artikkelikohtaiset tiedot aineistona käytetyistä sanomalehtikirjoituksista, ks. liite.

TV-elokuvat

Yle, Elävä arkisto

Käpylä – Hymykuoppa Helsingin poskessa, 10.4.1963. (0.08.51)

Puretaanko Puu-Käpylä?, 27.12.1966. (0.10.08)

Arkkitehti katsoo kaupunkia. Otto-I. Meurmanin haastattelu, 12.3.1972.
(0.28.02)

Asiantuntijahaastattelut

Helsingin kaupunginmuseon arkisto (HKM)

Puu-Käpylän kaavoitus

Merja Härön haastattelu 1.7.2016, haastattelijana Aura Kivilaakso

Pekka Kärjen haastattelu 16.6.2016, haastattelijana Aura Kivilaakso

Bengt Lundstenin haastattelu 24.8.2016, haastattelijana Aura Kivilaakso

2. Aikalaislähteet ja vertailuaineisto

Arkistolähteet

Arkkitehtuurimuseo (MFA)

Arkkitehtimäpit

Lundsten, Bengt

Kilpailuarkisto

Käpylän kilpailu:

Käpylän ns. puutaloalueen aatekilpailun ohjelma, Helsinki 17.6.1960

Käpylän ns. puutaloalueen aatekilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja,
Helsinki 7.12.1960

Helsingin kaupunginarkisto (HKA)

Kertomukset Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1875–1974

Helsingin kaupungin virastot ja laitokset 6 : 1970.

Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 1973.

Helsingin kaupungin virastot ja laitokset 3 : 1967.

Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 1969.

Helsingin kaupungin virastot ja laitokset 2 : 1966.

Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 1968.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 82 : 1969.

Ensimmäinen osa. Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 1971.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 77 : 1964.

Ensimmäinen osa. Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 1969.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 74 : 1961.

Ensimmäinen osa. Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 1964.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 72 : 1959.

Ensimmäinen osa. Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 1962.

Puu-Käpyläkomitean mietintö, 1.10.1969

Museovirasto, Arkisto- ja tietopalvelut (MV)

Helsinki, Käpylä. Hallinnollista aineistoa vuosilta 1967–1986 (Fia:12)

Puutarha-Käpylän komitean lausuntopyyntö Muinaistieteelliselle toimikunnalle 15.5.1970.

Muinaistieteellisen toimikunnan rakennushistoriallisen toimiston lausunto Puu-Käpylän rakennushistoriallisesta arvosta Puutarha-Käpylän komitealle 15.6.1970.

Ote SAFAn hallituksen 31.5.1967 kokouksen pöytäkirjasta. Sisältö: Aulis Blomstedtin (26.5.1967) ja Ahti Korhosen (30.5.1967) Puu-Käpylää koskevat kirjeet SAFAn hallitukselle.

Kansalliskirjasto, Suomen kansallisbibliografia Fennica

Käpylä-lehti 1/1978. ”Käpylän sydän on puhdasta puuta”, s. 3.

Päivälehdien arkisto, sanomalehdet

Helsingin Sanomat 30.11.1969. ”Pentti Holappa: Moni tieto päältä kaunis.” Kotimaa, s. 13.

Helsingin Sanomat 19.3.1974. ”Keskustelua: Oopperatalokilpailua ei pidä järjestää suinpäin.” Kulttuuri, s. 14.

Helsingin Sanomat 3.2.1977. ”Tuhansia hakijoita Puu-Käpylän asuntoihin.” Etusivu, A3.

Helsingin Sanomat 3.2.1977. ”Puu-Käpylän saneeraus valmis kesällä.” Kotimaa, s. 7.

Helsingin Sanomat 11.11.1977. ”Helsinki sai kiitosta arkkitehdeiltä.” Kotimaa, s. 11.

Muistiinpanot

Arthur Lupian puheenvuoro *How can scientists break through the noise?* -sessiossa AAAS 2016 Annual Meeting, Global Science Engagement -konferenssissa Washingtonissa 12.2.2016. Konferenssin järjesti American Association for the Advancement of Science (AAAS). Muistiinpanot tekijän hallussa.

Francis A. Colónin esitelmä ensimmäisessä kansallisessa tiedeviestinnän konferenssissa *Älyn hyvä kaupunki* Heurekassa 24.10.2016. Konferenssin järjesti Suomen tiedetoimittajain liitto ry. yhteistyössä Heureka, Helsingin yliopiston, Suomen Akatemian ja Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan kanssa. Muistiinpanot tekijän hallussa.

Maunu Häyrysen esitelmä *Kulttuuriympäristö kaupungissa / Kaupunki kulttuuriympäristössä* -sessiossa Kaupunkitutkimuksen päivillä teemalla *Toimijoiden kaupunki* Helsingissä 28.4.2016. Päivät järjesti Yhdyskuntasuunnittelun seura (YSS) yhteistyössä Suomen Kaupunkitutkimuksen Seuran (SKTS) ja Tulevaisuuden Tutkimuksen Seuran (TUTU) kanssa.

Satu Hassin puheenvuoro *Tutkija, näin saat viestisi perille!* -keskustelutilaisuudessa Tiedekulmassa 9.3.2016. Tapahtuman järjesti Future Earth Suomi – globaalimuutostutkimuksen kansalliskomitea. Muistiinpanot tekijän hallussa.

3. Tutkimuskirjallisuus

- Ahmad, Yahaya 2006. The Scope and Definitions of Heritage: From Tangible to Intangible. – *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 12, No. 3, 2006, 292–300.
- Ahmas, Kristina 2014. *Norsunluutornin purkajat. Jaettu johtajuus ja kollektiivinen asiantuntijuus museossa*. Acta Wasaensia, 318. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Ahmavaara, Anna-Liisa 1965. Käpylän puutarhakaupunki. – Henrik Borgström, Risto Kautto, Matti Klinge (toim.) *Helsinki-Seuran vuosikirja 1965*. Helsinki: Sanoma osakeyhtiö, 50–61.
- Aktivera natur och kulturarv – för hållbar utveckling och tillväxt* 2011. TemaNord 2011:526. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Allan, Kathryn 2008. *Metaphor and Metonymy: A Diachronic Approach*. Publications of the Philological Society, 42. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Anttonen, Pertti 2009. Kulttuurin, perinnön ja perinteen kysymyksiä. – *Elore*, vol. 16 – 1/2009. Joensuu: Suomen Kansantietoudein Tutkijain Seura ry. <http://www.elore.fi/arkisto/1_09/art_anttonen_09.pdf>
- Aronsson, Peter 2012. *Historiebruk – att använda det förflutna*. Upplaga 1:8. Lund: Studentlitteratur Ab.
- Arpalahti, Tomi et al. 1989. *Suomen rakennustaiteen museon arkisto: piirustuskokoelma*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.

- Aslan, Zaki & Ardemagni, Monica (eds.) 2006. *Introducing Young People to Heritage Site Management and Protection*. Rome: ICCROM.
- Assmann, Jan 1995. Collective Memory and Cultural Identity. – *New German Critique*, No. 65 (Spring-Summer 1995). Cornell University: Duke University Press, 125-133.
- Aula, Pekka 1999. *Organisaation kaaos vai kaaoksen organisaatio? Dynaaminen organisaatiaviestinnän teoria*. Helsinki: Loki-kirjat.
- Barcelona, Antonio 2003. Introduction. The cognitive theory of metaphor and metonymy. – Antonio Barcelona (ed.) *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 1–28.
- Becker, Laura & al. 2003. From Stuck Debate to New Conversation. – Mary Gergen & Kenneth J. Gergen (eds.) *Social Construction. A Reader*. Thousands Oaks, California: SAGE Publications, 182–192.
- Becker, Thomas 2012. The pragmatics of argumentation. Commitment to implicit premises. – Andrea C. Schalley (ed.) *Practical Theories and Empirical Practice*. Human Cognitive Processing (HCP). Cognitive Foundations of Language Structure and Use, Volume 40. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 257–272.
- Benton, Tim 2010. Introduction. – Tim Benton (ed.) *Understanding heritage and memory*. Manchester: Manchester University Press, 1–5.
- Benton, Tim & Cecil, Clementine 2010. Heritage and public memory. – Benton, Tim (ed.) *Understanding heritage and memory*. Milton Keynes: The Open University, Manchester University Press, 7–43.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas 2002. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Alkuteos *The Social Construction of Reality* (1966). Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Björkholm, Johanna 2011. *Immateriellt kulturarv som begrepp och process. Folkloristiska perspektiv på kulturarv i Finlands svenskbygder med folkmusik som exempel*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Blåfield, Antti 2014. *Loistavat Erkot. Patruunat ja heidän päätoimittajansa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Bohman, Stefan 2003. Vad är museivetenskap, och vad är kulturarv. – Lennart Palmqvist & Stefan Bohman (reds.) *Museer och kulturarv. En museivetenskaplig antologi*. Andra reviderade upplagan. Stockholm: Carlssons, 9–24.
- Bonsdorff, Pauline von 1991. *Arkkitehtuurin määrittely Suomessa 1940-1989*. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, Tutkimuksia 752. Espoo: VTT.
- Bourdieu, Pierre & Darbel, Adam 1997. *The Love of Art. European Art, Museums and Their Public*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre 1998. *Järjen käytännöllisyys. Toiminnan teorian lähtökohtia*. Suomentanut Mika Siimes. Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, Pierre 1996. *On Television*. New York: The New Press.
- Broner-Bauer, Kaisa 1995. Arkkitehtuuri ja kulttuurin symboliikka. Teoreettinen tutkielma, esimerkkikohteena Japani. – Arto Haapala, Martti Honkanen & Veikko Rantala (toim.) *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 136–162.
- Brossard, Dominique & Lewenstein, Bruce V. 2010. A Critical Appraisal of Models of Public Understanding of Science: Using Practice to Inform Theory. – LeeAnn Kahlor & Patricia A. Stout (eds.) *Communicating Science. New Agendas in Communication*. New York: Routledge, 11–39.

- Burr, Vivien 2003. *Social Constructionism*. 2nd Edition. London: Routledge.
- Burr, Vivien 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Bäcklund, Pia 2002. Miten kuulla asukasta? Kaupunkitila ja osallisuuden haasteet. – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 141–157.
- Bäcklund, Pia, Häkli, Jouni & Schulman, Harry 2002. Osallisuuden jäljillä. – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 7–17.
- Bäcklund, Pia & Kurikka, Päivi 2008. Kuntademokratia helsinkiläisten kokemana. – Pia Bäcklund (toim.) *Helsinkiläisten käsityksiä osallisuudesta*. Tutkimuskatsauksia 7/2008. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 11–23.
- Čeginskas, Viktorija 2013. Mitä kulttuuriperintö merkitsee monikulttuurisessa ympäristössä kasvaneelle? – Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 106–130.
- Certeau, Michel de 1988. *The Practice of Everyday Life*. Translated by Steven Rendall. Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press.
- Cresswell, Tim 2004. *Place – a short introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Dahlgren, Peter 1999. The Public Sphere: Linking the Media and Civic Culture. – José F. Pacheco (ed.) *Cultural Studies and the Politics of Everyday Life*. Research Report 1999:1. Lund: Lund University, Department of Sociology, 11–24.
- Davison, Patricia 2005. Museums and the re-shaping of memory. – Gerard Corsane (ed.) *Heritage, Museums and Galleries. An Introductory Reader*. London: Routledge, 184–194.
- Della Torre, Stefano 2010. Economics of Planned Conservation. – Mikko Mälkki & Kaisa Schmidt-Thomé (eds.) *Integrating Aims – Built Heritage in Social and Economic Development*. Centre for Urban Planning and Regional Studies Publications B 98. Espoo: Aalto University, 141–155.
- Díaz-Vera, Javier E. 2015. Figuration and language history: Universality and variation. – Javier E. Díaz-Vera (ed.) *Metaphor and Metonymy Across Time and Cultures. Perspectives on the Sociohistorical Linguistics of Figurative Language*. Cognitive Linguistic Research, Volume 52. Berlin & Munich & Boston: De Gruyter Mouton, 3–12.
- Dietze-Schirdewahn, Annegreth 2010. The Dynamic Relationship between Culture and Nature: The Management of Historic Parks and Gardens. – Mikko Mälkki & Kaisa Schmidt-Thomé (eds.) *Integrating Aims – Built Heritage in Social and Economic Development*. Centre for Urban Planning and Regional Studies Publications B 98. Espoo: Aalto University, 83–100.
- Dijk, Teun A. van 2001. Critical Discourse Analysis. – Deborah Schiffrin, Deborah Tannen & Heidi Ehernberger Hamilton (eds.) *Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell, 352–371.
- Dijk, Teun A. van 1993. Principles of Critical Discourse Analysis. – *Discourse & Society* 4(2), April 1993. *An International Journal for the Study of Discourse and Communication in Their Social, Political and Cultural Contexts*. London: SAGE publications, 249–283.
- Dijk, Teun A. van 1977. Context and Cognition. Knowledge Frames and Speech Act Comprehension. – *Journal of Pragmatics* 1, 211–231. <<http://www.discourses.org/OldArticles/Context%20and%20cognition.pdf>>

- Dümcke, Cornelia & Gnedovsky, Mikhail 2013. *The Social and Economic Value of Cultural Heritage: literature review*. European Expert Network on Culture (EENC). <http://www.interarts.net/descargas/interarts2557.pdf>
- Ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 9/2017. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79396/OKM_9_2017.pdf?sequence=1
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 2009. *Ethnography in the Marketplace*. – *Culture Unbound*, Volume 1/ 2009. Linköping: Linköping University Electronic Press, 31–49. <<http://www.cultureunbound.ep.liu.se/v1/a04/cu09v1a04.pdf>>
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 2001. *Kulturanalyser*. Andra upplagan. Malmö: Gleerups.
- El Harouny, Elisa 2008. *Historiallinen puukaupunki suojelekohteena ja elinympäristönä*. Acta Universitatis Ouluensis C Technica 312. Oulu: Oulun yliopisto.
- Enqvist, Johanna 2016. *Suojellut muistot. Arkeologisen perinnön hallinnan kieli, käsitteet ja ideologia*. Akateeminen väitöskirja. Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Ericsson, Urban 2007. *Belägrade människor – Belägrade rum*. Etnolore 30. Uppsala: Uppsala universitet.
- Erwe, Marjatta 1986. Korjaus- ja muutostyöt. – Kai Saurama, Eeva Pirkkalainen & Pentti Auersalo (toim.) *Rakennushallinto 1961–1986. Rakennushallinnon 175-vuotisjuhla-kirja*. Forssa: Rakennushallitus, 102–103.
- Erämetsä, Harri, 1994. Joukkoviestimien käyttö. – Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio (toim.) *Joukkoviestintä Suomessa*. Porvoo: Weilin+Göös, 20–33.
- Eurooppalainen maisemayleissopimus* 10.3.2006/14. Finlex® – Valtion säädöstietopankki. <<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060014>>
- Eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan sanasto*. Helsinki: Council of Europe, Museovirasto, 2011.
- Fairclough, Norman 2009. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Second Edition. London & New York: Routledge.
- Fairclough, Norman 2004. *Analyzing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. London & New York: Routledge.
- Fairclough, Norman 2002. *Miten media puhuu? 2*. Painos. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, Norman 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Feilden, Bernhard M. & Jokilehto, Jukka 1998. *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. 2nd Edition. Rome: ICCROM.
- Fingerroos, Outi 2010. *Karjala utopiana*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 100. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Fingerroos, Outi 2007. Uuskareliaanit nyky-Karjalassa. – Outi Fingerroos & Jaana Loipponen (toim.) *Nykytulkintojen Karjala*. Nykykulttuurin tutkimuksen julkaisuja 91. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä, 16–32.
- Fingerroos, Outi 2003. Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. – *Elore* 2/2003. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain seura ry. <http://www.elore.fi/arkisto/2_03/fin203c.html>
- Fiske, John 1998. *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Suomeksi toimittaneet Veikko Pietilä, Risto Suikkanen & Timo Uusitupa. 5. painos. Tampere: Vastapaino.

- Foucault, Michel 2007. *The Archeology of Knowledge*. 6th edition. London: Routledge.
- Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society CETS No.: 199*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680083746>
- Gadamer, Hans-Georg 2005. *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Valikoinut ja suomentanut Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Gans, Herbert 2012. Deciding what's news. – Elliot King & Jane L. Chapman (eds.) *Key Readings in Journalism*. New York & London: Routledge, 95–104.
- Gardberg, C. J. 1980. Skyddet av den bebyggda miljön. – Kirmo Mikkola (toim.) *Genius loci. Otto-I. Meurmanin 90-vuotisjuhlakirja 4.6.1980*. Helsinki: Rakennuskirja Oy, 170–173.
- Gergen, Kenneth J. 2003. Knowledge as Socially Constructed. – Mary Gergen & Kenneth J. Gergen (eds.) *Social Construction. A Reader*. Thousands Oaks, California: SAGE Publications, 15–17.
- Grahn, Maarit 2014. *Perheyhtiö ja paikallisuus. A. Ahlström Osakeyhtiön historian perintö Noormarkussa*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 374. Scripta lingua Fennica edita. Turku: Turun yliopisto.
- Granhölm, Kennet 2004. Diskursanalys. – Ruth Illman, Lena Marander-Eklund & Blanka Henriksson (red.) *Metodkompassen. Kulturvetarens metodbok*. Åbo: Åbo Akademi, 189–208.
- Greene, Anne E. 2013. *Writing Science in Plain English*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Gullestrup, Hans 2006. *Cultural Analysis – towards cross-cultural understanding*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Gunnemark, Kerstin 2012. Kulturarvsformationer – i nutidens Göteborg. – Anna-Maria Åström & Jonas Lillqvist (red.) *Stadens hjärta. Tätä ytor och symboliska element i nutida nordiska städer*. Skrifter utgivna an Svenska litteratursällskapet i Finland nr 761. Folklivsstudier XXII. Helsingfors: SLS, 222–242.
- Gustafsson, Karl Erik & Kempainen, Pentti 2002. Pohjoismaiden media. – Aimo Ruusuinen (toim.) *Media muuttuu. Viestintä savitauluista kotisivuihin*. Helsinki: Gaudeamus, 119–133.
- Haarni, Tuukka, Karvinen, Marko, Koskela, Hille & Tani, Sirpa 1997. Johdatus nykymaantieteeseen. – Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 9–34.
- Habermas, Jürgen 2004. *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Alkuperäisteos: Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft. Suomentanut Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino.
- Haila, Anne 2002. Suunnittelu ja kaupunkirakentaminen. – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 92–109.
- Halbwachs, Maurice 1950. *Le mémoire collective*. Paris: Albin Michel.
- Hall, Stuart 2005. Whose heritage? Un-settling 'the Heritage', Re-imagining the Post-nation. – Littler, Jo & Naidoo, Roshi (eds.) *The Politics of Heritage. The Legacies of 'Race'*. Abingdon and New York: Routledge, 23–35.

- Hallituksen linjaus maakunnille siirrettävistä tehtävistä. Neuvottelutulos 5.4.2016. <<http://valtioneuvosto.fi/documents/10616/2287640/Hallituksen+linjaus+maakuntahallinnon+teht%C3%A4v%C3%A4t+5.4.2016/101bc0ea-ca53-43a8-9252-c66e073bfe80>>
- Hangasmaa, Leena 2007. Maaseudun romantisointi ja nostalgisointi Suomessa. Kansallisen identiteetin rakentamisesta postmodernin kaipuun kritiikkiin. – Maarit Knuuttila, Tiina-Riitta Lappi, Helena Ruotsala & Elina Salminen (toim.) *Hei muistatkos...?* Ethnos-toimite 14. Vaasa: Ethnos ry., 59–86.
- Hankimo, Heikki, Kolari, Kirsi & Lehtovirta, Päivi (toim.) 2012. *Päivälehti – Helsingin Sanomat*. Helsinki: Hansaprint Oy. <<http://www.slideshare.net/paivalehdenarkisto/paivalehti-helsinginsanomat>>
- Harrison, Rodney 2013. *Heritage. Critical Approaches*. Abington & New York: Routledge.
- Harvey, David C. 2001. Heritage pasts and heritage presents: Temporality, meaning and the scope of heritage studies. – *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 7, No 4, 2001, 319–338.
- Hautajärvi, Harri 2014. *Autiotuvista lomakaupunkeihin. Lapin matkailun arkkitehtuurihistoria*. Doctoral Dissertations 31/2014. Helsinki: Aalto-yliopisto.
- Heikkilä, Elina 2005. *Kuvan ja tekstin välissä. Kuvateksti uutiskuvan ja lehtijutun elementtinä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1065. Helsinki: SKS.
- Heikkilä, Heikki, Ahva, Laura, Siljamäki, Jaana & Valtonen, Sanna 2012. *Kelluva kiinnostavuus. Journalismin merkitys ihmisten sosiaalisissa verkostoissa*. Tampere: Vastapaino & COMET-tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto.
- Heikkinen, Vesa 1999. *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 728. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heinonen, Ari 2002 Joukkotiedotuksesta moniviestintään. – Aimo Ruusunen (toim.) *Media muuttuu. Viestintä savitauluista kotisivuihin*. Helsinki: Gaudeamus, 160–183.
- Helamaa, Erkki 2004. *Vanhan rakentajan sanakirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 988. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Helander, Vilhelm 1997. Restaurointi – rakennusperinnön vaalimista arvojen ja tarpeiden ristipaineessa. – *Rakennustaiteen seuran jäsentiedote 1:1997*. Helsinki: Rakennustaiteen seura, 6–14.
- Helander, Vilhelm 1991. The Sixties Today. – Maija Kärkkäinen (ed.). *Architecture and Cultural Values. International Alvar Aalto Symposium*. Lievestuore: Alvar Aalto Symposium, 44–47.
- Helander, Vilhelm 1980. Suomalainen kaupunkiympäristö – perinne vailla turvaa. – Kirmo Mikkola (toim.) *Genius Loci. Otto-I. Meurmanin 90-vuotisjuhlakirja*. Helsinki: Rakennuskirja Oy, 90–107.
- Helander, Vilhelm & Sundman, Mikael 1972. *Saneeraus suomalaisessa kaupungissa*. Asuntohallituksen tutkimus- ja suunnittelutoimiston julkaisusarja A:5. Helsinki: Asuntohallitus.
- Helander, Vilhelm & Sundman, Mikael 1970. *Kenen Helsinki – raportti kantakaupungista 1970*. Helsinki: WSOY.

- Hellman, Katja 2007. "Here the Whole Town is Your Territory". Border Making and Othering in a Bilingual Small Town. – Pirjo Korhikangas, Art Leete, Pia Olsson, Helena Ruotsala, Zsuzsa Szarvas & Anna-Maria Åström (eds.) *Ethnologia Fennica. Finnish Studies in Ethnology 2007*, vol. 34. *Culture, Locality and Identity*. Jyväskylä: Ethnos ry., 54–72.
- Helsingin karttapalvelu*. Helsingin kaupunki. <<http://kartta.hel.fi/>>
- Helsingin yleiskaavaehdotus. Laadittu Helsingin asemakaavaosastolla 1953–1960*. Helsingin kaupungin julkaisuja N:o 9. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Helsinki City Tourism Brochure "Helsinki Visitors Guide" 2010*. Helsinki Travel Marketing Ltd and Helsinki City Tourist & Convention Bureau.
- Hemánus, Pertti 1975. *Propaganda sanomalehdissä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Ota-va.
- Herneoja, Aulikki 2007. *Jälleenrakennuskauden kodin väritys. Arki ja arkkitehtuuri*. Oulun yliopiston teknillisen tiedekunnan arkkitehtuurin osaston julkaisu A 45. Oulu: Oulun yliopisto.
- Hertzen, Heikki von 1946. *Koti vaiko kasarmi lapsillemme. Asunnontarvitsijoiden näkökohtia asunto- ja asemakaavakysymyksissä*. Väestöliiton julkaisuja n:o 15. Helsinki: WSOY.
- Historik*. Hufvudstadsbladet. <<http://gamla.hbl.fi/om-hbl/historik>>
- Hollihan, Thomas A. & Baaske, Kevin T. 2005. *Arguments and Arguing. The Products and Process in Human Decision Making*. Second Edition. Long Grove: Waveland Press, Inc.
- Holmberg, Jukka 2004. *Etusivun politiikkaa: yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehti uutisissa 1987–2003*. Jyväskylä Studies in Humanities: 30. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Holmila, Marja 2001. *Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F. 2003. A Constructionist Analytics for Social Problems. – James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (eds.) *Challenges and Choices: Constructivist Perspectives on Social Problems*. Hawthorne NY: Aldine de Gruyter, 187–208.
- Horelli, Liisa & Kukkonen, Heikki 2002. Osallistuminen, ympäristö ja vuoropuhelu. – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 243–259.
- Horsbøl, Anders 2004. Discourse Analysis as a Non-Method of Cultural Research. – Ben Dorfman (ed.) *Culture, Media, Theory, Practice. Perspectives*. Media & Cultural Studies 3. Aalborg: Aalborg University Press, 171–189.
- Hovi, Tuomas 2014. *Heritage Through Fiction. Dracula Tourism in Romania*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B osa 387. Humaniora. Turku: Turun yliopisto.
- Howard, Peter J. 2011. *An Introduction to Landscape*. Farnham: Ashgate Publishing Ltd.
- Hujanen, Jaana 2009. Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. – Esa Väliaverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 112–128.
- Hursti, Leo (toim.) 1987. *Keidas kaupungissa: Toukolan, Käpylän, Kumpulan ja Koskelan omakotialue. Kanta-Helsingin omakotiyhdistys ry. 1927–1987*. Helsinki: Kanta-Helsingin omakotiyhdistys ry.

- Häkli, Jouni 2002. Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka. – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 110–124.
- Häkli, Jouni 1997. Näkyvä yhteiskunta: kansalaiset ja kaupunkisuunnittelun logiikka. – Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 37–52.
- Härö, Merja 1981. *Työväenasunnot. Näyttely. – Working-Class Housing. Exhibition*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.
- Härö, Mikko 2010. Uusi laki rakennuserinnön suojelemiseen. – *Maankäyttö 4/2010*. Helsinki: Suomen Maanmittausinsinöörin Liitto MIL, Maanmittausalan ammattikorkeakoulu- ja opistoteknisten liitto MAKLI ry, Suomen Kartoittajyhdistys SKY, 26–27.
- Härö, Mikko 2001. Rakennetun kulttuuriympäristön suojeleminen. – Irma Lounatvuori & Lauri Putkonen (toim.) *Rakennuserintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Hämeenlinna: Ympäristöministeriö & Museovirasto, 185–187.
- Häyrynen, Maunu 2012. Kulttuuriympäristö ja sen arvot. – Niina Uusi-Seppä (toim.) *Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna*. Satakunnan museon julkaisu 19/2012. Pori: Satakunnan Museo, 115–123.
- Häyrynen, Simo 2010. Kulttuurin käsite poikkitieteellisissä tutkimushankkeissa. – Jyrki Pöytä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat menetelmät*. Kultaneito VIII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 43–62.
- ICCROM *International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*. <<http://www.iccrom.org/>>
- Ilmonen, Kari 2009. Kulttuuri ja aluekehittäminen. Konflikteja ja kommunikaatiota. – Maarit Grahn & Maunu Häyrynen (toim.) *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Tietolipas 230. Helsinki: SKS, 44–61.
- Ilonen, Arvi 2009. *Helsinki, Espoo, Kauniainen, Vantaa. Arkkitehtuuriopas*. 2. uudistettu painos. Helsinki: Otava.
- International Charters for Conservation and Restoration*, 2004. Paris: ICOMOS. <<http://www.icomos.org/charters/charters.pdf>>
- Jauhiainen, Jussi S. 2002. Kaupunkiliikkeet ja kamppailu osallisuudesta kaupunkitilaan. – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 125–140.
- Jauho, Mikko 1997. Kivikaupunki ja puukylä. Perheitä Vaasankadulla ja Pasilassa. – Maria Koskijoki (toim.) *Kotikaduilla. Kaupunkilaiselämää 1970-luvun Helsingissä*. Helsinki: Oy Edita Ab, 52–67.
- Jenkins, Richard 2008. *Social Identity*. Abingdon: Routledge.
- Jenkins, Tiffany 2016. *Keeping their marbles. How the treasures of the past ended up in museums... and why should they stay there*. Oxford: Oxford University Press.
- Johansson, Bengt O. H. 1997. *Den stora stadsomvandlingen. Erfarenheter från ett kulturmord*. Regeringskansliets arbetsgrupp för arkitektur och formgivning. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Johansson, Ella 1990. Free Sons of the Forest. Storytelling and the Construction of Identity Among Swedish Lumberjacks. – Raphael Samuel & Paul Thomson (eds.) *The myths we live by*. London: Routledge, 129–142.

- Jokelainen, Timo 2004. Heijastuksia arkkitehtuurista. Arkkitehtuurivalokuva rakennetun ympäristön representaationa. – Raine Mäntysalo (toim.) *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*. Jyväskylä: Oulun yliopisto, 165–179.
- Jokilehto, Jukka 2014. Tahto ja ymmärrys. Suomi versus muu maailma. – Kirsti Kovanen, Margaretha Ehrström, Maunu Häyrynen, Marjo Vepsä & Aura Kivilaakso (toim.) *Rakennussuojelu ajassa. Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta – Building Conservation in Our Time. Essays on the Conservation of the Built Environment*. Helsinki: ICOMOSin Suomen osasto ry., 38–48.
- Jokilehto, Jukka 1999. *A History of Architectural Conservation*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Jokinen, Arja 2002a. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Jokinen, Arja 2002b. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 126–159.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 2002. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 54–97.
- Joutsenvirta, Maria, Hirvilammi, Tuuli, Ulvila, Marko & Wilén, Kristoffer 2016. *Talous kasvun jälkeen*. Tallinna: Gaudeamus.
- Juhila, Kirsi 2002. Tutkijan positiot. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 201–232.
- Juholin, Elisa & Kuutti, Heikki 2006. *Mediapeli – anatomia ja keinot*. 3. painos. Helsinki: Införviestintä Oy.
- Junkala, Pekka 1999. Mentaaliset jatkuvuudet kaupunkitilassa. – Pekka Junkala & Nina Sääsکیlahti (toim.) *Kadun risteyksessä. Etnologinen analyysi kaupunkitilasta*. Etnografia 2. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 24–33.
- Junto, Anneli 1997. Matkalla lähiöön? – Maria Koskijoki (toim.). *Kotikaduilla. Kaupunkilaiselämää 1970-luvun Helsingissä*. Helsinki: Oy Edita Ab, 38–51.
- Järventausta, Esko 1962. A propos: Käpylän puutarhakaupunki in memoriam. – *Arkkitehti-Arkitekten* 3/1962, 5–7.
- Järvi, Ulla & Vainikainen, Tuula 2010. *Asiantuntijan mukaan. Viestintäopas media-alan asiantuntijoille*. Turku: Oy Enostone Ltd.
- Kahila-Tani, Maarit 2015. *Reshaping the planning process using local experiences: Utilising PPGIS in participatory urban planning*. Aalto university series DOCTORAL DISSERTATION 223/2015. Helsinki: Aalto University, School of Engineering.
- Kaila, Panu 2014. Sanoja restauroinnin takana. – Kirsti Kovanen, Margaretha Ehrström, Maunu Häyrynen, Marjo Vepsä & Aura Kivilaakso (toim.) *Rakennussuojelu ajassa. Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta – Building Conservation in Our Time. Essays on the Conservation of the Built Environment*. Helsinki: ICOMOSin Suomen osasto ry., 59–70.
- Kaila, Panu 1997. *Talotohori. Rakentajan pikkujättiläinen*. Porvoo & Helsinki & Juva: WSOY.

- Kairamo, Maija 2006. *Restaurointitappeja aikaraitteella. Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2006/25. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Kairamo, Maija 1980. Kaupunki- ja rakennussuojelun tilanne. – Kirmo Mikkola (toim.) *Genius Loci. Otto-I. Meurmanin 90-vuotisjuhlakirja*. Helsinki: Rakennuskirja Oy, 174–177.
- Kalakoski, Iida 2010. *Muurin juurella – urbaanit rauniotunnelmat ja niiden vaaliminen*. Diplomityö. Tampereen teknillinen yliopisto, Arkkitehtuurin laitos.
- Kantola, Anu 1998. Tärkeintä on olla aito. Poliittisten uutisten dramaturgia. – Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen (toim.) *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan*. Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 122–148.
- Karhunen, Eeva 2014. *Porin kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 379. Scripta Lingua Fennica Edita. Turku: Turun yliopisto.
- Karisto, Maria 2003. Elisabeth Kochin mallipihat omakotirakentajille. – Sirkka Sädevirta & Riitta Salastie (toim.) *Korsutieltä Näätäkujalle. Helsingin jälleenrakennuskauden pientaloalueet. Osa I*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston selvityksiä 2003:11. Helsinki: Helsingin kaupunki, 17–21.
- Karvonen, Erkki 1999. *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karvonen, Erkki, Kortelainen, Terttu & Saarti, Jarmo 2014. *Julkaise tai tuhoudu! Johdatus tieteelliseen viestintään*. Tampere: Vastapaino.
- Kazemian, Reza, Rönn, Magnus & Svensson, Charlotte 2008. *Arkitekturtävlingar i Finland*. Stockholm: Arkitekturskolan vid Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm. <https://www.arch.kth.se/polopoly_fs/1.110686!/Menu/general/column-content/attachment/t%C3%A4vlingar%20-%20finland%202006.pdf>
- Keinänen, Timo 1993. Martti Välikankaan vuosikymmenet Käpylästä Paasitaloon. – Timo Keinänen & Kristiina Paatero (toim.) *Martti Välikangas 1893–1973, arkkitehti*. Abacus – ajankohta 4. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, 7–101.
- Kervanto Nevanlinna, Anja 2013. Rakennettu kaupunki muistin ja merkitysten kiinne-kohtana. – Katri Lento & Pia Olsson (toim.) *Muistin kaupunki. Tulkintoja kaupungista muistin ja muistamisen paikkana*. Historiallinen Arkisto 138. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 273–293.
- Kervanto Nevanlinna, Anja 2012. *Voimat jotka rakensivat Helsinkiä 1945–1990. Helsingin historia vuodesta 1945. Osa 4*. Helsinki: Helsingin kaupunki & Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Kervanto Nevanlinna, Anja 2006. Kaupunkikuvan tutkimus historian ja muistamisen näkökulmasta. – *Kvartti 1/2006*. Helsingin kaupungin Tietokeskus, 18–29.
- Keskuskadun katuympäristön historian selvitys*. Arkkitehtiryhmä Forma Urbis. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, 15.8.2003.
- Kettunen, Pekka 2002. Miksi osallistumisesta puhutaan? Osallistumisen kehittäminen suomalaisissa kunnissa. – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 18–35.

- Kiiskinen, Karri 2013. *Bordering with Culture(s): Europeanization and Cultural Agency at the External Border of the European Union*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B osa 365. Humaniora. Turku: Turun yliopisto.
- Kinanen, Pauliina 2007. Museologiset objektit. – Pauliina Kinanen (toim.) *Museologia tänään*. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Jyväskylä: Suomen museoliitto, 168–186.
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara 2004. Intangible Heritage as Metacultural Production. – *Museum International*, No. 221–222 (Vol. 56, No. 1–2, 2004). Oxford & Malden: Blackwell Publishing, 52–65.
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara 1998. *Destination Culture. Tourism, Museums and Heritage*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara 1995. Theorizing Heritage. – *Ethnomusicology* 1995, Vol 39, No. 3. New York University, 367–380.
- Kirveennummi, Anna & Räsänen, Riitta 2005. Muisteltu ja kuvattu suomalainen kylä. Toimintasuunnitelma moniaineistaisen ja monimetodisen tutkimustekstin luomiseksi. – Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry., 89–103.
- Kivilaakso, Aura 2014. *Kun Helsinkiin rakennettiin City. Keskustan vuosina 1945–1990 valmistuneet liikerakennukset*. Helsinki: Helsingin kaupungin museo.
- Kivilaakso, Aura 2013. Arvokeskustelua elämän ja suojelun ympäristöissä. Kulttuuriset elinkaaret rakennusperinnön arvonmuuttajina Puu-Käpylässä ja Pihlajamäessä. – Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 214–238.
- Kivilaakso, Aura 2012. Rethinking homes in an urban planning debate. – *Homes and Emotions. Ethnologia Fennica, Finnish Studies in Ethnology 2012 vol. 39*. Helsinki: Ethnos ry. – Association of Finnish Ethnologists, 26–42.
- Kivilaakso, Aura 2011. *Hyvinvointi-Suomen rakennusperinnön jäljillä. Yhteenveto kevätseminaarista 31.3.2011*. Helsinki: Museovirasto. <<http://www.nba.fi/fi/File/1178/kevatseminaarin-raportti.pdf>>
- Kivilaakso, Aura 2010. *Rakennusperintö suojelun kohteena*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo. <<http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf>>
- Kivilaakso, Aura & Björkman, Johanna 2015. Kun Helsinkiin rakennettiin City – Nuoremman rakennusperinnön arvottamisesta. – *Taidehistoria tieteenä 4/2015*. <<http://tahiti.fi/04-2015/kentalta-ja-arkistosta/kun-helsinkiin-rakennettiin-city-%E2%80%93-nuoremman-rakennusperinnon-arvottamisesta/>>
- Kivinen, Olli 1980. Otto-I. Meurman. – Kirjo Mikkola (toim.) *Genius loci. Otto-I. Meurmanin 90-vuotisjuhlakirja 4.6.1980*. Helsinki: Rakennuskirja Oy, 10–11.
- Kjørup, Søren 2009. *Människovetenskaperna. Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*. Andra upplagan. Översättning Sven Erik Torhell. Poznań, Poland: Studentlitteratur.
- Knuuttila, Seppo 1994. Kaiken kattava kulttuuri? – Jari Kupiainen & Erkki Sevänen (toim.) *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Tietolipas 130. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–31.
- Koistinen, Mikko 1998. Pelkkää taloutta. Retoriikka journalismin tutkimuksessa. – Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliaverron (toim.) *Media-analyysi: tekstistä tulkitaan*. Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 40–63.

- Koivula, Jukka 1982a. Rakennettujen ympäristöjen arvo ja tutkimus: alueiden luokittelu ja ylläpito. – *Rakennussuojelusymposium Suomessa ja Unkarissa 1981*. Kaupunkiliiton julkaisuja C49. Helsinki: Kaupunkiliitto, 50–52.
- Koivula, Jukka 1982b. Rakennussuojelun ongelmat eri kaavatasoilla. – *Rakennussuojelusymposium Suomessa ja Unkarissa 1981*. Kaupunkiliiton julkaisuja C49. Helsinki: Kaupunkiliitto, 39–43.
- Kolbe, Laura 2002. Helsinki kasvaa suurkaupungiksi. – Laura Kolbe & Heikki Helin (toim.) *Helsingin historia vuodesta 1945. Osa 3. Kunnallishallinto ja -politiikka. Kunnallistalous*. Helsinki: Helsingin kaupunki, 11–511.
- Kolbe, Laura 2000. “Will old wooden Käpylä be saved?” The beginning of a conservation movement in Helsinki. – *Kvartti: Helsingin kaupungin tietokeskuksen neljännesvuosijulkaisu*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 18–24.
- Koponen, Olli-Paavo 2006. *Täydennysrakentaminen. Arkkitehtuuri, historia ja paikan erityisyys*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin historian ja teorian laitos.
- Koponen, Olli-Paavo 2001. *Arkkitehtuurin keinoja rakennussuojelussa. Vaihtoehtoisia lähestymistapoja pirstaloituneiden kaupunkien täydennysrakentamiseksi*. Lisensiaattityö. Tampere: Tampereen teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin historian ja teorian laitos.
- Korhonen, Johanna 2012. *Kymmenen polkua populismiin. Kuinka vaikenevasta Suomesta tuli äänekkään populismin pelikenttä*. S.l.: Counterpoint. <http://counterpoint.uk.com/wp-content/uploads/2013/03/507_CP_RRadical_Finnish_web.pdf>
- Korkiakangas, Pirjo 2004a. Memories and the Identity of Place. Strategies of Town Residents in Jyväskylä. – Anna-Maria Åström, Pirjo Korkiakangas & Pia Olsson (eds.) *Memories of My Town. The Identities of Town Dwellers and Their Places in Three Finnish Towns*. Studia Fennica. Ethnologica 8. Helsinki: Finnish Literature Society, 150–171.
- Korkiakangas, Pirjo 2004b. Steps to the Past. The Town of Jyväskylä from the Perspective of Autobiographical Memory. – Anna-Maria Åström, Pirjo Korkiakangas & Pia Olsson (eds.) *Memories of My Town. The Identities of Town Dwellers and Their Places in Three Finnish Towns*. Studia Fennica. Ethnologica 8. Helsinki: Finnish Literature Society, 175–198.
- Korkiakangas, Pirjo 2001. Esineiden nostalgisoituminen – ylevöityneen, arkisen ja kansanomaisuuden nostalgiaa. – Ilmari Vesterinen & Bo Lönnqvist (toim.) *Pandoran lipas. Virvatulia esineiden maailmasta*. Tietolipas 179. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 75–101.
- Korkiakangas, Pirjo 1999. Muisti, muistelu, perinne. – Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.) *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 155–176.
- Koskiahho, Brita 2002. Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 36–57.
- Koskijoki, Maria 1997. ”Kotikadulla” –aineistot. – Maria Koskijoki (toim.) *Kotikaduilla. Kaupunkilaiselämää 1970-luvun Helsingissä*. Helsinki: Oy Edita Ab, 221–222.
- Koskimies, Riitta 2002. *Asiantuntijan esiintymistaito. Onnistuneen esityksen kulmakivet*. Jyväskylä: Oy Finn Lectura Ab.

- Kristeva, Julia 1993. *Puhuva subjekti*. Suom. Pia Sivenius, Tiina Arppe, Kirsi Saarikangas, Helena Sinervo ja Riikka Stewen. Eurooppalaisia ajattelijaita. Tampere: Gaudeamus.
- Krokfors, Karin 2008. *New Housing Concepts for the Sustainable Evolution of Housing. – Norvasuo, Markku (toim.) Asuttaisiinko toisin? Kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoittamassa*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, 111–171.
- Krus, Anna 2008. *Heritage – Economy – Function. Three Perspectives on Values in Estate Management. – Mikko Mälkki, Raine Mäntysalo & Kaisa Schmidt-Thomé (eds.) Economics and Built Heritage – Towards New European Initiatives*. Centre for Urban and Regional Studies Publications B 92. Espoo: Helsinki University of Technology, 71–89.
- Kuka kukin on. Henkilötietoja nykypolven suomalaisista* 1978. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Kulttuurin matkailullinen tuotteistaminen. Esitys toimintaohjelmaksi 2009–2013*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:34. Helsinki: Opetusministeriö.
- Kulttuuripolitiikan strategia 2020*. Opetusministeriön julkaisuja 2009:12. Helsinki: Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.
- Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020. Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Ympäristöministeriö.
- Kuosmanen, Merja 1972. *Kottby trädgårdsstad. Ett upprustningsproblem i Helsingfors*. Den nordiska trästaden. Ett forskningsprojekt om bevarandeproblem av ICOMOS och Nordens riksantikvarier. Helsingfors: Kuriiri Oy.
- Kuutti, Heikki 2012. *Mediasanasto*. Jyväskylä: MediaDoc Oy.
- Kuutti, Heikki 2006. *Uusi mediasanasto*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Kåring, Göran 1995. *När medeltidens sol gått ner. Debatten om byggnadsvård i England, Frankrike och Tyskland 1815-1914*. Andra upplagan. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Kärki, Pekka 2001. *Puukaupungista kivikaupungiksi. – Irma Lounatvuori & Lauri Putkonen (toim.) Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Hämeenlinna: Ympäristöministeriö & Museovirasto, 73–81.
- Lahdenvesi-Korhonen, Leena 2009. *Kulttuuriympäristöohjelma – miksi ja miten*. Suomen ympäristö 10/2009, Rakennettu ympäristö. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Lahti, Pekka 2002. *Matala ja tiivis kaupunki*. Tampere: Ympäristöministeriö ja Rakennustieto Oy.
- Laine, Silja 2011. ”Pilvenpiirtäjäkysymys”. *Urbaani mielikuvitus ja 1920-luvun Helsingin ääriiivat*. k&h, kulttuurihistoria. Turku: Turun yliopisto.
- Laki rakennusperinnön suojelemisesta 4.6.2010/498*. Finlex® – Valtion säädöstietopankki. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498>>
- Lakoff, George & Johnson, Mark 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: Chicago University Press.
- Lampi, Pertti 2007. *Oma Tupa – Oma Lupa. Suomen Omakotiliitto 1947–2007*. Jyväskylä: Gummerus.
- Lankinen, Markku 2006. *Sosiaalisen vuokra-asumisen asema kaupunkikentässä*. Tutkimuksia 7/2006. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Lapintie, Kimmo 2002. *Tarinoita takapihalta. Asukkaan ja asiantuntijan kohtaamisesta. – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 158–179.

- Lappi, Tiina-Riitta 2004. Nature in the City. Remembrances and Modern Practices. – Anna-Maria Åström, Pirjo Korkiakangas & Pia Olsson (eds.) *Memories of My Town. The Identities of Town Dwellers and Their Places in Three Finnish Towns*. Studia Fennica. Ethnologica 8. Helsinki: Finnish Literature Society, 235–249.
- Lappi, Tiina-Riitta 1997. *Mielikuvia kaupungista. Ympäristösuhteen etnologista tarkastelua Jyväskylän Kuokkalassa*. Tutkimuksia 32. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.
- Latour, Bruno 2006. *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Suomentanut Risto Suikkanen. Tampere: Vastapaino.
- Leach, Edmund 1976. *Culture and Communication. The logic by which symbols are connected. An introduction to the use of structuralist analysis in social anthropology*. Themes in the Social Sciences. Cambridge, New York, New Rochelle, Melbourne & Sydney: Cambridge University Press.
- Lehtimäki, Marianne 2006. Kestävän kehityksen historialliset kaupungit alueellisena voimavarana. – Marianne Lehtimäki (toim.) *Kestävän kehityksen historialliset kaupungit alueellisena voimavarana. Raportti Sustainable Historic Towns – Heritage as an Asset of Development -hankeen Suomen toimista*. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 17. Helsinki: Museovirasto ja Sustainable Historic Towns – Heritage as an Asset of Development -hanke, 11–17.
- Lehtonen, Mikko 1996. *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Turo-Kimmo 2008. *Aineellinen yhteisö*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lento, Katri 2006. The Role of Nature in the City: Green Space in Helsinki 1917–60. – Peter Clarke (ed.) *The European City and Green Space: London, Stockholm, Helsinki and St. Petersburg 1850–2000*. Aldershot: Ashgate, 188–206.
- Lento, Katri 2004. ”Puutarhakaupungissa lapsetkin kasvavat pidemmiksi”. Kulosaaren huvilakaupunki, Vantaan puistokylä, Puu-Käpylä ja Tapiola suomalaisina puutarhakaupunkisovelluksina. – *Tekniikan Waiheita* 3/2004. Teknologian historian aikakauslehti. Tekniikan Historian Seura THS ry., 35–43.
- Lilius, Henrik 2014. Miksi vaalimme aineellista kulttuuriperintöä? – Kirsti Kovanen, Margaretha Ehrström, Maunu Häyrynen, Marjo Vepsä & Aura Kivilaakso (toim.) *Rakennussuojelu ajassa. Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta – Building Conservation in Our Time. Essays on the Conservation of the Built Environment*. Helsinki: ICOMOSin Suomen osasto ry., 29–32.
- Lilius, Henrik 1964. Kaupunkiemme rakennussuojelu ja sen kohteet. – Aarne Heimala (toim.) *Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojelu*. Helsinki: WSOY, 155–166.
- Lillbroända-Annala, Sanna 2014. Kulttuuriperintö prosessina ja arvottamisen välineenä. – Tytti Steel, Arja Turunen, Sanna Lillbroända-Annala & Maija Santikko (toim.) *Muuttuva kulttuuriperintö – Det föränderliga kulturarvet*. Ethnos-toimite 16. Helsinki: Ethnos ry., 19–40.
- Lillbroända-Annala, Sanna 2010. *Från kåk till kulturarv. En etnologisk studie av omvärderingen av historiska trädadsområden i Karleby och Ekenäs*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Lind, Tuija 2006. Suomenlinna restauroinnin laboratoriona. – *Rakennettu ympäristö* 2/2006. Helsinki: Rakennustieto, 14–17.
- Lippmann, Walter 2012. Public Opinion. – Elliot King & Jane L. Chapman (eds.) *Key Readings in Journalism*. New York & London: Routledge, 339–350.
- Logan, William 2013. Learning to Engage with Human Rights in Heritage. – Marie-Theres Albert, Roland Bernecker & Britta Rudolff (eds.) *Understanding Heritage. Perspectives in Heritage Studies*. Berlin/Boston: De Gruyter, 35–49.

- Lounela, Pekka 1965. *Anna meidän asua. Pamfletti asuntokysymyksistä*. Toinen painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Lowney, Kathleen S. 2008. Claims-making, Culture, and the Media in the Social Construction Process. – James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (eds.). *Handbook of Constructionist Research*. New York – London: The Guilford Press, 331–353.
- Lumley, Robert 2005. The debate on heritage reviewed. – Gerard Corsane (ed.) *Heritage, Museums and Galleries. An Introductory Reader*. London: Routledge, 15–25.
- Lundsten, Bengt 1993. Edelläkävijä: Puu-Käpylä. – *Rakennettu aika: ICOMOS Finnish National Committee 25th Anniversary*. Helsinki: ICOMOS Suomen osasto, 73–83.
- Luostarinen, Heikki 2014. Irti Venäjistä, kapitalismista ja pomoista. – Heikki Luostarinen & Pentti Raittila (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 15–45.
- Lupia, Arthur 2016. *Uninformed. Why people know so little about politics and what we can do about it*. University of Michigan. New York: Oxford University Press.
- Löfgren, Orvar 1996. Ett ämne väljer väg. – Billy Ehn & Orvar Löfgren (red.) *Vardagslivets etnologi. Reflektioner kring en kulturvetenskap*. Stockholm: Natur och Kultur, 13–87.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132*. Finlex® – Valtion säädöstietopankki. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>>
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000. Opas 12 Asemakaavamerkinnät ja -määräykset*. Helsinki: Ympäristöministeriö, 2003.
- Makkonen, Leena 2005. Rakennussuojelun tavoitteet ja todellisuus. – *Arkkitehti 6/2005*. Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto, 85–87.
- Manninen, Antti 2008. Meurman suunnitteli ja suojeli Puu-Käpylää. – *Helsingin Sanomat* 14.9.2008. <<http://www.hs.fi/kaupunki/art-2000004597976.html>>
- Manninen, Antti 2004. *Puretut talot. Sata tarinaa Helsingistä*. Helsinki: Helsingin Sanomat.
- Mansikka, Mikko 1987. Esipuhe. – Jussi Rautsi & Kaija Santaholma (toim.) *Rakennussuojelu*. Tiedotus 1/1987. Helsinki: Ympäristöministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto, 5.
- Matikainen, Janne 2012. Sosiaalinen media – uudenlainen julkisuus? – Kari Karppinen & Janne Matikainen (toim.) *Julkisuus ja demokratia*. Tampere: Vastapaino, 133–159.
- Mattinen, Maire 2014. Aika merkitsee. – Kirsti Kovanen, Margaretha Ehrström, Maunu Häyrynen, Marjo Vepsä & Aura Kivilaakso (toim.) *Rakennussuojelu ajassa. Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta – Building Conservation in Our Time. Essays on the Conservation of the Built Environment*. Helsinki: ICOMOSin Suomen osasto ry., 145–155.
- Mattinen, Maire 2006. Rakennussuojelun arvoja etsimässä. – Marja-Leena Ikkala & Marja-Terttu Knapas (toim.) *Museoviraston rakennushistorian osaston aikakauskirja 1*. Helsinki: Museovirasto, rakennushistorian osasto, 121–125.
- Meikle, Graham 2009. *Interpreting News*. Hampshire & New York: Palgrave & Macmillan.
- Mensch, Peter van 1992. *Towards a methodology of museology*. PhD thesis. University of Zagreb. <http://www.muuseum.ee/et/erialane_areng/museoloogiaalane_ki/ingliseelne_kirjand/p_van_mensch_toward/>
- Merisalo, Tiina 2001. Helsingin kaupungin museo ja rakennusperinnön suojelu. – *Rakennustaiteen seuran jäsentiedote 4:2001*. Helsinki: Rakennustaiteen seura, 12–14.
- Meurman, Otto-I. 1981. Taiteellisesti ja sosiaalisesti ensiluokkaisia pientaloasuntoja. Käpylän puutarhaesikaupungin alkuvaiheita. – *Arkkitehti 1/1981*. Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto, 24–26.

- Meurman, Otto-I. 1960. Asemakaavallinen tilanteemme. – *Arkkitehti* 4-5/1960. Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto, 81-82.
- Meurman, Otto-I. 1947. *Asemakaavaoppi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Miettunen, Katja-Maria 2009. *Menneisyys ja historiakuva. Suomalainen kuusikymmentä-luku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona*. Bibliotheca Historica 126. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mikkola, Kati 2006. Modernisaation vastavirrassa. Uutuuksien vastustuksen syitä ja keinoja modernisoituvassa Suomessa. – Hilkkä Helsti, Laura Stark & Saara Tuomaala (toim.) *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1101. Helsinki: SKS, 169–212.
- Mourato, Susana & Mazzanti, Massimiliano 2002. Economic Valuation of Cultural Heritage: Evidence and Prospects. – Marta de la Torre (ed.) *Assessing the Values of Cultural Heritage. Research report*. Los Angeles: The Getty Conservation Institute, 51–73.
- Muñoz Viñas, Salvador 2005. *Contemporary Theory of Conservation*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Museolaki 11.11.2005/877. Finlex® – Valtion säädöstietopankki. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729>>
- Mustajoki, Arto 2013. Tutkijan mediasuhteiden eettisiä kysymyksiä. – Urpu Strellman & Johanna Vaattovaara (toim.) *Tieteen yleistajuistaminen*. Helsinki: Gaudeamus, 58–59.
- Mäkelä, Mika 2013. *Kallion saneeraus modernistisen kaupunkisuunnittelun esimerkkinä*. Aluetieteen pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, Maantieteen laitos.
- Mäkinen, Eikka (toim.) 1970. *Käpylä: Puutarhakaupunginosa 50 vuotta*. Helsinki: Käpylä-seura r.y.
- Mäkinen, Matti K. 1991. The Future is Now. – Maija Kärkkäinen (ed.) *Architecture and Cultural Values. International Alvar Aalto Symposium*. Lievestuore: Alvar Aalto Symposium, 42–43.
- Mäkinen, Matti K. 1980. Kukkia suomalaisen asemakaavoituksen uranuurtajalle. – Kirmo Mikkola (toim.) *Genius loci. Otto-I. Meurmanin 90-vuotisjuhlakirja 4.6.1980*. Helsinki: Rakennuskirja Oy, 6–7.
- Mäkineniemi, Kaisa 2011. *Pohjois-Pohjanmaan kirkonkylien muuttuva kulttuuriympäristö*. Julkaisu A 54. Oulu: Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin osasto.
- Mäntynen, Anne 2006. Näkökulmia tekstin ja tekstilajien rakenteeseen. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.) *Genre – tekstilaji*. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 42–71.
- Mäntysalo, Raine 2004. Johdanto – Raine Mäntysalo (toim.) *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*. Jyväskylä: Oulun yliopisto, 9–18.
- Mäntysalo, Raine & Schmidt-Thomé, Kaisa 2008. Introduction. – Mikko Mälkki, Raine Mäntysalo & Kaisa Schmidt-Thomé (eds.) *Economics and Built Heritage – Towards New European Initiatives*. Centre for Urban and Regional Studies Publication B92. Espoo: Helsinki University of Technology, 5–16.
- Naumann, Hans 1922. *Grundzüge der deutschen Volkskunde*. Wissenschaft und Bildung, Einzeldarstellungen aus allen Gebieten des Wissens: 181. Leipzig.
- Nevalainen, Jaana 2004a. Kaupungista puhumisen tavat vallankäytön välineenä – julkista puhetta kaupunkikeskustan muutoksesta. – *Yhdyskuntasuunnittelu – The Finnish Journal of Urban Studies [2004] vol. 42:3–4*. Helsinki: Yhdyskuntasuunnittelun seura, 13–29.

- Nevalainen, Jaana 2004b. *Tilapelin tiedonpolitiikat: kamppailu kaupunkikeskustan muutoksesta*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 67. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Nevanlinna, Tuomas 2004. Rakennusperinnöstä välittyy kosketus menneeseen. – *Rakennusperinnön tulevaisuus. Puheenvuoroja teemavuoden aiheista*. Helsinki: Rakennustieto Oy & Ympäristöministeriö, 19–25.
- Nikula, Riitta 2004. Rakennetun ympäristön arvoista. – *Rakennusperinnön tulevaisuus. Puheenvuoroja teemavuoden aiheista*. Helsinki: Rakennustieto Oy & Ympäristöministeriö, 7–9.
- Nikula, Riitta 2001. Rakennussuojelu, suunnitelmallisuutta vai mielivaltaa. – *Rakennustaiteen seuran jäsentiedote 4:2001*. Helsinki: Rakennustaiteen seura, 5–6.
- Nikula, Riitta 1993. *Rakennettu maisema. Suomen arkkitehtuurin vuosisadat*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Nikula, Riitta 1991. Esipuhe. – Riitta Nikula (toim.) *Arkkitehtuuri on totta*. Abacus ajan kohta 2. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, 6–11.
- Nikula, Riitta 1981. *Yhtenäinen kaupunkikuva 1900–1930. Suomalaisen kaupunkirakentamisen ihanteista ja päämääristä, esimerkkeinä Helsingin Etu-Töölö ja Uusi Vallila*. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.
- Nora, Pierre & Kritzman, Lawrence D. 1996. *Realms of Memory. Rethinking the French Past. Volume 1: Conflicts and Divisions*. New York: Columbia University Press.
- Nurmi, Esko 2010. *Alussa oli hellahuone. Asuntoreformiyhdistys 100 vuotta 1910–2010*. Helsinki: Asuntoreformiyhdistys ry.
- Nyman, Harri 2011. *Uloimmalla rannalla. Luotsi- ja majakkamiesperheet asemayhdyskunnissaan*. Kansatieteellinen arkisto 54. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Nyström, Louise 2006. *Arkitektur for livet. Om nutidens arkitektur mellan dåtid och framtid*. Karlskrona: Bildande.
- Ollikainen, Markku & Pohjola, Matti 2013. *Taloukasvu ja kestävä kehitys. Suomalaisen Tiedeakatemia kannanottoja 4/2013*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Olson, Randy 2015. *Houston, we have a narrative: why science needs a story*. Chicago & London: Chicago University Press.
- Olsson, Krister 2008. The Value of Preservation. Analyses of the Decision-making Processes in Urban Heritage Management. – Mikko Mälkki, Raine Mäntysalo & Kaisa Schmidt-Thomé (eds.) *Economics and Built Heritage – Towards New European Initiatives*. Centre for Urban and Regional Studies Publications B 92. Espoo: Helsinki University of Technology, 113–129.
- Olsson, Pia 2004a. Constructing Local Identity. The Folklorism of an Urban Workers Culture in Finland. – Anna-Maria Åström, Pirjo Korkiakangas & Pia Olsson (eds.) *Memories of My Town. The Identities of Town Dwellers and Their Places in Three Finnish Towns*. Studia Fennica. Ethnologica 8. Helsinki: Finnish Literature Society, 49–62.
- Olsson, Pia 2004b. Modes of Living and Local Identity. Formations in Two Districts in Helsinki. – Anna-Maria Åström, Pirjo Korkiakangas & Pia Olsson (eds.) *Memories of My Town. The Identities of Town Dwellers and Their Places in Three Finnish Towns*. Studia Fennica. Ethnologica 8. Helsinki: Finnish Literature Society, 84–102.
- Onikki, Tiina 2000. Mistä mieli merkityksen tutkimukseen? Kognitiivisen kielentutkimuksen merkitysnäkemyksestä. – Anu Airola, Heikki J. Koskinen & Veera Mustonen (toim.) *Merkillinen merkitys*. Helsinki: Gaudeamus, 85–114.
- Paavilainen, Simo 1981. Martti Välikangas ja 1920-luvun klassismi Käpylässä. – *Arkkitehti* 1/1981. Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto, 27–31.

- Pakkala, Leni 2011. Rakennussuojelun draama – tragedia, komedia vai pastoraali? – Lauri Putkonen (toim.) *Asiasta². Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta*. Helsinki: Museovirasto ja Rakennustieto Oy, 33–35.
- Pakkala, Pekka 2001. Erityisintressit korostuvat – kokonaisuus hämärtyy? – *Rakennustaitteen seuran jäsentiedote 4:2001*. Helsinki: Rakennustaitteen seura, 7–11.
- Pantti, Mervi 2009. Tunteellisempaa journalismia. – Esa Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 193–206.
- Pallasmaa, Juhani 1995. Ihmisen paikka – aika, muisti ja hiljaisuus arkkitehtuurikokemuksessa. – Arto Haapala, Martti Honkanen & Veikko Rantala (toim.) *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 178–194.
- Pantzar, Mika & Sarantola-Weiss, Minna 1997. Kasvua ilman rajoja. – Maria Koskijoki (toim.) *Kotikaduilla. Kaupunkilaiselämää 1970-luvun Helsingissä*. Helsinki: Oy Edita Ab, 11–18.
- Pearce, David 2014. *Conservation Today. Conservation in Britain since 1975*. London & New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Peltonen, Matti, Kurkela, Vesa & Heinonen, Visa 2003. Johdanto. – Matti Peltonen, Vesa Kurkela & Visa Heinonen (toim.) *Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva*. Helsinki: SKS, 6–15.
- Perkkiö, Miia 2005. Suomi purkaa maalla ja kaupungissa, sisällä ja ulkona. – *Arkkitehti 6/2005*. Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto, 82–83.
- Perelman, Chaïm 1996. *Retoriikan valtakunta. Alkuperäisteos: L'empire rhétorique. Rhétorique et argumentation*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Peters, Hans Peter 2008. Scientists as public experts. – Massimiano Bucchi & Brian Trench (eds.) *Handbook of Public Communication and Technology*. Oxon & New York: Routledge, 131–146.
- Petrisalo, Katriina 2001. *Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen ja historia-tieteellinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 802. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, A.-P. 2013. Miten media valitsee aiheensa. – Urpu Strellman & Johanna Vaattovaara (toim.) *Tieteen yleistajuistaminen*. Helsinki: Gaudeamus, 65–79.
- Pihlman, Sirkku 2007. Museo ja ympäristö – Pauliina Kinanen (toim.) *Museologia tänään*. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Jyväskylä: Suomen museoliitto, 210–234.
- Ponterotto, Diane 2003. The Cohesive role of cognitive metaphor in discourse and conversation. – Antonio Barcelona (ed.) *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 283–298.
- Potter, Jonathan 1996. *Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE Publications.
- Puustinen, Sari 2002. Suunnittelijat yleisen edun takaajina? – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 218–242.
- Pynnönen, Anu 2013. *Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Working paper N:o 379/2013. <<https://www.jyu.fi/jsbe/tutkimus/julkaisut/workingpaper/wp379>>
- Pälli, Pekka 2003. *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Acta Universitatis Tamperensis 910. Tampere: Tampere University Press.

- Radden, Günter 2002. How metonymic are metaphors? – René Dirven, Ralf Pörings (eds.) *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*. Cognitive Linguistic Research 20. Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 407–434.
- Raevaara, Tiina 2016. *Tajuaako kukaan? Opas tieteen yleistajuistajalle*. Tampere: Vastapaino.
- Rahtu, Toini 2013. Tieteellisestä yleistajuiseen kielenkäyttöön. – Urpu Strellman & Johanna Vaattovaara (toim.) *Tieteen yleistajuistaminen*. Helsinki: Gaudeamus, 99–118.
- Raivo, Petri J. 2004. Historialliset maisemat ja maantieteellinen muisti. Näkökulmia so-tahistorian sijainnilliseen representaatioon. – Raine Mäntysalo (toim.) *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*. Jyväskylän Oulun yliopisto, 141–163.
- Rajaniemi, Juho 2006. *Kasvun kaavoitus. Tapaus Raahe 1961–1996*. Kankaanpää: MES-SON.
- Rajaniemi, Juho 2003. Asemakaavoitus: Rakennussuojelusta yhdyskuntarakenteen korjaukseen. – Raimo Tikka & Juhani Turpeinen (toim.) *Arvot ja korjausrakentaminen. Pohjois-Pohjanmaan korjausrakentamiskeskushanke*. Oulu: Pohjois- Pohjanmaan korjausrakentamiskeskus, 64–71.
- Rakennuslainsäädäntö 1982*. Valtion painatuskeskuksen pieni lakisarja N:O 46. Helsinki: Valtion painatuskeskus Oy.
- Rakennuskulttuurin luettelointi*. Julkaisu N:o 9, 1/1979. Helsinki: Museoviraston rakennushistorian osasto.
- Rakennusperintöstrategia – Valtioneuvoston päätös 13.6.2001. Osaamista, vastuuta ja voimavaroja rakennusperinnön hoitoon*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Rakennussuojelukomitean mietintö*. Komiteamietintö 1974:80. Helsinki: KKP/Valtpk.
- Rakennussuojelulaki (kumottu) 18.1.1985/60*. Finlex * – Valtion säädöstietopankki. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1985/19850060>>
- Rakennusten säilyttäminen kaavoituksessa ja rakentamisessa 1978*. Kaavoitusohjeita 2/1977. Helsinki: Sisäasiainministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto.
- Ramberg, Klas 2012. *Konstruktionen av framtidens stad. Arkitektävlingar om bostäder och stadsdelar i Sverige 1989–2003*. Stockholm: Stockholm universitet, Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap.
- Rantala, Veikko 1995. Rakennusten estetiikkaa. – Arto Haapala, Martti Honkanen & Veikko Rantala (toim.) *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 195–207.
- Rauske, Eija 2008. *Finnish Architecture 1900–2000*. Helsinki: Museum of Finnish Architecture.
- Rautio, Yrjö 2007. Sitoutumattomaksi ja jälleen puoluelehdeksi. – Veli-Pekka Leppänen (toim.) *Etusivu uusiks! Kansan Uutisten viisi vuosikymmentä 1957–2007*. Helsinki: Kansan Uutiset, 224–227.
- Ready, Richard C. & Navrud, Ståle 2002. Why Value Cultural Heritage? – Ståle Navrud & Richard C. Ready (eds.) *Valuing Cultural Heritage. Applying Environmental Valuation Techniques to Historic Buildings, Monuments and Artefacts*. Cheltenham: Edgar Elgar Publishing Limited, 3–9.
- Rentola, Marketta 2010. *Vaikuta mediassa. Kirjoittamisen keinot tutuiksi*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Reunanen, Esa 2014. Toimittajan poliittinen identiteetti – Aktiivinen äänenkannattaja, passiivinen puhelinpylväs vai jotain ihan muuta? – Heikki Luostarinen & Pentti Raittila (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 15–45.

- Reunanen, Esa 2003. *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 300. Tampere: Tampere University Press.
- Ridell, Seija 2009. Maankäyttöpeliä uutistilassa. Sanomalehti paikallisten kamppailujen julkisena areenana. – Seija Ridell, Päivi Kymäläinen & Timo Nyyssönen (toim.) *Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 240–269.
- Ridell, Seija 2006. Genre ja mediatutkimus. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.) *Genre – tekstilaji*. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 184–213.
- Ridell, Seija 2005. Maankäyttöpeliä mediatilassa. – *Yhdyskuntasuunnittelu [2005], Vol. 43:1*, 28–48.
- Riegl, Alois 2003. *Le culte moderne des monuments. Sa nature, son origine*. Titre original: Der moderne DenkmalKultus, sein Wesen, seine Entstehung. Wien, Braumüller, 1903. Traduit et présenté par Jacques Boulet. Paris: L'Harmattan.
- Riffaterre, Michael 1995. Compulsory reader response: the intertextual drive. – Michael Worton & Judith Still (eds.) *Intertextuality: theories and practices*. New York: Manchester University Press, 56–78.
- Riipinen, Olli-Pekka 1995. Puukaupunkien kaavoituksesta. – Elisa El Harouny, Olli-Pekka Riipinen, Kaija Santaholma & Timo Tuomi (toim.) *Suomalaisia puukaupunkeja. Hoito, kaavoitus ja suojele*. Selvitys 5/1995. Helsinki: Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, 12–14.
- Rikkaampi tulevaisuus. 13 yleissopimusta luonnon ja kulttuuriympäristön hyväksi*. TemaNord 2006:562. Kööpenhamina: Pohjoismainen ministerineuvosto.
- Robertson, Roland 1992. *Globalization. Social Theory and Global Culture*. London, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE Publications.
- Ruohonen, Voitto 1994. Yksiulotteisesta moniulotteiseksi: näkökulmia tiedotusopin masakulttuurikeskusteluun. – Jari Kupiainen & Erkki Sevänen (toim.) *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Tietolipas 130. Helsinki: SKS.
- Rypkema, Donovan 2010. The Role of Heritage Conservation in a Sustainable Economy. – Mikko Mälkki & Kaisa Schmidt-Thomé (eds.) *Integrating Aims – Built Heritage in Social and Economic Development*. Centre for Urban Planning and Regional Studies Publications B 98. Espoo: Aalto University, 195–209.
- Rådberg, Johan 1994. *Den svenska trädgårdsstaden*. Stockholm: Byggnadsnämnden.
- Räsänen, Matti 1996. Kaupunki ja kulttuurintutkimus: ihminen ja kaupunki. – Jari Kupiainen & Erkki Sevänen (toim.) *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Tietolipas 130. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 184–204.
- Räsänen, Matti & Tuomi-Nikula, Outi 2000. *Saksanmaalla. Kansanelämää keskiajalta nykypäivään*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 776. Helsinki: SKS.
- Rönkkö, Emilia 2015. Kulttuuriympäristöä koskevan tiedon integroiva malli ja sen soveltaminen maankäytön suunnittelussa. – *Taidehistoria tieteenä 4/2015*. <<http://tahiti.fi/04-2015/tieteelliset-artikkelit/kulttuuriymparistoa-koskevan-tiedon-integroiva-malli-ja-sen-soveltaminen-maankayton-suunnittelussa/>>
- Rönkkö, Emilia 2012. *Kulttuuriympäristöselvitykset. Tieto, taito ja ymmärrys maaseudun maankäytön suunnittelussa*. Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston julkaisuja A 56. Oulu: Oulun yliopisto, Teknillinen tiedekunta, Arkkitehtuurin osasto.

- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>
- Saarikangas, Kirsi 2011. Asuinmaiseman moninaiset muistot. – Seija Heinänen, Pauline von Bonsdorff & Virpi Kaukio (toim.) *Tunne maisema*. Helsinki: Maahenki, 179–185.
- Saarikangas, Kirsi 2006. *Eletyt tilat ja sukupuoli*. SKS:n toimituksia 1099. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saarikangas, Kirsi 2002. *Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saari, Samuli 2007. Oma koti ja talo 5. kaupunginosassa. – Outi Tuomi-Nikula & Eeva Karhunen (toim.) *Kotina suojeltu talo. Arkea, elämää ja rakennussuojelua Suomessa ja Saksassa*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XIII. Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos, 127–141.
- Saaristo, Kimmo 2000. *Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertti*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Salastie, Riitta 2014. ”Hengen” suojelusta todellisen rakennuserinnön kohtaamiseen. – Kirsti Kovanen, Margaretha Ehrström, Maunu Häyrynen, Marjo Vepsä & Aura Kivilaakso (toim.) *Rakennussuojelu ajassa. Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta – Building Conservation in Our Time. Essays on the Conservation of the Built Environment*. Helsinki: ICOMOSin Suomen osasto ry., 91–98.
- Sallinen, Susanna 2004. Koti-ikävä ja nostalgia arjen kokemuksena. – Päivi Granö, Jaakko Suominen & Outi Tuomi-Nikula (toim.) *Koti – kaiho, paikka, muutos*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja 4. Pori: Turun yliopisto, 79–102.
- Salminen, Esko 1988. Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950-1980. – Päiviö Tommila (toim.) *Suomen lehdistön historia 3. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*. Kuopio: Kustannuskiila, 141–305.
- Salokorpi, Asko 1990. Arkkitehtuuri vuoden 1940 jälkeen. – Salme Sarajas-Korte & al. (toim.) *ARS – Suomen taide*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava, 16–75.
- Salokorpi, Asko 1979. *Matkailijan Suomea. Arkkitehtuurinähtävyyksiä 30 matkailureitistön varrella*. Helsinki: Otava.
- Sassi, Sinikka 2002. Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus. – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 58–74.
- Schneider, Joseph 2008. Saving Social Construction. Contributions from Cultural Studies. – James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (eds.). *Handbook of Constructionist Research*. New York – London: The Guilford Press, 733–751.
- Schultz, Anne-Catrin 2000. Carlo Scarpa: built memories. – Jan Birksted (ed.) *Landscapes of Memory and Experience*. New York: Spon Press, Taylor and Francis Group, 47–60.
- Schurmer-Smith, Pamela & Hannam, Kevin 1994. *Worlds of Desire, Realms of Power. A Cultural Geography*. London: Edward Arnold.
- Shotter, John 2003. The Social Construction of Remembering and Forgetting. – Mary Gergen & Kenneth J. Gergen (eds.) *Social Construction. A Reader*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 132–137.
- Sihvonen, Jukka 2004. Ajattelun koneistot: Gilles Deleuze ja Félix Guattari sekä median ja filosofian eriparisuus. – Tuomo Mörä, Inka Salovaara-Moring & Sanna Valtonen (toim.) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus, 334–361.

- Siivonen, Katriina 2013. Kestävä aineellinen ja aineeton kulttuuri. Perinne, kulttuurin perinnöllisyys ja kulttuuriperintö Myrsky-taidehankkeessa. – Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 318–335.
- Siivonen, Katriina 2009. Osallistava kulttuurituotanto. Pohdintaa kulttuurisesta kestävydestä. – Maarit Grahn & Maunu Häyrynen (toim.) *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Tietolipas 230. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 62–81.
- Siivonen, Katriina 2006. Kulttuuritoiminnalla kulttuurisesti kestäväan kehitykseen – esimerkkinä osallistava alueellinen kulttuuristrategiatyö Varsinais-Suomessa. – Katriina Siivonen (toim.) *Kulttuurista kestävyyttä*. Ethnos-toimite 12. Helsinki: Ethnos ry., 14–31.
- Silberman, Neil 2009. Process Not Product: The ICOMOS Ename Charter (2008) and the Practice of Heritage Stewardship. – *CRM: The Journal of Heritage Stewardship, Volume 6 Number 2 Summer 2009*. Washington, DC: National Park Service for the heritage community, 7–15.
- Silverman, Helaine & Ruggles, D. Fairchild 2007. Cultural Heritage and Human Rights. – Helaine Silverman & D. Fairchild Ruggles (eds.) *Cultural Heritage and Human Rights*. New York: Springer Science + Business Media, LLC, 3–22.
- Simola, Anna 2012. *Kulttuuriympäristöä koskevat kansalliset säädökset*. Selvitys kulttuuriympäristöstrategiaa varten. Ympäristöministeriö, 14.12.2012. (julkaisematon moniste)
- Sivula, Anna 2016. *Kulttuurisen muistin kätkemä konflikti: Paikallista muistomerkkihanketta koskevien uutisten kommenttiketjut negatiivisen kulttuuriperinnön tilana*. Turun yliopisto, 9.8.2016. (julkaisematon artikkelikäsitelmä)
- Sivula, Anna 2015. Tilaushistoria identiteettityönä ja kulttuuriperintöprosessina. Paikallisen historiapolitiikan tarkastelua. – *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2015*. Helsinki: Kulttuuripolitiikan tutkimuksen seura ry., 56–69.
- Sivula, Anna 2014. Corporate History Culture and Useful Industrial Past: A Case Study on History Management in Finnish Cotton Company Porin Puuvilla Oy. – Anne Heimo, Ene Kõresaar, Pauliina Latvala (eds.) *History Culture and Selected Pasts*. Electronic Journal of Folklore, 2014, vol 57. Tartu: Folk Belief and Media Group of Estonian Literary Museum, 29–54. <<http://www.folklore.ee/folklore/vol57/sivula.pdf>>
- Sivula, Anna 2013. Puuvillatehtaasta muistin paikaksi. Teollisen kulttuuriperintöprosessin jäljillä. – Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 161–191.
- Smith, Laurajane 2006. *The Uses of Heritage*. New York: Routledge.
- Smith, Laurajane & Campbell, Gary 2015. The elephant in the room: heritage, affect and emotion. – William Logan, Mairead Nic Craith & Ullrich Kockel (eds.) *A Companion to Heritage Studies*. Oxford: Wiley Blackwell, 443–460.
- Smith, Laurajane, & Waterton, Emma 2013. *Heritage, Communities and Archaeology*. Duckworth Debates in Archeology. London: Bloomsbury Publishing.
- Soini, Katriina 2013. Kestävä kehitys ja kulttuuri. – Paula Toivanen (toim.) *Kestävä kasvatusta – kulttuuria etsimässä*. Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seuran julkaisuja 6. Helsinki: Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura, 12–25.

- Solin, Anna 2006. Genre ja intertekstuaalisuus. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.) *Genre – tekstilaji*. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 72–95.
- Sopanen, Marja, Kuusiniemi, Pia & Sarlin, Olli 2007. *Helsingiläinen kerrostalopiha*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2007:5. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Sotamaa, Pirkko 1977. *Puu-Käpylä suunnittelun ja vastasuunnittelun kohteena*. Sosiaalipoliitiikan pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Stotesbury, Hilikka 1995. Tekstien välisistä konteksteista: tiivistelmä intertekstuaalisuuden huipentumana. – Pirkko Muikku-Werner & Kyösti Julkinen (toim.) *Kielten väliset kontaktit*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja 53. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Staffans, Aija 2004. *Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A29. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Staffans, Aija 2002. Kilpailu tiedosta kiristyy. Supertyypit eletyn kaupungin tulkkeina. – Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalliset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 180–199.
- Stahre, Ulf 1999. *Den alternativa staden. Stockholms stadsomvandling och byalagsrörelsen*. Stockholm: Stockholmia.
- Standertskjöld, Elina 2006. *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1900–1920*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, Rakennustietosäätiö RTS, Rakennustieto Oy.
- Storhammar, Esa & Tohmo, Timo 2010. The Nexus between Culture and Economics – Culture as a Contributory Factor in the Competitiveness of Regions. – Mikko Mälkki & Kaisa Schmidt-Thomé (eds.) *Integrating Aims – Built Heritage in Social and Economic Development*. Centre for Urban Planning and Regional Studies Publications B 98. Espoo: Aalto University, 43–58.
- Strategiasta toimintapolitiikkaa – rakennusperinnön hoidon kulmakivet*. Helsinki: Ympäristöministeriö 2005.
- Strellman, Urpu & Vaattovaara, Johanna 2013. Esipuhe. – Urpu Strellman & Johanna Vaattovaara (toim.) *Tieteen yleistajuistaminen*. Helsinki: Gaudeamus, 9–13.
- Stüre, Inese 2008. Evaluation of Efficiency of Protection of Cultural Heritage. – Mikko Mälkki, Raine Mäntysalo & Kaisa Schmidt-Thomé (eds.) *Economics and Built Heritage – Towards New European Initiatives*. Centre for Urban and Regional Studies Publications B 92. Espoo: Helsinki University of Technology, 91–111.
- Suhonen, Pertti 2015. Helsingin Sanomien poliittinen ideologia vaalivuonna 1962. – *Media & viestintä 38 (2015): 2*. Tampere: Viestinnän, median ja teatterin yksikkö, Tampereen yliopisto, 123–143. <<http://mediaviestinta.fi/blogi/helsingin-sanomien-poliittinen-ideologia-vaalivuonna-1962/>>
- Suikkari, Risto 2002. Suomalainen puukaupunkiperinne. – Markku Karjalainen & Jouni Koiso-Kanttila (toim.) *Moderni puukaupunki. Puu ja arkkitehtuuri*. Helsinki: Rakennustieto, 12–21.
- Suikkari, Risto & Reinikainen, Kalle 2006. Hyvän asuinympäristön perusteita. – Marianne Lehtimäki (toim.) *Kestävän kehityksen historialliset kaupungit alueellisena voimavarana. Raportti Sustainable Historic Towns – Heritage as an Asset of Development -hankkeen Suomen toimista*. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 17. Helsinki: Museovirasto ja Sustainable Historic Towns – Heritage as an Asset of Development -hanke, 31–56.

- Suomen matkailustrategia 2020. 4 hyvää syytä edistää matkailutoimialojen kehitystä. Helsinki: Matkailun edistämiskeskus. <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2013/04/Matkailustrategia_020610.pdf>
- Suonpää, Mika 2013. Kulttuuriperintö-käsite ja sen käyttö Britannian poliittisessa keskustelussa. – Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 59–80.
- Swensen, Grete & Sæter, Oddrun 2011. The Mall Method: Applied in a Study of Inhabitants' Appreciation of Urban Cultural Heritage Areas. – *International Journal of Qualitative Methods*, Vol 10, No 2 (2011). Alberta: University of Alberta. <https://journals.library.ualberta.ca/ijqm/index.php/IJQM/article/view/10568>
- Sääskilähti, Nina 1997. *Kansa ja tiede. Suomalainen kansatiede ja sen kohde 1800-luvulta 1980-luvulle*. Tutkimuksia 31. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.
- Söderqvist, Lisbeth 2008. *Att gestalta välfärd. Från idé till byggd miljö*. Stockholm: Forskningsrådet Formas & Riksantikvarieämbetet.
- Tanskanen, Ella 2010. *Sanomalehti vuorovaikutteisen kaupunkisuunnittelun osallisena ja osallistajana – tapaustutkimus Kaisaniemen puiston suunnittelusta*. Aluetieteen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: Yhdyskuntatieteiden laitos.
- Tarjanne, Hilla 2001. Kulttuuriympäristöohjelmat. – Irma Lounatvuori & Lauri Putkonen (toim.) *Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Hämeenlinna: Ympäristöministeriö & Museovirasto, 196–197.
- Teppo, Annika 1997. Kadonneen kylän kansaa. Puu-Pasilan asukkaiden elämä ja yhteisöllisyys. – Maria Koskijoki (toim.) *Kotikaduilla. Kaupunkilaiselämää 1970-luvun Helsingissä*. Helsinki: Oy Edita Ab, 68–85.
- Teräväinen, Helena 2005. Asukkaiden kulttuuriympäristö – kansalaiset ja kaavoitus rakennusperinnön turvaajina. – Liisa Knuuti (toim.) *Asumisen monet kasvot*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C60. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, 49–60.
- Timothy, Dallen J. & Boyd, Stephen W. 2003. *Heritage Tourism*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Tunbridge, John E. & Ashworth, Gregory J. 1996. *Dissonant Heritage: the Management of the Past as a Resource in Conflict*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Tuomela, Eija (toim.) 1987. *Käpylä: hymykuoppa Helsingin poskessa*. Helsinki: Käpylä-Seura ry., Helsingin Kaupunginosayhdistysten Liitto & Helsingin kaupunki.
- Tuomi, Timo 2005. *Kaupunkikuvan muutokset. Suomalaisten kaupunkikeskustojen suunnittelun tavoitteiden ja todellisuuden kohtaamisesta toisen maailmansodan lopusta 1960-luvun puoliväliin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tuomi, Timo 1995. Piirteitä puukaupunkien arkkitehtuurista. – Elisa El Harouny & al. (toim.) *Suomalaisia puukaupunkeja. Hoito, kaavoitus ja suojele*. Selvitys 5: 1995. Helsinki: Ympäristöministeriö, 9–11.
- Tuomi-Nikula, Outi, Granö, Päivi & Suominen, Jaakko 2004. ”Oma koti kullaa” – johdannoksi. – Outi Tuomi-Nikula, Päivi Granö & Jaakko Suominen (toim.) *Koti – kaiho, paikka, muutos*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja 4. Pori: Turun yliopisto, 7–12.
- Tuomi-Nikula, Outi 2015. Suojelevia sanoja saksalaisissa taloissa. – *Tuuma. Rakennusperinteen Ystävien Lehti 1/2015*. Turku: Rakennusperinteen Ystävät ry., 36–39.

- Tuomi-Nikula, Outi 2009. Kotiseutu kulttuuriperintöprosessina – saksalainen kokemus – *Elore 1/2009*. <http://www.elore.fi/arkisto/1_09/art_tuomi-nikula_1_09.pdf>
- Tuomi-Nikula, Outi 2007a. Asukkaiden kokemuksia ja näkemyksiä oman kodin rakennussuojelusta Suomessa ja Saksassa. – Outi Tuomi-Nikula & Eeva Karhunen (toim.) *Kotina suojeltu talo. Arkea, elämää ja rakennussuojelua Suomessa ja Saksassa*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XIII. Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos, 319–325.
- Tuomi-Nikula, Outi 2007b. Perintötila suojelukohteena. – Outi Tuomi-Nikula & Eeva Karhunen (toim.) *Kotina suojeltu talo. Arkea, elämää ja rakennussuojelua Suomessa ja Saksassa*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XIII. Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos, 275–296.
- Tuomi-Nikula, Outi 2007c. Tutkimuskohteena suojeltu talo. – Outi Tuomi-Nikula & Eeva Karhunen (toim.) *Kotina suojeltu talo. Arkea, elämää ja rakennussuojelua Suomessa ja Saksassa*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XIII. Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos, 11–18.
- Tuomi-Nikula, Outi 2006. *Der Altländer Hof im Wandel. Veränderungen der sozialen Strukturen und des Alltagslebens im Alten Land bei Hamburg im 20. Jahrhundert*. Publikationen der Kulturstiftung Altes Land, Bd. 1. Husum: Husum Druck- und Verlagsgesellschaft.
- Tuomi-Nikula, Outi, Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura 2013. Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. – Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 12–27.
- Tuominen, Laura 2004. ”Museoiminen” metaforana ja rakennussuojelukriittisenä argumenttina. – Kirsi Saarikangas & Hanne Wikström (toim.) *Rakkaudesta kaupunkiin. Riitta Nikulan juhlaKirja*. Taidehistoriallisia tutkimuksia 28. Helsinki: Taidehistorian Seura, 87–98.
- Tuominen, Laura 2001. Arvot ja arvottaminen. – Irma Lounatvuori & Lauri Putkonen (toim.) *Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Helsinki: Ympäristöministeriö & Museovirasto, 182–184.
- Tuominen, Laura 1992. *1900-luvun rakennusperintö. Luettelointi- ja suojelukysymyksiä*. Selvitys 8/1992. Helsinki: Ympäristöministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto.
- Tuppurainen, Yrjö 2011. Korjausrakentaminen eilen, tänään, huomenna. – Putkonen, Lauri (toim.) *asiasta². Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta*. Helsinki: Museovirasto & Rakennustieto Oy, 39–42.
- Turunen, Arja 2011. *Hame, housut, hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme? Naisten päällyshousujen käyttöä koskevat pukeutumisohteet ja niissä rakentuvat naiseuden ihanteet suomalaisissa naistenlehdissä 1889–1945*. Kansatieteellinen arkisto 53. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Ungerer, Friedrich 2003. Muted metaphors and the activation of metonymies in advertising. – Antonio Barcelona (ed.) *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 321–340.
- Unnerbäck, Axel 2002. *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Uusitalo, Eeva 2007. Menneisyyden menestystarina kaupunki-identiteetin pelastusrenaana. – Maarit Knuuttila, Tiina-Riitta Lappi, Helena Ruotsala & Elina Salminen (toim.) *Hei muistatkos...?* Ethnos-toimite 14. Vaasa: Ethnos ry., 128–138.

- Uuskallio, Irma 2001. *Arvostetut asuinsijat. Asuinalueiden arvostuksen sosiokulttuurinen analyysi 1900-luvun Helsingissä ja Tehtaankadulta etelään*. Tutkimuksia 2001:8. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Vaattovaara, Johanna 2013. Tutkijan identiteetit. – Urpu Strellman & Johanna Vaattovaara (toim.) *Tieteen yleistaajuistaminen*. Helsinki: Gaudeamus, 23–31.
- Vahtikari, Tanja 2013. *World Heritage Cities between Permanence and Change. International Construction of 'Outstanding Universal Value' and Local Perceptions at Old Rauma from the 1970s to the 2000s*. University of Tampere: School of Social Sciences and Humanities.
- Vainio, Tapio 1995. *Hyvä paikka ihmiselle. Asunto-osuuskunta Käpylä 1920-1995*. Helsinki: Asunto-osuuskunta Käpylä.
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY* 2009. Helsinki: Museovirasto. <http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1566>
- Vasenkari, Maria 1996. Mitä se sanoo? Mistä se kertoo? Dialoginen näkökulma kenttätutkimusaineiston tuottamiseen. – Tuija Hovi & Lotte Tarkka (toim.) *Uskontotiede – folkloristiikka. Kirjoituksia opinnäytteistä*. Etiäinen 3. Turku: Turun yliopisto, 84–109.
- Vesikansa, Jyrki 2008. Levikkikierre jauhaa verkkaisesti. – *Kanava* 2/2008. <http://www.sanomalehtimiesliitto.fi/ARTIKKELIT/uusisuomi_01kanava.htm>
- Vesikansa, Jyrki 1995. *Uuden Suomen viimeinen nousu ja tuho 1976–91*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Vicente, Eva 2010. Economics of Built Cultural Heritage. – Mikko Mälkki & Kaisa Schmidt-Thomé (eds.) *Integrating Aims – Built Heritage in Social and Economic Development*. Centre for Urban Planning and Regional Studies Publications B 98. Espoo: Aalto University, 17–40.
- Viitamies, Janne 2016. *Kenen Alekski, sen Helsinki. Kluuvin kävelykatutaistelut 1968–2003*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Vilkama, Katja, Ahola, Susanna & Vaattovaara, Mari 2016. *Välttelyä vai vetovoimaa? Asuinympäristön vaikutus asuinalueilla viihtymiseen ja muuttopäätöksiin pääkaupunkiseudulla*. Tutkimuksia 4/2016. Helsinki: Helsingin kaupunki, Tietokeskus.
- Vilkuna, Janne 2002. Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt. – Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.) *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet*. Helsinki: Tietosanoma Oy, 271–289.
- Vilkuna, Johanna 1997. Kaupungin eletyt ja institutionaaliset luonnot. – Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) *Tila, paikka & maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 163–178.
- Vuojala, Petri 2014. Paradoxseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa. – Kirsti Kovanen, Margaretha Ehrström, Maunu Häyrynen, Marjo Vepsä & Aura Kivilaakso (toim.) *Rakennussuojelu ajassa. Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta – Building Conservation in Our Time. Essays on the Conservation of the Built Environment*. Helsinki: ICOMOSin Suomen osasto ry., 129–135.
- Väliverronen, Esa 2016. *Julkinen tiede*. Tampere: Vastapaino.
- Väliverronen, Esa 2013. Ajan hallinta ja tiivistyminen journalismissa. – *Media ja viestintä*, Vol 36, 3–4/2013. Media- ja viestintätieteellinen seura, 4–22.
- Väliverronen, Esa 2012. Median kuviteltu valta. – Kari Karppinen & Janne Matikainen (toim.) *Julkiisuus ja demokratia*. Tampere: Vastapaino, 83–105.
- Väliverronen, Esa 2009. Journalismi kriisissä? – Esa Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 13–31.

- Väliverronen, Esa 1998. Mediatekstistä tulkintaan. – Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen (toim.) *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan*. Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 13–39.
- Wainio, Terttu-Elina & Lehtonen, Hilka 1987. *Rakentaminen ja kaavoitus vanhoilla pien-taloalueilla*. Helsinki: Tiedotus/ Ympäristöministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto.
- Wells, Jeremy C. 2014. Social Science Research Methodologies and Historic Preservation: Broadening the Possibilities for a Preservation Thesis. – Barry L. Stiefel & Jeremy C. Wells (eds.) *Preservation Education. Sharing Best Practices and Finding Common Ground*. Hanover & London: University Press of New England, 200–214.
- Wells, Jeremy C. 2009. *Attachment to the Physical Age of Urban Residential Neighborhoods: A Comparative Case Study of Historic Charleston and I'On*. Clemson: Proquest, Umi Dissertation Publishing.
- West, Susie & Ndlovu, Sabelo 2010. Heritage, landscape and memory. – Benton, Tim (ed.) *Understanding heritage and memory*. Milton Keynes: The Open University, Manchester University Press, 202–237.
- Wetherell, Margaret 2010. Conclusion. – Margaret Wetherell, Stephanie Taylor & Simon J. Yates (eds.) *Discourse Theory and Practice. A Reader*. Tenth Edition. London: SAGE Publications Ltd, 380–399.
- Wickberg, Nils Erik 1993. Hävittää ja uudistaa. – *Rakennettu aika: ICOMOS Finnish National Committee 25th anniversary*. Helsinki: ICOMOS Suomen osasto, 41–54.
- Wickberg, Nils Erik 1963. Kulttuuritradition jatkuvuudesta. Suomen Arkkitehtiliiton 70-vuotiskokouksessa pidetty pakina. – *Arkkitehti 3/1963*. Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto, 36–39.
- Wiio, Osmo A. & Nordenstreng, Kaarle 2001. Viestintäjärjestelmä. – Osmo A. Wiio & Kaarle Nordenstreng (toim.) *Suomen mediamaisema*. Vantaa: WSOY, 9–21.
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Översättning: Sven-Erik Torhell. Lund: Studentlitteratur.
- Wolff, Lili-Ann 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. – Hannele Cantell (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 18–29.
- Wodak, Ruth & Meyer, Michael 2009. Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology. – Ruth Wodak & Michael Meyer (eds.) *Methods of Critical Discourse Analytics*. Second Edition. London: SAGE Publications Ltd, 1–33.
- Wäre, Ritva 2011. Viime hetken dynamiikkaa 1960-luvulla. – Putkonen, Lauri (toim.) *asiasta². Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta*. Helsinki: Museovirasto & Rakennustieto Oy, 43–46.
- Yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta*. Finlex® – Valtion säädöstietopankki. <<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2013/20130047#i-dp2321472>>
- Ylönen, Ari 1973. Kaupunkiympäristön hoidon perusteista. – Timo Teräsvirta (toim.) *Parrempaan ympäristöön*. Sipuli 15. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiö, 7–16.
- Zintchenko, Lennart 2003. *Stadens tidsbilder. Om minnen, erfarenheter och förväntningar utifrån stadens omvandlingar i Sverige 1880–1990*. Skrifter från Etnologiska föreningen Västsverige 42. Göteborg: Göteborgs stadsmuseum.

- Åström, Anna-Maria 2013. Helsinki-muistot etnologisen historiikirjoituksen lähtökohdista. – Katri Lento & Pia Olsson (toim.) *Muistin kaupunki. Tulkintoja kaupungista muistin ja muistamisen paikkana*. Historiallinen Arkisto 138. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 31–64.
- Åström, Anna-Maria 2006. Kulttuuri – rakenne, sisältö vai prosessi? – Katriina Siivonen (toim.) *Kulttuurista kestävyttä*. Ethnos-toimite 12. Helsinki: Ethnos ry., 80–88.
- Åström, Anna-Maria 2004. The City as Living Room. Changing Meanings of the Centre of Helsinki. – Anna-Maria Åström, Pirjo Korhokangas & Pia Olsson (eds.) *Memories of My Town. The Identities of Town Dwellers and Their Places in Three Finnish Towns*. Studia Fennica. Ethnologica 8. Helsinki: Finnish Literature Society, 19–48.
- Östman, Jan-Ola 2000. Merkityksen ajankohtaiset haasteet yleiselle kielitieteelle. – Anu Airola, Heikki J. Koskinen & Veera Mustonen (toim.) *Merkillinen merkitys*. Helsinki: Gaudeamus, 69–84.

LUETTELO AINEISTONA KÄYTETYISTÄ LEHTIKIRJOITUKSISTA

	Viite	Otsikko
1.	Helsingin Sanomat 29.9.1960, 9, 14.	Käpylä odottaa rakennussuunnitelmaa, Pasila elää pelastuksen toivossa
2.	Helsingin Sanomat 10.3.1963, (10), 15.	Vanha rakennuskulttuuri ja kaupunkien uudelleenrakennustoiminta
3.	Helsingin Sanomat 4.2.1964, 4.	Puutarha-Käpylän vanhimpia taloja uhkaa purkaminen
4.	Helsingin Sanomat 11.4.1964, 5.	Helsingin kaupunki ryhtyy uudistamaan Puu-Käpylää
5.	Helsingin Sanomat 3.4.1965, 13.	Kolmen kaupunkimme näyttely avaa ovensa Wienissä tänään
6.	Helsingin Sanomat 15.4.1965, 17.	Puu-Käpylän puutalojen tilalle kaksikerroksisia kivitaloja
7.	Helsingin Sanomat 15.5.1965, 11.	Puu-Käpylää ei Helsingissä kohta enää ole
8.	Helsingin Sanomat 20.5.1965, 4.	Kirjelmä vanhan Käpylän puolesta
9.	Helsingin Sanomat 22.5.1965, 9, 14.	Käpylän puutarhakaupungin hirsitalojen korjaus maksaa 250 mk/m2
10.	Helsingin Sanomat 23.5.1965, 11.	Puu-Käpylän asia
11.	Helsingin Sanomat 25.5.1965, 36.	Käpylä
12.	Helsingin Sanomat 18.6.1965, 10.	Maaseudun idyllisyyttä Käpylän puutarhoissa
13.	Helsingin Sanomat 9.3.1966, 7, 18.	Käpylän puutaloalueen vanhoilla rakennuksilla mahdollisuus säilyä. Alueen asemakaava käsiteltäväksi keväällä
14.	Helsingin Sanomat 10.3.1966, 6.	Käpylän vanhat puutalot
15.	Helsingin Sanomat 11.5.1966, 6.	Puu-Käpylä
16.	Helsingin Sanomat 13.5.1966, 13.	Puu-Käpylä
17.	Helsingin Sanomat 1.6.1966, 5.	Helsingissä ei ole enää alueita pientalojen rakentamista varten
18.	Helsingin Sanomat 22.9.1966, 12.	Käpylän puutalot häviävät
19.	Helsingin Sanomat 22.12.1966, 5, 13.	Puu-Käpylä rakennetaan uudelleen. Vanhat talot mahdollista säilyttää
20.	Helsingin Sanomat 27.12.1966, 4.	Puu-Käpylä
21.	Helsingin Sanomat 27.12.1966, 23.	Puu-Käpylän kohtalo
22.	Helsingin Sanomat 2.2.1967, 5.	Puu-Käpylän asemakaavan muutosesitys hyväksyttiin
23.	Helsingin Sanomat 10.2.1967, 13.	Puu-Käpylän kaava on epäsosiaalinen
24.	Helsingin Sanomat 18.2.1967, 10.	Puu-Käpylän uusi asemakaava on aiheuttanut erimielisyyttä
25.	Helsingin Sanomat 25.5.1967, 18.	Epäselvyys vuokrasopimuksista heikentää Puu-Käpylän asemaa
26.	Helsingin Sanomat 23.4.1969, 5.	Puu-Käpylän talojen kunto aiotaan tutkia
27.	Helsingin Sanomat 30.4.1969, 12.	Puu-Käpylän uutta kaavaa puollettiin
28.	Helsingin Sanomat 17.6.1969, 11.	Puu-Käpylän talojen kunto selvitetään
29.	Helsingin Sanomat 8.7.1969, 5.	Komitea tutkii Pyy-Käpylän korjauskustannuksia
30.	Helsingin Sanomat 11.11.1969, 7.	Puu-Käpylän kohtako ratkeaa lähiaikoina
31.	Helsingin Sanomat 16.11.1969, 38.	Puu-Käpylän kohtalo (1. mielipidekirjoitus)
32.	Helsingin Sanomat 16.11.1969, 38.	Puu-Käpylän kohtalo (2. mielipidekirjoitus)
33.	Helsingin Sanomat 17.11.1969, 6.	Puu-Käpylän pulma
34.	Helsingin Sanomat 19.11.1969, 26.	Puu-Käpylän toinen puoli (1. mielipidekirjoitus)
35.	Helsingin Sanomat 19.11.1969, 26.	Puu-Käpylän toinen puoli (2. mielipidekirjoitus)
36.	Helsingin Sanomat 26.11.1969, 15.	Yksityisillä 66 taloa Puu-Käpylässä
37.	Helsingin Sanomat 27.11.1969, 15.	Puu-Käpylän kohtalo jälleen käsitellyssä
38.	Helsingin Sanomat 28.11.1969, 34.	Puu-Käpylä vielä kerran

39.	Helsingin Sanomat 29.11.1969, 6.	Torjuntavoitto
40.	Helsingin Sanomat 2.12.1969, 6.	Puu-Käpylän tutkiminen
41.	Helsingin Sanomat 3.12.1969, 17.	Käpylää uudistettu 10 vuotta. Merkkipäivä toi uuden komitean
42.	Helsingin Sanomat 6.10.1970, 12.	Teuvo Aura: Helsingin hymykuoppa uhkaa slummiutua
43.	Helsingin Sanomat 19.2.1971, 22.	Näyttely lupaa toivoa Käpylälle
44.	Helsingin Sanomat 21.2.1971, 29.	Mitä maksaa Puu-Käpylä. Korjaamalla talot säästetään 189 uuden asunon hinta
45.	Helsingin Sanomat 14.4.1971, 14.	Puutarha-Käpylän komitea: Alueen rakennuskanta säilytetään korjattuna
46.	Helsingin Sanomat 7.5.1971, 22.	Kaupunkisuunnittelulautakunta: Puu-Käpylä säilytetään nykyisessä muodossaan
47.	Hufvudstadsbladet 23.2.1964, 7-8.	Har vi torparkomplex?
48.	Hufvudstadsbladet 20.3.1964, 5.	Miniatyrmodell skall göras av Kottbyvillorna
49.	Hufvudstadsbladet 4.2.1965, 6.	Tankar om hus
50.	Hufvudstadsbladet 9.3.1965, 9.	Trä-Kottby till Wien
51.	Hufvudstadsbladet 20.5.1965, 14.	Trädgårdsstaden Kottby bör bevaras!
52.	Hufvudstadsbladet 23.5.1965, 14.	Också kottbyborna själva protesterar
53.	Hufvudstadsbladet 1.6.1965, 3.	Kottby trädgårdsstad och dess framtid
54.	Hufvudstadsbladet 11.5.1966, 11.	Trä-Kottbys öde väcker diskussion
55.	Hufvudstadsbladet 22.12.1966, 1, 16.	Ny stadsplan hotar ej Kottby trähusområde
56.	Hufvudstadsbladet 12.2.1967, 21.	Trä-Kottby förstörs om nya stadsplanens bestämmelser
57.	Hufvudstadsbladet 13.2.1967, 3.	Trä-Kottby
58.	Hufvudstadsbladet 18.2.1967, 1, 5.	Restaurera eller nybygga?
59.	Hufvudstadsbladet 25.5.1967, 5.	Förfelad Kottbyplan enögt nyttotänkande
60.	Hufvudstadsbladet 28.3.1969, 1, 20.	Kottbys trähus kan ännu räddas
61.	Hufvudstadsbladet 30.4.1969, 5.	Nändja tills Trä-Kottby
62.	Hufvudstadsbladet 11.11.1969, 12.	Ny planändring aktuell i Kottby
63.	Hufvudstadsbladet 12.11.1969, 2.	Trä-Kottbys öde
64.	Hufvudstadsbladet 26.11.1969, 13.	'Glömda' husägare erbjuder alternativ för hotade Kottby
65.	Hufvudstadsbladet 27.11.1969, 14.	Bibehållen trädgårdscharakter. Reparationer inleds redan nu
66.	Hufvudstadsbladet 30.11.1969, 2.	Räddas Kottby?
67.	Hufvudstadsbladet 21.1.1971, 1, 14.	Trä-Kottby borde egentligen rivas -men här trivs folk...
68.	Hufvudstadsbladet 31.1.1971, 9.	Kunde man rita kontakter
69.	Hufvudstadsbladet 20.2.1971, 10.	Kottby överlever till 650 mk per kvadratmeter?
70.	Hufvudstadsbladet 14.4.1971, 1, 14.	Trä-Kottby bevaras. Husen grundsaneras
71.	Kansan Uutiset 8.12.1960, x.	Käpylän puutaloalueen puutarhaluonne säilyy
72.	Kansan Uutiset 20.5.1965, x.	Puu-Käpylän puolesta vetoamus kaupungin isille
73.	Kansan Uutiset 10.5.1966, 7.	Häviääkö puutarha-Käpylä? Keskustelutilaisuus tänään
74.	Kansan Uutiset 24.12.1966, 3.	Puu-Käpylälle ei anneta purkutuomiota. Vanhoja taloja voidaan korjata tai rakentaa uusia
75.	Kansan Uutiset 2.2.1967, 12.	Onko häly Käpylästä ollut turhaa? Vanhat rakennukset voidaan korjata ja idylli säilyttää
76.	Kansan Uutiset 18.2.1967, 1, 2.	Puu-Käpylän asukkaita rauhoiteltiin: Talojen purkaminen ei ole pakollista
77.	Kansan Uutiset 28.2.1967, 3.	Käpylä kahteen jalankulkualueeseen

78.	Kansan Uutiset 31.3.1967, 10.	Yleisten töiden lautakunta 13.3.
79.	Kansan Uutiset 2.4.1969, 3.	Soivatko kellot Puu-Käpylän idyllille?
80.	Kansan Uutiset 16.4.1969, 3.	Puu-Käpylä jäi vielä pöydälle
81.	Kansan Uutiset 23.4.1969, 7.	Käpylän puutalojen kunto selvitetään pistokokeilla?
82.	Kansan Uutiset 30.4.1969, 3.	Käpylän puurakennusten kunto selvitetään kiireesti
83.	Kansan Uutiset 14.4.1971, 1.	Puu-Käpylä korjauskelpoinen
84.	Käpylä-lehti 1/1960, 1, 3.	Arkkitehtikilpailu Käpylän puutaloalueen uudelleen rakentamisesta
85.	Käpylä-lehti 4/1960, 1, 3.	Käpylä 40-vuotias / Puutarhakaupunginosamme neljä vuosikymmentä
86.	Käpylä-lehti 4/1960, 4-5.	Käpylän rakentajat kertovat
87.	Käpylä-lehti 4/1960, 6-7.	Käpylä ja sen rakentaja
88.	Käpylä-lehti 4/1960, 8.	Poimintoja Helsingin Kansanasunnot Oy:n 40-vuotiselta taipaleelta
89.	Käpylä-lehti 4/1960, 9.	Asunto-osuuskunta Käpylän neljä vuosikymmentä
90.	Käpylä-lehti 4/1960, 9.	Asunto-osakeyhtiö Osmo-Käpylä – silloista omakoti "Arava"-asumista
91.	Käpylä-lehti 4/1960, 10.	Asunto-osuuskunta Käpy asuntopulan poistajana
92.	Käpylä-lehti 1/1961, 4-5.	Käpylän puutaloalueen aatekilpailu
93.	Käpylä-lehti 1/1961, 7.	Käpylä puutarhakaupunkina
94.	Käpylä-lehti 1/1962, 4-5.	Käpylä eilen, tänään ja huomenna
95.	Käpylä-lehti 1/1962, 8.	Käpylä kauniiksi
96.	Käpylä-lehti 4/1962, 4-5.	Käpylän puuston säilyttäminen uudelleen rakentamisen yhteydessä
97.	Käpylä-lehti 4/1962, 5.	Kansanasunnot Oy:n puutaloryhmän asukkaista enemmistö halukas muuttamaan kivitaloihin
98.	Käpylä-lehti 3/1964, 1.	Puu-Käpylä museoon
99.	Käpylä-lehti 1/1965, 2.	Entä meidän maisemamme?
100.	Käpylä-lehti 2/1965, 3.	Käpylä TV:ssä
101.	Käpylä-lehti 1/1966, 3.	Viihtyvyyys ja kotiseututoiminta
102.	Käpylä-lehti 1/1967, 2.	Käpyläläisten ajatuksia Puu-Käpylästä
103.	Käpylä-lehti 1/1967, 3.	Puretaanko vai suojellaanko Puu-Käpylä?
104.	Käpylä-lehti 1/1967, 4-5.	Puu-Käpylän uusi asemakaava hyväksyttiin kaupunkisuunnittelulautakunnassa
105.	Käpylä-lehti 1/1967, 6-7.	Unohtunut ihminen Puu-Käpylän kohtaloissa
106.	Käpylä-lehti 2/1967, 2.	Dipoli – Lehtisaari – Puu-Käpylä
107.	Käpylä-lehti 2/1967, 3.	Puu-Käpylän kohtalo
108.	Käpylä-lehti 2/1967, 4.	Puu-Käpylän kohtalo pitkitty ja mutkistuu
109.	Käpylä-lehti 2/1967, 5.	Käpyläläisten ajatuksia Puu-Käpylästä
110.	Käpylä-lehti 3/1967, 3.	Puu-Käpylästä keskusteltiin
111.	Käpylä-lehti 4/1967, 3.	Käpylä – itsenäisen Suomen ikätoveri
112.	Käpylä-lehti 4/1967, 5.	Puu-Käpylä ja neiti Ruususen uni
113.	Käpylä-lehti 2/1969, 4.	Puu-Käpylän asemakaavaehdotuksen vaiheita
114.	Käpylä-lehti 3/1969, 3.	Käpylä-komitea saanut työnsä päätökseen
115.	Käpylä-lehti 4/1969, 3.	Puu-Käpylä valtuustossa
116.	Käpylä-lehti 4/1969, 3.	Käpylän rakentajat ansaitsevat muistomerkin
117.	Käpylä-lehti 3/1970, 9.	Rakennuksemme ovat hyvässä kunnossa

118.	Käpylä-lehti 4/1970, 4–5.	Kaupunginosa-ajattelussa yhteishengen paras perusta
119.	Käpylä-lehti 4/1970, 5.	Puutarha-Käpylä on laajan yhteistyön tulos
120.	Käpylä-lehti 1/1971, 3.	Käpylä-näyttely Rakennustaiteen museossa
121.	Käpylä-lehti 2/1971, 2.	Näin hahmottui Käpylä
122.	Käpylä-lehti 2/1971, 3.	Käpylä – etusivun kylä
123.	Käpylä-lehti 2/1971, 1, 4–5.	Käpylän asemakaavoituksen alkua ajoilta
124.	Käpylä-lehti 2/1971, 5.	Puu-Käpylä tutkimuskohteena
125.	Käpylä-lehti 3/1971, 3.	Kaupunginvaltuusto hyväksyi Puu-Käpylän asemakaavan
126.	Uusi Suomi 8.12.1960, x.	Käpylän puutarhakaupunginosa arkkitehtikilpailu ratkaistu
127.	Uusi Suomi 20.5.1965, x.	Julkislausuma Käpylän puolesta
128.	Uusi Suomi 14.11.1965, x.	Vanhaa Käpylää
129.	Uusi Suomi 11.5.1966, 18.	Puu-Käpylä on ensimmäinen elementtiasuntoalueemme
130.	Uusi Suomi 22.12.1966, 1, 24.	Puu-Käpylästä ei museota. Rakennuskannan uusiminen edessä
131.	Uusi Suomi 2.2.1967, 13.	Puu-Käpylä esillä: Asemakaavamuutosta puollettiin. Alueen säilyttämisestä kirjoitelmia
132.	Uusi Suomi 4.2.1967, x.	Puu-Käpylä
133.	Uusi Suomi 5.2.1967, 9.	Käpylä, ainutlaatuinen kaupunkiluomus säilytettävä. Sille laadittu uusi asemakaavaehdotus hylättävä
134.	Uusi Suomi 9.2.1967, 4.	Helsinki-Seura Puu-Käpylästä: Ehdottomasti säilytettävä
135.	Uusi Suomi 14.2.1967, 4.	Puu-Käpylän uusiminen on väärillä raiteilla. Kaupunkisuunnittelukn vähemmistön eriyvä mielipide
136.	Uusi Suomi 18.2.1967, 1, 4.	Puutarha-Käpylästä väiteltiin: Toinen puoli korjaisi talonsa – toinen rakentaisi uudelleen
137.	Uusi Suomi 19.2.1967, 3.	Puu-Käpylä
138.	Uusi Suomi 28.2.1967, 19.	Puutarha-Käpylä pöydälle
139.	Uusi Suomi 30.3.1967, 13.	Joka neljäs puu pois Puu-Käpylästä
140.	Uusi Suomi 25.5.1967, 4.	”Syyllistyykö kaupunki kulttuuriskandaaliin” Viimeisiä taistoja Puu-Käpylän puolesta
141.	Uusi Suomi 1.6.1967, 4.	Puheenvuoro: Käpylän kysymys
142.	Uusi Suomi 27.3.1969, 14.	Käpylän puutaloalue tulossa taas tapetille
143.	Uusi Suomi 23.4.1969, 7.	Käpylän puutalojen kohtalo edelleen avoin
144.	Uusi Suomi 30.4.1969, 12.	Käpylän puutaloalueen suunnitelmaa puolletaan
145.	Uusi Suomi 6.7.1969, 17.	Kaupunginhallituksen asettama Käpylä-komitea aloitti työnsä tutustumalla perusteellisesti puu-Käpylän rakennuksiin...
146.	Uusi Suomi 20.10.1969, 8.	Käpylän kaupunginosa täyttää puoli vuosisataa. Muistomerkki rakentajille
147.	Uusi Suomi 11.11.1969, 7.	Puu-Käpylän kohtalo pian valtuuston käsiteltäväksi
148.	Uusi Suomi 22.11.1969, 3.	Puheenvuoro: Taasko Puu-Käpylä mestauspölkylle?
149.	Uusi Suomi 27.11.1969, 14.	Puu-Käpylän kaava uusitaan puutarhamiljöön säilyttämällä
150.	Uusi Suomi 2.12.1969, 16.	Puu-Käpylää varten asetettiin komitea
151.	Uusi Suomi 7.4.1970, 10.	Puolen vuosisadan takaa. Uusi Suomi 7.4.1920
152.	Uusi Suomi 21.2.1971, 14.	Uutta tietoa Puu-Käpylän tueksi
153.	Uusi Suomi 14.4.1971, 14.	Puu-Käpylän talot pitäisi säilyttää
154.	Uusi Suomi 5.5.1971, 2.	Puu-Käpylä myötätuulessa. Rakennukset säilytetään

Rakennussuojeluun liittyvät kysymykset herättävät tunteita ja jakavat mielipiteitä. Julkiset rakennussuojelukeskustelut polarisoituvat usein mediassa asiantuntijoiden ja asukkaiden vastakkainasetteluksi. Tämä tutkimus tarkastelee Puu-Käpylän kaavoituskiistan tapausesimerkin kautta median tapaa puhua kulttuuriympäristön arvoista ja kehittämisestä sekä perustelee asiantuntijan paikkaa kulttuuriperintöön liittyvissä arvottamisen ja suojelun prosesseissa. Tutkimus osoittaa, miten kulttuuriympäristön asiantuntijoiden kannattaa kehittää viestintäänsä vahvistaakseen suuren yleisön kulttuuriympäristötietoisuutta.

Annales Universitatis Turkuensis

Turun yliopisto
University of Turku

ISBN 978-951-29-6788-9 (PRINT)
ISBN 978-951-29-6789-6 (PDF)
ISSN 0082-6995 (PRINT)
ISSN 2343-3205 (PDF)